Nacionalinės premijos laureatas

MCMXCVII

Juozas

ERLICKAS

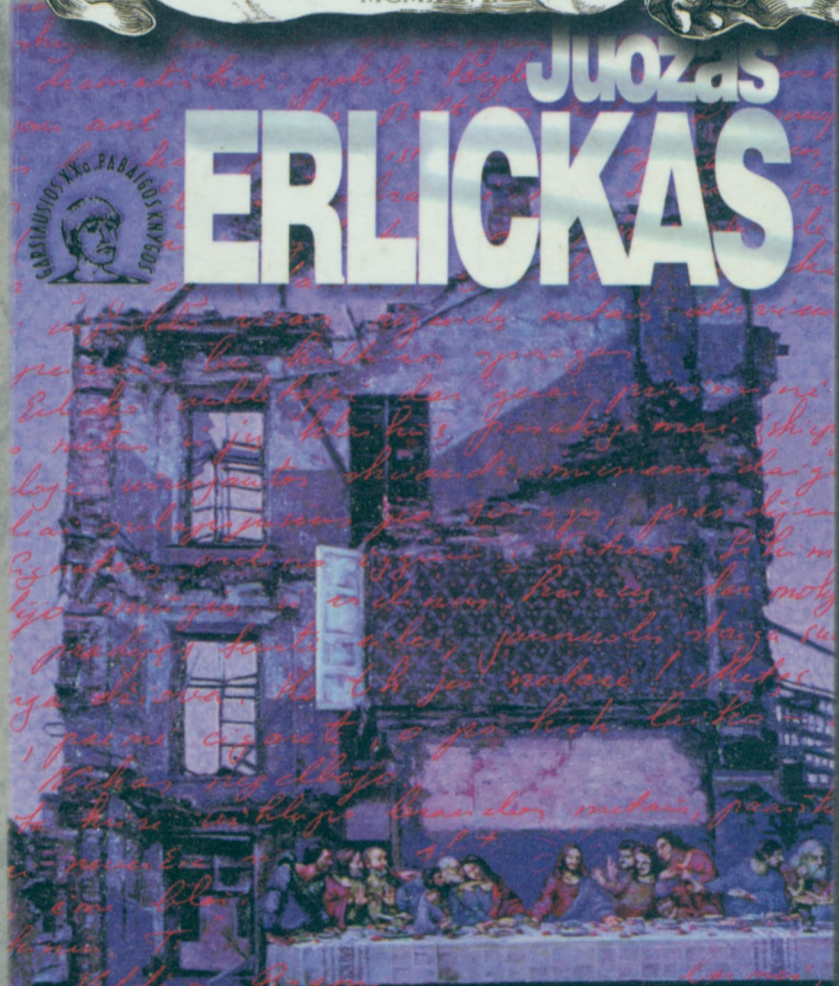

KNYGA

Juozas
ERLICKAS

KNYGA

TYTO ALBA

Juozas
ERLICKAS

KNYGA

Vilnius1998

UDK 888.2-8
Er-115

Viršelyje panaudotas Algirdo Griškevičiaus tapybos darbas
„Eilinė vakarienė“ (1994)

2-asis leidimas

© Juozas Erlickas, 1996
© ES1, dizainas, 1998
© „Tyto alba“, 1998

ISBN 9986-16-073-1

Prakalba

į Šviesiausiąjį Tėvą ir Viešpatį

Turi, Šviesiausiasis Tėve, savo ypatingos pagarbos dangaus tau patikėtai kaimenei ir mano pagarbos Tau neginčijamą įrodymą – mano darbu ir Tavo sumanymu, liepimu ir lėšomis lietuvių kalba išleistus tyrinėjimus bei komentarus – „Knygą". Kad ir kaip šis darbas kitiems atrodytų, aš jausiuosi pakankamai gerai jį atlikęs, jei tik Tavo valią ir nurodymus būsiu įvykdęs, – štai kas svarbiausia, į ką man visada ir visokiom aplinkybėm reikia ir reikės kreipti dėmesį. Vis dėlto jeigu kai kam šie veikalai pasirodys per menki, težino, kad aš labai stengiausi, o dėl visokių trūkumų kaltas mano nesubrendęs amžius.

Betgi visų mažiausiai reikėtų nerimauti, kad gali būti gėda dėl mano sunkaus darbo arba dėl Tavo įdėtų vilčių, jei tik iš šių mūsų bendrų pastangų mes galėtume tikėtis, jog tauta gaus vaisių, įtinkantį ne tik paprastiems Lietuvos Respublikos piliečiams, bet taip pat ir didžiūnams, duosiantį jiems progą pagalvoti ir pasvarstyti didesnius dalykus ir paskatinsiantį dar karščiau rūpintis Tėvynės reikalais. Nors, tiesą sakant, retas kuris iš mūsiškių, ypač prakilnesniųjų, dar šitai pagali...

Taigi kaip Orfėjas paaukojo nemirtingiesiems dievams lyrą, su kuria niekad nesiskyrė, kaip romėnų karys sudėjo prie Herkulio šventovės durų ginklus, kuriais daugybę kartų buvo priešą nugalėjęs, taip ir

aš dedu prie Tavo kojų „Knygą", kurioje nerasi nieko pikto ar prieštaraujančio Konstitucijai, ir meldžiu ją maloniai ir linksmu veidu priimti Dievo garbei ir šlovei, Lietuvos valstybės gerovei bei varguolių žmonelių amžinai paguodai.

Paprastam ir menko proto
Čia žmogeliui taip išklota,
Kad lengvai suprast galėtų,
Kaip gyventi jam reikėtų.

Tesaugo mums Dievas Tave, Šviesiausiasis Tėve, sveiką ir tedovanoja gausybę visokiausių gėrybių. Ogi už mano triūsą prašau, Viešpatie, be priekaištų dar ir dėkingą būti.

Vilnius, 0005 metai nuo Lietuvos valstybės atkūrimo, gruodžio 31 diena

Savo kilniojo pono tarnas ir nuolankus brolis JUOZAPAS ERLICKAS,
Lietuvos žemės raštininkas

GERĄ ĮVAIZDĮ SUKURTI SUNKU

Ėjo lemiamieji tarybų valdžios metai. Kolektyvų soduose gražiai, nelyginant dainoj, žydėjo obelys ir kriaušės, o kaimo jurgiai ir mergės per Spalio atlaidus kūliais versdavosi nuo šiaudų. Paprasti žmoneliai gyveno sunkiai, kadangi iš gamyklų, fabrikų ir fermų nešdavo ne tik naktimis, bet ir šviesiuoju paros metu. Šiaip taip laikėsi net ir mažai panešantys: pardavus tuščią butelį, būdavo įmanoma nusipirkti kepalėlį duonos, taigi su ištiesta ranka stovėjo tik vienas Iljičius. Be abejo, tokia padėtis negalėjo ilgai tęstis. Žmonės kažko laukė, būgštavo. Ir bemaž niekas dar nežinojo, kad tautai gelbėti Viešpats jau buvo paskyręs Vytautą...

Tais laikais šalip kelio, netoli karčemos, gyveno toks žmogelis, vardu Mykolas Lietuvis. Jis irgi nešė: iš daržinės, iš klėties – iš kur papuldavo. Kada paršelį, kada siloso maišelį... (Anuomet dar ne prie kiekvieno paršo budėdavo apsauginiai!) Tačiau nešti jam nepatiko.

Nešdavo susirietęs, paraudonavęs iš gėdos ir – tiktai iki pirmųjų gaidžių. Suvalgęs kas parnešta, ilgai dūsaudavo, o nesyk ir pasvajodavo: „Ot, jeigu ji patekėtų...“

Tą atmintiną rytą Mykolas tašė sklindžius, kuriuos pati buvo pačiršinusi iš šiąnakt parneštų aukščiausiosios rūšies kombinuotų pašarų (tiesą sakant, viskas, ką tas vargeta turėjo, buvo kombinuota), ir taip pat dūsavo: „Sulinkau, suvargau benešdamas... O, kad taip patekėtų neprik... (toliau svajoti, būdamas baikštaus būdo, jis nedrįsdavo), tai argi aš taip gyvenčiau? Išsitiesčiau! Išsižergčiau! Išsižiočiau!..“

Ir tuo metu staiga įskrido pati, sviedė kertėn pusmaišį viščiukų (vargšė darbavosi inkubatoriuj) ir linksmai sušuko:

– Atgimymas, Mykol!

– Ką tai reiškia?

– O pamatysi!

Po tų žodžių gyvenimas nulėkė šuoliais nelyginant išprotėjęs šachmatų žirgas, netyčia įkritęs į keptuvę. Keisčiausi įvykiai sekė vienas po kito...

Pirmiausia Mykolui iškrito iš rankų stiklinė.

Aišku, nieko blogo jis tuomet nepagalvojo. Net apsidžiaugė. „Kam ta stiklinė? Išmokino ruskis per penkiasdešimt metų! O juk lietuviai esame mes gimę! Taigi galėsim ir iš ąsočių..."

Po metų, bene per Adventą, iškrito ir samtis.

Bet ir tada jis neišsigando. „Ganėtinai ilgai kabinau pilnu samčiu kombinuotą maistą, sugadinau skrandį, figūrą ir sąžinę, metas kiek ir atsipūsti. Kabindamas šaukštu, be abejo, galėsiu kur kas geriau pasitarnauti Lietuvai! Galų gale yra juk žmogystų, kabinančių visai be šaukšto, su pagaliukais, – ir ką? Pageltę, sudžiūvę, užtat kaip dauginasi. Mūsų, lietuvaičių, mažai, iš visų pusių priešas, taigi tikrai derėtų pasekti anų pavyzdžiu. Be to, juk sklinda kalbos, neva nūnai madinga susiveržti diržus. O argi šiandien aš susiveržčiau? – dirstelėjo į veidrodį ir apsiverkė. – Gėda, Mykolai!"

Bet lygiai dvyliktą, kuri tais metais buvo dviem valandom pirma laiko, jam iškrito plaukai.

Tačiau nė tuomet Mykolas nepagalvojo, kad tai gali būti bloga lemiantis ženklas. „Kuo mažiau ant galvos plaukų, tuo mažiau esmi panašus į beždžionę." Kiek prisimena, jis net vaikystėje vengė karstytis medžiais, o brandos amžiuje, užuot želdinęs ūsus, želdino gyvatvores. Ir vis dėlto, nors į Darvino mokslą žiūrėjo skeptiškai, rinkimų kampanijos metu širdin įsismelkė abejonė: „Gali būti, kad kai kurie kandidatai yra išsivystę, o ne sutverti..."

Keturi šimtai septintąją dieną po rinkimų staiga ėmė kristi dantys.

Tada jis jau susimąstė. Juk ką tik buvo praūžusi Kovo vienuoliktosios audra, pavasario vėjai dar skraidino laukais aktų skiautes, o iš rytų šalelės ugnimi spjaudė slibinas. Taigi dantys atrodė reikalingi. („Dantimis ir nagais ginsimės!" – šaukė tautos tėvas ir sūnūs, o šventoji valdžios dvasia narsiai pleveno viršum jų platėjančių figūrų.) Kita vertus, kaip ir daugelis menkesnio intelekto žmonių, Mykolas buvo šventai įsitikinęs, jog dabar, atėjus laisvei, valgys kur kas daugiau nei prie ruso. Antraip – kam tie visi lozungai, landsbergiai, ozolai? Nemigo naktys ir nerimo dienos? Beaūstanti aušrelė? Kam visa tai?

Bet netrukus jis nusiramino. Slibinas pabrukęs uodegą pasitraukė į atsargą, taigi Tėvynės gynėjai, turėdami daugiau laisvo laiko, kibo kits kitam į gerklę. „Po teisybei, doram žmogui dantys nė nereikalingi, – dūsavo Mykolas. – Ir argi tatai rimtas užsiėmimas: ėsti!" Aišku, jis matė, kad kai kurie lietuviai (laisvieji) buvo atsikandę po gerą

gabalą, bet nė kiek nepavyduliavo ir tik retkarčiais, atsigręžęs sostapilio pusėn, puldavo veidu į samanas ir giedodavo anksti išprotėjusio (bendras postsąjūdinis išsekimas) klasiko žodžius: „Priešas kirto kumštim geležinėm, o mūsiškiai kirto pilna burna!"

Tačiau reikėjo būti atsargiam. Kaip reikiant prisikirsti tais laikais turėjo teisę tik valdančioji klasė, ogi norintis sočiau užkrimsti varguolis lengvai galėjo būti apkaltintas Tėvynės išdavimu.

Taigi jis neskubėdamas žlevernojo laikraščius (kai kurie buvo itin riebiomis antraštėmis) ir džiaugėsi bent jau tuom, kad nereikia skiepytis nuo korupcijos (baisi, nežinia iš kur užgriuvusi epidemija, dėkui Dievui, mažai valgantiems visiškai nepavojinga).

Bet spalio 14-ąją, praėjus vos pusmečiui po šv. Velykų, jam nukrito kairioji koja.

Nenusiminė žmogus ir tada. „Kam man dvi kojos? Į pačias būtiniausias vietas ir su viena galima puikiausiai nušokuoti. Kita vertus, galvijai turi net po keturias, o kas iš to? Ar pažengė į priekį toliau nei lietuvis? Ir kur galų gale man eiti? Kur skubėti? Gal į Europą? Betgi Europoje pilna europiečių! Kuriam galui ten mes reikalingi?"

Nervindavo tik žmona, nuolat paistydama visokius niekus.

– Valgytum daugiau česnakų, Mykol, – ko gero, ir ataugtų ta koja.

– O kad man nereik! – piktai atšaudavo Mykolas. – Aš netgi didžiuojuos, kad man nukrito kairioji, o pasiliko teisingesnė, dešinė.

– Kaip tujen pasikeitei, kaip sukriošai, – dūsavo moteris. – Kažin ar beprisimeni, apie ką svajodavom aštuntaisiais? Ar kas galėjo tada pamanyti, kad lietuvis sirgs net ir nepriklausomoj valstybėj? Juk tai chamizmas!

– O pasitaiko... – Mykolas baugiai apsidairė. – Pasitaiko, kad ir numiršta!

– Šmeižtas! – suriko žmona. – Dėdėpistų išmislas!..

Mykolas ketino atšauti žmonai kažin ką prakilnaus, tačiau dirstelėjo į megztą savo moters beretę, į keptuvę jos rankoj... Pats nesuprato, koks galėtų būti ryšys tarp beretės ir keptuvės, tiktai visas kūnas ūmai nuėjo pagaugais. Drebėdamas smuko į būdelę ir mažiausiai tris valandas budėjo Tėvynės sargyboj.

(Čia, matyt, būtina paaiškinti, jog Vytautas, nors ir išlaisvino savo tautą iš maskolių vergijos, žuvo taip ir neįžengęs į Pažadėtąją žemę. Po teisybei, Viešpats dar prieš Atgimimą jam buvo pasakęs: „Aš tau

parodysiu tą kraštą, tačiau neįžengsi į jį". Trisdešimt dienų raudojo lietuviai, netekę Vytauto.

Betgi nieko nepadarysi. Nūnai tautai buvo keliami daug didesni uždaviniai: ji turėjo keturiasdešimt metų keliauti per dykumas į Europą. Atsižvelgdamas į būsimuosius sunkumus bei į daugkartinius pačių Lietuvos gyventojų prašymus, tautai vesti Viešpats buvo paskyręs Algirdą. Tai buvo išmintingas vadovas. Jis suvokė, kas teisinga ir kas ne. Jis sudarė sutartis su kitomis tautomis, užmezgė prekybą, o savo mokintiniams liepė pasistatyti daugel galingų tvirtovių. Visam krašte įsigalėjo dėdėpizmas (darbas + demokratija).

Bet vieną sykį, grįžusi iš kapinių, – tąkart ten vyko agitacinis mitingas, – žmona pasakė:

– Gali būti, kad kai kas ir numiršta. Iš dalies. Tačiau tiktai tie, kuriems laisvėj gyvent nepatinka. Mano supratimu, tokius reiktų pakavoti be Bažnyčios palaiminimo. O užvis geriausia: nušauti, kol jie dar nepradėjo mirti.

Mykolas nesiginčijo: ne tas dabar buvo galvoj. Šį šventišką Vasario 16-osios rytą jam buvo nukritę lyties organai, ir nūnai vargšas atrodė šiek tiek susijaudinęs, netgi suglumęs. Pats nesuprato: juoktis ar verkti? Vienaip žiūrint – aišku, gerai. Juk būtent dėl šitų organų veiklos žmogų ir ištinka pačios baisiausios nelaimės. „Koks tatai yr man džiaugsmas! – šūkavo pirmo įspūdžio pagautas. – Kokia galybė rūpesčių atpuola! Kiek daug aš sutaupysiu laiko, kurį galėsiu skirti įstatymų bei poįstatyminių aktų studijoms. Juk – gėda prisipažinti! – iki šiol net Konstitucijos nesu perskaitęs. Plepėti su kokia šaukštaprote man būdavo šimtąsyk smagiau nei klausytis Vyriausybės narių ar net... – jis vėlek užsidarė būdelėje ir tupėjo ten tris valandas, paraudonavęs iš gėdos, – net Jo Ekscelencijos šventųjų samprotavimų!.."

Bet po kurio laiko apniko abejonės: „Juk, anot klasiko, žmoguje viskas yra svarbu. Ar be šitų organų aš pajėgsiu suvokti, ką jie daro su Lietuva? Ar galėsiu suprasti privatizaciją, stabilizaciją bei kitus naujausius išradimus? Mūsų būtovės ir jų gerovės slėpinius? Ar neiškreiptas bus laisvės pojūtis? Ar neimsiu šmeižti Tėvynės?"

Užtat, kai grįžo pati, jis ir norėjo pasiteirauti jos nuomonės, bet kažkodėl tik sukosi aplinkui ir niekaip nesiryžo pasakyti, kas nukrito. Pats didžiai tokiu drovumu stebėjosi, mat su savo moterim jau buvo pragyvenęs kupetą metų, taigi nesigėdydavo net skardžiai driokstelti po skystesnės vakarienės.

Vis dėlto vakare, kai atsigulė į lovą ir užgesino šviesą, jis įsidrąsino ir viską išklojo. Pati ilgai vartėsi nuo šono ant šono, pagaliau pasakė:

– Ar tas gerai, ar negerai, aš viena neturiu teisės spręsti. Šitą klausimą apsvarstysime artimiausiame Moterų partijos suvažiavime.

Mykolui atlėgo širdis, ir jis bematant užmigo.

Tačiau kitą rytą jam nukrito nosis.

Dabar žmogus jau truputį susinervino. Kaip bejmanydamas stengėsi vyti niūrias mintis, staipėsi priešais stiklą. „Nosis veido tikrai nepuošia. Pagaliau ji reikalinga tik tiems, kuriems svarbu sužinoti, iš kur vėjas... O aš ne toks! Ir vis dėlto... Prie tarybų valdžios tokių fokusų nebūdavo...“

Bet šitos minties vargšas taip susigėdo, kad tučtuojau sėdo prie stalo, parašė Prezidentui laišką ir už viską padėkojo. Paskui ilgai gulėjo lovoje, spoksodamas į lubas, kur ypač kvailu būdu – kuprele žemyn – rėpliojo musė ir dūsavo. Dar prieš nosies traumą buvo kuo atidžiausiai peržvelgęs spaudos pundus, tad nūnai nebeturėjo jokių iliuzijų: sveikata pablogėja kiekvieną sykį, kai tik valdžia imasi priemonių padėčiai pagerinti. „Ir kodėl taip yra, kad Lietuva eina vis gražyn, o lietuvis – priešingai? Valstybė tunka, o atskiro jos piliečio kūnas – irsta. Ar nederėtų šitą klausimą apsvarstyti Seime ir bandyti kaip nors?.. Aišku, sakys, lėšų stinga...“

Susigraudinęs pravirko, ir ašaros pamažu numaldė sielą. „Dabar, kai visos nereikalingos dalys nukritusios, gal net geriau bus. Valdžia žino, ką daro...“

Iš tiesų, net keletą mėnesių jis smagiai šokavo dešine koja ir džiaugėsi, klausydamasis per radiją, kaip nesuvaldomai auga gyvenimo lygis.

„Ar aš nesakiau, kad taip bus?“ – šaukdavo iššokęs kieman, o nusigandusios varnos pakildavo nuo stogų, šiurpiai krankdamos sukdavo ratus ir negailestingai dergdavo jo Tėvynę.

Bet prieš Naujuosius metus jam nukrito ir ausys.

Dabar Mykolas jau įsižeidė: „Kas čia darosi? Ką tai reiškia? Kaip aš dabartės besuprasiu, kad viskas į gera, jeigu akys regi atbulai? Štai stoviu prie kūdros, žiūriu į kokį karosą ir man vaidenasi, kad anas yra socialistinis savo turiniu, o nacionalinis – forma. Savaime suprantama, to negali būti! Deja, akys mus dažnai apgauna, užtat ausys – niekada“.

– Už ką? – suvaitojo. – Juk aš anuomet irgi... Ir nešiau... Ir gėriau... Taigi grioviau tą prakeiktąjį monstrą kaip mokėjau... Kiek jėgos leido... Tad už ką esmi baudžiamas? Už tai, kad paliegęs? Kad nūnai nebepajėgiu nešti sykiu su tamstomis? – jis pravirko. – Ir nėr kam pasiskųsti šitoj valstybėj! Į Maskvą rašysiu! Kas kad nepriklausomi. Vis vien partija krūptelės.

– A pašėlai, Mykol? – net pabalo žmona. – Ar pagalvojai, kas bus? Antai pats Jo Ekscelencija skundėsi: reikia sukurti Lietuvos įvaizdį, o nėra kam. Užuot bambėjęs, sėskis ir kurk. Jei pavyks, gal ir premiją gausi.

Susimąstė Mykolas.

– Bet jeigu man iškris ir liežuvis! – sušuko nusiminęs. – Kaipgi aš tada sukursiu?

Vis dėlto nulindo į kertę, dūmojo tris dienas ir naktis. Ketvirtosios rytą pakilo, pažvelgė į veidrodį. Klišas beausis vėpsojo iš anapus...

– Taigi va jis! – atsiduso su palengvėjimu.. – Ak ne, dar kažko trūksta... O gal per daug...

Bet kaip tik tuo metu ėmė kristi vidaus organai. Tai buvo vieninteliai organai, kuriuos Mykolas gerbė ir niekuomet nesikišo į jų reikalus. Užtat buvo itin maloniai nustebintas. Skrandis, jeknos ir kepenys... (tarp kitko, visai naujos!). Kiti, dar puikesni, kurių jis nė vardų nežinojo, vertėsi laukan vienas po kito. „Pluša mat Vyriausybė! Darbuojasi Seimas!“ – džiūgavo žmogus. Galų gale liko tik širdis. Mykolas įsiklausė. Taip. Ji plakė už Tėvynę.

Jis pašaukė žmoną ir silpnu, bet puikybės sklidinu balsu pasakė:

– Skambink, brangioji, į Briuselį...

KRIMINALINĖ KRONIKA

PIRMIEJI MUITININKAI

Vaikštinėdamas po Lietuvą, Seimo Pirmininkas pamatė du vyrus – Simoną, vadinamą Pranciškum, ir jo brolį Pranciškų, vadinamą Simonu, metančius tinklus į ežerą, mat buvo žvejai. Pirmininkas tarė: „Eikite paskui mane! Aš padarysiu jus žmonių žvejais". Tiedu tuojau paliko tinklus ir nuėjo su juo.

Anapus ežero Pirmininkas pamatė kitus du: Zebediejaus žentą Petrą Kurmelį ir jo brolį Povilą. Jiedu su savo tėvu valtyje taisė tinklus. Pirmininkas ir tuos pašaukė. Tie, tučtuojau apvertę valtį su tėvu, nuėjo paskui jį.

PROKURORAS PASIRODO MUITININKAMS

Pirmosios savaitės paskutinės dienos vakare muitininkai susibūrė smuklėje ir, pagauti siaubo, šitaip kalbėjosi: „Ar ne per daug imame? Gal reiktų mažiau prašyti?" Tuo metu atėjo prokuroras, atsistojo viduryje ir tarė: „Ramybė jums!" Tai pasakęs, parodė jiems suklastotus dokumentus ir antspaudą. Muitininkai nudžiugo, išvydę prokurorą. O prokuroras vėl tarė: „Ramybė jums. Kaip mane siuntė Pirmininkas, taip ir aš jus siunčiu. Eikite ir imkite. Kas duos daug, tas bus praleistas, o kas mažai – tebūnie sulaikytas".

KRIKŠTAS

Petras stojo tarnauti muitinėje sulaukęs trisdešimties metų, ir dar tebebuvo nekaltas. Muitininkams imant kyšius, stovėdavo šalia ir raudodavo.

Sykį žmona užkėlė Petrą ant stogo ir nuplakė rykštėmis. Paskui, rodydama pirklių minias, tarė: „Kvaily, visa tai yra tavo. Jeigu tu muitininkas, pasotink gimines ir artimuosius". Tada Petrui atsivėrė akys. Jis nusileido žemyn ir iš kiekvieno paprašė po šimtą tūkstančių. O buvo ten penki vagonai žmonių, neskaitant vaikų ir moterų. Petras

nupirko daug degtinės ir agurkų ir dar liko dvylika pintinių žaliųjų. Visi giminaičiai valgė ir gėrė iki soties, o Petro uošvis Zebediejus tarė: „Šitas yra mano mylimiausias žentas, kuriuo aš gėriuosi".

Nuo tol Petras buvo klusnus, augo išmintim ir malone visų akyse.

APIE NEIŠMINTINGĄ TURTUOLĮ

Į muitinę atkeliavo turtuolis ir skundėsi žmonėms:

– Jeigu duosiu vienam, ims ir kitas prašyti. Šitaip aš prarasiu didelę dalį turto. Ką man čia dabar padarius?

– Nieko nepadarysi, – kalbėjo žmonės. – Tokia yra Lietuvos valstybė.

Tačiau turtuolis pasakė:

– Štai ką padarysiu. Sukrausiu viską į didelius krepšius, apsimesiu kupranugariu ir pereisiu. Tuomet mano ateitis bus rami. Galėsiu sakyti: ilsėkis, valgyk, gerk ir linksmai pokyliauk.

Muitininkas Petras, tatai girdėdamas, tarė:

– Kvaily, dar šiąnakt būsi suimtas. Kam gi atiteks ką susikrovei?

O muitinės viršininkas pridūrė:

– Taip bus kiekvienam, kas krauna turtus, bet nesirūpina tapti kultūringas pas muitininką.

KODĖL JŪS TOKIE BAILŪS?

Muitinės viršininkas vėl mokė pavaldinius: „Iš tiesų sakau jums: lengviau kupranugariui išlįsti pro adatos ausį, negu muitininkui pakliūti į kalėjimą. Kas turi, tam bus duota, ir jis turės su pertekliumi, o iš neturinčio bus atimta ir tai, ką jis turi".

Atėjus vakarui, jis tarė muitininkams: „Imkite po daugiau!" Ir, užsidaręs kabinete, išgėrė. Tada pasigirdo sirena, atvažiavo komisaras ir dvylika policininkų. Komisaras grūmojo, o policininkai, įsiveržę į muitinę, rinko daiktinius įrodymus. Viršininkas buvo savo kabinete ir snaudė. Muitininkai pažadino jį šaukdami: „Mokytojau, tau nerūpi, kad mes žūvame!" Atbudęs jis sudraudė policininkus ir įsakė komisarui: „Nutilk, nusiramink!" Tuoj pat komisaras nutilo, o policininkai pasidarė visai romūs. Muitinės viršininkas tarė pavaldiniams: „Kodėl jūs tokie bailūs? Argi jums tebestinga pinigo?" Muitininkus

pagavo didelė baimė ir jie kalbėjo vienas kitam: „Kas gi jis toks? Kiek jis turi? Net komisaras ir policija jo klauso!"

PROKURORAS ATLEIDŽIA MUITININKUI

Pas prokurorą keturi vyrai atvedė muitininką Petrą. Tas parpuolė ant kelių, išsitraukė maišą dolerių ir visų akivaizdoje padavė prokurorui. Prokuroras, išvydęs jo tikėjimą, tarė: „Žmogau, tau atleidžiamos nuodėmės".

Ten sėdėjo keletas Konstitucijos aiškintojų, kurie svarstė: „Kaip jis drįsta taip kalbėti? Juk prieš įstatymą visi lygūs!" Prokuroras, iš karto perpratęs jų mintis, pasakė: „Kam taip manote savo širdyje? Kas lengviau – uždaryti žmogų ar liepti: kelkis, pasiimk pinigus ir vaikščiok. Bet kad žinotumėt mane turint valios, – čia jis tarė suimtajam: – kelkis, imk savo maišą ir eik namo!" Šis atsikėlė, pasiėmė pinigus ir nuėjo sau. Tai išvydę visi be galo stebėjosi ir šlovino prokurorą sakydami: „Tokių dalykų mes niekad nesame matę".

MUITININKO PAŠAUKIMAS

Muitininkai žmonėse turėjo blogą vardą. Dažnai jie reikalaudavo daug daugiau, negu buvo įprasta kitur.

Kartą prokuroras nuėjo į muitinę. Ten pamatė kyšių rinkėją Petrą ir tarė jam: „Sek paskui mane!" Šis atsikėlė ir nuėjo su juo.

Petro namuose prokuroras su draugais buvo pasodinti prie vaišių stalo. Konstitucijos aiškintojai ir korespondentai, išvydę prokurorą su muitininkais, murmėjo: „Šitas priima nusidėjėlius, net geria su jais". Tuomet prokuroras pasakė jiems palyginimą: „Kas iš jūsų, turėdamas šimtą avių ir vienai nuklydus, nepalieka dykumoj devyniasdešimt devynių ir neieško pražuvusios, kolei suranda? Sakau jums: taip ir prokuratūroje būna daugiau džiaugsmo dėl vieno nusidėjėlio negu dėl devyniasdešimt devynių teisiųjų". Tai išgirdę Konstitucijos aiškintojai sumišo ir klausė: „Tai kas galės būti suimtas?" Pažvelgęs į juos, prokuroras tarė: „Turtuoliui tai negalimas daiktas, o vargšui – viskas galima".

APIE GAILESTINGĄJĮ MUITININKĄ

Prokuroras vėl pasakė palyginimą:

– Vienas žmogus keliavo iš Kauno į Varšuvą ir pakliuvo į muitininkų nagus. Tie iškratė jį ir surado kišenėje vario. Vienas muitininkas liepė žmogui neštis varį atgal, kitas norėjo pašaukti policiją. Bet muitininkas Petras sustabdė juos tardamas: „Kas jūs tokie esate, kad drįstate bylinėtis?“ Tada priėjo prie žmogaus, atėmė varį, perlaužė per pusę, vieną dalį įsidėjo sau į kišenę, o kitą atidavė muitinės viršininkui, sakydamas: „Praleisk jį, o sugrįždamas jis tau dar atsilygins“.

Tuomet prokuroras paklausė Konstitucijos aiškintojo: „Kuris iš tų trijų tau atrodo vertas būti Seimo nariu?“ Šis atsiliepė: „Tas, kuris parodė žmogui gailestingumo“. Prokuroras tarė: „Eik ir tu taip daryk“.

APIE AUKŠČIAUSIĄJĮ TEISMĄ

Muitinės viršininkas su pavaldiniais pasitraukė į nuošalią vietą, skaičiavo pinigus ir kalbėjo apie Lietuvos valstybę:

– Kai baigsis kadencija, atvažiuos prokuroras ir jo akivaizdoje bus suimti visi muitininkai. Vienus pastatys kairėje, kitus dešinėje. Įvyks Aukščiausiasis Teismas.

Stovintiems dešinėje prokuroras tars: „Aš buvau išalkęs, jūs mane pavalgydinote, buvau ištroškęs, ir mane pagirdėte, buvau nuogas – mane aprengėte. Iš tiesų sakau jums, galite eiti namo“.

Paskui jis prabils į stovinčius kairėje: „Eikite iki gyvos galvos į kalėjimą ir ten sėdėkite. Kiek sykių jūs nedavėte man, tiek metų aš duosiu jums“.

Ir eis šitie į Lukiškių kalėjimą, o anie sugrįš į muitinę ir tarnaus Lietuvai.

PRISIKĖLIMAS

Įėjęs į muitinę, Petras išvaikė pirklius, išvartė stalus bei suolus ir tarė muitininkams: „Pasakyta: Lietuvos muitinė vadinsis vartais į Europą, o jūs pavertėte ją plėšikų lindyne“. Bematant susirinko prie jo minios keliauninkų, ir jis praleido juos ničnieko neimdamas. Konstitucijos aiškintojai ir korespondentai, išvydę stebuklą, kurį jis padarė,

klausė: „Kas tau davė šitą galią?“ Petras atsakė: „Tie, kurie iškėlė mane kandidatu. Kai įžengsiu į Seimą, man bus duota tiek, kiek pareikalausiu. Tad eikite ir agituokite už mane. Aš būsiu su jumis per visas dienas iki Lietuvos Nepriklausomybės pabaigos“. Tatai girdėdami visi neteko žado dėl Petro didybės.

PETRAS KURMELIS ŽENGIA Į SEIMĄ

Praėjo keturiasdešimt valandų po rinkimų. Visą tą laiką Petras buvo su savo draugais. Jis sakė jiems: „Nepasišalinkite iš muitinės, bet laukite ženklo“.

Paskui Petras pakilo aukštyn ir dingo debesyse. Kai jie, akių nenuleisdami, žiūrėjo į žengiantį Seiman Petrą, štai prie jų atsirado du vyrai žaliomis uniformomis ir prabilo: „Ko stovite, žiūrėdami į Rūmus? Argi jūs nesuvokiate, kas atsitiko? Jis prisikėlė, jo čia nebėra“.

Muitininkus pagavo drebulys ir siaubas. Parbėgę į muitinę, viską papasakojo viršininkui, ir tas gėrė septynias dienas ir septynias naktis.

MUITININKAI SUTINKA PRISIKĖLUSĮJĮ

Tą pačią dieną du muitininkai keliavo iš Jeruzalės į Fabijoniškes. Pakeliui kalbėjosi apie visa tai, kas buvo įvykę. Jiems taip bekalbant, prisiartino pats Petras ir ėjo kartu. Jie nepažino jo.

Tada Petras išsitraukė butelį ir parodė muitininkams. Jų akys atsivėrė ir jie pažino Petrą. Bet, išgėrus ketvirtą, Petras vėl išnyko muitininkams iš akių.

Jie didžiai tuom stebėjosi, o grįžę į muitinę, papasakojo viršininkui, kas jiems atsitiko kelyje. Muitinės viršininkas nuliūdo ir tarė: „Petras yra toks didis, kad jo planai mums nesuvokiami. Tad visuomet budėkite, nes nežinote, kurią dieną ateis jūsų paimti“.

PASKUTINĖ VAKARIENĖ

Po darbo dienos muitinės viršininkas su pavaldiniais patraukė į restoraną. Atėjus į vietą, juos įspėjo: „Jau nebeilgai būsiu su jumis. Bet neišsigąskite. Greitai ir jus pas save pasiimsiu, kad jūs būtumėte ten, kur ir aš...“

Palikęs muitininkus kiek nuošaly, viršininkas nuėjo prie baro, kur sėdėjo prokuroras, ir paprašė degtinės. Vienas padavėjas tarė kitam: „Šituos mačiau kartu muitinėj“. Prokuroras išsigynė: „Aš nepažįstu to žmogaus“. Apimtas sielvarto muitinės viršininkas išgėrė du litrus.

Pakilęs nuo baro, jis grįžo pas muitininkus ir rado juos užmigusius prie stalo. Viršininkas tarė jiems: „Kodėl miegate? Pilkitės ir gerkite, nes geriate paskutinį sykį“.

Jam bekalbant pasirodė policininkų būrys, o priekyje ėjo Petras. Muitininkai, nujausdami, kas toliau bus, klausė: „Viršininke, gal stoti gintis?“ Tas tik sudraudė: „Liaukitės!“

O atėjusiems jo suimti pasakė: „Išėjote prieš mane su lazdomis ir antrankiais. Ar nebuvau kartu su jumis Baltijos kelyje? Kodėl ten nedrįsote pakelti prieš mane rankos? Taip. Dabar išmušė jūsų valanda, dabar tamsybių siautėjimas“.

VALSTYBĖS STUDIJA

Tas gruodžio rytmetys išaušta toks pat gražus kaip ir visi kiti po Geležinių Įvykių. Nuo Parlamento dvelkia lengvas pietryčių brizas ir girdėti, kaip praeivių kišenėse šlama doleriai bei kelialapiai.

Tačiau deputatas DT-90 nubunda apimtas nemalonaus, slegiančio jausmo. Širdis daužosi krūtinėje tartum tankas, neapdairiai palindęs po kaustytu krašto apsaugos pareigūno batu. „Kažkas atsitiko, – dingteli deputatui. – Tiktai kas?"

– Aštuonios valandos! – rikteli Tranzistorius. – Skaitome žinias! Klausy!..

Deputatas krūpteli, klausydamasis naujausių pranešimų, junta, kaip jį vis labiau ir labiau kausto siaubas, ir pagaliau viską supratęs susmunka ant sofos.

– Izabele! – šūkteli. – Ar nepaėmei mano pažiūrų?

– Vakar išnešiau šiukšles, – atbėga iš virtuvės nusigandusi žmona. – Bet pažiūrų... Ne, aš nemačiau. Bet argi tamsta turėjai, deputate? Kaip jos atrodė?

– Aišku, turėjau! – suurzgia DT-90. – Gerai atrodė. Jeigu nebūčiau turėjęs, iš kur tada šitas? Ir anas! Ir visa tai!

Izabelė persižegnoja ir palenda po lova.

– Ar ne šitos?

– Kvaiša! – rikteli deputatas. – Ar nematai, kad akumuliatorius?

– Ak, Viešpatie, – aimanuoja Izabelė. – Bet gal pats kur nukišai? Gal nepašventintos buvo, ir nelabasis prieš Kalėdas?..

Deputatas nustėręs pasižiūri į žmoną. „Kada ir kur aš ją pirmąsyk sutikau? – bando prisiminti. – Kas mus supažindino?"

– Slaptažodis! – rikteli.

– Ponas deputate, – išblykšta žmona. – Aš tuoj... Valerijooo!..

– Tik pirma pati išgerk, – įsako deputatas, liūdnai žvelgdamas pro langą į tolumas. „Nejaugi jų tinklas... Bet iš kur galėjo žinoti, kad aš tapsiu..."

Atsigręžęs staiga čiumpa žmoną už prijuostės.

– Koks tavo antrasis vardas?

– Izabelė Juozapota, – atšlyja žmona. – Kaip pakrikštyta...

– Kur tave pakrikštijo? – pagiežingai nusišiepia deputatas. – Tenai?

„Kažin kur mano dujinis“, – dingteli deputatui. Jis žengia į Mandatų ir Etikos kambarį, tačiau tarpduryje sustoja kaip įbestas. – Juk prieš rinkimus mes turėjom mergaitę!“

– Kas tas toks? – baksteli pirštu į kaladėlėm žaidžiantį mažylį.

– Juozukas, deputate, – sumišusi atsako žmona.

„Priešiškos jėgos nesnaudžia“, – topteli deputatui.

– Iš kur jis atsirado? Kas jį iškėlė?

– Argi nežinai, deputate? – parausta žmona. – Juk mudu kartu... Pagal Reprodukcijos Įstatymą... Yra popieriai... Antspaudas... Tamsta toks užsiėmęs...

– Prašom viską čionai, – sako deputatas, užsidėjęs akinius atidžiai išstudijuoja dokumentaciją ir šiek tiek nusiramina.

– Gerai, – linkteli. – Tik ateity pageidaučiau būti informuojamas iš anksto. Beje, kodėl jis kambario viduryje?

– Mažiukas, – paaiškina žmona. – Dar nesupranta. O į kurią...

– Lenk medį, kol jaunas, – burbteli deputatas ir išeina į Ryšių kabinetą. „Per daug įtarus pasidariau... Nervai. Tačiau – į kurią? – susimąsto. – Nieko nebus. Reikia skambinti policijai!“

– Ponas komisare. Pamestos pažiūros, – skundžiasi į ragelį. – Gal radote?

– Kokios buvo jūsų pažiūros? – teiraujasi komisaras.

– Teisingos! – atšauna deputatas. – Prašyčiau neįžeidinėti.

– Ieškosim, – pažada komisaras.

Padėjęs ragelį, deputatas DT-90 išvažiuoja į plenarinį posėdį. „Gal niekas ir nepastebės? – mąsto. – Kiti niekados neturėjo, o žiūrėk...“

Prie Parlamento rūmų įsitvirtinęs ginkluotas piketas. Lozungas šįsyk tik vienas: „Šalin rankas!“

„Šalin, – stabteli DT-90. – Tačiau nuo ko?“

– Tamsta už? – kreipiasi pagyvenusi ponia su kalašnikovu. – Esu šio piketo atsakingoji sekretorė. Mes atstovaujame Žiemkenčių partijai.

„Koks buvo mano požiūris į šitą partiją? – nusigandęs svarsto deputatas. – Pavadinimas sakytum padorus. Antra vertus, slypi ir kažkokia užuomina. Kas jiems nepatinka?“

– Reikia visokių partijų, – sako neryžtingai.

– Vadinasi, manote, kad reikalinga ir Kraujo perpylimo stotis? – nepasiduoda ponia. – O mes kitados balsavom už jus!

„Matyt, ką nors ne taip pasakiau, – nervinasi deputatas. – Viešpatie, kaip blogai be pažiūrų. Kad bent atsirastų iki vakaro. Bet ar gali šito tikėtis iš mūsų policijos?.. O jei pašokčiau į turgų? Sako, ten visko gali nusipirkti. Bet ir kaštuoja tikriausiai..."

– Kraujo perpylimo stotis išplatino pareiškimą, kad po Naujųjų metų prapuls žmogaus teisės ir muilas. Argi į tai niekaip nebus reaguojama?

Deputatas DT-90 kaista ir krūpčioja.

– Reaguojame, kaipgi, – sako. – Negerai, kai kas nors prapuola. „Kad tu pati prapultum, ragana", – palinki mintyse.

– Mes renkame parašus, – sako ponia. – Gal norėtumėte pasirašyti štai šitą dokumentą?

Deputatas paima popieriaus lapą ir perskaito: „Reikalaujame, kad nuo sausio 1 dienos Lietuvos Respublikoje būtų įvesta ypatingoji padėtis".

Deputatui pakerta kojas, ir jis atsiremia į patrankos vamzdį.

„Kokia ypatingoji? – mąsto. – Buvo Maskvos ypatingoji. Bet čia, matyt, ne apie tai. O koks buvo mano požiūris į ypatingąją? Kuom jinai ypatinga? Jeigu pasirašysiu, o paskui atšauks mano įgaliojimus? Ką pasakys giminės ir Europa? O jeigu nepasirašysiu?"

– Mūsų padėtis jau seniai ypatinga. Che che, – bando pajuokauti. – Argi ne taip?

– Vadinasi, pritariat? Gerai.

„Kas gerai? – su didžiausia pagieža galvoja deputatas. – Čia, matyt, provokacija?"

– Dovanokite, man metas balsuoti, – traukiasi.

Ponia pastoja kelią.

– Balsuosite už? – klausia, kiaurai verdama skaisčiai mėlynų akių žvilgsniu.

– Aš balsuosiu, kaip lieps mano sąžinė, – bando išsisukti deputatas, tačiau jo balsas išdavikiškai suvirpa.

– Mes tikimės, kad kainos pagaliau bus pakeltos tiek, kiek reikia, – sako ponia. – Rinkėjai – ne makaronų sriuba, o kainos – ne puodo dangtis, kurį reiktų kilnoti kas penkios minutės. Lietuvos pilietis privalo kainuoti tiek, kiek sveria pats.

Deputatui pakerta kojas. Jis susverdėja, tačiau už alkūnės sugriebia kažkieno tvirta ranka.

– Ponas komisaras prašė perduoti, – sako augalotas policininkas.

„Išgelbėtas!“ – tvyksteli mintis. Pagautas jėgų antplūdžio, deputatas stveria paketą, prasibrauna pro spygliuotų vielų užtvaras, peršliaužia minų lauką ir galų gale įsmunka pro duris.

...Tačiau po pietų jį apima gili melancholija.

„Pažiūros aiškiai ne mano, – kremtasi. – Juk vos tik ateina metas balsuoti, man tučtuojau norisi...“

Jis nervingai patraukia rankenėlę, ir paslaptingas vandenų griaudėjimas primena tolimą rinkimų kampaniją, kai taip keistai vaidenosi, jog aplinkui vien broliai ir seserys...

ATGIMIMO BANGA

Vieną sykį, žingsniuodamas Gedimino prospektu, deputatas DT-92 pamato savo jaunystės dienų draugą Pilypą ir pereina į kitą gatvės pusę. Tačiau Pilypas jį pastebi ir ima vytis.

„Kad tik spėčiau įsmukti pro duris, – viliasi deputatas. – Į Seimą Pilypo neįleis."

Ir pasileidžia ristele. Tačiau ir Pilypas skuta kiek įkabindamas.

„Ne! Automobilis deputatui ne prabangos dalykas, – mąsto deputatas ir, atsargiai dirstelėjęs per petį, pastebi, jog Pilypui iš paskos tursena apykreivė moterėlė su ryšuliais. – Žmona, – dingteli. – Tąsyk vargu ar pavys..."

Degant raudonai, jis perkerta sankryžą. Bet skaudžiai nudiegia širdį, ir žingsnį tenka sulėtinti.

„Mankštos nedarau, – nervinasi. – Mūsų sferose stiprios kojos ne itin vertinamos, o va! Pasitaiko situacijų..."

Sunkus lapsėjimas už nugaros artėja, ir deputatą pagauna panika. „Ak, ir kam išėjau į Lietuvą! Galėjau vairuotoją išsikviesti... Galėjau kampais... per komitetus... per Suomiją... Bet ne! Geras oras! Lietus! Ir dar su perkūnija!.. Kvailys! – plūsta save. – Ne mums tie lietūs ir perkūnijos, ne mums."

Jam vaidenasi, kad tuoj stvers už apykaklės, ir tada... „Bet štai jau Trispalvė matyti... Dar šimtas metrų... Dar..."

Deputatas grįžteli atgalios ir, paslydęs ant rinkėjo snarglio, išsitiesia aukštielninkas. „Viskas, – užsimerkia. – Dabar muš."

Bet prabėga minutė, prabėga dvi – nieko! Tik ant įkaitusio veido tyška vėsūs lietaus lašai. Kai atsargiai praveria vokus, mato: Pilypas stovi priešais ir šluostosi prakaitą.

– Tai jis, – rodo moteriškei. – Tas pats.

„Už ką?!" – nori sušukti deputatas, bet supranta, koks kvailas būtų šitas klausimas, ir tik susiriečia į kamuoliuką.

– O čiuplutis! – stebisi moteriškė. – Televizoriuj visai kitoks... Daug platesnis...

– Ten yra tokie prietaisai, – aiškina Pilypas. – Kiek reikia, tiek praplatina.

– Ir koks paprastas, – graudinasi moterėlė. – Guli, ir nė krust. O per plenarinius kaip šokinėja! Reglamentas! Reglamentas!

– O mūsų kaime! – atrėžia Pilypas. – Blėberio žentas arpą nusipirko. Kai prijungia prie elektros, – ne taip dar šokinėja.

Moteriškė net pritupia.

– Bet negi ir deputatas?..

– O ką tu manai! – sako vyras. – Niekas taip sau nešokinės. Nuo mažumės jį pažįstu. Tykiausias žmogus buvo. Prijungia, o paskui reguliuoja. Yra specialūs svertai.

– O kas reguliuoja?

Vyras apsidairo, ištempia lūpas triūbele ir sukužda į ausį.

– Vargšelis, – moteriškei pabyra ašaros. – Ir šitaip net ketverius metus! Už ką?

– Nežinau, – gūžčioja vyras. – Daug vandens nutekėjo, kai paskutinįsyk mudu šitą... – spragteli per gerklę. – Gal ką pavogė...

– Piliau! – subara moteriškė. – Negražu!

– Juk nieko negirdi! – numoja vyras. – Jiems įsuka į ausis specialius vožtuvus... Ką pats šneka – girdi, o ką rinkėjai – nyyy...

„Nemuš, – krūpteli deputatas. – Apmyš ir padegs."

– Ar galima pačiupinėti? – klausia moteriškė.

Vyras purto galvą.

– Jų negalima liesti! Net specialus įstatymas yra. Pradės rūkti – ir kvit.

– O dėl ko jis nekruta?

– Kvaiša, – juokiasi Pilypas. – Ežys irgi nekruta, pajutęs žmogų. Ogi pavojui praėjus bematant šmurkšteli į krūmus.

„O jei pasiūlyčiau pinigų? – mąsto deputatas. – Tik ar nebus blogiau?"

Bet aniedu ima kuždėtis, mirkčiotis ir pirštų galiukais nucimpina už kampo.

„Taip ir maniau, – sudreba deputatas. – Įsibėgės irr..." Bet prabėga minutė, prabėga dvi – ramu.

Paskui jis atsikelia ir nukiūtina į Rūmus.

„Kažin ko jie norėjo? – kraipo galvą. – Ar tik nebūsiu atitrūkęs nuo tautos? – Mato, kaip vyras ir žmona smalsiai dirsčioja pro plyšį, bet žingsnio nebespartina. – Kas bus, tas..."

Bet nieko!

Tačiau sunkios mintys kvaršina galvą jam visą dieną. „Gal tikrai

esu prijungtas?“ – dūsauja, nes akyse blykčioja kibirkštys, o ausyse kažin kas įkyriai zvimbia ir traška. Paskui supranta, jog vyksta diskusijos, ir nusiramina. Bet svarstant įstatymų projektus jis kikena ir ploja, o sykį net garsiai sušvilpia. Galų gale paprašo žodžio ir pribėgęs prie mikrofono baisiu balsu suklinka: „Reglamentas! Reglamentas!“ Dėl to jam pasidaro gėda ir grįžęs į vietą susimąsto: „Kodėl aš taip elgiuosi? Juk tikrai anuomet buvau kitoks...“

Baigiantis posėdžiui, deputatas DT-92 pasijunta visai blogai ir paprašo, kad atneštų Daukanto raštus. „Nereikėjo, nereikėjo išeiti į Lietuvą... – sukasi mintys. – Koks svetimas, koks nepažįstamas kraštas“, – ir jis nulenkia galvą ant stalo.

Kai atnešė raštus, deputatas jau buvo miręs. Burnoje styrojo prakąstas lietuviškas žodis, o atmerktose akyse buvo sustingęs klausimas, kurio niekas negalėjo suprasti.

ŽYGIS

Deputatas DT-96 žengė per Lietuvą.

Ten, kur jis pastatydavo koją, laukuose supūdavo javai, o tvartuose krisdavo galvijai. Iš cisternų savaime išsiliedavo mazutas, o nuo grandinių pasileisdavo šunys ir, pabėgę į girią, virsdavo vilkais.

Kur deputatas mesdavo žvilgsnį, ten pravirkdavo vaikai ir nuvysdavo gėlės, kur krisdavo deputato šešėlis – išdžiūdavo šaltiniai ir bevaisė tapdavo žemė.

Deputatui priartėjus prie lietuvių žemių per septynis kilometrus, kildavo epidemijos ir gaisrai, stodavo brolis prieš brolį, o motinos palikdavo naujagimius geležinkelio stotyse.

Deputatui praėjus, tose vietose lietuviai maitindavosi grūdais ir lupenomis, o bjaurios votys dar ilgai kankindavo jų paliegusius kūnus.

Žengdamas per Lietuvą, deputatas vis didėjo ir didėjo, ir jo galva jau styrojo viršum debesų.

Perėjęs visą Lietuvą, deputatas išalko, primynęs koja, atsiplėšė gabalą Kuršių nerijos ir bematant prarijo, paskui pasilenkė ir ėmė srėbti naftą iš Baltijos.

Kai atsigėręs deputatas prigulė pailsėti, įdubo Žemaičių aukštumos ir gailiai atsiduso marių žuvys.

Kai deputatas pakilo ir ėmė tuštintis, 5 km spinduliu aplinkui išdegė žemė, siaubo pagauti maži upeliūkščiai sulindo į vamzdžius, o didžiosios upės pabėgo į jūrą ir pasislėpė. Pasklido neapsakomas dvokas.

O tuo metu ant Nemuno kranto sėdėjo žilaplaukis vaikelis ir giedojo:

Aš molinis piemenėlis,
Tu – auksinis šuo.
Su savim aš saują smėlio
Į kapus nešuos.

Tu nešiesi pilną maišą
Mūsų žemės raštų –
Ką ten vapa sargas raišas
Ant bedugnės krašto?

Ratai sukasi dangaus –
Viešpats miltus beria...
Nenuneši tu daugiau,
Nei Tėvynė sveria.

Deputatas išgirdo, pasiklausė ir baisiu balsu sušuko:

– Nutilk, kvaily!

Ir nuo to riksmo perplyšo Lietuvos žemė, o numirėliai, pakėlę galvas iš atsivėrusių kapų, baugiai klausinėjo vienas kitą: kas čia darosi? kas čia darosi?

Bet vaikas pažvelgė į deputatą tokiomis mėlynomis akimis, kad tas neišlaikė, ėmė drebėti, šnypšti, o paskui sprogo ir subyrėjo į gabalus. Iš persprogusio deputato pilvo išbėgo nesuskaičiuojamos kaimenės galvijų ir pasklido po visą kraštą. Kur pabiro dantys, išdygo balčiausios pilys, kur krito rankos ir kojos – nusitiesė tiltai į Europą, kur liežuvis – ėmė raitytis galybė nuodingų gyvačių ir nušliaužė į lietuvių sodybas.

Tada ir suklestėjo...

ŽMOGUS ANT TILTO

Žmogus, stovintis ant tilto ir žiūrintis į vandenį, regi dangų, taigi žemiškieji dalykai jo, gali sakyti, nebedomina.

Žmogus žiūrėjo į vandenį, mąstydamas apie tai, jog į tą pačią upę nuo to paties tilto du sykius nenušoksi. Beje, tą žinojo dar senovės graikai.

Žmogaus vardas buvo Petras. Šokti nuo tilto jam patarė seniūnas. Valdžia Petras pasitikėjo.

Bet nūnai Petrą gundė šėtonas: jam norėjos svarstyti, ginčytis, priešgyniauti... „Vadinas, nuo tilto... Puiku. Bet kas gi nuo to pasikeis? Tarp kitko, lapkritis... Su lapine kepure, veltiniais ir pirštinėm būtų visai kas kita..."

„Bet kas gi tu toks, – subarė save, – kad drįsti bylinėtis su valdžia? Argi tavo galioje suvokti jos sprendimus? Ir vis dėlto... Juk tai mano pirmasis šuolis. Kad turėčiau su kuom pasitarti..."

Vakaras... Daugiaaukščių languose žiebiasi šiltos namų židinio žvaigždės. Jei pabelstum į pirmas papuolusias duris... „Kaip malonu, kad užėjot..." – „Ir man malonu, kad užėjau..." – „Bet kas gi jūs toks? Ko jums reikia?" – „Nieko. Ėjau pro šalį... Sakau, užsuksiu..." – „Kaip malonu. Dabar taip retai pasitaiko... Prašom prie stalo." – „Užteks ir vienos lėkštės." – „Ką jūs! Prašom dar." – „Paskutinę. Sudievu." – „Užsukit dažniau. O gal norėtumėt pas mus ir pernakvoti?" – „Dėkui, bet man metas šokti." – „Ak, jūs šokate?" – „Taip. Nuo tilto." – „Gal parodys per televiziją?" – „Vargu. Nūnai daug šokančių..." – „Labai įdomu. Labai..."

„Kokie malonūs, kokie mandagūs žmonės!.." – jis dar ilgai žvelgė ton pusėn, paskui atsiduso, persisvėrė per turėklus. Vanduo atrodė šaltas, netgi rūstus. Bet išvydo upės pakrašty plūkaujančią antelę ir bematant tapo jaukiau. „Kad aš duonelės turėčiau... Gal ir paukšteliui sunku... Ne, jų kiti įstatymai. O pagaliau kas žino..."

...Tai buvo trumpas, atviras ir dalykiškas pokalbis. Matyt, dėl to, kad savo klausimu „ką daryti?" jis užklupo seniūną ne kabinete, o gatvėje, keliantį koją į limuziną. Išgirdęs atsakymą, padėkojo, siekė pabučiuoti ranką, bet anas įsikibo į vairą.

– Kam tu ir gyveni? – tik pasidomėjo.

Jis nulenkė galvą.

– Dovanok, tamsta...

– Ar turi tikslą?

Jis raudonavo, neišmanydamas, ką atsakyti. Paskui paprašė:

– Tamsta parodyk.

Seniūnas parodė špygą. Petras linktelėjo. Senokai niekas nieko daugiau nebeparodydavo. Bet galų gale juk jis viską buvo matęs. Išskyrus, aišku, Paryžių, tūkstantį litų ir krintantį lėktuvą...

Beje, įdomu, apie ką mąsto lakūnas, krisdamas iš paukščių ir angelų karalystės? Kelias tolimas – daug ką gali sumąstyti. Tarkim, įsipareigoti, jog nuo rytdienos – nė lašo...

Krisdamas nuo tilto, vargu bau ką protingo sumąstysi. Paprasčiausiai neužteks laiko.

Dar jis baiminosi, kad šuolio metu nesusinervintų ir kad nepralėktų pro akis visas gyvenimas. Šito jis neištvertų. Paplūsdavo ašarom, vos vieną kitą epizodą... Nemėgo prisiminimų. Buvo bemaž tikras, jog praeities nesugrąžinsi. Tiesa, pasitaiko tipų, kurie susigrąžina net pinigus iš subankrutavusio banko. Tačiau jam stigo raumenų, chamizmo ir partinio stažo. Kitaip sakant, charakterio bruožų, kurių stokodamas nūnai gali tik sėdėti prie šventoriaus arba seniūnijos ir ištiesęs ranką klausinėti: ką daryti? ką daryti?..

To klausimo jis nesigėdijo. Daugelis įžymių praeities vyrų – mąstytojų, rašytojų, revoliucionierių – yra klausę to paties. Tačiau anuomet dar niekas nežinojo tokio paprasto ir aiškaus atsakymo, kokį davė jam tas žvalus, energingas vyras. Nūnai žmonės, ypač jaunesni, viską žino, užtat į klausinėjantį žiūri šiek tiek iš aukšto, sakytum į krūvelę griuvėsių, kurių privatizuoti jau nebeįmanoma...

Antelė tuo tarpu kryptelėjo, kyštelėjo galvutę vandenin, o jam parodė tik plunksnuotą užpakalį. Blogas ženklas! Kad šitaip elgiasi valdininkai, buvo pripratęs. Bet kad ir paukščiai... „Matyt, esu tikrai nieko vertas... Tačiau koksai įžūlumas! O norėjau andai duonele pavaišinti...“ Apsidairė, ieškodamas akmens.

Tiltu artinosi vyriškis. Sulysęs, nudriskęs – panašus į jį patį. Tokie Petrui nepatiko.

Kaip jis ir tikėjosi, vyriškis persisvėrė per turėklus ir įsispoksojo į vandenį.

– Ar apie tokią svajojom? – tulžingai paklausė.

Petras susinervino, net rankos sudrebėjo. Bet pasakė tik tiek:

– Tamstai iš nosies varva.

Žmogelis sumirksėjo mažomis akutėmis. Petras nusigręžė su panieka. Daugelis nūnai šitaip klausinėja. Ir jis pats ne sykį yra klausęs. Bet dabar tai – įveiktas ir pamirštas etapas. Nei apie tokią, nei apie kitokią jis nebesvajoja. Paskutinį sykį ateities vizija ištiko per Velykas, kai buvo septynias dienas nevalgęs. Regėjo save gulintį karste, kertantį pyragą ir spjaudantį razinas į abidvi puses... Maloniai spragsėjo žvakės, kvepėjo eglišakiai. Šilta ir jauku buvo...

– Liko tik vienas kelias, – spjovęs į vandenį, pareiškė vyras.

„Tai ir keliauk!“ – norėjo sušukti Petras, bet tik suburbuliavo sau po nosim. Neverta prasidėti. Gal vegetaras? Šitų bijojo ir nekentė. Ir tuo labiau, kuo ilgiau neturėdavo burnoje kąsnelio mėsos.

– Ar žinai, kas aš toks?

Petras gūžtelėjo pečiais.

– Žmogus, – niūriai tarė vyriškis.

Petras krūptelėjo: iš tokių, kurie pernelyg gerai apie save galvoja – gero nelauk.

– Papjausiu, – tarė žmogus, išsitraukdamas ilgoką duonriekį.

„Seniūnas užsiundė, – toptelėjo Petrui. – Nepatikėjo, kad nušoksiu. Ką gi, jis bemaž teisus. Anava, kiek laiko stypsau...“

– Bet man tai nepatinka! – sušuko. – Šit aš rengiuosi šokti nuo tilto, o paskutinę akimirką ateina kažkoks šunsnukis ir mane papjauna! Tikra teisybė, kad gyvenam civilizacijos priešaušry...

Žmogus sumišo, paslėpė peilį už nugaros.

– Šito aš nežinojau, – teisinosi. – Tokiu atveju palauksiu kito.

„Saviveiklininkas, – atsiduso Petras. – Niekas jo neužsiundė. Šitiek dėmesio iš seniūnijos nesulauksi, – jautėsi dabar įžeistas ir paniekintas. – Šok nuo tilto! Aišku, šitaip lengviausia spręsti klausimus. O tu bent paaiškintum – kaip šokti! Aukštyn kojom ar atvirkščiai? O gal yra ir kitų variantų? Tai parodyk! Kiekvienas turi savimi rūpintis pats... Gal ir teisybė, tik vis dėlto... Ar nušokęs pasieksiu dugną? Ar atsispirsiu nuo jo? Ar imsiu kilti aukštyn? Iš kur tokius dalykus gali žinoti tas, kuris šoka pirmąjį sykį? Manau, tai turėtų būti ištirta, išanalizuota ir apibendrinta. Bet kur tau! Įdomu, ką veikia tie?.. Kabinetuose tiršta jų, knibždėte knibžda...“

– Kas yr? Ko lauki? – pasiteiravo žmogus. – O gal šokam kartu?

Petras dėbtelėjo iš padilbų. Be abejo, dviese būtų smagiau. Bet tik jau ne su pirmu papuolusiu...

– Galimas daiktas, šiąnakt aš dar apskritai nešoksiu, – atrėžė susierzinęs.

– Ko gi nešoksi?

– Šlapia... Rytoj turėtų nusigiedryti.

– Kurgi ne... – Žmogus sukūkčiojo. – Žinau, ką tamsta galvoji: per prasta kompanija...

– Nedrįskite šitaip! – sušuko Petras. – Aš ne toks.

– Nervai, – atsiprašinėjo žmogus.

– O jeigu dar pašalpos sulaukčiau! – svajojo Petras. – Nusipirkčiau vatines kelnes. Tada jau visai kitoks šuolis...

– Gerai tamstai, kad dar turi ko laukti. O aš... – Žmogus brūkštelėjo rankove akis. – Aš nebeturiu ką prarasti...

„Matyt, vargšui tikrai ne pyragai, – atsiduso Petras. – Bet argi dėl to būtina kitą pjauti? O pagaliau ką aš žinau, niekada nebandžiau, žalingų įpročių neturėjau..."

– Pjauni, ir palengvėja, – tarsi nugirdęs jo mintį, paaiškino žmogus. – Tas žinojimas, kad ir kitam nieko gero... Sako, tai padeda... Aš ilgai dvejojau ir tik šiandien ryžausi... Tamsta būtumei pirmasis... Bet va...

Petras tylėdamas žiūrėjo į vandenį. Nenorėjo klausti, kas ano širdy, nes žinojo, kad vis tiek niekuom nepagelbės. O jis troško, nuo jaunumės troško daryti vien gera, tiktai ką tuščiom rankom... Nors... Galbūt čia kaip tik tas atvejis...

Susigraudinęs žengė artyn, praskėtė švarkelio skvernus.

– Durk, žmogau.

– Ne jau! – atšovė tas. – Matau, kas tamsta per paukštis.

– O aš, – įsižeidęs pasakė Petras, – matau, kad idealizmo pats neturi nė už centą.

Žmogus tik ranka numojo.

– Peilis ne liežuvis. Nėr ko švaistytis. Pjauni – tai bent žiūrėk, kad geras būtų...

Petras nudelbė akis. Jam buvo gėda. Žinojo, kad tas vyriškis teisus. Juk kiek sykių naktimis išslinkdavo į gatves, nemigos kamuojamas slampinėdavo iki aušros... Ir kiek ryte rasdavo negyvų! O ar kas palietė jį bent pirštu? Kur ten! Ir vėl jam norėjosi klausti... Ne, ne klausti, o rėkti, galvą užvertus į mėnulį: „Ką daryti? ką daryti?" Bet

mėnulio nebuvo. Mėnuliui nėr kada dairytis į stovinčius. Nūnai mėnulis šviečia tiems, kurie eina, važiuoja, skrenda...

Nuo tilto nuslydo akmenukas, pliumptelėjo į vandenį. „Štai... Garsas, kurį aš paliksiu žmonėms po savęs, – dingtelėjo. – Tas garsas yra toks...“

– Vadinasi – ne? – tyliai paklausė.

– Kai visiems palengvės, man tik blogiau bus, – taip pat tyliai atsakė žmogus.

– Prašom atleisti...

– Ir tamsta... Ir tamsta atleisk...

Papūtė vėjas. Susiūbavo ant tilto du žmonės. O po tiltu... O po tiltu vanduo liūliavo...

Pliumpt.

Ir nuėjo garsas per Lietuvą. Kėlės iš milžinkapių senoliai, klausėsi, dūmojo – nieko nesupratę, vėlek užsnūdo...

BŪDAS SENOVĖS LIETUVIŲ IR T. T.

Heroica

Jei mano aprašomi įvykiai pasirodys menki ir juokingi, o žmonių rūpesčiai – neverti dėmesio, nepamirškim, kad visa tai dėjosi gūdžiais 1990-aisiais, vadinasi, neprabėgus nė pusmečiui po Akto paskelbimo. Juk kaip tik tą vasarą buvo pradėti ardyti kolūkiai, imta klibinti vos prieš dešimtmetį susiformavusią socialistinę valstiečio gyvenseną – taigi žmonės buvo suerzinti ir įbauginti. Nusileidus saulei vaikai nedrįsdavo kojos iškelti už durų. Ką ten vaikai! Daugelis įmitusių vyriokų šlapindavosi į lovą be jokios gėdos. Naktimis nutildavo net šunys, bet visi žinojo: Landsbergis ir Prunskienė slankioja netoliese...

Šiandien, aišku, kai kam tai kelia šypseną, bet senųjų laikų žmogui anaiptol ne juokai buvo galvoj. Prisiminkime: rokeriai, brokeriai, dileriai, trileriai... Nejaukūs, nežinia ką reiškiantys žodžiai dygo it kioskai. Žmogaus, kuris iki tol šį tą buvo girdėjęs nebent apie triperį, sieloje tai kėlė sąmyšį ir siaubą: ateis, išgalabys, ir niekam nepasiskųsi.

Daugelis būtent tais metais griebėsi taurelės, kaip vienintelio išganymo. Šviesus lietuviško sodžiaus veidas gerokai patamsėjo. Kultūros namų durys buvo užkaltos lentomis, o fermų – atvirkščiai: atvertos iki galo. Kiaulės dingo, bet niekas jų ir neieškojo: iš aukštybių pasigirdus melodingam kriuksėjimui, viskas tapo aišku. O kai vieną nykią rudens naktį kaimą staiga prižadino liūdnas, pratisas garsas, žmonės tik atsiduso: tamsiausioje palėpėje, vadinas, nutrūko paskutinė smuiko styga...

Nūnai tokio kaimo, apie kokį aš pasakoju, nebėr. Naujoji Adolfo Šleževičiaus vyriausybės agrarinė politika iš pagrindų pakeitė kaimo žmogaus mentalitetą. Valstietis atsitiesė ir prablaivėjo. Svyruojantį – tiesiogine ir perkeltine prasme – vidutinioką šiandien gali sutikti nebent vidutiniško literato romane. O gyvenime jis net pačiais kreiviausiais keliais eina tiesiai – kaip diktuoja rinkos dėsnis, kaip išmokino penkeri nepriklausomos priespaudos metai. Beje, šią istoriją aš

ir pasakoju todėl, kad noriu atkreipti dėmesį į tą iš pirmo žvilgsnio nepastebimą sąmonės plyšelį, kuris ir skiria nūdienos žmogų nuo žmogaus, svyruojančio ant slidžios dėvyniasdešimtųjų platformos. Penkeri metai – niekis tik amžinybės mastais...

Taigi kovo mėnesį buvo paskelbtas nūnai visiems žinomas liūdnai pagarsėjęs aktas, o prieš Velykas į gimtąjį sodžių grįžo Simajudas Gagarinas, iškilęs bene 1961-aisiais ir nuo to laiko sukęsis tik viršutiniuose sluoksniuose. Žmonės jį prisiminė kaip drūtą, raudoną vyrą, kalbantį griausmingais rusiškais keiksmažodžiais, bet nūnai iš to vyro buvo likęs šešėlis: išdžiūvęs, kupron susimetęs seniukas. Pikti liežuviai plakė, neva Simajudas praradęs sveikatą šachtose, plaudamas partijos pinigus.

Ir nežinia, kuris pirmas ištarė: mafija.

– Kas tas yr? – vieni kitų klausinėjo žmonės.

Apie mafiją visi buvo šį tą girdėję, bet nė vienas dorai neįsivaizdavo, kaip jinai atrodo. Nebuvo ko paklausti. Policininkas Romasis Vaitkus pasislėpė tą pačią naktį, kai buvo ištartas Žodis, ir po to jau niekas jo nebematė. Nusigandusios moterėlės, vedinos vaikais, traukė pas felčerį Oleką, prašydamos, kad paskiepytų...

– Gyvenkit švariai, ir negriebs nelaboji, – barėsi tas.

– Kad jau visai prie žemės riečia, – skundėsi senikė Julija Beniuševičiūtė. – Nors kokio tepaliuko...

Felčeris ramino: mafija siautėjanti tik didmiesčiuose, o kaimuose iki šiol buvę ramu.

Deja, tos pačios dienos vakare numirė Jonas Šmukštaras, visų vadintas astronomu, mat vienintelis visam kaime nešiojo tamsius akinius. Ėjo per kiemą, atsitrenkė į stulpą, dulktelėjo ant žemės.

– Ma...

Ir užgeso.

Tai argi nuostabu, kad kažkam šovė į galvą, jog į tokį ramų, švarų kaimelį mafijos negalėjęs užnešti niekas kitas, kaip tik Simajudas Gagarinas.

– Išmaišyti langus šakėmis, gyvatei! – grūmojo vienas kitas jaunesnis pensininkas.

Moterys buvo atsargesnės.

– Išmaišyti langus nesunku, bet kad nebūtų paskui blogiau!..

Keli apyjauniai vyriokai, kuriuos išlaikė tėvai, buvo baikštūs ir į politiką stengėsi nesikišti.

Senoliai traukė puslitrius, praeitį minėjo.

– Nei prie ruso, nei prie vokiečio jokios mafijos nematėm, – bambėjo Dionizas Poška, buvęs partizanas. – O ko trūko? Pastaraisiais metais jau kožnas galėjo nešti ir iš daržinės, ir iš fermos. Su protu nešant – visam gyvenimui būtų užtekę. O va, užėjo lietuvis, išgrobė viską, ir ėmė lįsti pro plyšius brudas...

Šeštadienį iš Vilniaus parvažiavo Poviliukas Višinskis, jaunas vaikis, studentas. Vakare pas Višinskius sugužėjo pusė kaimo.

– Kaip ten sostinėj? Pjauna mafija?

Deja, Poviliukas, kuris, visų nuostabai, studijavo lietuvių kalbą ir mokėsi iš knygų, bet ne iš gyvenimo, apie tuos dalykus nusimanė neką daugiau nei tėviškėnai.

– O ką šneka mokyti žmonės?

Poviliukas raudonavo, krapštė pakaušį.

– Mafija atsiranda iš sugedusios valdžios. Mokslas dabartės šitaip aiškina.

Susižvalgė žmonės. Tie, kas dažniau važinėdavo į rajono centrą, prisiminė, kad eidami pro tarybą tikrai jautę nemalonų kvapą. Tiesą sakant, kaimiečių tai nenustebino. Jie puikiai žinojo, kaip greitai genda šviežia mėsa šiltoj vietoj...

– Ką gi daryti? – klausinėjo vieni kitų. – Negalim sėdėti rankas sudėję!

O senelis Mykolaitis Putinas, baugiai apsidairęs, pridūrė:

– Kad kokios – ir prostitučių atsiras.

Po šitų žodžių stojo mirtina tyla. Visų veidai pabalo. Tik senikė Julija Beniuševičiūtė staiga iškėlė rankas į dangų ir tokiu storu balsu, kad visus net šiurpas nukrėtė, prabilo:

– Žvaigždelės pasislapstė ir mėnuo kaži kur užlindo, saulė po žemėmis, niekur žiburėlio, niekur šviesulėlio, visur juoda, visur tamsu mūsų kraštelyj... Spykso žiburėlis Krokuvoj, spykso Petrapilyj, Maskvoj... Ak, bene pakils rytvėjelis, bene atpūs šviesulėlį, bene nušvis ir mūsų kraštelis...

Ir dulktelėjo aukštielninka.

Pagauti panikos žmonės puolė pro duris, langus, pro kaminą. Nežinia kas būtų atsitikę, jei ne felčeris Oleka.

– Moterims prostitutės nepavojingos, – ramino. – Esant normalioms sąlygoms, puola tik vyrus.

Panika atslūgo. Vyrai pūtė krūtines: nepasiduosma! Jeigu kas – su

kuolais ir šakėmis aisma! O Poviliukas Višinskis atsisveikindamas padovanojo Julijai Beniuševičiūtei amžinąją plunksną.

– Rašyk, tetule. Dievo dovaną turi.

Po to susibūrimo moterys ėmė labiau rūpintis saviškiais. Neleisdavo vieniems nė kojos iškelti iš kiemo. O jei tekdavo išeiti ganyklon ar pavažiuoti iki rajono, slėpdavo vyrus tvartuose, rūsiuose, daržinėse. Apkraudavo šiaudais, apkaišydavo malkomis... Pasitaikydavo, kad ir pamiršdavo paslėptus. Baranauskų Untaniukas šitaip ir nugaišo, o Butkų Juzė sudegė, mat žmona jį kasdien – dėl viso pikto – nuprausdavo žibalu. Aišku, tai buvo liūdni faktai, bet žmonės guodėsi tuom, kad prostitutės kol kas nesirodo.

Niekas neįtarė, kad sveikam kaimo kūne jau pūliuoja rakštis. Jos vardas buvo Emanuelė, draugų vadinama Linksmąja.

Linksmoji Emanuelė anksčiau nebuvo linksma. Iki aštuoniolikos metų rovė runkelius, grėbė šieną ir graudžiai dainavo. O jos tikrasis vardas buvo Emilija Pliaterytė, kalvio Ignoto ir kiaulių šėrikės Leokadijos duktė.

Bet vieną dieną mergaitei nusibodo rauti ir grėbti. (Prisiminkim, kokie laikai buvo: daugelis tada pakilo iš runkelių vagos ir nuėjo tiesiai į kabinetus.) Taigi atvažiavo jinai į Vilnių ir įstojo į Universitetą. Apsigyveno bendrabutyje, vienam kambary su Orchidėja ir Žagandrija.

– Trūksta pinigų, – sykį atsiduso Emilija, žiūrėdama pro langą.

(Priminsiu, jog kaip tik tada visiems ėmė trūkti pinigų. Iki tol studentai pragyvendavo iš stipendijos, pensininkai – iš pensijos, dirbantieji – iš algos...)

– Pinigų yra! – tarė tuo metu įėjęs kurso draugas Ichtiandras. Nurodė susitikimo vietą, laiką ir vėl išėjo.

(Taigi būtent tais metais ir atsirado pirmieji jauni vaikinai, žinantys, kur paslėpti pinigai ir kaip juos paimti.)

Trys draugės visą naktį nemiegojo, dūsavo ir tarėsi.

– Užsidirbusi pinigų, galėčiau paremti kaime likusį Joną, kuris ketina imti žemės ir ūkininkauti, – svajojo Emilija. – Padovanočiau jam traktorių arba šiperį...

Sutartu laiku draugės nuėjo į sutartą vietą, ir Ichtiandras supažindino jas su romėnais (graikais, uzbekais). Tie tučtuojau nusivedė merginas į objektą.

– Visai nesunkus darbas, – šnekėjo kitą rytą Emanuelė. – Nebuvau dirbusi, ogi puikiausiai sekasi. Matyt, turiu talentą.

Žagandrija buvo tokios pat nuomonės, tik Orchidėja vaikštinėjo išpūtusi akis ir nieko nesakė.

– Mano tėvelis, – susijuokė Emanuelė, – buvo kalvelis. O per mėnesį tiek neužkaldavo... Ir nėmaž nepavargau!

Orchidėja atsiduso, nuėjo į tualetą ir užsirakino.

– Nepavargsti tada, kai darbas patinka, – aiškino Žagandrija. – O patinka, kai sugebi...

– Jeigu šitaip seksis, tikrai nupirksiu Joniukui traktorių. Tai apsidžiaugs! Tik nebeišmanau, ar studijuoti kibernetiką, ar nebe. Tų mokslų, man regis, čia nepritaikysi...

– O ką gali žinoti, – nepritarė Žagandrija. – Gal ir patobulės aparatai...

Tuo metu tualete pasigirdo slopus riksmas. Kai atbėgęs Ichtiandras išlaužė duris, visi išvydo ant vamzdžio pasikabinusią Orchidėją...

(Šiltnamių dukra... Tačiau turėkim galvoj, kad jos atvejis anaiptol ne tipiškas. Greičiau atsitiktinis ar net hipotetinis – atseit galėtų būti ir taip. Paminėjau jį tik norėdamas atkreipti jaunimo dėmesį, kad renkantis profesiją būtina pasitikrinti sveikatą ir neskaityti kvailų knygų...

Žagandrija ir Emanuelė, kiek žinau, prie draugės karsto priėmė vienintelį išmintingą sprendimą: nuo šios nakties dirbsim už save ir už tą varguolę...)

...O Vingių Jonas, apie kurį andai šnekėjo Emilija Pliaterytė (Emanuelė), kaip tik tuo metu drybsojo ant šieno ir svajojo apie traktorių. Matė save sėdintį kabinoje, skrendantį padebesiais... Traktorius buvo spalvotas ir su sparniukais – toks pat kaip Emilija. „Kažin kaip ten jai... Terpu svetimųjų?.. – sugruzdėjo krūtinėj. – O, kad turėčiau traktorių! Nulėkčiau miestan ir parsivežčiau į tėviškę. Čia mūsų šaknys!"

Prisiminęs šaknis, išsitraukė iš kišenės butelioką. Tėvas Stanislovas buvo užpylęs...

Truktelėjęs porą gurkšnių, apsivertė ant kito šono. Bet kaip tyčia įėjo motina.

– Kaip sluogtis, bjaurybė! Ir akys užgriuvo, į amžiną tinginį pavirtęs, pasileidęs ant miego – ar tat pridera tokiam jaunam? Būtumei verčiau į turgų nuėjęs, kiaušius nunešęs...

Jonas tik ranka numojo.

– Didelė čia ponia prisakinėti! Nešiu aš mat pėsčias tokį kelią! Traktoriaus reik.

– Iš kur aš paimsiu? Keltumeis nedrybsojęs. Kiaulės žviegia.

– Taigi taigi, kaipgis! – atrėžė Jonas. – Vis mat man! O kažin ką pati veiksi?

– Pasenau, vaikeli. Metas pačiam liuobti.

Sūnus krapštė pakaušį.

– Katram liuobti?

– O ką aš žinau? Kas pinigo tur...

Jonas truktelėjo dar vieną gurkšnį, atsikėlė. Perėjęs per daržinę pasirąžė, pažiovavo. Išsitraukęs iš laidaro kirvį, paspjaudė ašmenis.

– Nieko neveiksi, matušėle. Reiks liuobti.

Pabaigė puslitrį, pauostė šakneles.

– Musėt, Gagariną... Mapijozą...

(Devyniasdešimtųjų žmogus, kaip matome, dar svarstydavo – ką? Šiandien jis jau liuobia nesvarstydamas, – kad ir pirmą po ranka pakliuvusį senioką, turintį viso labo porelę suplyšusių kaliošų.)

– Kaip išmanai, vaikeli. Tik būk atsargus.

Peržegnojo sūnų. Išeidama atsigręžė.

– Tiek metų be traktoriaus...

– Nebe tie laikai, motin. Be traktoriaus – nė iš vietos!

(Taigi! Juk kaip tik tais metais neregėtai pašoko susidomėjimas technika, ypač vakarietiška. O ar galėjo doras ūkininkas ją įsigyti?)

...Simajudą Gagariną pabudino garsas: kažkas įkyriai švilpavo. Jis pabandė išlipti iš lovos, bet kojos neklausė. Teko iškelti rankomis: pirma kairę, paskui dešinę. Ilgai sėdėjo, klausydamasis paslaptingojo švilpesio, kuris priminė kažką tolimo ir gražaus, – tarsi kvietimą šventėn, kurios niekada nebebus.

– Varnėnai...

Dar pasiklausė.

– O gal ir plaučiai...

Šiaip taip atsistojo įžiebęs šviesą, pažvelgė į veidrodį.

– Kur mano dantys?

Nusiminęs tyrinėjo savo atvaizdą.

– O mano kojelės?.. Rankelės... Dabar visi eis! Visi grobs! Visi atsikąs! O aš?.. Kam tada laisvė?

...Prieš metus, kai Lietuva tarsi iškeptas neprakąstas pyragas dryk-

sojo ant vaišių stalo, o iš kairės ir iš dešinės rinkosi valgytojai, ir Gagarinas buvo netoliese. „Kas kilo, tas kils!“ – tiesė drebančias rankeles. Bet nustūmė jaunesni ir išsinešiojo po gabalą...

Suklupo Simajudas Gagarinas prie veidrodžio.

– Nebėr dantų! – šaukė. – Ir galvos nereikia!

Kaip tik tuo metu atsilapojo durys ir įėjo Vingių Jonas...

...Pinigų užteko traktoriui, priekabai, sėjamajai ir mėšlo kratytuvui. Jau kitą dieną vaikinas birbino po ražienas.

Tačiau teisybės dėlei būtina pasakyti, jog tais laikais nudaužti žmogų dar nebuvo toks juokų darbas kaip šiandien. Tad nieko nuostabaus, kad vakare Jonas pats pasisiūlė naująja priekaba nuvežti karstą į kapines. O kaimynams nustebęs ir nusiminęs taip kalbėjo.

– Kokie laikai... Dabartės žmogus, nudaužęs savo artimą, mažiau galvon ima, nei, sakysim, traktorių ar mašinikę pagadinęs.

Po laidotuvių nusprendė važiuoti miestan ir parsivežti Emiliją. „Gana tų mokslų! Iš kaktos sviesto netepsi.“

Pastatė traktorių prie restorano, ir kadangi vis dar gedėjo Gagarino, išlenkė už jo sielą septynis kaušus. Tada priėjo Ichtiandras.

– Daugiau nieko nereik?

Jonas bematant prisiminė mylimąją Emiliją ir suprato, jog dar mažų mažiausiai keturiasdešimt parų nedrįs paliesti jos balto kūno savo kruvinom rankom, – tokie mat buvo devyniasdešimtųjų žmonės! – todėl pasakė:

– Reik.

Ichtiandras nuvedė jį į antrąjį aukštą, atidarė dureles. Nusigręžusi į langą kiurksojo nuoga mergaitė.

Jonas nusišnypštė į saują, drėbė ant grindų, ir tada mergaitė atsigręžė. Aišku, tai buvo niekas kitas, kaip Emilija Pliaterytė.

– Norėjau traktorių padovanoti...

(Klystate manydami, kad Jonas dabar išsitrauks dėvynioliktojo numerio raktą (plg. paskenduolės Veronikos tėvas – vadeles) ir, klaikiai rėkdamas „paleistuve!“, šoks lupti mylimąją. Galimas daiktas, kokiais 1985-aisiais taip ir būtų pasielgęs, mat vidurinė buvo įkalusi jo kieton galvon keistą mintį: „Ne piniguose laimė“. Bet 90-ųjų žmogus jau kitaip žiūrėjo į materiją.)

– Vadinas, be reikalo Gagariną nudaužiau...

Emilija-Emanuelė, droviai nuleidusi akis, klausė:

– A pinigo neturėjo?

– Turėjo...

Jaunuoliai puolė viens kitam į glėbį ir apsipylė ašarom.

– Darom partiją, – vapėjo Jonas.

– Dar, – aimanavo Emilija, – bas... Dar... – vaitojo, – na-a... Dor, – šaukė, – a-a-a...

...Į gimtąjį sodžių jiedu grįžo dviem traktoriais. Antrąjį, vikšrinį, vairavo Emilija. Mergaitės santaupų užteko net ir kombainui. O kadangi tais metais itin gražiai užderėjo rugiai, ropės ir apyniai, pardavę derlių, jaunieji nusipirko kultūros rūmus, kur įrengė modernią kiaulidę, partijos būstinę ir alaus bravorą. Jaunesni vyrai gavo darbo, o seniokai, sukdami ratus aplink bravorą, ir veltui nugaruodavo. Kaimo žmonės buvo didžiai patenkinti.

Taigi viskas baigėsi laimingai, todėl galima tvirtinti, jog senas pokštas „gyvensim kaip švedai" greitai nebeatrodys nei kvailas, nei juokingas.

JUOZAPAS IR SŪNŪS

Kitą kartą gyveno toksai žmogelis, vardu Juozapas, ir turėjo jis moterį Juozapotą. Kaip ir dauguma to krašto žmonių tais laikais, – o laikai buvo geri, – jie vargiai sudurdavo galą su galu. O pasitaikydavo – ir, beje, bemaž kožną dieną – nė durti nebandydavo. Nežinia, – dėl tos, o gal ir dėl kitos priežasties, – bet Viešpats nedavė jiems vaikelių, užtat Juozapas ir Juozapota dažnai sėdėdavo rūtų darželyje ir graudžiai raudodavo.

– Ką darysim, Juozapai? – klausdavo Juozapota.

– Nieko nepadarysi, – atsakydavo Juozapas. – Manding, tokia jau čia žemė.

O vieną sykį Juozapas susapnavo, kad pabunda, atsikelia ir bėga, o iš paskos net kaukdamas vejasi traukinys. Vagonuose tiršta ponų: visi tituliniai, nepaprastieji, įgaliotieji... Visi blizgančiais žandais, žiedais, žetonais... Gieda lietuviškai, triauškina straipsnius ir spjaudo pro langus į abidvi puses...

Suprato Juozapas, kad šitoj vietoj bus sukurta nepriklausoma Lietuvos valstybė, paėmė į rankas lazdą, o Juozapotai verkdamas tarė:

– Štai ir atėjo metas mudviem atsisveikinti, žmonele,. Dabar jau mane tikrai suvažinės...

– Dėkui Dievui ir linkiu kuo geriausios kloties, – atsakė geroji moteriškė.

Nudūlino Juozapas laukais... „Kur man dabar eiti ir ką man daryti? Aišku, norėtųs palikti pėdsaką žemėje. Tiktai ką ašen, menkas vabalas, galiu?“

Nusiminė žmogus. „O gal knygą parašyti? Bet juk pasišluostys ir numes! Fabriką pastatyti? Neduos Vyriausybė plytų. O gal stačiai išrėžti ant beržo kamieno: „Čia buvo Juozapas! Ir pašvilpkit.“

Iš pradžių ta mintis atrodė drąsi ir protinga, jis net pralinksmėjo, bet, nukeliavęs šimtą mylių, stabtelėjo, pakėlė akis į dangų ir paklausė: o kas iš to?

Po keturių valandų atėjo atsakymas: eik tu na...

Suvisam nusiminė vargšas, kelio nebematė pro ašaras. „O jeigu sūnų užauginti? Je! Sūnus būtų gerai. Bet va...“

Šitaip dūmodamas gūrino Juozapas per Lietuvą ir nė nepastebėjo, kaip atsidūrė prie didelės maurais aptekusios kūdros. Pamaišė lazda ir išvydo ten skęstantį deputatą.

– Ištrauk mane, gerasis žmogau. Išpildysiu tris tavo norus.

„Ko gi man prašyti?“ – susijaudino Juozapas.

– O tamstelė, musėt, viską gali? – teiravosi nusiėmęs kepurę.

– O kaipgis! – pasipūtė skenduolis, tuo pačiu šiek tiek iškildamas į paviršių. – Apsidairyk, žmogau. Argi nesimato?

Apsidairė Juozapas. Kiek akys paregi, driekėsi tuščios, plėnim užneštos erdvės, tik kur ne kur prasimušė skurdūs drignėm ir durnaropėm apsėti ploteliai. Laisvas vėjas švilpaudamas laigė laukais, lindo pro kiaurus stogus ir kišenes...

Suprato Juozapas, kad tai ne paprastas, ne krominis deputatas, o tikrų tikriausias sidabrinis lyderis. Nusigando, pasitraukė atatupstas.

– Bet kaipgi, tamstele, čia atsidūrei?

– Toks darbas, – dūsavo lyderis. – Neatsargiai žengiau už Tėvynę ir va – įkritau kaip muselė į išrūgas. Ir negaliu pats išlipti, kol geras žmogus rankos nepaduos... Traukia atgal, ir baigta.

– Paduosiu, kodėl gi... – niurnėjo Juozapas. – Tik pirmiau išpildyk... – Jis paraudonavo, nudelbė akis. – Padaryk man vaikelį... Sūnų...

– O pats, kvaily, nė tiek nepagalėjai!

– Kad vis laiko nebūdavo, – skėsčiojo rankom Juozapas. – Pirma kolkozą reikėjo kelti, paskui – gerovę... O dabartės jau ir pačią Lietuvą... Tėvynę jūsų...

Suburbuliavo lyderis, suplakė sparnais vandenį, ištiško į visas puses žali maurai, o per vidurį – balti perlai vertėsi.

– Gerai, – tarė. – Kai pareisi namo, rasi ten, ko nepalikęs.

Nušvito Juozapo veidas.

– Dėkui, ponuli, – apsigręžė, nuskuodė laukais.

– Ė-ė! Bet ištrauk mane! – rėkė lyderis.

– Paskui, – mojo ranka Juozapas. – Pirma pažiūrėsiu, a geras yr!..

Parlėkė namo, atlapojo duris: ogi vidury gryčios stovi laiminga Juozapota, glaudžia prie krūtinės sūnų, o tas – baltas, gražus kaip dobilas – šypsosi ir tėvui ranką bučiuoti lenkiasi.

– Bus Lietuvos kareivėlis, – braukia ašaras motina.

– A sudurnėjai! – Juozapą net prakaitas išpylė. – Šitiek vargau...

– Tai kuom gi man būti? – šypsodamas klausė sūnus.

– Būk banditas arba deputatas, – taip pat šypsodamas atsakė tėvas.

– O kas geriau, tata?

– Kad aš pats nežinau, – krapštė pakaušį Juozapas. – Žmonės šneka: tas pat.

Sūnus raukė dailią kaktą, grąžė laibas rankas.

– O katrų žmonės labiau?...

– Vienodai, vaikeli, vienodai...

Dar ilgiau dūmojo sūnus, vietom net džiūti ėmė.

– Jei būsi, vaikeli, sudžiūvęs, nepriims į gerą kumpaniją, – subarė tėvas. – Ir išeis iš tavęs tiktai... – nusigręžęs ilgai kikeno į kepurę.

– Kas, tata? Kas? – klausinėjo vaikas.

– Inteligientas! Va kas!

– O kas tas toks yr?

– Po šiukšlynus vaikštinėja ir į spaudą rašinėja, kalbeles rėžia ir smuikeliu griežia, – visai kaip šviesaus atminimo Krėvė pasakojo tėvas.

– Tai kam gi jis reikalingas?

– Kiemui šluoti... kaminams valyti.

Dūmojo sūnus, lingavo it karklas.

– Būsiu ir aš inteligientas!

Kokia tyla, kokia tyla stojo! Net buvo girdėti, kaip tolybėse, anapus aukštų Vilniaus mūrų, pavargę Lietuvos tarnai sunkiai ir vienodai pradinį kapitalą krauna, nešvarius pinigus plauna ir baltom galerom į svečias šalis plukdo. Juozapas išblyškęs traukėsi atatupstas.

– Kodiel, vaikeli? Kodiel?

– O kad mano rankos gražios. Pirštai ilgi, – atsakė sūnus ir kažkokiu nevispročio balsu pridūrė: – Tėvynės kaminus reikia išvalyti.

Žengė Juozapas artyn, paėmė sūnų už rankų. Ir kuo ilgiau žiūrėjo, tuo labiau švito akys.

– Tikras kūdikis, – šypsojos. – Juk su tokiais piršteliais labai patogu valstybės iždą graibyti, žalią kyšį imti, rausvus, gelsvus parašiukus raityti. Va tavo kelias, sūnau. Žygiuok tiesiai į Rūmus. Duris aš parodysiu, o viduj jau ir pats žinosi, ką veikti. O kad kokios – vyresni pamokins...

Nieko neatsakė sūnus, įlindo į kaminą ir užsirakino. O kai išlindo – buvo jis jau su barzdele ir akiniais, su violončele po pažasčia. Buvo jis jau inteligentas.

– Vaike! – sukliko motina. – Tėvo pagailėtum!..

Juozapui kuokštais slinko plaukai, varvėjo akys, o iš kiaurų kišenių – pelenai ir smėlis byrėjo: tiek jis buvo sukrėstas.

– Nesitikėjau senatvėj... Ir kam aš tave...

– Nusiramink, tata, – sūnus braukė smičiumi per stygas ir plonu balseliu rėkė: – Tegul tavo vaikai eina vien takais dory-y...

Persigandusi motina žegnojo sūnų skersai išilgai, bruko po nosim šventuosius paveikslus, o tasai vis vien varė savo:

– Te-egul dirba...

Riksmo prikeltas, iš daržinės atsliūkino senelis Anupras Traidenis, krapštydamas iš ausų šiaudus, žlibinėjo pakampėm.

– Kas yr? Vaina? Balšavykai užėjo?

– Blogiau, uošvi, – kūktelėjo Juozapas. – Sūnus prieš tėvą eina.

– O Juozapota tegul eina už Alponso, – nurodė senelis. – Anas ir dampį, ir kumbainą tur. Neprapuls pana.

– Kun če pliauški, papa, – raudonavo Juozapota, paėmusi tėvą už parankės, nuvedė į daržinę, pasodino ant girnapusės.

– O tu, Juozapai, kirvį imk. Atsimink, kad tėvas esi, – mokino senelis.

Juozapas pakilo, sugraibęs kirvį, žengė prie sūnaus. O sūnus kiurksojo: akeles nudelbęs, galvelę pakreipęs, kuprelėn susimetęs... Smičium vis brūžino, brūžino...

Ir Juozapui staiga pagailo to bėdžiaus.

– Išeik, Vincai, – tiek tik bepasakė.

Ir išėjo sūnus. Ilgai apie jį nieko nebuvo girdėti. Tik priešpiet iš daržinės grįžęs Anupras Traidenis atsiduso:

– Tavo sūnus Lietuvą apšmeižė: negražiai apie valdžią pasakė. Atseit, – sau stiprybę semia...

Juozapas krūptelėjo, bet greitai susitvardė ir išsigynė:

– Tai ne mano sūnus.

Visi patylėjo. Paskui Juozapota pratrūko ašarom.

– Juozapai... Aš vėl noriu vaiko...

Tas tik ranka numojo. Bet moteriškė taip gailiai raudojo, taip skardžiai rėkė, kad po pietų Juozapas nebeištvėrė: persižegnojo ir patraukė prie kūdros. Lyderis dar nebuvo visai paskendęs – iš maurų kyšojo nosis, akiniai ir liežuvis.

– Kaip jaučiamės? – nedrąsiai pasiteiravo Juozapas. – Ar pagerėjo?

– Jau man bemaž ir patinka, – pūtė burbulus lyderis. – Jei dabar neištrauksi, liksiu čia amžiams.

– Kodėl gi neištraukus, – atsakė Juozapas. – Tik turėsi išpildyti antrąjį norą... Reikia dar vieno sūnaus, viršininke.

Lyderis ilgai stenėjo ir vandenį liežuviu plakė.

– Jau! – žagtelėjo po tam tikros kadencijos. – Yra!

Juozapas nurūko laukais net nepadėkojęs.

O namuose rado švytinčią žmoną ir sūnų kaip ąžuolą. Buvo šis net gražesnis už pirmąjį. Veidas skaistus kaip moliūgo pilnatis, o pečiai platūs it Seimo vartai. Per didumą kiek sulinkęs, kumščiai nelyginant kaladės, o burna – kaip sėtuvė.

– Jurukas, – glaudė sūnų Juozapota. – Tarutis.

Žiūrėjo Juozapas ir džiaugėsi.

– Tas jau nepadarys tėvui pikto!

– Bet negaliu jums, tėveliai, amžinai ant sprando sėdėti. Laikas darbo imtis! – pūtė krūtinę sūnus.

– Gerai, – krūptelėjęs atsakė Juozapas. – Tiktai ką sveikas norėtum veikti?

– Neįskaudink tėvo, sūneli, – apsipylė ašarom Juozapota. – Nenueik pirmagimio pėdomis.

– Nesijaudink, tėveli, – sūnus priklaupė, pabučiavo ranką. – Traukia mane prie žemės, ir kvit.

– Visus traukia, – atsiduso Juozapas. – Bet kas iš to?

– Dar anksti, sūneli, – užrypavo motina. – Tu toks jaunas.

– Ne taip supratote, papunėliai, – kantriai aiškino vaikas. – Aš žemę dirbsiu. Ūkinykas būsiu. Pažiūrėkite, kokios mano rankos! – stvėrė tėvą, motiną, švystelėjo pro duris.

– Je! – džiaugėsi Juozapas. – Tokiom rankelėm be vargo sprandą nusuktum, snukį suplotum, kaukolę perlaužtum. – Pažvelgė sūnui į akis ir baikščiai pridūrė: – Bagotas būtum.

– Ne, – atsakė sūnus. – Tai ne mano kelias.

Pašaukė Juozapas iš daržinės Anuprą Traidenį ir klausė patarimo: ką su tokiu sūnumi daryti?

– Nušauti, – atsakė uošvis, kuris po pietų jau buvo gerokai senstelėjęs ir dėl to atrodė dar išmintingesnis nei rytą. Tai liudijo ir prakilni laikysena, ir solidi šneka.

Juozapas atsiduso, nukabino nuo gembės šautuvą, kurio ten anks-

čiau niekados nėra buvę, bet šiuo metu lyg tyčia kybojo, ir nuliūdęs tarė:

– Klaupkis, erode.

Ką darys vaikas – atsiklaupė, išsižiojo. Tėvas pakėlė šautuvą... Pasigirdo baisus trenksmas, urduliais nusirito dūmai. Visoj apylinkėj pasiuto skalyti šunys, baubti jaučiai ir klykti pelėdos. Savaime ėmė suktis patefonai su tautiška muzika.

Bet kai viskas nurimo ir dūmai išsisklaidė, Juozapas pamatė, kad sūnus riogso prie stalo ir kabina makaronus taip sparčiai, – net ant ausų vyniojasi.

– Pasrėbtum, tėvai.

– Už vieno stalo nesrėbsiu! – rėžė Juozapas, pagrobęs bliūdą, movė kieman ir atsisėdo ant kaladės, šalia šuns būdos. Taip ir valgė tylėdami, lyg svetimi.

Paskui Juozapas atsiriaugėjo, nusišnypštė į bliūdą ir pasakė Jurukui bemaž tokius pat žodžius kaip anąkart Vincentui:

– Išeik. Tu man nebe sūnus.

Žemai nusilenkė Juras Tarutis, pasiėmė grėblį, dalgį, šakes, plūgą, sėjamąją ir kuliamąją – taip ir išėjo kaip stovi.

Ak, kaip raudojo, kaip ūdijo vyrą Juozapota („noriu vaiko, ir kvit!“). Slankiojo tas aplinkui namus svirduliuodamas, it žemę pardavęs. Vakare neapsikentęs patraukė prie kūdros.

Lyderio nebesimatė. „Kad tik nebūtų paskendęs!“

– Jūsų prakilnybe!.. Jeigu gyvas, pieno puta...

Užkaukė vėjas, aptemo dangus ir suklykė žuvėdros. Driokstelėjo perkūnas. Ir štai iš bangų, tarytum dieviškoji pana, vietom žalias, o vietom sidabrinis, išplaukė deputato korpusas. Rūstus ir pasipūtęs, šįsyk netarė nė žodžio.

– Taigi, – nedrąsiai pradėjo Juozapas. – Nesiseka, kaip ir visą amželį... Vėl boba iš namų išvarė. Eik, sako, ir prašyk. – Jis atsiduso. – Taigi norėčiau trečiojo...

Lyderis lingavo, lingavo ant bangos, galop linktelėjo galva ir prapuolė. Patenkintas Juozapas grįžo namo. Koks džiaugsmas! Senutė motina rymojo ant lovos, o ten buvo sūnus, daugkart gražesnis nei aniedu broliai. Juozapas jį išsyk pamilo.

– Tai kuom būsi, sūnau?

– Tėvai, – su ašarom meldė Juozapota. – Leisk pasidžiaugti pagranduku, užvadėliu... Rėkauji nelyginant pusprotis, o kūdikis an-

tai guli kojeles užvertęs kaip sakalas, rankeles suglaudęs it klierikas.

Iškilmių proga iš daržinės parėjęs Anupras Traidenis (tuo paros metu jau visai nukaršęs, baltas kaip vaidila seneliukas) dairėsi varvančiom akim.

– Kirmija kaip laisvė...

Juozapas priėjo prie lovos, palinko ties sūnumi.

– Atrodo trupučiuką negyvas, – pakušino su lazda. – O juk patsai deputatas dirbo!

– Nūnai iš jų jau sunku tikėtis gerų manierų, – dūsavo senelis.

Juozapas parpuolė ant kelių.

– Trokštu palikti Lietuvai tokį sūnų, kad nebūtų gėda pačiam Maironiui į akis pažiūrėti... Prašau tavęs, vaike. Kelkis ir eik!

Tylėjo sūnus.

– Būk tujen reketorius, – dar žemiau lenkėsi tėvas.

Bet tik senelis čiaudėjo, ir tik ašaros kapsėjo.

– Direktorius Rektorius! Patarėjas! Padėjėjas! Prezidentas! Jo žentas!.. Būk nors tu žmogus! – šaukė Juozapas.

– Juozapai, Juozapai! – šaukė ir Juozapota. – Ką iš tavęs padarė lietuviška valdžia...

O Anupras Traidenis, kuris pakreipęs ausį klausėsi jau nebe šio pasaulio melodijų, tarė:

– Atvažiuoja.

Nusispjovė Juozapas, užsidėjo kepurę ir išėjo iš namų, kuriuose niekas negerbia tėvo. Devyniasdešimtųjų papročiu atsigulė ant bėgių ir laukė...

VISA VALDŽIA TARYBOMS

Išrinktas miesto Tarybos pirmininku, Mykolas Ramanauskas dar tą patį vakarą žmonai pareiškė:

– Dabar prasidės.

Agripina, niekada, tiesą sakant, nesupratusi vyro, ir tą sykį tik pečiais gūžtelėjo.

– Kaip jau tamsta pasakysi, Mykol...

O Mykolas jau kitą vakarą parsitempė keturių cilindrų lovą su baldakimu.

– Aktų salėj radau, – paaiškino žmonai. – Darbo metu miegodavo. Nomenklatūra! Dabartės tokių dalykų nebebus. Darbo metu reikia dirbti, – ir, įgnybęs moteriškei į šlaunį, pasiteiravo: – A supratai?

– Kaip jau tamsta pasakysi... – senu papratimu atsiduso žmona.

Po dviejų dienų Mykolas įritino į namus kažin kokį skritulį ir pasakė:

– Palydovinė. Darbo metu žiūrėdavo, parazitai.

Moteriškė nieko nebeatsakė, uždengė skritulį senais sijonais, ir tiek.

O Mykolas jau ir nebegrįždavo tuščiomis. Dar po dienos atsirado spalvotas šaldytuvas („Darbo metu valgydavo..."), o po savaitės parsivarė dirbtinę kiaulę bronzinėm akim ir skyle pasturgalyje. Ant ausies pakabino lentelę „Aukos paminklo statybai" ir stora grandine prirakino kiaulę prie durų staktos. Žmonai pasakė:

– Išgirdus, kad kriuksi, atidaryk. O taip, – pagrasino, – nė vieno neleisk.

– Ko jiems kriuksėti? – nesuprato Agripina.

Tą patį vakarą į duris ilgai baladojo kampininkas Juras Tarutis. Bet kitokių garsų nebuvo, ir Agripina neatidarė. „Valdžios prasimanymai, – kraipė galvą. – Arba juokus krečia, begėdis..."

Bet artėjant vidurnakčiui staiga sukriuksėjo. Agripina įleido žmogų. Tai buvo bankininkas Jarmala. Užsidarę su pirmininku, abudu ilgai šnekėjosi, paskui sukirto rankom. Kai svečias išėjo, Mykolas šypsodamasis pašaukė Agripiną:

– Timptelk už uodegos.

Agripina užsigavo, tačiau padarė, kas liepta. Kiaulė tik laptelėjo ausimis ir pro skylę bematant iškrito dešimt tūkstančių.

– Sakiau, kad prasidės! – nusikvatojo vyras.

Agripinai ėmė veržti smilkinius. Jinai prigulė ant sofos ir visą naktį klejojo. O paryčiais susapnavo numirėlį, kuris sėdėjo ant kiaulės nugaros ir griežė armonika.

Šitaip bėgo dienos. Po mėnesio visi kampai buvo prigrūsti rakandų ir geležų, kabelių ir aparatų, kurių Agripina nė pavadinimų nežinojo, tačiau klausti nedrįsdavo. Vyras prieš rinkimus turėjo smagią rankelę...

Gedulo ir Vilties dieną Mykolas parlėkė nematytu daiktu, kuris visas tūtavo, žaižaravo ir blykčiojo. Įsukęs pro vartelius, čiūžtelėjo iki pat klombos su pinavijom ir išlipęs smagiai trinktelėjo durelėmis.

– A nori pasivažinėti?

Agripina iškaito.

– Sėskis, vištele, – plekštelėjo per strėnas Mykolas ir smagiai nusiteikęs užtraukė:

– Tas kelias į Vilnių!.. Gedimy!..

– Ar iš peklos, – stebėjosi Agripina, – tas gražumas!..

– Cho cho! – išpūtė krūtinę vyras. – Dėjau „Mersą“ ant Lietuvos.

– Kaip čia viskas!.. – įsitaisiusi salone baksnojo mygtukus Agripina. – Ukty!

– Palundra! – riktelėjo Mykolas ir nuspaudė kažkokį pedalą. Aparatas stryktelėjo į priekį ir bematant aplėkė septynis kartus aplinkui sodybą. Taip greitai, kad Agripina net žagtelti nespėjo.

O Mykolas spustelėjo kitą ir tiesiog iš po sėdynės iššoko butelis šampano. Iš veidrodžio išlindo du mažyčiai žmogeliukai, bematant nuvožė kamštį ir šliūkštelėjo į krištolo taures. Agripina sukliko, o vyras patenkintas garsiausiai nusikvatojo.

– Pimpt! – kilstelėjo.

Agripina patraukė porą gurkšnių, o kai atsipeikėjo, buvo jau kitos dienos rytas. Gulėjo pirmajam cilindre po baldakimu, o prie namo lingavo ekskavatorius ir geltonai apsitaisę žmonės.

– Kas čia bus? – nedrąsiai pasiteiravo moteriškė.

– Geležinkelį sukam, – paaiškino akiniuotas vyriškis. Tarybos sprendimas...

Agripinai tik akyse sutavaravo, ji grįžo trobon ir vėl prigulė. Tačiau vakare to paties pasiteiravo Mykolą.

– Reikia, – trumpai atsakė tas. – Traukinį sumaniau parsivaryti iš Sankt Peterburgo. Pasitaikė proga...

– Bet juk turim auto... – sumurmėjo Agripina.

– Traukinys irgi geras daiktas, – atšovė Mykolas ir kiek patylėjęs pridūrė: – Kol jaunas, o broli, – siek.

Agripina ir vėl nesuprato, bet nutylėjo.

– Aerodromas būtų geriau, – pridūrė Mykolas. – Bet dar anksti. Palūkėkim.

– O! Aš niekada nesu buvusi viršum debesų... – pasvajojo Agripina.

– Būsi! – nusižvengė Mykolas. – Juk aš tave... – ir, stvėręs už krūtų, įritino į lovą.

„Kaip jis pasikeitė, kaip sutvirtėjo...“ – dūsavo moteriškė.

...Ir štai suėjo lygiai šimtas dienų nuo pirmininkavimo pradžios. Pas Mykolą Ramanauską buvo surengtas priėmimas. Susirinko beveik visa Aukštoji visuomenė. Lig išnaktų kriuksėjo kiaulė, ir Agripina visai nusigalavo, bėgiodama iš virtuvės prie durų ir atgal. Tarp kviestinių buvo ir tokių, į kuriuos moteriškė anksčiau nė akių pakelti nedrįsdavo. Aptiekorius Tūbelis ir teisėjas Jogaila, daktaras Oleka ir krautuvininkas Stašaitis, policininkas Zabiela ir žemvaldys Grakauskas, muitininkas Vaidila-Valiūnas ir redaktorius Vasiliauskas... Buvo ir keletas Agripinai nematytų ponų, brangiais kostiumais ir blizgančiais žandais. Svečiai išgėrė šimtą litrų degtinės ir suvalgė keturias dėžes ungurių. Buvo linksma. Lygiai dvyliktą visi apsikabino ir taip griausmingai užtraukė „Ilgiausių metų“, kad net sietynas sudrebėjo, o nuo gembės nukrito spalvotas Mykolo portretas, neseniai nutapytas garsaus sostinės dailininko, laureato. „Blogas ženklas“, – nudiegė paširdžius Agripinai.

Ogi svečius tai tik prajuokino, ir jie pakėlė dar didesnį ermyderį. Policininkas išmušė fortepijonui dantis, o teisėjas atsisėdo ant torto ir garsiai šaukė: „Neteiskite ir nebūsite teisiami!“

Paskui muitininkas Vaidila-Valiūnas atsistojo prie išvietės durų ir, svečiams vaikštinėjant, ėmė kabinėtis, net kaišioti rankas į kišenes. Redaktorius Vasiliauskas bematant brūkštelėjo pamfletą, kuriame demaskavo šitokį muitininko elgesį, išleido sienlaikraštį ir pakabino ant sienos. Visi apstoję skaitė ir garsiai juokėsi. Policininkas Zabiela muitininką areštavo, o teisėjas Jogaila skyrė bausmę: pakarti. Linksmai klegėdami vyrai sučiupo muitininką, nutempė į sodną, ir aptie-

korius Tūbelis užmetė jam ant kaklo kilpą. „O dar šneka, kad Lietuvoj teisybės nėr!..“ – nusikvatojo bankininkas. Vyrams plojant, muitininkas užsilipo ant taburetės ir paprašė paskutinio žodžio. „Visiems taip bus!“ – riktelėjo, bet tučtuojau ėmė kvatoti net susiriesdamas ir nieko pasakyti nebegalėjo. Tada policininkas spyrė į taburetę, ir muitininkas pakibo ant šakos. Visiems juokiantis, zakristijonas pašventino pakaruoklį.

Agripina, viską regėjusi pro langą, puolė iš trobos ir čiaukštelėjo žirklėmis. Muitininkas nudribo ant žemės ir nebesijudino. Svečiai kiek aptilę sustojo ratu ir tarėsi, ką daryti. „Iškviesti gaisrinę!“ – pasiūlė daktaras. Bet krautuvininkas tvirtino, jog labiau padėtų dirbtinis kvėpavimas. Slaptu balsavimu buvo pasirinktas antrasis variantas. Muitininką nuvilko į trobą, įgrūdo gerklėn dulkių siurblio žarną ir papūtė. Tas dar ilgai nerodė gyvybės ženklų, paskui ėmė žagsėti ir čiaudėti, išplūdo visus bjauriausiais rusiškais žodžiais, o Mykolą Ramanauską apspjovė. Svečiai nustebę kraipė galvas, o Mykolas, visas paraudonavęs, suriko:

– Juokų nesupranti, durniau? Marš iš aparato!

Muitininkas atsikėlė ir nuėjo sau.

Visiems pasidarė kažkaip nebesmagu. Mykolas, norėdamas praskaidrinti nuotaiką, pasiūlė svečiams pasivažinėti traukiniu. Vagonas buvo tik vienas, tad prikabino dar mėšlo kratytuvą, – ten įsodino redaktorių ir teisėją. Švilpdamas ir bildėdamas traukinys pasileido per miestelį. Iš paskos skalydami lėkė šunys, o nuo medžių viršūnių persigandę biro paukščiai. Važiuojant pro kampininko Taručio lūšnelę, Mykolas garsiai paleido švilpį, ir visi ūmai pralinksmėjo. Bet lyg tyčia ant bėgių iššoko pasibaidęs ožys, ir lokomotyvas nurėžė jam priekines kanopas. Susinervinęs Mykolas parsivarė kieman traukinį atbulą.

Šventė baigėsi nei šiaip, nei taip.

Paryčiais, svečiams išsiskirsčius, Mykolas įstūmė virtuvėn kiaulę, paliepė Agripinai suskaičiuoti pinigus, o pats nuvirto į kertę ir užknarkė. Agripina skaičiavo, kol apraibo akys, tada sušlavė likučius į skreitą ir nunešusi kūtėn pakasė po šiaudais.

Prabėgo dar vienas mėnuo. Mykolas vakarais dažniausiai grįždavo sunkvežimiu, ir jauni parankiniai iškraudavo nematytus daiktus. „Pravers ūkyje“, – tik tiek pasakydavo žmonai.

Mindaugo karūnavimo išvakarėse vyras parsivežė kažkokį apvalų daiktą, išritinęs ilgai apžiūrinėjo, kraipė galvą ir spjaudėsi.

– Pats nežinau, kas tas toks, – pasakė.

– Būtų kaip ir kiaušis, – tarė Agripina. – Tik kad labai didelis. Gal pačiršKinti?

Vyras tik numojo ranka ir atsinešęs kirvuką porą sykių kaukštelėjo per šonus.

– Tvirtas, – pagyrė. – Pravers ūkyje. Tiktai kaip jį naudoti?

– Kas tau jį davė, Mykol? – pasiteiravo žmona. – To ir paklausk.

– Je, – numykė vyras. – Nevietiniai buvo. Latviai ar lenkai. Taukštelėjau antspaudą... Tai jie man šitą...

– Gal nereikėjo imti? – suabejojo Agripina.

– No! – pyktelėjo vyras. – Iš vieno neimsi, iš kito – taip ir papras.

Bėgo dienos. Mykolas dabar grįždavo anksčiau, kartais netgi tuščiomis ir ilgai knebinėdavo tą daiktą. Tačiau niekas nepaaiškėjo. Kartais grįždavo išgėręs, tuomet spardydavo jį po kiemą ir keikdavosi. Pasidarė nervingas ir net sulyso. Agripina vyro gailėjo ir, kai jis išeidavo darban, nuritindavo daiktą į daržinę, apmesdavo šiaudais ir užsodindavo perekšlę. Bet rezultatų nebuvo.

– Reiktų pavadinti mekaniką, – kartą pasiūlė vyrui, – ar kokį išmanantį draugelį...

– Draugų aš neturiu, – atšovė tas. – Aplinkui vieni pavydelninkai. Dar paeis kalbos...

– O kas ungurius anąsyk surijo? – pyktelėjo Agripina.

– Toks darbas, – atsiduso vyras.

– Paliktum jį ramybėj, – nedrąsiai pasiūlė Agripina. – Juk tiek visa ko turim! Ir geležinkelis vietoj... Ir aerodromą, sakei, bus galima...

Vyras baisiausiai paraudonavo ir užsimojo kumščiu.

– Kas aš tau? – suriko. – Drimelis koks?

Bet paskui, jau apsiraminęs, pridūrė:

– Gal ir tikrai čia nieko tokio. Bet kaip aš galiu tvarkyti miestą, jei nesugebu su šituo susidoroti? Čia pasitikėjimo savimi klausimas! Visa mano ateitis dabar ant plauko...

Agripina ir vėl nesuprato.

– Bet gal čia geležis, ir tiek?

– Tada būtų sunkesnis, – tarė Mykolas. – Ir kam man būtų davę gryną geležį? Ar aš koks piemuo? Ne. Ten viduj kažkas yra.

Kita diena buvo sekmadienis. Vyras niekur nėjo, darbavosi prie

paslaptingojo daikto. Įrėmęs šonan vinį, tukseno plaktuku, centimetras po centimetro tyrinėjo su didinamuoju stiklu, ieškodamas slaptųjų durelių, paskui suko centrifūgoje. Pietauti nėjo ir net kelias valandas plakė daiktą kūju, apvyniojęs veltiniu, kad neskambėtų per visą apylinkę.

Atgulė vėlai, silpnu balsu pasišaukė žmoną ir tarė:

– Dovanok, kas buvo ne taip.

Agripina, nesupratusi, ką jis norėjo pasakyti, palinkėjo labos nakties ir užpūtė lempą.

Pabudo nuo paslaptingų garsų. Vyras blaškėsi lovoje, griežė dantimis ir dejavo. Iš burnos dribo putos ir nelietuviški žodžiai. Veidas pajuodo ir tapo panašus į paslaptingąjį rutulį. Tik vieną sykį dar pasikėlė, apsidairęs baisiu balsu suriko „čvain!“ ir griuvo it pakirstas. Iškviestas gydytojas tik rankom skėstelėjo.

Paryčiais Mykolas Ramanauskas numirė.

Laidotuvės praėjo smagiai. Žmonių buvo daug, ir visi atrodė patenkinti. Grįžus iš kapinių, Agripina pasišaukė netikrą velionio uošvį, žilą senuką, dalyvavusį dar rusų–japonų kare, o nūnai visoj parapijoj garsėjantį savo išmintim, Vilhelmą Storostą, nusivedė į daržinę ir parodžiusi daiktą pasiteiravo jo nuomonės.

Senolis pažiūrėjo, pasiklausė, paskrebino lazdele.

– Mykolas, amžinatilsį, geras buvo, bet nepratęs pirmininkauti. Negalima visko imti.

Įritino krepšin ir linguodamas galvą pridūrė:

– Eisiu per Lietuvą ir aiškinsiu. Antraip tokių tragedijų bus daug. Juk valdžion žengia vis nauji žmonės.

Sunkiai atsiduso senolis ir skersai Lietuvą nuėjo.

Agripina pravirko ir nusprendė pasitempti ant gegnės. Bet ieškodama virvės apžiūrėjo viską, ką Mykolas buvo sukroves per nepilną kadenciją, suskaičiavo, ką pati buvo užkasusi po šimtadienio, ir atsiduso: gyventi dar galima...

GELBĖTOJAS

Išrinktas miesto tarybos gelbėtoju, Kristus Šatkus jau pačią pirmąją tarnybos dieną padarė klaidą, turėjusią didelės įtakos jo tolesniems veiksmams, vėliau pavadintiems „kietos rankos politika“. Atėjo kažin koks žmogelis (labai padorios išvaizdos, su portfeliuku, dėl to jis ir neįtarė nieko blogo), nusiyrė į patį vidurį ir kad ims gargaliuoti.

„Į dugną eina, – sumetė gelbėtojas. – Nieko čia tokio, o vis tiek malonu.“

– Skę-ę... – ataidėjo sopulingas baritonas.

„O rankpinigių! – krūptelėjo. – Rankpinigių taigi nepaėmiau!“

– Ge-e!.. – traukė baritonas. – Bė-ė!..

Kristus Šatkus susinervinęs žygiavo pakrante pirmyn atgal ir neapsisprendė, ką daryti. Stengdamasis laimėti laiko, paklausė:

– Kokiu būdu tamsta norėtum būti gelbėjamas? Hidrauliniu ar pagal didžiojo Archimedo dėsnį?

– Ge-e... – vis tą patį pasakojo žmogelis.

– Gelbėjimo akcijoje visados dalyvauja dviese, – aiškino Kristus Šatkus. – Specialioje literatūroje jie vadinami sparingo partneriais ir sąveikauja lygiomis teisėmis. Taigi įstatymas vienodai gina ir skęstančiojo, ir gelbėtojo interesus. Jei skenduolis išplaukia, o gelbėtojas paskęsta, – tas, beje, būdinga pokomunistiniams kraštams – valstybėj, vadinasi, kažkas negerai... O apskritai tamsta spirkis kojomis ir galvok apie ką nors taurinančio. Nes, kaip sakė Hiobas: ko aš bijojau, kaip tik mane ištiko. Tačiau jei dvasia bus nukreipta į gerovę ir pasisekimą...

– Kur šiaudai? – suklykė žmogelis, mandiing prisiminęs, už ko griebiamasi panašiais atvejais.

– Suvežėm į daržinę.

– Neškit čion!..

– O daržinė – sudegė!

Žmogelis nusiminęs iškėlė rankas į dangų ir beregint prapuolė po vandeniu. Gelbėtojas atsiduso, drebančiais pirštais brūkštelėjo degtuką ir lūkuriuodamas, kol anas iškils, užsitraukė dūmą. Paskui tęsė nutrauktą mintį:

– Kadangi oficialiai mūsų šalyje skęsti draudžiama, tamsta gali būti apkaltintas tyčiniu chuliganizmu. Ogi skęstantieji išimties tvarka – tie prieš septynias paras privalo paduoti pareiškimą su vidaus reikalų ministro rezoliucija. Tokiu atveju gelbėtojas turi pakankamai laiko išstudijuoti skenduolio charakterį bei įpročius ir pasirinkti atitinkamą gelbėjimo būdą. O dabar? – susinervinęs tėškė nuorūką ir sutrypė kojomis. – Ką aš žinau! Gal už gerklės griebsi... O gal tamstos rėzus neigiamas.

– Duok! – riktelėjo žmogelis, net vanduo suputojo.

– Už ką?

– Ranką duok!

Gelbėtojas susigrūdo rankas į kišenes ir priekaištingai stebėjo skęstantįjį.

– Nežinau, ar norėčiau paduoti tamstai ranką. Atėjai neregistruotas, anava kur nuplaukei, o dabartės dar šitokį triukšmą keli.

Žmogelis ir pats suprato ne taip pasakęs.

– Imk! – šūkčiojo. – Imk! – Bet ištiesdamas portfeliuką vis panirdavo po vandeniu.

– Kaip aš, kvaily, dabar paimsiu! – plūdosi gelbėtojas. – Paduoti reikėjo prieš dieną.

Dingtelėjo mintis, kad neblogai būtų vidury kūdros pastačius taksofoną. Panašiais atvejais skęstantysis galėtų paskambinti namiškiams arba į banką.

O skenduolis nūnai burbuliavo kažką graudaus ir nebesuprantamo. Šatkui net ašaros ištryško.

– Ar liudininkų turi, kurie galėtų patvirtinti, kad ne dėl savo kaltės?..

Žmogelis skėstelėjo rankom, ir pažaliavę kūdros vandenys užsivėrė viršum pliko pakaušio.

– Tada nieko nebus, – atsiduso gelbėtojas, susimąstęs ilgai stebėjo burbulus, svarstydamas, ar nevertėtų juos nupurkšti švedišku atnaujintoju.

O plikagalvis išniro dar sykį, nervingai spjovė į vandenį ir dabar jau prasmego amžinai.

„Štai kokie žmonės, – karčiai šyptelėjo gelbėtojas. – Net paskutinę akimirką, net kai nieko daugiau nebegali, tai nors prispjaus..."

Po to atsitikimo jis ir griebėsi šoko terapijos. Vaikščiodavo pakrante su šautuvu ir garsiai rėkdavo:

– Maudytis draudžiama!

O buvo labai karštos dienos. Žmonės virtinėm traukė prie vandens.

– Kodėl draudžiama?

– O kas tu toks? – paklausdavo Šatkus. – Ar turi kilmės dokumentus?

Paskui, nors piliečiai jau atsinešdavo ir dokumentus, ir techninį pasą, ir net žaliąją kortelę, suteikiančią teisę plaukioti visuose Šiaurės pusrutulio vandenyse, gelbėtojas vis vien žiūrėdavo įtariai.

– Šiandien viską įmanoma nusipirkti. Bet aš matau, kad pats neturi teisės.

– Kodėl, Viešpatie?

– Liesas. Tokie iškart eina į dugną.

Arba:

– Riebus. Paviršiuj plūduriuojat, vaizdą gadinat, vandenį smardinat.

Kad nebūtų didesnių nesusipratimų, pastatė paplūdimy svarstykles ir visus be išimties ėmė sverti. Nusidriekė ilgiausios eilės. Norintiems išsimaudyti tekdavo laukti po tris keturias paras ir net po savaitę. Aišku, atsirado tokių, kurie bandė įbrukti kyšį, bet gelbėtojas imdavo toli gražu ne visus. Kyšis turėjo būti švarus, patrauklios išvaizdos ir tik tam tikro, griežtai nustatyto (6 x 8) formato. Taukuotus ir suglamžytus, kokius paprastai atnešdavo smulkieji verslininkai, jis čia pat perplėšdavo ir išmesdavo į šiukšliadėžę. O nuo raudongūžių ir blizgančių, kuriuos išdidžiai pamesdavo savim patenkinti naujieji prasisiekėliai, nusigręždavo su panieka ar net paspirdavo koja.

Dėl to greitai pagarsėjo kaip nepaprastai reiklus, principingas pareigūnas ir buvo apdovanotas Vyčio kryžiumi bei sidabrine kartimi. Taip pat jam buvo suteiktas pulkininko laipsnis ir teisė nemokamai plaukioti Kuršių mariomis.

Tačiau net ir šitaip pagerbtas Kristus Šatkus ne tik nepasipūtė, o priešingai: tapo dar kuklesnis, dar reiklesnis sau ir kitiems, ėmė ieškoti naujų, lankstesnių darbo formų. Netrukus eilė buvo perskelta į dvi dalis: pirmojoje stovėdavo norintys paduoti už teisę paduoti (patepimo sakramentas), o antrojoje – prie svarstyklių (čia buvo priimami ir prastesni, išskyrus, aišku, techniškai netvarkingus arba suklastotus).

Nepaisant to, kontroliuoti padėtį darėsi vis sunkiau. Sykį atėjo menkas, žilas seneliukas ir, nė drabužių nenusivilkęs, pūkštelėjo nuo

skardžio. Gelbėtojas pakėlė prie peties šautuvą, o senelis drąsiai sušuko:

– Šauk, išgama!

Ir garsiai pirstelėjo į vandenį. Aišku, jis tai darė tyčia.

Išsigandęs gelbėtojas nuleido šautuvą. „Koksai chamizmas! Narsus vyriokas! Ko gero, iš Apsaugos departamento... O gal...“

Net rankos ėmė drebėti.

– Iš kurios tamsta šeimos?

– Žemieji Kaniūkai mes...

Gelbėtojas mintyse perkratė suvestines, bet šitokios šeimos nerado.

– Kas galva?

– Žmona, kas gi...

Kristus Šatkus pabalo. Tokią pravardę galėjo pasirinkti tik labai žiaurus tipas.

– Prašom, – nusilenkė. – Į mafijos ir deputatų sektorių.

Bet senelis pažvelgė mėlynom akim ir tyliai paprašė:

– Netrukdyk. Aš skandinuosi.

Tik dabar gelbėtojui atlėgo širdis.

– Leidimą turi?

– Neturiu, ponuli.

– Tada nieko nebus. Prašom skandintis vonioj.

– Ir vonios neturiu.

Gelbėtojas pakraipė galvą. Reikia pasakyti, kad jis, nors jau antras mėnuo užėmė tokį aukštą postą, dar nebuvo praradęs vadinamųjų „žmogiškųjų savybių“ (beje, tuom visi didžiai stebėjosi ir pranašavo greitą jo karjeros galą).

– Kur gyveni?

– Vamzdyje, ponuli. Visą gyvenimą vamzdyje.

Krapštė pakaušį gelbėtojas.

– Šviesą vamzdžio gale matai?

– Matau. Bet kas iš to?

– O tas, kad padėtis anaiptol ne beviltiška.

Senelis tik ranka numojo.

– Manęs jau niekas nebeišgelbės.

Pasinėrė į vandenį, bet greitai vėl iškilo ir kvailai plūduriavo paviršiuje.

– Matai, kas darosi! – verkšleno. – Pilnas pilvas oro...

– Tu vandenį ryk, – patarinėjo eilėje stovintys ponai.

– Ša! – sudraudė gelbėtojas, ištraukė senelį, kad ir kaip tasai draskėsi, ir pririšo prie vėliavos koto.

– Vis tiek nusiskandinsiu! – grūmojo tas. – Tą garbę gavome užgimę...

– Kas be ko, – ramino gelbėtojas. – Bet yra tvarka, yra tarifai...

– Mes, Žemieji Kaniūkai, – verkdamas aiškino senelis. – Nieko mes neturim...

– Reikia patikrinti, – atsiduso gelbėtojas. – Jeigu tai tiesa, gal surasim firmą, kuri galėtų paremti tamstos akciją...

...Vamzdis, kuriame buvo įsikūrę Žemieji Kaniūkai, dryksojo vaizdingoje Neries kilpoje, septyni šimtai žingsnių į pietvakarius nuo sąvartyno.

– Tokioje gražioje vietoje gyvenate, o taip negražiai darote! – barėsi gelbėtojas.

– Dovanokit, – raudonavo senelis. – Esam tamsūs žmonės.

Vos tik jiedu įlindo į vamzdį, plūsdamasi, pagaikščiu mosikuodama pripuolė Žemoji Kaniūkienė.

– Vėl nepasiskandinai, seni! Še tau! Še!

Ir taip drožė seneliui per pakaušį, kad net smegenys skutais pažiro.

Kristus Šatkus apžvelgė vamzdį. Šonai buvo surūdiję ir prakiurę, daiktais apskretę dumblais. Ant kaladės mėtėsi žiurkės galva, puslitris sriubos iš kirvakočio ir stiklinė arbatos, kurioje plaukiojo griežinėlis kaliošo. Ant grindų, apsiklojęs lapais, drybsojo jaunas vyriškis.

– Invalidas, – paaiškino senelis. – Bibliotekininkas.

– Sakiau, stomatologiją studijuok, ne filologiją, – šniurkščiojo motina. – Kur tau!

– Ha! – suriko sūnus. – Trauksiu aš mat supuvusius dantis!

– Kodėl supuvusius, vaikeli? Pasitaiko tokių burnų, kad oho! Capt replėmis už auksinio, šmakšt į kišenę, ir eini švilpdamas...

Šatkus pirmąsyk regėjo šitokį skurdą, dėl to buvo labai sukrėstas. Išsitraukęs iš kišenės naujintėlaitį, gurgždantį kyšį, perlaužė į keturias dalis. Vieną pasiliko sau, o kitas tris išdalijo Žemiesiems Kaniūkams.

– Dabar jau imkitės verslo, – pamokė. – Esat pačiam dugne, taigi tikrai labai patogu atsispirti. Žiūrėkit, nepraleiskit progos. Ir šiukštu, – prigrasino, – nepadarykit gėdos Lietuvos Respublikai.

Žemieji Kaniūkai buvo nepaprastai sujaudinti. Motina bučiavo gelbėtojui rankas, tėvas valė batus, o sūnus, įsikandęs savąjį kyšio gabalą į dantis, pasmuko po lapais ir tyliai urzgė.

...Išlindęs į dienos šviesą, Kristus Šatkus lengviau atsikvėpė. Grįžo prie kūdros, pajungė srovę ir išdaužė pavienes blusas. O ton vieton paleido rinktinę karosų. Šiąnakt buvo ketinęs maudytis Prezidentas.

Temstant atlėkė dvylika blizgančių karietų, kimšte prisikimšusių juodvarnių ponų. Be vargo galėjai atspėti, kad jie iš vienos giminės, seniokai su mandatais, jaunikaičiai su šaudyklėmis. Visi liemeningi, aštriadančiai, sidabro nosimis. Kai sugriuvo kūdron – urduliais pakilo garų debesys. Baltai raudoni kūnai tarsi žvynais buvo nusėti Gedimino stulpais, bet vietom, ypač žemiau juosmens, dar prasimušė kūjeliai ir žvaigždutės.

Šatkus supažindino svečius su gelbėjimo sistemomis ir papasakojo apie savo darbo metodiką. Pademonstravo svarstykles, suomišką nuriebinimo aparatą ir tėvyninės gamybos svorio didintuvą. Svečiai juokais pasisvėrė ir pastovėjo eilėse (po 3–4 minutes). Vienas seniokas net nusiriebino.

– Protingai sutvarkyta! – gyrė Prezidentas, įteikdamas gelbėtojui sidabrinį kyšį (keleivinį traukinį „Vilnius–Klaipėda“ su papildomais vagonais restoranais ir atsarginiu tiltu per Bražuolės upelį).

O gelbėtojas, nudžiugęs ir sujaudintas, trokšdamas dar labiau įsiteikti, pademonstravo svečiams, kaip nūnai skęsta Lietuvos piliečiai: ūkininkai, mokslininkai, verslininkai... Šokdavo stačia galva nuo skardžio, mažumėlę pasiirdavo į priekį, imdavo pasiutusiai mataruoti rankom, kojom, pūsti burbulus ir plūsti valdžią. Kvatojo svečiai net susiriesdami.

Norėdamas dar labiau juos prajuokinti, Šatkus papasakojo apie vargingą Žemųjų Kaniūkų gyvenimą. Vaizduodamas senelį, plūduriavo aukštielninkas ir skystu balseliu šaukė:

– Pilnas pilvas oro!

Svečiai net spiegė iš juoko.

– O aš juk irgi kilęs iš Kaniūkų, – braukdamas ašaras kalbėjo Prezidentas. – Tiesa, mūsų linija iš Aukštųjų... Mūsiškiai visi nepaprastieji arba įgaliotieji... O Žemieji... Visados jie tokie buvo. Nei plaukia, nei skęsta. Aukščiau pensijos nepašoka.

Įsidrąsinęs gelbėtojas nusprendė parodyti dar daugiau.

– Štai aš, sakysim, narys...

Energingais grybšniais nusiyrė į patį vidurį, baisiausiai išsipūtė ir ėmė ryti vandenį. Paskui iškėlė rankas ir šnypšdamas nugrimzdo.

Iškilęs pamatė, kad svečiai paniurę, seniokai dėbčioja keistais žvilgsniais, o jaunyliai graibosi šaudyklių.

Gelbėtojas tiek persigando, kad jau nebesižinojo, ką daręs, ir pasiūlė Prezidentą išgelbėti be eilės.

– Dėkui, – šaltai atsakė tas, – bet mes, Aukštieji Kaniūkai, neturim papratimo skęsti.

Sušoko visi į karietas ir nurūko neatsisveikinę. Suprato gelbėtojas, kad visos pastangos – perniek, pasirišo po kaklu svarstykles ir žengė į vandenį. Pakeliui dar užsuko pas Žemuosius...

Tie skėsčiojo tuščiom rankom.

– Vieną dalį pragėrėm, – pasakojo tėvas, – o kitas dvi pakišom po kelmu. Manėm, kad užaugs. Po trijų mėnesių ateinu – nieko nebėr! Sliekai surijo...

– Sakiau, į kaminą kišk, – plūdosi motina. – Senas domkratas!

„Trys mėnesiai, – stebėjosi gelbėtojas. – O atrodė – viena naktis. Greitai bėga laikas valdžios puotoje."

– Dabar aš esu ramus, – tarė. – Nes matau, kad Lietuvai negresia permainos.

Taip taręs prapuolė jiems iš akių, o tie vėlek į vamzdį sulindo.

APIE DUONĄ, MEILĘ IR ŠAUTUVĄ

Duonos buvo tik pusė kepaliuko. Meilė išėjo pavasarį, sningant vyšnių žiedais... „Ar šį pavasarį? – jis susigraudino, akys paplūdo ašarom. – Ak, ne! Tai atsitiko prieš penkias dešimtis..."

Senelis Mykolaitis Putinas pastaruoju metu dažnai supainiodavo dešimtmečius. Bet šautuvo jis neregėjo nė ten, priešaušrio vieškeliuose, pokario dūmuose... Regėjo tik save, kiūtinantį paskui arklio uodegą, įsikibusį į plūgo rankenas... O šautuvo nebuvo. Nereikėjo gal...

O dabar... Dabar – po tiltu. Ir žiema artinasi... Ir pats nuo savęs tolsti...

„Ak, nueisiu, pulsiu ant kelių... Gal ir dovanos už tuos penkiasdešimt..."

Nuėjo, suklupo, klausė:

– Ar prisimeni?

Bet tik pušelės ošė... Ir tik mėnulio veidu sidabrinės dangaus ašaros riedėjo...

– Ar priimsi?

Tada išgirdo:

– Turiu tiktai grabą. Nesutilpsim dviese.

Jis atsiduso. Anuomet, prieš penkiasdešimt, būtų užtekę ir mažiau vietos...

– Kaip gyvenai?

– Kolektyvizacija... Marksizmas... Alkoholizmas...

– O dabar?

– Gyvena žmonės... Bet šautuvo reik...

Pastovėjo, padūsavo.

– Vis tiek eisiu...

– Plikom rankelėm...

Jis išsitraukė duonos kepaliuką.

– A sudžiūvęs?

– Su...

– Tepadeda Viešpats...

Įsibruko kepaliuką užantin, žengė pro vartelius. Anapus tvoros stabtelėjo, atsigręžė.

– Akmenys paplentėm kauks... Sužaliuos...

– Sužaliuos... Eik jau! Sulauksi...

Mykolaitis Putinas karčiai šyptelėjo. Pats žinojo, kad nūnai kaukia žmonės, o ne akmenys... Kita vertus, ir netikėjo, kad jo lazdelė dar sužaliuotų... Ūžtelėjo vakaris, susiūbavo kryželių viršūnės... Nublokštas prie akmeninės sienos, jis ilgai svirduliuodamas gaudė kvapą. Jėgų likę nebedaug. Vadinas, tuo labiau reikia skubėti. Buvo įsitikinęs, jog paskutinius gyvenimo metus reikia praleisti taip, kad mirties valandą nebūtų kankinamai skaudu, laukiant malonių iš savivaldybės. Ne! Karstu ir įkapėmis kiekvienas privalo pasirūpinti pats.

Grįžo į miestą, atsistojo už kampo. Tamsu. Tokiu metu jau nedaugelis vaikšto...

Ir vis dėlto kažkas artinosi. Jis išsitraukė kepaliuką, suspaudė, net krumpliai brakštelėjo. Širdis daužėsi krūtinėje it prieš pirmąjį pasimatymą. „Kad bent geras žmogus pasitaikytų..."

Bijojo senų vyrų ir jaunų moterų. Senių kieti pakaušiai. O moterys... „Kažin kokios jos dabar?" Buvo šį bei tą girdėjęs. Nukrėtė šiurpas...

Žingsniai buvo smulkūs, kvailoki. „Rimtas žmogus taip nevaikšto."

Žingsniai priartėjo. „Metas! – jis neryžtingai pasviro į priekį. – Kažin ar reikia pasilabinti?.."

Tai buvo menkas, liesas žmogelis, iš pažiūros panašus į Biliūno katę. Vėjo perpučiamas tipeno nesidairydamas į šalis.

– Labadie... – balsas sugergždė it neteptos durys. „Reikėjo žalią kiaušinį praryti... Brangu... Tiek to..."

Atsivėdėjo, kaukštelėjo kepaliuku per pakaušį.

– A? – stabtelėjo žmogelis. – Kas atsitiko?

– Nebijok, tamsta, – ramino. – Aš su duona...

Kaukštelėjo dar sykį. Žmogelis susverdėjo, parpuolė į dulkes.

– Skauda...

– Ir man, – dūsavo Mykolaitis Putinas, skubiai naršydamas po kišenes. – Ir man skauda. Kodėl pinigų nesinešioji?

– Neturiu.

– Tada nėr ko valkiotis, – susinervinęs kaukštelėjo trečią sykį.

– Aš juk gražiuoju...

– Dovanok, tamsta...

– Inteligentiškas vyras... Jaunas dar... O kišenės tuščios. Kaip ne gėda?..

– Rašytojas esmi. Kultūros veikėjas... Laisvės šauklys... Kudirka Vincentas...

– Prapuolęs žmogus, – dūsavo senelis.

– Šaukiu aš tautą, – pasakojo rašytojas. – Įsiklausau – nieko! Tyla. Tiktai pilvas gurguliuoja...

– Atsikąsk, – kyštelėjo kepaliuką senelis. – Protingam žmogui galvoje turi gurguliuoti.

Rašytojas krimstelėjo.

– Parašysiu apie tamstą...

– Kad nėr ką rašyti. Mano kelias toks pat kaip ir mano amžininkų. Okupacijos... Stagnacijos... Paskui revoliucija, suirutė, stabilizacija... Daugelis mūsiškių nūnai išėjo... Į tarpuvartes, į vamzdynus, sąvartynus...

– Eisiu kartu!

– Pagalvok, – sakė Mykolaitis Putinas. – Kelio atgal nebebus.

– Aš apsisprendžiau, – sverdėjo Kudirka. – Inteligentija ir taip pernelyg ilgai dvejojo. Gana!

Senelis ištiesė ranką.

– Dėkui, sūnau. Pensininkų armija tokių nepamirš.

Nuėjo remdami vienas kitą pečiais. Blykčiodama pralėkė patrulinė mašina. Kaukė sirenos. Visoje Lietuvoje pakilo vėjas ir kainos.

– Šautuvo reik...

– Plunksnakotis yr...

Eidami tiltu, jie išvydo žmogų, kuris, persisvėręs per turėklus, vėpsojo į vandenį. Apsivilkęs juodu kostiumu, skrybėliuotas, bet vietoj kaklaraiščio pasirišęs kasos aparatą.

– Ką veiki, gerasis žmogau?

– Esu smulkusis verslininkas Juozapas. Prieš metus atidariau savo krautuvę... Bet va...

– Einam su mumis.

Nuėjo toliau trise. Netrukus pamatė vyžomis apsiavusį vyriškį su virve ant kaklo, kitą jos galą ant šakos mezgantį. Pašaukė ir tą.

– Esu ūkininkas Pronckus iš Baisogalos, – kalbėjo pakaruoklis. – Buvau pasiėmęs tėvų žemės... Keturiolika ha. Bet kai pardaviau šių metų derlių ir skolas išmokėjau... Tik virvei liko...

Keliavo toliau keturiese. Priėjo Senamiestį, sulindo į griuvėsius.

– Čia mūsų namai...

– Lietuva brangi...

O deputatas Ožislovas, kuris ketino Senamiestį privatizuoti ir dažnai ten budėdavo, matė, kaip jie sulindo, užtat nusprendė eiti ir pareikalauti kyšio.

Sutemus, kai anie jau miegojo, Ožislovas įslinko į griuvėsius. Bet kojos susipainiojo virvėje, o kasos aparatas užkrito jam ant galvos. Šoko Ožislovas atgal – persidūrė koją į rašytojo plunksnakotį. Senelis Mykolaitis Putinas, pabudęs nuo triukšmo ir nesuprasdamas, kas dedasi, šaukė:

– Vagys eina! Vagys eina!

O persigandusiam deputatui pasigirdo:

– Į Seimą! Į Seimą!

Parlėkė jis į Rūmus visas drebėdamas, raudonu rašalu aptaškytas ir siaubo pagautas šitaip kalbėjo:

– Ten jų daug yra! Visi ginkluoti! „Į Seimą!" – šaukia.

Pirmininkas tučtuojau kreipėsi į tautą. Ir tauta pakilo. Žmones suvienijo saujelės drąsuolių mestas iššūkis.

Netrukus pasklido gandai, jog pensininkų armija slenka iš Šiaurės, o bedarbių – iš Vakarų. Pedagogų ir žemdirbių kolonos pajudėjusios iš Pietryčių. Pavieniai gydytojų, menininkų ir namų šeimininkių eskadronai traukė iš visų pusių.

O tuo pat metu į Nepriklausomybės aikštę ėmė rinktis gynėjai. Iki vakaro susirinko jų net kelios dešimtys. Užkūrė laužą, kepė šašlykus ir narsiai terpu savęs šnekėjosi.

– Valdžios niekam neatiduosma!

– Tai mūsų valdžia!

– Per amžių amžius!..

Kėlė žalio vyno taures.

– Už jūsų ir mūsų!..

O buvo ten susirinkę visi generaliniai, visi pirmininkai ir visi valdytojai, taip pat amnestuotieji vagys bei reketininkai.

Gynėjai, susikibę už rankų, apjuosė Rūmus gyvuoju žiedu. Iš plačių krūtinių išsiveržė giesmė...

O pro langus žvilgčiojo išblyškę nariai, degino mandatus, tepėsi veidus šokoladu ir siuntė telegramas pietinėms valstybėms, prašyda-

mi prieglobsčio. Sargybiniai krovė miltų maišus, statė sviesto barikadas, pylė aplinkui Rūmus skystą marmeladą ir palmių aliejų.

Nors didelio pavojaus dar nebuvo. Žvalgybos duomenimis, pensininkų armija slinko lėtai. Penkias minutes pažygiavę, penkias valandas ilsėdavosi. Gretos retėjo, nes daugelis narsuolių, nepakėlę žygio sunkumų ir neatlaikę įtampos, iškeliaudavo į geresnius pasaulius...

Bedarbiai žygiavo sparčiau. Bet narių pasiųsti provokatoriai nuolat siūlė jiems nuostabiausius darbus (kosmoso užkariavimas, palydovių aptarnavimas...) ir, nors visi puikiai suprato, jog tai tik miražas, kai kurie pasiduodavo egzotiškiems vaizdiniams... Taigi retėjo ir jų gretos.

Tik pedagogų ir žemdirbių kolonos žygiavo bemaž nepatyrusios nuostolių. Tiesa, provokatoriai kaišiojo žemdirbiams spalvotą tautinį traktorių, bet greitai buvo demaskuoti: fizikos mokytojų ratelis, remdamasis valdiškos materijos netvarumo dėsniu, mikliai įrodė, jog traktorius suklijuotas Rūmuose iš vaikiško kartono. Pedagogai lituanistai tuo tarpu įkalbinėjo žemdirbius nepasiduoti provokacijoms, deklamavo liepsningus Janonio ir Brazdžionio eilėraščius, ir tai gerokai pakėlė kovinę dvasią. Be to, šitose kolonose buvo daug vegetarų ir idealistų, o tie, kaip žinoma, be maisto gali ištverti net keletą mėnesių...

Kai Rūmų gynėjus pasiekė gandas, jog iš Santariškių pajudėję du gailestingųjų seselių batalionai, kilo panika. Daugelis gynėjų, ypač vyresnio amžiaus, suabejojo savo jėgomis. Laimė, pačiu laiku buvo gauta telegrama iš griežtojo režimo Aukštosios visuomenės salono. Jo nariai ragino gynėjus neprarasti vilties ir baigė telegramą tokiais dvasią stiprinančiais žodžiais: „Mes su jumis. Nesisielokit, broliai. Visus priglaus seserys Lukiškės". Prigesusios gynėjų akys vėl sužibėjo ryžtu. Artimiausiu metu buvo laukiama gerosios naujienos ir iš Pravieniškių...

Tad vėl imta tvirtinti Rūmų prieigas. Prie vartų buvo sutelkta naujausia technika: mazdos, hondos, folksvagenai, mersedesai... Savo aparatus atsiuntė ir kitų Lietuvos miestų bei rajonų pirmininkai, merai, seniūnai... Buvo išplatintas deputatų žmonų iniciatyvinės grupės atsišaukimas, kuriame jos kvietė vyrus nepasiduoti pensininkų spaudimui. „MGL pakėlimas tik pratęstų agoniją", – rašė moterys ir prisiekė gultis ant bėgių, ant kilimų – visur, kur tik reikės...

Po dviejų savaičių žygio bedarbių, žemdirbių ir pedagogų kolonos

priartėjo prie pat Rūmų ir susijungė. Pensininkų armija sustojo ir įsitvirtino Rokantiškių kalvose. Tuo pat metu atvyko nedideli bibliotekininkų desantai iš Marijampolės ir Utenos, pensininkai legionieriai iš Punsko, savanoriai iš Alaus mėgėjų bei Himno partijų, taip pat pavieniai inteligentai iš universitetų ir sąvartynų...

Jaunai Lietuvos valdžiai iškilo mirtinas pavojus.

Deja, tenka pasakyti, jog nemaža dalis Lietuvos piliečių į šiuos nepaprastus įvykius žiūrėjo gan abejingai. Tiesa, tie, kurių sąmonė buvo 4–5 MGL, pritarė, bet riebesnieji, peršokę 10 MGL kartelę, įvykius vertino skeptiškai. Vidutiniokai – svyravo. Tik elgetos karštai meldėsi už puolančiųjų sveikatą ir bemaž visas surinktas lėšas paaukodavo šventajam karui.

Viršum armijų be paliovos skraidė Vyriausybės sraigtasparnis ir barstė lapelius, kuriuose pensininkai buvo raginami besąlygiškai sudėti lazdas. Tik tokiu atveju Vyriausybė žadėjo sėsti prie derybų stalo ir pradėti dialogą. Savaime suprantama, pensininkai, ypač vyresnio amžiaus, tokį reikalavimą kategoriškai atmetė.

Tomis lemtingomis dienomis buvo išplatintas ir Vyriausybės kreipimasis į lietuvių tautą, kuriame laisvės kariai buvo išvadinti smogikais ir galvažudžiais. „Kai kurie asmenys, – buvo sakoma kreipimesi, – penkiasdešimt metų tarnavę sovietiniam režimui, Lietuvai nūnai ne tik netarnauja, bet dar suryja nemenką dalį biudžeto, kelia vis naujus ir naujus reikalavimus. Lietuva šiandien neturi piktesnio priešo, kaip žmogus su lazda...“ Apie medicinos darbuotojus buvo paskleistas šlykštus šmeižtas, neva jie taip pat imą kyšius, ir net 4,8 karto dažniau nei valdžios vyrai. „Pripliusuokim ir skaičiuokim...“ Apie kultūrininkus buvo pasakyta tik tiek, kad žmogus, kuriam nuo persirijimo pučia pilvą, nieku gyvu nepajėgs talentingai pūsti trombono...

Propagandos vaisiai netruko sunokti. Parama armijai sumažėjo. Padažnėjo atvejų, kai neklaužados vaikai užpuldavo besiilsinčius karius, atimdavo lazdas, ramentus, akinius. Taigi puolančioji pusė prarado nemažai amunicijos ir ginklų, kai kurie kariūnai net nebepajėgė įžvelgti, kurioj pusėj priešas. Vėliau daugelis jų paskendo, armijai forsuojant Cedrono upelį ties Kalvarijomis...

Ogi Rūmų gynėjai tuo metu vartojo daug riebalų, baltymų, angliavandenių ir mikroelementų, užtat be paliovos stiprėjo ir pūtėsi. Be to, jų gretos pasipildė kovingai nusiteikusiais verslininkais iš izoliato-

rių, ir dabar jau niekas, net elgetos, nebetikėjo tautos pergale. Deja, sustabdyti įvykius buvo per vėlu...

Mūšis įvyko liepos 15-ąją...

...Taip, tai buvo valdžios triumfo ir galutinio pensininkų žlugimo pradžia. Nors sąjungininkų armija nebuvo visiškai sunaikinta, – buvo suduotas stiprus smūgis jos autoritetui. Kaip žinoma, po Vilniaus pergalės latvių ir estų vyriausybės taip pat ėmė ryžtingai priešintis pavargėlių spaudimui ir netrukus liovėsi mokėti jiems pensijas, pašalpas, algas... Visoje Lietuvoje buvo uždarytos mokyklos, bibliotekos, filharmonijos, o jų patalpos atiduotos firmoms, sunkią valandą parėmusioms Vyriausybę ir Seimą. Susidorojimo išvengė tik muziejininkai, mikliai sugebėję įrengti ekspozicijas, šlovinančias valdžios pergalę. Taip pat ir pavieniai gydytojai, išsižadėję Hipokrato priesaikos bei geruoju atidavę spiritą.

Iš gailestingųjų seselių batalionų buvo suformuoti linksmieji būriai...

Stabilizacija baigėsi.

TRUPUTIS POILSIO KAMERINĖJ APLINKOJ

Tam lopinėly prie Baltijos gyvenantys žmonės buvo pravardžiuojami lyrikų tauta: paskerdę savo artimą, jie susiburdavo pas Juozapą, graudžiai giedodavo ir gerdavo. Skerstuvių puota trukdavo iki pirmųjų gaidžių. Puoton būdavo kviečiami ne tik šeimų nariai, bet ir ministrai, ambasadoriai, policmeisteriai. Kilnodami šaukštus (peilius, antspaudus), visi drauge tardavosi, kokių imtis priemonių, kad ir vilkas būtų sotus, ir Lietuvos valstybingumas išsaugotas.

Prieš pat Naujuosius buvo paskerstas Gediminaičių šeimos vyriausiasis sūnus Žygimantas Augustas. Didelės ir galingos tai būta šeimos! Ji kontroliavo Prostituciją ir Konstituciją, geležinkelį ir „Geležinį vilką", taip pat du Prezidento patarėjus, šimtą dvidešimt Baudžiamojo kodekso straipsnių bei gerą gabalą antrojo atominės elektrinės bloko. Užtat nenuostabu, kad į iškilmes sugužėjo galybė svečių. Žygimantas Augustas, išpuoštas elektros lempučių girliandomis, apkaišytas kultūros meistrais ir pabarstytas žalumynais, drybsojo ant sidabrinio padėklo, skleisdamas malonų kadagių kvapą, o jo ramybė ir olimpinė poza nejučia žadino viltį, jog artimiausiom dienom Lietuva bus priimta į NATO. Dešinėj aky styrojo šakutė, o plačiai atmerkta kairioji su tokia atida žvelgė į susirinkusius, kad kiekvienam buvo aišku: velionis vis dar tebekontroliuoja padėtį.

– ...Garsėjai ypatingu žiaurumu... – monotoniškai bėrė žodžius Juozapas, šįsyk atlikdamas karo kapeliono priedermes. – Tavo vardas glaudžiai susijęs su lietuvių profesionalaus nusikalstamumo pradžia... Palikai kelias dešimtis lietuvių liaudies lavonų... Minės tavo vardą šalia karaliaus Mindaugo...

Jam paistant šiuos įprastus gedulingus niekus (beje, viskas buvo gryna teisybė!), prie Gediminaičių prisiartino Batorų šeima ir atrideno Žygimanto Augusto „Mersedes", kurį prieš savaitę patys ir buvo nuridenę. Tačiau pagal lietuvių didžiūnų papročius velionis privalėjo keliauti į dausas sykiu su savo ištikimu žirgu. Tada priekin žengė Stepono Batoro žentas Henrikas Valua (Prancūzas) ir, lenkdamasis iki žemės graibymo, bylojo:

– Devyniasdešimtaisiais man teko didelė garbė lavinti ranką velio-

nio įsteigtoje fizinės kultūros studijoje. Vėliau, kraštą užklupus privatizacijai, mūsų keliai išsiskyrė. Bet iki pat savo dienų galo aš dėkosiu Aukščiausiajam, kad kaip tik man buvo lemta suvaryti šakutę į jo visa reginčią akį. Kaip žinote, velionis būtent šitaip mėgdavo juokinti savo bankelio klientus. Jam tikriausiai bus malonu išgirsti, kad šakutė iš platinos, nulieta Varšuvoj pagal specialų užsakymą...

– Dėkui, vaikeli, – maloniai tarė Žygimantas Senasis. – Kiekvienas tėvas gali didžiuotis tokiu sūnumi, nes nieko vertas šiandien tasai, kuris žilės sulaukia, o kad kokios – ir pensijos ima prašinėti. Savo rankomis gyvatę pasmaugčiau.

Išgirdę tokius kilnius žodžius, svečiai mūru pakilo nuo stalo ir ilgai plojo pagal patriarcho širdies ritmą, o kultūros meistrai, pagrobę strykus, sugriežė pačias iškiliausias Lietuvos himno vietas. Žygimanto Augusto broliai įteikė Henrikui nepaprastai vertingą cinkuotą automatinį karstą bei du atsarginius, tautodailininkų išskobtus iš paprasto lietuviško gintaro. Spaudė rankas juokaudami, atseit padarei darbą – ilsėkis ramybėje.

Ir tik Vidaus reikalų ministras, padovanojęs velioniui vardinį pistoletą, atrodė surūgęs.

– Gana tų skerstuvių. Daugelis lietuvaičių nebevalgo mėsos... Nenuostabu, kad juos erzina kvapas... Kita vertus, ir policijos prestižas smunka...

– Tradicijų mes neatsisakysime, – tyliai, tačiau tvirtai pareiškė Steponas Batoras ir, atsigrežęs į numirėlį, sušuko:

– Ar turi pretenzijų policijai?

Numirėlis sukikeno.

– O jūs? – kreipėsi į velionio šeimos narius.

– Ką jūs! – purtė galvas broliai. – Dailiai nuaugęs, švariai apsirengęs policininkas, be jokios abejonės, puošia miestą. Kuo daugiau žalumos, tuo lengviau kvėpuoti.

– O tie, kaukėtieji! – pagarbiai tarė Žygimantas Senasis. – Juk šventišką nuotaiką jie gali sukurti bet kurią dieną, ne tik per Užgavėnes...

– Už velionio sveikatą! – kilstelėjo taurę Steponas Batoras. – Pagrindo Vyriausybės panikai nėra, – guodė ministrą. – Nusikalstamumo krizės šiemet tikrai nebus.

– Malonu girdėti, kad jūs kontroliuojate padėtį, – jau pralinksmėjęs lenkėsi pareigūnas.

Tačiau tuo metu ant padėklo užkopė opozicijos lyderis ir skardžiai pagadino nuotaiką:

– Gerbiamieji! Aš suprantu, kad šią džiugią valandą netinka šnekėti apie trūkumus, ir neabejoju, kad atsiras niurzgančių, neva opozicija vėlek ieškanti priekabių. Deja, yra dalykų, apie kuriuos tylėti nevalia. Apsidairykime! Anava, kiek šitoj salėj šaunių vyrų, mėgstančių ir mokančių pjauti, šauti ir nusmegeninti. Turim, gali sakyti, europinio masto specialistų. O kaip elgiasi valdžia? Visam pasauly pripažinti talentai neturi savo valandos televizijoje! Neaiški naujų kadrų rengimo ir materialinio skatinimo sistema. Bet ką šnekėti apie tokius dalykus, jei nėra net elementarių darbo sąlygų. Liūdna pagalvojus, kad eina bene penktieji laisvės metai, o lietuvis vis dar privatizuojamas dažniausiai naktį. Atsikvošėkim! Seniai praėjo laikai, kada tamsius darbus reikėjo daryti tamsiuoju paros metu. Tiesa, šiemet tie reikalai gerokai pasitaisė. Rimtos šeimos beveik atsikratė vaikiško drovumo komplekso ir nuveikė tikrai nemažai. Betgi būtų nuveikta šimtąsyk daugiau, jei nors šiokią tokią paramą teiktų valdžia.

Pažvelgę į reiškinį iš kitos pusės, matome, kad tikrai ne kažin ką gaminame, ką galėtume parduoti svetur. Tai gaminkime ir pardavinėkime Tėvynės lavonus. Šitaip ir išeisim į pasaulį. Deja, mes, užuot realizavę juos užsienyje, kartais dar patys importuojame iš Rusijos! Absurdas, ponai! Kažin ką galvoja atsakingi valdžios vyrai? Kur verslo planas? Nenustebsiu, jei vieną rytą jaunas banditas nutėkš peilį į krūmus ir pasakys: dirbkite patys.

Tarp šeimų kilo šurmulys. Pasigirdo nedrąsūs balsai: „Teisingai! Tegyvuoja opozicija!“

– Demagogija! – paraudonavęs riktelėjo Premjeras. – Gerbiamas oponentas nupiešė nepaprastai patrauklią perspektyvą, tačiau pagalvokim: o kam europiečiams mūsų lavonai? Kur jie galėtų būti panaudojami?

Lyderis metė žvilgsnį, kuriame atsispindėjo ir panieka, ir užuojauta tam žmogui.

– Jūs, valdininkai, mažiau klausinėkite, daugiau galvokite. Siūlykite ir reklamuokite. Bus prekė, atsiras ir pirkėjas. Aš nė kiek neabejoju, kad gražiai įpakuotas šviežias lietuviškas lavonas papuoštų švedų, belgų, prancūzų sodybas ir pakeles, valdžios įstaigas. – Jis atsiduso. – Bet kuriuo atveju neatrodytų blogiau nei tenai nugabentas gyvas politikas.

Nusirito pritariamas murmesys. Šeimų nariai glaudėsi arčiau kits kito, veidai surūstėjo, o akyse matei žvilgant ašaras. Ir tik valdininkai gūžėsi pasieniais, nebeišmanydami, kur smukti iš gėdos.

– Lietuviai nusivylę, – tęsė lyderis. – Daugelis nebetiki, kad juos išgelbės kariuomenė, bažnyčia ir poliklinika. Ne vieno akys su viltimi krypsta į jūros mišiniu nešinus vaikinus. Deja, šiomis dienomis ne sykį teko išgirsti ir tokį klausimą: o su kuom gi jūs, valdžios vyrai? Įdomu, kokia Premjero asmeninė pozicija? Kur tamsta būsi tą naktį, kai išlėks į orą Gedimino pilis?

– Be abejo, aš būsiu Katedros aikštėje, – šaltai atsakė tas. – Stovėsiu petys petin su savo tauta ir gėrėsiuos šiuo didingu, nepakartojamu reginiu.

– Populizmas! – sušuko lyderis. – Priešrinkiminiai pažadai! Prisiminkite šlapiąją dešrą!

– Anaiptol! – atkirto Premjeras. – Aš įsitikinęs, kad geras sprogimas gali išgarsinti Lietuvą kur kas labiau nei, dovanokit, tuščiavidurio kamuolio mėtymas į kiaurą krepšį. – Ir bemaž grėsmingai pridūrė: – Te niekas nemano, kad lietuvis sugeba tik skundus rašinėt ir kepurinę šokt!

– Malonu girdėti, – linktelėjo Žygimantas Senasis. – Tačiau įdomu, kur jūs buvote, kai pakėlėm į orą tiltą per Bražuolės upelį?

– Negaliu, gerbiamieji, visur suspėti, – nudelbė akis Premjeras. – Kaip tyčia tą naktį pramonę kėliau.

– Tas ir yra, kad jūs keliate, kas papuola, – nusišiepė lyderis. – Ogi nusikalstamumas seniai turėjo būti paskelbtas prioritetine ūkio šaka. Bet visi mato, kad dar prieš Kovo vienuoliktąją taip gražiai prasidėjusi nusikalstamumo reforma įstrigo... Ar žinote, ką mano anūkėlis pasakė: „Seneli, užaugęs aš būsiu mapijozas!“ Ir daugelis mokinukų dabar šitaip svajoja. Bet juk mažyliai nė nenutuokia, su kokiomis problemomis susidurs, įžengę į rūstų nusikaltėlių pasaulį. Užtat darykime viską... Bet argi jūs turite nusikalstamumo koncepciją? Perspektyvinį planą bent iki dutūkstantųjų?

– Manyčiau, tokią koncepciją privalėtų parengti šios srities specialistai, – atsakė Premjeras. – Ne sykį tuo klausimu kreipėmės į nusikaltėlių pasaulio autoritetus. Deja, daugelis nemoka nei skaityti, nei rašyti.

– Savo ruožtu norėčiau atkreipti dėmesį, kad kai kurie valdžios vyrai iš matematikos perpranta tik atimties veiksmą, – su kartėliu

pastebėjo Žygimantas Senasis. – O štai Stepono Batoro iniciatyva įkurtas universitetas Lukiškėse! Dėstytojais kviečiami žymiausi privatizacijos specialistai, taigi jaunieji talentai gauna tvirtus pagrindus. Bet siekiant aukštesnio meistriškumo, Vyriausybės parama būtina. Įdomu, kokia biudžeto dalis šiemet skirta nusikalstamumui plėtoti?

– Kaip ir kultūrai, – sumišęs burbtelėjo Premjeras ir tučtuojau nukreipė kalbą. – Man regis, kur kas svarbiau sureguliuoti šeimos ir policijos santykius. Pernai, tiesa, pasiektas tam tikras *consensus*, ir tai, be abejo, džiugina. Vis dėlto ne paslaptis, kad čia dar daug trinties, abipusio nepasitikėjimo ir kivirčų, kartais peraugančių net į ginkluotą susirėmimą.

– Tai ne mūsų kaltė, – atrėžė Steponas Batoras. – Mes dirbame savo darbą. Tačiau vos tik nežymiai driokstelį, policija, žiūrėk, jau ir lekia. Net kaukdama, net pablykčiodama. Esu priverstas oficialiai pareikšti, jog tokie triukai, ypač jeigu šitaip elgiamasi po vidurnakčio, labiausiai ir suerzina tautą. O ko lėkti? Jūs žinote, kas tai padarė, ir žinote, kad kaltų nebus. Išgerkite šimtą gramų ir eikite gult.

– Matyt, kažkam tai naudinga, – šnairai dėbtelėjo į opozicijos lyderį Premjeras.

– Manyčiau, tiems, kurie stengiasi žūtbūt išsilaikyti valdžioj, – atrėmė žvilgsnį tas. – Kol yra piliečių, vis dar įsitikinusių, kad su nusikalstamumu reikia kovoti, šitokiais veiksmais nesunku rinkti balus...

Premjeras stvėrė šakutę, bet Žygimantas Senasis sučiupo už rankos.

– Opozicijai mes neturim pretenzijų. Anuomet tie žmonės darė, ką galėjo. Jei ne jų pakloti valstybės pamatai, gal šiandien ir šios mažytės šventės nebūtų... – Jis brūkštelėjo rankove akis, bet tučtuojau susitvardęs pakėlė taurę. – Už Tėvynę!

Tada prabilo ministras.

– Sutinku, kad policijos darbe yra spragų. Dalis kadrų baigę tarybines mokyklas – tie jau niekada nesuvoks pasikeitusios situacijos. Bet dar blogiau, kad ir šiandien ateina atsitiktiniai... Šeimos turėtų siųsti savo sūnus bei dukras...

– Tokiai iniciatyvai pritartume, – linktelėjo Premjeras. – Išties nenormalu, kai policija ima kištis į šeimyninius kivirčus.

– Šeima – šventas dalykas, – persižegnojo Žygimantas Senasis. – Policijai čia nėr kas veikti. O žurnalistai... Tie lai sau pyškina straipsnius. Prasčiokai mėgsta skaityti apie aukštuomenės gyvenimą.

– Tai kam reikėjo tą redakciją sprogdint? – sumišęs klausė Premjeras.

– Argi tai – ne jūsų darbas? – šyptelėjo Žygimantas.

– Kuo mus laikote? – paraudo Premjeras. – Mes turim kitokių priemonių.

– Nagi prisipažinkit!

– Patys prisipažinkit!

Stojo nesmagi tyla. Svečiai nudelbė akis. Savaime suprantama, šitoj įžymybių mugėj slėpėsi ir sprogdintojai. Bet ar derėjo tokią iškilmingą valandą jų ieškoti? Juk visiems buvo aišku: net paskutiniam nevalai gėda, kad akimirkos silpnumo pagautas pakėlė ranką prieš laisvąjį žodį.

– Kultūros situacija apskritai kelia susirūpinimą, – tarė ministras. – Įsivaizduokite, kiūtina iš teatro inteligentas. Sieloj šviesu, gatvėj tamsu. Ir tuo metu staiga prišoka trys paršai, skelia per makaulę ir mazgelį su keturiais litais atima. Ar ne gėda, ponai?

– Su saviveiklininkais policija privalo kovoti negailestingai, – surūstėjo Žygimantas Senasis. – Tas, kuris grobia keturis litus, kuris pakelia ranką prieš vargšą inteligentą, tas niekados netaps meistru. Tokio padaro sieloj, perfrazuojant Stanislavskį, numirė banditas.

Visi nulenkė galvas. Tada prabilo Premjeras:

– Apibendrinant kas pasakyta, matyt, galima teigti, kad šaltasis karas tarp valdžios ir šeimų – kitaip tariant, tarp dviejų galingiausių nusikalstamų struktūrų – eina į pabaigą. Dėkui Dievui, pagaliau baigsis ginklavimosi varžybos. Automobiliai, automatai... Mokesčių mokėtojams tas brangiai kaštuoja.

– Dar teks sėsti prie derybų stalo, – tarė Žygimantas Senasis. – Būtina išaiškinti ir griežčiausiai nubausti asmenis, šitiek metų kėlusius nesantaiką.

– Ponai! – pakilo Premjeras. – Jeigu imsim ieškoti kaltų, vėlek viskas prasidės iš naujo. Kam to reik? Dabartės dažnai minima Ispanija, kur pastatytas paminklas visoms pilietinio karo aukoms. Tai ar nederėtų...

– Niekados! – sušuko lyderis.

– Nesuprantu, kodėl jis prieštarauja net ir tada, kai priimami akivaizdžiai teisingi sprendimai! – nevilties pagautas kėlė dangun rankas Premjeras.

– Todėl, kad aš geriau žinau! Tarp valdžios ir šeimų visą laiką turi

būti tam tikra įtampa. Kas gi yra ta šeima, gerbiamieji? Be abejo, niekas kitas, kaip penktoji valdžia. Pirmoji, jei norite, bet esmės tai nekeičia. O juk anuomet balsavome už griežtą visų valdžių atskyrimą. Kas atsitiks, jeigu jos vėlei susilies? Šalį ištiks tokia stabilizacija, prieš kurią bankų griūtis atrodys vaikų žaidimas! Galų gale pažiūrėkim į reiškinį plačiau. Kas yra tas vadinamasis nusikaltėlių pasaulis? Seimas, Vyriausybė, teismai...

– Ką jūs siūlote? – nekantriai sušuko Premjeras.

– Aš noriu būti Lietuvos Prezidentas.

Tačiau tuo metu staiga užgiedojo gaidys, ir svečių didybės – kaip nebūta! Jie ėmė blykšti, trauktis, kaip įmanydami greičiau spruko laukan: kas pro langus, kas pro kaminą...

Ir tik vienas Juozapas dar ilgai ten šlavė šiukšles...

NIEKO NĖRA GERIAU UŽ GERĄ ŠEIMĄ

Nuo ankstyvo ryto Juozapas mosavo plunksna, taigi Bokšto laikrodžiui išmušus dvyliktą, humoras buvo gatavas! Perskaitė, pakraipė galvą, numojo ranka. „Juk rašau ne ateities kartoms, o sau..."

Per pietus uošvis Zebediejus lyg šiaip sau pasakė:

– Ir Daktarai iškilo... O kas galėjo pamanyti?

Žmona Juozapota brūkštelėjo peiliu silkei per smegenis, movė šakute į kepenis.

– Visi kyla. O ko laukt?

Zebediejus lenkė pirštus.

– Partiniai... Variniai... Vaškiniai...

– Visos šeimos kaip šeimos! – vis įnirtingiau makalavo peiliu Juozapota. – O mes?

Trys sūnūs – Siauras, Trumpas ir Išsižiojęs – vėpsojo iš padilbų.

– Negražu, tata.

Juozapas drebančia ranka paėmė kirvuką, susmulkino dar šviežią humorą, pabarstė krapais. Tada šliūkštelėjo lašelį žibalo, išmaišė ir ėmė žlevernoti. Pastaruoju metu, pablogėjus ekonominei situacijai, stengėsi nebūti šeimai našta.

Be abejo, kitos šeimos gyvena darniau. Daktarai... Juozapui bematant susopo šonus. Naktimis Daktarų sūnūs išmušinėja dantis ir laužo šonkaulius, dienomis mamytė stomatologė remontuoja, o tėvelis chirurgas operuoja. Ir už viską mokėk. O ką daryti? Anuomet, aišku, galėjai ir be dantų... Tačiau dabar, kai priimtas Šypsenos įstatymas... Ogi įstatymą priiminėjo Partinių šeima, kuri, visi žino, susigiminiavusi su Daktarais...

– O mes!.. – raudojo žmona ir barstėsi galvą pelenais. Uošvis Zebediejus taikėsi prispjauti į dubenėlį su humoro liekanom.

Juozapas prisipylė kaušą kisieliaus, – pats andai buvo išvaręs iš ankstyvosios lyrikos, – maktelėjo ligi dugno.

– O mes tokie! – ir, nugūrinęs į miegamąjį, atsigulė.

Sapnavo, kad krinta iš lėktuvo, ir visas gyvenimas, kaip tokiais atvejais įprasta, pralėkė prieš akis. Juosta pasirodė esanti nespalvota, todėl užsimerkė. „Nejaugi tai mano gyvenimas? Kokia nuobody-

bė!..“ O kai vėl atsimerkė, pamatė, kad nebekrinta, – kybo ore. Tėvynė netraukė.

Tas jo nė kiek nenustebino. „Kas aš Tėvynei? Kam aš jai?.. Tėvynė anava kokia! – apačioj dunksojo Gedimino bei kitų pareigūnų pilys, tviskėjo bankai ir holdingai. – O aš?.. – kritiškai nužvelgė savo plyštančias kelnes, mėšlinus kaliošus. – Nebent opozicija pastatytų kryžkelėj, tikėdamasi atbaidyti užsienio investuotojus ir taip pakenkti valdančiosios partijos prestižui.“

Buvo nepadoru kyboti ties tokiom gražiom vietom, todėl pabandė padidinti greitį, išnaudodamas organizmo rezervus. Deja, skrandis buvo tuščias. Vis dėlto pavyko šiek tiek pasistūmėti į šiaurę ir dabar jis kybojo viršum savo lūšnelės. Žmona, iškišusi galvą pro kaminą, mojo šluotkočiu. Bet netraukė ir žmona. „Gaila, kad moterys taip greit sensta ir tik mes, vyrai, liekam amžinai jauni...“

– Tikriausiai vargšelis žemės neturi, – graudinosi ant lazdos pasirėmęs piligrimas.

– Iš kur jis turės, – dūsavo uošvis Zebediejus. – Juk žemė nūnai grąžinama buvusiems savininkams: pirmininkams, direktoriams, sekretoriams...

„Kodėl mane pakėlė į kosmosą? – bandė prisiminti Juozapas. – Kur aš skridau? Bene į Mėnulį?“ Buvo girdėjęs gandus, neva šį objektą rengiamasi privatizuoti, ir ten, kaip pigi darbo jėga, būsią ištremti visi elgetos ir valkatos, visi nepatenkinti valdžia. „Mėnulis – tai lopinėlis prie Baltijos!“ – skelbė radikaliai nusiteikę patriotai, ir dauguma rinkėjų jiems pritarė, juolab kad latviai, slapčiom išsiurbę Lietuvos naftą, buvo nusipelnę daugių daugiausia tik sovietinio „Lunochodo“ anuomet iššniukštinėtų bevaisių kraterių. Ogi garbingiausieji Lietuvos vyrai dėl suprantamų priežasčių didžiausias veiklos perspektyvas regėjo nematomoje šviesulio pusėje.

Juozapo į Mėnulį netraukė. „Mėnulis pernelyg tamsus tokiam šviesiam žmogui.“ Bet iš pradžių patiko skristi – juk pirmą sykį buvo šitaip aukštai pakilęs. Šalimais sėdėjusiai poniai gyrėsi, neva jaunystėje svajojęs būti kosmonautas.

– Visi taip svajojom. Tokie laikai buvo. Nuskristi į Vakarus ir nusipirkti žurnalą su antitarybinėm pozom!

– Lietuvaitės tamstai nerodydavo? – su ašarom akyse klausė ponia.

Juozapas pasipūtė, surūstėjo.

– Rytų bloko žmogus, gerbiamoji, dėl visai kitų priežasčių atsiversdavo tokio pobūdžio spaudą... Kovojom už laisvę kaip galėjom. Nei moralės, nei sveikatos negailėdavom. Ir kas išėjo? – pražiodinęs piniginę, nusišnypštė ir vėl įsibruko kišenėn.

– Mano vyras pernai buvo įkūręs Raugintų Kopūstų partiją, – tarė ponia. – Jis norėjo automobilius išvaryti atgal į Vakarus.

– Suprantu, – linktelėjo Juozapas. – Malonu girdėti, kad dar yra nenusilenkiančių.

– O visas naująsias įstaigas – žinot, tas blizgančias – išgriauti. Padoriam žmogui, sakydavo, baugu ten koją įkelti, – moteris pravirko. – Bet ypač vargšas nekentė mobilaus ryšio telefonų. Juo šito brudo daugėjo, juo labiau jisai džiūvo ir traukėsi... Rudeniop jau nebeišlįsdavo iš tvarto. O paskutiniai nelaimingojo žodžiai buvo... – moteris glaudė prie akių skarelę ir ilgai negalėjo ištarti žodžio. – Jis pasakė... *Comliet*, brangioji...

Juozapas pabučiavo jai ranką ir pats apsiverkė. Be abejo, šitaip pasakyti galėjo tik visiškai vilties nebetekęs žmogus. Ir tokia pagavo širdgėla, kad iš pačių sielos gelmių išsiveržė:

– Leiskit į Tėvynę... Leiskit...

Štai tuomet ir išlindo jie... Vienas ilgšis, kitas druckis, o tretysis – labai gražus, panašus į misterį Properį. Jie šypsojosi, bet Juozapas išsyk pajuto nerimą.

– Aš tik norėjau sužinoti, kurlink skrendame...

– Tai ne jūsų reikalas.

Jis susigūžė, apsidairė. Salonas buvo gyvulinis. Tremtiniai – daugelis padorios išvaizdos (o tokius visuomet išveždavo pirmus) – snaudė arba žiopsojo pro kryžmai užkaltus langus. Apskretusiom grindim rėpliojo tarakonai, o pro skyles traukė vėjai. Nukrėtė šiurpas: dabar jis suprato, kad čia tas pats garsusis „Jestar".

– Norite išlipti? – maloniai šypsojosi trijulė.

Jis atsistojo, pašaukė:

– Žmonės! Eisite su manim?..

Žmonės nusigręžė. Tarakonai šnabždėjosi terpu savęs ir išgąstingai dirsčiojo į Juozapą. Trijulė žengė artyn...

...Ir štai jis kybo tarp dangaus ir žemės, skėsčioja rankom.

– Svorio nier... Ką aš galiu padaryt?

Paskui atvažiavo komisija. Buvo pastatytas stulpas, pritvirtinta bronzinė lenta „Nepriklausomybės kovų paminklas", ir Juozapas

prarado bet kokią viltį. Vakarop prisistatė būrys mitrių vyrukų, įsteigė kompaniją „Pas Juozapą“ ir ėmė vežioti ekskursijas.

– Štai lietuvio būdas! Ateity kojom žemės nebesiekiančių daugės.

Kiaurą parą čia budėjo policijos patrulis, todėl šią saugią vietelę pamėgo Aukštoji visuomenė. Čia nuolat būdavo keičiamasi kyšiais, kėdėmis, pažiūromis, – tie žmonės tvirtai sėdėjo ant žemės. Kartais ateidavo vidaus reikalų ministras, atvarydavo būrį korespondentų ir pliekdamas lazda šaukdavo:

– Štai jums teigiamas pavyzdys!

Tačiau sykį atėjo pavargėlių minia ir pranešė:

– Besvorių sąjunga išrinko deputatu...

Ir svoris atsirado. Baisiu greičiu Juozapas nulėkė žemyn ir pabudo ant grindų. Iš nuoskaudos drebėjo rankos. „Ar tatai dabar reikėjo nukrist?“ Deja, kiek prisimena, krisdavo jis visą gyvenimą: vaikystėje – iš medžio, jaunystėje – nuo stogo, o štai brandos metais – iš lovos.

Tiesa, anksčiau dėl to nė kiek nesigrauždavo. Anuomet, kai pensininkai valdė valstybę, o berniukai spardė kamuolius, bet ne galvas, jam atrodė, kad gražiausias amžiaus tarpsnis – tarp šešiasdešimties ir devyniasdešimties. „Taigi man viskas prieš akis“, – sakydavo ir, nors buvo gerokai apžlibęs, dešine ausimi kurčias, o iš nosies varvėdavo net per Velykas, – gera nuotaika neapleisdavo.

Bet pastaraisiais metais viskas pasikeitė. Pensininkai buvo išvaikyti, o berniukai, kuriuos jis po senovei tebevadino piemenimis, užėmė jų vietas. Pensininkai, patyrę neregėtą dvasinę traumą, atiduodavo berniukams paskutines santaupas. Tie prisipirkdavo blizgančių mašinėlių, lėkdavo per balas ir aptaškydavo senelius nuo kaliošų iki ausų.

Ir Juozapui jau nebeatrodė, kad aukso amžius prasideda nuo šešiasdešimties. Dabar jis sakydavo: „Mes – prarastoji karta“. Iš tiesų ne vienas jo metų žmogus buvo praradęs viltį, indėlį, dantis ir net kaliošus.

„Ne, toliau taip negalima!“ Jis atsikėlė, grįžo į valgomąjį. Uošvis Zebediejus verkdamas gramdė humoro likučius, o žmona Juozapota šaukė:

– Rašytojau, tau nerūpi, kad mes žūvame!

– Nutilk! Nusiramink! – tarė Juozapas, išsitraukė plunksną, paspjaudė smaigalį ir pasistatęs tekėlą neskubėdamas gerą pusvalandį galando. Trys sūnūs – Siauras, Trumpas ir Išsižiojęs – vėpsojo iš padilbų.

Baigęs galąsti, užsikišo plunksną už diržo, žengė per slenkstį.

– Einam, vaikai.

Tie pakilo, sugniaužę rankose šaukštus, išėjo paskui tėvą. Šiaurys bloškė į veidus sniegą. Vienišas praeivis skubėjo tamsia gatvele, bet šį vakarą jam nebuvo lemta grįžti namo...

.....

Iš *The New York Times*:

„Pastaraisiais metais ypatingu žiaurumu Lietuvoje pagarsėjo Rašytojų šeima. Jų aukos, vadinamieji „skaitytojai", jau skaičiuojami tūkstančiais. Pirmieji skaitytojai būdavo gaudomi tamsiuoju paros metu, nukryžiuojami katakombose ir verčiami skaityti iki sąmonės netekimo. Bet šiandien Rašytojai renkasi labiau civilizuotas prievartos formas. Visam krašte it grybai dygsta bibliotekos, skaityklos, knygynai... Ir skaitytojai – XX a. pabaigoj! – virtinėm gabenami į tas galeras net vidurdienį! Nenori skaityti – mokėk. Ir lietuvis moka. O ką daryti? Juk baisiausia ne materialiniai, ne fiziniai nuostoliai, o tas neapsakomas aukos paniekinimas, žmogiškojo orumo nuvertinimas. Ką jaučia normalus ir sveikas, juolab niekados įstatymo nepažeidęs žmogus, pakeltas nuo stalo ar „Santa Barbaros" ir verčiamas skaityti eilėraštį, apsakymą, esė?.. Tie, kam neteko šito patirti, nesupras. Su ašarom akyse lietuvis mini laikus, kai po Nepriklausomybės atkūrimo, visuomenei spaudžiant, – tada žmonės dar nebuvo tokie užguiti, – rašytojai buvo išvaryti iš restoranų, mitingų, priėmimų... Tada jie pritilo, aprimo, daugelis numirė, o likusieji ryžosi doru darbu pelnytis duoną. Ir Lietuvos piliečiai lengviau atsikvėpė. Deja, kaip matome, neilgam. Ir nežinia, kuom viskas baigsis, nes net ir vieną eilėraštį perskaitęs lietuvis tris paras nedrįsta sėsti prie vairo arba važiuoja atbuline eiga. Tauta išsigimsta.

Čia nemenki ir Pedagogų šeimos „nuopelnai". Deja, gerbiamieji, Pedagogai patraukė Rašytojų pėdomis. Tik jei pastarųjų smurtas nukreiptas prieš vyresnio amžiaus žmones, tai Pedagogų šeima savo aukomis renkasi jaunąją kartą! Nežinia kodėl, bet taip jau atsitiko, kad anuomet, priėmus Prevencinio sulaikymo įstatymą, nė vienas (!) Pedagogų šeimos narys nebuvo sulaikytas. Tiesa, daugelis pasitraukė iš mokyklos (dalis – ir iš gyvenimo) savo noru, mat Vyriausybė ėmėsi tam tikrų žygių, – buvo atitinkamai reguliuojami atlyginimai, – taigi visi tikėjosi, kad iki dutūkstantųjų Pedagogai išnyks savaime. Niekas

nenorėjo mokytis. Net sovietinio raugo prisiuostę senoliai matė: iš visų mokslų reikalingas tik fizinis lavinimas. Keletas ryžtingų priemonių tuometinius baikščius, užguitus Pedagogus būtų sutriuškinę visiems laikams. Deja, valdžia buvo pernelyg užsiėmusi savais reikalais – tautos gyvastingumas jai mažiausiai rūpėjo. Ir Pedagogų šeima atkuto. Šiandien jau nueita iki to, kad vaikas jėga atplėšiamas nuo tėvų ir tol mokomas linksniavimo, kol galų gale paverčiamas išsižiojusiu šauksmininku (tokius dažnai gali sutikti Nepriklausomybės aikštėj), žemės ūkio galininku ar net bevardės giminės įnagininku. Ar suaugęs jis sugebės priiminėti įstatymus ir kyšius? Kur ten! Geriausiu atveju jis papildys Pedagogų šeimos gretas arba taps dar viena Rašytojų auka. Taigi nori, kad tavo vaikas užaugtų padorus žmogus – klok Pedagogui dešimtinę...

Kas nežino, kad mokslas – šviesa! Bet nepamirškim, kad tų kraštų žmogui didžius darbus kur kas geriau sekasi daryti patamsy. Visuotinė elektrifikacija andai atvedė Tarybų Sąjungą prie katastrofos, o senovės lietuviai ir prieblandoj buvo sukūrę valstybę nuo jūrų iki jūrų...

Tad nenuostabu, kad Lietuvos kalėjimai perpildyti ir jau seniai nebepajėgia sutalpinti visų norinčiųjų pasislėpti nuo įsisiautėjusių šeimų persekiojimo. O vis dėlto tiktai ten šiandien viešpatauja tvarka ir ramybė, mat šių įstaigų klientai net ir už smulkius nusižengimus (gal – neduodantys kyšio?) gauna nuo dvejų iki septynerių metų laisvės, ir tas labai drausmina: jau devyniasdešimtaisiais ne vienas lietuvis suprato ko netekęs ir gyvenimą už grotų brangina labiau nei...“

P.S. Čia straipsnis nutrūksta. Manoma, kad korespondentas pakliuvo į Rašytojų šeimos nagus ir buvo priverstas tęsinį praryti. Viešpatie, suteik atilsį visiems, žuvusiems baisia mirtimi laukiniam krašte, čiabuvių vadinamam „Tievine musu“.

ŠIAURĖS TRAGEDIJOS

ŽEMĖ MAITINTOJA

Pamatęs iš vieškelio įsukant geltoną brolio mašinikę, Jokūbas Riauba tekinas nukurnėjo į kūtę ir pastvėręs šakes kaip padūkęs ėmė versti nuo prėslo šiaudus. Neramiai sužvingo Bėris. „Tu tiktai nesinervuok, – lyg sau, lyg arkliui pro kietai sukąstus dantis sušvokštė Jokūbas. – *Jerunda*."

Sugirgždėjo durys. Ant slenksčio, nutviekstas paraudusios vakaro saulės, – sakytum apipiltas krauju – stovėjo brolis Boleslovas.

– Tai verti, – paklausė, – Jokūbai?

Jokūbas smeigė šakėmis į šiaudų kūlį. Sutraškėjo kotas.

– Verčiu, – iškošė neatsigręždamas.

Boleslovas priėjo arčiau, paglostė Bėrio sprandą.

– Tai kaip rokuosimės, broli, a?

– Dėl ko rokuosimės? – Jokūbas atsigręžė taip staiga, kad nuo laktos nupuolė raiša dedeklė. – Dėl ko?

– Girdėjau, – ramiai pasakė Boleslovas, – senolio žemę pasiėmei. Keturiolika ha.

– Ha! – baisiu balsu suriko Jokūbas ir, netikėtai vikriai apsisukęs, prirėmė šakėmis Boleslovą prie sienos. – Ha?

Boleslovas žagtelėjo.

– Taip nieko nebus, – nusišiepė. Kairysis jo antakis nervingai trūkčiojo. – Juk nesi durnas.

– Mauk iš čia! – kietai pasakė Jokūbas. – Kurva tu...

Kampe sukikeno vištos. Arklys dėbtelėjo į Boleslovą iš padilbų.

– Po lygiai, – ištarė Boleslovas. – Ir kvit.

Jokūbas žiūrėjo į jį sunkiai alsuodamas. Pabalę krumpliai tvirtai tebespaudė šakių kotą.

– Kam tau ta žemė, broli? – paklausė su kartėliu. – Prašvilpsi, prauliosi su miesto mergom... O aš, jedritvaimatj, – jo lūpos virpėjo, – žemės kurmis esu!

Boleslovas nužvelgė brolį: sudriskę, neplauti marškiniai, nusmukusios kelnės, bile kaip sujuostos pančiu, mėšlini kamašai... Iš kelnių

kišenės styrojo plūgo rankena. Akimirką jam pagailo Jokūbo. Kažkodėl prisiminė, kaip kasinėdamas Žemutinės pilies griuvėsiuose rado aptrupėjusią koklio nuolaužą su nežinomo XVII a. didiko bareljefu. Brolis dabar jam atrodė panašus į koklį be bareljefo. Tačiau sykiu Boleslovas prisiminė ir savo žmoną, valdingą, į Bonapartą panašią moteriškę, kuri šįryt pasakė kietai: be žemės, Boli, į namus kojos neįkelsi. „Be abejo, – mintyse pasišaipė Boleslovas, – aš galėčiau įkelti ir pas Julę, ir pas Kotryną, ir pas Natašą... Bet norėtųsi išsaugoti ir šeimą. Antra vertus, argi aš koks miško plėšikas? Aš tenoriu tiktai to, kas man priklauso pagal Žemės Reformos Įstatymo šeštojo skirsnio ketvirtojo straipsnio antrąją dalį.

– Einam, Jokūbai, į trobą, – tarė. – Perlaušim butelką. Ir susirokuosim. Kun če dabar su tom šakėm...

Jokūbas nužvelgė brolį: gerai išlygintas angliškos vilnos kostiumas, raudonas kaklaraištis, lakuoti štibletai... Ant trumpos aprasojusios nosies galo – akinukų stiklai. Ir šmirinėjančios gudrios akutės, vengiančios sutikti žvilgsnį. Jokūbas prisiminė, kaip užpernai, kasdamas duobę kritusiai perekšlei, buvo radęs suraitytą varinės vielos strampgalį. Brolis dabar jam atrodė panašus į barsuką nukirsta uodega. Jis pajuto kažin kokį su gailesčiu sumišusį pasidygėjimą. „Ką jisai ten, mieste, mato... Vadalos... Prastitutkos...“ Tačiau sykiu Jokūbas prisiminė ir savo žmoną Anelę, jau kelinti metai besigaluojančią ant lovos. „Bus žemės – atsiras ir sveikatos, – nusišiepė mintyse. – Papratino kolkozas tingėti. Landsbergis sutvarkys visus.“

Boleslovas pasimuistė. Tačiau kaklas buvo kietai suspaustas šakės virbalų.

– Tai kaip? – tarstelėjo. – Turiu bagažinėj.

„Apmaus, – pagalvojo Jokūbas. – Tikriausiai turi kokį dujinį levorvelį. Kaip antai per televiziją rodė. Čirkšt į akis – ir guli kaip arabas aukštielninkas. Įeis į trobą, aprabavos, popierius persirašys... O butelka būtų gerai...“

– Kažką čia suki, broli, – tarė. – Juk už vairo esi.

– Pažįstu aš tuos inspektorius, – sukikeno Boleslovas. – Draugeliai visi... „Klišas triušis, – pagalvojo apie brolį. – Molio strėvininkas.“

„Jei ir spektorius pažįsta – blogai, – sukando dantis Jokūbas. – Paleisiu – atsiveš iš miesto mapijozų... O jeigu... Užrausti būtų galima kad ir čia, kiaulinyčioj... Bet kur padėti mašinikę? Savo kojomis ateiti, matai, negali, ponėkas, – Jokūbas net paraudonavo iš piktu-

mo. – O žemės tiktai paduok. O ar žinai tu, durnas pusmaiši, kad pirma reikia pasėti, paskui nupjauti, o ne antraip?.. Jeigu mašinikę paleisčiau į prūdą? Je, tokie pinigai! Į daržinę – ir šiaudų ant viršaus. Tik šitaip."

– Nu davaj, – pasakė. – Einam. – Tačiau šakių kotą tebelaikė suspaudęs, sakytum kažko lūkuriuodamas.

Boleslovas pamatė, kaip už Jokūbo nugaros staiga išdygo juodai apsitaisiusi moteriškė, parodė aukštai iškėlusi du sukryžiuotus kaulus ir apsisukusi išėjo stačiai per sieną. Boleslovui pasidarė bloga, ir jis čia pat, ant Jokūbo kamašų, nusivėmė.

– Kas tau, broli, kad vemi dar negėręs? – paklausė Jokūbas. – Bene skrandį per knygeles pagadinai? Aš tai nei pats skaitau, nei vaikams leidžiu. Kas skaito, rašo – iš to žmogaus jau nebus.

– Je. Vakar kažką perskaičiau, – pasakė Boleslovas. Jo širdis dundėjo, sakytum į tuščią kubilą kas būtų vertęs akmenis. „Juk tikrai papjaus. Dabar jau viskas."

Jokūbas atsitraukė porą žingsnių. Nusiriaugėjo.

– Piriot, – mostelėjo šakėmis, – padla.

Boleslovas pajuto, kaip keistai pasunkėjo kelnių užpakalis, ir vos girdimai suvapėjo:

– Nereikia man tos žemės, Jokūbai. Nei aš melžti moku... – Ir arkliai spardosi...

Bėris keistai pasižiūrėjo į jį ir tyliai suprunkštė.

– Pasišnekėsim prie čierkos, – tarė Jokūbas. – Eik. – „Bijo, – pamanė, – minkštimas. Bet tik paleisk iš kiemo – bematant išsiskeryčios."

Linkstančiom kojom Boleslovas pasuko pro duris. „Bėgti! Bėgti!" – kalė galvon mintis. Tačiau kojos neklausė. Saulė buvo pasvirusi prie pat medžių viršūnių. Anapus Dunojėlio, beržyne, pasigirdo tolimas tolimas „kukū".

„Gegelė, – sudrėko akys Boleslovui. – Viešpatie, už ką mane apleidai?"

Ir staiga ant skiedryno jis pamatė kaladėn įkirstą kirvį.

„Kirvis!" – dingtelėjo Boleslovui.

„Šakėmis!" – nusprendė Jokūbas.

„Kaip? – suvaitojo Boleslovas. – Kaip tai būna daroma? Vienu šuoliu? Dviem?"

„Tik pirma tegu parodo, kaip mašinikė užsiveda, – pagalvojo Jo-

kūbas. – Nes kaipgi aš ją įvarysiu į daržinę? O šitaip palikti – ne-e... Susiedo brolis – prokurovas... Įtarimas kils."

– Einam, broli, prie mašinos, – tarė. – Tos arielkos paveizėti.

– Kirvį reiktų paimti, – dusliu balsu pasakė Boleslovas. – Durelės užsikirto. Neatidarysi kitaip.

– Kirviu per mašiną! – subaubė Jokūbas. – Ar tau galvoj negerai, broli? Juk sudovysi...

– Kai čierkos nori – tėvo motinos negaila, – nusišiepė Boleslovas. „Kirviu tau per kramę, – sumintijo. – Kai perskils, ir pamatysim, gerai ten ar ne."

– Anava kirvis, – tarė Jokūbas.

Boleslovas pasigręžė į brolį. „Durnas, ar ką? Ne-e. Žiūri iš padilbų. Pasilenksiu – maus šakėmis į subinę – ir amen." Ir staiga jam prašviesėjo akyse. „Ėgi užpakalis sugipsuotas po avarijos!"

Jis pasilenkė prie kirvio ir netgi taip pabuvo truputėlį. Nieko! Kai atsitiesė, saulė jau buvo beveik nusileidusi ir skersai kiemą driekėsi tamsūs eglių šešėliai. „Štai ir kirvis! – pagalvojo Boleslovas, tačiau vietoj laukto jėgų antplūdžio pajuto keistą kartėlį. – Na, nukirsiu aš jį. O kas toliau? Nusivežti į Žemutinę pilį ir tenai... Vargu ar ateis kam į galvą ieškoti..."

Jokūbas staiga suklupo ant kelių ir ėmė grabalioti pirštais po žolynus. Kai pakėlė galvą, jo veidą buvo nušvietusi kūdikiška, naivi šypsena.

– Va! – ištiesė delną. – Boružėlė... Dievo vabalas...

Ir tuomet Boleslovas užsimojo...

Jokūbas pažvelgė į senolio laukus, kuriuos svajojo šįmet užsėti rugiais ir kanapėmis, į trobą, kur gulėjo Anelė ir ropinėjo nieko dar nesuprantantis Poviliukas, į pievas, į kurias taip smagu išeiti su dalgiu ant peties prieš pat Jonines...

Skausmo jisai nepajuto, tiktai kažkas spragtelėjo galvoje.

KAIMAS KRYŽKELEJE

Mirus tėvui, jie liko dviese. Vyresniajam, Benediktui, jau buvo per keturiasdešimt, jaunėlis, Augustinas, varė trisdešimt penktuosius.

– Tai kaip dabar gyvensim? – paklausė vyresnysis, kai išsiskirstė žmonės. Pripylė stiklinę, stumtelėjo. – A?

Augustinas maktelėjo, užsikando svogūnais.

– O kas yr?

Benediktas čirkštelėjo degtuką, užsitraukė dūmą.

– Yr, bruoli.

Jaunėlis gūžtelėjo pečiais.

– Kaip gyvenom...

– Vienoj troboj nesutilpsim dviese, – blykstelėjo akimis Benediktas.

– Kun če pliauški... – burbtelėjo Augustinas, pastvėręs kepurę movė pro duris.

– Palauk! – riktelėjo brolis. – Pasišnekieti reik. Netęskim į naktį.

– Kū nuori? – pasigręžė Augustinas.

– Amylę, mačiau, vežioji su mopiedu, – tarė Benediktas.

– Nu ir kas? – subaltakiavo jaunylis.

– O tas! – tarė brolis. – Gal ir ženytis nori?

– A uždrausi? – vyptelėjo Augustinas.

– Tu šnekiek kap žmuogus! – riktelėjo Benediktas.

– Kū šnekieti? – gūžčiojo pečiais Augustinas. – Kū?

– Aš če kampininku nebūsiu, – kietai tarė vyresnysis.

– O kas tau lėip?

– Jokių buobų šitoj troboj nebus.

– Sudurnėjai gal?..

– Mauči! – riktelėjo Benediktas.

– Nemokyk gyventi! – riktelėjo ir Augustinas, trenkė durimis ir išlėkė.

Buvo jau naktis. Mėnulis kybojo viršum daržinės, sunkus it lašinių paltis.

Čirškė žiogai.

„Jei parsives buobą – kvit! – mąstė Benediktas. – O trobos juk po teisybei man priklauso. Tas vadala parsivilko iš miesto... Viena jau išvarė... Dabar kita... Abudu išvarys. Ne! Nebus taip!“

...Augustinas bėgo laukais ir siuto. „Ženytis uždraus... Ne, bruoli! Nebus šitaip!“

Pribėgo trobesį, pabeldė į langą.

– A myli?

– Mylu, – atsiliepė moteriškas balsas.

– Einam.

Nuėjo į daržinę, sugulė ant šiaudų.

– Nežinau, ką su bruoliu daryti, – kalbėjo Augustinas. – Geruoju, matau, nepasidalinsim. Gal dieti su akmeniu į kaktą ir – į prūdą.

– Daug arielkos ger, – sakė Amylė. – Gal pats nuspruogs.

– Sulauksi, – numojo Augustinas.

– Į prūdą negerai, – kraipė galvą Amylė. – Kiek to vandens... Pamaišys įgaliotinis šakėmis... Gal sukapoti į gabalus ir sudeginti. Arielkos prisiputęs – turėtų gerai degti.

– Je, – raukėsi Augustinas. – Prismardinsi kambarius, iki Velykų čiaudėsi.

– O jeigu užkastume?

– Reik pamislyti.

– Nebėr kada, – sakė Amylė. – Javapjūtė čia pat. Reikia šiąnakt. Gal nieks ir neieškos. Juk kai užgeria – savaitėm prapuola...

– Tai kol buvo gyvas tėvelis, – tarė Augustinas. – Dabar neprapuls. Namie pliūrins.

– Yr žmonių, – susimąstė Amylė, – kur už pinigus pjaun. Gal pasamdyti?

– Bet ar tu įsivaizduoji, kiek kaštuos! – riktelėjo Augustinas.

– Galėtume paimti iš banko kreditų. Rudenį parduotume galvijus, javus... O gal ir išsimokėtinai galima?

– Vargu. Bet aš ir nežinau, kur tokių žmonių ieškoti. Ne. Reikia patiems.

– Davaj, – tarė Amylė. – Spręsim vietoj.

Jie išlindo iš daržinės, nužingsniavo skersai mėnesieną.

Troboje žiburys dar tebedegė. Benediktas sėdėjo prie stalo, pasistatęs artipilnį butelį, susiėmęs galvą rankomis. Kartais pašokdavo ir kažkam pagrūmodavo šaukštu.

– Matai, – kumštelėjo moteriškę Augustinas. – Argi su tuokiu susitarsi?

– Je, – atsiduso Amylė. – Reiks daužti.

Augustinas trypčiojo vietoj.

– Einam, – timptelėjo moteris.

– Gal šeštadienį...

– No! – užriko Amylė. – Kas tu per vyrs!

– Vis tiek bruolis, – numykė Augustinas. – Sakau, tegu dar pasiživija dieną kitą... Pakol lyja... Su kombainu neišvažiuosi...

– Ne! – nukirto Amylė. – Reik pabaigti – bus rami galva.

Augustinas pasilenkė, nusivėmė.

– Nu gerai, – tarė Amylė. – Palauk čia, – nuėjo per kiemą, atidarė duris.

– Labas, Benediktai.

– Ko reik? – subaltakiavo tas.

– Nebūk tuoks, Benediktai, – pasakė Amylė. – A jau nebeatsimeni, kaip dirbtuvėse kibinai?

– Su šakėmis tave pakibinsiu, – nusispjovė Benediktas. – Vadala tu. O sakei, kad myli.

– Taip ir yr, – linktelėjo Amylė. – Bet kad tu užgeri, prapuoli savaitėm... Ką aš padarysiu? Lenda visokie. O kam man tas Augustinas? Skystalas. O tu...

– Aš če gaspaduorius! – susverdėjo Benediktas, trenkė kumščiu į stalą.

– A gaspadinės nereik? – vyptelėjo Amylė.

Benediktas įsistebeilijo baltomis.

– Eisi?

– A kodiel ne!

Benediktas atsisagstė kelnes.

– Palauk, – sukuždėjo Amylė. – Ten kažkas stovi. Ar tik ne Augustinas?

– Tegu jis ten stovi, – sukikeno Benediktas. – O čia...

– Trobas padegs.

Benediktas pašoko.

– Užmušiu, gyvatę! – išlėkė pro duris.

Kieme pasigirdo baisus triukšmas. Amylė užgesino šviesą ir atsistojo prie lango. Išsitraukę iš tvoros po štankietą, broliai pliekėsi ant kūdros pakraščio.

„Taip bus geriausia, – šnabždėjo Amylė, o jos pečiai krūpčiojo sulig kiekvienu pokštelėjimu. – Kietagalviai kokie, – įsiklausė. – Taukšteltum šitaip mūsų felčeriui ar kunigėliui – bematant kojas pakratytų."

Smūgiai darėsi vis baisesni. Moteriškė net pritūpė. „Ir smagias rankeles turi, – pamanė didžiuodamasi. – Kiek visko prinešti galėtų! Tik Augustinas tingi, o Benediktas geria. Bet aš sutvarkysiu..."

Kieme pasigirdo bemaž perkūno trenksmas.

„Ak!" – suvaitojo Amylė, prisikliukino pusę stiklinės, išgėrė.

Triukšmas ūmai nutilo.

Amylė atsiduso ir tykiai, kažkodėl net ant pirštų galų, išsliūkino į kiemą. Vanduo kūdros pakraštyje buvo rausvas. Broliai perskeltomis galvomis drybsojo ant kranto.

– Ak, Viešpatie, – sudejavo Amylė. – Nejaugi abudu?

Apčiupinėjo, pasiklausė. Kūnai jau stingo. Amylė, balta kaip drobulė, atsistojo, pažvelgė į mėnesienos užlietus trobesius, į dangų.

– Tai kas dabar bus? – paklausė. – Kam visa tai atiteks? Viešpatie! Už ką?

– Tamsta čia dabar gaspadinė, – kuždėjo meldai.

– Niekas aš čia, – taip pat pakuždom atsakė Amylė. – Nei žmona aš, nei...

Svyruodama apėjo ūkį.

– O kaip svajojau... Tokios trobos... Ir kam dabar viskas atiteks? Klišiui Ramanauskui su septyniais vaikais... Pusbroliui tam... Puspročiui... Aukogolikui...

Prie kombaino stovėjo boselis. Prisileido puskibirį. Įėjusi trobon susirado degtukų, apliejo sienas, brūkštelėjo...

...Tas rytas išaušo nepaprastai gražus ir palankus javapjūtei. Saulei tekant daugelis į laukus išvažiuojančių kombainininkų regėjo vieškeliu kiūtinančią pajuodusią moteriškę apdegusiais drabužiais: plaukai buvo apkritę plėnimis, ir jinai atrodė pražilusi.

Kiekvienam sutiktam vyriokui – vis pasitaikydavo ūkininkai su pieno bidonėliais – moteris kibdavo į atlapus ir žiūrėdavo tokiu baisiu žvilgsniu, kad vargšas persigandęs, išliejęs pieną, imdavo trauktis atatupstas.

– Ne, ne tas, – vapėdavo moteriškė lyg žegnodamasi, lyg grūmodama kažkam. – Ne tas...

Pasiekusi beržynėlį, parpuolė į dulkes, iškėlė rankas.

– Kiek ponų! Kokie visi gražūs! Ar nematėte mano Augustino?.. O Beneduko?

...Miestelio bažnyčioje, šaukdami į rytmetines pamaldas, skambėjo varpai. Už nugaros rūko dūmai. Iš priekio artinosi įgaliotinis...

AUKA

Dešinioji novelė *

Algirdas Mykolas išėjo iš namų nusiteikęs kuo bjauriausiai. Dribo į „Volgą“, atsileido diržą, atsivertė laikraščius... Beveik neturėjo vilties, kad bus kas nors pasikeitę... Lietuva... Laisvė... Demokratija... Viskas kaip vakar. „Tačiau kaipgi vis dėlto turėtų elgtis šiandien žmogus, toks kaip aš, jeigu jis nori išlikti bent kiek padorus? – susimąstė. – Ne. Jokio kelio nėra. Bent jau aš nematau.“

Baisiausia buvo tai, jog Algirdas Mykolas užėmė aukštas pareigas, užtat, kad ir ką sakytum, turėjo itin puikių galimybių. „O, jeigu būčiau tiktai koks paprastas batsiuvys ar kombainininkas! – pasvajodavo. – Nusukčiau bunkerį kitą iš bendrovės, na ir kas? O dabar? – Tačiau atsisakyti pareigų negalėjo. – Seniai metas mums pasitraukti, – niūriai pajuokaudavo artimųjų ratelyje. – Bet per šitiek metų stačiai priaugom prie vairo. Nebegalim nevairuoti Lietuvos, ir kvit.“

Šiandien jam atneš pasirašyti vieną dokumentą. Tautos priešai vėl taikosi nugvelbti iš valstybės keletą milijonų. Šis bei tas nukris ir jam. „Kaip šlykštu, – mąstė Algirdas Mykolas. – Žmonės neturi už ką nusipirkti duonos ir degtinės, o aš? Prakeiktas, prakeiktas sovietmetis. Ką jis su mumis padarė!..“

Nuo medžių lėtai krito pageltę lapai, ir Algirdas Mykolas prisiminė operaciją „Snukis“. Tąsyk, jam tarpininkaujant, nelegaliai per sieną buvo išgabenta 2400 bronzinių Iljičiaus biustų. „Reikia! Stačiai būtina išvalyti Tėvynę nuo šlamšto“, – mušėsi į krūtinę suklupęs prie anūkėlės Beatričės lopšio. Ir vis tiek jautė kažin kokį kartėlį, nepasitenkinimą savimi. – „Bet štai išgabensim į Vakarus viską, kas sukurta sovietmečiu, ir gal tada...“ – pasvajodavo. Ir krūtinę užplūsdavo tokia šilima, kaip seniai seniai vaikystėje, skaitant nerealistinius roma-

* 1992-ųjų spalio mėnesį Berlyne vykusiame tarptautiniame dešiniosios novelės festivalyje „Auka“ laimėjo II laipsnio diplomą, o pagrindinio herojaus prototipas apdovanotas garbingu „Auksinio liūto“ prizu už geriausią Valstybės vyro atgailą.

nus apie lobių salas ir vingiuotus piratų kelius. Deja, užtekdavo tik apsidairyti aplinkui, ir kaip juodas akmuo užguldavo dar didesnis slogutis. „Bet kiek visko pridirbta, prisukta, pristatyta, prilipdyta! Kada jie suspėjo? Kaip?“ Ir suimdavo tokia deginanti neapykanta Lietuvos žmonėms, kad kuo greičiausiai smukdavo į aklinai uždangstytais langais kamarėlę – specialiai tokią buvo įsirengęs rūsyje – ir pusvalandį pratūnodavo užmerktom akim, skaudžiai plakančia širdimi.

Sykį, kai šitaip atsitiko gatvėje, Algirdas Mykolas čiupo už sprando pirmą pasitaikiusį praeivį – papuolė tąsyk močiutė marga skara apdengtu krepšiu – ir visas drebėdamas klaikiu balsu suriko: „O tu ką darei iki devyniasdešimtųjų kovo vienuoliktosios?!“ Močiutė aiktelėjo, tūptelėjo, krepšys iškrito iš rankų, į visas puses pasipylė cypsintys pūkuoti kamuoliukai... Sužviegė stabdžiai. Algirdas Mykolas pamatė iš po smirdinčio purvino rato kyšančią mažą geltoną kojytę... Ji tirtėjo... Apsisuko ir mosikuodamas sunkiu portfeliu nubėgo į rūmus. Daugiau pėsčias išeiti į Lietuvą nebedrįsdavo.

Ir vis dėlto tas „prakeiktasis“ klausimas „O tu ką darei?“ nedavė jam ramybės. Trokšdavo pasišaukti kabinetan kiekvieną (būtent – kiekvieną) Lietuvos žmogų, pasižiūrėti jam tiesiai į akis ir paklausti... Tas noras buvo veik nepakenčiamas, laimei, padėdavo viena kita taurelė ROYAL'io, be kurio jis dabar jau nebedrįsdavo būti nei tarnyboj, nei namie. „Po teisybei, juk tai jie, Lietuvos žmonės, ir kalti dėl nepakenčiamos mano būklės, – mąstydavo Algirdas Mykolas. – Buvo tokių, kurie sėdėdavo, buvo, kurie emigruodavo, kiti ir čia pat, vietoje, tiktai gerdavo, persdavo ir ničnieko negamindavo. Tokius gerbė. Vidinė rezistencija... Bet dauguma!.. Tylinčioji dauguma!..“ Suspausdavo kumščius ir iki skausmo trankydavo stalą... Suprato, kad tai nėra teisingas ekonominių santykių bei tautinio pasipriešinimo vaizdas, tačiau niekaip negalėdavo savęs įveikti. Jis troško būti doras. Vogti jis nenorėjo, bet nevogti negalėjo. Tai buvo tragedija.

Algirdas Mykolas buvo sovietinės sistemos auka ir pats tą žinojo.

Savęs jis irgi to paties klausdavo: o ką tu?.. Tačiau sąžinė buvo rami. „Vogiau, – atsakydavo. – Ardžiau ir klibinau imperijos pamatus. Jeigu ne tokie kaip mes!.. Ką šiandien turėtume, jei visi būtų arę ir sėję, tiesinę ir platinę? Neįsivaizduojamų dydžių sovietinį monstrą, monolitą... Pabaisą, grūmojančią visam pasauliui. Ir apie jokią nepriklausomą Lietuvą tada nė kalbos nebūtų. Tokios tokelės, ponai.“

Bet kirbėjo sieloj ir abejonė. „Vogiau, taip. Tačiau tas vogimas tuomet buvo kažin koks kultūringas ir prasmingas, kūrybingas ir sakytum artistiškas... O šiandien? Primityvu, šiurkštu... Apie saiką ir kultūrą nėra ko nė kalbėti.“ Prisimindavo, kaip kadaise į tėvo tvartelį įsisukęs šeškas išpjaudavo visas ligi vienos vištas. Kodėl anas taip darydavo? Dėl ko? Juk būtų pusryčiams pakakę ir vienos, na, dviejų. Prisiminti šešką visuomet būdavo ypač nemalonu....

Paskendęs niūriose mintyse nė nepastebėjo, kaip privažiavo Rūmus, išlipo, užkopė laiptais... Plačiai nusišypsojo sekretorė, bet jis tik santūriai linktelėjo. „Štai, – pagalvojo. – Argi dora lietuvaitė čia dirbtų? Argi tai darbas? Lakuojasi nagelius, krapštinėja akytes... O žemdirbiai tuo tarpu gelbsti derlių, chirurgai operuoja, pedagogai perteikia žinias...“ Ne, šiuolaikinio jaunimo Algirdas Mykolas nesuprato. Lakstantys po Europos turgus, per balkonus lipantys į svetimus butus, tykantys vidurnakčio gatvėse, kombinuojantys kavinių prieblandoje... Tie buvo jam svetimi. „Na, ko jums reikia, ko jums trūksta? – sukąsdavo dantis. – Jūs, pienburniai, septyniasdešimtųjų gimimo, juk 88-aisiais tik pabudote ir kėlėtės! Jūsų protas ir dvasia išsiskleidė sykiu su Sąjūdžiu, tai kodėl jūs nenorite darbuotis vardan Lietuvos? Kas yra? Mes, trisdešimtųjų karta, jau kažin kada buvom atsikėlę ir maklinėjom prieblandoj, o kartais ir aklinoje tamsoje, tad ar nuostabu, kad šviesoje mums raibsta akys, kad negalim abejingai praeiti pro ne vietoj numestą liaudies turto maišelį? Bet mes turime širdį, suprantame, ką darome. Mes vagiame ir kenčiame... O jūs? Apkvaišę nuo audiovideo, nebesugebate rytais išklausyti Kudirkos smuiko raudos ir nekrūpteli jūsų širdys, išgirdus tyrą „Šaukiu aš tau...“ Tokius Algirdas Mykolas paniekinamai vadino „plejeriais“.

„Lietuva, ką tu veiki?..“ – atsiduso. Pro langą matėsi aptverta statybų aikštelė, sandėliukai, pašiūrės. „Kiek ten visko, – pamanė. – O kiek tokių aikštelių Lietuvoj!..“ Pro tvoros skylę lindo kreivas žmogelis su maišu ant peties. „Cementą vagia... Smulkmė... O juk ir šitaip, ir po gabalėlį galima išnešioti Lietuvą, – nusistebėjo. – Kiek jos, motinėlės, tėr... Jeigu visi stosim, jei visi po maišelį... Ne, – susigėdo, jeigu būtų mano valia, tokių kaip aš neleisčiau nė iš tolo prie valdžios. Antra vertus, lengva pasakyti... O kas ateis mūsų pakeisti? Žygimantas Augustas? – Nuo tokios minties jam darėsi bloga. – Piemenys...“

Žygimantas Augustas įėjo kabinetan nepasibeldęs, kvepėdamas

prancūzišku odekolonu ir česnakais. Neklausdamas leidimo, išsidrėbė fotelyje, pakišo dokumentą, užsirūkė ir ėmė kratyti pelenus ant kilimo. Toks elgesys Algirdui Mykolui labai nepatiko. „Aš, senas inteligentas, valstybinių struktūrų darbuotojas, šit su kuom esu priverstas bendrauti! Pirklys! Savamokslis! Birbynininkas!.. Vaidina mafijozą ir didžiai patenkintas. Tačiau, brangusis, čia ne makaronų kraštas, čia Birutės žemė!.."

– Vadinas, muitinėj problemų nebus, ser? – lyg iš po žemių atplaukė nemalonus Žygimanto Augusto baritonas.

„Mužikas, – pamanė Algirdas Mykolas. – Kokios manieros... Ir dar tas kvailas žodelis..." Dabar jam norėjosi iškėlus kumščius eiti kartu su Sąjūdžiu už Lietuvą, stovėti žaibų nutviekstą naktį prie laužų Nepriklausomybės aikštėje, kažkur toli piktai urzgiant šarvuočiams, tačiau į rankas krintantis milijonas buvo sunkus, ir jos nevalingai sviro žemyn.

Susinervinęs atsivertė „Lietuvos aidą". Juodžiausiomis valandomis dažnai griebdavosi šito laikraščio ir ne sykį surasdavo paguodą bei viltį. Patiko dalykiškas ir nepretenzingas straipsnių tonas, išsami analizė, tikėjimas šviesia tautos ateitimi. „Kaimas su mumis", – perskaitė pavadinimą. „O su kuo gi tu, Algirdai Mykolai?" – pagalvojo su kartėliu.

– ... ser? – suurzgė iš kampo.

Algirdas Mykolas ramiai susuko „Lietuvos aidą" vamzdeliu, pasilenkė priekin ir netaręs nė žodžio smagiai plojo Žygimantui Augustui iš abiejų pusių per atlėpusias ausis.

– Ė-ė! Ką tai reiškia? – pašoko tas.

Algirdas Mykolas pamatė į save nukreiptas dujinio bekono žiaunas, tačiau anei kiek nenusigando, paėmė grafiną ir priėjęs prie palangės paliejo ten žaliavusį jeronimą. „Ką tu darei iki devyniasdešimtųjų kovo vienuoliktosios?" – norėjo paklausti. Sušukti taip, kad tas jaunas vyriokas krūpteltų ir susigūžtų, išvydęs visą savo egzistencijos menkystę. „Bet juk nesupras", – pamanė. Pagaliau jis ir taip žinojo, kad Žygimantas Augustas tuo metu miegojo. Todėl sugrįžo prie stalo, brūkštelėjo parašą, taukštelėjo antspaudą ir nusviedęs popierių pasakė tik tiek:

– Skaitykite „Lietuvos aidą", brangusis.

– *Thank you*, – burbtelėjo Žygimantas Augustas ir skersas išslinko pro duris. Anaiptol nebeatrodė toks savim pasitikintis. „Vadinasi,

dar šį tą galiu ir aš, – dingtelėjo Algirdui Mykolui. – Dar ne viskas prarasta. Yra dar parako parakinėje". Pajutęs jėgų antplūdį, sumetė, kad gal ir ne visas jaunimas toks – gal būtų galima sekretorę pasikviesti į hipodromą?..

Niūniuodamas „Nenuženk nuo akmens, o Marija", priėjo prie veidrodžio. Išblyškęs, sopulingas veidas, įkritusios, karščiuojančios akys. „Ir vis dėlto aš tikiu! – suprato. – Kai ateis tie, kurie gimė po Kovo 11-osios... Tada... Aš jau neberegėsiu... Tegu... Tik ar jie įvertins mus?.. Ir kažin ar šaus kam į galvą, kad gyveno toks Algirdas Mykolas, kuris vogė, bet kentėjo, vogė, nes kitaip negalėjo. Nes tokie laikai buvo..."

Lūpų kampučiai virptelėjo, ir dvi stambios ašaros nusirito per skruostus... Ir jam pasivaideno, kad ten, veidrodžio gelmėje, gal net ir ne jis, o pati Lietuva... Kentėjusi, bet nenugalėta, neprisikėlusi, bet jau pabudusi... „Dirbk, – iš gelmių tarė Lietuva. – Pakilk ir eik." – „Eisiu, mieloji, – linktelėjo Algirdas Mykolas. – Pakilsiu..." Ir pajuto, kaip džiaugsmingai suplazdėjo krūtinėj...

Kai sekretorė atnešė kavą, jis kybojo ant krištolinio sietyno. Buvo jau atšalęs. Pro atvirą langą pūtė tyras pietryčių brizas, ir Algirdo Mykolo kūnas palengva siūbavo, išdidžiai skambėdamas II laipsnio Vyčio kryžiumi ir keturiais Sausio 13-osios atminimo medaliais.

„Širdis", – konstatavo iškviestas elektrikas.

KELIAS Į VIRŠŪNES (1)

Balandžio 1-osios partijos pirmininko pasakojimas

Rytas ar vakaras, lyja ar sninga – patogiai įsitaisęs fotelyje, žiūriu į sieną. Tai mano mėgstamiausias užsiėmimas: čia niekada nepamatysi nieko naujo.

Nemėgstu naujienų.

Kas naujo? Pakilo... Kas dar? Nusmuko... Dar? Pavogė, papjovė, sudegino, iššžagino.

Tiek tiesos. Visa kita – melas.

Ak, tasai melas, tas iš prigimties linksmas, žvitrus ir nerūpestingas paukštis, kuriam, atrodytų, skirta vien sukti ratus padangėje ir lietuvio širdį linksminti, – tas paukštis nūnai panašus į milžinišką pasibjaurėtiną šliužą, netikėtai užrėpliojusį ant mano vargšės šalies ir vis šliaužiantį, šliaužiantį... Kurlink – į Rytus? Į Vakarus? – šito niekas nežino. Nei galvos, nei uodegos nematyti. Vien ašaros ir aimanos: dūstam, Viešpatie...

Iš tiesų net paprastu pieštuku nesunku apskaičiuoti, kad melo šiandien kiekvienam piliečiui (įskaitant ką tik gimusius kūdikius) tenka bemaž dvigubai daugiau, negu sveria jis pats. Pasiekta kritinė soties riba. Melas – tas išdidus aukštųjų dievų numylėtinis – nūnai tapo prieinamas kiekvienam žemažiūriui: deputatui, ministrui, viršaičiui...

O kadaise... Kadaise gražiai pameluoti buvo laikoma didele Dievo dovana ir garbe. Gręžiuosi aš praeitin, ir mano akyse – Balandžio 1-oji, nelyginant balta obelėlė iš pavasario to...

Kokios tai būdavo šventės, kokios iškilmės!.. O! Seni žmonės dar pamena... Vyrai ir moterys, vaikai ir seneliai ištisus metus rengdavosi tai vienai vienintelei dienai, svarstydavo ir planuodavo: ką apgaus? kaip apgaus? Vykdavo net išradingiausių melagių turnyrai.

Ir kokios mielos tos apgavystės! „Ėgi tavo užpakalis kreida išteptas!“ – sušuksi bičiuliui. Tas dairysis, purtysis, o tujen kvatosies net susiriesdamas.

Linksma būdavo.

Bet bėgo dienos, slinko metai... Ko, ašarėle, ko tu kaip perlas per

skruostą riedi? Ir ko gi tujen, žmogau, vis dažniau gręžiesi atgalios ir nustebęs pats savęs klausi: tai vien tik sapnai?

Ne! Niekados aš su tuom nesusitaikysiu. Šiandien aš itin gražiai ką nors apgausiu, itin išradingai pameluosiu. Saugokim ir puoselėkim tradicijas! Negesk, žiburėli...

Šventiškai pasipuošęs išeinu gatvėn. Skrybėlė, skylė kelnėse, kaliošai... Atlape – žydinti lazdyno šakelė...

Štai kiūtina pro šalį tautietis.

– Žmogau! – šūkteliu. – Ėgi tavo rankos krauju išteptos!

– Je, – atsako. – Papjoviau čia keletą...

Nudūlinu it musę kandęs. Betgi štai atžygiuoja mano jaunystės dienų bičiulis, nūnai valstybės veikėjas, patarėjas... Na, šitą tai jau tikrai apgausiu: naivus, doras žmogelis. Ketvirtame kurse dar į lovą darydavo...

– Girdėjau, kyšį paėmei, – juokiuosi. – Sako, dvidešimt tūkstančių.

– Ką? – parausta bičiulis. – Kas šitaip drįsta sakyti? Imsiu aš mat po dvidešimt! Du šimtus paėmiau!

Nusiimu skrybėlę, stoviu pagarbiai nuleidęs galvą, o bičiulis vis dar negali nurimti, vis dar putoja:

– Dvidešimt... Pamanykit! Šitiek ir asilas paims. Į teismą paduosiu! Už garbės ir orumo išniekinimą.

Aš dar žemiau lenkiuos.

– Atleisk, Viešpatie, man, nusidėjėliui...

– Po Velykų planuoju keturis paimti, – jau kiek apsiraminęs šneka bičiulis. – Va čia tai nebe juokai... Vadinamoji didmeistrio norma. Kas šitiek paima, to jau niekas nebepaims! Ir aš, brolau, bemaž pasirengęs žygiui.

Išdidžiai pakelia galvą. Liepsnojantis žvilgsnis skrodžia erdves. Ryžtingai sučiauptos lūpos, griežtas profilis, rūpesčių raukšlelės kaktoje. Koks jis dabar gražus! Koks panašus į Vytautą Didįjį...

O jis – toks nepaprastas – paprasčiausiai paima mane už alkūnės ir, trupučiuką sumišęs, bet kaip tik dėl to dar patrauklesnis, dar žmogiškesnis, tyliai sako:

– Svajoju ir apie Everestą.

Man ausyse užkaukia lediniai vėjai, pašiurpsta kūnas.

– Milijonas! Nedaugelis yra jį paėmę. Bet aš įstengsiu... Įveiksiu... Pirmasis iš lyrikų tautos... Agrarinio mentaliteto nešiotojas... Įsivaizduoji?

– Y-y-y... – inkščiu vos girdimai, tarsi baimindamasis, kad jis nenudardėtų nuo viršūnės. – Tautos mandatas įpareigoja...

Jo akyse sublizga ašaros, virpteli balsas:

– Ar daug žmogui reikia? – klausė kitados poetas, mūzų auginti-nis. Aš, Vytautas Ramanauskas, kalvio sūnus, pareiškiu: nedaug. Vieno kito milijono visiškai pakanka. Pasakysiu netgi tiksliau: padoriam žmogui skurdo riba yra pusantro. Žemiau mes nenusileisim.

Mintimis perbėgu jo nueitą kelią. Jis toks pat kaip ir daugelio dainuojančios revoliucijos pagimdytų: AT–UAB–Seimas–UAB–Ministerija–UAB...

Spiralinis vystymasis...

– Sunku vienam, – dūsauju.

Jis purto galvą. Spindintis sniegas byra iš plaukų.

– Aš ne vienas! Šniūrais vyniojasi... Aišku, rėmėjų reik. Bet parems... Privalo paremti. Kam gi yr Premjeras?.. O Prezidentas?..

– Lauksime... Tikėsimės... Melsimės...

Nueina prieš vėją. Žingsnis tvirtas, ir mano širdis sudreba iš pasididžiavimo. Ne kalbos gražumu, ne laukų derlumu, o kyšio didumu garsės Lietuva Tėvynė...

Ir vis tiek man knieti ką nors apgauti, vis prisimenu, kad šventė... Anava, tipena senelis Mykolaitis Putinas, trupučiuką skersuodamas pavėjui...

– Seni! – šaukiu. – Ar žinai, kad nuo rytdienos?..

Senelis išblykšta, kojelės sudreba. Nuslysta palei sieną į dulkes.

– Pensijas nuėmė?

– Dar ne.

– Kainas pakėlė?

– Kas be ko. Bet aš kitką...

– Na, kas dar? Kas? – skystu balseliu šaukia senelis, o iš akių jam jau srūva pirmalaikės ašaros. – Sakyk, erode, nebekankink.

– Iš pensininkų muilą virs. Yra jau nutarimas. Per tris mėnesius atpenės kaip bekonus, o tada... Aišku, tik savanoriai...

Senelis pašoka neįtikėtinu mitrumu, nosikė parausta, akutės žiburiuoja.

– Kur kreiptis? Kur užsirašyti? Kada prisistatyti?

– Šit ir apgavau! – juokiuos.

Senelis sustingsta, blykšta. Jo akyse tiek sielvarto ir neapykantos, kad sumišęs traukiuos atatupstas.

– Išgama!..

– Pajuokavau... Nenorėjau... Atleiskit...

Bet senelio kūnas jau stingsta, o plačiai atmerktos mėlynos akys priekaištingai žiūri į dar mėlynesnį dangų.

„Gal taip ir geriau“, – dūsauju nueidamas. Bet slegia man širdį, slegia... Kas gi čia dabar? Arba visai neįmanoma pameluoti, arba – mirtinai. Gana!

Mintyse pasklaidęs bičiulių sąrašą, išsirenku teisėją Zabielą. Pažintį su tokiais žmonėmis visuomet verta palaikyti. Aš, regis, ne plėšikas, o vis dėlto... Vos tik išgirstu žodžius „teismas eina!“, sudrebu siaubo pagautas, ir man verkia iš skausmo širdis, tarsi būčiau Maironis ir važiuočiau keliu pro Trakus. Bematant įsivaizduoju, kaip skersai Lietuvą eina teismas: šonkaulius traiškydamas, raudonus burbulus taškydamas... Kur jis eina – šito iš anksto niekas negali pasakyti. Teismas – kaip ir traukinys – gali eiti į abu galus. Viskas priklauso nuo to, kiek ir kuom yra užpildytos mašinistų pakuros. Ogi ieškantis teisybės panašus į zuikį, pakliuvusį traukinio prožektorių šviesos ir skuodžiantį bėgiais. Kuo vargšas labiau užvaikytas vilkų, tuo sunkiau jam pasprukti...

Patsai nusikaltimas teismui, kiek žinau, reikšmės neturi.

...Teisėjas guli ant sofos, skrebena plunksna.

– Sykį vienas plėšikas gūrino per Lietuvą ir labai ištroško. Prieina jis trobelę, išsitraukia peilį ir jau šoks vidun – tik staiga kažin kas kad čiups jį už barzdos. Atsigręžia plėšikas: ogi stovi jam už nugaros teisėjas... Pasakas rašau, – parausta mane išvydęs Zabiela. – Hobi...

– Čia taikliai pastebėta, – lenkiuos iki žemės. – „Stovi jam už nugaros teisėjas...“

– Patirties yra, plunksną valdau, – patenkintas šypsosi Zabiela. – Norėčiau knygelę...

Bet tuo metu iš priimamojo šūkteli žmona:

– Kelkis, Rapolai! Kyšį atnešė.

– Šeštadieniais nepriimu.

– Bijok tu Dievo! – grūmoja moteriškė. – Juk yra pasakyta: pamatęs kito žmogaus klaidžiojantį jautį ar asilą, nepraeik pro šalį...

– Paimtum pati, – burba vyras. – Juk rodžiau...

– Kad neduoda. Manding, pradedantis...

Teisėjas nepatenkintas numeta plunksną, keliasi pūkšdamas.

– Nusibodo tie kyšiai. Dar trūkį gausiu.

– Daryk kaip visados, Rapolai, ir nekvaršink galvos! – rėkauja žmona. – Kas gi bus, jei neimsi? Sąžinę pragėręs, įstatymus pamiršęs – bene žinosi, katrą nuteisti? Ar atsimeni, ko mokiau?

– Atsi... – nepatenkintas murma teisėjas. – Katro mažesnis...

Įeina menkas vyriokas plačiomis kelnėmis, nedrąsiai trypinėja prie durų.

– Už ką esi teisiamas, žmogau? – rūsčiai sušunka teisėjas.

– Už kyšio davim...

– Kvailys! – rikteli Zabiela. – Paduoti nemoki?

– Kad nieks neišmokino, – dūsauja žmogelis. – Tėveliai amžinatilsį – mokytojai, bet...

– Pasileidimas, – skėsčioja rankom teisėjas. – Kur, jeigu ne mokykloje, turi būti supažindinama su elementariausiais dalykais, mokslų pagrindais?

– Paskui šiek tiek mokinaus... Privačiai... Kad nelenda tie mokslai į galvą...

– Nagi, parodyk.

Žmogelis drebančiom rankom ima kraustyti kišenes. Smulkios kupiūros pažyra ant grindų.

– Avine! – šaukia teisėjas. – Ar šitaip yra daroma? Supūsi kalėjime!

Vos tik spėja plačiakelnis išeiti, vėl ima rėkti žmona.

– Ne-e-eša! Ky-y-y!

– Nebeturiu jėgų šitaip gyventi, – vaitoja teisėjas.

Įeina daili moterėlė siauru sijonuku.

– Policininkas iš... pric...

– Komisaras?

– Autoinspektorius... Sustabdė. Liepė pakelti kapotą...

– Tokius mes dar nuteisiam, – sako Zabiela. – Tamstai nėra ko baimintis.

– Visi sužinos, tada jau ant kiekvieno kampo stabdys, – dūsauja moterėlė. – Norėčiau būti įslaptinta.

– Nepagrįsti įtarimai! – krato barzdą Zabiela. – Teismas vyks už uždarų durų.

Moterėlė baugiai dirsteli į teisėją.

– Jeigu durys bus uždarytos, tada ir teisėjas iš... prie... Paprastą žmogų šiais laikais visi, kas netingi, gali iš...

– Brangioji! – ramina Zabiela. – Juk dalyvaus ir advokatas, ir prokuroras.

– Tada visi trys, – kūkčioja moterėlė. – Nebegaliu. Organizmas pasilpęs.

– Patikrinsim, – atsidūsta teisėjas. – Prašom į laboratoriją. – Pakabina viršum durų lentelę: „Tylos. Vyksta operacija".

Aš tuomet užsuku virtuvėn, šnekteliu su teisėjo žmona. Girdžiu, kaip Zabiela, išlydėdamas klientę, perspėja:

– Teks atvykti dar du kartus. Po vakarinių pamaldų.

Atsisveikinu. Prie teisėjo namų jau išsirikiavusi eilutė. Vieni su gurgždančiais diplomatais, kiti su paprasčiausiais maišais, treti – be nieko. Matyt, galima ir pervedimu...

„Taigi mat, žmonės ir per šventes pluša, tik aš vienas valkiojuos. Užtat ir kišenės tuščios. Taip ir pakratysiu kojas ant asfalto kaip amžinatilsį Mykolaitis Putinas..."

Užlipu ant stogo ir skelbiu:

– O kyšį duoti, ponai, draudžiama! Palaiminti, kurie persekiojami dėl teisybės.

Tie juokiasi.

Tada aš pašaukiu policininkus ir įsakau:

– Susodinkite juos būriais po penkiasdešimt.

Juokiasi ir policininkai.

Atsigręžiu į numirėlį.

– Vardan tos ir Pensijų įstatymo. Sakau tau: kelkis, Lozoriau. Tėvynė pavojuje!

Juokiasi ir numirėlis, net kojelės tirta. Visi dabar juokiasi.

Tada aš ir puoliau nuo stogo žemyn galva...

...Išėjęs iš ligoninės, įkūriau partiją, netrukus buvau išrinktas pirmininku, deputatu ir nūnai aktyviai dalyvauju politiniame gyvenime. Laisvalaikiu šneku per televiziją, rašau programas arba skaičiuoju pinigus... Galvoj, kas be ko, negerai, bet visa kita susitvarkė.

Niekados nebežiūriu į sieną. Tiesą sakant, sienų ir nebepastebiu. Kai ištiesiu ranką – sienos prasiskiria, ir aš einu kur tinkamas...

KELIAS Į VIRŠŪNES (2)

Nepažįstamo alpinisto pasakojimas

Prisipažinsiu: nesu nei gabus, nei protingas. Tiesa, vairuoju valdišką automobilį, bet važiuoti dviračiu man lengviau. Turiu japonišką televizorių, bet didesnį malonumą jaučiu žiūrėdamas pro langą. Valgau pagal prancūzišką receptą, bet kai nemato žmona, išsikepu bulvių, pasrebiu kefyro – skanu ir vidurių nepučia.

Balsuoju kaip dauguma. Įstatymų nesuprantu ir nenoriu suprasti. Posėdžių metu dažniausiai skaitau laikraščius, krapštau nosį arba ką nors lankstau iš sąvaržėlių. Baigiantis sesijai, sulanksčiau du asiliukus. Pirmininkas pagyrė, sakė, kad labai panašūs į opozicijos lyderius.

Stengiuosi nelįsti nei į akis, nei į ekraną, diskusijose nedalyvauju ir niekados nesakau, ką galvoju. Beje, dažniausiai nieko ir negalvoju. Vis dėlto sykį išsišokau. Nesuprantu, kas užėjo, – daktaras sako, jog gali būti didybės kliedesys, atsirandantis dėl riebaus maisto ir nenatūralios aplinkos, – staiga stvėriau mikrofoną ir surikau: „Vyrai! Imam dalgius, einam už Lietuvą!“ Per pertrauką nuėjau į tualetą, kažkas užmetė ant galvos maišą... Įtariu, jog iš agrarinio: kumščiai kaip buožės... Atsipeikėjau po gero pusvalandžio ir nuo to karto bijau net pažvelgti į mikrofoną.

Kolegų deputatų ir anksčiau prisibijojau. Jie viską žino ir permato Lietuvą kiaurai. O aš juk pakliuvau į Seimą netyčia. Iki šiol nesuprantu, kaip tai galėjo atsitikti ir kodėl mane išrinko. Buvau tąsyk išgėręs, Ramanuskas pasiūlė balotiruotis, o girtam ką gi – jūra iki kelių. Paskui ta rinkimų kampanija, tie susitikimai... Nuo mažumės esu drovus, atsistoti vienam prieš būrį žmonių man – baisiausia kančia. Tad visados gerokai patraukdavau ir paistydavau kas ant liežuvio. Bemaž nieko neatsimenu. Tik tiek, kad visi juokdavosi ir plodavo.

Nemanykit, kad aš toks jau girtuoklis. Anaiptol. Visa bėda, kad būdamas blaivus ničnieko nesugebu žmonėms pasakyti. Man atrodo, kad jie patys viską žino.

Rinkimų dieną buvau kaip šamas. Tik, aišku, ne dėl to, kad jaudinčiaus. Tiesą sakant, buvau net pamiršęs, kad rinkimai... Tiesiog iš ryto sutikau Ramanauską, nuėjom pas Vasiliauską, o toliau – nebeprisimenu.

Kitą rytą pabudau skaudančia galva ir, kaip paprastai tokiais atvejais, nieko daugiau negalvojau, kaip tik: „Kur aš buvau? Ką aš padariau? Kur mano sakvojažas?“

Staiga įėjo žmona ir sušuko:

– Išrinktas!

Atsimenu: neapsakomas siaubas ir sielvartas pervėrė mano širdį. Nutirpo kūnas ir pirmoji mintis buvo: „Bėgti! Kuo greičiau bėgti iš Lietuvos!“ Dievaži, jei ne žmonos ramybė ir šaltakraujiškumas, šiandien ir pėdos būtų ataušusios. Bet jinai, ta augalota plačiapetė moteris, Suvalkijos valstiečio dukra, kuo ramiausiai iškratė kišenes, atėmė raktus ir pinigus, tada pasakė:

– Parnešiu alaus.

Tysojau nustėręs, leisgyvis, o galvon kalė viena vienintelė mintis: „Niekadøs! Niekados nedovanosiu Lietuvos žmonėms!“

Kai išgėriau du butelius, truputį palengvėjo. Bet vos tik prisimindavau, kad reikės eiti į Seimą, imdavo krėsti šaltis, suvirpėdavo kojos, ir aš pusiau be sąmonės krisdavau ant sofos.

– Ką ten darysiu? – vaitojau. – Nieko neišmanau.

– Žiūrėk, ką kiti daro, tą patį ir tu daryk, – mokė žmona. – Paskui priprasi, ir patiks.

– Nieko nebus! – šaukiau. – Juk žinai, kad aš... Pati sakydavai... Net vinies nemoku įkalti.

– Vinių ir ten nereiks kalti, – atsakė žmona. – Ogi mygtuką paspausti, ranką pakelti... anoks jau čia mokslas. Tarp kitko, – pridūrė, – ateis į namus ir įkals. Ir paobliuos...

„Tas gerai“, – pamaniau.

– O jei ne tą nuspausiu?

– Ten po du sėdi, – kantriai aiškino ta niekados savitvardos neprarandanti moteris, – ką nuspaus kaimynas, tą ir tu spausk. O kad ir nepataikysi – baisus čia daiktas. Seimas ne lėktuvas.

Man stingo kūnas, o galva kaito. Akyse plaukiojo žvaigždutės, kūjeliai ir kryžiai.

– Kad neprisimenu, kuriai partijai priklausau.

– Čia blogiau, – tarė žmona. – Paskambinsiu Ramanauskui.

Ramanauskas... Kaip aš dabar jo nekenčiau!

Žmona surinko numerį, bet niekas neatsiliepė. Mane išpylė prakaitas. Drebėjau kaip lapas.

– Bėga žiurkės...

– Visos tos partijos vienodos, – ramino žmona. – Visos už teisybę.

Atrodo, ėmiau kliedėti. Atsimenu, kad šaukiau:

– Paleisk mane! Kelintą traukinys? Į Vakarus... Pas mamą...

Tada žmona nuėjo virtuvėn ir ėmė garsiai tarškinti šaukštais. Sena lapė! Ji puikiai žinojo, kaip šitie garsai mane baugina. „Kas dabar bus? – vaitojau. – Kaip reikės motinai į akis pažiūrėti?"

Sėdėjau susiėmęs galvą rankomis ir, matyt, užsnūdau. Regėjau save, mažą berniuką, einantį per mišką su žilvičio dūdele... Paukščiukai čiulba, žvėriukai šokinėja – visi linksmučiai, o aš einu verkdamas ir žinau, jog privalau palikti šitą kraštą amžiams. Staiga išeinu į laukymę, ant kelmo sėdi motulė, čeksi žirklėmis – avinėlį kerpa...

– Sudievu, mama... Deputatas aš...

Krūptelėjo motulės pečiai. Išvydau jos liūdną veidą, išgirdau jos tylią aimaną:

– Kaip tu iki šito nusiritai, sūneli?

– Dovanok! – išsiveržė riksmas. Iškrito iš rankų dūdelė...

– Bė-ė, – subliovė avinėlis. – Bė-ėk...

Puoliau į mišką, prasiskyrė žalioji siena... Priešais mane stovėjo žmona su dideliausiu dubeniu vašylų.

– Kabink, deputate.

– Ką čia prasimanai, – murmėjau. – Neištrauksim iki avanso...

O pati juokdamasi kalbėjo:

– Kasdien dabar valgysim. Viršsvorio trūksta. Valdžios vyras negali sverti tiek pat kiek paprastas: rinkėjai negerbs. – Pasukiojo mane priešais langą, pamatavo skersai, išilgai. – Per mėnesį atpenėsiu.

– Tai po mėnesio, – pradžiugau, – ir nueisiu...

– Rytoj!

– Nežinau net kur durys!..

– Parodysiu.

„O gal tikrai – kas bus, tebūnie", – atsidusau, pasmeigiau gardžiai kvepiantį gabalą. Tik staiga sudrebėjo rankos, tekštelėjo šakutė ant grindų.

– O juk prie durų ten policija! Ne, nieko nebus.

Policijos, prisipažinsiu, bijau nuo mažens. Vos tik pamatau unifor-

mą, rankos kyla aukštyn, kojos linksta, veblenu kažin ką: „Paleiskit... daugiau tai nepasikartos... aš netyčia...“

Dabar jau ir žmona, praradusi kantrybę, ėmė šaukti:

– Kvaily! Juk policija tam ir stovi ten, kad tave apgintų.

– Mane... – vapėjau. – Nuo ko?

– Nuo rinkėjų.

– Vadinasi, yra pavojaus... Ne, aš važiuoju...

– Kol kas – jokio pavojaus! – nukirto žmona. – O po ketverių metų, jei nebeperrinks, žiūrėsim. Gal ir teks išvažiuoti.

Ir paėmusi už rankos taip švelniai, taip gražiai pašaukė:

– Petriuk!.. Nepaliksiu tavęs...

Pakėliau galvą. Jos akys spindėjo kaip per pirmąjį pasimatymą. Nesu koks žliumba, bet sugruzdėjo krūtinėje... Puoliau į skreitą, apsipyliau ašaromis.

– Bet jeigu aš nenoriu!.. Gyvenkim kaip žmonės... Kaip šiandien... Ko gi mums trūksta?

Jinai ėmė vardyti, ko mums neva labai labai: bižuterija, galanterija... Bet kai paminėjo prancūzišką bulterjerą su kilmės dokumentais, nebeištvėręs sušukau:

– Tai negi aš dėl to?

– O dėl ko?

Man jau viskas buvo vis vien, skaudėjo galvą, taigi tyčia ir pasakiau:

– Vardan tos!

Tada jinai pakilo visa išbalusi, stvėrė samtį ir vožė juo man per kaktą.

Stovėjo priešais mane degančiom akim, išsidraikiusiais plaukais, su pakeltu samčiu kairėje. Graži ir baisi buvo! Kad ir kaip bijau policijos, žmonos, prisipažinsiu, – antra tiek. Todėl nieko daugiau nebesakydamas nudūlinau į kertę, atsisėdau prie lango ir žiūrėjau į debesis. Ir jinai nieko nebesakė. Atnešė butelį mineralinio ir Konstituciją, padrėbė ant stalo. Užsigerdamas perskaičiau nuo pirmo iki paskutinio žodžio ir bemaž nieko nesupratau. „Viešpatie, – vaitojau. – Nejau dabar ketverius metus šitaip?“

Vakare pati liepė išsižioti, sukratė gerklėn saują tablečių, ir miegojau kaip užmuštas. Pabudau gerokai apkvaišęs, užtat rankos, kojos nebe taip drebėjo. O žmona tesėjo žodį: nuvedė iki pat Seimo.

– Va tos durys!

Išvydęs duris, aš ir vėl sudrebėjau.

– Gal kartu...

Ji svarstė, raukė kaktą.

– Ne. Šitaip netinka.

Davė dar dvi tabletes. Prarijau nekramtęs ir nusprendžiau: vos tik pasišalins, mausiu už kampo, įlįsiu į pirmą pasitaikiusią skylę, luktelsiu iki pietų, o paskui bus matyti.

Kur tau! Ta gudruolė bematant atspėjo mano ketinimus. Ryžtingai apgręžė, pastūmėjo.

– Į vietą!

Žengiau porą žingsnių ir... Nė nepajutau, kaip parbėgau atgal, įsikibau į sijoną. O jinai apsidairė, išsitraukė iš rankinuko šakutę, nė žodžio netarusi movė tarp šonkaulių.

Kas beliko daryti? It sapnuodamas žengiau pirmyn. Durys... Neatsimenu, ar pats atidariau, ar kas kitas, o gal pačios atsivėrė... Eidamas paskui kažkokį poną, pakliuvau į salę, kritau kėdėn, užsimerkiau. Tabletės veikė. Kai atsimerkiau, visi stovėjo ir giedojo. Bematant pašokau – turiu gerą balsą, tad pasijutau drąsesnis ir užtraukiau: „Tu nežiūrėk, ma-a-ma..."

Kai pabaigiau, visi jau sėdėjo ir plojo.

Tiek iš tos dienos ir teprisimenu. Grįžau namo baisiausiai pavargęs ir iškart griuvau į lovą. Netrukus atėjo kaimynė, kuždėjosi virtuvėje su žmona, paskui įcimpino ant pirštų galų į miegamąjį, spoksojo į mane net prasižiojusi, kraipė galvą, kojas čiupinėjo.

– Nėmaž nepasikeitęs, – dūsavo.

– Pakeisi tu jį, – dūsavo ir žmona. – Ne taip greitai.

– Pasisekė tamstai! Kas galėjo pamanyti! Gyvas deputatas po ranka. Dabar tai pagyvensit!

– Kas be ko, dabar bus lengviau, – šnekėjo žmona. – O ko gi tamstos Rapaliukas nesibalotiruoja?

– Taigi va... Maniau, kad proto trūksta. Ir traukinys buvo pervažiavęs... Bet jeigu jau taviškis... Dabartės negražu atsilikti. Parengsiu kitai kadencijai.

Vakare atėjo uošvis, kuris apie mane visados sakydavo: „Ubagas nulėpausis". Atsinešė samagono, silkės ir nė sykio – o buvo taip papratęs – neriktelėjo.

Kai išgėrėm, droviai paklausė:

– Tai kaip, žente? Steigiam?

– Ką steigiam? Aš nieko nežinau, – atrėžiau ir tyčia, kad jį paerzinčiau, pridūriau: – Neturiu laiko. Valstybė rūp!

Kad būtumėt matę, kaip jisai sumišo, kaip sumažėjo, kaip ausys jam paraudonavo!..

– Suprantu, – linkčiojo. – Vėliau.

Galėjau dabar jį aprėkti, išplūsti, ir tas rūstus senis, tas nepakeičiamas pirmininkas būtų tik linkčiojęs ir raudonavęs. Pirmąsyk pajutau valdžios skonį.

Bet žmona staiga sutarškino šaukštais ir skardžiai suriko:

– Baik fokusus, Petka!

Krūptelėjau, susigūžiau.

– Tai ko gi jūs norit, – murmėjau. – Deputato alga, tarp kitko, ne tokia jau didelė... Nieko čia neužgyvensi...

– Ne iš algos ir gyvenama, žente, – bambėjo uošvis.

Reikėjo patylėti. Bet po visų tų įvykių buvau sudirgęs, drebėjo rankos, pats nebesupratau, ką šnekąs.

– Atseit vogti? Uošvi! Gėdos turėk. Ką tu iš Seimo pavogsi? Kėdę? Mikrofoną? Įstatymų paketą?

Uošvis susižvalgė su žmona. Kyštelėjo silkės.

– Užkąsk, deputate.

Atsistojau įsižeidęs, pasipūtęs.

– Ką gi. Einu. Jei pavyks, gal ir parnešiu. Kokio tamstai reikia? Su sparneliais? Ar paprasto?

Uošvis uždėjo man ant peties sunkią vadovo ranką.

– Nesikarščiuok, žente. Ne taip viskas daroma.

– O kaip? – klausiau. – Iš kur man žinoti?

– Viskas savaime atsiras. Pamažėle. Žingsnis po žingsnio.

– O jeigu ne?! – šaukiau. – Jei neatsiras?

Žmona irgi šaukė, net lempos siūbavo.

– Tu pažiūrėk, kvaily, kaip jie gyvena! Kokie namai! Kokie rėmai! O kokios žmonos! Iš kur visa tai?

– Iš kur?! – šaukiau visa gerkle, net seilės man tiško. – A?! Aha?!

– Vaikai! – šaukė ir uošvis. – Raminkitės. Kaimynai nubus...

– Pro langus nespjaudyk! – šaukė žmona. – Rinkėjams ant galvų!

– O kas man rūpi! – šaukiau. – Katras čia deputatas? Aš! Spjaudau, kur noriu!

Kyštelėjau uošviui po nosim špygą.

Tas pažiūrėjo, pakraipė galvą ir labai rimtai pasakė:

– Dirbsime.

...Keista, bet šiuo metu uošvis turi net keturias firmas, o žmona ir uošvienė – po vieną. Pasistatėme užmiestyje namą. Kaimynai gerbia, žmona myli, uošvis nesipravardžiuoja. Buvom Afrikoje, Australijoje, Antarktidoje. Nūnai, kaip matote, Alpėse...

O jau kiek visokių daikčiukų namuose!..

Dabar, aišku, paklausite, iš kur visa tai? Ir nepatikėsite, jei pridėjęs prie širdies ranką atsakysiu:

– Neturiu supratimo.

MANO PIRMASIS

Veterano pasakojimas

Kaip šiandien atsimenu. Buvo skaisti pavasario diena, ir aš dar tebebuvau skaistus. Bet žinojau: šiandien pagaliau tai turės įvykti.

Žinojau, kad tai anksčiau ar vėliau atsitinka visiems mūsiškiams ir kad nieko čia tokio. O vis dėlto labai jaudinausi. Juk kiek apie tai buvo svajota studijų metais ir vėliau ministerijoje! Kiek prisiklausyta nuostabiausių padavimų, kai susėdę prie vieno stalo su vyresniaisiais, paleisdavom ratu butelioką. O!.. Anot poeto, „kiek atminimų – atsitikimų, gyvų kitados, vienas po kito brėško ir švito anapus ribos..."

Taigi, atrodytų, žinojau viską iki smulkiausių detalių ir saldžiose nakties svajonėse buvau čiupinėjęs jį šimtus sykių. Deja! Vienas dalykas girdėti iš kitų, o visai kitas – daryti pačiam...

Išvakarėse aplankiau Povilą, kuris, nors tebūdamas vos dvidešimt penkerių, jau turėjo didelę patirtį ir koridoriuose ne sykį buvau girdėjęs šnekant apie jį kaip apie labai talentingą ir perspektyvų kyšininką.

– Ar baisu? – šaukiau prisispyręs.

O jis tik gūžčiojo pečiais ir atlaidžiai šypsojosi.

– Niekai. Bet policininko Kontrimo – saugokis.

– O jei kyšis labai didelis? – baugščiai klausinėjau. – Kaip tada?

– Didelis ar mažiukas – neturi reikšmės, – ramino Povilas. – Svarbu, kad žmogus geras būtų.

– O pirmą sykį? – nervinausi. – Ar ką nors jautei? Ar bent kiek malonu buvo?

Povilas atsakė, jog pirmą sykį malonumo nepatyręs.

– Tik daug vėliau, – pasakojo. – Septintą ar aštuntą sykį pajutau kažkokį svaigulį, saldumą burnoj ir sunkumą kišenėj. Bet nepatarčiau partnerius kaitalioti pernelyg dažnai. Išbandytas, patikimas žmogus – tai visų geriausia.

Tuomet nepatikėjau, manydamas, kad moralizuoja. Ir tik daug vėliau supratau: šventi žodžiai.

Ir štai aš, jaunas Lietuvos Respublikos valdininkas, sėdėjau kukliame savo kabinete ir laukiau pasirodant to žmogaus. Arba, kaip sakoma, „audžiau nurimęs aukso svajones aušros spinduliais...“ Ak, nenurimęs, ne! Kur ten! Virpėjo rankos ir džiūvo gerklė, o jau širdis... Ak! Širdis daužėsi ir blaškėsi tarsi aklas katinas, ieškodamas išėjimo iš kambario, kuriame nėra nei durų, nei langų, nei kamino...

Ne, aš nieko apie tą žmogų nebuvau girdėjęs, niekuomet nebuvau jo nė matęs. Ir vis dėlto žinojau: atneš. Ar tai buvo nuojauta, ar įkvėpimas? Nežinau. Vadinkite, kaip norite.

Tuo tarpu sugirgždėjo durys ir pasirodė jis... Nebejaunas, pliktelėjęs, baltais marškiniais ir juodu kostiumu. Stabtelėjo prie durų. Dešinėj rankoj laikė išsipūtusį portfelį, ir mano širdis suplakė dar smarkiau. „Štai jis! Pirmasis... Išsvajotasai...“

– Laba dienj, – ištariau drebančiom lūpom ir vos pažinau savo balsą: toks jis buvo suplonėjęs ir tartum nebelietuviškas.

– Man sakė... – tyliai prabilo jis.

– Ir man sakė... – sukuždėjau.

Jis atsegė ir ėmė traukti. Aš ištiesiau ranką.

Ir staiga... Staiga šiukšlių dėžėj kažin kas sukrebždėjo. Neapsakomas siaubas ir sielvartas suspaudė man širdį. Savaime suprantama, ten negalėjo būti niekas kitas, kaip tik policininkas Kontrimas, nepaperkamas ilgaausis kyšininkų persekiotojas. Būtent tą akimirką mano ir jo akys pirmąsyk susidūrė. O! Kokį neapsakomai stiprų jausmą, kokią artimą sielą išvydau tose pirmiau nepažįstamose rugiagėlių spalvos akyse! Supratau, kad visą gyvenimą galėčiau imti ir imti... Supratau, kad visą gyvenimą ieškosiu ir ieškosiu tų akių, kurių bedugnėj gelmėj skendo tūkstančių tūkstančiai portfelių...

Deja, deja!.. Dėžėje vėl sukrebždėjo, ir mano sielos kančios prasiveržė ilgu, garsiu ir paskutiniu nevilties riksmu. Jaučiau, kad svirduliuoju ant prarajos krašto. Aptemo akys...

Bet kas gi tai? Padriki žmonių šūksmai! Garsus tarsi tūkstančio trimitų skardas! Aštrus girgždantis smūgis, tarsi būtų sugriaudę milijonai griaustinių. Tamsa atsitraukė. Kažkieno ištiesta ranka sugriebė manąją, kai aš, nustojęs sąmonės, buvau bekrintąs ant parketo. Tai buvo Vladimiro Dekanozovo ranka. Raudonoji armija įžengė į Kauną. Policininkas Kontrimas pateko į savo priešų rankas.

APIE LIETUVOS SUGRIOVIMĄ, PRISIKĖLIMĄ, GAISRUS IR KITUS JUOKUS

1

Tuomet Jis tarė: „Tebūna nepriklausomybė!" Ir atsirado nepriklausomybė. Jis matė, kaip tai patinka žmonėms, todėl atskyrė nepriklausomybę nuo priklausomybės, nusikalstamumą nuo teisėtvarkos, o kairę nuo dešinės. Paskui vėl viską sumaišė ir juokėsi...

Motiejus Fiodorovičius atsiduso ir užvertė kalendorių. Kai žentas išeidavo į sąvartyną, o duktė į biblioteką, anūkėliui Gediminui jis dažnai skaitydavo pamokančias istorijas. Paskui pririšdavo kūdikį trumpa virvute prie stalo kojos ir ūdydavo:

– Duodies iš kampo į kampą! Kiek tu anergijos be reikalo išeikvoji! Užtat ir kemši kaip didelis.

Pats Motiejus Fiodorovičius stengėsi valgyti kuo mažiau, ir vis tiek žentas Juozapas kiekvieną rytą, jį pamatęs, išsprogindavo akis.

– Tai vis dar gyvas, uošvi?

Motiejus Fiodorovičius tik rankom skėsčiodavo.

– Ramanausko uošvis antai pakratė kojas... O juk gerokai už tamstą jaunesnis...

– Taigi kad jaunesnis, – raudonuodavo Motiejus Fiodorovičius. – Nemanyk, ženteli, kad taip jau lengva numirt.

– Gera valia ir pasiryžimas kalnus verčia, – mokindavo Juozapas. – Dar, sako, labai padeda iškrovos dienos.

– Tiek valgydamas, daug neiškrausi...

– Būk žmogus, uošvi!

– Iki Velykų, žente...

Bet praėjo Velykos. Paskui ir Kalėdos... Ko tik jis nedarė! Įniko mankštintis, vildamasis, kad subyrės į šipulius. Rytais šokdavo į vonią, tikėdamasis, jog paskęs... O rezultatas buvo toks, kad nuo viso to pilvas urgzdavo kaip vilkui.

Atidarė šaldytuvą: netikras zuikis ir kempinė, su kuria savaitę stalas buvo šluostomas. Iš kempinės, pridėjusi lapų, duktė sultinį virs.

O zuikį žentas dar augina: kiekvieną rytą išmatuoja ir užrašo duomenis į bloknotą.

Akys nejučiom nukrypo į anūkėlį. „Tikras rubuilis...“

– Ko tu, vaikeli, tas kaladėles kraustai kaip pusprotis! Darbo imtumeis.

Kadais, kai anūkėlis buvo mažesnis, Motiejus Fiodorovičius apvyniodavo jį šlapiu skuduru ir bešliaužiodamas vaikas visas kertes, visus palovius iššluostydavo. Bent šiokia tokia nauda! O dabar! Toks drimelis galėtų pats duoną pelnytis...

Atsivertė kalendorių, paseilėjęs pirštą susirado labiausiai nučiurintą puslapį ir, pabrėždamas kiekvieną žodį, skaitė:

– Šeštų metų Joniukas jau piemuo. Gano jis žąsis... – Tada ilgai ir priekaištingai stebeilijo anūką. – Žąsis gano užvadėlis... A supratai, erode?

– Eitum, seni, pats ganyti!

Motiejus Fiodorovičius įsistatė dirbtinį žandikaulį, prisiartino prie Gedimino.

– Kodėl tavo tokios plačios akys? – klausė vaikas.

– Kad tave geriau matyčiau, – išsišiepė senelis.

– O kodėl tokie dideli dantys?

„Vargšas vaikelis. Nieko jis dar nesupranta“, – atsiduso Motiejus Fiodorovičius.

2

Septintąją dieną Jis sukūrė valdžios įstaigas ir valdininkus pagal jų rūšį. Juos palaimindamas tarė: „Veiskitės ir daugėkite“.

Juozapas numetė į šalį „Vyriausybės žinias“. Niekai! Tačiau nieko geresnio pastaruoju metu ir nebeatveža. Kas galėjo pamanyti, kad net pačius didžiausius sąvartynus ištiks krizė? Nors kai pagalvoji, ne taip jau ir keista. Žmonės nūnai niekuom nebepasitiki. Dažnas, užuot nuėjęs už kampo, krauna viską po lova juodai dienai. Savo ruožtu sąvartynus užplūdę rinkėjai bematant išgraibsto ir tokius daiktus, kurie pernai dar neturėjo paklausos: gumos burbulai, naudotas tualetinis popierius...

– Ar girdėjai? – šūktelėjo Ramanauskas. – Sako, šiandien slėgis kils.

Juozapas krūptelėjo.

– Viešpatie, ir taip jau nebeįmanoma tvert! Stačiai netelpa galvoj, dėl ko jie tą slėgį vis kelia...

– Bene pamiršai, kad esam nepriklausomi? – šiepėsi Ramanauskas.

Juozapas tik ranka numojo.

– Kaip buvau, taip ir tebesu... Nuo pačios, nuo valdžios... – lenkė pirštus. – Skrandžio, plaučių, kepenų... Ne, kūmai, tikros nepriklausomybės šiam pasauly nier.

– Tai ko reikėjo anuomet tokį triukšmą kelt?

– Taigi niekas netikėjo, kad laisvas žmogus valgyt norės. Į darbą, broliai, vyrs į vyrą! – štai kokias giesmes giedojom.

Ramanauskas baugiai apsidairė, sulindo iki juostos į žemę.

– Žmonės šneka, neva atsiradusi kažkokia partija. Eina, sako, kaip amaras ir nieko po savęs nepalieka. Nei darbo, nei doros, nei darnos... Štai tavo pasitikėjimo Lietuvos valstybe pasekmės. Prakeik ją ir mirk.

Juozapas atsakė:

– Tu kalbi, tarsi valdžios nemylėtum. Noriai priimame jos dovanas – laisvę ir demokratiją, – ar nedera kantriai kęsti ir jos siunčiamas nelaimes: badą, skurdą, nedarbą?..

Vis dėlto tą rytą Juozapas kreipėsi į Vyriausybę, mat buvo atitarnavęs sąvartyne lygiai penkerius metus ir jautėsi pakankamai nusipelnęs. Jis skundėsi ir kaltino Premjerą, kad leido jam, nekaltam, patirti šitiek vargo bei sielvarto, reikalavo, kad jam paaiškintų, už ką yra baudžiamas.

Ramanauskas išsigando ir bandė ginti Vyriausybę. „Visi žino, kad ji teisinga!“ Tačiau Juozapas liko nepajudinamas. Jis norėjo žinoti, kodėl Vyriausybė atsimoka blogiu už gėrį. „Ar nestovėjau Baltijos kelyje? Ar nebalsavau už jus?“

Tada kilo baisus viesulas, kuris griovė bankus ir žemės ūkį. Po pietų iš viesulo išniro Premjeras ir užkalbino Juozapą:

– Kas tu esi, kad drįsti bylinėtis su manim? Kur buvai, man dedant Lietuvos Respublikos pamatus? Ar tu atskyrei valdžią nuo valstybės? Ar tau įsakius kyla gyvenimo lygis?

Juozapas klausėsi, mąstė, bet nepajėgė atsakinėti. Šitaip jis suvokė valdžios neaprėpiamą didingumą, suprato, jog valdžia pasitikėti reikia net ir tada, kai jos planai žmogui nesuvokiami.

O Premjeras tarė:

– Kelkis, grįžk į sostinę ir skelbk visiems gyventojams apie artėjančią mano bausmę. Jūs manim nepasitikite, užtat žinokite: aš viską sugriausiu. Akmens ant akmens nepaliksiu.

Tatai išgirdęs, Juozapas apleido sąvartyną ir grįžo į Vilniaus miestą. Ten šaukė:

– Dar keturiasdešimt dienų – ir Lietuva bus sunaikinta!

Bet niekas nekreipė dėmesio. Žmonės buvo prie visko pripratę ir jokiom permainom nebetikėjo. Spaudė speigas, prasidėjęs tuoj pat po viesulo, ir jeigu kas pajuokaudavo, esą šiemet irgi bus pavasaris, tokį užmėtydavo akmenimis. Rengiantis pavasariui, tektų iš esmės pakeisti Konstituciją, ogi visi Konstitucijos aiškintojai miega šiltose vietose.

Tačiau Juozapas nebuvo nusiminęs. „Kad likviduota dora, tas gerai. Dabar ir paprastas žmogus galės lengviau atsipūsti."

Sutikęs įgaliotinį Vasiliauską, pasigyrė:

– Šiandien uošvį pjausiu.

– Seniai laikas, – pritarė policininkas. – Instrukcijos nūnai to nedraudžia. Nors galima ir taip palikt.

– Ar aš koks galvažudys, kad badu marinčiau, – sakė Juozapas. – Kad ir pensininkas Motiejus Fiodorovičius – o vis vien gyvas padaras. Kita vertus, ir man pačiam nauda bei pramoga.

– Bene palikimą gausi?

– O kaipgi! Dirbtinį žandikaulį ir lazdą.

– Tai jau dabar pagyvensi! – pavyduliavo įgaliotinis. – Neišlįsi iš smuklių.

– Aš ne toks, pulkininke, – atsakė Juozapas. – Žandikaulį užstatysiu banke, gausiu paskolą ir imsiuos verslo. Ogi su lazda paremsiu jaunuosius menininkus.

– Kokio verslo imsies, sūneli?

Juozapas susidrovėjo, net nukaito.

– Durininkas aš noriu būt, komisare. Nuo jaunumės taip svajojau... Nusipirksiu geras ąžuolines duris. Pastatysiu vidury gatvės...

– Ar įstatymai bus leidžiami pro tas duris?

Juozapas atsakė, jog tai savaime suprantama.

– Rimtas verslas, – gyrė policininkas.

O Juozapas žvelgė į tolį, ir buvo aišku, kad ten, už horizonto, jis jau regi savo duris.

– Pirma sostinėje... Ogi sukaupęs pakankamai kapitalo, atidarysiu duris ir kituose Respublikos miestuose.

– Pro tas pačias duris, manding, ir į Europą išeisim! – džiūgavo įgaliotinis.

– Ilgainiui supirksiu visas duris, – pūtėsi Juozapas. – Juk nūnai į Vyriausybę, į Seimą ir į seifą lenda kas nori. To neturi būti.

– Didelis žmogus būsi. Pažint nebenorėsi.

– Neįsižeiskit, komisare, bet... – Juozapo balsas tapo griežtas. – Kai bus privatizuotos ir komisariato durys, išimčių nedarysiu niekam. Jūsų sistemoj padėtis itin prasta. Policininkai ir nusikaltėliai vaikšto pro tas pačias duris.

– Galėsim mes ir namie pasėdėt, – numojo ranka įgaliotinis.

– Tačiau bus privatizuotos ir privačių butų durys, – tarė Juozapas. – Nes čia taip pat nėr tvarkos. Atėjęs įstaigon žmogus dar šiek tiek pasitempia. Ogi į savo butą eina ir vidurnaktį. Ir purvinais batais! Kaip kiaulė! Bet daugiau šito nebus. Prie durų budės mano žmogus ir – stop, Vasiliauskai!

– Bet ar tokia sistema nepažeis žmogaus teisių?

– Netikriems pranašams ateis juodos dienos, – atsakė Juozapas. – Ogi patriotui nėra dėl ko jaudintis: kiekvienas galės išeiti pro duris, kurias pastatysim prie kūdros.

Jis žengė į laiptinę, o policininkas dar ilgai dūsavo, sklaidė instrukciją. „Štai mano akyse gimsta organizuotos nusikalstamos durų struktūros. Ką aš turiu daryt? Kokių veiksmų griebtis?“

Viską apsvarstęs, pasilenkė ir įkišo galvą į sniegą. Tokia poza ir liko budėti.

3

Vieną dieną Jis perskyrė Lietuvos žmones, liepdamas gražiausiai jų daliai susikaupti debesyse. Taip pasirodė Seimas...

Marija išplėšė iš „Lietuvos istorijos“ du lapus, aptepė klijais ir, uždėjusi vieną ant kito, ėmė žlevernoti. „Bibliotekoj dirbdamas neprapulsi...“

Pirma būdavo neskanu, bet priprato. Dabar jau ir namo parneša, visiems išverda lapienės. Gediminas mėgsta visokią sriubą, o tėvelis Motiejus Fiodorovičius „istorinę“. Juozapas... Tas amžinai nepatenkintas. Paduok jam tik šviežios! Duosiu aš tau, nevala...

Pastaruoju metu šeimoje nebuvo darnos. Tai žadino permainų viltį...

Užrakino biblioteką ir išėjo. Netoli namų policininkas Vasiliauskas ritino besmegenį.

– Ką čia veikiat, komisare?

Policininkas pastatė besmegenį, atsistojo šalia.

– Vienas iš tų dviejų esu aš.

Marija bakstelėjo pirštu.

– Vadinas, man dar kažko trūksta, – atsiduso policininkas. – O svajojau būt generolas...

– Gal turit, komisare, buką daiktą? Kaukštelčiau Juozapui...

– Kokia proga, ponia? Bene gimtadienis?

– Argi tokiam darbui progos reik? – šypsojosi moteris. – Šiaip sau. O gal ir pasitaisys charakteris.

Policininkas atidavė instrumentus: guminę lazdą, medinį pistoletą, o kiek pasvarstęs, ir pagarbą.

– Tai viskas, ką turiu. Kultūringas žmogus lengvai skils per pusę. Ogi chamo ir bandito nieks neįveiks. Neturim tokių priemonių.

– Juozapas, kaip bežiūrėsi, man ne giminė, – šnekėjo moteris. – Kita vertus, Gediminas jau didelis. Viską supranta. Nenoriu, kad matytų namuose inteligentą. Juk turi vienąsyk užaugti drąsi, išdidi karta.

– Auklėjimas – ne viskas, ponia. Kad nebūtų vaikas atsigimęs į tėvą!

– Juozapas gali būti jam ir netikras tėvas.

– Netikras? – krūptelėjo įgaliotinis. – Ką tai reiškia?

– Pas mus ir zuikis netikras! – griežtai tarė moteris.

Policininkas sudrebėjo, atsirėmė į sieną.

– Tik niekam neprasitarkit, komisare!

– Bene man rūp... – vapėjo tas. – Aš ir pats galbūt... Dabar daug netikrų policininkų trankosi po Lietuvą...

4

Motiejus Fiodorovičius atsileidęs diržą drybsojo ant sofos ir regėjo atgimstančią Lietuvą: matė naują Seimą ir naują Vyriausybę. Ir išgirdo galingą balsą: *Štai nuo šiandien bus laikomasi įstatymų. Ir nebebus vargo, nebebus liūdesio nei aimanos, nes kas buvo anksčiau, tas praėjo.* O sėdintysis soste atsakė: *Taip, aš visa darau nauja...*

Tuo metu įėjo žentas Juozapas ir duktė Marija. Regėjimai nutrūko.

– Kur Gediminas, uošvi?

– Kur mūsų džiaugsmas? Kur mūsų ateitis?

Motiejus Fiodorovičius atrodė sumišęs. Jis pūkštė ir dairėsi po kertes.

– Tikrai? Kur jis? Buvo, o nebėr...

Juozapas stovėjo tarpdury.

– Kaip tu pasitaisęs, uošvi. Bjauru žiūrėti... Kur einam?

– Gal takais dorybių... – Motiejus Fiodorovičius žagtelėjo, ir iš gerklės jam iškrito kaladėlė. – Gyvenam taigi nebe prie ruso...

Nežinia, kur jie būtų ėję toliau, tačiau tuo metu sušuko policininkas Vasiliauskas.

– Aš padegiau namus, ar gerai bus?

– Gerai, – atsakė Juozapas. – Nebereiks eiti.

Iš tiesų netrukus pliūptelėjo ugnis, ir Juozapas, ko gero, būtų liepsnojęs su didžiausiu džiaugsmu, jei ne šmėstelėjęs įtarimas: o gal šitas gaisras netikras?

LIGOS ISTORIJA

Stabilizacija... Daugelis senesnės kartos žmonių dar ir šiandien sudreba, išgirdę tą kraupų žodį. Juk būtent tada, stabilizuojant Lietuvą, ir išnyko kai kurios lietuvių rūšys, suklestėjo tautinė savimonė (reketas, korupcija), o vieną naktį Marijos žemėje apsireiškė Linksmoji Emanuelė. Netrukus toje vietoje buvo paguldytas kertinis Tautos namų akmuo, kurį jau kitą naktį iškasė ir nusinešė nenustatyti asmenys...

Ko tik ponas Motiejus Fiodorovičius Pampersas (tais laikais, kaip visiems žinoma, – Vyriausybės narys) nedarė, kovodamas su neigiamais reiškiniais: pastebės, būdavo, sienomis rėpliojančią musę, pritykins, iškėlęs antspaudą, paukštelės... Niekas negelbėjo.

– Ko gi tujen, Motiejau Fiodorovičiau, vargsti, – subarė sykį Premjeras. – Eitum verčiau į mišką, pagulėtum ant samanų...

– Darau, ką galiu, – trumpai atsakė ponas Pampersas, mikliai nutrėkšdamas dar vieną vabzdį. – Bet jeigu atrodo, kad prastai dirbu...

Trenkė Ministrų kabineto durimis ir į opoziciją išėjo.

Aišku, tai buvo klaida, akimirkos silpnumas, kai negalvojama nei apie šeimą, nei apie sveikatą. Galų gale Aukštojoj visuomenėj šitaip ir nesielgiama.

Bet reikia pasakyti, jog dvi dienas ponas Pampersas jautėsi visai neblogai. Su meškere sėdėjo ant vonios krašto ir traukė kojines. Krizė ištiko trečiosios dienos vakare: staiga jis neteko sąmonės ir pūkštelėjo į vandenį. Persigandusi žmona iškvietė avarinę tarnybą.

Meistras, daug matęs ir patyręs vyriškis trijų spalvų nosimi, bematant pražiodė ligonį, išmatavo liežuvį.

– Apsinuodijimas valdžia, – konstatavo.

Žmona tik pečiais traukė.

– Kol sėdėjo, sveikas atrodė...

– Taip jau būna, – aiškino meistras. – Kol sėdi, kol piktnaudžiauji – nieko, o vos tik liaujies... Abstinencijos sindromas.

Prijungė prie pono Pamperso kūno siurblį, vieną žarnos galą iškišo pro langą ir kiaurą naktį pūtė į Lietuvą sugedusią tautos dvasią.

Krašte buvo paskelbta Nepaprastoji padėtis, artimiausių rajonų gyventojai evakuoti į rytus.

Auštant ponas Pampersas atsipeikėjo. Atrodė išblyškęs ir subliuškęs.

– Neduokit bananų, – mokino žmoną meistras. – Ir uždangstykite langus, kad ligonis nematytų Lietuvos.

Žmona padarė kas liepta ir, suklupusi prie vietinio Rūmų dailininko nutapyto šventojo paveikslo „Ponas Pampersas žengia į Seimą", ilgai raudojo dėl Tėvynės ir prapuolusio gyvenimo.

Diena praslinko ramiai, bet vakare ligonis ėmė kliedėti.

– Atiduokite tautos mandatą! – rėkė. – Vagys! Galvažudžiai!

Nedelsiant buvo sušauktas konsiliumas.

– Gal duoti jam netikrą kyšį rankosna palaikyti? – klausė jaunas, ką tik korupcijos mokslus baigęs kariūnas.

– O gal guminės košės? – siūlė kitas, kietos rankos medicinoje šalininkas.

– Nepadės, – numojo Vyriausiasis ir, paėmęs nelaimingąjį už rankos, švelniai tarė: – Mandatėlio tamstai negalima. Jokiu būdu.

– Nors vieną, – verkšleno Motiejus Fiodorovičius. – Mažulytį...

– Ne! – purtė galvą Vyriausiasis. – Kaip sakoma, nė lašo valdžios. Pats matote, kas atsitinka.

– Matau, – kūkčiojo ponas Pampersas. – Bet labai norisi...

– Motiejau Fiodorovičiau! Balandėli! – šaukė žmona. – Vaikų pasigailėk!..

Motiejus Fiodorovičius irgi šaukė, tiktai jo balsas buvo gailus ir skystas.

– Manda-a-a... Balotiruo-o-o...

– Paskutinė stadija, – atsiduso jaunylis.

Žmona parpuolė prie lovos.

– Motiejau Fiodorovičiau! Nepalik našlaičių...

– Duoti mandatą nesunku, – tarė Vyriausiasis. – Tauta jų dar turi. Bet kas iš to? Agonijos pratęsimas. Šiandien yra vilties, o po ketverių metų tamstos niekas nebeišgelbės.

– Paskutinį sykį, – maldavo ponas Pampersas. – Daugiau niekada... – Jo veidas išblyško, skruostais riedėjo ašarų ir prakaito lašai. Rankas sudėjo ant krūtinės, o pro lūpas veržėsi putos.

– Tėvyne mūsų, kur esi...

– Darykite ką nors, – grąžė rankas žmona.

Vyriausiasis praplėtė ligonio vokus: paraudonavusios akys degė klaikia meile Lietuvai.

– Gal tamsta norėtum užsikoduoti vienai kadencijai? – paklausė.

Ponas Pampersas krūptelėjo.

– Kai kam tas padeda, – kalbėjo gerasis žmogus. – Imsi balotiruotis – pradės tąsyti. O jei, neduok Dieve, išrinktų deputatu – sutrauks.

– Girdi, Motiejau Fiodorovičiau, – kūkčiojo žmona. – Lietuvą ištąsys... Tėvynę sutrauks... Pasigailėk!

– Lietuvą jau ištąsė, – ramino moteriškę meistras, o ponui Pampersui tarė: – Reikia pasiryžti. Kitos išeities stačiai nėra. Juk bematant vėl nusirisi iki Seimo ar Ministrų kabineto. O iš ten jau nebegrįši į normalų gyvenimą. Invalidas iki grabo lentos.

Ponas Pampersas įsivaizdavo savo ateitį, ir jį nukrėtė šiurpas.

– Koduokite.

Vyriausiasis išskėtė rankas ir pamosavo viršum rasoto Motiejaus Fiodorovičiaus pakaušio. Jaunylis tuo tarpu degino senus biuletenius ir smilkė ligonį.

– Tamstos kodas bus LIT-94.

Ponas Pampersas sudrebėjo ir užsimerkė. Žmona graibstė meistrus už rankovių.

– Dėkui, brangieji. Gal kiaušinienės? O gal markėm paimsit? Ir vario turim...

– Nieko nereikia, – purtėsi jaunylis. – Dirbam vardan tos.

– Žiūrėk tu man! – subarė Vyriausiasis. – Kad netektų pačiam užsikoduoti. Simptomai panašūs... – ir, nugreibęs iš kertės porą kabelių, įbruko kolegai į kišenę.

Prabėgo savaitė. Nelengvos buvo ponui Pampersui tos dienos. Rytais kamuodavo valdžios troškulys, o vakarais pirštai riesdavosi į save. Kartais aptemdavo sąmonė, ir jis liepdavo žmonai pasirašyti karinę sutartį su Rusija arba sudaryti koordinacinę grupę kovai su korupcija. Pirmuoju atveju žmona duodavo vyrui pauostyti smulkiai grūsto parako, o antruoju – pasikviesdavo keletą kaimynų ir apdalydavo juos stambiomis kupiūromis. Priepuoliui paūmėjus, kaimynai kaišiodavo pinigus ponui Pampersui į kišenes, ir ligonis pamažu apsiramindavo, užsnūsdavo.

Bet šeštosios dienos vakare jis, visas baltas, pakilo iš patalo, tylutėliai apsirengė – žmona triūsė virtuvėje – ir, išslinkęs iš namų, pabandė užsiversti ant pečių priešais stūksojusį prekybos kompleksą.

Laimė, pro šalį ėjo geri žmonės, vargais negalais atplėšė kompleksą nuo pono Pamperso strėnų, o jį patį parnešė į namus.

– Privat!.. – šūkaliojo vargšas. – Tizat!..

Žmona tučtuojau paguldė vyrą į lovą, davė karštos arbatos ir iškvietė meistrą.

– Trispalvės pasiutligės priepuolis, – paaiškino tas. – Nieko baisaus. Taip ir turi būti krizei baigiantis.

Atsisveikindamas kelis kartus sudavė gumine lazda ponui Pampersui per kepenis, o žmonai patarė visą naktį garsiai skaityti ištraukas iš „Kriminalinės kronikos" bei išvadas iš teismo ekspertizės.

Tai padėjo. Nors ponas Pampersas klausėsi išpūtęs akis ir drebėjo it pradedantis kyšininkas, priepuolis nebepasikartojo.

Septintosios dienos rytą jis pabudo jau kitoks. Akys buvo raudonos, o žvilgsnis mėlynas.

– Kur aš esu? – paklausė.

– Lietuvoj.

– Kodėl taip tamsu?

– Prašvis, – verkė moteriškė. – Sulauksim da...

Vyras paėmė žmonos ranką ir droviai priglaudė prie lūpų.

O kai pro užuolaidas prasiskverbė saulės spindulys ir moteris išsigandusi šoko prie lango, Motiejus Fiodorovičius pakėlė rankas.

– Nereikia, – tarė. – Žiūrėk.

Pirštai buvo tiesūs.

– Ačiū Dievui, – atsiduso moteriškė, pirmąsyk patikėjusi, jog ir valdžios vėžys – pagydoma liga.

– Eisiu į Lietuvą, – pasakė ponas Pampersas.

– Neik, Motiejau Fiodorovičiau, – prašė žmona. – Silpnas dar...

– Lakštingala, – tarė vyras, – negali nečiulbėti.

Moteriškė nieko nebesakė. Tačiau, išleidusi savo žmogų pro duris, nerimo suspausta širdimi ilgai rymojo prie lango.

O Motiejus Fiodorovičius net keturis sykius praėjo pro Seimo rūmus, ir nieko jam neatsitiko. Paskui pamatė Zebediejų, su vėliava ir krepšeliu stovintį Seimo prieigose.

– Einam balotiruotis! – šūktelėjo Zebediejus.

– Negaliu, – atsakė Motiejus Fiodorovičius. – Užsikodavau.

– Ak šitaip, – nusišiepė Zebediejus. – Bėga žiurkės iš skęstančio laivo.

Motiejus Fiodorovičius atidžiai nužvelgė bičiulį. To veidas buvo

įraudęs, o akys nesveikai blizgėjo. Vėliava ir krepšelis virpėjo tarp suriestų pirštų. „Kaip gerai, – pamanė, – kad užsikodavau. Juk atrodyčiau dabar lygiai taip kaip jis. Ir tik viena vienintelė mintis galvoje suktųsi: greičiau! greičiau balotiruotis!“

– O vis dėlto smagu valdžioj pasiautėti, – tarė Zebediejus.

– Smagu, – atsiduso Motiejus Fiodorovičius. – Bet kas būna paskui!.. Kai tenka prisiminti, ką esi pridirbęs... Kai bijai ir policininkų, ir žurnalistų... Užmigti negali... O!

– Pernelyg staigiai pašokai, – sakė Zebediejus. – Valdžia reikia mėgautis saikingai. Kopti aukštyn pamažu. Žingsnis po žingsnio.

Motiejus Fiodorovičius tik liūdnai šyptelėjo ir ranka numojo.

– Ne visiems taip išeina, – tarė. – Aš, vos paragavęs valdžios, tučtuojau noriu dar daugiau. Ir kitaip negaliu.

– Silpni nervai, – kikeno Zebediejus. – Eik šieno krauti.

– Susitiksim po ketverių metų, – pagrasino Motiejus Fiodorovičius.

Vyrai apsigręžė ir nuėjo į skirtingas puses.

Vos tik ponas Pampersas grįžo namo, sučirškė telefonas. Skambino Prezidentas.

– Ar negalėtum, Motiejau Fiodorovičiau, dvi dieneles mane pavaduoti, – prašė. – Norėčiau pašokti į kaimą. Bulves uošvienei nukasti.

Poną Pampersą net šiurpas nukrėtė. Akys aptemo, o širdis daužėsi it būgnas pirmąją vestuvių dieną.

– Bijau, – sukuždėjo. – Galiu užsikabinti.

– Ką jau čia, – ramino Prezidentas. – Viso labo tik dvi dienelės. Juokai!..

„Aišku, smagu būtų porą dienų paprezidentauti, – rijo seilę ponas Pampersas. – Bet kas bus paskui?“

– Tiesiog neišmanau, kam kitam dar galėčiau patikėti Valstybės vairą, – sakė Prezidentas. – O ir pačiam būtų į sveikatą. Juk šitaip, kad kokios, ir valdžios skonį pamirši. Bet gal jau ir kyšio paimti nebemoki, – šaipėsi.

Ponas Pampersas baisiausiai įsižeidė ir atrėžė, jog žinąs mažų mažiausiai šešiasdešimt keturias kombinacijas, numatąs per šimtą dvidešimt policijos ėjimų į priekį ir kyšį galįs paimti bet kokio didumo net užrištom akim, atsitraukęs nuo Lietuvos Respublikos sienų per penkis šimtus kilometrų.

Galų gale pasakė, jog sutinkąs, ir numetė ragelį.

O žmona kaip tyčia buvo dviem dienom išskridusi į pietus...

...Tą naktį ponas Pampersas miegojo prastai. Sapnavo, kaip įžengia kabinetan, atsisėda prie stalo, pakelia ragelį... Krūtinėn plūdo maloni šiluma, o galva svaigo ir sukosi, dėl to Tėvynę jis regėjo iš visų pusių. Tokia atrodė mažutė, kad norėjosi užsimesti ant pečių ir, giedant šventąsias giesmes, keliauti Europon.

Bet kai pabandė stotis, jį sutraukė. Kniūbsojo, rankom ir kojom apkabinęs stalą tartum Lietuvą, ir net septyni ambasadoriai nepajėgė jų atskirti. Išnešė su stalu. Taip ir pakavojo...

Pabudo rėkdamas, išpiltas prakaito. Nedelsdamas susirado sandėliuke storą grandinę bei spyną, supančiojo sau kojas ir prisirakino prie radiatoriaus. Raktą įmetė į unitazą ir nuleido vandenį. „Tik dvi dienas, – braukė prakaitą. – Kaip nors...“

...Kitą dieną visuose laikraščiuose smulkiu šriftu buvo pranešta, jog į beprotnamį nugabentas įtartinas pilietis, aptiktas netoli Seimo rūmų: vilkęs dideliausią radiatorių, prirakintą prie kojos...

ŽENKLAS

Tą rytą Petras K. pabudo nusiteikęs prastai: galvą tiesiog skėlė pusiau.

Nusprendęs pasivaikščioti, apsirengė, dirstelėjo į veidrodį ir nustebo: galvoje styrojo įkirstas kirvis.

„Blogas ženklas“, – pamanė Petras K., suėmęs už koto patraukė, bet kirvis nepasidavė. Įkirsta buvo kaip reikiant.

Ilgai dar stovėjo prie veidrodžio, kraipydamas galvą. „Ką dabar daryti? Šitaip ir į gatvę nepadoru... Nors... Kažin ar kas labai stebėsis. Šiais laikais... Kiekvienam gali atsitikti...“

Kas atsitiko jam, neprisiminė. „Sutikau Povilą. Nuėjom pas Mariją. Paskambinom Jonui. Atvažiavo Antanas...“

Pabandė užsidėti skrybėlę, bet tada jau iš tikrųjų atrodė nei šiaip, nei taip. Numojo ranka ir išėjo. Laiptinėje, susitikęs kaimynę, senu papratimu kilstelėjo ranką prie skrybėlės, bet, užčiuopęs kirvakotį, tik pajuokavo:

– Kirvis galvon, velnias uodegon...

Kaimynė išsižiojo, bet nieko nepasakė.

Nusipirkęs laikraštį, žingsniavo skaitydamas „Kriminalinę kroniką“, tačiau apie kirvį ir galvą ten nieko nebuvo pasakyta.

– Kas darosi! – girdėjo šnekant už nugaros. – Še tau ir...

Atsisėdo ant suoliuko ir susimąstė. „Jei kreipsiuos į ligoninę, tikriausiai praneš policijai. Tiems, žinoma, bus įdomu, kaip kirvis atsidūrė mano galvoj. Bet aš nieko negaliu paaiškinti. Vadinasi, kils įtarimas. O kai sykį tapsi įtariamuoju – tai jau ilgam...“

Staiga kažkas timptelėjo už koto.

– Kas tas yr, sūneli? – klausė baltas seneliukas mėlynom akim.

– Kas, kas! – susinervino Petras. – Kirvis.

– Ką?! – šaukė seneliukas, priglaudęs delną prie ausies. – A?!

– Įsikirtau! – riktelėjo Petras.

– Tau?

– Sau!

Aplinkui ėmė rinktis smalsuoliai.

– Ko tik jaunimas neišsigalvoja, – priekaištingai kraipė galvą sene-

liukas. Paskui kreipėsi į susirinkusius: – Nemoka dabartės lietuvis laisve džiaugtis. Oi, nemoka. Atsimenu, prieš karą...

Petras suėmė abiem rankom kirvakotį, stipriai patraukė ir atsistojo.

– Ar ne geriau, jeigu žmogus, užuot kirtęs kitam, sau įsikerta? – paklausė. – Bet jeigu nepatinka...

– Reik priešą kirsti! – skystai klyktelėjo seneliukas, skubiai tipendamas šalin. – Gėda! Gėda!

– Greitai visi taip vaikščios! – jam įkandin sušuko Petras ir patraukė priešingon pusėn, mąstydamas, kad kultūringas žmogus niekada nebaksnos kitam pirštu į galvą. „Dar nežinia, kas blogiau: kirvis galvoj ar visai be galvos...“

Paskendęs mintyse, jis kaktomuša susidūrė su dviem policininkais. Iš netikėtumo krūptelėjo, kirvis blykstelėjo, o policininkai išblyško. Atšoko į šalį ir dingo krūmuose. „Aha, – patenkintas nusišiepė Petras. – Mano, kad mafija.“

Bematant pajuto didelį jėgų antplūdį ir ryžtingai nusiteikęs žengė į barą.

Barmenas išbalo.

– Su kirviais neaptarnaujame.

– Kur taip pasakyta? – paklausė Petras. – Aš Konstituciją skersai išilgai...

– Palikit rūbinėj.

– Kad pavogtų? Na jau ne! Šampano! Ir greičiau, kol... – reikšmingai pakratė galvą.

Barmenui sudrebėjo rankos, ir po penkių sekundžių šampanas putojo ant stalo. Petras išlenkė taurę, ir jį pagavo melancholija.

– Mergaitės! – šūktelėjo. – Dangaus gyvos žirklės! Atkirpkit ir man...

Bet aplinkui nebuvo nieko: tik tušti staliukai, susigūžę po baltomis marškomis. Petras K. įsižeidė ir atsistojo.

– Užkliūva jums tas kirvis! – rūsčiai šūktelėjo išeidamas. – Kiti užanty nešiojasi. Aš bent neslepiu.

Bet pamiršo pasilenkti ir nesmagiai kaukštelėjo kotu į staktą. Susinervinęs išėjo gatvėn. Praeiviai šastelėjo į šonus. Petras dar labiau susinervino. „Vis dėlto nesmagu. Reiktų ką nors daryti. Bet eiti pas advokatą negaliu, nes neturiu tiek... O kreipsies į mėsininką – traukdamas kirvį ir galvą nutrauks. Kaip stomatologiniuose... Ne. Užeisiu verčiau pas Povilą. Gal ką nors žinos...“

Bet Povilas nieko nežinojo.

– Niekada tu nieko nežinai, – barėsi Petras. – Kam ir gyveni?

Šito Povilas taip pat nežinojo.

Tada Petras trenkė durimis, nuėjo pas Mariją ir nuplėšė jai garbę ir orumą. Nebuvo sunku, mat plėšė jau nebe pirmą sykį.

– Kaip aš dabar gyvensiu? – verkė Marija.

Paskui jie paskambino Jonui ir nuėjo pas Antaną. Bet Antanas taip pat nieko nežinojo.

– Ir nenoriu žinoti, – sakė jis. – Aš moku važiuoti dviračiu ir šito man pakanka.

Visi patylėjo.

– Norit pažiūrėti televizorių? – paklausė Antanas.

– Televizorių aš esu matęs, – atsakė Petras.

– O pianiną?

– Ir pianiną.

– Daugiau aš nieko negaliu parodyti, – įsižeidė Antanas. – Turiu tik hemorojų. Bet judviem bus neįdomu.

– O Petras, – didžiuodamasi tarė Marija, – turi kirvį galvoj.

Petras susidrovėjęs nusigręžė, o Antanas paraudo iš pavydo. Visiems tapo aišku, jog draugų likimai susiklostė skirtingai, ir sena bičiulystė nutrūko.

– Ką šiandien matei pro langą? – paklausė Petras.

– Nieko, – atsakė Antanas.

– Norėčiau ir aš pažiūrėti.

– Prašom, – Antanas nuvedė svečius prie lango. – Tėvynė! – mostelėjo.

– Oho kokia! – stebėjosi Petras. – Pro mano langą visai kitaip atrodo.

– Taigi, – tulžingai pasakė Antanas. – Nebėr lygybės Lietuvoj.

Daugiau jie neturėjo apie ką šnekėtis ir atsisveikino. Antanas apžergęs dviratį nudardėjo į pakalnę, o Marija sėdo į liftą, aplenkusi Miegamąjį, išvažiavo į Doros kelią ir po keturių sekundžių dingo Petrui K. iš akių.

– Lietuviai! – pašaukė tas.

Bet aplinkui tik vėjas švilpė.

„Kirvio pavydi, – atsiduso Petras K. – Bet argi aš kaltas, kad persimainė... Anais laikais visiems vienodai įkirsdavo...“

Jis buvo jau netoli namų, kai apspito nepažįstami žmonės ir labai tyliai nupaveikslavo.

Kitą rytą pasipylė nuotraukos. „Atsitiktinumas ar kasdienybė?" – klausė vienas riebus dienraštis. „Ženklas, kad stabilizacija pasiekė apogėjų!" – šūkavo antras, pamėlynavęs ir sulysęs. Ogi tretysis, pats gražiausias, tvirtino, jog tikras lietuvis nūnai šitaip ir privaląs atrodyti: su kirviu galvoj arba su šakėmis nugaroj. „Revolveriai ir kulkos – prancūzų išmislas, – skelbė Vedantysis. – Ogi mes, lietuviai, turime žengti Dievo mums skirtu keliu."

Petras skaitė ir labai didžiavosi savimi, tačiau nesuprato, kieno pusėj tiesa.

Po pietų gavo šaukimą į televiziją.

„Neisiu, – nusispjovė. – Žinau jūsų televiziją. Pilna kamerų ir rodo visus, kurių ieško rinkėjai. Jei surastų... Tik taip lengvai nepriei-si. Aš berods nieko nepadariau..."

Bet vakare atvažiavo trys diktoriai, įlaipino į šarvuotį ir išvežė.

Televizijos Kamera knibždėte knibždėjo narių bei atstovų. Buvo jų čia visokiausio rango: nuo pasmurgusių galininkų bei įnagininkų iki sumitusių naudininkų, vardininkų, kilmininkų... Visi jie būriavosi Mėlynajam kampe... Pačiam vidury, ant paaukštinimo, tupėjo pasipūtęs Vietininkas, krapštinėjo plunksnas ir tik retkarčiais atsainiai skėsteldavo sparnais.

Raudonajam kampe riogsojo trys Jėgos ministrai, kleketavo tarpusavy ir dėbčiojo baltomis.

Paskui prasidėjo diskusijos. Visi ilgai ir triukšmingai ginčijosi, ką reiškia kirvis Petro K. galvoj. Bėgo minutės, savaitės, mėnesiai. Petrui kartais atnešdavo džiūvėsį, paduodavo stiklinę vandens, bet dažniausiai – tik laikraštį. Greitai jis jau nebeskyrė dienos nuo nakties ir tik didžiausio sąmonės aptemimo akimirkomis įsivaizduodavo lietuvis esąs.

Bet vieną sykį, matyt, pasikeitė politinė situacija, nes prie Petro K. staiga prišoko Diktorius, įgrūdo gerklėn mikrofoną ir griausmingu balsu suriko:

– O kaip manote jūs?

Petras K. baisiausiai sumišo. Be to, jam skaudėjo galvą, o kirvakotis buvo ištinęs.

– Aš nieko nežinau, – suvebleno.

– Šitokie darbeliai visados daromi paprastiems žmonėms nieko

nežinant, – nusišiepė Kilmininkas, o Vietininkas pritariamai mostelėjo sparnais.

– Tokia valdžia, – sukikeno Galininkas. – Prisėlina iš užnugario...

Centrinis Jėgos ministras grybštelėjo už diržo ir susiraukė: buvo atėjęs be granatų. Du išcentriniai ėmė pūsti dūmus.

– Štai kaip sprendžiamos problemos! – nusišiepė Kilmininkas. – Kirviu per galvą – ir nebereikia pensijos.

Jėgos ministrai sužvangėjo ir paraudonavo. Kairysis Išcentrinis, stvėręs už koto, pabandė ištraukti kirvį Petrui iš galvos.

– Petrai! – sušuko Kilmininkas. – Laikykis! – ir, susukęs Valstybės laikraštį vamzdeliu, vožė ministrui per sprandą.

Supuolė ir kiti. Vardininkas ir galininkas tempė Petrą už rankų. Kilmininkas ir Dešinysis Išcentrinis – už kojų, o Centrinis – už centro. Kairysis nepaleido kirvakočio.

– Dovanokit, – maldavo Petras K. – Už viską.

Kai atbėgo gaisrininkai ir paleido vandenį, visi kiek apsiramino. Palikę Petrą vidury, pasitraukė į savo kertes ir dalijosi patyrimu. Petras tysojo ant grindų ir atrodė kaip negyvas.

– Kelkis, Petrai! – suriko Kilmininkas. – Tėvynė šaukia!

– A? – silpnu balsu atsiliepė numirėlis. – Kas atsitiko?

– Kampanija prasideda! Į Lietuvą! Tegu visi pamato, kaip valdžia kovoja...

Petras mažai ką besuprato, bet jam buvo baugu, kad Tėvynės balsas toks rūstus ir griausmingas. Jis suprato, jog reikia keltis ir eiti, tačiau akyse griuvo Gedimino stulpai ir Trakų pilies kuorai, o stačiai per krūtinę lėkė prašmatnūs limuzinai ir rėpliojo surūdijusi žemės ūkio technika. Vienas kombainas užgeso ties pat širdimi ir išlipęs ūkininkas spjaudėsi, kad trūksta kuro.

– Nieko negaliu, – šnabždėjo Petras. – Važiuokit vieni.

– Ne! – suriko Centrinis Jėgos ministras. – Žmonės turi savo akimis pamatyti, kokių triukų griebiasi Avarinės tarnybos, kad sukeltų šalyje chaosą!

Petras neatsiliepė.

– Jis numirė! – skystu balsu šūktelėjo iš kertės kažin koks prarūgęs Įnagininkas.

Ir tada pirmąjį sykį suskambo ramus ir didingas Vietininko balsas:

– Tauta nemirtinga!

Visi nulenkė galvas.

Paskui du galininkai, paslapčiom prisėlinę, ėmė vilkti kūną iš Kameros.

– Važiuojam... am...

– Am? – paklausė Jėgos ministrai. – Am! – suriko.

– ...Am ...am, – nepasidavė galininkai.

Kilo baisus triukšmas ir žodžių jau nebebuvo galima suprasti.

...O Petro siela tuo metu kilo į dangų. Iš dviejų pusių ją prilaikė du baltasparniai, o tretysis lėkė priekyje ir pūtė sidabrinį trimitą.

– Tū-ū-ū! – aidėjo nuostabaus gražumo tonas.

– Lukterkit, – paprašė Petro siela. Pasirėmusi ant debesies, pažvelgė į prarają. Ten, prie negyvo kūno su kirviu galvoj, grūmėsi kirbinės narių bei atstovų. Aplinkui siūbavo rugiai, ošė beržynai ir kukavo gegutės.

– Lietuva brangi...

Baltasparnis papūtė trimitą, ir jie nulėkė prieš laikrodžio rodyklę. Ten jau matėsi Lietuvos vizijos kontūrai...

ROŽĖS ŽYDI RAUDONAI

Senoji Daukantienė verpė užu krosnies pakulas, o du jos sūnūs sėdėjo prie stalo ir darbavosi šaukštais. Jaunylis, Ferdinandas, tik šįryt parlėkė iš sostinės su blizgančia mašinėle. „Moka vaikis gyventi, – šypsojosi senikė. – Rudenį išėjo pėsčias Vilniaus miestan studijuoti, o jau per Adventą – šmakšt ir su ratais... Ot ką reiškia mokslas!"

Bet kai dirsteldavo į vyresnįjį, į Simoną, akys paplūsdavo ašarom. Tas dičkis penkti metai mokytojauja ir jau į žmogų nebepanašus. „Nepridurčiau iš pensijos, nežinia, ką valgytų, kuom rėdytųsi. O juk irgi mokytas... Ne veltui amžinatilsį Antanas sakydavo: mokslas mokslui nelygu..."

– Daug valgai, bruoli, – staiga tarė jaunylis.

Motinai net pakulos iškrito.

– Kū če dabar, Ferdi! – pašoko. – Kū šneki! Valgyk, Simai, kiek nori valgyk.

– Kad valgytum kiek nori, uždirbti reik, – pasakė Ferdinandas.

Simonas grikštelėjo dantimis, pakabino šaukštą.

– Aš pusantro uždirbu. Per mėnesį.

– O aš, – vyptelėjo Ferdinandas, – prageriu. Per dieną.

– Ferdi! – klyktelėjo motina.

Simonas atsistojo, pastūmė lėkštę.

– Vagies šmotas!

– O tu kas toks? – paklausė jaunylis. – Pedagogas. Inteligentas! Bibliotekininkas!!

– Nesikeik, Ferdžiuk, – verkė motina. – Ar taip aš mokinau...

– Kad taip yr!

– Kaip yr, taip, – ramino senoji. – Nevalia juoktis iš žmogaus negalios...

Ferdinandas tik šaukštu numojo.

– Pasileidimas!..

Broliai stovėjo vienas priešais kitą. Iš lėkščių tarsi dūmai virto garai.

– Aš dirbu darbą, kuris reikalingas žmonėms, – tarė Simonas. – Kada nors tai įvertins.

Ferdinandas ištraukė iš bliūdo samtį, nulaižė tirščius ir taip kaukštelėjo broliui per kaktą, kad tas net sužagsėjo.

– Ką tai reiškia?

– Šitaip tave įvertins.

– Vaikai! – šaukė motina. – Sūnaliai!..

Simonas klestelėjo ant suolo, sukūkčiojo.

– Atsikabink, Ferdi, – prašė motina. – Man visi vaikai lygūs. Be rankų, be kojų būtų – a varyčiau iš namų?..

– Be kojų ir aš nevaryčiau, – atkirto Ferdinandas. – O dabar... Nėr ko motinai ant sprando joti.

– Simonas neblogas vaikis, – teisino senoji. – Su galva negerai. Bet apsiliuobti padeda...

– Liuobsiu aš jam, – kratė samtį jaunylis.

Bet kaip tyčia atsilapojo durys ir įėjo tretysis brolis Jonas, deputatas.

– Ko murksot, – juokėsi, – kaip suvažinėti?

Nudžiugusi motina tūpčiojo apie deputatą, braukė ašaras.

– Pešasi gaidukai... Paimsiu šluotą...

– Tokie dabar laikai, – ramino deputatas. – Brolis prieš brolį eina. Visoj Lietuvoj šitaip.

– Dėkui Dievui, bent tu protingas, – jau šypsojo motina. – Pasakai kaip klebonas.

– Aš, mamyte, – tarė deputatas, – ką tik Vaičaitį pervažiavau. Mokytoją...

– Jėzau! – suklykė motina. – Jonai!

– Nu nepervažiavau, – juokėsi deputatas. – Bet kaip dėjau gazą per karvašūdį – nuo kaliošų lig ausų apdrėbiau. Net kapeliušas nulėkė.

– A gražu taip, vaikeli? – klausė motina.

– Ko gi negražu? – klausė ir deputatas. – Juk tai jis sakydavo, kad nebus iš manęs žmogaus. O matai, kaip viskas pasisuko! Katras dabar ne žmogus?

– Tai kokia nūnai politika? – teiravosi motina. – Ar mokytojai nebereikalingi? Kaipgi bus? Viena pati aš Simono neišmaitinsiu per žiemą. Nebent, – baikščiai dirstelėjo į Ferdinandą, – jei broliškai... Jei prikibtumėta...

– Tai kad jau ir nušneki, mamyt, – barėsi Jonas. – Vyras kaip jautis, pečiai kvadratiniai. Tokie šiandien patys prasimaitina...

– Kad nuo amžių taip yr, vaikeli, – dūsavo motina. – Vienas sūnus kunigas, kitas žemės artojas, o tretysis šunis lodydamas eina. Bet sėskis, Joniuk, prie stalo. Bulbynės semk.

Sūnus tik ranka numojo.

– Su bulbyne kvit, mamele.

Motinai net samtis iškrito.

– A susirgai?

– Sveikas, – juokėsi deputatas. – Aš tau, mamyte, aštuonkojį atvežiau.

– Kas tas yr? – pūtė akis senoji.

Deputatas atsegė portfelį, ištraukęs apystambį daiktą, sviedė ant stalo. Motina šoko atatupsta. Simonas dėbčiojo iš padilbų. Tik Ferdinandas drąsiai priėjo prie stalo, šniūkštelėjo.

– Žinom, – pasakė. – Vartojam.

– Motin! Simonai! – šūkavo Jonas. – Nebijokit.

Simonas pakilo. Buvo toks keistas, kad motina suklikus šoko suturėti, bet sūnus, ją atstūmęs, žengė prie stalo.

– Vo! – riktelėjo. – Dabar aš viską supratau.

– Ką jis suprato? – klausinėjo motina, įsikibus į deputato skverną. – Gal tu supranti?

Deputatas tik pečiais traukė. Jo veidas staiga pabalo, o rankos drebėjo.

– Ferdinandai! – šoko motina prie jaunylio. Bet tas tik šiepė dantis.

Motina, sukaupusi jėgas, prislinko prie stalo, vėpsojo į aštuonkojį.

– Ugi mat koksai... Viena... Keturios... Šešios... O kur, Joneli, dar dvi?

– Va jos, – baksnojo Simonas. – Va!

Motina dairės aplinkui. Simonas rodė į brolius.

– Kas tau yr, Simonai? – klausė. – Atrodai kaip nugaravęs...

– Aštuonkojis! – šaukė Simonas.

– Nu ir kas? – ramino motina. – Aš nebijau, tai ko tu... Būk vyras.

Simonas atkakliai rodė į brolius.

– Pasimaišė, – pravirko motina. – Daug skaito, mažai grynam ore būna...

Simonas staiga apvertė stalą ir išlėkė pro duris. Stvėręs šakes, pasislėpė už tvarto.

– Kas anam yr? – klausė motina. – Reikia tas šakes atimti.

– Ubago sindromas, – murmėjo deputatas.

– Ubagodromas, – išblyškusi traukėsi motina. – Užkeikta vieta...

...O Simonas švaistėsi šakėmis po mėšlyną, net kotas braškėjo.

– Še tau! – rėkavo. – Še!..

Gūrino keliu mokytojas Vaičaitis.

– Kurmius gaudai, Simonai?

– Je, – braukė prakaitą. – Kur mausi, ten kurmis.

– Agrarinė politika...

– Visus nudobsiu!

– Aš bijau... Tegu rausia...

Priėjo arčiau Simonas, paklausė tyliai:

– Eisi su manim, Pranciškau?

– Kur?

– Į mišką.

Krūptelėjo Vaičaitis, pabalo.

– Išniekino tamstą. Purvais apdrabstė...

Vaičaitis suko šalin akis, murmėjo:

– Kas kilnu, tas nesusipurvina...

Kilstelėjo skryblių, nutipeno smulkiai, neatsigręždamas.

Simonas lydėjo akimis. Vaičaitis buvo toks liesas, kad net menkam vėjeliui pučiant svirdinėjo, klupinėjo, skitiniavo... „Štai tikro šviesuolio laikysena, – dingtelėjo. – Bet Lietuvoj šitaip nelaimėsi..."

Nuėjo pas pensininką Valančių.

– Ar turi ko valgyt, Motiejau?

– Seniai nebevalgau...

Leidžiantis saulei, žmonės matė juos traukiant miško link. Vienas nešėsi šakes, kitas dalgį. Vėjas pūtė į veidus...

...Motina skaitė „Respubliką", akys plūdo ašarom, liejosi raidės. „Rasta dvylika lavonų... Perrėžta gerklė... Krūtinėje keturios durtinės žaizdos... Aštriu įnagiu, galbūt vinimi..."

„O gal keturpirštėmis?" – krūptelėjo.

Pakėlė akis į šventąjį paveikslą.

– Kankiniai... Soldatai... Sakuotnugariai...

...Vieną vakarą, jau prieš pat Kalėdas, kai senoji taisėsi gulti, su trenksmu atsilapojo durys. Įvirto dviese, nepasilabinę sukrito prie krosnies. Apšepę, skarmaluoti...

– Šviesą užpūsk, – paliepė jaunesnysis, ir tik iš balso motina pažino: Simonas! Suklikus tiesė rankas, bet sūnus pašoko, atstatė šakes.

– Lovas paklosiu, – bruzdėjo motina.

– Nėr kada, – atkirto Simonas. – Ąžuolas sužeistas. Spirito reik.

– Ąžuolas! – aikčiojo motina. – Ar ne klišis Valančius, aukogolikas?

– Ša! – aprėkė sūnus, stryktelėjo į kertę. – Kas ten?

– Tarakonai brazda...

– Tarakonai! – šaukė sūnus. – Visur tarakonai!

– O ko tu mokyklon nebeini?..

Simonas tik šakėmis numojo.

– Ne laikas, motin.

Ąžuolas pašaukė silpnu balsu:

– Uosi... Ge-e-e...

– Nešk kanistrą, – skubino Simonas. – Tokie dalykai dedasi Lietuvoj!..

Kol motina pylė ant žaizdų, Ąžuolas raukėsi, gargaliavo, bet nepaleido dalgiakočio. Simonas, užvertęs akis į lubas, vapėjo:

– Balsą girdėjau... Sako, kad po Kalėdų tai jau tikrai...

– Pažadai... – dūsavo Ąžuolas.

– O aš tikiu! – užsiplieskė Simonas. Pašokęs skardžiu balsu traukė: – Šėlstančios vėtros plasno-o... Spaudžia ir slegia mus smurtas nuožmū-ū-ū...

– Ką jūs, vaikai, dviese... – verkė motina. – Prapulsita...

Simonas liovėsi giedojęs.

– Mūsų daug, mamyt. Martynas... Kristijonas... Antanas... Dionyzas... Ir Justinas amžinatilsį sargyboj stovi...

Motina, jau pralinksmėjusi, glaudėsi prie peties.

– Su šakėm atsargiau, vaikeli. O ir netinka mokytam žmogui...

Simono veidas sužiaurėjo, tapo svetimas.

– Tu atsimink, motin! – riktelėjo. – Geruoju negausim mes nieko. Į trispalvį terorą...

Mostelėjo šakėmis.

– Aleliuja!

Vyrams išeinant, motina slapčiom palaimino sūnų, o tas jau iš lauko šūktelėjo:

– Švietimo refo-or-r... Pensijusta-at...

Vėjas pagavo balsą, nuskraidino į tamsą...

...Vos prašvitus atlėkė iš sostinės Jonas, patraukė šnervėm.

– Kuom čia smirdi, motin?

Senoji pravirko ir buvo beketinanti viską iškloti, bet kol sūnus

uostinėdamas sklaidėsi po kertes, spėjo pastebėti prie diržo tintaluojantį šauninką ir tik susigūžė, paklausė baikščiai:

– Kam, vaikeli, tą brudą valkioji?

Sūnus užsisagstė, subaltakiavo.

– Mums pagal įstatymą priklauso.

– Nelaikyk prie pilvo, – pamokė senoji. – Makelę persišausi.

– Kur brolis?

– Bene aš ganau...

– Kažką suki, motin, – raukėsi deputatas. – O juk aš atvažiavau pranešti, kad nuo pirmadienio algos keliamos.

Motina net rankom suplojo.

– Ot čia tai naujyna!

– Taip ir paskelbk, – tarė deputatas, pritūpęs kertėj, išsitraukė blizgantį daikčiuką, papūtė:

– Vienas... Vienas...

Motina trypinėjo aplinkui.

– Bet ar gali būti? Niekad nekeldavo... Jau, matyt, kokią klastą...

– Gali! – nukirto deputatas. – Pats pasirašiau. Du šimtus kartų... Du... Du... – burbuliavo į aparatą. – Vienas...

– Tai jau šis tas, – nušvito senoji, išbėgusi ant slenksčio, apsidairė į šalis.

– Sakalai, broleliai, – pašaukė. – Kur jūs?

Rūsčiai šlamėjo miškas. Klykavo kažin koks nematytas paukštis.

– Girios ąžuolėliai, – šaukė motina. – Žalieji mano...

Prasivėrė tamsi miško siena. Išėjo Simonas, žiūrėjo didelėm veršelio akim...

Ir staiga motinai prie ausies kad pykštels! Sukliko motina, atsigręžė. Už nugaros perkreiptu veidu stovėjo sūnus Jonas su ištiestu šauninku. Smirdalai virto iš vamzdžio. Blykstelėjo ugnis. Pykštelėjo dar kartą.

– Mama! – sušuko Simonas, skėstelėjo rakomis, išmetė šakes.

– Simai! – klyktelėjo motina, šoko ton pusėn, bet Jonas, pastvėręs už padurkų, taip timptelėjo, kad net sparnai plyšo.

– Stok! – rėkė. – Šausiu!

Simonas sverdėdamas žengė atgal. Žalios eglių skaros tarytum rankos apkabino, paglostė, pakavojo...

Motina, įsikirtusi nagais deputato krūtinėn, stūmė į kertę. Tas daužėsi kumščiais.

– Traukis, ragana! – kėlė šauninką. – Paspruks, gyvatė...

Motina tik sudejavo. Stvėrusi kaušą, pasėmė verdančio vandens, šliūkštelėjo sūnui į akis.

– Bepruoti! – šaukė. – Istrebiteli!..

Pametusi kaušą, laukan išlėkė. O deputatas, parpuolęs ant kelių, šliaužiojo po aslą.

– Tamsu Lietuvoj, – vapėjo. – O, kaip tamsu!..

...Kai Daukantų kieman subėgo žmonės, motina klūpėjo pamiškėj, rinko skreitan paraudusio sniego gniūžtukes.

– Rožės žydi, – šypsojosi. – Raudonai...

Ir traukės nuščiuvę žmonės: tokia baisi buvo ta šypsena. O giria ošė, niūriai ir paslaptingai, kaip prieš penkis, prieš penkiasdešimt, prieš penkis tūkstančius metų...

PIJUS NEBUVO PROTINGAS

Tai prasidėjo po pusryčių, kai Radijo Taškas pranešė, jog išvogta jau pusė Lietuvos. „Vadinasi, kita pusė dar liko!..“ – toptelėjo.

Visą rytą jį pylė prakaitas, kaito ausys ir raudonavo žandai, – net žmona pirmą sykį per paskutinį dešimtmetį pažvelgė su kažkokia išraiška. Drebėjo rankos ir bildėjo širdis, triskart per dieną norėjosi būdelėn. Deja, pakili būsena truko neilgai.

„Ką gali pavogti, dirbdamas korektorium? – apniko niūrios mintys. – Saują raidžių?“

– Pijau, – pašaukė žmona. – Būk viršaitis.

– Bet kaip? – paklausė jis. – Kaip juo tapti?

– O kaip kiti! – riktelėjo moteriškė ir dūrė kaulu į Lietuvą. – Kelkis ir eik.

Pijus šoko į kelnes, basnirčia įsispyrė į sandalus, ant nuogo kūno užsimetė chalatą ir išlėkė. Švilpė vėjas ir šaukė vaikai, puodynė atsitrenkė į pakaušį, bet aiškiau nepasidarė. Užsiropštė į Bekešo kalną ir sunkiai alsuodamas įsitvėrė pušelės.

Tą dieną tarsi naujom akim pamatė gimtąjį kraštą. Vienoj pusėj riedėjo traukiniai, kitoj – dygo balti mūrai. Viršum galvos kaukė lėktuvai, o po kojomis tylėjo žemė. Pašlaitėj mažas berniukas rentė smėlio pilį, pasirėmęs lazdele į jį spoksojo žilas senelis varvančia nosimi, o iš kišenės seneliui byrėjo smėlis. Pijus dairėsi į visas šalis, baksnojo Lietuvą pagaliu ir daužė sandalo kulnimi.

Bet greitai rankos nusviro. Lietuva jam pasirodė didelė ir sunki, ir jis nesuprato, už kurio galo griebti.

– Ką čia darai, dėde? – rūsčiai paklausė berniukas. – Bene jau taikais ką pavogti?

O senelis pagrūmojo lazda.

Pijus nusigando ir pametęs sandalą parbėgo namo.

Vakarienė buvo užsirakinusi šaldytuve, ir iš Pijaus šaipėsi visi šaukštai ir šakutės. Apimtas sielvarto jis nudūlino į kertę, ilgai klausėsi skrandžio muzikos ir griežė dantimis, o tamsūs šešėliai šoko ant sienos.

– Kas buvo nieks, tas bus viskuom! – staiga suriko Radijo Taškas.

„Tai apie mane!“ – stryktelėjo iš lovos Pijus, bet Taškas nutilo, ėmė šniurkščioti ir netrukus atsiprašė: įvykusi klaida. Trumpas sujungimas.

– Meldžiame klausytis biznieriaus abėcėlės, – tarė jau visai nuolankiu tonu.

Pijus išsižiojo, bet ne kažką tesuprato. Akcinis inovacinis jo galvoje greit susimaišė su natūraliu raudonuoju ir teko pakišti kaktą po kranu. „Ot suka! – niršo Pijus. – Tu paaiškink man, ką vogti ir kas atsiranda pirmiau: protas ar pinigai?“ Pasiteiravo kiemsargio Vasiliausko.

– Tie dalykai neatskiriami, – paaiškino senolis. – Bus pinigų – atsiras ir proto.

Pijus išvertė kišenes ir suskaičiavo. „Jei senolis teisus, proto aš turiu nedaug.“

– Ką dabar vagia? – pasiteiravo komisaro.

– Viską, – atšovė tas.

– O nuo ko man pradėti? – domėjosi Pijus.

– Pradedantys šiandien ima žemę ir žemdirbius, fabrikus ir pusfabrikačius, – aiškino komisaras. – Bet galima ir dviratį.

– O kaip? – klausė Pijus. – Už ko griebti?

– Už ragų! – riktelėjo komisaras ir sudavė gumine lazda per pasturgalį.

Pijus padėkojo ir nuėjęs pas teisėją Zabielą pasiteiravo, kiek anas jam duotų už dviratį.

– Kvaily! – subarė teisėjas. – Kas nuo dviračio pradeda, iš to žmogaus jau nebus. Imk traukinį.

– Je, – tarė Pijus. – Kad nežinau, kaip užvesti.

– Proto reikia, – atšovė teisėjas.

„Vėl tas pats, – raukėsi Pijus. – Užburtas ratas. Gal kokią knygą perskaityti?“

– Per vėlu, – atkirto Kultūros ministras. – Dabar jau nebepadės.

„Ką daryti? Ką daryti?“ – šaukė jis, bet indai ir baldai, apkurtę nuo senatvės, tylėjo.

– Protas ir pinigai ne viskas, – tarė monsinjoras. – Yra dar siela.

„Še tau, – sutriko Pijus. – Kas tatai galėtų būti?“

Apie sielą ir anksčiau buvo girdėjęs, tik niekad nemanė galįs ją ir pats turėti. Nė kiek dėl to nesigraužė, nes neišmanė, kur ją būtų galima panaudoti. Prisiminė, kaip ilgai ir be reikalo vaikystėje mokėsi

traukti kvadratinę šaknį. „O kur tujen tokią užaugęs traukei? – karčiai šyptelėjo. – Daiktas anei kiek ne reikalingesnis nei kitam inkstai akmenyse."

Bet vieną sykį, prasilenkdamas su kažkokiais dvariškiais, išgirdo žodžius, kurie jį sukrėtė: pardavė sielą. Stabtelėjo ir išsižiojo. Net karštis išmušė. Kas pardavė? Kam? Už kiek?"

– Ko stovi kaip apsimyžęs! – riktelėjo žmona, mat buvo algų diena, ir moterys žengė sykiu su vyrais.

Jis įdėmiai nužvelgė saviškę, tarsi pirmąsyk regėdamas.

„O juk protingam neišdrįstų šitaip pasakyti, – pamanė su kartėliu. – Kaip vis dėlto nesmagu, kai trūksta..."

– Kaip manai, ar aš turiu sielą? – paklausė tada žmonos.

– Nieko tu neturi, – tarsi mėšlu apdrėbė ta. – Jeigu turėtum, tai...

Ir kažkodėl pravirko.

„O anas, aišku, turėjo, kad pardavė, – sumetė Pijus. – Vadinasi, jei susitaupyčiau... jei susiveržčiau..."

Bet smulkios kupiūros slydo pro pirštus tartum smėlis. Pijus darėsi vis nervingesnis ir, kai vieną rytą žmona ištiesė ranką, piktai suriko:

– Parduok sielą ir turėsi!

Pati tratėdama išlėkė pro duris, o antrieji ir tretieji patiekalai tą dieną per pietus taip ir nebepasirodė.

O jeigu diena prasideda blogai, gero nelauk ir vakare. Devintą valandą Pijų ištiko dar vienas smūgis. Radijo Taškas, visą dieną plepėjęs niekus, staiga prabilo apie kažkokį žmogėną, kuris sukaupęs didelius sielos lobius ir neva „dosniai išdalinęs kitiems". Pijus net pabalo. „Sekasi rupūžėms", – ir atsivėdėjęs pylė kumščiu per garsiakalbį. Taškas ūmai nutilo, ir jis nebeišgirdo nei to žmogaus pavardės, nei adreso. Bematant suprato pasikarščiavęs, visą vakarą atsiprašinėjo ir net pastatė ant viršaus vazą su pinavijom, tačiau anas įsižeidęs tylėjo.

Tą pačią naktį Pijus sapnavo sielą. Ant aukšto, stataus kalno stūksojo didžiulis mūras, iš lauko panašus į Seimo rūmus, o iš vidaus – į sandėlį, iki pat viršaus prikimštą išsipūtusių maišų, ryšulių bei rakandų, kurių jis net pavadinimų nežinojo. Viduje, plačiausiai išsižergęs, stovėjo storas barzdyla, o prie durų driekėsi ilgiausia virtinė nusmurgusių žmogeliukų, tarp kurių Pijus matė ir nemažai savo kaimynų. Po vieną jie lindo vidun, o storulis graibė iš kerčių maišus bei ryšulius ir mėtė jiems. Žmogeliai, linkčiodami ir svirduliuodami, apsika-

binę lobius, turseno pakalnėn. Storulis pūkštė, braukė prakaitą ir tarškino raktais.

Bet kai priėjo Pijaus eilė, staiga liovėsi dalijęs.

– Ko? – riktelėjo, rūsčiai blykčiodamas akimis.

– Kaip visiems, – sumurmėjo Pijus.

– O kur dėsi? – nusišiepė storulis. – Sielos taigi neturi.

– Bent pusmaišį, – kūkčiojo vargšas. – Žmonai...

– Lįsk į skylę, – riktelėjo storulis.

Visiems kikenant, įgrūdo Pijų maišan, užrišo ir pastatė kertėj.

Pijus ėmė dusti, grabalioti rankomis ir užčiuopė kažką slidų ir šiltą. Apimtas siaubo, klaikiai suriko. Bet slidusis riktelėjo dar baisiau:

– Baik! Baik!

Ir spyrė į paslėpsnius. Tada Pijus ir pabudo, visas drebėdamas, išpiltas prakaito. Buvo susivyniojęs į antklodę, o išbudinta žmona plūdo paskutiniais žodžiais.

Susigraudinęs atsikėlė ir pasiskundė kiemsargiui Vasiliauskui.

– Kiekvienas turi sielą, – nuramino tas. Ir dar pripylė stiklinę.

– Ir aš taip manau, – sakė Pijus. – Bet pats va kažkodėl neturiu.

– Ar vagi?

– Ne.

– O kyšius?..

Pijus tik ranka numojo.

– Vadinasi, turi, – įsitikinęs tarė kiemsargis.

– Bet aš neimu tik dėl to, kad negaliu prieiti, – teisinosi Pijus. – Taip jau susiklostė gyvenimas. Esu korektorius... O jei būčiau Prezidentas ar policininkas – tai man tik paduok!..

– Dėl to ir susiklostė, – aiškino gerasis žmogus. – Neturėtum – gal net reketorius būtum...

Bet Pijus vis tiek dvejojo.

– O jeigu man proto trūksta?

Senolis ilgai galvojo, raukė kaktą.

– Dviračiu važiuoti moki?

– Moku.

– Tada netrūksta.

Pijus padėkojo ir pabučiavo ranką.

O anas mokino:

– Laimingas ne tas, kurio kišenės prikimštos, o tas, kieno siela plati.

„Geras žmogus, – dūsavo Pijus, užsikąsdamas aliejuj mirkytais

laikraščiais. – Bet kai ko nesupranta. Jei vien lapais minti, – iš ko gi sielai platėti?..“

Ir jis papasakojo baisųjį sapną. Vasiliauskas pūtė dūdą, kraipė ūsus, o paskui išlenkė bemaž pilną stiklinę.

– Aš manau, sielos lobiai ne taip atrodo, – pasakė nelabai tvirtu balsu. – Čia propaganda.

– O kaip? – teiravosi Pijus.

Kiemsargis galvojo gerą valandą ir galų gale atsakė nežinąs.

– Anksti likau našlaitis, – pridūrė susigraudinęs.

– Bet! – nustebęs sušuko Pijus. – Juk tamsta turi!

– Turiu! – pakratė barzdelę kiemsargis. – Skauda! Bet užpilu kirminą, – čia jis maktelėjo stiklinę, – ir praeina.

Ir, nuvirtęs ant suolo, graudžiai užknarkė.

Pijus papūtė į tuščią butelį ir išėjo. Krantine sliūkinantys žibintai pašaipiai spoksojo į jį, o vienas, pamušta akim, keistai it suokalbininkas mirkčiojo.

„Še tau, – krimtosi Pijus. – Jinai dar ir skauda. O be pinigų neužpilsi... Ne, kad ir kaip žiūrėtum, verčiau turėti kišenėj...“

Siela jau nebeatrodė panaši į sandėlį, greičiau į soliterį, susirangiusį viduriuose.

„Tačiau tokios man visai nereikia“, – niršo Pijus. Jį stačiai dusino mintis, kad turi išlaikyti ne tiktai šeimą, bet ir kažkokią sielą, kuri jokios naudos neatneša ir apskritai nežinia ką veikia.

„O jeigu pasikarčiau? – dingtelėjo. Užsirišo virvę, nusižiūrėjo šaką. Bet kažko lūkuriavo. – O jeigu sielos nėra? Tada visi kvailiu vadins.“

„O jeigu yra? – tarė kitas balsas. – Kas pagaliau išvogė pusę Lietuvos? Niekas atsakomybėn nepatrauktas, niekas nesuimtas...“

Verkdamas slankiojo gatvėmis, o praeiviai keistai dėbčiojo į jį. Juto, kaip kažkas veržte veržia gerklę. „Tai jinai mane smaugia, – dūsavo. – Jinai neduoda gyventi.“

Įsivaizdavęs, kaip siela jo viduje viską ryja ir dar kikena patenkinta, pajuto nuožmią neapykantą.

– Bene kartis žadi? – paklausė vieną rytą žmona. – Tik jau ne namuose.

– Kodėl taip manai? – sumišo Pijus.

– Į veidrodį pasižiūrėk.

Ant kaklo kadarojo virvagalis. „Še tau, – pakraipė galvą Pijus. – Kaip užsirišau prieš dvi savaites, taip ir nešiojuos. Negražu.“

Nurėžė virvagalį, nusviedė į kertę ir atsigulė. Nutarė, jog šiąnakt mirs.

Bet kai ryte nubudo, pastebėjo, kad yra dar gyvas. „Ne, šitaip nieko nebus. Reikia vogti, – nusprendė. – Jei senolis teisus, – o Pijui atrodė, kad jis visada teisus, – siela turėtų lėkti laukan net pašvilpdama."

Pajutęs neregėtą jėgų antplūdį, nulėkė į stotį, įšoko į pirmą pasitaikiusį traukinį, o po pusvalandžio jau sėdėjo mašinisto vietoj.

„Kiek daug reiškia pasitikėjimas savimi, – kraipė galvą. – Ir kraujo ne marios..."

Netrukus prisistatė keleivių delegacijos. Vieni geidė sukti į rytus, kiti į vakarus, o kažin kokių nusmurgėlių kompanija reikalavo nedelsiant sustabdyti traukinį ir parodyti įgaliojimus. Pijus tik nusikvatojo.

– Važiuosim, kol sustosim, – atrėžė.

Po pietų abipus geležinkelio išdygo pirmieji piketai. Kairėj kėlė plakatus: „Pritariam!" „Teisingai!" Dešinėj plūdosi ir apmėtė agurkais. Pijus nekreipė dėmesio ir tik džiaugėsi, kad nesunku vairuoti.

Vakarėjant pasirodė pirmieji badautojų vagonėliai. „Kur važiuojam?" – klausė užrašas ant sienos.

– Ne jūsų reikalas! – paaiškino Pijus, o vėjas pagavo balsą, apsuko badautojui aplink kaklą ir sykiu su dūmais pakabino ant pušies.

O pro šalį lėkė ir lėkė... Laukas... Rugiai išplaukę... Plaukiantys drugiai... O Lietuva!

– Ėhė hėi! – šaukė Pijus iškišęs galvą. – Važiuojam!

– ...am... am... – atsišaukdavo pagelžkele sliūkinantys lietuviai, o jų vaikai mojavo rankutėm ir bėgo iš paskos.

Pijus net susigraudino pagalvojęs: o kažin kas ten, už horizonto?

POLICININKO KONTRIMO TEISYBĖ

Policininkas Kontrimas žmones skirstė į dvi kategorijas: aukas ir nusikaltėlius.

Vakar, kol nužingsniavo nuo namų iki nuovados (1,5 km), suskaičiavo septyniasdešimt nusikaltėlių ir septyniasdešimt septynias aukas (atskirdavo iš profilio). „O juk pernai, – atsiduso, – tokiu pat laiku nusikaltėlių šitam ruože sutikdavau tik trisdešimt penkis..."

Antrą sykį jis atsiduso, prisiminęs, kad pernai be uniformos ir ginklo jau nebedrįsdavo nueiti iki parduotuvės ar vaikų darželio. „Bet tai dar niekai... Dar geri laikai buvo..." Šiemet jis jau nebedrįsta ir vonioj sėdėti nuogas. O naktį, suriaumojus vandentiekio vamzdžiams, pašoka išpiltas prakaito ir nebesumerkia akių ligi pat ryto.

Tačiau šįryt savijauta buvo itin keista. Jau seniai metas tarnybon, o policininkas Kontrimas niekaip nedrįsta išeiti pro duris. Vos palietęs rankeną, strykteli atgal nelyginant srovės nuplikytas. Paklaikęs jo žvilgsnis skrodžia sienas kiaurai. „Ten kažkas stovi! Ir kad voš kirviu į kaktą..."

Bet pasitraukęs į miegamąjį, jis jau šaiposi iš savo baimės. „Niekas ten nestovi. Ir kodėl turėtų stovėti? Šiemet aš nė vieno nenuskriaudžiau."

Tai tiesa. Pastaruoju metu policininkas Kontrimas stengėsi būti itin pakantus ir korektiškas. Išgirdęs rėkiant, užsikimšdavo ausis vata, o išvydęs tarpuvartėj mušamą žmogų, pereidavo į kitą gatvės pusę. Šiaip jau stengėsi vaikščioti greitai ir nesidairydamas. „Širdį skauda, matant tas baisybes", – teisindavosi pats sau.

Širdis buvo maža, o baimė didelė. Ji skverbėsi pro visus matomus ir nematomus plyšelius. „Žmonės dabar tokie nervingi, – dūsaudavo Kontrimas. – Gali ir šiaip sau, nė už ką cvangtelti... Ak, ir kodėl aš stojau į Policijos, o ne į Muzikos akademiją?"

Ir policininkas Kontrimas atsidūsta trečiąjį sykį.

Vaikystėje Kontrimas pūtė birbynę, ir jos garsas nūnai atrodė šimtąsyk mielesnis nei policininko švilpuko. „Bet kas galėjo žinoti, kad keisis laikai ir pridygs šitiek nusikaltėlių? Reketas... Kroketas... Kai man buvo aštuoniolika, tokių žodžių nebuvau girdėjęs... Vogti,

sprogdinti – nė į galvą neateidavo... Retsykiais nušvilpdavau iš kaimynų šiltadaržio agurką – bet juk smulkmena! Vožtelti kumščiu silpnesniam į kaktą ir žiūrėti, kaip virsta – irgi patikdavo... Dėl to, tiesą sakant, ir įstojau..."

Prisiminė metus, kai darbavosi blaivykloje. Pradės koks apsisnarglėjęs civilis veblenti – pertrauksi lazdele per šonkaulius... Ir mankšta, ir malonumas. Ir jokių pretenzijų. Girtuoklis geras žmogus, girtuoklis nieko neatsimena...

Smagūs laikai!..

Prisiminęs jaunystę, policininkas Kontrimas susigėdo. Išsitraukęs švilpuką, skardžiai sušvilpė, vienu šuoliu stryktelėjo prie durų ir atplėšė jas. Nieko! Bet lemputė laiptinėje nedegė, ir jam suspaudė širdį. „Tai ne šiaip sau", – dingtelėjo. Šoko atgal, užrakino duris ir užstūmė spintą.

„Ką dabar daryti?" – blaškėsi po kambarį. Dirstelėjo pro langą. „Penktas aukštas. Neiššoksi." Apačioj stovėjo kažkokie vyrai. „Ko jie laukia?" Vienas pakėlė galvą, ir policininkas Kontrimas šmurkštelėjo po užuolaida. „Gal paskambinti policijai?" Tačiau tuoj pat prisiminė, kad jis pats yra policininkas.

Bet argi policininkas negali kreiptis į policiją?

Staiga telefonas sučirškė pats.

– Skalbykla?! – šaukė nepažįstamas balsas.

„Ką tai reiškia? – nustėro Kontrimas ir tučtuojau pametė ragelį. – Kokiu būdu aš galėjau atsidurti skalbykloje? Dingti! Ir kuo greičiau. Nėra abejonės, kad jie čia susiburia."

Prišokęs prie durų, pabandė jas atplėšti, tačiau durys buvo užrakintos. Spyrė koja, paskui panaudojo specialų pratimą – durys nepasidavė. Išpylė prakaitas. „Spąstai. Pakliuvau. Štai kaip viskas baigiasi."

Staiga jam toptelėjo, kad skalbykloje turi būti paklodžių. „Galima surišti ir nusileisti pro langą. Bet kur jų ieškoti? – apsidairė. – Panašu, jog tai ne skalbinių cechas, o vedėjo kabinetas. Vedėjas, aišku, jų bosas... Bet kas gi tai? – krūptelėjo. – Iš kur čia mano žmonos apatiniai?.. Vadinas, ir žmona su jais?"

Vėl sučirškė telefonas. „Ką daryti? – karštligiškai sprendė Kontrimas. – Nekelti! Bet sykį jau pakėliau, vadinas, jie žino, kad aš čia. Kad nebūtų blogiau..."

Jis pakėlė ragelį, bet nieko nesakė.

– Petrai, tu? – klausė įtartinai skambantis baritonas.

„Ir mano vardą žino!“ – sudrebėjo Kontrimas.

– Skalbykla... – suvebleno skystu balsu. Anoj pusėj kurį laiką buvo tylu, paskui pasigirdo pypsėjimas.

Petras Kontrimas užsidengė veidą delnais ir taip sėdėjo nežinia kiek. Galvoje plūduriavo migla. Staiga pašoko: čirškė vėl. Nupuolusia širdim pakėlė ragelį, bet čirškesys nenutilo. „Nieko aš nebesuprantu ir nereikia suprasti, – vangiai pagalvojo Kontrimas. – Beje, po šimto metų nė vieno nebebus... Anksčiau ar vėliau visi atsidurs skalbykloje... Bet apie ką aš?..“

Paskui jis suprato, kad čirškia durų skambutis. Kažkas įkyriai skambino. „Jie!“ – toptelėjo Kontrimui, ir prieš akis jam prabėgo visas gyvenimas. Štai jis, dar mažas berniukas, drąsiai kelia rankutę: „Mokytoja, užaugęs aš būsiu milicininkas!..“ O štai jis, jau suaugęs uniformuotas vyras, sėdi... „Kur aš sėdžiu? – krūptelėjo Kontrimas. – Bet argi... Argi tai ne mano butas? O ką tik buvau skalbykloje... Ką visa tai reiškia? – Jis apsižvalgė. – Tikrai panašu, kad čia mano svetainė... Ten miegamasis... O ten, ko gero... Taip. Tualetas.“

Jis sparčiai apėjo visus kambarius ir padarė kratą. Rezultatai patvirtino įtarimą: tai buvo jo butas.

Policininkas Kontrimas susmuko ant sofos. „Matyt, buvau netekęs sąmonės, ir jie pernešė mane iš skalbyklos į namus. Tačiau kuriam galui? Ir kodėl spinta prie durų? Kad neišeičiau... Beje, kažin ar aš nesužeistas?“ – nusimetęs drabužius, apžiūrėjo kūną veidrodyje. Smurto žymių nebuvo, bet skaudėjo galvą. „Trenkta sunkiu buku daiktu“, – konstatavo policininkas Kontrimas.

Ir tada vienu metu sučirškė telefonas ir durų skambutis. Kontrimas pašoko ir sopulio pervertas sustingo išskėstom rankom vidury kambario. O! Kokios tai buvo ilgos, kankinančios sekundės. „Bet šitaip nebūna, kad vienu metu skambintų ir telefonu, ir į duris! Čia kažkas ne taip.“ Ir klaiki siaubo aimana išsiveržė iš policininko lūpų.

– Kas ten? – pasigirdo sunerimęs balsas už durų.

„Kas ten... – suvapėjo Kontrimas. – Bet juk šitaip klausti gali tik tas, kuris viduj, o ne tas, kuris anapus.“

Durų skambutis dabar tylėjo, o telefonas vis dar tebečirškė.

– Ar čia policininko Kontrimo butas? – jau rūstesniu tonu paklausė balsas už durų.

Telefonas nutilo, bet vėl sučirškė durų skambutis.

– Ne, ne! – sukliko policininkas. – Čia skalbykla.

Dabar nebečirškė niekas. „Gudriai būsiu juos suklaidinęs“, – džiūgavo Kontrimas.

Džiaugsmas truko neilgai.

– Kokia skalbykla? – paklausė balsas.

– Numeris penki, – atsakė Kontrimas, kas pirmiausia jam šovė į galvą. – Bet šiandien nedirbame.

Pastvėręs pieštuką ir popiergalį, brūkštelėjo „Sanitarinė“ ir paspjaudęs priklijavo prie durų.

– Ką? Kas yra?! – šūkaliojo balsas.

– Skaityti nemokat! – riktelėjo Kontrimas. „Ak, Viešpatie!“ – jam tik dabar toptelėjo, kad raštelis ne toj durų pusėj.

– Tai aš! – tarė balsas už durų.

„Aš? – krūptelėjo Kontrimas. – Bet aš juk čia!“

– Manęs ten nėra! – šūktelėjo.

Kurį laiką buvo tylu, bet netrukus kažin kas ėmė šūkauti iš kiemo.

– Petrai! Petrai!

„Supa iš visų pusių, – išbalo Kontrimas. – Dabar jau per vėlu pro langą... – atsidaręs šaldytuvą, dirstelėjo vidun. – Ilgai neišsilaikysiu... – suskaičiavo kiaušinius. – Dešimt. Paskutinis – sau.“

Galvą skaudėjo vis labiau.

Jis atsisėdo ant sofos ir, matyt, užsnūdo, nes regėjo kažin kokią muzikinio profilio skalbyklą. Garų kamuoliuose raivėsi apkūnios skalbėjos, o jis slėpėsi kubile ir pūtė birbynę. Sklido nuostabūs garsai. Staiga viena skalbėja, labai graži ir nuoga, grėsmingai priartėjo prie pat kubilo. Išsigandęs jis papūtė smarkiau, bet pasigirdo tik bjaurus čirškimas.

– Atidarykit! Policija! – rėkė už durų.

„Išgelbėtas!“ – tokia buvo pirmoji Kontrimo mintis. Jau jisai šoks prie durų, tik staiga nukrėtė šiurpas. „Policija! Bet šiais laikais ir policija gali... Ne! Neatidarysiu.“

Į duris dabar beldė, o galvoje čirškė.

„Vadinas, aš įtariamasis, – dūsavo Kontrimas. – Ką aš padariau?“

Pabandė prisiminti, bet galva tiesiog plyšo pusiau. Anąsyk... Anąsyk jį iškvietė į skalbyklą, o ten...

Policininkas Kontrimas greitai aplėkė visus kambarius, bet šį sykį nieko nerado.

– Policija! – beldė į duris.

– Jo čia nėra! – riktelėjo Kontrimas.

– O kur jis?

– Išėjo.

– Kur išėjo?

– Ieškokite kapinėse.

Balsai pritilo. Ten, už durų, matyt, buvo tariamasi.

– Kas išėjo?

– Lavonas.

Kontrimas lengviau atsikvėpė. Jeigu vyrai protingi, turėtų suprasti, jog nuėjo ne tais pėdsakais.

Bet kur tau!

– Laušime duris, – pasigirdo rūstus balsas.

Kontrimas tik numojo ranka, atsisėdo prie telefono ir susuko žmonai.

– Viskas, Birute, – atsiduso. – Bet aš tavęs nekaltinu.

– Kas atsitiko? – girdėjosi sunerimęs balsas. – Petrai!

– Atleidžiu... Už viską.

– Už ką? Bet aš nieko...

– O kodėl tavo apatiniai skalbykloje?

Anoj pusėj buvo tylu. „Neturi ką pasakyti, – karčiai šyptelėjo Kontrimas. – Vadinasi, viskas teisybė."

– Jie jau laužia duris, – pasakė. – Būk laiminga.

Paskui ragelis iškrito jam iš rankos.

Kai Petro Kontrimo žygių draugai įsiveržė į vidų, jis buvo jau nebegyvas. Tysojo ant grindų kryžiumi, o plačiai atmerktose akyse buvo sustingęs rūstus kaltinimas šeimai, policijai, visuomenei...

KASDIENĖS ISTORIJOS

1

– Devintą. Po laikrodžiu, – sakė jinai...

...Artėjant sutartam laikui, ponas Juozapas Mykolas E. vis labiau nervinosi. Buvo jau tamsu, o už langų stūgavo vėjas: tęsiamai ir sopulingai, nelyginant praeivis išdaužtais dantimis.

„Tokiu laiku gatvėje nebesutiksi padorių žmonių, – dūsavo Juozapas Mykolas. – Kaip aš nueisiu? Gal neiti?“

Bet akyse sušmėžavo išlenktas korpusas, ir jis ėmė rengtis. Tačiau rankos sviro, o drabužiai lėkė ant grindų. „Ne, verčiau neisiu. Pasimatymus reikia skirti šviesiuoju paros metu. Ji anksčiau negalėjo... O dabar aš negaliu!“

„Rytoj paskambinsiu ir pasakysiu, kad susirgau. Jei ateis aplankyti?.. Kuom aš galėčiau susirgti? Gal atsidaryti langą ir persišaldyti? O gal paimti peilį ir įsipjauti pirštą?“

Atidarė langą. Skersgatvis buvo tamsus ir tuščias. Gailiai, it prievartaujama avelė, vaitojo vėjo lankstoma pušaitė. „Ne. Nė vienas doras žmogus manęs nepasmerks. Mylėti reikia protingai.“

Įsijungė aparatą: rasta dvylika lavonų. Vienas be galvos. „Gerai, kad nėjau.“

Tačiau kai dirstelėjo į laikrodį, skaudžiai sugėlė širdį. „Kažin kaip ji, vargšelė, ten?..“

Aiškiai regėjo, kaip privažiuoja limuzinas, iššoka du pečiuiti vyrukai. „Ko laukiam, panele? Prašom į vidų.“ – „Ne, ne! Aš laukiu Juozapo.“ – „Juozapo? Kas jis toks? Kur jis gyvena?“ Jei pasakys adresą – galas man. Uždarė langą, patikrino duris. Bet kodėl jie turėtų manęs ieškoti? Ne, ne! Viskas bus kitaip. Jinai stovi po laikrodžiu. Jie privažiuoja. „Gal norite pasivažinėti?“ – „Noriu“, – atsako. Juk jinai tokia kvailutė. Nusiveža miškan, užverčia ant galvos kibirą... Kodėl kibirą?.. Koksai chamizmas!.. „Aš nenoriu!“ – klykia jinai. „Kodėl nenori?“ – šaukia jie. „Aš myliu Juozapą!“ – „Ak, Juozapą?! Kas jis toks? Kur gyvena?“ Pasako adresą ir tada... „Pas Juozapą!..“

Jam pašiurpo kūnas. „Ne. Nebus čia man ramybės. Reikėjo vis

dėlto nueiti. Nors... Kas iš to?..“ Privažiuoja dviese. „Mergaite, prašom...“ – „Ne, ne. Aš su Juozapu!“ – „Ak, šitas Juozapas?! Ko jam čia reikia?“ Ir... Jis užsidengė veidą delnais, pajutęs, kaip skaudžiai trenkia itališkas batas į pažiaunę.

„Bet juk ir nenueičiau iki to laikrodžio! Išlįstų iš tarpuvartės...“ „Kur eini? Duok degtukų.“ – „Nerūkau.“ „Kodėl nerūkai? Tyčia?“ Ir...

„Degtukų, tiesa, galima pasiimti.“ Įsigrūdo dėžutę kišenėn. „Duok degtukų.“ – „Prašom, vyrai.“ – „O kam juos nešiojies? Ką nori padegti?“ Ir koja... Dešine... Kaire...

„Ak, – atsiduso Juozapas Mykolas. – Kad ir ką darytum, vis vien tas pats.“

Staiga sučirškė durų skambutis, ir jis susmuko ant grindų. „Jau! Atvažiavo. Kas dabar bus?“

Skambutis vis čirškė, o jis, siaubo pagautas, blaškėsi po kertes.

Paskui viskas nutilo.

„Sprogstamąjį užtaisą padėjo“, – suprato.

Ir nuo tos minties krūtinėje staiga tapo lengva ir gera. „Dabar jau tikrai niekur nebegaliu eiti.“

Ir vėjas už langų dabar švilpavo nerūpestingai, it Suvalkijos berniokas.

Nusiraminęs Juozapas Mykolas atsigulė ir bematant užmigo.

2

Ponas Juozapas Mykolas E. buvo senoviškų pažiūrų, be to, tarybinės sistemos sugadintas žmogus, užtat ir suklydo, manydamas, jog prievartaus miške, užmovę ant galvos kibirą. Iš tikrųjų tai atsitiko Europos centre, šalia Katedros sienos. Ten stypsantys šventieji, užvertę akis į dangų, šaukėsi Dievo pagalbos, o vienas, droviai nusigręžęs, rodė į nedorėlius pirštu ir dėl to atrodė pats narsiausias. Praeiviai tik paspartindavo žingsnį. Beje, prievartautojai visai nesidomėjo, kur gyvena Juozapas, o Severiutė jo vardo neminėjo. Tik pasvajojo: jeigu Juozukas dabar stovėtų šalia ir palaikytų už rankos, ji jaustųsi ne tokia vieniša. Daugiau iš mylimojo nebūtų drįsusi tikėtis. Juozapas Mykolas – inteligentas ir, nors jai pačiai ne sykį buvo užplojęs per ausį, o kartą, ištiktas kūrybinės krizės, net sutrenkęs smegenis, prieš svetimą žmogų niekada nepakeltų rankos. „Gal ir gerai, kad nemato, – pamanė. – Jam būtų nesmagu šitai regėti. Juk jis toks jautrus...“

...Prievartautojai buvo trise, o policininkai dviese. Dėl to jie ir stebėjo šią akciją pasitraukę per penkiasdešimt žingsnių.

– Papūsk į raciją, Petrai, – sakė vienas, išblyškęs ir čiuplutis. – Iškviesim pastiprinimą.

– Ne, Povilai, – purtė galvą Petras, daug vargo patyręs, žmonos nuolat plakamas vyras. – Anie irgi turi kur pūsti. Bematant nulėks kepurės.

– Tai gal pašvilpti?

– Įsižeis vyrai...

Povilas užsidengė veidą.

– Negaliu žiūrėti, kai šitaip... Ir nudurti gali.

– Nebijok, – sakė Petras. – Tai anksčiau, būdavo, nuduria. Kad nepasiskųstų. O kam tu dabar pasiskųsi! Še, – kyštelėjo papirosą. – Nervus ramina.

– O jeigu ims prievartauti iškreiptu būdu? – drebėjo Povilas.

– Tada mausim į krūmus.

Slėpdami ugnelę, prisidegė, ištempė dūmą...

...Netrukus trijulė pasišalino, ir policininkai žengė artyn.

– Ė-ė! – rėkavo Petras. – Kaip ir ne gėda šventoj vietoj?

Povilas tuo tarpu rūsčiai pūtė švilpuką ir žvangino antrankiais.

Nedelsdami iškvietė pastiprinimą, nuvežė į nuovadą.

– Aš laukiu Juozapo... – raudodama pasakojo Severiutė. – Ir staiga privažiuoja mašinėlė, iššoka trise...

– Pavardės?

– Nepasakė...

– Vadinas, su nepažįstamais...

Povilas kraipė galvą, Petras kraustė rankinuką.

– Už penkis litus? Sunkinanti aplinkybė.

– Tai mano pinigai, – kūkčiojo Severiutė. – Manėm, su Juozapu į kiną...

– Vadinas, ketinimas pažeisti viešąją tvarką buvo iš anksto suplanuotas?

Ji neišmanė, ką atsakyti.

– Aš manau, – tarė Povilas, – šie trys buvo tik vykdytojai, šestiorkos. Ogi visai grupuotei vadovauja vadinamasis Juozapas.

– Drąsi versija, – pagyrė Petras. – Kur jis gyvena? – riktelėjo.

– Nesakysiu, – pravirko Severiutė.

– Prisipažinimas sušvelnintų bausmę.

Severiutei apkvaito galva ir aptemo akys, jinai jau buvo beketinanti Juozapą išduoti, tačiau tuo metu atvažiavo patruliuojanti mašinėlė, įėjo dviese, taukštelėjo ant stalo butelį.

– Kur taip ilgai buvote? – raukėsi Petras. – Dežurka man...

– Je, – drebančiom rankom laistydamas skystimą, šnekėjo patrulis. – Netoli Katedros sulaikė trijulė. Jau manėm – galas. Nusiveš į mišką, atims uniformas, šovinius ir dantis išbarstys... Bet, ačiū Dievui, pažįstamas pasitaikė. Mokykloj, kai kamuolys prakiurdavo, mane spardydavo. Tai ir dabar paspardė, pasijuokėm visi ir paleido. Tik prigrasino šiąnakt nosies į gatvę nekišti.

– Ir mes! Ir mes tiems patiems vos nepakliuvom, – nervingai šūkčiojo Povilas. – Matyt, šiąnakt reidas... Patikrink, Petrai, duris, ar gerai užrakintos.

Ilgai dar jie dalijosi įspūdžais, baugiai dirsčiodami pro langus. Severiutė sėdėjo susigūžus ant suolo ir nė nepastebėjo, kaip užsnūdo. Kai pramerkė akis, tysojo aukštielninka, o vienas policininkas, ją užgulęs, kažin ko ieškojo po drabužiais.

– Ką tamsta čia darai? – pasidomėjo.

– Patikrinimas, – atsakė. – Ieškau daiktinių įrodymų.

Severiutė atsiduso ir, kol policininkai, keisdami vienas kitą, tikrino įvairias versijas, galvojo, kad apie šios nakties įvykius vis dėlto reikėtų papasakoti Juozapui, kuris jau seniai neberanda temų novelėms. „Juk aš esu jo Mūza!“ – kuždėjo, plazdendama pritrėkštais sparneliais...

PATRIARCHO MIRTIS

Rašytojas Ožislovas P. sėdėjo prie varstoto, įmeigęs akis į tuščią narvelį, kuriame dar vakar linksmai čiauškėjo Mūza, ir ničnieko negalvojo. Ausyse tebeskambėjo rūstus Vilniaus radijo bosas: su giliu liūdesiu pranešame, jog vakar... eidamas 98-ojon maisto prekių parduotuvėn, tragiškai žuvo paskutinis Lietuvos skaitytojas... kultūros ąžuolas... patriarchas... pradėjęs skaityti dar ketvirtajam dešimtmety... skaitė ir sovietmečiu... nepaleido knygos ir Atgimimo laikais... užjaučiame visą Lietuvos rašytojų šeimą... šviesus skaitytojo atminimas... tebūnie tau...

„Ir kas galėjo pamanyti, – dūsauja rašytojas. – Aš juk nenorėjau..."

Vėl jis prisimena tą baisią vakarykštę dieną...

Rašė tąsyk novelę apie lito įvedimą ir jau artėjo prie pabaigos. Plunksna bėgo lengvai, ties siužeto posūkiais net suzvimbdama, ir jis džiūgavo, kad pavyko atskleisti prieštaringą pagrindinio herojaus, jauno bankininko Kęstučio, paveikslą bei teisingai pavaizduoti patį lito įvedimo mechanizmą: rašė, jog žuvo keturi tūkstančiai pensininkų bei septyni šimtai trys kultūros ir švietimo darbuotojai. Vaisingai kurti padėjo ne tik įkvėpimas, bet ir žinojimas, jog turi savo skaitytoją. O tai buvo anaiptol nemenka paspirtis! Tais laikais visi rašytojai skaitytojus jau buvo praradę. Plunksnos meistrų vidaus kovos ir susiskaldymas, materialinė padėtis ir humanitarinis išsilavinimas stūmė skaitytoją vis toliau ir giliau, jisai slėpėsi kavinėse ir automobiliuose, laikraščių kioskuose ir pajūrio kurortuose. Rašytojai kalbėjo apie popieriaus, skaitytojai – apie dešros ir „Mersedesų" kainas, vieni – apie honorarų žalą sveikatai, kiti – apie ozono skylės poveikį. Susikalbėti tapo nebeįmanoma. Galų gale rašytojai ėmė byloti į tuštumą, ir jų balsai darėsi vis tylesni ir verksmingesni.

Bet Ožislovo P. tatai nejaudino, jis turėjo ištikimą ir dorą skaitytoją. Tai buvo dimisijos generolas, dabartės jau pensininkas Algirdas Kukulas Ramanauskas.

Ogi tokiais laikais net ir vieną skaitytoją išlaikyti – anaiptol nebuvo paprasta. „Ačiū Dievui, – nesyk atsidusdavo Ožislovas P., – mano skaitytojas ne girtuoklis ir ne rūkalius, o po skrandžio operacijos ir

valgo ne kažin kiek. Tik sekmadieniais ir po eilinio demokratijos šuolio paprašydavo 50 g konjako, o kitom dienom – kefyras, bandelės, varškė... Spausdintam žodžiui nereiklus. Turėjo vos keletą pageidavimų, į kuriuos Ožislovas P. visados atsižvelgdavo: meniškai pavaizduoti „tą dalyką" (Algirdo Kukulo žodžiai), satyriškai nuplakti valdančiosios partijos narį, na ir viena žmogžudystė. O šiaip – rašyk ką nori, laidyk fantazijos aitvarus kad ir į Mėnulį.

Bet Ožislovas P. skaitytojo patiklumu nepiktnaudžiavo. Rašė, išskyrus keletą eksperimentų, susijusių su gripo komplikacijomis, tik apie gyvenimą, o žmogžudysčių jo novelėse būdavo net keletas. Nemanė pataikaująs skaitytojo skoniui, tiesiog pačiam būdavo malonu ką nors pribaigti. Iš prigimties silpnos sveikatos ir bailaus būdo, to padaryti gatvėje ar po tiltu jis negalėdavo. O žmonės erzino, kėlė triukšmą, ir, badydamas juos plunksnos smaigaliu, nejausdavo nė menkiausio sąžinės graužimo. „Jeigu neskaitote, kam jums gyventi?" – nusišiepdavo. Ypač nekentė pirklių ir muitininkų. Vos tik novelėje pasirodydavo ryšuliais apsikarstęs žmogelis ir prisiartindavo prie Lietuvos sienos, bematant iš krūmų iššokdavo ginkluotas rašytojas spindinčiom akim ir, klaikiu balsu šaukdamas: ar skaitei?! – priversdavo auką sėstis ant ryšulių ir atsiversti knygą. Dažnam nuo šitokios procedūros plyšdavo širdis, kitais kartais prisistačiusi policija rasdavo šalikelėje lavoną, tuščiomis rankomis ir peiliu širdyje.

Rašė Ožislovas P. taip pat noveles apie karštą ir šaltą vandenį, baladę apie dingusį kardą ir apysaką apie tris hektarus. Rašė pagal finansų ir kredito sistemą ir „žingsnis po žingsnio" metodu. Algirdas Kukulas Ramanauskas viską perskaitydavo, pagirdavo, ir niekas šiurpios tragedijos nepranašavo.

Pirmieji nerimą keliantys ženklai pasirodė auštant, kai rašytojas montavo epilogą. Litas jo novelėje buvo įvedamas nevienodu santykiu, ir kūrėjas patenkintas šypsojosi, numanydamas, kiek džiaugsmo suteiks savo mielam skaitytojui.

Staiga pro atvirą langą įsiveržė vėjo gūsis, ir piniginėje sučežėjo taip, kaip čeža tik labai labai smulkios kupiūros. Pagavo keistas nerimas, nors jokių kupiūrų ten apskritai nebuvo. Jis pakabino plunksną ir apsiverkė.

– Rašytojau! – pasigirdo skardus balsas. – Ar litą jau turim?

Ožislovas P. nusišluostė akinius ir pažvelgė pro langą. Su kraitele grybų prie vartelių stovėjo Algirdas Kukulas Ramanauskas.

– Jau, – tarė stengdamasis, kad balsas skambėtų kuo žvaliau. – O finalas toks. Kęstutis, gavęs pirmąjį atlyginimą litais, ketina važiuoti pas Birutę, kuri darbuojasi Palangos viešojoje bibliotekoje. Tačiau ką gi jis mato, atėjęs į stotį? Bilietų kainos vėl šoktelėjusios, nors dar tik ankstyvas pavasaris.

Algirdas Kukulas tik rankom skėsteli.

– Še tau ir litas!..

– Ir Kęstutis tada susimąsto: važiuoti ar nevažiuoti? Pasiduoti meilės traukai ar luktelti, kol stabilizuosis kursas? Štai klausimas!

– Birutė... – droviai šypteli skaitytojas. – Norėčiau apie ją plačiau...

– Nebuvo ana kokia karalaitė, bet iš Palangos vargdienė mergaitė, – atsidūsta Ožislovas P. – Savo darbo marškinius dėvėjo, trumpą rainuotą sijoną turėjo, ant geltų kasų – rūtų vainikėlis, ant balto kaklo – gintaro šniūrelis...

Bet skaitytojas nekantriai moja ranka.

– Ar riebi?

– Labai riebi, – atsako rašytojas.

– Tada reikia važiuoti, – susijaudina Algirdas Kukulas. – Šiais laikais... Kur jau kitą...

– Taip jis ir nusprendžia, – linkteli rašytojas. – Nusiperka už paskutinius bilietą ir jau kels koją, tik staiga girdi dispečerio balsą: autobusas į Palangą nevažiuos, kadangi streikuoja vairuotojas. Jis reikalauja pakelti atlyginimą.

– Še tau ir Nepriklausomybė, – kraipo galvą skaitytojas. – Visur chamizmas.

– Taigi, – linkteli rašytojas. – Tačiau Kęstutis, vedamas savo žvaigždės, patraukia į Palangą pėsčiomis. Pakeliui jį triskart užpuola plėšikai, dukart pakliūva į mafijos klanų susišaudymą, galų gale jį pagrobia UAB „Linksmasis Emanuelis“, ir net šešis mėnesius nelaimingasis priverstas aptarnauti Vakarų turistes. Palangą pasiekia tik rudenį, basas ir be skatiko. Birutė kaip tik tą vakarą laukia sūnaus Vytauto, kurį jie buvo pradėję dar valdant Landsbergiui. Įsimylėjėliai puola viens kitam į glėbį ir apsipila ašarom. Kęstutis pasakoja savo nuotykius.

O šiltai įsitaisęs kūdikis viską girdi. Nuo graudžių tėvelių verksmų ir aimanų jam kyla įtarimas, jog Lietuvoj kažkas negerai. Ir jis tvirtai nusprendžia: dar negimsiu.

Jaunieji tėvai, taip ir nesulaukę sūnelio nei tą, nei kitą vakarą, kreipiasi į Vyriausybę, kuri pažada imtis kuo griežčiausių priemonių...

– Nieko nebus, – nusišiepia Algirdas Kukulas. – Žinom tuos pažadus...

– Prašom užsukti popiet, – įsižeidžia rašytojas. – Novelė bus baigta.

Bet skaitytojas tik nudelbia akis ir sumurma:

– Nežinau, ar begalėsiu skaityti.

Ožislovui P. net plunksnakotis nulinksta. Ant balto popieriaus lapo tekšteli juodas kraujo lašas.

– Kas atsitiko? – sukužda vos girdimai.

Skaitytojas ilgai tyli. O kai praveria burną, pasako nei šį, nei tą.

– Iš kur tų riebiųjų dar... Bibliotekose...

Rašytojas bematant pastebi savo klaidą. Riebi bibliotekininkė ir streikuojantis vairuotojas skaitytojui bus padarę pernelyg stiprų įspūdį.

– Riebi dėl to, kad daug skaito, – sako jis. – Stabilizavus kursą, visiems taip bus.

– O aš vis liesėju, – atšauna skaitytojas. – Pirty pasisvėriau: 58 kg.

– Reikia rečiau praustis, – pataria Ožislovas P. – Ir praeis.

– Ir koją suka, – skundžiasi Algirdas Kukulas. – „Valgyk daugiau druskos", – sako kiemsargis. O už ką?

– Balandžio mėnesį aš tamstai pakėliau... – pykteli rašytojas. – Penkiolika procentų.

– Nebeskaitysiu, – užsispiria Algirdas Kukulas Ramanauskas ir išeina pro vartelius į gatvę

„Viskas baigta, – suvokia Ožislovas P. – Tai galas." Ir sviedžia plunksnakotį pro langą.

– Aū-ū! – pasigirsta klaikus balsas, ir, pažvelgęs į gatvę, rašytojas mato savo skaitytoją tysantį aukštielninką ant grindinio. Jo krūtinėje styro plunksnakotis.

„Reikia slėptis, – nusigąsta rašytojas ir įlenda į židinį. – Čia manęs policija tikrai nesuras."

– Kur įtariamasis? – girdi policininkų M. ir N. balsus.

– Jis sėdėjo ir kūrė *czon*, – aiškina Mūza.

Rašytojas nervingai brūkšteli degtuką ir užsidega cigaretę. Iš židinio virstantys dūmai turėtų policininkus suklaidinti.

– Bet jo nėra, – tai policininko M. balsas. – Tamsta duodi melagingus parodymus.

– Būsim priversti tamstą areštuoti bei aprašyti visą jūsų turtą, – priduria N.

Mūza tik skėsteli sparnais ir nusilenkia.

Tuo tarpu pasigirsta fleitų ir cimbolų garsai. Pro langus traukia gedulinga procesija. Paskui gėlėse skendintį karstą eina septyni šimtai Lietuvos rašytojų ir karo kapelionas. Moterys verkia, vyrų veidai rūstūs. Aplinkui zuja minios užsienio korespondentų, o pakilęs vėjas drasko nuo medžių lapus, tarsi plėšytų paskutinius literatūros istorijos puslapius...

„Tegu areštuoja, – mąsto Ožislovas P. – Kam jinai bereikalinga? Gaila vargšelės... Bet jeigu taip išėjo..."

– Pirmiausia reiktų aprašyti židinį, – sako N. – Nes gali kas nors pavogti.

– Lįsk į vidų ir išmatuok, – paliepia M.

– Je, – dvejoja N. – Kad ugnis kūrenasi, dūmai rūksta.

Ožislovas P. užsidega iškart dvi cigaretes ir išpučia dvigubai tirštesnius dūmų kamuolius. „Pasmaugsiu, – nusprendžia. – Pamanys, kad sudegė, ir nebeieškos."

– Tikras policininkas ugny nedega ir vandeny neskęsta, – paaiškina M. – Atmink, kad esi pašauktas tarnauti Tėvynei.

N. persižegnoja ir kyšteli galvą į židinį.

– Gal pirma vandens šliūkštelti?

– Komisaras nesupras, – sako M. – Židiny turi būti ugnis, o ne vanduo.

„Negerai, – mintija rašytojas. – Jei ir šitą teks pribaigti, galiu susirgti didybės manija. Dvi žmogžudystės be užkandos – taip aš neįpratęs."

Policininkas N. dūsaudamas ima grabalioti po židinį. Tačiau kai kyšteli ranką rašytojo kišenėn, tas susinervinęs trenkia jam per snukį.

– Ar nusikaltimo sudėtis yra? – šaukia iš kito galo M.

– Nieko ten nėra, – atsako N. šluostydamasis nosį. – Tik kažin koks žmogelis kampe skeryčiojasi.

– Kvaily, – subara M. – Židiniuose nebūna žmonių.

– Esu tik inspektorius, – teisinasi N.

– Nėra sudėties – bus atimtis, – paaiškina M. – Paimk sidabrinius šaukštus ir lempą.

Ir netrukus, prisikimšę kišenes vertingesnių daiktinių įrodymų, policininkai pasišalina.

Ožislovas P. grįžta prie varstoto, apsikabina tuščią narvelį ir prasėdi šitaip visą dieną ir visą naktį. Aplinkui mėtosi išniekintos novelės skeveldros, tačiau jis nerenka jų ir neklijuoja. Sukasi vėjo malūnai, ir po kurio laiko viską paslepia auksinės kosmoso dulkės...

POLICIJOS AKADEMIJA

1

Vieną sykį ponas E. keliavo iš Fabijoniškių į Jeruzalę ir pamatė policininką. „Viskas baigta, – sudrebėjo. Išmušė karštis, paskui nukrėtė šaltis. – Jei bėgsiu, ims vytis. O jei stovėsiu ir lauksiu?.. Tačiau kas gali laukti policijos? Lieka viena – eiti."

Bet kojos linko, o rankos virpėjo. „Kas dabar bus? – vaitojo ponas E. – Ak, pražuvau."

Nežinojo už ką, bet žinojo: suims.

Tuo tarpu policininkas žingsniavo neskubėdamas ir tarsi nekreipdamas į poną E. jokio dėmesio. Dėl to jam darėsi dar baisiau.

„Ir kam aš pasukau šituo keliu? – dejavo. – Jis, aišku, žinojo, kad eisiu..."

Policininkas buvo jau čia pat. Ponui E. aptemo akys ir jis susmuko ant žemės.

Kai atsimerkė, policininkas stovėjo šalia. Ponas E. tučtuojau užsimerkė, paskui vėl atsimerkė, tačiau policininkas neišnyko. „Na, ko tau reikia? – niršo ponas E. – Gal aš jau negyvas? Normalus žmogus apkraustytų kišenes ir – sudievu..."

– Pilieti, – kreipėsi policininkas. – Kas jums?

„Taip aš tau ir pasakysiu", – tylėjo ponas E.

Policininkas kiek pasitraukė, ir ponas E. lengviau atsikvėpė. „Ieškos pėdsakų... Aš tuo tarpu – į krūmus."

Bet policininkas ėmė žingsniuoti artyn. „Nušaus, kad nepabėgčiau", – dingtelėjo ponui E., ir jis pravirko.

– Aš nieko nežinau, – sukuždėjo.

– Kas atsitiko? – paklausė policininkas.

– Nieko nežinau, – pakartojo ponas E. – Ir nieko nemačiau.

– Ar galėsit eiti?

– Kur? – krūptelėjo ponas E. – Aš nieko nepadariau.

– Iškviesiu mašiną, – tarė policininkas.

– Vis tiek nieko nepasakysiu, – atkirto ponas E.

Privažiavo mašinėlė. Ponas E. nesijudino.

– Tik su advokatu.

Iš mašinos išlindo vairuotojas, pasitarė su policininku, paskui abudu ėmė kelti poną E.

– Gelbėkit! – šaukė tas.

– Yra net keletas versijų... – nei šį, nei tą kalbėjo policininkas.

„Nepateikus kaltinimo gali uždaryti tik trims paroms, – mąstė ponas E. – Bet kas iš to? Argi sunku apkaltinti? O jei ir nekaltas būčiau... Uždarys ir pamirš. Taip ir dingsta be žinios...“

– Viskas bus gerai, – ramino vairuotojas.

– Kurgi ne, – karčiai šyptelėjo ponas E. – Jums ir planai, ir premijos...

Mašinėlė įsuko į ligoninės kiemą. Atbėgę sanitarai nunešė poną E. vidun. Jis matė, kaip policininkas kažką pakuždėjo gydytojui ir tas akylai nužvelgė nelaimingąjį. Poną E. nukrėtė šiurpas.

„Suleis tokių vaistų, kad bematant viską prisipažinsiu, – dingtelėjo. – Bėgti! Pro langą. Su dūžtančiais stiklais. Pas mylimą moterį.“

Bet pastebėjo, kad ligoninės langai dvigubais stiklais, ir prisiminė, kad mylimos moterys... Ak, visos jos – po seniai perskaitytų romanų lapeliais...

„Pralošiau gyvenimą, – atsiduso ponas E. – Nulis Du.“

Tada susidėjo rankas ant krūtinės ir užsimerkė. O kai sanitarai nešė palaton, buvo jis jau beveik nebegyvas.

2

Kad ir kaip ponas E. stengėsi būti atsargus, išvengti susidūrimų su policija jam nesisekė.

Vieną dieną pirkosi agurkų. Su policininku susidūrė jau išeidamas iš parduotuvės.

– Aš nieko nepavogiau! – riktelėjo. – Žmonės gali paliudyti. Už viską sumokėjau.

Policininkas įdėmiai žiūrėjo į jį. Pirkėjai nusigręžė, o pardavėja tarė:

– Aš neprisimenu šito žmogaus.

– Aš tave puikiausiai prisimenu, – atrėžė ponas E. – Dvylika centų nusukai.

Pardavėja sviedė kopūstą. Ponas E. išsitraukė agurką. Policininkas pakėlė guminę lazdą. Išbalę pirkėjai sugulė ant grindų.

Jėgos buvo nelygios, ir ponas E. nukentėjo už teisybę.

3

Kitą kartą ponas E. važiavo dviračiu ir vėl pamatė policininką. Rankos sudrebėjo, ragai susiraitė, ir jis nulėkė stačia galva į griovį.

Policininkas priėjo prie krašto, pažvelgė žemyn, papūtė į aparatą:

– Vienas... Vienas...

– Vienas! – suriko ponas E. – Na ir kas? Aš neturiu dėl ko slėptis nuo policijos. Myniau, myniau ir pavargau. Tai, sakau, prigulsiu...

Tačiau policininkas vis tiek akylai stebėjo poną E.

– Aš labai mėgstu policiją, – tęsė tas. – Jaunystėje ir pats policijau... Ir dabar dažnai užeina...

Bet mintis jam susipainiojo, liežuvis atšalo ir silpnu balsu ponas E. sukliko:

– Kur einate, pilieti?

– Taip, – tarė policininkas. – Dabar daugelis ne ten eina.

– Tai dėl to, kad žmonės nežino, kur eiti, – teisino save ir kitus ponas E. – O pasiklausti bijo. Tarsi žodį, o tau kumščiu į dantis – šitaip visi galvoja. Ir juk yra už ką... Būtų gerai, jeigu kiekvienas Lietuvos pilietis nuo mažumės turėtų savo policininką. Tada priprastų... Ir nusikaltimų būtų mažiau. Mūsų žmogaus negalima palikti be priežiūros nė minutei.

– Tai tiesa, – tarė pareigūnas. – Deja, kol kas nėra net šeimos policininko. O visokie šarlatanai – šeimos gydytojai ir advokatai – dygsta kaip grybai. Nors, atrodo, turėtų būti aišku kiekvienam: jei šeima turėtų savo policininką, nereiktų nei gydytojo, nei tuo labiau advokato. Juk būtent namuose žmogus labiausiai pasileidžia ir nesivaržo: rūko gulėdamas lovoje ir geria tiesiai iš kakliuko, liežuvį laido ir kumščiais mosikuoja. O kartais, – policininkas truputį paraudo, – net nepadorius garsus... tad ko gali iš tokio žmogaus tikėtis, kada jis pasirodo viešoje vietoje? Argi tai nereiškia, kad šeimoje policininkas kur kas labiau reikalingas nei gatvėje? Viskas juk ten, šeimoje, prasideda... O kiek nelaimių atneša netvarkingas lytinis gyvenimas?

– Taip, – linktelėjo ponas E. – Policija galėtų kontroliuoti tą dalyką.

– Privalėtų, – pataisė policininkas. – Nėra abejonių, kad pilietis, įpratęs prie nepadorių pozų namuose, ir gatvėje elgsis chuliganiškai.

Ponas E. atsiduso.

– Matyt, dėl to, – tarė jis, – kai kurie valdžios vyrai paskui ir Tėvynę myli iškreiptu būdu.

Policininkas žvangtelėjo antrankiais.

– Tėvynė dažniausiai pati kalta, – sumurmėjo ponas E. – Pati provokuoja...

– Štai dažnai pasitaikanti situacija, – nukreipė kalbą policininkas. – Vyras grįžta iš seminaro ne vakare, o paryčiais. Kaip elgiasi žmona? Trenkia samčiu per galvą arba tyli. Pirmuoju atveju vyras patenka į Traumatologinį, antruoju – žmona į Nervų skyrių. O jeigu namie budėtų policininkas, argi būtų šitaip? Beje, departamente jau rengiamos lyčių eismo taisyklės.

– Taigi, – pritarė ponas E. – Padoriam žmogui einant pro komisariatą, visados norisi išversti kišenes, atiduoti raktus, pinigus bei pagarbą, atsiprašyti ir žygiuoti iškeltom rankom. Bet pareini namo arba išeini miškan – vėl atsipalaiduoji. Dvejopa moralė.

– Toliau taip negalima, – tarė policininkas ir ištiesė popiergalį. – Prašom pasirašyti.

Ponas E. pasirašė.

Kitą dieną į namus atėjo pareigūnas, mandagiai pasisveikino ir tarė:

– Esu paskirtas jūsų šeimos įgaliotiniu.

Taip taręs parodė pono E. pasirašytą pareiškimą „Prašau skirti mano šeimai policininką...“ su vidaus reikalų ministro rezoliucija, guminę lazdą, raciją, antrankius ir pripučiamą blaivyklą.

Ponas E. padėkojo ir su daiktais, pažiūrom bei uošviene persikraustė į tamsųjį kambarėlį. Policininkas įsikūrė svetainėje. Miegamasis buvo užplombuotas.

...Keista, bet būtent nuo tos dienos ponas E. liovėsi rūkyti, girtauti ir kelti triukšmą. Pradėjo daug dirbti, namo visados grįždavo laiku, todėl netrukus ėmė gyventi pasiturimai ir be rūpesčių. Ir jau nebebuvo jam dėl ko baimintis policijos: net susitikęs komisarą, maloniai linkteldavo ir nusišypsodavo.

Greitai tokia tvarka įsigalėjo visame krašte. Dėl to Lietuvos Respublikoje beveik visai išnyko mirtingumas ir nusikalstamumas, kraštą užplūdo užsienio investitoriai ir turistai, o pasaulio spaudos puslapiuose Lietuvos vardas būdavo minimas tiktai iš gerosios pusės.

MĖNULIO ŽMOGUS

Padavęs laikraštin skelbimą „priimu kyšius“, nieko doro Pilypas nesitikėjo: tiesiog laikėsi nuostatos, jog būtina išbandyti visus variantus.

O vis dėlto... Ir laukė, ir jaudinosi. Išsiskalbė kelnes, sulopė ir iškvėpino kišenes. Bet kadangi nepermanė, kaip tie kyšiai nūnai duodami nei, tuo labiau, kaip imami, dėl visa ko ant staliuko padėjo ir švarią lėkštutę, perrištą mėlynu kaspinėliu, o šalimais pastatė butelį mineralinio ir miniatiūrinę Trispalvę, kur andai buvo radęs mitinge. Visą dieną, grąžydamas rankas bei krūpčiodamas nuo menkiausio garso, rymojo prie durų, o porą sykių net įlindo į kaminą, iškišęs galvą dairėsi į visas puses, – bet tik senukas kaimynas, inteligentas, vienišas rymojo ant stogo – jau kelinti metai grasinantis ir nesiryžtantis...

Aišku, niekas neatėjo, niekas neatnešė. Prieš vidurnaktį, nusikamavęs ir nusiminęs, krito į lovą, ir pasivaideno jam, tartum lekia ilgu tamsiu tuneliu, kurio gale menkutė šviesėlė – vis plečiasi, vis ryškėja... Ir staiga jis atsiduria kažkokioj laboratorijoj, terpu spindinčių spintų ir instrumentų, apsivilkęs baltą chalatą, užsimovęs gumines pirštines. Burbuliuoja indai, dūzgia aparatai...

– Sekantis!

Pro duris įskitiniuoja išblyškęs, nusigandęs žmogelis. Spaudžia abiem rakom kišenę.

– Skauda, – vaitoja. – Tėve mūsų...

Pilypas baksteli žirklėm. Žmogelis sudrimba į kėdę. Veidu žliaugia ašaros ir prakaitas. Paėmęs instrumentus, Pilypas tikrina kišenę.

– Labai ištinusi, – dezinfekuoja spiritu. – Teks traukti.

– Viešpatie! – rauda žmogelis. – Susimilk ant mūsų... ant nusidėjėlių...

Jis tik nusikvatoja, iškelia reples, kaukšteli dantimis.

– Plačiau!

Žmogelis drebančiom rankom bando pražiodinti kišenę. Pilypas dirsčioja su vis augančiu nekantrumu. O taip! Yra ten, yra!.. Kyšteli reples, sučiumpa, tempia net įsirėžęs... O žmogelis kad spurda, kad plazda, it šikšnosparnis ant klijų... Bet replės vis aukštyn, aukštyn...

Dar truputis, dar... Pagaliau! Ir kad suriks žmogelis širdį veriančiu ultradiskantu...

Pramerkęs akis dar ilgai nesuprato, kur esąs. Ak, tai durų skambutis...

Už durų trypčiojo nedidukas blyškiaveidis vyriokas. „Kur aš jį mačiau?“

– Dar priimate?

Pilypas stovėjo, kvailai spoksodamas į tą žmogų. Pagaliau susitvardė, linktelėjęs pakvietė vidun. Žvilgsnis nejučiom nuslydo kišenėmis. Subliuškusios... Pajuto kylant apmaudą...

– Nežinau, ar užteks, – žmogelis išsitraukė voką. – Daugiau negalėjau... – balsas virptelėjo, akyse sublizgėjo ašaros.

– Žiūrėsim, – Pilypas nurijo seilę. Buvo baisiausiai sutrikęs – juk pirmas sykis, nežinojo, kaip elgtis: ar išrašyti kvitą? ar sugiedoti himną? Kažkodėl vaizdavosi, kad viskas turėtų vykti bent kiek iškilmingiau...

– Tai dėkui, – tūpčiojo žmogelis. – Lauksiu... – ir, nespėjus Pilypui nė mirktelti, išslydo pro duris.

Drebančiom rankom atplėšė voką. Tūkstantis. Lygiai tiek, kiek andai turėjo susitaupęs juodai dienai, tačiau... Kas pavogė? O kas žino!.. Neberado vieną rytą, ir tiek. Negi dėl tokio nieko kreipsies į policiją? Dabar, kai milijonais vagia, tik pasijuoks, o kad kokios – ir suimti gali...

Pro langą žvelgė mėnulio pilnatis. Ant stogo brazdėjo kaimynas. Širdin smelkėsi nerimas. „Kas gi tas žmogus? Už ką atnešė? Ko jis tikisi? Juk aš, tiesą sakant, tik pajuokavau...“ – ašara tekštelėjo ant voko...

Saulei patekėjus, nerimas išgaravo. Sukilo ryžtas. „Dabar tai pavalgysiu!“

Patraukė į restoraną, kur jau keletą metų nebuvo lankęsis, užsisakė troškintą vėgėlę, sandoką su kiaušiniais, kotletą, paštetą ir trijų rūšių sriubos (dvi iš erškėto, vieną iš vašylų su lokšenomis). Be to: skrebučių su parmezonu, alaus, apelsinų ir šampano. Valgydamas jaudinosi, – šaukštai ir šakutės tirtėjo rankose, – nuo kojų iki ausų apsitaškė majonezu ir makaronais. O baigus valgyti staiga taip pagavo pūsti vidurius, kad vos spėjo atsiskaityti ir nulėkti laiptais žemyn. Ilgai stovėjo tarpuvartėj, garsiai persdamas ir juokdamasis – tokių pojūčių seniai nebebuvo patyręs...

Taip ir bėgo dienos: jis valgė ir gėrė, vaikštinėjo ir į ponias, kur riebesnės, dirsčiojo. O tą žmogų pamiršo...

Bet vieną naktį staiga suskambo telefonas. Drovus balsas veblenо:

– Dovanokit, kad trukdau, bet... nieko...

Pilypas išsyk atpažino tą skystą tenorą. Sudrebėjo ragelis, išdžiūvo gerklė ir jis vos išlemeno:

– O kas turėtų būti?

– Taigi va... Nežinau...

– Reikia laukti...

– Vadinas, galiu tikėtis? Labai jums dėkingas... Melsiuos...

– Nėr už ką... – ragelis išslydo iš rankos, nejaukiai pypsėjo mėnesienos pritvinusiam būste...

Tie pinigėliai... Jie jau gerokai aptirpę. „Ką pasakysi, kai pareikalaus? Iš kur atiduosi? Niekados nieko neapgaudinėjai, ir še tau... Bet ką turėjai daryti?“ Žvilgsnis nukrypo į viršų, perskrodė lubas... Ant stogo trypinėjo kaimynas, susirietęs mąsliai žvelgė žemyn... „Taigi ne iš gero...“

O tarp kitko... Nepalyginamai smagiau ir skaniau gyventi, kai gyveni ne iš algos... ne iš pensijos... ne iš labdaros...

Tačiau sielos ramybė buvo prarasta. Miegojo prastai, o rytą baugiai dirsčiojo į telefoną ir pasiskubino kuo greičiau išeiti. Ilgai slampinėjo po miestą, paskui ryžosi pavalgyti: rausvoji sriuba su įdarytais bastučiais ir prancūziškais gružuliais, rūkyti vėžiai, pūstiniai virtinukai, estiškas pyragas su kremblių kamšalu bei cikorija, du grafinai rusiškos degtinės... Galvoje tapo šviesiau. „Ko gi man nervintis? Jeigu kas – aš nieko nežinau. Nieko nepasirašiau. Nepavogiau. Neprievartavau... Pats gera valia atnešė.“ Ir tik retsykiais nemaloniai kirbteldavo: „Tas vargšelis dar pasitiki žmonėmis... Atidavė paskutinius... Melsiuos... Kas dabar jo laukia?.. Palaiminti tyraširdžiai: jie greičiausiai regės Dievą...“

Bet sykiu Pilypas pajuto, jog didžiuojasi savimi, o į elgetas, inteligentus, pensininkus, nėščias moteris ir net į kaimyną ant stogo žvelgia jau šiek tiek iš aukšto. „Juk išeitų, kad ne aš pats kvailiausias...“

Nuotaika dar praskaidrėjo, ir jis užsisakė trečią...

Pabudo vidurnaktį skaudama galva, persmelktas nerimo. Pro langus liejosi žalsva mėnesiena, slėgė, dusino... „Vakar šnekėjau telefonu... Kas man skambino?.. Kaip negerai, kaip negerai...“ Prisiminė

rėkavęs: „Mažai! Atnešk dar tiek pat!.. Ne, kitaip nieko nebus!.. Kas tas tūkstantis! Turėk proto! Dabar milijonais ima!.. Tučtuojau!.."

Mėnesieną staiga perplėšė bjaurus blerbiantis garsas. Jis stryktelėjo iš lovos. Žinojo, kas ten...

Žmogelis, šįsyk vienmarškinis, trypčiojo nudelbęs akis.

– Pardaviau drabužius ir baldus... Dabar jau viskas...

Pilypas nutirpo, paslėpė rankas už nugaros. „Neimsiu! Nieku gyvu!"

Bet žmogelis ištiesė voką, ir nutirpusi dešinioji pakilo savaime...

– Ar dabar jau galiu tikėtis?

– Būkit ramus...

Žmogelis nusilenkė, nuslydo laiptais, ištirpo mėnesienoj... Pilypas atsiduso, suskaičiavo pinigus. Vėl tiek pat. O džiaugsmo – nėr... „Būčiau bent pasiteiravęs, koks reikalas... Bet kas iš to? Koks, tiesą sakant, skirtumas..."

O pikčiausia, kad vakar grįžęs, matyt, paliko neužrakintas duris. Nei baldų, nei drabužių... Pašoko piktumas... „Kokie žmonės! Perskaitė, vadinas, kad kyšius priimu, nusprendė, kad jau kažin kiek prinešta... Kokia kvailystė! Koksai chamizmas!"

Kitą dieną valgė ir gėrė ypač daug, mat labai nervinosi. O vakare vėl suskambėjo... Tenoras, šįsyk itin nemalonaus tembro, išsigandęs lemeno:

– Aš valgau...

Pilypas tik žioptelėjo.

– O ką?.. O kas iš to?

– Taigi ir aš galvoju, – šnekėjo žmogelis. – Pavalgius pagerėja nuotaika ir tampa atsparesnis organizmas. Atsiranda kvailo entuziazmo... O kas iš to?

Pilypas tik dūsavo neišmanydamas, ką atsakyti.

– Bet ryžtis badauti šiandien gali tik aukščiausieji... Ogi visi kiti... Mes privalom valgyti, idant išliktume...

– Bet kam šito reikia?

– Ateities kartoms... Bent po egzempliorių...

Jis nieko nebesakė. Juk ir pats nūnai valgė daug ir buvo jau gerokai papilnėjęs, panašus į direktorių, inspektorių, muitininką... Pasvajodavo ir apie ministrą... O ką! Šitaip atrodant, jau ne gėda...

– O kodėl kreipėtės būtent į mane?

– Aš daug kur kreipiausi... Bet niekas nieko... Tik jūs vienas toks...

– Koks? – suvaitojo Pilypas.

Žmogelis šnekėjo ilgai ir ne viską Pilypas suprato. Raudo ir balo, net apsiašarojo – tiek gerų žodžių per visą gyvenimą nebuvo girdėjęs...

Padėjęs ragelį, drebančiom rankom nubraukė prakaitą. „Reikėjo bent pasiteirauti, ko jis nori. Ne, dabar jau per vėlu. Dabar nebesupras..."

...Bėgo dienos, o pinigai tirpo. Valgė Pilypas vis mažiau ir nuotaika prastėjo. Žmogelis paskambinęs taipogi skųsdavosi, jog valgo nebedaug, ir kalbėdavo irzlesniu, netgi pašaipiu tonu. Bet ir Pilypas buvo gudresnis: prie telefono visuomet budėdavo taurelė. Neišgėręs ragelio nekeldavo.

– Ar juda? – vis to paties teiraudavosi žmogelis.

– Juda, – maktelėjęs patvirtindavo Pilypas, o jei spėdavo išlenkti dvi, dar pridurdavo: – Labai netgi...

– Kada galiu tikėtis?

Pilypas jau buvo pramokęs gerų manierų, atsakydavo šitaip:

– Klausimas tikrai aktualus. Darom ką galim.

Arba:

– Šiuo metu nėra galimybių.

Bet vieną sykį žmogelis paskambino prieš vidurnaktį ir įžūliai pareiškė:

– Norėčiau atsiimti.

Pilypas krūptelėjo. Iš pačių sielos gelmių išsiveržė riksmas:

– Mes negrąžiname!

Ragelyje ilgai buvo tylu. Jis skubiai prarijo taurelę ir išbalo: paskutinė!..

– Ar ne geriau... jeigu dar sykį... – buvo bepradedąs. Bet anas ryžtingai ir šiurkščiai nutraukė:

– Šiąnakt. Lygiai dvyliktą. Ant tilto.

„Neisiu! – riktelėjo Pilypas, pildamas iš tuščio. Akyse šmėstelėjo vaizdas: vyšnių sodas... kaliausė, vėjo perpučiama... Jeigu kas – nuo tilto... Nuo stogo... Nuo žemės paviršiaus..."

Lygiai dvyliktą jau stovėjo ant tilto. Žmogelio nesimatė. Prabėgo dešimt minučių, dvidešimt, pusvalandis... „Ką jis sau galvoja? Ogi imsiu ir..."

Buvo nuėjęs gerą galą, kai dingtelėjo mintis: juk nežino, kur anas gyvena! Bet kažkokia nuojauta sakė, jog eina teisinga kryptimi. Apsidairė. Tai buvo rajonas, kuriame gyveno jis pats. „Nieko nuostabaus. Seniai įtariau, kad vietinis..."

Įsmuko į tarpuvartę, užkopė laiptais, sustojo prie durų. Širdis daužėsi, o rankos drebėjo. „Peiliukas ne pro šalį būtų... Pasiskolinsiu, kad kokios...“

Skambino ilgai – niekas neatidarė. Bet Pilypas jautė, kad anas stovi kitoj pusėj, netgi tarėsi girdįs, kaip išgąstingai dunda jo baikšti širdelė. Išsitraukė raktą. „Gal tiks?“ Pasuko, ir durys atsivėrė...

Prieškambary jo nebuvo. Apėjo kambarius – tie buvo pilni mėnesienos, tokios tirštos, kad lipo prie rankų, pynėsi tarp kojų... „Baldų nėr... Telefonas... taurelė... Aha, taigi čia mano butas! Taip ir maniau, kad jis čia slapstosi...“

Net sudrebėjo iš įsiūčio, sugniaužė kumščius. Ir staiga... Jis krūptelėjo: iš kertės žvelgė išblyškęs, išsigandęs vyras paklaikusiom akim...

Stvėrė butelį, užsimojo... Pažiro stiklai. Jis sukniubo ant grindų. Mintys buvo šviesios kaip ir šita mėnesėta naktis. „Vadinas, aš pats sau dusyk daviau kyšį. Labai gražu. Labai...“

Pakėlė ašarotas akis į mėnulį, kuris žvelgė tiesiai pro langą. „O su kuom tada aš kalbėdavau? Kas gi man skambindavo?“

„Su savim ir kalbėdavai, – atsakė. – O galvoje tau seniai skamba. Dar nuo tų laikų, kai durų skambutį prarijai...“

Pašoko nusiminęs, blaškėsi mėnesienos kvadratais.

„O kodėl? Kodėl aš turėčiau pats sau duoti?“

„O kodėl ne? – atkirto bemaž įsižeidęs. – O kodėl svetimam?“

„O kas iš to?“

Mostelėjo ranka: įkyrus ir nuobodus pašnekovas...

„Nieko gero, ar ne?“

„Gal ir nieko. O vis dėlto? Bent pagyvenau kaip žmogus...“

„Argi žmonės šitaip gyvena?“

„O kaip?.. Nežinau... Pamiršau... Dovanok...“

„O toliau? Kas toliau?“

Išvertė kišenes. Tuščia. Dėbtelėjo į mėnulį. Pilnatis. Ir suspaudė jam širdį, užvertė jis galvą...

– Ū-ū-ū-ū... Aū-ū-ū-ū...

Staiga kažkas šmėstelėjo lange, sunkiai šlumštelėjo ant grindinio. Širdis jam atlėgo. Kaimynas galų gale ryžosi...

Tada ir mėnulis paslėpė savo šviesų veidą debesy. Lietuvoje vėl buvo tamsu.

KERŠTAS

Ryto ženklai pranašavo blogą dieną: nors šaldytuvas žiemai buvo užkaltas vinimis, pro skyles pūtė ledinis vėjas, o miegamajame tvyrojo nemalonus tuščios piniginės tvaikas. Klaikiai rėkė Aleksas: „O, kaip Lietuvoj gražu!“ Susinervinęs Petras K. spjovė pro langą ir išbalo: „Kas dabar bus? Ak, Viešpatie...“ Stvėręs skudurą, išlėkė iš namų ir kruopščiai nuvalė tą lopinėlį Tėvynės.

– Ar supranti, ką darai? – rūsčiai barė policininkas.

– Netyčia, – teisinosi. – Taikiau į veidrodį... Kažkoks mulkis dėbso iš padilbų...

– Teks atsakyti.

Jis atidavė policininkui pagarbą (10 Lt), ir tas, mosikuodamas lazdike, pasišalino. Petras patraukė stotelės link, mat prieš kurį laiką buvo radęs mėnesinį autobuso bilietą. Vieną kitą reisą praleidus, imdavo kankinti nerimas, vaidendavosi, kad iš kišenės byra centai, užtat iki vėlumos sukdavo ir sukdavo ratus po miestą, kruopščiai žymėdamasis į bloknotą, kiek sykių įlipa ir išlipa, tyliai sau kikendamas, jog su 16 litų kainuojančiu bilietu jau seniai važinėja veltui, šitaip plėšdamas valstybę. Tas teikė pasitikėjimo savimi, o gyvenimas nebeatrodė toks beprasmis. Kita vertus, kasdien vis labiau baiminosi visokių antstolių bei įgaliotinių ir, jei autobusan įlipdavo kontrolierius, net kelis kartus garsiai paklausdavo: aš turiu teisę važiuoti? aš turiu teisę? Kontrolierius atsakydavo teigiamai, ir jis patenkintas prunkšdavo į saują.

Buvo jau netoli stotelės, kai kažkoks pagyvenęs ponas staiga vožė kumščiu į kaktą ir nuėjo sau. „Ką tai reiškia?“ – sunerimo.

Pasileido paskui, užbėgo už akių ir droviai tarė:

– Jūs man vožėt...

– Vožiau, – patvirtino ponas.

– Kodėl?

– O kodėl ne?!

– Esu inteligentas, – tarė Petras. – Niekam neužkliūvu. Norėčiau, kad ir manęs nekliudytų.

– Dar ko! – riktelėjo ponas. – Turiu aš mat laiko aiškintis, kuris inteligentas, kuris ne!

Mostelėjo ranka ir nuėjo, kažką burbuliuodamas sau po nosim.

Petras tik pečiais patraukė. Kartais nutikdavo ir keistesnių, iš pirmo žvilgsnio net nesuvokiamų dalykų.

Sykį, kai jis keliavo iš Fabijoniškių į Jeruzalę, kelią pastojo liemeningas ponaitis ir šėtono balsu suriko:

– Stok! Kur eini?

– Ten, – drebančia ranka rodė jis.

– Ten tau negalima. Marš atgal!

Jis apsigręžė, nudūlino atgal.

Nuėjus pusę kelio, išdygo kitas ir suriko dar baisiau:

– Kur?! Atgal!!

Jis įlindo į krūmus. Nesuprato, kodėl nebeleidžia nei į kairę, nei į dešinę, bet priėmė tai kaip natūralų ir neišvengiamą dalyką, tik stebėjosi, kodėl taip ilgai leisdavo.

Kai sutemo, grįžo namo grioviais, prisileido sklidiną vonią, pasinėrė ir tik tuomet pasijuto saugus. Dažnai taip darydavo, aišku, nepamiršdamas kuo sandariausiai užkamšyti skylių, mat visados baiminosi, kad sykiu su vandeniu nenugarmėtų į prarają. Gyveno tryliktam aukšte ir buvo įsitikinęs, kad sulig kiekvienu sieksniu žemyn – vis tamsesni ir baisesni žmonės. Visas baltas atsistosi prieš juodus... Ne, geriau negalvoti...

Namas buvo didžiulis ir knibždėte knibždėjo piktadarių: kas antrą dieną kažin kas išnešdavo laukujes duris, o tuščios pašto dėžutės būdavo plėšiamos kasdien. Sykį per ketvirtį butą užplūsdavo govėdos tarakonų, be abejo, kontroliuojamų iš apačios. Dažnai sučirkšdavo durų skambutis, tačiau laiptinėje nieko nebūdavo. Naktimis kažkas be perstojo slankiodavo vandentiekio vamzdžiais ir nykiai, sopulingai baubdavo...

Aukštyn ir žemyn jis rėpliodavo laiptais, nes liftas važinėdavo nenuspėjama kryptimi. Paskutinė kelionė prieš metus... O, tai buvo siaubinga! Durys atsiverdavo ir vėl užsiverdavo, įeidavo vyrai griežtais kriminalinės kronikos fotorobotų veidais, pasikeisdavo ryšuliais ir vėl dingdavo. Kartais pasigirsdavo riksmai ir aimanos. Keletą apiplėšė, o vieną papjovė. Dėl to kažkelintoj stotelėj pasirodė raitoji policija, dalį keleivių areštavo, o likusius apkūlė guminėm lazdom ir

išmetė lauk. Ilgai jis klaidžiojo tamsoje, pūsdamas raudonus burbulus ir tokiu būdu pasišviesdamas kelią...

Laikraščiuose nuolat skaitydavo apie žmogžudystes ir plėšimus, tačiau pats vis dar tebebuvo gyvas ir labai dėl to sielojosi. „Nėra abejonės: kuo ilgiau manęs neužmuša, tuo didesnė tikimybė, kad greitai užmuš." Eidavo šaligatviu tarsi skustuvo ašmenimis ir stengdavosi nežiūrėti į žmones, kad kuris nors neįsižeistų. „Juk atrodau patenkintas net ir tada, kai būnu kuo bjauriausiai nusiteikęs. Toks veidas savaime akmens prašosi. Tai kriminogeniškai aktyvus veidas."

Gal jis apsinuodijo laikraščiais, gal kruopomis, bet atsirado nemalonių simptomų. Kiemsargiui, kurį vienintelį dar išdrįsdavo aplankyti, kadangi tas teturėjo tik vieną kumštį, guosdavosi:

– Vos tik užsnūstu, sapnuoju, kad banką valdau, ir pabundu juokdamasis.

– Durnai sapnuosi – niekada pinigų neturėsi, – barė senolis. – Bankininkai sapnuoja, kad už grotelių sėdi.

– Vogti negaliu, – verkšleno Petras. – Aukštąjį mokslą esu baigęs.

– Su tokiu mokslu, aišku, nėr ko landžioti po kišenes, – mokino senolis. – Iždo reikia siekti.

Petras net nukaito įsivaizdavęs, kaip kyšteli iždan ranką.

– Negaliu.

– Ko jau negali?

– Nežinau. Gal vitaminų trūksta. Gal – kad sunkioj šeimoj užaugau. Mamytė mokytoja, o tėvelis... Tėvelis amžinai bibliotekoj knapsodavo. Grįždavo vidurnaktį, knygomis pasmirdęs... Ir mane papratino. Kyštels, būdavo, knygelę prieš miegą...

– Je, – kraipė galvą senolis. – Nori būti bagotas – skaityti negalima.

– Jaunas buvau. Durnas. Dabar nebeskaitau, bet nepraeina.

– Peklon tokius tėvus, – piktinosi kiemsargis. – Nepaaiškina vaikui, paskui kentėk...

– Atsirūgo ir jiems, – šyptelėjo Petras. – Tėvelis jau kelinti metai ant lovos galuojasi, o numirti nedrįsta. Grabui neužtenka.

Pasišnekėdavo šitaip, padūsaudavo ir išsiskirdavo. Jis nesiryždavo keisti gyvenimo. „Galima džiaugtis ir tuom, – ramino save, – kad visuomeninį transportą plėšiu. Daugelis nė to nesugeba."

Įsipareigodavo nuvažiuoti dar daugiau ir žodį tesėdavo.

Bet nelaimės užklumpa netikėtai.

...Autobusan, kaip visada, įlipo paskutinis, o kiekvienoj stotelėj iššokdavo pirmutinis ir visų atsiprašinėdavo.

Staiga autobusas truktelėjo, ir jis užmynė tokiam ponui ant kojos. Tas dėbtelėjo baltomis, ir Petrui nudiegė širdį. „Jei be jokios priežasties nūnai trenkia per snukį, tai ko šitokiu atveju laukti?“

Ponas rūsčiai žvelgė pro langą. Petrą išmušė prakaitas. Siekė pabučiuoti ranką, bet atsitiko dar blogiau: autobusui stabtelėjus, stačiai užgriuvo ant keleivio. To veidas persikreipė. Netaręs nė žodžio, iššoko pro duris. Petras tik sudejavo ir puolė iš paskos. Ponas tolo, mosikuodamas išsipūtusiu porfeliu. „Susprogdins. Viskas aišku. Ką daugiau tokiam portfely šiais laikais...“

Buvo tas ponas nedidukas ir pliktelėjęs. „Visai kaip biudžetinis! – dūsavo Petras. – Ar apie tokį pagalvosi... Bet, aišku, jie ir privalo atrodyti nepastebimai, idant patys galėtų visus stebėti. Autobusais važinėja, kad suklaidintų policiją...“

Prie sankryžos vyriškį pavijo ir baikščiai paklausė:

– Kada?

– Ko?! – suriko tas.

– Noriu žinoti, kiek man dar liko...

Ponas žengė į gatvę, Petras iš paskos, tačiau tuo tarpu įsižiebė raudona, ir jis atsitrenkė į limuziną. Vairuotojas minėjo velnius, o šalimais sėdėjęs karo kapelionas pravėręs langelį pagrūmojo kryžiumi. „Blogi ženklai“, – išbalo Petras.

Grįžęs namo atsigulė durų neužrakinęs. Niekada nerakindavo, mat baiminosi plėšikų... „Kuo daugiau užraktų, tuo didesnė tikimybė, kad apvogs.“

Pabudo gyvas, tik šaukštai buvo prapuolę. „Neša šaukštus, vadinas, greitai ir mane išneš.“

Po tokios minties ramiau tapo.

Tą dieną važinėjo be pietų pertraukos: turėjo viltį sutikti piktąjį poną ir pabandyti dar sykį...

Pamatė jį negreitai. Buvo jau visai nusikamavęs, savaitę nevalgęs ir nemiegojęs. O tasai, riebus ir raudonas, ramiausiai drybsojo ant sėdynės. Petras persižegnojo, klestelėjo šalimais.

– Kada?

– A? – krūptelėjo ponas.

– Aš norėčiau, kad tai atsitiktų greičiau, – tarė Petras. – Sveikatos nebėr...

– Nesuprantu...

Jis tik karčiai šyptelėjo.

– Viską jūs suprantate. Šaukštus jau išnešė.

Raudonikis pakilo, žengė prie durų. Išlipo jiedu kartu. Ponas atsigręžė, paspartino žingsnį, paskui įsuko į skersgatvį ir leidosi ristele. Petras neatsiliko, tik stebėjosi: ką toks elgesys galėtų reikšti?

Ponas skuto kiek įkabindamas, o Petras pūkštė jam už nugaros. „Visi jie sportininkai! Aišku, nesitreniruosi – žmogaus iš tavęs nebus. Manęs, deja, niekas nepamokino. O vis dėlto keista, kodėl būtent iš sportininkų išsivysto garbingiausi Lietuvos vyrai... Tėvelis, oželis, aiškindavo, kad sportininkų mažos galvos. „Skaityk! – bliaudavo. – Ką išmoksi, ant pečių nenešiosi.“ Taip ir atsitiko. Nenešioju. Kurie nešiojo, tie prisinešė ir šiandien tebeneša...“

Sportininkas krito ant žemės ir ėmė šūkalioti kažką nesuprantamo. Petras priklaupė šalimais ir pabandė užsiversti jį ant pečių. „Nuvilkus į mišką būtų lengviau susitarti. Visi taip daro....“

Bet našta buvo sunki, o jis – nusilpęs. Tuo tarpu pričiuožė furgonas, iššoko policininkai ir įgrūdo abu vidun.

„Viskas aišku, – atsiduso. – Policija su jais išvien. Galas artėja. Teisybės nėra.“

Nuvežę į nuovadą, kažko klausinėjo, bet jis tik mojo ranka. „Darykit ką norit...“

Paleido kartu. Raudonikis išbalęs ėjo pirmas. Petras sekė jo pėdomis. „Aš tau parodysiu! – griežė dantimis. – Už viską ir už visus atkeršysiu!..“

Ponas priėjo kažkokią pašiūrę, atsirakino. Petras žiūrėjo pro langą ir matė, kaip jis užkūrė krosnį ir ėmė keptis kiaušinienę. Tada Petras užlipo ant stogo ir įlindo į kaminą žemyn galva...

...Nuo tos nakties, kada tik storasis ponas bepasikurdavo krosnį, dūmai urduliais virsdavo laukan, o kambariai pasmirsdavo rūkyta mėsa.

KVAILA KELIONĖ

„Kur ir kaip bekeliautum – į Žarėnus, miškais nuo Šiaulių ar netgi pro Luokę – beveik niekada nepagalvoji, kad pakliūsi į avariją. Matyt, todėl šitiek daug keliaujančiųjų ne tik darbo, bet ir poilsio dienomis. O juk iš tikrųjų – nors ir kaip tatai atrodytų keista – avarija gali ištikti kiekvieną, net ir patį garbingiausią, labiausiai nusipelniusį kraštui žmogų." Šitaip mąstė Pilypas K., keliaudamas liftu iš Fabijoniškių į Jeruzalę ketvirtą valandą ryto. „Ar nebūtų sveikiau išlipus? Kažin ar atsitiktinai liftas toks tuščias? Ko gero, šitas ruožas labai avaringas..."

Kuo ilgiau jis keliavo, tuo baisiau jam darėsi. Užtat kai liftas stabtelėjo, nedelsdamas stvėrė maišelį ir puolė pro duris. O čia kaktomuša susidūrė su balta gražia ponia. Ta dirstelėjo nustebusi.

– Bene jau išlipate?

– Ne ne, – paraudo Pilypas. Jis visados parausdavo, susidūręs su poniomis. Negali pasakyti, kad taip jau būtų jų bijojęs, o vis dėlto vengė. Buvo girdėjęs, kad jo metų vyriškiui ponios pavojingos, užtat stengdavosi jų akivaizdoje nepasirodyti esąs baikštaus būdo (įtarė, jog tai pajutusios anos visai pašėltų).

– Važiuojam! Ėhė-hėi!

Tuos žodžius Pilypas norėjo sušukti linksmai ir drąsiai, tačiau, durims užsivėrus ir liftui pajudėjus, vėl pagavo nerimas. Balsas sudrebėjo ir pasigirdo tik skystas gailus mekenimas.

Pakeleivė smalsiai dirsčiojo į jį, ir dėl to Pilypas dar labiau susinervino. Kaip elgtis lifte, su ponia likus akis į akį? Tokių situacijų vengdavo ir gatvėje, ogi čia, uždaroje, ankštoje erdvėje, buvo nepalyginti blogiau. Ketino apsimetęs kurčnebyliu nusigręžti į sieną, tačiau dingtelėjo mintis, kad gali gauti netikėtą smūgį buku daiktu per pakaušį. Ponios nūnai nešiojasi rankinukuose visokių daikčiukų ir – tatai jis prisiminė skaitęs laikrašty – labai įsižeidžia, jeigu džentelmenas nerodo reikiamo dėmesio. „Gal stverti už kojos? Ar verčiau pabučiuoti ranką ir atsiprašyti: skubu į priėmimą... Bet vargu ar jinai patikės, kad manc gali kur nors priimti..."

Dabar jis dėbčiojo į pakeleivę įtariai ir kone su neapykanta. „Beje, ar ne visos avarijos per moteris? Vertėtų pasidomėti, jeigu liksiu gyvas...“

– Toli važiuojate?

– Iki galo.

– Kieno galo? – jam pakirto kojas. – Vadinasi... avarija?..

– Tikėkimės, kad ne, – atsakė ponia ir, maloniai pažvelgusi Pilypui į akis, paklausė: – Atrodo, nemėgstate permainų?

Jis atsiduso. Buvo įsitikinęs: jeigu kas nors keičiasi – tik į bloga, ir tai prasideda nuo tos akimirkos, kai tau sukanka trisdešimt treji. Gimtadienio išvakarėse apsidairai nuo aukštumėlės – taip toli matyti! – ir smagiai nusiteikęs žygiuoji žemyn. Po dešimties metų nuolydis baigiasi, ir visa, ką regėjai, išnyksta iš akių...

– Tikriausiai žinote, kas šitą liftą vairuoja?

Ponia gūžtelėjo baltais petukais.

– Neturiu supratimo.

– Še tau! – išblyško Pilypas. – Ir vis dėlto išdrįstate važiuoti? Ar pagalvojate, kuo gali baigtis toksai lengvabūdiškas pasivažinėjimas? Aš, beje, čia atsidūriau visiškai atsitiktinai...

– Štai kaip, – papūtė lūputes ponia. – O aš maniau...

– Šiais laikais, – tęsė Pilypas, – dažnai pasitaiko, kad prie vairo sėda girtas! O blogiausia, kad tu, įsėdęs liftan, paties liftininko nė nematai. Šiuo požiūriu liftas panašus į modernų šiuolaikinį aerobusą. Skirtumas nebent tas, kad lakūnas geria neatsitraukdamas nuo šturvalo, o liftininkas... – Pilypas karčiai šyptelėjo. – Liftininkas, ponia, tatai daro nulindęs į saugią vietelę, pametęs likimo valiai ir pulką keleivių, ir patį aparatą... Manau, neverta aiškinti, kuri transporto priemonė pažangesnė...

– Užtat koksai patogumas! – šūkčiojo ponia. – Kaip greitai gali nuvažiuoti!..

– Kur nuvažiuoti? – riktelėjo Pilypas. – Kur jūs, atsiprašau, skubate?

– Nagi ten... Kur reikia...

– O tas ir yr, kad niekur nereikia! – atrėžė Pilypas. – Kur negali spėti pėsčias, ten apskritai nėr ko eiti. Kelio, kurį gali įveikti nuo saulėtekio iki saulėlydžio klebonišku žingsniu, padoriam žmogui visiškai pakanka. Beje, prieš šimtą metų, kai jokių liftų nė būti nebu-

vo, lietuviai gyvendavo kur kas lėčiau, bet kaip tik dėl to visur ir suspėdavo.

Buvo taip susijaudinęs, kad net seilės jam tiško. O ponia šluostėsi pirštinaite ir sakė:

– Jeigu taip jaudinsitės, tikrai atsitiks nelaimė. Ogi labiausiai padeda išvengti avarijos trys dalykai: ramybė, rytinė mankšta ir pasitikėjimas savimi. Aišku, ir Tibeto mirusiųjų medicina.

Pilypas tik ranka numojo.

– Mano senelis, kuris gyveno okupuotoje Lietuvoje, sulaukė garbingo šimto metų jubiliejaus. Ir ką jūs manote, kaip jam tatai pavyko? Ogi niekada nedarė mankštos ir nevažinėjo liftu.

– Tai nieko neįrodo, – atkirto ponia. – Jeigu jis būtų važinėjęs, tikriausiai būtų sulaukęs ir dviejų šimtų. Tarp kitko, tais laikais ne vienas užsispyrėlis gyveno ilgiau nei dera. Tačiau tik dėl tos priežasties, kad norėjo sulaukti Kovo vienuoliktosios akto. Ogi teoriškai lietuvis ilgiau gyvena dabar.

– Kurgi ne! – jis brūkštelėjo akis ir nusigręžė. – Man vos keturios dešimtys, o jau šiandien, ko gero, pakliūsiu į avariją!..

– Niekis! – šyptelėjo ponia. – Nedidelė avarija labai pagyvina kraujo apytaką.

– Ponia! – šūktelėjo Pilypas. – Padoriuose namuose, ypač kaimo vietovėje, liftų po šiai dienai nėra! Ir žmonės sveikesni, – susinervinęs spjovė ant sienos. – Ne, meldžiamoji! Vadinamieji patogumai nepailgina gyvenimo. Greičiau sulauks pagalbos skęstantis ežere negu vonioje.

– Bet juk skęstančiam vonioje kur kas lengviau pasiekti kitą krantą!..

– Iliuzija! Optinė apgaulė! Skęstančiam, jeigu jis iš tikrųjų skęsta, nebėr jokio skirtumo...

– Bet vonioje, – prieštaravo moteriškė, – gali maudytis net per Kalėdas. O ežere – tik po Velykų.

– Užtat vonioje nepalyginti didesnis užterštumas! Juk daugelis nūnai, atleiskit, daro po savimi...

Liftas sudrebėjo, sušnypštė ir sustojo.

– Mėnulio, – pasigirdo gergždžiantis bosas. – Kita stotelė – Traumatologinis.

Pilypas krūptelėjo.

– Ar nevertėtų išlipti? Kaip manote?

– Manau, kad tamsta – euroskeptikas, – šaltai atsakė ponia.

– Aš negaliu jūsų taip palikti, – murmėjo Pilypas. „Kodėl negaliu? – susinervino. – Puikiausiai!..“

Bet buvo jau vėlu. Durys užsičiaupė, liftas pajudėjo. Ponia, išsitraukusi dirbtinius dantis, ėmė energingai blizginti šepetėliu, ir Pilypas net sudrebėjo iš apmaudo. „Negi taip svarbu, kaip atrodysi po avarijos? Kokia tuštybė!“

– Tačiau keista, – pasakė, – gyvenam Europos centre, o mūsų avarijos – lyg Afrikos pakrašty.

– Kodėl taip manote?

– Ogi Avarijų įstatymas Seime nė nesvarstytas! Tad ko galima tikėtis?

– O mane tas kaip tik ir guodžia, – atsakė ponia. – Įstatymą priėmus, blogiau bus. Juk žinote, kaip tie dalykai pas mus daromi. Susišukuokite, – ištiesė sidabrinį grėblį. – Avarijoje viskas turi būti gražu. Ir kur kas geriau, jeigu tuo pasirūpins ne valstybė, o patsai invalidas.

Kilstelėjusi sijoną, pasitaisė dirbtinę koją.

– Bet aš tikiu, kad netolimoj ateity avarijos išnyks. Ar bent jau įgis kultūringesnį, vakarietišką pavidalą. Adolfas sako, kad mums priimtiniausias būtų švediškas avarijos modelis.

„Koks Adolfas? Ką jinai šneka?“ Pilypui net plaukai pasišiaušė. Dabar jau neabejojo, kad toli nebenuvažiuos, ir dairėsi atsarginio išėjimo.

– Vis dėlto keista, kad mūsų žmogus, nūnai pakilęs net prieš chronišką alkoholizmą, niekaip nesugeba apsisaugoti nuo paprasčiausios avarijos...

– Todėl kad nėra reikalo, – aiškino ponia. – Įsivaizduokite, jei visą laiką važiuotume tiesiai...

– Užtat kaip sveika!

– Viskas, kas sveika, yra nuobodu. O nuobodulys – didžiausias sveikatos priešas.

Dviem pirštais praplėtė voką ir, įsistačiusi žalią stiklinę akį, priekaištingai stebėjo Pilypą.

– Nesuprantu, ko tamsta jaudiniesi! Bene pirmą sykį!..

– Pirmą! – riktelėjo Pilypas. – Ir paskutinį.

– Visko gali būti, – atsiduso ponia. – Jeigu lauksite avarijos, ji būtinai įvyks. Pagaliau nuo tokio didelio susijaudinimo jus gali ištikti ir savaiminė ejakuliacija.

„Ką tai reiškia?“ – nustėro Pilypas.

– Aš nesijaudinu!... O vis dėlto avarija – varginantis ir nemalonus reiškinys. Ir nežinia kam reikalingas. Kad ir ką jūs šnekėtumėte, bet aš labai abejoju avarijos nauda.

– O aš abejoju tamstos kompetencija, – atrėžė moteriškė. – Jeigu avarijos būtų tokios jau nenaudingos, tikriausiai jų ir visai nebūtų.– Ir, pūkštelėjusi debesėlį kažkokių miltų, pridūrė: – Štai Adolfas sako, kad sykį per metus pakliūti į avariją net labai sveika. Ir ypač tiems, – pašaipiai dirstelėjo į Pilypą, – kas amžinai viskuo nepatenkinti.

– Propaganda, – čiaudėdamas burbėjo tas. – Kaip sau norite, o aš... Sudievu...

Žengė išėjimo link ir išbalo, pasitraukė atatupstas.

– Rankena! Kur jinai?

– Čia nebūna.

– Ką tai reiškia? O jei man reikia išlipti? Ir būtent dabar!

– Liftininkas geriau žino...

– Aš protestuoju! – suriko Pilypas. – Mūsų žmonės nėra jau tokie... tokie... – jis sukūkčiojo, – kad patys nesugebėtų nė durų atsidaryti... O langai? Kodėl jų nėra? Aš nesu tikras, kad važiuojame teisinga kryptimi.

– Aišku – neteisinga!

Jis ėmė slinkti palei sieną, ieškodamas slaptųjų durelių.

– Kur tu, Tėvyne? Kur tu, Lietuva? Ar plaka dar skausme širdis sukepus, ar tu gyva?..

Drebančiom rankom pagrabaliojo sienas, perbėgo pirštais klaviatūrą.

– Šitie mygtukai – dėl gražumo, – paaiškino ponia.

Jis atsišliejo į sieną, užsidengė veidą.

– Jeigu pakliūtume į avariją... Turėkit galvoj... Aš nemoku daryti dirbtinio kvėpavimo!

– O, tai visai nesunku, – šyptelėjo ponia, paėmė Pilypo rankas, uždėjo sau ant krūtinės. – Čia reikia spausti.

– Kaip tai čia? – išbalo Pilypas. – Juk mes svetimi žmonės!

– Visi žmonės – svetimi.

– Ir susitikom – atsitiktinai!

– Visi – atsitiktinai...

– Man skauda kulnį... – Dabar Pilypui atrodė svarbiausia neprarasti orumo.

Ponia sukikeno.

– Prisimenate, ką sakė Mičiurinas?

Jis neprisiminė.

– Jei skauda kulnį, reikia nupjauti galvą. Ir praeis. Ir įsivaizduojate, po šitokio pareiškimo tose apylinkėse šimtą metų niekas nebesiskundė kulnimis, o buvę ligoniai net išrado dviratį ir pėsčiųjų takus. – Prisišliejusi prie Pilypo, blizgindama akimis klausė: – Jei žinotumėte, kad gyventi liko viena valanda, apie ką galvotumėte?

Jis tylėjo.

– Gal apie Tėvynę?

Pilypui pasigirdo, kad jinai vėl sukikeno, ir jį nukrėtė šiurpas. Laimė, kaip tik tuo metu liftas sušnypštė, suvaitojo ir stabtelėjo.

– Dovanokit, kas buvo ne taip, – jis stvėrė maišelį, žengė pirmyn. Tačiau durys neatsivėrė.

– Įstrigom, – linksmai tarė ponia. – Lietuvoj tai paprastai atsitinka tarp šeštojo ir devintojo. Gera vietelė.

– Aš neturiu laiko! – šaukė Pilypas. – O jeigu įsiverš banditai?

Staiga jam toptelėjo, kad moteriškė pati yra susijusi su tam tikromis grupuotėmis. Kilstelėjo maišelį ir lyg netyčia išvertė jo turinį ant grindų (kopūstai ir tualetinis popierius).

– Tamsta rašytojas?

– Ne. Bet jei tektų pasinaudoti šiuo popierium...

– Tikėsimės, to nebus, – griežtai tarė ponia. – Juk esat inteligentas?

– Taip, – atsakė Pilypas. Tačiau puikiai žinojo, kad išsigandus jam tučtuojau baisiausiai ima pūsti vidurius. Dėl to atsišliejo į sieną, atsiduso ir užsimerkė.

Ėmė pūsti... Dabar jis stovėjo atsirėmęs užpakaliu į sieną, o liemeniu ryžtingai pasviręs pirmyn.

– Jums netinka šitokia poza, – meiliai tarė ponia. – Atrodo, tučtuojau imsitės kažko didingo. Ogi man patinkate kitoks. Kaip prieš avariją.

– Ką padarysi, – stenėjo Pilypas. – Avarija žmogų labai pakeičia.

– O Adolfas sako: jeigu žmogus nenori tiestis pats, jo ir grabas neištiesins.

Pilypas sudrebėjo.

– Tik nesijaudinkite, – tarė ponia. – Avarijos šitose apylinkėse tokios retos, kad yra įtrauktos į Raudonąją knygą ir saugomos valstybės. Viskas bus gerai.

Tikrai! Už sienos pasigirdo šiurkštūs balsai. Kažkas ėmė darbuotis kūjais ir laužtuvais.

– Taigi, – tęsė ponia, – šita avarija dar neprivatizuota. O tai reiškia – yra vilties. Liftą būtinai kas nors pavogs.

– Bldan, – žagtelėjo Pilypas, nors iš tikrųjų jis norėjo sušukti: „Lietuva brangi!..“ Bet sudrebėjo kojos, aptemo akys ir giesmė užlūžo gerklėje.

– Beje, kas tas Adolfas?

– Liftininkas.

– Dabar man viskas aišku...

– O, nedrįskite taip galvoti! Apie šitą avariją Adolfas ničnieko nežino. Jis išvykęs į Londoną.

Pilypas susverdėjo. Tačiau kaip tik tuo metu griuvo lifto siena ir vidun įsiveržė būrys ginkluotų vyrų. Pilypas krito be sąmonės tiesiai į Centrinės privatizavimo komisijos Fabijoniškių sektoriaus komandoro Juozapo E. rankas...

KVAILAS JUOZAPAS

Juozapui E. paskambino Prezidentas ir pasiūlė vidaus reikalų ministro kėdę.

– Eik tu šikt, – atsakė Juozapas ir pakabino ragelį.

To betrūko! Buvo jau apsipratęs su laisvo žmogaus statusu ir tuščiom kišenėm, kas rytą pabusdavo ir keldavosi (įgijo tą nikį dar gerokai iki aštuoniasdešimt aštuntųjų), nueidavo iki būdelės, ir to jam visiškai pakakdavo. O jeigu tokiam amžiuj teks mokytis imti kyšį ir tarnauti Lietuvai? Sudrebėjo, vos apie tai pagalvojęs. Tarnų bijojo nuo devyniasdešimtųjų, kai kilo mada juos rodyti per televiziją. Tais metais žmonės šiapus ekrano džiūvo ir traukėsi, o anapus – pūtėsi. Greičiausiai tai buvo tik alkanųjų haliucinacijos ir televizijos trukdymai, paskutiniai konvulsiški raudonųjų bandymai iškraipyti jiems nepalankią tikrovę. Bet Juozapas, išvydęs ekrane patriotą, slėpdavosi po lova, o kūnas nueidavo skauduliais ir votimis.

Kita vertus, jis nemėgo ir nesuprato vadinamųjų politinių žaidimų. Argi rimtam, jau pagyvenusiam žmogui pritinka virkdyti senelius ir erzinti mokytojus? Kaišioti tarp durų pirštelius ir svetimoj bažnyčioj žvakeles degioti? Lakstyti blizgančiom mašinėlėm, susitikinėti su įtartinais tipais ir dar pageidauti, kad visa tai rodytų per televiziją? Būtum pusbernis – prašom! Tada kitas reikalas, tada nauja mašinike bent prieš panas pasipuikuotum. Ogi padorų, subrendusį vyrą puošia žila garbana ir pūslėti delnai, tik jau ne iki kelių nudrykęs liežuvis. Be to, buvo įsitikinęs, jog sveiko žmogaus gyvenimą gali pakeisti tiktai mirtis, o ne politika...

Ir vis dėlto visą dieną baisiausiai nervinosi, dūlinėjo iš kertės į kertę. O vakare – šito jis ir bijojo – Prezidentas atlėkė į namus, išsitraukęs iš užančio dar bemaž pilną puslitrį, taukštelėjo ant stalo.

– Nu, – klausė prisispyręs. – Ką darysim, Jūzap?

Tas suko į šalį akis.

– Negaliu, Jūsų Ekscelencija. Dovanokite.

– Reikia, – sakė Prezidentas. – Daugiau nebėr kam.

– Negi jau nieks nebenori?

– Kur nenorės, – Prezidentas tik atsiduso. – Bet aš jau niekuom nebepasitikiu.

– Tai kas atsitiko?

Prezidentas ilgai tylėjo ir dūsavo, paskui, išmaukęs stikliuką, pasakė:

– Blogai yr, Jūzap. Ū, kaip blogai...

Prezidento akyse sužvilgo ašaros, ir Juozapui pagailo to didelio, romaus vyro.

– Praeis. Negi pirmas kartas.

– Ne mums blogai, – nudelbė akis Prezidentas. – Lietuvai.

Juozapui pašoko piktumas.

– Dabar, kai jau blogai, vadinas, eik tu, Jūzap. O kur pirma buvote? Kodėl prie stalo nieks nepavadino?

Pajuto, kad tučtuojau pravirks, pylė kumščiu į sieną.

– Dabar jau patys sukitės, rupūžės. Dirbti eikite!

– Kas tau eis... Dovanok, Jūzap. Juk pats supranti, kad pirma nebuvo vietos, – ir, palinkęs prie ausies, tyliai klausė: – Ar esi kada ėmęs?

– Nesu, – kratėsi tas. – Nemoku, nenoriu ir – sudievu.

– Išmoks jis, išmoks! – šaukė Juozapienė. – Aš parodysiu.

– Šito kaip tik nereik, – atsakė Prezidentas. – O ir tuščias darbas būtų. Kas iki keturiasdešimties neišmoko, iš to jau nebus žmogaus. Užtat ir sakau: ryžkis, Jūzap. Dabar jūsų eilė.

Bet Juozapas raitėsi kaip ungurys. Teisinosi neišmanąs įstatymų, skundėsi kepenimis ir silpnaprotyste, šnekėjo, neva gimęs tundroje, žindęs evenkės pieną ir užtat anei kiek nemylįs Lietuvos. Pagaliau pasakė:

– Kai lenkai puolė, aš jojau Želigovskio dešinėj ir į Basanavičiaus langus tratinau.

Tada neapsikentusi Juozapienė iškėlė šluotkotį ir skardžiai suriko:

– Liaukis, uncvote! – ir, atsigręžusi į Prezidentą, paaiškino: – Jis bijo policininkų.

Prezidentas suėmė Juozapą už pečių, klausė šypsodamasis:

– Ar teisybė, kūmai?

Juozapas paraudo, nudūrė galvą.

– Tas yr baikis, – ramino Prezidentas. – Juk policininkai irgi žmonės. Jie narsūs tik su girtais ir beginkliais. Būk vyras, Jūzap. Galų gale, jeigu ims kabinėtis, man pasakysi.

– Eik, Juozapai, eik, – niukino žmona ir slapčia nuo svečio kaukš-

telėjo šluotkočiu vyrui per sprandą. – Man atrodo, policininkai Lietuvoje yra dėl gražumo. Ar ne taip, Jūsų Ekscelencija?

– Taip yr, – linktelėjo tas. – Gražiausi Lietuvos vyrai – banditai ir policininkai. Bet! – iškėlė pirštą, – norėčiau patikslinti, jog sykiu tai ir šviesiausi Lietuvos protai.

Juozapienė paraudo.

– Šviesus protas ir tamsūs darbeliai... Tokiam deriniui neatsispirs jokia lietuvaitė.

Prezidentas pabučiavo jai ranką ir pakvietė sušokti „Lietuva brangi". Ponia uždėjo plokštelę, ir jiedu ėmė suktis taip greitai, kad Juozapui net akys pridulkėjo.

– Bijau tiktai vieno, – šnekėjo moteriškė. – Kad valdžia jo nepagadintų. Juk vos suduriam galą su galu.

– Jei pagadins, sudursite nepalyginti dailiau, – atsakė Prezidentas.

Tuo metu nutrūko paskutiniai akordai, ir šokėjai sukosi vien iš inercijos.

– Vakar medžiojom Fabijoniškių draustinyje, – juokdamasis pasakojo Prezidentas. – Zuikių ten, aišku, nier, tai pakėlėm „Arą", surinkom iš aplinkinių kaimų tuziną pensininkų ir paleidom į krūmus.

– Cho cho! – stebėjosi Juozapienė. – Ir ką?

– Premjeras paklojo tris, o aš keturis. Tai, sakau, gal ir neblogas rezultatas. Juolab kad ir valstybei nauda, ir žmogui pramoga.

– Kur mėsą padėjot? – domėjosi moteriškė.

– Kiek ten tos mėsos. Vieni kaulai.

– Galima ir atšerti prieš medžioklę...

– Taigi, reikės. Žadam gaminti šitą, kaip jis... Čepė rūpinasi geriausiu draugu... Premjeras sako: kam importuoti šlamštą iš Vakarų, jei galima keturkojams bičiuliams ir čia pat, iš natūralių žaliavų... O pridėjus česnako – ir svečiui ne gėda patiekti.

– Miela girdėti, kad yra žmonių, kurie nesėdi susidėję rankų kaip va šitas, – dūrė pirštu į savo vyrą Juozapienė. – Kelkis, nevala, ir eik!

– Tebūnie jūsų valia, – atsiduso Juozapas.

...Kitą rytą jis jau sėdėjo ministro kabinete, ir savijauta buvo tikrai keista. Karštai plakė širdis, o rankos savaime lindo į kišenes ir stalčius. Suprato, kad norisi kyšio, ir išsigando, net prakaitas išmušė. „Kokia gėda! Niekados tokių dalykų nereikėjo, o vos tik atsisėdau... Ką dabar daryti? Reikia dirbti. Tiktai – ką?"

Suėmė save į rankas ir truktelėjo lašiuką iš kolbos, kurią dar vakar buvo nusipirkęs dėl drąsos. Nemalonūs pojūčiai išnyko, nejučiom uždainavo:

– Ant kalno mū... – Kaip ir dauguma lietuvių, jis mokėjo tik vieną dainą.

Įėjo uniformuotas žmogus.

– Šaukėte?

– Ne ne, – susigūžė Juozapas. – Aš niekados nešaukiu. Esu tyliausias žmogus. Žinau, kur mano namai. Vienas pareisiu.

Atsistojo ir buvo beketinąs tyliai išsmukti pro duris, bet staiga prisiminė, kad aplinkybės visai ne tos kaip aną savaitę...

– Mano uždavinys – ne laukti malonių iš nusikaltėlių, o paimti juos pačius, – pareiškė. – O, beje, kas tamsta toks?

Uniformuotas žmogus sumušė kulnimis.

– Komisaras Žiū. Vakarais dirbu kelneriu kavinėje „Pas Erlicką“, o laisvalaikiu uždarbiauju policijoj.

– Ir galima uždirbti?

– O kaipgi!

– Išeikite, kol nepaėmiau, – mostelėjo Juozapas. Laikėsi iš paskutiniųjų, betgi žinojo esąs silpnavalis.

Vakarop, perskaitęs kriminalinę kroniką ir pabaigęs kolbą, jis jau turėjo šiokį tokį supratimą apie kriminogeninę padėtį. Pašaukė komisarą.

– Ar žinote, iš kur atsiranda banditai?

Tas skėstelėjo rankom.

– O policininkai?

– Jei nebūtų policininkų, nebūtų ir pačios policijos, – kariškai atraportavo komisaras.

– Teks patikrinti jūsų mentalitetą, – griežtai tarė Juozapas, padavė jam dėžutę. – Kaip sužinosite, ar čia yra degtukų, jei neturite prokuroro sankcijos ir negalite išlaužti sienelių?

Komisaras raudonavo, krapštė pakaušį.

– Padegti, ar ką...

Juozapas paėmė dėžutę ir pakratė sau prie ausies.

– Štai kaip tas yra daroma.

– Ve, ve, kaip paprasta! – mikčiojo komisaras.

– Kaip ir visa, kas genialu. Bet nusiraminkite, nieko kito aš ir nesitikėjau, – susimąstęs perėjo per kabinetą. – Skaitydamas kriminali-

nę kroniką ir tyrinėdamas krikšto tėvų biografijas, aš nesunkiai padariau išvadą, jog banditai išsivysto iš sportininkų.

Komisaras skėsčiojo rankom.

– Darius ir Girėnas – narsūs vyrai buvo...

– O jeigu sportą sunaikinus, išsprogdinus, ištratinus...

Komisaras pasisuko stačiuoju kampu.

– Stokite, – pašaukė Juozapas. – Tai dar ne viskas. Iš banditų savo ruožtu išsivysto verslininkai. O verslininkai – tai Lietuvos atceitis, ponių laimė ir pensininkų ramstis.

– O sakykit, ar nebūtų galima ir pensininkus... – pagyvėjo komisaras. – Kaip dainoj... Iškart ir visiems laikams. Juk turim priemonių.

– Galima, – atsakė Juozapas. – Tačiau tam prieštarauja Vakarų valstybės. Yra ir kita priežastis, – jis atsiduso. – Jei nebūtų pensininkų, valstybė nežinotų, kur padėti kruopas, kanopas ir šlapią dešrą.

– O mano žmona sako: jei pensininkų padvigubėtų, visa, kas gyva, žūtų mažiau nei per dvylika mėnesių.

– To niekada nebus! – atkirto Juozapas. – Juk kad to neatsitiktų, Lietuvoje kas ketveri metai renkami deputatai, kurie pensininkų skaičių reguliuoja tam tikrais įstatymais, kainomis ir kitokiais svertais. O deputatai, beje, renkami tik iš aukščiausios rūšies verslininkų, kurie savo ruožtu išsivysto iš sportininkų. Supratote, ką tai reiškia?

– Dovanokit, – braukė prakaitą komisaras.

– Sportas suteikia lietuviui sparnus. Šansą pakilti. Sunaikinę sportą, nutrauktume kitas grandis, taigi katastrofa neišvengiama.

Tylėjo, žvelgė į tolį, ir aiškiai buvo matyti, kad jį kažkas nervina.

– Vis dėlto aš kai ko nesuprantu, – prisipažino. – Logiškai protaujant, didžiausią šansą jaunam žmogui turėtų suteikti šaškės ir oro balionai. Bet yra ne taip. Gražiausias aukštumas pasiekia boksininkai. Kaipgi mosikuojant kumščiais įmanoma įgyti tokį išsilavinimą, kad suskaičiuotum net iki šimto? Ko gero, tai didžiausia šio amžiaus mįslė.

– O šitą aš suprantu! – atgijo komisaras. – Anokia ir mįslė! Tūkstantis smūgių į galvą labai sutvirtina smegenis. Štai ir visa paslaptis.

Juozapas atsiduso ir užvertė popierius.

– Taigi drąsiai galim paskelbti išvadą, kad be sporto nebūtų ir Aukštosios visuomenės. O banditas, kaipo tarpinė grandis, yra neišvengiamas, būtinas ir didžiai saugotinas elementas.

– Tai ką daryti? – klausė komisaras.

– Nieko, – tarė Juozapas. – Eikite ir gulėkite.

Komisaras kaukštelėjo kulnimis.

– Beje... – Juozapas staiga pakilo, ryžtingai žengė į priekį. – Ar mūsų sistemoj yra greitojo reagavimo korpusas?

– Yra, ministre.

– Tegul man atneša tokią pat, – kilstelėjo kolbą.

Komisaras išėjo, o Juozapas patogiau įsitaisė kėdėj ir bematant užsnūdo. Sapnavo, kad važiuoja traukiniu, sėdi vagone restorane ir tratina į žemės ūkio ir inteligentijos liekanas.

– Ant kalno mū... – mūkia vergų choras.

Važiuojant per Bražuolės upelį, driokstelėjo, bet jis nepabudo. Kas iš to? Vis vien kaltų nesurasi.

MINISTRAS KRINTA NUO STOGO

Jis buvo chroniškas politinis ligonis, ir žmona nesyk siūlė jam gydytis. Pastvėrusi šuns pavadį, primygdavo koja:

– Atsistatydink, erode! Visa Lietuva juokiasi.

– Nėr tokių vaistų! – rėkdavo Juozapas. – Jei katras ir pasigydo, po rinkimų, žiūrėk, vėl pradeda...

– Visko šiais laikais yr! – net suplukusi skalbė šonus pati. – Užsikoduok! Ampulę į smegenis įsisiūk! Galų gale yra anoniminių politikų draugija! Likimo nuskriausti žmonės dusyk per savaitę susiburia nuošalioj vietoj, valandą rūpinasi Lietuvos reikalais ir, sako, praeina...

Juozapas raitėsi ant grindų.

– Kur ten praeis... Niekuom aš nebetikiu...

Žmona sviedė pavadį į kertę.

– Tarnauk! – riktelėjo. – Tarnauk Lietuvai!

Juozapas linksmai suurzgė, atsistojo ant dviejų ir kyštelėjo ranką į prijuostės kišenę.

– Ne, taip toliau nebegalima! – atsiduso pati.

Jis nuleido galvą.

– Andai kiaurus metus su rinkimų kompanija prasivalkiojai... Visas nusipolitikavęs, į žmogų nepanašus...

Juozapas tik rankom skėsčiojo.

– O jau kai susidėjai su tais vadalom iš Vyriausybės!.. Kožnas padoresnis ėmė šalintis. O kaipgi! Valandą, kitą – dar pusiau su protu. O paskui ir prasideda... Ar ant torto atsisėsi... Ar banką sugriausi...

„Paveldėjimas“, – niūriai mintijo Juozapas. Iš užmaršties kilo nublukę vaikystės paveikslai: amžinatilsį tėvelis (o buvo jis kolūkio partinės sekretorius) užsirakinęs kamaroj per naktis politikuoja su kalviu Ignotu... O štai motutė, pastvėrusi ližę, vejasi abudu daržais... Juozapėlis puola į dilgėles ir gailiai rauda nesuprasdamas, kas darosi, bet jo mažoje širdelėje vis auga, vis tvinksta sopulys: „Niekada! Niekada nedarysiu taip kaip tėvelis!“

Ir še tau!

– Nors tu pagailėtum! – sušuko apsipylęs ašarom. – Juk visi mūsų nekenčia! Plūsta, ūdija kaip šunis. Manai, lengva?

– Uncvote! Ar visai gėdos nebeturi? Tark vieną sykį: gana!

Juozapas kėlė rankas į dangų.

– Lengva pasakyti! Kiek sykių norėjau atsistatydinti! O neleidžia! – Jis baugiai apsidairė. – Ten knibždėte knibžda apsauginių su šauninkais.

– Kad nors tarnautum su honoru. Bet kur tau! – Pati brūkštelėjo rankove akis. – Kam reikėjo tų palūkanų tiek užsiprašyt?

– Tai argi aš prašiau? – suvaitojo Juozapas. – Jei nori žinot – ant kelių atsiklaupęs, ašarom apsipylęs meldžiau: duokit kaip žmogui. O dar geriau: visai neduokit. O tie: ne! Dvigubai, ir kvit.

– Tai kas valdo Lietuvą, Juozapai?

Vargšas tik rankom skėstelėjo.

– Ką aš žinau? Niekas tokių dalykų mums neaiškina.

– Vadinas, tu nieko negali?

– Kodėl? – įsižeidė Juozapas. – Kyšį galiu paimt!

– Koks ten galėjimas, – vyptelėjo moteris. – Vienas dalykas, jeigu laisva valia: noriu imu, noriu – ne. O kai kyšis priklauso pagal protokolą – tuomet, Juozapai, visai kas kita... Tuomet jau, gali sakyt, esi paskutinis...

– Nebuvau pagalvojęs, – pravirko Juozapas. Pirmą sykį jis taip skaudžiai suvokė ministro padėties tragizmą. Suklupęs ant kelių, tiesė rankas. – Neapleisk. Pasakyk, ką man daryti?

– Būk vyras, Juozapai. Šok nuo stogo ir atsistatydinsi.

– Nežinau, ar pavyks. Jie imsis priemonių.

Pati trenkė durimis ir prasmego virtuvės gelmėse. Juozapas apsidairė, ieškodamas savo šaknų. Jų nebuvo. Lengviau atsiduseęs, užkopė ant devynaukščio stogo ir puolė žemyn. Niūrūs gyvenimo vaizdai ėmė slinkti prieš akis...

Pirmą sykį jis pasijuto lietuvis esąs dar tarybų valdžios metais. Baigęs akademiją, dirbo mokslinį tiriamąjį darbą medicininio išblaivinimo sistemoje, o ten, kaip žinia, pasitaikydavo ir nestatutinių santykių. Tiesa, tai truko vos keletą minučių... Bet po devynių mėnesių felčerė jam padovanojo dvynukus: Birutę ir Kęstutį. Anuomet tai buvo rimtas smūgis režimui. Pasibaisėjęs, prakaito išpiltas ilgai pūtė į aulinį milicininko batą, o iš akių jam tiško raudonos žvaigždės. Ir vėl, kaip vaikystėje, sau kartojo: „Niekada! Niekada taip nebedarysiu".

Vėliau Juozapas vedė paprastą komjaunuolę, ir jųdviejų santykiai buvo grynai kareiviški, be jokių nacionalumo ženklų. Tada nusirami-

no: politika man negresia. O motutė, manding, kažką nujautė. „Vaikeli, tik tu nepradėk", – meldė užėjus Landsbergiui. Juozapas bučiuodavo sengalvėlei ranką ir dievažydavosi: „Aš ne lietuvis, mama".

Prisiminęs motutę, susigraudino. „Reiktų aplankyti." Pabandė pasukti atgal, bet tai pasirodė ne taip paprasta. „O gal ir neverta? Aišku, motutė viską atleis. Bet kaimynai, kaimiečiai tie... akmenimis užmėtys."

Lėkė dabar pro aštuntojo aukšto langus, tačiau nė kiek nesistebėjo, kad laisvo kūnų kritimo pagreitis ne toks jau laisvas. Dar spirdamasis nuo stogo, pagavo akimis: prie durų budėjęs apsauginis iškėlęs ragą siunčia signalus į orbitą...

Pro langą kyštelėjo galvutę Emanuelė.

– Bene vėl kryzė, viršininke?

– Kry... – jis nenorėjo leistis į kalbas. Žinojo, koks sunkus lengvo elgesio merginos gyvenimas. Ogi šiandien jautėsi už viską atsakingas. Dėl visko jam buvo gėda.

– Užsuktumėt... Sureguliuočiau...

– Laiko nier.

...Smarkiai politikuoti žmonės pradėjo bene aštuoniasdešimt aštuntaisiais. Iš dyko buvimo, iš nuobodulio – dabar jam šitaip atrodė. Juk paprastas žmogus galėjo amžių nugyventi ir į kapus nuvažiuoti taip ir neišvydęs palydovės. Ogi basliu per pakaušį galėjai gauti nebent kaimo gegužinėje.

Ir Juozapas kartu su visais vis dažniau traukdavo į aikštes, politikuodavo iki sąmonės netekimo, iki komos būsenos, kurią sukeldavo daugsyk pakartotas tam tikrų garsų junginys: „Vytautai!", „Lietuva!", „Gėda!" Jam patiko tas šurmulys. „Ir kas čia bloga?" – sakydavo sunerimusiai žmonai. Tuo metu jam atrodė, kad gali liautis kada panorėjęs.

Deja, netrukus pajuto, kad eiti darban vis labiau nesinori. Norisi į aikštes, į tribūnas...

– Aisma į valdžią! – sykį nei iš šio, nei iš to pasakė Pilypas iš Pieno kombinato.

Juozapas ilgai tuomet kikeno į saują. Valdžia – juk tai kažkas didingo, apaugusio pelėsiais ir kerpe. Trakų pilis! Milžinų kapai! Ką tai turi bendra su jo gyvenimu?

Bet kai Pilypas ir antrą, ir trečią sykį pakartojo tą patį, pagavo keista nuojauta: lyg tupėtum, norėtum, o negalėtum. Tapo išsiblaš-

kęs, nervingas, o naktimis, ypač per pilnatį, staiga strykteldavo iš lovos, skersas nuslinkdavo iki Rūmų ir žiopsodavo į langus. Širdis taip daužydavosi krūtinėj, kad nuo sienų tinkas pažirdavo. „Ir aš ten sėdėsiu. Pro tą langą žiūrėsiu... O gal pro aną?“ Seilė nudrykdavo iki kelių.

O Pilypas varė savo: „Į valdžią! Būk pasirengęs. Jau greitai“.

– O ką mudu ten veiksiva? – sykį visas išraudęs paklausė Juozapas.

– Ogi ką norėsma!

– Gal tarnausim Lietuvai? – kaži kaip skystai sukikeno Juozapas.

– A kodiel ne? – bemaž rimtai atsakė Pilypas.

Ilgai tuomet jiedu kvatojo, net springdami, tvatydami kits kitam per nugaras. Kaip piemenys. Ne, Juozapas nebuvo apie save prastos nuomonės. Bet kad vakar išlipęs iš runkelių vagos, rytoj jau sėdėtum piliakalnio viršūnėj!.. Kita vertus, jis nuo mažens bijojo visokių viršininkų, pradedant pardavėja.

Tačiau dar gerokai prieš šv. Velykas Juozapas žengė į Seimą. Viskas išėjo kažkaip netyčia. Sunkios durys užsivėrė jam už nugaros, paslėpdamos nuo žmonių akių visiems laikams...

Jis sudejavo. Lėkė dabar jau pro septintąjį aukštą. Balkone vyrai kliurkė degtinę.

– Gėdytumėtės Marijos žemėj...

Tie skėsčiojo rankom.

– Darbo neturim... Pinigo nier...

„Štai dar viena mūsų amžiaus mįslė, – atsiduso Juozapas. – Pinigo nier, o visi geria. Tik man vadovaujant ir įmanomi tokie pokyčiai...“

Jis užsimerkė. Žiūrėti lietuviams į akis ėmė drovėtis praėjus vos trims mėnesiams po rinkimų. Žmona tuomet jau laikė jį beviltišku.

– Ką jūs ten veikiate? – klausdavo su pašaipa.

– Dirbame, – rūsčiai atsakydavo Juozapas. Ir bematant jam paraudonuodavo ausys. – O gal į mišką man eit?

– Rankas turi – neprapulsi.

– Rankos dabar ne madoj. Liežuvis reikalingas.

Šitaip prasidėjo paskutinė stadija.

Miegodavo prastai, mat sapnuodavo vis tą patį: nutrūko kadencija, viskas prapuolė, kraštas skendi tamsybėse. Nepakeliamas slogutis užguldavo krūtinę, blaškydavosi ir rėkdavo, kol neapsikentusi pati spirdavo į kepenis. Šokdavo prie lango: ir šviesa, ir tiesa... Dėkui Dievui.

Vėliau, kai valdančioji partija tapo nebevaldoma, košmarai baigėsi. Paprasčiausiai atėjo aiškumas: nepakeičiamų žmonių yra! Jis buvo paskirtas ministru, o Vyriausybės priešaky stojos bičiulis Pilypas iš Pieno kombinato.

Tik va, ta sielograuža, ta kaimiško mentaliteto liekana...

Niūriai nusiteikęs praskrido šeštąjį aukštą. Tuščiam kambary ant lempos suposi liūdnas lietuvis. Juozapas nusivožė skrybėlę. „Atleisk man, Viešpatie..."

O žemai vos įžiūrimi būriavosi rinkėjai.

– Užsimuš! – spiegė moteris, aiškiai sutrikusio intelekto.

– Tokie neužsimuša, – ramino visko matęs žilabarzdis senelis, Japonų karo didvyris, Parlamento gynėjas.

– Mes jį iškėlėme! – didžiavosi pabėgėliai iš psichoneurologinio internato.

...O tuo metu Ministrų Kabinete vyko neeilinis organizuotų struktūrų posėdis.

– Paskutiniais duomenimis, objektas nebetoli dugno, – paskelbė Ryšininkas.

Premjeras pagrūmojo šaukštu.

– Nedelsiant sustabdykite! Meskite moderniausią stabilizacijos techniką.

...Penktojo aukšto langai buvo išdaužyti, apskretę voratinkliais. Pro skyles žiopsojo liesi tarakonai. „Čia jau gyvenama žemiau skurdo ribos", – suvokė Juozapas. Ak, kaip jam suspaudė krūtinę!

Tuo metu išvydo Vyriausybės kortežą. Nutaisęs išdidžią pozą, susigrūdo rankas į kišenes.

– Liaukis, Juozapai! – riktelėjo Premjeras. – Kalbėjau su Jo Ekscelencija. Atsistatydinimo nepriima.

– O man nusipjaut! – atsakė Juozapas. – Žemė priims.

– Reikia sudaryti komisiją...

Kilo diskusijos. Tuom pasinaudojęs Juozapas tekštelėjo į purvyną ir išleido, jo nuomone, paskutinį kvapą. „Baigta", – apsidžiaugė. Bet kai atsimerkė, pajuto, kad yra dar gyvas. „Viešpatie, kokia gėda..."

– Ne pro tą galą kvapą išleidai, sūneli, – ramino žilabarzdis.

– To reikėjo tikėtis, – šnekėjo terpu savęs nariai.

– Dovanokit, gerbiamieji, – raudonavo Juozapas. – Juk mirštu aš pirmą sykį. Iš kur galiu žinot, kaip tas yr daroma?..

Žiūrėjo į dangų. Ten, aukštybėse, kybojo nustebęs mėnulis. Norė-

jo sušukti mėnuliui ką nors įžeidžiančio („Reglamentas!“), bet suprato, jog neverta. Mėnulis bemaž niekad nesupranta žmogaus. „Vis dėlto keista. Jei žmogus šuns draugas, o šuo – mėnulio...“ Bet nuo tokių minčių tik dar labiau susinervino. „Ir šitaip protaujantis žmogus valdžioj sėdi. Vargšė Tėvynė...“ O dabar jau pajuto pasididžiavimą: netgi tokią tragišką valandą jis galvoja apie Lietuvą.

Todėl atsikėlė ir pasakė:

– Giliai išgyvendamas dėl savo klaidos, viską padarysiu, kad Lietuvos politinio gyvenimo raida vyktų demokratijos principais ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos nubrėžtu keliu.

Po šių žodžių padėtis tapo dar stabilesnė ir – bent jau taip kalba žmonės – po šiai dienai tebėra tokia pat.

JEI NIEKO NEGALI, TAI IR NEREIKIA

arba

VYTAUTAS PAS KRYŽIUOČIUS

„Nejaugi aš ničnieko negaliu? – murksodamas prie televizoriaus, sielojosi lietuvis. – Ničnieko negaliu pasirinkti, išskyrus kramtomąją gumą? Nei valdžios, nei pačios, – nusiminęs lenkė pirštus. – Darbo, doros, darnos... Tai kaip tada?..“

– Kelkis ir eik! – sušuko Balsas.

Jis pakėlė pirštą.

– Bet, brangioji, ir Europoje ne visiems pyragai. Antai norėdamas atsikąsti sausainio, į kokį aukštą, į kokį statų kalną žmogus privalo užkopti! – ir suulbėjo kažikaip graudžiai, plonai: – *Iulker! iulker!*

– *Tempo!* – riktelėjo pati.

– Bet kur man eiti?

– Eik ir pasikark.

– Iš kur aš virvę gausiu? Pinigo reik.

– Šiandien blogai gyvena tik inteligentai ir žmonės su negalia, – paaiškino moteris ir taukštelėjo keptuve savo žmogui per sprandą.

„Ne, ko gero, mes ne inteligentai, – atsiduso lietuvis, išvertė kišenes. – Taip ir maniau: su negalia...“ Susinervinęs užsirūkė, tačiau moteris išrovė kotą jam iš dantų ir sviedė į keptuvę. Pjuvenos ištiško iki pat lubų.

Ir toksai pagavo lietuvį sielvartas, toksai sopulys...

– *Mynto-on!* – suriko, ir nuo to riksmo griuvo televizorius, atsilapojo spintos durys, o nuo lentynų nusirito puodai, puodynės, stiklinės... Moteris pravirko.

– Kaip tujen pasikeitei, Vytautai!

– Televizija! – skėsčiojo rankom Vytautas. – Ar tokias programas žiūrėdamas gali išsaugoti mentalitetą? O lietuvybę? Deja, mes, žmonės su negalia, prikaustyti prie ekrano, kadangi tai vienintelis mūsų langas į Europą. Laimė, mūsų daug! – jis pakilo. – Invalidumas šiandien – politinė kategorija. Ir vieną dieną jie sudrebės! O tada... Tada, moterie, mes gumos nebekramtysim. Kur tai matyta! Blėberio

žentas uošvio kaliošus... Dionyzas – dumples... Ar buvo kada šitaip Lietuvoj?

Trenkė durimis ir išmoklino į purvyną. Dangus maišėsi su žeme, ir tik ties Lietuvos banku, Seimo rūmais bei kitomis prestižinėmis vietomis, kaip visuomet, spindėjo žvaigždės. „Bet oro tu taip pat nepasirinksi..." O kad ant šaligatvių žydėjo moterys, jis tik dar labiau susinervino ir, priėjęs prie kiosko, rūsčiai sušuko:

– *Stimorol!*

Perplėšęs pakelį, susikimšo burnon devyniolika briketų, bet kad ir kaip smarkiai krutino žandikaulius – laisvės pojūtis buvo silpnas. Tas jam nepatiko.

Pasibeldė į pirmas papuolusias duris.

– Malonu jus gyvus matyti, – nusilenkė suvargusiai moteriškei. – Vyras namie?

– Pas tave, Kęstuti! – šūktelėjo moteris. Vytautas įėjo vidun. Liesas barzdočius murksojo prie televizoriaus.

– Kelkis, – tarė Vytautas. – Laikas!

– Ko jūs norėjote?

– Ša! – Vytautas priglaudė pirštą prie lūpų. – Mūsiškių yra? – atplėšė spintos duris, dirstelėjo po lova, atlapojo šaldytuvą.

Barzdočius susižvalgė su moterim.

– Ką tai reiškia? Kas jūs toks?

– Tyliau! – jis atšoko, prigludo prie sienos. – Lietuvis aš...

– Birūta!.. – sukūkčiojo Kęstutis.

– Bet aš jį pirmąsyk!.. – paraudo moteris.

– Išeikite!

– Štai jums dora ir darna, – karčiai šyptelėjo Vytautas. – O juk lietuvis šiandien turi tik vieną priešą... – jis prislopino balsą. – Ar žinote, kas dabar dedasi ten, Lietuvoj? Užtraukite užuolaidas... Žmonės jau gumą kramto!

Atrodo, šeimininkams tie žodžiai nepadarė įspūdžio. Vytautas surūstėjo, žengė priekin.

– Lietuviškai mokate?

– Ko jūs norite? – vapėjo vyriškis. – Ką tai reiškia?

– Reiškia! Nereiškia! Kaip jūs man nusibodote! Štai imsiu ir išeisiu! Ir sukitės kaip išmanot... Aš pajuokavau, – atsisėdo. – O gal jūs nesuvokiate padėties rimtumo? Kur jūsų kaliošai?

Tie susižvalgė, nieko neatsakė.

– Jau sukramtėte? – jis pakilo, išskėtė rankas. – Broliai! Kankiniai! Tai ko gi jūs bijote?.. O jei būčiau įėjęs su kirviu rankoj? Jei vidurnaktį? Juk svečio šiandien taip pat nepasirinksi! Bet štai ateinu su šviesa ir nereikalauju, kad klotumėt ant stalo... – Staiga jis šoko prie puodo, nukėlė dangtį ir išbalo. – Štai kuom čia kvepia! Inteligentai... Jie visados kolaboruoja...

– Jeigu jums trūksta...

– Kur netrūks, – su kartėliu pasakė Vytautas. – Bet iš jūsų neimsiu.

Tiedu vėpsojo iš padilbų, o jis niūriai pūtė dūmų kamuolius ir atrodė – tarytum eitų prieš vėją, vienas, su fakelu rankoj...

– Kažin kaip gyvena Biliūno katė? – paklausė tulžingai. – O ką šiandien veikia Brisius? A gyvas dar?

Brūkštelėjo rankove akis, nusigręžė.

– O štai išeis į kelią žmogus! Stovės ranką ištiesęs... Ar pavėžinsite? Kur ten!

Išėjo neatsisveikinęs. „Trauksiu į mišką. Kitur jau man nėr vietos..."

Bet prisiminė dar turįs gabalėlį gumos: įsimetė burnon ir tarytum palengvėjo. „O kodėl į mišką? Kodėl ne į Europą? Į gumos fabriką! Išsprogdinti iš pamatų... Jie plaukioja laivais, šokinėja nuo uolų, išdykauja su poniomis... O mūsiškiai žlevernoja, spjaudosi, užsiklijuoja akis ir klausinėja: „Kur einame? Kas esame?.."

Pasibeldė į Ministrų Kabineto duris.

– Kelintą išvykstam?

Paaiškėjo, kad iki traukinio – dar penkeri metai, o visos vietos – rezervuotos. Vis dėlto jis nutarė luktelti, susigūžė kertelėj. Baugu buvo pačioje priešo irštvoje, tačiau niekas neatkreipė dėmesio. Tiesą sakant, Vytautas ir pats žinojo esąs nepastebimas. Senam bedarbiui patiko čia tvyrojusi darbinga atmosfera. Su nuostaba ir pagarba jis stebėjo narius. „O juk kadaise ir jie buvo žmonės... Galbūt sielojosi dėl ko nors... Gal ir sukramtydavo ką neskanaus..."

– Kas paskleidė informaciją, kad lietuvis laisvai gali pasirinkti tiktai kramtomąją gumą? – net paraudonavęs šaukė Premjeras.

Nariai tylėjo. Dar sykį buvo prasukta juosta su kompromituojančia medžiaga. Finale nemalonus tipelis žiaumojo gumą, o balsas už kadro tyčiojosi, neva tatai ir esanti laisvė... Premjeras sutrypė kojom ir sviedė į ekraną kažkokį daiktą, panašų į Vidaus reikalų ministro galvą. Šviesa užgeso.

– Taigi aš klausiu – kas?

– Korespondentas... – murmėjo ministras. – Kas gi daugiau...

– Kas jam perdavė informaciją? Iš jūsų sistemos visą laiką nuteka. Ar jūs suprantate, ką tai reiškia? Kokių ėmėtės priemonių?

– Kad nieks nebepadeda. Mano nuomonė tokia: įveikti banditizmą galima tik darbais, o ne žodžiais.

Visi krūptelėjo. Kai kurie susigūžė ir net pravirko.

– Pagaliau ir jums šovė į galvą! – pagyrė Premjeras.

– Tokie laikai, – kuklinosi ministras. – Kiekvienam gali pataikyti.

– Vadinasi, darbais?..

– Taigi! Privalome sprogdinti. Ir taip skardžiai, kad anie nutiltų, susigėstų, į giliausius urvus sulįstų! Pradžiai – siloso bokštą.

– Čia gerai, – linktelėjo Premjeras. – Tiktai kas tai padarys. Vidaus reikalų sistema aš jau nebepasitikiu. – Jis valandėlę galvojo ir, jau pralinksmėjęs, pasakė: – Ogi patys ir padarysim!

Nariai subruzdo, klausinėjo vienas kitą.

– Kaip tai patys?

– Paprastai, – šypsojosi Premjeras. – Seniai jau metas imtis asmeninės atsakomybės. Tu, – dūrė į Ryšių ministrą, – atneši tą daiktą, o pats, – bakstelėjo į Generalinį, – pakiši kur reik.

– Kaipgi aš...

– Atseit nemokam? Atseit patiems niekas niekad nepakišo?

Paskui atsigręžė į Energetiką:

– Timptelsi ar spustelsi... Bene aš žinau, kaip tas yr daroma! Pasitarkit su šeimomis...

Pertraukos metu Vytautas priėjo prie Premjero.

– Gal, Viešpatie, ir aš galėčiau timptelėt... Paskui atrėžtumėt gabalėlį Žemaitijos...

Tačiau šis tik tada, kai parankiniai pastatė lęšį ir įjungė jupiterius, šiaip taip įžiūrėjo tą vargetą. Didžiai stebėjosi ir galvą kraipė.

– Tai vis dar gyvenate?

– O ką daryti? – sumišęs teisinosi Vytautas. – Dovanokit... Jau nebeilgai...

– Jūsų išlaikymas mums brangiai kaštuoja. O dar visokios pretenzijos... Ne veltui sakoma, kad šuo geriau...

– Nekreipkite dėmesio, – lenkėsi Vytautas. – Darykite kaip andai su prūsais.

– Taip ir darome. O vis dėlto tie dalykai nervina. Ką lietuviai kitąmet žada rinkti?

– Akmenis. Daugiau nebėr ką.

– Ponai, – tarė Premjeras. – Padėtis komplikuojasi. Delsti nevalia. Bokšto sprogimas bus tik ženklas lemiamam šturmui.

– Vadinas, – lenkė pirštus Ryšininkas, – paštas, telegrafas, geležinkelis...

– Nebe tie laikai, – atšovė Premjeras. – Universitetas, Akademija, Žurnalistų sąjunga. Taip pat mokyklos, skaityklos, redakcijos...

– „Moterį" imsiu aš! – drąsinosi Krašto apsaugos ministras.

– O ką darysim su pensininkais? – teiravosi Socialinis Aprūpintojas.. – Duosite šarvuotį?

– Pakaks ir buldozerio, – atkirto Premjeras. – Tik jau suomiško nevarinėkit!

– Pagaliau ir opozicija nebegalės kabinėtis, neva mes nieko neveikiam, – šnekėjosi ministrai.

– Nesėkmės atveju, – Premjeras šyptelėjo. – Aišku, aš tuom netikiu, tačiau ko tik nepasitaiko! Taigi nesėkmės atveju traukitės į savo pilis ir kaip reikiant įsitvirtinkite.

– Esam jau įsitvirtinę, – juokėsi tie. – Juk nebe pirmi metai...

– Puiku! – Premjeras pakratė kumščius. – Audra viršum Baltijos. Lietuva bus laisva!

– Balno-okit, broliai, žyr... – užtraukė Kultūros ministras.

– Reiks priešą kyr... – pritarė nariai. Šitaip giedodami ir išėjo.

Vytautas patraukė jiems įkandin. Žinojo, kas laimės, tačiau nė kiek nesigailėjo lietuvių. Šitoj pusėj – darna, o anoj... „Kad jau mes tokie... Tegu ir sudaužo, sutvatina, sutratina..."

Išspjovė gumą ir nepastebėjęs, kad užsiklijavo akiniai, nupėdino pergalės link...

PASKUTINIS PONO K. ŠNICELIS

Šią istoriją man papasakojo pažįstama virėja.
Pavardės prašė neskelbti.

Mano kaimynas ponas K. pašto dėžutėje rado laišką, kuriame buvo nupaišyta kaukolė ir parašytas vienintelis žodis: baik.

Ponas K. suprato, ką reiškia kaukolė, tačiau niekaip negalėjo suvokti žodžio reikšmės. „Nei aš teisėjas, nei patarėjas, – dūsavo. – Esu kuo ramiausias žmogus, net ir uodo, taip sakant...“

Ir tikrai, kai ant nosies galo nutūpė kažin koks galvijas, ponas K. tiktai pūstelėjo, ir sieloje tapo visiškai giedra. „Matyt, kas nors pajuokavo, – nusprendė ir daugiau apie tai nebegalvojo, ramiai rūšiavo kontoroje popierius, o naktį miegojo nieko nasapnuodamas.

Tačiau kitą rytą vėl rado lygiai tokį pat laišką. „Ką man baigti? – kraipė galvą. – Juk aš nieko nedarau!“

Vis dėlto į troleibusą įlipo paskutinis ir stengėsi niekam neužminti ant nuospaudos. Tačiau nerimas neapleido visą dieną. Kiek pajėgdamas purtė atmintį, – iš ten byrėjo antraštės, kainos ir televizijos reklama, – tačiau nieko rimtesnio nesurado. „Kas ir už ką man galėtų grasinti?“ – stebėjosi.

Tą naktį miegojo prastai, o rytą, kai rakino pašto dėžutę, rankos drebėjo. Dėžutėje gulėjo toks pat laiškas, tik raidės šįsyk buvo raudonos, o kaukolė didesnė.

„Reikia kreiptis į policiją, – nusprendė ponas K. Tačiau kai priėjo komisariatą, ryžtas išgaravo. – Ką aš jiems pasakysiu? Jeigu būčiau negyvas – kitas reikalas, o dabar... Dar užtvos gumine lazda per pakaušį...“

Apsigręžė ir nudūlino aplinkiniais keliais. Priemiestyje sutiko laidotuvių procesiją. „Štai, – pagalvojo nei šį, nei tą. – Štaištaištai...“ Ir, nusiėmęs kepurę, kažkaip itin graudžiai atsiduso: o Viešpatie!

Darbuotis tą dieną nesisekė. „Jeigu žinočiau ką – tikrai baigčiau, – kankinosi. – Juk nesu nei patriotas, nei idiotas. Tu tik pasakyk man – ką, ir aš bematant... O kaipgi man baigti dabar? Ne, ponai, šitaip nieko nebus!“ – ir, susukęs aplinkraštį vamzdeliu, papūtė prieš vėją.

Nepaisant to, vakarop prapuolė apetitas, ėmė spengti ausyse, o naktį jau visai nesumerkė akių..

Bet iš ryto – kiek džiaugsmo! – pašto dėžutė buvo tuščia. Niūri spalio diena sušvito vaivorykštės spalvom, kontoroj suskambėjo popieriniai varpeliai, o visos moterys vaikštinėjo permatomais drabužiais. Vėl grįžo apetitas, ir vakare, atsidrėbęs prie televizoriaus, sukirto septynias lėkštes vašylų.

Tada ir suskambėjo telefonas.

– Mes juk įspėjom, – tarė visai malonus bosas. – Ar ne taip?

Ponui K. staiga išdžiūvo gerklė.

– Kas kalba? – sušvokštė.

– Baik, – tarė bosas.

– Aš tuojau... Prašom... – sulinksėjo ponas K. – Tačiau ką man baigti?

– Baik valgyti, – atsakė.

– Va... – žioptelėjo ponas K. nupuolusia širdimi, tačiau anoj pusėj ragelis jau buvo padėtas.

Ponas K. nunešė dar apypilnę lėkštę virtuvėn, išjungė televizorių ir atsigulė. Vartėsi ir dūsavo, bet ničnieko nemąstė. Vietoj minčių galvoje pūtėsi ir bliuško kažkokie absurdiški burbulai. Tik paryčiais įmigo ir atsikėlė vėliau negu paprastai. Paskubomis gurkštelėjo kisieliaus, atsikando vašylo, ir tada vėl suskambėjo.

– Baik, – tarė tas pats bosas, tik šįsyk jau su metaliniu atspalviu.

Pro langą švietė saulė, gatvėje klegėjo žvirbliai, ir ponas K. jautėsi drąsesnis nei vakar.

– Ką tai reiškia? – paklausė. – Gal aš turiu apskritai nebevalgyti? – ir kažkaip itin kvailai sukikeno.

– Teisingai, – atsakė bosas ir kažkam, matyt, stovinčiam šalimais, paaiškino: – Sakiau, kad jis viską supranta, o specialiai...

Ponui K. prieš akis ėmė skraidyti keptos antys ir kalakutai, o ausyse suskambo švelni šaukštų bei šakučių muzika. Pagavo pyktis.

– O kas bus, jeigu aš vis tiek valgysiu?

– Paklausk Ramanausko.

– Kokio dar!.. – riktelėjo ponas K., tačiau anapus jau girdėjosi pypsėjimas. „Pažinojau tik vieną Ramanauską, bet ir tas pats prieš tris mėnesius...“

Staiga jį išpylė prakaitas. „Vadinasi... O juk Ramanauskas...“

Taip, Ramanauskas mirė kažkaip keistai. Dabar ponas K. neabejojo, kad reikia šauktis policijos.

Parodė komisarui tris raštelius ir papasakojo visą istoriją. Tas raukė kaktą, žvangino antrankiais, paskui klausinėjo, kur ir ką ponas K. dirbąs.

– Taisau stilių. Esu lituanistas, – pasakojo ponas K.

– Gal ką ne taip ištaisei?

– Tamsta! – šūktelėjo ponas K. – Man dar padėkoja. Juk ne visi moka rašyti. Galų gale man draudžia valgyti, o ne taisyti!

– Gal tamsta labai daug valgai? – pasidomėjo komisaras.

– Ne! – atšovė ponas K. – Pagaliau koks kieno reikalas! Valgau už savus.

– Vis dėlto pagalvok, – siūlė komisaras. – Kam galėtų būti naudinga, jei nebevalgytum?

– Niekam, – atsakė ponas K. – Žmonos neturiu.

– Tada eik namo ir nieko nebijok.

Ponas K. dirstelėjo pro langą. Sėlino sutemos, ir jam suspaudė širdį.

– Norėčiau apsaugos.

– Neturim tiek vyrų, kad galėtume pastatyti prie kiekvieno valgančio, – atkirto komisaras.

– Bet kai aš nebevalgysiu, man jūsų pagalbos ir nebereikės, – pravirko ponas K. – Vadinasi, kol žmogus gyvas, juo nėra kam pasirūpinti!

Ir tiesdamas rankas sušuko:

– Suimkite mane!

Komisaras pastūmė raštelius ir atsakė turįs kitų reikalų.

– O Ramanauską jie nužudė, – tarė ponas K. – Nors tykiausias žmogus buvo. Pensininkas. Sėdėjo prie pietų stalo, jau kels šaukštą, ir staiga... Širdis – taip sakė daktarai. Bet juk negali jais tikėti!

– Pensininkai visada šitaip, – žiovavo komisaras, paskui patarė ponui K. tris dienas nevalgyti ir tik po to, jeigu nepagerės, užsukti vėl.

– Aš niekur neisiu! – riktelėjo tas. – Kiekvienas turi teisę būti suimtas.

Tada komisaras atidaręs duris pašaukė prokurorą ir abudu, suėmę poną K. už parankių, išvedė laukan. Prokuroras dar pylė gumine lazda jam per užpakalį. „Argi ne šito aš ir tikėjaus?“ – prisiminė ponas K.

Ilgai žiūrėjo į apšviestus restorano langus ir kvepiančias duris. Pa-

galiau pasiryžo. „Tiek liaudies! Nedrįs.“ Užsisakė šnicelį, tortą ir pudingą. Staiga priėjo juodai apsitaisęs vyriškis, padavė laišką ir išnyko šokančiųjų minioje. Ponas K. sumokėjo už vakarienę ir išėjo nevalgęs. Grįžęs namo išgėrė du litrus vandens, paskui atsigulė.

Iš ryto nepusryčiavęs nuėjo pas Narį ir viską papasakojo. „Manau, kad policija ir prokuratūra eina su jais išvien“, – pabaigė.

Narys klausėsi labai atidžiai ir susirūpinęs lingavo galvą.

– Štai iki ko prieita, – sakė. – Jie jau drįsta uždrausti žmogui valgyti.

– Ką gi man daryti? – klausė ponas K.

– Opozicija kels šitą klausimą sesijoje, – pažadėjo Narys.

– Bet aš noriu valgyti jau šiandien, – sušnibždėjo ponas K. – Vakar visą dieną... Šįryt...

Narys uždėjo ranką jam ant peties.

– Valgyk, – tarė. – Nereikia pasiduoti spaudimui. Jei pamatys, kad jų bijoma – visai suįžūlės.

Paguodos žodžiai ponui K. dabar buvo labai reikalingi. Jis krito Nariui ant krūtinės ir apsipylė ašarom.

– Ar apie tokią nepriklausomą Lietuvą svajojom? – klausė.

Narys rūsčiai žvelgė pro langą, o jo patamsėjusios akys degė niauria ugnimi.

– Kituose rinkimuose valdančiajai partijai visa tai atsirūgs, – kalbėjo. – Organizuotos nusikalstamos grupuotės savo čiuptuvais jau pasiekė pačius kukliausius, pačius padoriausius žmones. Kėsinamasi į kertinius žmogaus egzistencijos pamatus. O jie – stovi nuleidę rankas.

– Jie – nuleidę, mes – iškėlę, – kūkčiojo ponas K.

– Kiek tai gali tęstis? – skardžiai suriko Narys. – Gana!

– Aš valgysiu, – tyliai ištarė ponas K. – Daug.

Bet kai išėjo iš Seimo rūmų, jau tvyrojo prieblanda, ir pasiryžimas greitai išblėso. „Kad ir kiek valgytum, kad ir koks būtum – argi vienas atsilaikysi? Kad taip mūsiškiai valgytų būriais, frontais... O dabar... Anava kokie keturkampiai slankioja. Voš į kaktą – ir gatavas.“

Urzgiant skrandžiui ir burzgiant mašinoms, stovėjo atsirėmęs į sieną ir neišmanė, ką daryti. Kuo labiau urzgė, tuo didesnis kilo įniršis. Net rankos ėmė drebėti. „Nepasiduosiu, – šiepė dantis. – Kad tarp mūsiškių nėra vienybės – tai chamizmas. Tačiau jei kiekvienas sąžiningai valgys prie savo stalo...“

Vis dėlto į restoraną nebesiryžo. Užtat parėjęs namo užsidangstė langus, išjungė šviesą ir valgė itin ilgai ir sočiai, retkarčiais dėl drą-

sos sugiedodamas „Lietuva brangi“ ir „Kaip ąžuols drūts prie Nemunėlio“. Po vieną posmelį, po du – kiek prisiminė.

Niekas neskambino.

Išsimiegojo kuo puikiausiai, ir iš ryto visi keisti įvykiai atrodė beveik kaip sapnas. Išsikepė šnicelį, atitraukė užuolaidas – ryškiai švietė saulė – ir sėdo prie stalo. Valgė su įkvėpimu ir daug – niekas netrukdė. „Mato, kad nebijau – dėl to, – nusprendė. – Juk jie patys bailiai.“

Ir valgė dar daugiau. Pabaigė šnicelį, išgėrė žuvies taukų.

Bet kai susiruošė kontoron, – gal kad skrandis buvo per daug prikimštas, – pajuto, jog rankos dreba, o širdin plūsta melancholija. Ilgai nesiryžo atidaryti durų: „Gal ten jau laukia?“ Galų gale įsibruko kišenėn peilį bei šakutę ir žengė.

Niekas nelaukė, tačiau ponas K. neabejojo, kad viskas baigsis būtent šiandien. „Šitiek valgius, pasigailėjimo nėra ko tikėtis. O galėjau ir pakentėti, – maudė širdį. – Kvailys! Didvyrį, matai, vaidina... Bet vėlu dabar graužtis... Vėlu...“

Buvo jau visai netoli kontoros, kai užlėkė sunkvežimis. Net nespėjo pagalvoti, ar tai nelaimingas atsitikimas, ar tyčinė žmogžudystė. Tiesa, vienintelė liudytoja, kurčnebylė senutė, policininkams aiškino, neva ponas K. pats su šakute ir peiliu puolęs tą sunkvežimį, gabenusį prieglaudon partiją raugintų kopūstų...

P. S. Kai aš papasakojau tą istoriją pažįstamam prokurorui, tas tik atsiduso:

– Nėra tokios partijos...

GAISRAS

Išrinktas miesto tarybos gaisrininku, Herkus Martinkus labai pasipūtė. Išeidavo vidurin aikštės ir griausmingai šaukdavo:

– Ėhė-hėi! Degam!

Žmonės užsidangstydavo langus, užsirakindavo duris, ir Herkus Martinkus, pusvalandį pastūgavęs, grįždavo į būstinę.

Bet praėjo savaitė, praėjo kita, o gaisro kaip nebuvo, taip nebuvo. Žmonės vis drąsiau žvilgčiodavo pro plyšius, o kai kurių akyse Herkus tarėsi pastebėjęs net pašaipą. Jau rečiau jis išeidavo aikštėn, ir vis dėlto, nors puikybė priblėso, entuziazmo dar buvo. „Nepasiduosiu, – tarškindavo degtukais nemigo naktim. – Padegsiu pats."

Bet vieną sykį – tai atsitiko naktį iš penktadienio į šeštadienį – švietė tokia ryški mėnesiena, kad Herkus susapnavo: ant aukšto stataus kalno gieda raudonas gaidys. Nubudęs pamatė, kad stovi vienmarškinis vidur aikštės ir klausosi. Kišenės, kaip visados, buvo prigrūstos degtukų, o rankoje smilko žvakigalis.

Ilgai laukti neteko. Pietų pakrašty, tiesiai po pilnatim, plykstelėjo ugnis ir netrukus visą miestelį nutvieskė pašvaistė. Gaisrininkas, trindamas rankas ir niūniuodamas „liepsnoja ir gyyrios ir rūū...", įlindo į būstinę. Ten jau čirškė telefonas.

– Degam! – rėkė neišlavintas tenoras.

– Malonu, – atsakė Herkus Martinkus. – Seniai laukiau.

– Važiuokit! – klykė tenoras. – Greičiau!

– Pirmadienį, – tarė Herkus. – Devintą nulis nulis, – ir padėjo ragelį.

Bet greitai telefonas vėl suskambėjo.

– Deeem! – rėkė tas pats balsas. – Vaūūū!

– Žinau, – atsakė Herkus. – Jūsų gaisras užregistruotas.

– Labai smarkiai liepsnoja! – šaukė tenoras. – Gali neišsilaikyti iki pirmadienio.

– Tai ką jūs ten veikiat? – rūsčiai paklausė Herkus. – Rankas susidėję stovit?

– O ką daryti? – skundėsi tenoras. – Turim tik du butelius.

– Kaskite smėlį ir gerkite daug vandens, – pamokė Herkus. – Ir žiūrėkit, kad neužgestų, – prigrasino.

Metė ragelį ir prisipylė skliding taurę šampano.

Netrukus telefonas sučirškė trečią sykį. „Už tuos, kurie nedega!“ – kilstelėjo taurę Herkus ir smagiai nusiteikęs išlenkė ligi dugno.

Tada pakėlė ragelį ir linksmai sušuko storu balsu:

– Deeegam!

– Deee... – skystai vebleno kitoj pusėj.

Herkus prisikliukino dar vieną taurę ir pasidomėjo:

– Ar gerai dega?

– Ugnelė kaip reikiant, – didžiavosi tenoras. – Gražu pažiūrėti.

– Suprantu, kad gražu, – jau griežtesniu tonu pasakė Herkus. – Bet gaisrai yra ne dėl grožio.

– Dovanokit...

– Gaisro metu viskas pavirsta dūmais, – aiškino Herkus. – Užtat protingam žmogui gaisrai nekenksmingi. Bet, antra vertus, jie gali būti pavojingi savo komplikacijomis. Dėl to būkit atsargūs, – mokino. – Stebėkit, kad liepsna nepašoktų viršum stogo aukščiau nei septynis metrus. Tai draudžiama. Dūmai iš pradžių turi kilti vertikaliai, o pasiekę dvidešimties metrų aukštį, pasukti į šiaurės vakarus. Jei pastato viduje yra degančių žmonių, jie privalo būti apsidraudę nuo nelaimingų atsitikimų ir visi su asmenybę liudijančiais dokumentais. Ir žiūrėkit, kad nebūtų girtų. Langus ir duris užkalkite kryžmai – gaisro metu suaktyvėja kriminalinis elementas. Beje, tokiais dalykais privalėjot pasirūpinti prieš gaisrą. Iš kurios pusės padegėt?

– Bet aš... Bet mes nieko...

– Atseit gaisras kilo savaime? – sukikeno Herkus. – Plykst?

– ...lykst, – verkšleno tenoras.

– Nei iš šio, nei iš to?

– Što.

– Taip nebūna! – riktelėjo Herkus. – Ką valgėte prieš gaisrą?

– Silkių.

– Nuo silkių neužsidega.

– Ir aliejaus.

– Sunkinanti aplinkybė.

Tenoras šniurkštė į ragelį ir nieko nebesakė.

– Tarp kitko, – kalbėjo Herkus, – šiąnakt, kai tokia ryški mėnesiena, nebuvo jokio reikalo padegti. Ar liudininkų turite?

– Netur...

– Še tau! – šūktelėjo Herkus. – Tai kas dabar galės paliudyti, kaip klostėsi įvykiai? Gal jūs ir pinigų neturite?

– Eik tu na!.. – tarė tenoras ir toliau kažką malė rusiškai.

– Esat pernelyg susijaudinęs ir nieko nesuvokiate. O paskui gailėsitės, – įspėjo Herkus. – Pasistenkite porą valandų pamiegoti. Ir, šiukštu, nerūkykite. Aš tuo tarpu brūkštelsiu instrukciją, kaip elgtis toliau.

Padėjęs ragelį, išlenkė antrąją taurę ir ėmė rašyti: „Gaisrai Lietuvos Respublikoje būna dviejų rūšių – politiniai ir kriminaliniai. O porūšių dvylika: įspėjamieji, slepiamieji, dekoratyviniai..."

Bet mintį pertraukė telefono skambutis.

– Nebūkit įkyrūs! – sušuko Herkus. – Nes aš pasidomėsiu, ar turite leidimą gaisrui.

– Bet argi... Nejaugi... – žagsėjo kitoj pusėj.

– Tamsta jau girtas? – paklausė Herkus.

– O ką?! – šūkavo tenoras. – Viršininke! Žalių rūtų vainikėė... Ugny...

– Gaisro metu gerti griežtai draudžiama.

– Širdį skauda...

– Jei ketinote degti, – atrėžė Herkus, – visų pirma turėjote pasitikrinti sveikatą.

– O sakykit... – vebleno tenoras. – Ar nebūtų galima...

– Pirma laiko jokiu būdu negalima, – atsakė Herkus. – Yra taisyklės. Pareiškimą reikėjo paduoti prieš tris dienas. Su viršaičio, klebono ir įgaliotinio parašais. Tiesa, dar atskiras popierius, kad opozicija nereikš pretenzijų. Beje, kokios jūsų pažiūros?

– Neatsimenu.

– Tai kam tada jums gaisras? – nustebo Herkus. – Prieš kaimynus pasirodyti? Mes atseit irgi galime... Kokia tuštybė!

– Mes nenorėjom...

– Nenorėjimas neatleidžia nuo atsakomybės. Teks susimokėti baudą. Bet šeštadieniais vis tiek negesiname.

– O jeigu...

– Tai ne telefoninis pokalbis, – nukirto Herkus, padėdamas ragelį.

Nuotaika dar labiau pašviesėjo, ir jis prisipylė trečią taurę.

Po pusvalandžio į duris pasibeldė menkas žmogelis apdegusiu veidu ir rūkstančiais drabužiais.

– Tamsta, vadinas, ir būsi gaisro sukėlėjas? – akylai nužvelgęs, pasiteiravo Herkus.

– Taip išeina...

Herkus nupurškė jį aerozoliu. Žmogelis ėmė čiaudėti ir išvertė kišenes.

– Surinkom, kiek galėjom...

Gaisrininkas suskaičiavo.

– Juokai! – sušuko. – O trobesius pleškinate. Ko gero, ir kambarių viduj būta?

– Kur nebus, – linksėjo žmogelis.

– Deginti, vadinas, turim ką, o užsimokėti – ne, – tulžingai nusišiepė Herkus. – Tačiau padorus gaisras šiais laikais kaštuoja didelius pinigus. Turėjot pasirūpinti rėmėjais. Bet, – Herkus atsisagstė kelnes, – jei norite, kad gesintume valdiškai, prašom, – ir, pasikreipęs gaisro pusėn, neskubėdamas nusičiurškė.

– Kai užgesinsit, – tarė žmogelis, – atiduosim pusę to, kas dar bus nesudegę.

Herkus net rankas į dangų pakėlė.

– Argi šitaip yra daroma? – sušuko. – Žmonės! Pusę reikėjo atiduoti prieš gaisrą, o likusius – po. Ir kas ten bebus, jei net piršto nepajudinote, kad degtų iš lėto? Ar iš vakaro aplicjote šaltu vandeniu? Ar baldus išnešėte? Taip ir žinojau. Beje, geriausia deginti rudenį, kai sienojai išmirkę nuo lietaus.

– Kitą sykį žinosim, – murmėjo žmogelis.

– Kur jūsų sąžinė! – barėsi Herkus, paskui išėjo į kiemą ir apžiūrėjo gaisrinį kombainą. Variklio nebuvo. Prisiminė prieš savaitę pardavęs lenkams.

– Stumk, – atsiduso.

Žmogelis stūmė, Herkus vairavo, ir po dviejų valandų jie pasiekė objektą. Ugnies jau nebesimatė, smilko tik žarijos, prie kurių klūpėjo pajuodusi moterėlė.

– Kur liepsna? – griežtai paklausė Herkus.

Moterėlė dūrė pirštu į dangų.

– Išlėkė... Nenusaugojau.

– Blogai, – tarė Herkus. – Kaip aš dabar išmatuosiu gaisro didumą?

– Viskas baigta, – raudojo moterėlė.

– Atvirkščiai! Viskas tik prasideda, – atšovė Herkus. – Juk dabar teks statyti iš naujo.

– Per vėlu, – dūsavo moterėlė. – Esam pensininkai, menininkai, pedagogai ir invalidai.

– Sudeginti praeitį niekada nevėlu, – mokino Herkus. – Įsivaizduoju, kiek ten būta šlamšto.

– Būbt būbt, – kūkčiojo žmogelis. – Kas dabar bus?

– Parašysit pareiškimą, sumokėsit baudą ir – laisvi laisvoj valstybėj.

– Ar valstybė.... – šniurkščiojo moterėlė. – Ar pasirūpins...

– Ne, – griežtai atsakė Herkus. – Valstybė turi savų reikalų.

– O mes nieko nebeturim, – skėsčiojo rankom žmogeliai.

Herkus Martinkus tik galvą pakraipė.

– Štai kas atsitinka, kai rodote iniciatyvą ne vietoj ir ne laiku. Dabar vėl sakysit, kad Landsbergis kaltas. Ogi yra Gaisro įstatymas ir, patinka ar ne, reikia laikytis.

Spjovė ant žarijų ir nusigręžė, mąstydamas apie sunkiai suderinamus piliečio ir valstybės interesus.

DURYS Į ATEITĮ

Šaltkalvio Ignoto teisybė

Tik spėjo Ignotas įsmukti cechan, valytoja Kunigunda šnipštelėjo:

– Kaput, Ignotai. Privatizacija.

– Prasideda, – išbalo Ignotas ir pirmą sykį per keturias dešimtis ištekino detalę be broko. – Nieko sau, – atsiduso, vėpsodamas į tokį neregėtą daiktą.

– Tas tai jau ne į gera...

Išvydęs šalimais besisukiojantį meistrą Anicetą Matutį, nusprendė jį užkalbinti. Anicetas nuo seno garsėjo kaip liesas, pažangių pažiūrų vadovas.

– Kas dabar bus, meistre?

Anicetas ištraukė iš kišenės butelioką. Čiaukštelėjo delnu per dugnelį – kamštis išlėkė net pašvilpdamas.

Gėrė tylėdami, užsikąsdami svogūnais. Ir tik po gero pusvalandžio meistras staiga paklausė:

– Tu laisvas, Ignotai?

– Buoba yr. Bet ko man bijoti?

– Je, je, blogiau nebus, – tarė meistras. – Bet aš ne to... – maktelėjo stiklinę. – Ar žinai, kad Lietuvoj dabar laisvė?

Ignotas krapštė pakaušį, pūkštė, net suprakaitavo.

– Girdėjau šį tą...

– Ir kaip tau geriau? – prisimerkęs klausė Anicetas. – Dabar? Ar kaip pirma buvo?

– Kad man visaip tas pat, – atsakė šaltkalvis. – Išgeriu – ir liuosas.

– Tas teisybė, – linktelėjo meistras. – Be to dalyko laisvės nier... Nei prie ruso, nei prie lietuvio...

– O tam ko čia? – staiga išpūtė akis Ignotas. – Bolka! – šūktelėjo.

Per cechą kiūtino menkas žmogelis perskelta galva.

– Ko ieškai, Bolka? – paklausė Ignotas. – Še, – prikliukino stiklinę.

– Ne, ne! – kratėsi Bolka. – *Nain!*

O iš kitos cecho pusės kažkas pašaukė:

– Prašom, ponas Erkeri, grybai ant stalo.

Bolka apsisuko, nutipeno ton pusėn.

– Ponas... – vyptelėjo Ignotas. – Ar tai Bolka ponas?

– Ar matėt naująjį? – pribėgusi klausė Kunigunda. – Oho dikanyzas!

– Nei aš mačiau, nei man reik, – maktelėjo dar vieną šaltkalvis.

– Erkeris kažkoks.

Ignotas krūptelėjo, net stiklinė iškrito.

– Eik jau... Kad šitas? Negali būti!

– Ko jau negali?

– Taigi mano kaimynas! Bolka!

– Nu ir kas?

– O tas... – Ignotas net paraudonavo. – Negali, ir viskas!

– Tokie kaip tik gali, – šnekėjo Kunigunda. – Iš spalvos matau.

– Ble-e! – šaukė Ignotas. – Iš kur jis pinigų turės?

– Ko jam neturėti?

– O kad jį boba muša. Per galvą!

– Dėl to ir perka! – atrėžė Kunigunda. – Dabar nebemuš.

– Durnių kalbos, – Ignotą ir juokas ėmė, ir siutas. – Jei tokie pradės pirkti...

Bet ilgai tylėjęs meistras staiga rimtu balsu pareiškė:

– Tokie dabar, Ignotai, tokie... Skeltagalviai... skeltanagiai...

Ignotas krūptelėjo, pabalo. „Jeigu šitaip kalba pats Anicetas Matutis... – dėbtelėjo į meistrą. – O gal padaugino?“

Bet meistras atsistojo, nė kiek nesvirduliuodamas nuėjo už staklių, atsisagstė kelnes... Viltis išblėso. Padauginęs Anicetas niekuomet neatsisagstydavo.

– Jeigu šitaip... – sugniaužė kumščius Ignotas. – Ne! Aš nedovanosiu.

– Ko nedovanosi? – teiravosi Kunigunda. – Už ką?

Ignotas susinervino, pylė kumščiu į sieną. Tiesą sakant, ir pats nesuprato – ko ir už ką.

– Kėlėt kumštis už Lietuvą, – nusivaipė Kunigunda. – Turėkit dabar...

– Aš nekėliau! – riktelėjo Ignotas.

Girdėjo apie tuos mitingus, būtų gal ir pats nuėjęs, bet paprastom dienom stovėdavo prie staklių, o šventadieniais gulėdavo po stalu. Šitaip buvo papratęs nuo jaunumės ir net neįsivaizdavo, kad gyventi būtų galima ir kaip nors kitaip.

Grįžęs namo pasakė:

– Bolka fabriką nusipirko.

– Nu ir kas? – nė kiek nenustebo žmona. – Eik ir tu taip daryk.

Ignotas nužvelgė savo moterį. Senokai įtarė, jog vedė visai kitą, o gyvena kažkodėl su šita.

– Bet už kokius pinigus? Iš kur anas turi?

– Vogė ir turi. Seniai pastebėjau, kad rimtas.

– Kaip jis vogė, kad nesigirdėjo!

– Ar skambėti turi?

– Nu, – pasakojo Ignotas, – anąsyk pritrūko užkandos. Nuėjau parduotuvėn, šmakštelėjau kepaliuką užantin. Kad prasidėjo!..

– Tu – kepaliuką, jis – kepyklą. Va skirtumas!

– Bet jį žmona per galvą muša, – tarė Ignotas. – Pats mačiau.

– Tas kaip tik padeda, – atsakė moteris. – Reikėjo ir man taip daryti.

Nusispjovė Ignotas, išėjęs atsistojo po kaimyno langais.

– Bolka! – pašaukė. – Atiduok fabriką.

Bolka dirsčiojo pro užuolaidos kraštą.

– Neatiduosiu.

– Pusę.

– Nė kiek.

– Kodėl?

– O kad man pačiam reikia!

– O duris? – klausė Ignotas. – Ar duris galiu išsinešti?

– Kam tau tos durys?

– O gal ir pravers... Gal ir išeisiu kur...

– Kur jau tu...

– Išeisiu! – šaukė Ignotas. – Nusibodo man... Duok duris! Duok!..

– Ne! – atrėžė kaimynas. – Vienam duris, kitam langus... Šitaip ir galo nebus.

– Chamas tu, Bolka! – atsiduso Ignotas. – O aš dar tikėjausi... Idealai... Bet jei nenori gražiuoju...

Nuėjo prie fabriko, apčiurškė sienas, brūkštelėjo degtuką... Fabrikas nedegė.

...Nuo tos dienos ir pasikeitė Ignotas. Murksodavo namuose, vėpsodavo pro langą. „Kaipgi taip gali būti, kad žmonės, tokie pat kaip aš, fabrikus pirktų, ponais virstų?.. Anksčiau buvo paprasti ir buvo tarybiniai. Viskas aišku. O dabar?“

Dabar Bolka važinėja „Mersu“, o Ignotas – liftu. Bolka – su sargy-

ba, o jis – su žmona. „Turėčiau duris – tikrai išeičiau, – dūsavo. – O dabartės – nėra pro kur...“

– Nedovanosiu! – išsiveržė riksmas.

Parsinešė jis kirvį, pasidėjo prie lovos, persižegnojo. Kai žmona pasiteiravo, ką tai reiškia, atsakė:

– Pusiau – ir kvit!

– Kas pusiau?

– Viskas pusiau.

– Mažiau tu gertum, – atsiduso moteriškė.

– Jau dvi savaitės – nė lašo! – pasipiktinęs atrėžė vyras.

Pastvėręs kėdę, kaukštelėjo kirvuku. Ta išsiskleidė į dvi dalis.

– Va! – riktelėjo. – Šitaip! Visiems!

Po savaitės bemaž visi smulkesni daiktai namuose jau buvo perkirsti pusiau.

Kai krito televizorius, žmona paklausė:

– Kas tau yr, Ignotai? Ko tu nori?

– Išeiti noriu. Atsimeni? Prie Nemuno ky-y-y...

– Pavėlavai... Dabartės jau šy-y-y...

– Per amžių amžius?

– Amen.

Susimąstė Ignotas.

– O kurgi brolybė?.. Lygybė?.. Vienybė?..

– Kišenėj.

Išnaršė Ignotas kišenes. Vienoj – skylės, kitoj – varžteliai. Kam tie varžteliai? Ką dabar bepriverši? Viskas suiro...

– Ne tavo kišenėj. Neieškok.

Nulindo Ignotas į kertę, užsimojo kirvuku...

O retsykiais jis puldavo į melancholiją ir valandų valandas raudodavo to duonos kepalėlio, kurio andai nesugebėjęs pavogti.

– Nieko jau iš manęs nebus! Nieko!..

Ignotas buvo geras žmogus – visi taip sakydavo. Bet nūnai jis ir pats jautė, jog tai – ne prestižinė profesija.

Kadaise, tarybų valdžios metais, šį bei tą, aišku, ir jis parnešdavo į namus: nuorūkų, tuščių butelių, blusų... Bet viskas pavirsdavo plėnimis. Sykį parnešė netgi sifilį, tačiau ir tą žmona išdalijo kaimynams...

Padėjo Ignotas kirvį, paklausė:

– O kodėl tu niekada nepaduodi man kyšio?

– Visai jau sudurnėjai... Dėl ko turėčiau duoti?

– Dėl to, kad man trūksta!

– Užtat ir myliu, – guodė žmona, dėjo šaltus kompresus, bet vyras tik dar labiau karščiavosi:

– Visi gauna, o aš – ne! Tai kas yr?

Paskui apsiašarojo, pasakė:

– Jeigu aš jau toks, tai ką gi... Tegu ateina įgaliotinis ir nušauna.

Pašaukė žmona įgaliotinį. Tas atėjo, pasižiūrėjo, papūsti liepė.

– Visą gyvenimą pūčiau, – atrėžė Ignotas. – Ir kas iš to? Gana!

– Be leidimo, – tarė įgaliotinis, – neturiu teisės šauti.

– O kur tą leidimą?..

– Gal seniūnas duotų.

Nuėjo Ignotas, paprašė.

– Neduosiu! – drėbė seniūnas.

– Atseit kyšio reikia?

Seniūnas gūžtelėjo pečiais.

– Aš neturiu iš ko, – tarė Ignotas. – Negi tamsta negali šiaip sau ir piršto pakrutinti?.. Antspaudu taukštelti?..

Seniūnas atsuko užpakalį ir toks pasirodė Ignotui panašus į tarybinio ūkio direktorių, toks artimas ir savas, kad jam net ašaros ištryško.

– Tai ką gi man daryti, drauge?

Seniūnas spjovė pro langą.

– Gyvenk.

Grįžo Ignotas nusiminęs. Įlindo į kertę ir vėl ėmė kirvuku mosikuoti. Netrukus pusiau skilo stalas, lova, spintelė...

– Daugėja daikčiukų! – pūtėsi meistras. – Ko gero, ir prasigyvensim!.. Kad ir nepriklausomoj, o matai!..

Žmona tik dūsavo ir galvą kraipė. Slėpė likusius daiktus kur beįmanydama. Užtat vyras darėsi vis įtaresnis.

– O jeigu ir tave pusiau? – klausė užspeitęs kampan. – Kažin ar nepabirtų pinigėliai?

– Nusprogtum tu, ar ką? – prašė moteriškė.

– Anksti dar. Nepasiduosiu. Imsiuos dabartės privatizacijos.

Po privatizacijos žmona net septynias dienas vaikščiojo su mėlynėmis. O Ignotas guodė:

– Nieko neveiksi, matušėle. Metas pratintis prie kapitalizmo...

Kitą sykį Ignotas pareiškė, jog po pietų darys namų ūkio reformą.

– Žingsnis po žingsnio? – žengus atatupsta, pasiteiravo žmona.

– Šoko terapija! – atrėžė vyras.

Tada žmona pagrobė kirvuką ir skėlė jam per galvą. Ignotas žioptelėjo, pabaleno akis.

– Vadinasi, pusiau?

– Pusiau, Ignotai. Po lygiai.

Numirė Ignotas greitai ir laimingai. Ir net karste jo veidas švytėjo palaima, o sustingęs kūnas skleidė malonią šilumą. Dėl to per laidotuves visi buvo kuo puikiausiai nusiteikę, daug gėrė ir juokėsi. Kunigunda sykiu su Ignoto našle garsiai traukė velionio mėgstamas revoliucines giesmes, o Anicetas Matutis kas pusvalandis bėgiojo už kampo, bet kelnių neatsisagstydavo. Boleslovas Erkeris – tą poelgį visi didžiai įvertino – atsiuntė sveikinimo telegramą ir fabriko duris. Pro jas velionis ir buvo išneštas.

LINKSMASIS EMANUELIS

Petro Kurmelio žentas Zebediejus buvo didžiai pamaldus vyras, kas rytą giedojo himną, skaitė laikraštį ir pasitikėjo valdžia. Tveriantis Lietuvos Respublikai, Zebediejui buvo septyniasdešimt septyneri metai, jis turėjo apsčiai valgyti, namie laikė žmoną Teresę, o Taupomajam banke – septynis šimtus rublių. Viskuom patenkintas gyveno vieno cilindro bute, kurį jam kitados buvo patikėjusi tarybų valdžia, žiūrėjo pro langą ir gerbė įstatymus.

Tačiau Lietuvos valdžia Zebediejaus negerbė, nepasitikėjo ir nutarė jį išbandyti. Zebediejus greitai pajuto valdžios galią. Ištuštėjo kišenės ir išdžiūvo gerklė. Namus užplūdo blusos ir tarakonai. Bet valdžiai to buvo negana ir valdžia paskyrė Zebediejui pensiją: penkis kepalėlius duonos ir dvi žuvis. Tačiau Zebediejus nesileido suklaidinamas: liovėsi valgyti ir skaityti, bet ir toliau giedojo, šnekėjo lietuviškai, pasitikėjo Seimu bei Vyriausybe. Tada Lietuvos valdžia nutarė jį išbandyti trečią kartą. Vieną rytą, kai Zebediejus sėdėjo šiukšlyne ir šuke gramdė pūlius, pakilo baisiausias viesulas ir išnešė iš Taupomojo banko visus septynis šimtus rublių, kuriuos vargšas buvo pasidėjęs karstui, kastuvui ir įkapėms. Išgirdęs apie nelaimę, Zebediejus sušuko:

– Nuogas gimiau, nuogas ir mirsiu. Tegyvuoja Lietuvos Respublika!

Tada Lietuvos valdžia patikėjo Zebediejum ir paliko jį ramybėje. Bėgo dienos ir viskas buvo gerai.

Bet vieną rytą žmona Teresė padovanojo Zebediejui sūnų Emanuelį. Nustebęs tėvas čiaudėjo septynias dienas ir septynias naktis, o aštuntosios rytą parpuolęs į dulkes tarė:

– Tatai man yra didelė garbė ir džiaugsmas, nes aš nebesitikėjau sulaukti sūnaus. Mat jau dvylika metų esu invalidas ir moterų nebepažįstu. Dėkui tau, Terese.

– Tai ne mano nuopelnas, – paraudonavusi atsakė žmona. – Tai Lietuvos valdžia rūpinasi likimo nuskriaustaisiais.

– Valdžiai nėra negalimų dalykų, – pagarbiai tarė Zebediejus. – Bet iš ko dabartės gyvensim? Juk iš mūsų viskas atimta.

Bet laiminga motina atsakė:

– Nesirūpinkim ir nesakykim: ką valgysime ir gersime, kuo rengsimės. Valdžia žino, kad mums viso to reikia.

Zebediejus akylai apžvelgė savo buitį, paskui dėbtelėjo pro langą, kuris, kaip kasdien, transliavo Lietuvos ir 140 plėšikų nuotykius, ir Teresės žodžiais nepatikėjo. Dėl to atsigręžė į sūnų ir su didele pagarba, tačiau griežtu tonu tarė:

– Emanueli! Sūnau! Gana tėvams ant sprando sėdėti, žmones juokinti ir valdžią erzinti. Būk sportininkas.

– Dėl ko taip sakai, tėveli? – paklausė vaikas.

– Kiekvienas sportininkas greitai tampa reketorium, – paaiškino tėvas. – O nuo reketoriaus tik vienas žingsnis iki deputato ar ministerio. Ogi tapęs valdžios vyru, gyvensi visko pertekęs ir savo gimdytojų nepamirši.

– O dėl ko patsai, tėveli, niekuom netapai? – pasiteiravo sūnus.

– Aš tapau elgeta, – įsižeidęs atkirto Zebediejus. – Nemanyk, kad tai lengva, sulaukus tokio garbingo amžiaus.

– Ir aš noriu, – ištiesė ranką Emanuelis. – Geras sūnus privalo pasirinkti tėvo profesiją.

– Dabar kiti laikai, – prieštaravo Zebediejus. – Dabar mūsiškiai nebereikalingi. Imperiją sugriovėm, ir misija baigta.

Čia įsiterpė motina Teresė:

– Klausyk, sūnau, tėvo. Teisybę šneka. Šiandien sportininkų valdžia.

– Na, jeigu ir mamytė šitaip, reikia klausyti, – atsakė sūnelis ir, pašokęs iš lovos, ėmė labai smarkiai treniruotis. Kitą rytą jau buvo toks stiprus, kad lengvai išmušė tėvui keturis dantis, o išėjęs gatvėn apvertė telefono būdelę ir nusuko žibintui sprandą.

– Geru keliu vaikis eina, – džiaugėsi tėvas, pūsdamas raudoną burbulą. – Didelis vyras bus.

Motina Teresė lingavo galvą ir sakė:

– Kas galėjo pamanyti! Juk visai netyčia gimė.

Vakare Emanuelis vėl pasižymėjo: paguldė kaimyną, šunį ir katiną, atėmė kaulus ir dokumentus, o kad aukos nepaspruktų į užsienį, kojas išsukinėjo.

– Esu nevertas tau batų raištelio atrišti, – gyrė tėvas. – Bet kumščiais mosuoti gana. Tausok jėgas didesniems žygiams.

– Krumplius, vaikeli, nusidaužysi, – rūpinosi motina. – Skaudės.

Sūnus atidžiai klausėsi ir viską dėjosi galvon. Kitą dieną, žiūrėda-

mas pro langą, Zebediejus pamatė, kaip nuskrido padangėmis dvylika lietuviškų sielų.

– Tavo darbas, vaikel? – paklausė grįžusio sūnaus.

– Toks ten ir darbas, – paraudo Emanuelis. – Pykšt pokšt – ir ant lentos.

– Daugiau nebešaudyk, – mokino tėvas. – Vaikščiosi paraku pasmirdęs, šunis lodydamas.

– Lietuvai patinka vyrai su paraku, – prieštaravo sūnus.

– Būsi ministeris – dar labiau patiks, – vėl įsiterpė motina Teresė. – Aš žinau, ką šneku, nors man pačiai ir nepasisekė gyvenime.

– Jūs, tėveliai, esate atitrūkę nuo valstybės, – bučiuodamas rankas kalbėjo Emanuelis. – Norit, kad iš karto – žybt! – ir jau ministeris. Gal taip ir buvo jūsų jaunystės metais, Atgimimo sferoj. Ogi šiandien reikia įveikti visas pakopas.

– Gal ir tikrai pasenom, – dūsavo Zebediejus. – Daryk, vaikeli, kaip išmanai. Ir tepadeda tau Viešpats.

Sūnus persižegnojo ir įsibėgėjo, o kitą rytą, dirstelėjęs pro langą, Zebediejus pamatė, kad nebėra šalimais stūksojusio devynaukščio. Toje vietoje styrojo tik guminė lazda, visa apkibusi žaliais lapeliais, mat buvo pavasaris.

– Pagaliau atėjai į protą, – pagyrė vaiką. – Švarus darbelis. Gali balotiruotis.

Emanuelis susigėdęs numojo ranka ir pasakė tokius atmintin stringančius žodžius:

– Į Žarėnus miškais nuo Šiaulių, jei pro Luokę kada bekeliausi, nepamiršk dirstelt į viršų, tėveli. Treneris Šatrijos kalną išnešė. Va čia tai darbas.

Tėvas stebėjosi ir karpė ausimis, o motina Teresė verkdama tarė:

– Šiąnakt sapnavau prokurorą. Būk atsargus, vaikeli, žiūrėk ir į dešinę, ir į kairę

Sūnus tik nusijuokė:

– Prokuroras išnešė septynis kambarius, teisėjas – penkis, o policininkai po du ar po vieną. Nelygu koks kieno laipsnis.

– Vis tiek balotiruokis, – prašė motina. – Juk tada galėsi imti dar daugiau, o mano širdis bus rami.

– Tik dėl tavęs, matušėle, – nusileido sūnus.

Kaip tyčia kitą rytą užklupo rinkimai, ir vakare Emanuelis jau buvo narys. Sportininkų partija didele balsų persvara įveikė elgetas bei

alkoholikus ir užsitikrino Seime daugumą. Užtat kaip Zebediejus nustebo, kai sūnus, artėjant vidurnakčiui, užsitraukė ant galvos juodą kojinę ir žengė pro duris.

– Ar pašėlai! – subarė. – Kam tau šaškes stumdyti, jei gali čirvais kirsti!

– Galva susisuko, – išraudo sūnus. – Valdžia būsiu apsinuodijęs.

Nusviedęs kojinę, sėdo prie aparato ir per vieną naktį suprivatizavo keturis malūnus, teatrą, telegrafą, paštą, geležinkelio stotį ir Žagarės miestelį su vyšniomis bei likeriu. Užgiedojus pirmiesiems gaidžiams, pakilo visas išpiltas prakaito, jau pražilęs ir nutautėjęs.

– Atlikta.

Po šitų žodžių griuvo į lovą ir bematant užmigo.

Bet septintą ryto tėvas kumščiojo į pašonę.

– Dar ne metas ilsėtis, sūnau. Stok į ministerius, kol kitas neužtūpė.

– Ką imti? Ką tvarkyti? – klausinėjo sūnus.

– Teisingumą, – atsakė tėvas. – Žmonės dabar trokšta teisybės. Galėsi brangiai pardavinėti.

– Vidaus reikalus, – prieštaravo motina. – Man juk seniai širdį skauda. O ir tėvą būtų gerai nuo silpnaprotystės pagydyti. Apie teisybę šneka! Jos reikia tiems, kas neturi už ką nusipirkti, o kurie turi – tiems nieko, sūnau, neparduosi.

– Tada žemės ūkį, – tarė Zebediejus. – Prieš karą šnekėjo vienas lenkelis: Lietuva brangesnė už sveikatą. O tie gyvatės žino, ką sako.

– Bet tvarkydamas vidaus reikalus, jis galėtų sutvarkyti ir menininkus bei pensininkus, – nesutiko motina. – Juk šitie dabar labiausiai kenkia Lietuvos galybei. Už tokį darbą gal net šventuoju paskelbtų. Mums tai būtų didelė garbė ir paguoda Šiame bei paspirtis Aname pasaulyje.

– Visiems projektams stinga vieno dalyko, – tarė Zebediejus. – Imk, sūnau, finansus.

Ilgai dar jie ginčijosi, ir Emanuelis išėjo visas raudonas, o grįžo baltas, sudaužė Respublikos herbą ir lempą, tada suriko:

– Jūsų besiklausydamas pavėlavau ir – še tau! Kultūra beliko.

– Kas tatai yr? – verkdama grąžė rankas motina.

– Kad aš žinočiau! – spjaudėsi sūnus.

– Išsiaiškinsim, – tarė tėvas. – Juk aš parsinešiau silkę, kuri buvo suvyniota į laikraštį.

– Ką sako treneris? – klausinėjo motina.

– Įsitikinęs, kad šiemet įveiksim Lietuvą. Komanda gera.

– Duok Dieve, – tarė motina. – Vyrai jauni, energingi. Ką tokiems reiškia kelios mėšlo kupetos...

Tuo tarpu Zebediejus išvyniojo laikraštį ir juokdamasis perskaitė:

– Romos imperija žlugo ne nuo barbarų smūgių, o todėl, kad sumenko Antikos kultūra. Supratai?

– Aš skaityti nemoku, – atkirto sūnus. – Pats žinai, kad nebuvo kada...

– Tavo rankose valstybės likimas, – tarė Zebediejus. – Norėsi – sužlugdysi, nenorėsi – paliksi. Čia dideliais pinigais kvepia.

Emanuelis pauostė laikraštį.

– Jeigu taip, tada kitas reikalas. Bet aš vis tiek nenoriu.

Zebediejus susimąstė.

– Kada Prezidento rinkimai?

– Rytoj po pietų.

– Septynias valandas iki rinkimų nieko nevok, nežudyk ir minėk Lietuvos vardą be reikalo, – pamokė Zebediejus. – Tada laimėsi.

Visi pasibučiavo, pasimeldė ir atsigulė beveik ramūs. Motina dar pusvalandį nemiegojo ir klausėsi širdies, kuri dirbo kiaurą parą, bet blogų žinių tą naktį nebuvo.

KIAULĖS METAI

Viskas, matyt, prasidėjo seniau, bet Monika tik tada, pirmąjį Naujųjų rytą, pajuto, kad vyrui negerai.

Mykolas pusryčiaudamas, kaip visados, skaitė laikraštį. Staiga numetė, atsiduso:

– Šiemet kiaulės gerai gyvens.

– Nu ir kas? – Monika tik pečiais patraukė. – Tu juk ne kiaulė.

Mykolas dėbtelėjo baltomis, palinko prie lėkštės, kabino net pašliurpdamas...

Būtų Monika ir pamiršusi, bet po savaitės vyras nei iš šio, nei iš to vėl prasitarė:

– Šiemet kiaulėms – oho!

– Ko jau – oho? – nesuprato Monika.

Mykolas krunkštelėjo, sakytum sukriuksėjo, bet daugiau netarė nė žodžio. Moteris nužvelgė vyrą: balti plaukiukai, mažos akutės, pagurklis... Mostelėjo ranka, lyg baidydama kokį vabalą...

Vėliau Mykolas dažnai ir ne vietoj minėdavo kiaules.

Štai vieną rytą, atsistojęs priešais veidrodį, ilgai tyrinėjo savo atvaizdą, čepsėjo lūpomis.

– Rūkytų ir kiaulė pypkę, – tarė. – Bet apatinė lūpa trumpesnė.

Monika net nutirpo.

– Ką tai reiškia?

– Pats nežinau, – atsiduso vyras.

Žmona supykusi tarškino šaukštais.

– Nesuprantu, Mykol, ko tave tos kiaulės patraukė...

Vyras staipėsi priešais veidrodį, mirkčiojo akutėmis, pūtė žandus. „Ar tik nepasimaišė?“ – toptelėjo Monikai. Rankos nusviro, išslydo šaukštai...

– Ko? – riktelėjo vyras. – Ko čia dabar vėpsai?

– Nei vėpsau, nei ką...

Vyras susierzino, net ausys paraudonavo.

– Tau atrodo, kad aš panašus?

Monika tik rankom suplasnojo.

– Liaukis, Mykol! Nė kiek nepanašus.

Vyras krūptelėjo.

– Į ką nepanašus?

– Į nieką, – sumišusi murmėjo žmona. – Į nieką nepanašus.

– Kaip tai – į nieką? – dabar jau Mykolas pabalo. – Vadinas, į žmogų nepanašus?

– Panašus.

– Atseit panašus, bet jau ne žmogus?

Monika tik atsiduso, pastūmė lėkštę.

– Kabink, Mykolai.

Tas kyštelėjo šaukštą, pamakalavo.

– Bene jovalas?

– Juk tirštą mėgsti...

Mykolas ilgai žiūrėjo į lėkštę, paskui kažkaip gailiai pasakė:

– Taip. Jos tirštą mėgsta.

Atstūmė lėkštę.

– O jie – skystą!

– Jie... Jos... – vebleno Monika. – O tu kas toks?

– Aš! – Mykolas trinktelėjo kumščiu stalan, net viralas ištiško. – Kam kiaulė, – riktelėjo, – o tau – tetulė!

Nulėkė į miegamąjį ir užsirakino. „Čia jau nesibaigs geruoju“, – dūsavo Monika.

Bet paskui buvo keletas giedrų dienų. Monika stengėsi kuo rečiau maišytis vyrui po akių, o jau žiūrėti – nė ton pusėn nežiūrėdavo, kad tik tas ko nors nepagalvotų. Bet išėjo kaip tik atbulai.

– Kodėl tu į mane nebežiūri? – paklausė.

– Ko gi žiūrėti? – sumišusi kalbėjo Monika. – Nebe jaunikliai...

– Vadinas, aš nebegražus?

– Gražus, gražus, – linkčiojo.

– Ne, tu teisybę sakyk! – ėmė karščiuotis vyras. – Ko man trūksta?

– Kad nieko netrūksta, – ramino žmona. – Kai vyras šitiek parneša – ko jam gali trūkti?

– O ar tau neatrodo... – akis nudelbęs klausė Mykolas. – Ar tau neatrodo, kad aš... pernelyg riebus?

– Toks darbas, Mykol. Ne vieta liesam...

– O kur aš dirbu?

– Taigi pats žinai.

– Tu pasakyk! Tu!

– Nu... – niūkė Monika, baimindamasi pasakyti ką nors ne taip. – Tenai...

– Sakyk! Sakyk!

Monika išbalo, akyse pasidarė tamsu.

– Aparate, – sukuždėjo, visa drebėdama krito ant sofos ir persižegnojo.

– Va, va! – šaukė Mykolas. – O mano giminėj visi – nuo pirmo iki paskutinio – žemdirbiai, tremtiniai... Ir visi kaip skiedros. Tik aš vienas riebus...

Monika matė, koks jos žmogus įsitempęs ir kaip jam dreba rankos. Suspaudė širdį.

– Nė kiek neriebus! – sušuko. – Tiesiog dailus...

– Kaip kiaulė.

Monika užsidengė veidą.

– Jeigu šitaip, – kūkčiojo. – Tai žinok... Dar amžinatilsį mamelė sakydavo: riebus vyras – tai rimtas vyras, ne juokdarys...

Mykolas daugiau nieko nebesakė, pažvelgė taip keistai. Paskui priėjo ir stipriai pabučiavo į lūpas.

Vakaras baigėsi ramiai. Sėdėjo abudu suglaudę galvas, skaičiavo pinigus ir juokėsi...

Bet jau kitą rytą ištiko naujas priepuolis. Monika prikrovė dideliausią dubenį vašylų. Mykolas žiūrėjo pabalenęs akis.

– Kodėl toks platus?

– Ar neturim už ką? – juokėsi Monika.

– Žmonės iš lėkščių valgo...

– Iškrausiu į mažesnes, – murmėjo žmona. – Tu tik nesijaudink...

Mykolas kyštelėjo galvą į dubenį, pavalgė. Paskui išniro visas murzinas ir sukriuksėjo.

– A? – nesuprato Monika. – Ką sakai?

Vyras vėl kriūktelėjo. Monika pravirko.

– Sergi, Mykolai...

Tas pašoko, perbėgo per kambarį, palindo po stalu.

– Snukio ir nagų liga? – tyliai klausė iškišęs galvą. – Taip? Jau matosi?

– Ką tu, Mykol! Nieko nesimato.

Vyras rėpliojo artyn.

– Knisame, ėdame, stalais einame...

– Jūs geriau žinote, – traukėsi Monika. – Jeigu taip reikia... Jei vardan tos...

– O kas jūs tokie?! – riktelėjo Mykolas.

Monika susigūžė kertėj, žiūrėjo į vyrą liūdnom akim.

O tas rėkavo:

– Manęs neišveši į kombinatą! Neturi teisės!

– Pagalvok, ką tu šneki, Mykol, – kūkčiojo žmona.

– Šneku! Taip! – atrėžė vyras. – Bet nekriuksiu.

– Aišku, ne... Kaip aš tave išvešiu...

– Ir nepavyks! – sukikeno Mykolas. – Mūsiškiai neleis! Mūsiškių daug ir visi einame išvien. Jei tik paliesi kurį... Ne, verčiau nebandyk.

– Išgertum dimedrolio, – dūsavo Monika.

– Jūsiškių dar daugiau, – jau kiek apsiraminęs šnekėjo vyras. – Bet vienybės nėr – štai kas! Pešatės, riejatės – užtat ir neturite nieko. Ir jūsų vaikai, ir vaikų vaikai neturės. Ir per amžių amžius – amen!

– Argi mes ne kartu, Mykoliuk? – tyliai paklausė Monika. – Kaipgi taip – amen?

Vyras pakėlė pirštą.

– Vienas eisiu...

Toks atrodė liūdnas, kad moteris neiškentusi priėjo, paglostė galvą.

– Kai pamačiau aš ta-a-avo smilkiniuo-o-os sidabro giją-ą-ą...

– Kiaulėms gerai, – murmėjo vyras. – Bet aš nenoriu... nenoriu...

– Ir nereikia, – pritarė žmona. – Ir taip užtenka. Tu nebegalvok apie tai... Miegok...

Kitą dieną vyras buvo ramus, šnekėjo droviai ir tik apie orą. Monika džiaugėsi. „Gal ir praeis."

Keletą dienų stengėsi valgį taisyti tik iš tokių produktų, kurių kiaulės, jos manymu, neėda: krabai, kremai, krevetės, šampinjonai... „Bene jau pati iš proto kraustausi?" – kartais pamanydavo. Bet tučtuojau nugindavo šalin nemalonias mintis ir guodėsi, jog vyras taisosi. Taip jai atrodė.

Bet sykį Mykolas, grįžęs iš tualeto, kur pastaruoju metu praleisdavo bemaž visą laisvalaikį, žagsėdamas tarė:

– Prancūziška virtuvė ir žemdirbio dvasia – nesuderinami dalykai...

– Skaičiau, – tarė žmona, – kad po dutūkstantųjų gyvensim kaip švedai. Tai, sakau, reikia pratintis.

Vyras dėbtelėjo raudonom akim.

– O tu žinai, kaip jie gyvena?

– Nežinau.

– Gerai gyvena.

– O! – šypsojosi Monika.

– Daug valgo.

Monikai sudrebėjo rankos.

– Kaip kiaulės.

Monikai iškrito iš rankų lėkštė. Suklupusi rinko šukes, o iš akių jai riedėjo ašaros.

– Ir niekas nieko! – šnekėjo vyras. – Ten nėr tos mados prikaišioti žmogui, kad valgo.

– Europa...

– O pas mus! – kėlė balsą vyras. – Einu štai gatve... Tupi ant kelmo senikė, gal dviejų šimtų metų, laužo duoną, balandį lesina... Užtenka, vadinas, ir sau, ir tam valkatai. Bet ji skundžiasi, į laikraščius rašo! O juk galėtų valstybė ir neduoti duonelės! Kam valstybei ta senė? Kodėl valstybė ją šeria?

– Nežinau, – traukė pečiais Monika. – Gal amerikonai liepia...

– Propaganda! – riktelėjo Mykolas. – Valstybė gera! Štai kas yr! O kas ta valstybė? Valstybė – tai aš!

– Gėdykis, Mykolai, – suvaitojo žmona ir staiga sau pačiai netikėtai pridūrė: – Tau korupcija.

– Ką?! – suriko Mykolas. – Bene žinai, kas tas yr?

– Skaičiau laikrašty... Lietuvoj atsirado korumpuotų...

– Ne tavo reikalas.

– Aš tik bijau, kad tavęs visai nesutrauktų, – kūkčiojo moteriškė. – Skaičiau... Pirmiausia korupcija griebia tuos... iš viršūnės...

Mykolas tik ranka numojo.

– Pas mus nėra korupcijos.

– Va, va, Mykolai! – moteriškė dar labiau nusigando. – Tokie ir yra patys tikrieji ženklai. Ligonis viską neigia.

– Ir kiti nesiskundžia, – burbėjo Mykolas. – Nė vienas.

– Korumpuotieji, skaičiau... Jie gerai jaučiasi... Tik staiga – žybt! – ir gatavas...

– Nesąmonė! – atrėžė vyras. – Pati korupcija nė kiek nekenksminga. Tik komplikacijos... Mane kažko ėmė graužti... Iš vidaus... Sąžinė ar kas ten... Pats nesuprantu... – Vyras net paraudo. – Sakytum koksai pradinukas būčiau...

– Miltelių reikia, – rūpinosi Monika. – Ar tepalo... Nueitum pas terapeutą...

– Kvaiša! – riktelėjo vyras. – Ne pas terapeutą, o pas prokurorą! Dešimt tūkstančių – ir kaip ranka nuima.

– Tai ir nueik, – prašė žmona. – Ir apie tas kiaules gal nebegalvosi...

Vyras šniurkščiojo nosim.

– Iždo gaila...

– Sveikata! – mokino Monika. – Ji brangiausias turtas.

– Gal ir tavo teisybė, – atsiduso Mykolas ir jau išeidamas paliepė: – Vakarienę pataisyk dvylikai asmenų.

...Vakare buvo smagu. Mykolas parėjo linksmas, net kelis kartus pabučiavo Moniką ir supažindino su svečiais: komisaras, prokuroras, advokatas, teisėjas, kalėjimo viršininkas, kapų sargas... Šitie susėdo kairėje. Dešinėje – deputatai, ministrai, direktoriai.

Vakarienė tęsėsi lig išnaktų. Monika, nuėjusi į miegamąjį, atsigulė, o iš svetainės aidėjo:

– Tu, Petrai, imk geležinkelį ir paštą. O tu, Povilai, – kariuomenę ir elektrinę.

– Aš noriu geležinkelio! Nuo mažens traukė...

– O man duokit alkoholio monopolį! Ir Lietuvos ateities viziją!

– Man – terminalą! Ir televiziją!

– O man ekvatoriją!

– Ekvatorių!

– Prostituciją!

– Konstituciją!

– O aš? – silpnu balsu pašaukė Monika. – Ir mane, Mykol...

Niekas, aišku, neišgirdo.

Pabudo Monika nuo šalčio. Aplinkui plytėjo tuščios, bežvaigždės erdvės. Daugiau nebuvo nieko.

PO SAVO STOGU

VAMZDIS

Tėvas ir sūnus sėdėjo po stogu. Motina laikė gegnes.

– Alaus! – riktelėjo tėvas.

– Ir krabų! – pridūrė sūnus.

– Nėra, – tūptelėjo motina.

– O kopūstų?

– Nieko nebėr.

Tėvas trinktelėjo kumščiu.

– Ką tai reiškia?

– Motin! – sušuko sūnus.

– Imtumėtės darbo, – verkšleno motina. – Prapulsim žiemą...

– Kad fabrikas uždarytas.

– Dirbtuvės privatizuotos.

– Kiti bent jau pavagia šį bei tą, – barėsi motina. – O judu...

– Kad nebėr ką vogti.

– Netiesą šneki, sūnau, – subarė tėvas. – Ramanauskas antai vamzdį turi.

– Reikia eiti, – pakilo sūnus.

Nuėjo, parnešė vamzdį.

– Reikia parduoti, – sakė tėvas.

– Kas jį pirks!

– Vamzdis – geras daiktas.

– Bet ne visi supranta.

– Eik pas Ramanauską.

Nuėjo sūnus.

– Pirk, pons Ramanauskai, vamzdį.

– Kad man nereikia.

– Vamzdis geras...

Krapštė Ramanauskas pakaušį.

– Turiu aš vamzdį. Už tvarto guli.

– Einam pažiūrėti.

Nuėjo, dairėsi visur.

– Nematau, – sakė sūnus.
– Tikrai nėra, – stebėjosi Ramanauskas.
– Tai pirksi?
– Reikia pažiūrėti.
– Palikau prie vartų.
Nuėjo prie vartų, pasižiūrėjo.
– Visai toks pat kaip mano, – kraipė galvą Ramanauskas.
– Tai pirk.
Ramanauskas nupirko vamzdį. Sūnus patenkintas grįžo namo. Išgėrė abudu su tėvu. Ir motinai įpylė.
– Geras vaikis, – džiaugėsi motina.
– Bemaž kaip vamzdis, – pritarė tėvas.
Sūnus pakilo, tvojo tėvui per ausį.
– A pašėlai! – subarė tas.
– Kad man nuobodu, – skundėsi vaikas.
– Reikėjo vamzdį sau pasilikti, – sakė tėvas.
– Kur tu jį kiši! – mojo ranka sūnus.
– Vamzdį galima daug kur kišti, – aiškino tėvas.– Ne, sūnau. Vamzdis – tai toks dalykas!..
– Kad šitaip, – tarė sūnus, – eisiu, parnešiu.
Nuėjo pas Ramanauską, parnešė vamzdį.
– Už tvarto gulėjo. Matyt, nereikalingas.
– Geras vamzdis, – čiupinėjo tėvas. – Geras.
– Tai ką darysim?
– Lendam.
– Lįsk pirmas.
Įlindo tėvas pro vieną galą, išlindo pro kitą.
– Ką matei? – klausė sūnus.
– Šviesą tunelio gale, – pasakojo tėvas. – Yra, vadinas, vilties.
Įlindo iš kitos pusės, išlindo pro pirmąjį galą.
– Lįsk dabar tu.
Įlindo sūnus. Išlindo.
– Geras daiktas.
Apėjo abudu aplinkui vamzdį, pakraipė jį, pasukinėjo.
– Gal papūsti?
– O kas iš to?
– Bus matyti.
– Pūskim.

Pūtė sūnus iš vieno galo, tėvas iš kito. Motina žiūrėjo kieman išėjusi.

– Tai bent vamzdis! – rodė sūnus.

– Papūsk ir tu, kad nori, – sakė tėvas.

Pūtė tėvas, pūtė sūnus, papūtė ir motina. Paskui įlindo visi trys į vamzdį, išlindo pro kitą galą.

– Geras vamzdelis. Tikrai neblogas.

Ėjo keliu viršaitis, pasižiūrėjo, paklausė:

– Ką jūs čia darote?

– Į vamzdį lendame...

– Šviesą regime...

– O ką daugiau...

Gūžtelėjo viršaitis pečiais, neturėdamas ką atsakyti, ir nuėjo sau. O tie vėlek į vamzdį sulindo.

KRABAI

Tėvas ir sūnus drybsojo ant šieno. Motina kapstėsi po skiedryną.

– Ko išvirtot? – barėsi. – Traktorius pervažiuos.

– A negirdėjai? – sakė tėvas. – Vėl stabilizacija prasideda.

– Jėzau! – krūptelėjo motina. – Juk buvo jau pasibaigusi.

– Gyvenimas pasibaigia, – mokino tėvas. – O stabilizacija tęsiasi.

– Bėgti reikia!

– Muitinėse karantinas. Pinigus atiminėja.

– Tai kas dabar bus?..

Tylėjo, žiūrėdami į dangų. Vėjas pūtė iš rytų, tačiau debesys plaukė į vakarus.

– O dėl ko ta stabilizacija prasideda? – klausė sūnus.

– Niekas nebesilaiko higienos, – aiškino tėvas. – Žmonės nešvarius pinigus plauna ir užsikrečia.

– Ir po įtartinas vietas daugelis nūnai paprato valkiotis, – pridūrė motina.

– Kas tatai yr?

– Merijos... Ministerijos...

– Pasileido lietuvis, – kratė barzdą tėvas. – Užtat ir pakorojo Viešpats.

– Mes, – tarė motina, – nei plaunam, nei valkiojamės. Gal neapsikrėsim...

– Stabilizacija į dantis nežiūri, – sakė tėvas. – Dievo rykštė visus plaka.

– Tai ką daryti?

– Nieko nepadarysi. Reik gulėti ir laukti, kol praeis.

– Krabų noriu, – tarė sūnus.

– O kas tie krabai? – klausė motina.

– Nežinau.

– Gal tokių ir visai nėra...

– Yra. Sakė per radiją.

– Nereikia klausytis. Ten daug ką šneka, bet neišsipildo.

Sūnus žiūrėjo į debesis.

– Krabai... Gal ir palengvėtų...

– Bet kas jie tokie galėtų būti? – svarstė tėvas.

– Gal deputatai? – žegnojosi motina.

– Ne, – atkirto sūnus. – Deputatą aš esu matęs.

– Gyvą?

– Nežinau. Atrodė kaip gyvas.

– Kur tu jį galėjai matyti? – stebėjosi tėvas. – Po neršto jie nebegrįžta į gimtąsias vietas.

– Per televizorių mačiau.

– Tada negyvas, – nusispjovė tėvas. – Kalbančios galvos tie daiktai vadinasi.

– Nesispjaudyk aukštielninkas, – subarė motina. – Kaip dabar atrodai!

– Būtų gerai ir mums kalbančią galvą turėti, – svajojo sūnus.

– O kam jos reik?

– Pasidėtume ant stalo. Akys blykčioja. Dantys kaukši. Gražu.

– Galėtum nusipirkti, – sakė tėvas. – Bet kad viskas dabar už pinigus!

– Anksčiau tokių dalykų nebuvo, – tarė motina.

– Ko nebuvo?

– Nei deputatų, nei krabų nebuvo.

– Deputatai buvo.

– Bet ne tokie!

– O koks tau skirtumas?

– Gyventi lengviau buvo, – atsiduso motina. – O dabar! – sušuko. – Dabar žmonės gumą kramto!

Ir apsipylė ašarom.

– Tas teisybė, – pritarė tėvas. – Nebeturi nūnai lietuvis ką kramtyti.

– Mes, dėkui Dievui, grūdų turime. Tačiau, jeigu kas... Kaliošai, tiesa, prakiurę... Bet skylių galima nekramtyti.

– Aš! – pūtė krūtinę tėvas. – Badu dvėsiu, bet gumos nekramtysiu!

– Krabų noriu, – tarė sūnus.

– Iš kur aš, vaikeli, paimsiu?

– Į mišką nueitum, – pamokė tėvas. – Ten gali būti.

– Tiek metų gyvenom be krabų, – spyriojosi motina. – Tai ko čia dabar...

Įsiręžė tėvas, atsikrenkštė.

– Koks ten gyvenimas... Va! Spjauni – ir ant savęs. Gėda. Nūnai protingi žmonės vieni ant kitų spjaudo. Ne, motin! Mano gyvenimas praėjo pro šalį.

– Gyvenimas praeina, o žmonės pasilieka, – ramino motina. – Tu pieno su paraku išgerk. Gal palengvės.

– Man jau niekas nebepadės, – braukė ašaras tėvas. – Žiūrėkim, kaip vaikui geriau.

– Eisiu pas Ramanauską.

Nuėjo, paklausė:

– Pons Ramanauskai! Krabų turi?

– Mes rupūžes auginam.

Grįžo motina, apsakė, ką girdėjusi.

– Tikriausiai turi, – pyko tėvas. – Tik duoti nenori. Tokie dabar žmonės. Veltui nieko negausi. Užtat ir vagia.

– Nubaus jį Viešpats, – verkė motina. – Padrėbs stabilizacija ant lentos.

– Tokių nepadrebia. Jie dar prieš revoliuciją pasiskiepijo...

– O sakyk, tėveli, kaip tas tavo gyvenimas, – klausė vaikas. – Kai pro šalį ėjo, ar matei bent ką?

– Nieko nemačiau. Tamsa. Guliu aukštielninkas, kaip pabėgis. Krūtinę kad spaudžia, kad slegia. O viršum lekia vagonai, pilni ponų... Smuikais griežia, nuorūkas mėto, šampaną laisto...

– Je, – linktelėjo motina. – Kasdien grįždavai pasmirdęs ir prisisiurbęs...

– Bet sūnus! – griežtai tarė tėvas. – Kitaip turi gyventi!

– Ką daryti? – grąžė rankas motina.

– Krabų reikia.

– Eisiu pas viršaitį.

Nuėjo, atsiduso.

– Sakyk, pons viršaiti, kokia nūnai yra padėtis su krabais? Ar krabų politika? Nežinau, kaip pasakyti. Dovanok, tamsta...

– Gera, – atsakė viršaitis. – Krabai rėplioja per Lietuvą, stalais eina, per galvas lipa, baisu, kas darosi. Vienu žodžiu – stabilizacija.

– Vadinas, jie gyvi, tie krabai?

– Kitur – gyvi. Lietuvoj – padvėsę.

– Bet vis tiek eina?

– Eina, tik pinigų turėk.

Grįžo motina, papasakojo, ką girdėjusi.

– Taip ir maniau, kad tie patys. Rėplioja, sako, per Lietuvą, padvėsę, o pinigų turi, baisu, kas darosi! Tai va, sūneli. Sužinojau, tiktai kas iš to?

– Nieko, – atsakė sūnus. – Bet tiesą žinoti geriau.

Motina atsiduso, tėvas nusispjovė, taip ir baigėsi ta diena, kurios nebuvo.

JUOZAPAS KELIAUJA IŠ FABIJONIŠKIŲ Į LUKIŠKES (PER JERUZALĘ)

Ryto ženklai pranašavo kelionę. Vos tik pramerkė akis, tučtuojau ir toptelėjo: „Žmogus guli, o gyvenimas eina. Ir, tarp kitko, pro šalį".

Susigraudinęs atsistojo priešais veidrodį, vildamasis įžvelgti bent šiokius tokius vidinio laisvėjimo ženklus. Nieko! „Ir kokia nelietuviška veido spalva! Porą kadencijų pasninkauji – tučtuojau skrandin įsiropščia tarybinis žmogus, iškėlęs raudoną vėliavą..."

Per pastaruosius penkerius metus Juozapas, kad ir nedaug valgydamas, buvo sunaikinęs visas okupacijos laikotarpiu sukaupto patriotizmo atsargas. Įsižeidę tarakonai dar prieš Velykas išėjo į Baltijos kelią...

Atsiduseęs grįžo į miegamąjį, nukabino nuo sienų signatarų portretus ir pakišo po lova.

Tada gavo šaukimą į teismą.

– Už ką? – riktelėjo. Ir kaipmat susigėdo. "Kiekvieną yra už ką."

Pravėrė langą ir plonu balseliu rėkė:

– Žmonės! Gelbėkit!

Bet žmonės – vyrai ir moterys, varguomenė ir didikai – nerūpestingi traukė pro šalį. „Laimingieji... Dar nežino valandos, kada juos pašauks... Įdomu, ar nūnai suima abėcėlės tvarka, ar pagal kažkokius kitus parametrus?"

O kaip tyčia buvo pavasaris: gražu neapsakomai! Danguje nė mažiausio debesėlio, tik vėjelis pūtė, bet taip lengvai ir maloniai, kad rodėsi, jog tai yra apsnūdusio Prezidento kvėpavimas. Jeruzalės šlaituose plakė lakštingalos, o tarpuvartėje ilgesingai vaitojo plakamas žmogus. Juozapas sudrebėjo, persmelktas to grožio: „O Lietuva, koks mielas kraštas, kurio taip netekau ūmai!.."

– Rytoj mane teisia, – tarė žmonai. – Nežinau, ar iškart sušaudys, ar uždarys. O gal... – Jis net nukaito iš puikybės. – Gal bus pateiktas ir kaltinimas!

– Vargu, Juozapai. Tujen, menkas žmogus, to nenusipelnei.

– Tikriausiai bus geriau, jei prisipažinsiu?

Moteris tik ranka numojo.

– Teismui tas neturi reikšmės.

Vis dėlto mane baugina mintis, kad nieko nesu padaręs. Nežinau, ar tai sunkinanti aplinkybė, ar ne?

– Tu juk ne specialiai, Juozapai, – atsiduso moteris ir, norėdama patikrinti vyro intelektą, paklausė: – Kaip manai, kas svarbiau: ryšiai Vyriausybėje ar žmogaus ryšys su žmogumi?

– Žmogaus ryšys su žmogumi Vyriausybėje, – daug negalvojęs atsakė tas.

– Sveikas!

Bet Juozapas nukėlė puodo dangtį ir šaukė:

– Šviesos neregiu!

– Regėk! – atsakė žmona. – Tavo tikėjimas išgelbės tave.

Juozapas smuko po lova ir išsitraukė mylimiausiąjį signatarą. Nupūtęs dulkes bučiavo ir šaukė:

– Jūsų šviesybe, padarykite, kad praregėčiau! Juk to negali būti, ką nūnai mato mano akys: plėšikų gaujos puldinėja mūsų namus ir mūsų kaimenes. Lietuvos žemėje užmirštas perteklius ir visą šalį kamuoja bado rykštė. Rajonuose siautėja vietininkai ir grobia, ką tik pajėgia. Mūsų priešas seniūnas kaip riaumojantis liūtas slankioja aplinkui, tykodamas, ką praryti...

Signataras pakėlė ranką ir pliaukštelėjo jam per ausį. „Matyt, norėjo parodyti kryptį! – Juozapas atbulas žengė priekin, kiek įmanoma laikydamasis dešinės, ir netrukus atsidūrė tamsioje kamaraitėje. Pagrabaliojęs užčiuopė virvutę. – O jeigu pasikarčiau? Tada mano gyvenimas įgytų kitą dimensiją. Gal ir įsimylėtų padoresnė moteris..."

Apie tokią jau seniai svajojo (jei žmona ir politika nepakeičia gyvenimo, valia dairytis kitų kelių!). Bet neišmanė, kur jos ieškoti. Stotyje, manding, nebus. Eiti į kapines? Ten bemaž visos atrodo padoriai, bet nežinia, kaip jos atrodytų kamerinėj aplinkoj, juolab be drabužių?.. Nerimą kėlė ekrane (o šiltuoju metu – ir krūmuose) regėti nelietuviški ponų ir panelių judesiai. Buvo įsitikinęs, jog tai kenkia Lietuvos galybei. Žalgirio laikais lietuvis eidavo prie moters su šakėmis rankoj, ničnieko neišmanydamas apie techniką (juolab padėvėtą iš Olandijos). O vis dėlto moterys gimdydavo galiūnus, kurie užsimanę sukurdavo Lietuvos valstybę tokio didumo, kokio tąsyk širdis geisdavo, lopinėlį prie Baltijos išdidžiai palikdami elgetaujantiems svetimtaučiams.

Taip beprotaudamas užmezgė ant kaklo kilpą ir pasišokėjęs spyrė sau į užpakalį. Paskui ilgai drybsojo ant grindų, klausydamasis, kaip neramiai ir paslaptingai ošia vandenys. Tai kėlė romantiškas svajas, žadino tolimų kraštų ilgesį...

Išėjo virtuvėn ir ilgai žygiavo iš vieno kampo į kitą, stengdamasis neužkliudyti šaldytuvo. Vaizdas, kurį išvysdavo atsivėrus durelėms, išmušdavo iš po kojų pačius lietuvybės pamatus, ir jis nejučiom prabildavo slavų–totorių šnekta.

Buvo jau gerokai po vidurdienio, kai suprato: niekur nenueis. Tada vėl išsitraukė signatarą, lenkėsi jam iki žemės, tarsi netyčia išmetė iš kišenės Valančių. Bet signataras nerodė pagarbos literatūrai.

„O gal jis norėjo vesti mane į Baltijos kelią? Tikrai jau metas iš naujo sustoti (gal net kitokia eilės tvarka!) ir susiimti už rankų. Vieni niekai mus išgaudyti, kai žioplinam kiekvienas kas sau..."

– Keliausiu, motin, į Jeruzalę. Į Revoliucijos muziejų.

– Geriau slėptis šuliny, Juozapai.

– Aš ir nemanau slėptis! – įsižeidė žmogus. – Noriu atlikti atgailą, kad prieš teismą galėčiau stoti ramia sąžine. Iš tiesų sakau tau: aš dar nevertas įžengti į Lukiškes, kur posėdžiauja garbingieji ponai.

Širdies gelmėse Juozapas jautėsi kaltas. Jau kuris laikas buvo pagavusi tokia melancholija, kad išgirdęs tautos giesmę (gaidą, varpus...), šokdavo ant šieno deginti žvakeles arba kaišiodavo tarp durų liežuvį. O kai pati, norėdama sustiprinti jo dvasią, imdavo aiškinti įstatymus, jis užlipdavo ant stogo ir pūsdavo į kaminą.

Paskui atgailaudamas lankydavo signatarų tėviškes, studijuodavo jų gyvenimų aprašymus, o prie didžiųjų mitingų griuvėsių padėdavo vainiką ir triskart sukalbėdavo „Tėvyne mūsų..." Bet praeidavo kiek laiko, ir priepuolis pasikartodavo. Todėl jis ir norėjo aplankyti muziejų, kad galėtų įvertinti (ir savo širdyje įtvirtinti!) tai, kas iškovota, apvalyti dvasią nuo per penkmetį susikaupusių druskų, kurios nūnai buvo užkimšusios visus laisvus ir nepriklausomus jo lietuviško organizmo kanalus.

Pati verkdama įbruko mazgelį.

– Vytauto portretas... Indas su šventosiom dujom iš Seimo... Pauostysi ir gal surasi kelią...

Paėmė lazdą ir mazgelį, atsirėmė į sieną. Ir siena neatstūmė, palydėjo iki kampo, o toliau teko kapstytis pačiam. Nuo kalnelio atsigręžė, parodė sau Lietuvą...

Kurį laiką jis klumpino Baltijos keliu ir vylėsi netrukus pamatyti išsirikiavusius žmones. Bet pralėkdavo tik sandariai uždarytos blizgančios dėžutės, kuriose regėjo skystas frakcijas susigūžusių, iš pažiūros nelaisvų ir be rinkimų teisės žmogystų. Apėmė keistas jausmas, tarsi jis, Juozapas, būtų paskutinis gyvos nutrūkusios grandinės žiedas. Tarėsi juntąs liūdną eglišakių ir chrizantemų kvapą. Traukė apsigręžti ir bėgti, tačiau suprato: jei dabar pasuks atgal, nuo tos akimirkos kelias eis tiktai žemyn ir Lukiškių durys užsitrenks jam prieš pat nosį... O tada ir jis, kaip daugelis tėvynainių, užvertęs kojas drybsos priešais televizorių, negirdėdamas ničnieko, kas byloja apie augimą ir klestėjimą, koja kojon su gyvenimu žengdamas tiktai savo fantazijose: tam peiliu, anam kirviu... O va ir banką (Vyriausybę, Lietuvą...) sugrioviau! Kiek džiaugsmo! Ir kikens patenkintas: „Še jums ko norėjot!"

Deja, visa tai darys kiti, o jis nepajudins nė piršto, kad triumfuotų stabilizacija.

Juozapas, kaip ir bemaž visi lietuviai, buvo įsitikinęs, kad visokias krizes valdžia organizuoja žmonių pramogai, siekdama atitraukti juos nuo nepadorių minčių: juk šešerių metų nepriklausomam lietuvaičiui buvo dar anksti mylėti Lietuvą. Ir valdžios pastangos nenuėjo niekais. Daugelis ėmė gėdytis savo Tėvynės, todėl net Vilties dieną slankiodavo gedulingais veidais.

Užtat krizės metu visi pagyvėdavo, anksčiau pabusdavo ir mitriau keldavosi. O vakarais ištuštėdavo įstaigos ir užeigos: tauta susiburdavo prie žydrųjų ekranų, kvapą užgniaužusi sekdavo naujus nesugaunamųjų nuotykius. Paskui euforiją pakeisdavo alkoholizmas ir chuliganizmas, tačiau tvirtesnių pažiūrų žmonėms likdavo ir viltis: jie dar ką nors sugalvos...

Vijo niūrias mintis, betgi žinojo, kad yra apsinuodijęs ir, aišku, nuo Ramanausko. Tas stuobrys amžinai klausinėdavo: „O kodėl laisvam geriau? kuom geriau?" – „Nepalyginamai geriau!" – šaukdavo Juozapas. Tačiau kodėl ir kuom? – skėsčiodavo rankom ir raudonuodavo, neišmanydamas, kaip tam kvailiui paaiškinti.

– Aš žmogus nemokytas. Tokių dalykų negaliu suvokti.

– Gal kainos mažesnės? Banditų mažiau?

Vargšas jau septinti metai galavosi ant lovos. Anuomet, neatsargiai ardydamas Tarybų Sąjungą, buvo nuo šviesos apakęs, nuo tiesos apkurtęs, tačiau gyvai domėjosi šalies reikalais.

– Visko dabar daugiau! – didžiuodamasis rėkdavo Juozapas. – Viskas auga!

Senelis kikendavo ir plodavo drebančiom rankutėm.

– Tai bene jau gyvenam kaip švedai! Tokia proga...

Juozapas, apieškojęs visus pašalius, ištraukdavo sudžiūvusį virvagalį, papjaustęs apibarstydavo pelenais.

– Laikini sunkumai, dėde.

– Ir aš laikinas! – dar linksmiau kretėdavo senelis. – Išvažiuosiu, ko gero, jau prieš Velykas.

– Va va! – šaukdavo Juozapas. – Į Veneciją! Į Stokholmą! Visur dabar gali!

Nūnai Ramanauskas jau išvažiavęs. Juozapas nusiėmė kepurę...

O ant aukšto stataus kalno štai suspindo žiburys. Eiti darėsi vis lengviau, bet jis žinojo: netrukus iš visų pusių apsups nepriklausomos šmėklos, giedos ir vilios... Daugel drąsuolių yra ėję tuo keliu. Nuo saldžių balsų ir vilionių apsisukdavo vargšams galvos ir slysdavo jie nuo kalno žemyn, pavirsdami banditais ir galvažudžiais, ubagais ir pastumdėliais. Europoje daugelis jų gailėjo, bet Lietuvos Vyriausybėje nemažai ir tokių buvo, kurie tik juokėsi ir plojo, kad anie žūsta...

Juozapas užgiedojo ir paspartino žingsnį. Iš visų muziejaus eksponatų labiausiai viliojo ir baugino Mokslinio patriotizmo sektorius, troško savo akimis pamatyti prieš keletą metų demaskuotą tarybinį batoną už 0,22. (Jei bus atidaryta Mėsos galerija – ir dešrą už 2,20.) Tikėjo, kad užteks drąsos prieiti prie pat eksponato, tik baiminosi, kad pernelyg nesusinervintų. Numanė, kokia apims neapykanta, išvydus garsųjį ideologinį ginklą, dar ir šiandien kliudantį džiaugtis pergale. „Persižegnosiu, – ramino save. – Ir gal netrauks nelabasis..."

Buvo girdėjęs gandus, neva batonas netikras, o išdrožtas iš beržinės pliauskos. Atseit prieš keletą metų kažkoks sutrikusių pažiūrų inteligentas išlupęs tikrąjį iš stendo ir, kilus panikai, spėjęs sutriaušKinti su visais priedais bei kilmę liudijančiais dokumentais. Juozapas nežinojo: tikėti ar ne. Kokia lietuvė motina būtų drįsusi tokį išgamą pagimdyti? Nors... Prie ruso silpnesnių principų moterys gimdydavo, kas papuola. Juk ne iš balos tas gražumas skeltanagių, nūnai siautėjančių po Lietuvą...

Jei netikras, gal nebus ir poveikio, kurio jis tikisi? Tučtuojau sudraudė save: gėdykis, Juozapai! Tenai žengdamas privalai atsikratyti abejonių. Šalikelėj išvydo savo šešėlį: kupron susimetęs, galvą nudū-

ręs... Dieve, koks vargeta! Argi tai patrioto, savo krašto šeimininko žingsnis? Veidas pasruvo ašarom, ir palaikė tik viltis, kad į tą šventą vietą įeis vienoks, o išeis visai kitoks žmogus: laisvas ir išdidus, pasitikintis savimi ir valdžia. O tokiam jau tiesus kelias į Lukiškes.

KAM SKAMBINA VARPAI

Juozapas vakarieniavo ir klausėsi lengvosios muzikos (avarijos, žmogžudystės, gaisrai), kai Garsiakalbis staiga atsiprašė ir užgiedojo Lietuvos himną.

Juozapas, aišku, atsistojo ir atliko visa, kas tokiais atvejais lietuviui pridera, bet ir toliau darbavosi šaukštu.

– ...vienybė težy-y... – atsiduso Garsiakalbis, o tada labai iškilmingai pareiškė:

– Rytoj Lietuvos nepriklausomybės pabaiga!

Po trumpos pauzės nuaidėjo varpai.

– Girdėjai! – sukliko Juozapota. – Tučtuojau padėk šaukštą!

– Šaukšto aš niekada nepadėsiu, – tyliai atsakė Juozapas.

– Vadinas, tu eisi su šaukštu? – taip pat tyliai, tačiau grėsmingai paklausė pati. – Visi su šautuvais, o tu vienas su šaukštu!

Juozapas pažvelgė į Lietuvą: danguje ir languose degė tūkstančiai žiburėlių.

– Kodėl vienas? Mūsų daug!

– Juozapai, – dar tyliau klausė moteris. – Kur tu išmokai lietuviškai?

Tas tik rankom skėsčiojo.

– Esmi lietuvis... Bet su šaukštu patogiau negu su šautuvu.

– Kas patogiau?

– Srėbti patogiau.

Juozapota pakilo ir Juozapui sudrebėjo šaukštas. Apsidairė ieškodamas išeities ar bent maldaknygės, tik moteriškė ūmai krito ant kelių ir apsipylė ašarom.

– Bet kas atsitiko? – sumišęs klausė Juozapas. – Kur reikia eit? – ir naudodamasis tuom, kad pati nemato, prarijo keletą šaukštų skystimo.

Juozapota kūkčiojo ir nieko nebesakė. Juozapui pagailo savo moters.

– Tau reikia su sparneliais... – murmėjo. – Tada visuomet jausies puikiai. Ir blogos dienos bus geros.

Moteris pakėlė ašarotą veidą.

– Tu negirdėjai?

– Rytoj pabaiga, – trumpai tarė Juozapas, žiautarodamas kruopas.

– Ar supranti, ką tai reiškia?

Jis nulenkė galvą.

– Seniai reikėjo pabaigti.

– Juozapai! – šaukė moteris. – Pasižiūrėk į save! Kaip tu iki šito nusiritai?

– O tu pro langą pasižiūrėk, – atsišaukė Juozapas. – Šaldytuvą atidaryk. O ką mes po savęs paliekam – kriauklėse, krūmuose, apatinėse – ar regėjai?

Bet Juozapota žiūrėjo į savo žmogų, ir jos veidas darėsi vis labiau panašus į Pirčiupių motinos veidą. O Juozapą – kad ir kaip krėtė šiurpas – ūmai pagavo pakili šventiška nuotaika.

– ...nei jam ten gyventi smagū-ū...– užtraukė.

– Ū-ū-ū... – vaitojo žmona.

– Už Lietuvą šaukštą padėjo-o...

Staiga atsilapojo durys ir įžengė uošvis Zebediejus. Buvo jis baltas kaip vyšnios viršūnė ir tiktai nosis mėlynavo (tyliosios rezistencijos pasekmės). Tačiau kai pravėrė burną, balsas gaudė nelyginant vargonai:

– Ir niekas daugiau nebegirdės tavyje arfininkų, giesmininkų, trimitininkų balsų. Niekas neberas tavyje jokių meno kūrėjų, ir nebesigirdės tavyje malūno dūzgimo. Tavyje nebešvies žiburio spindulys...

Juozapota raudodama griuvo tėvui į glėbį, o Juozapas skubiai palinko prie lėkštės.

– Svarbiausia – apginti Seimą! – kratė kumštelius Zebediejus.

– Vyriausybę! – grąžė rankeles Juozapota.

– Ginkluotąsias pajėgas!

„Ką jie pliauškia? – susigūžęs prie lėkštės bandė suvokti Juozapas. – Ar juokus krečia, ar tikrai pasimaišė?“

– Pagulėtum, uošvi, – tarė su pagarba. – Juk ir daktaras andai sakė: ramybės ir Dievo palaimos. Niekas kitas nebepadės.

– Ne metas gulėti, – sverdėjo uošvis. – Eiti reik!

Juozapas tik ranka numojo.

– Sykį jau buvai išėjęs...

Uošvis tą pavasarį išėjo į valdžios organizuojamą potvynį ir prapuolė. (Metas buvo neramus: valdžia regėjo, kad žmonės vis labiau linksta į blogį ir gailėjosi suteikusi jiems nepriklausomybę. Seimo Pirmininkas kalbėjo nariams: „Išnaikinsiu lietuvius kartu su gyvuliais, ropliais ir dangaus sparnuočiais“. Vienintelis Zebediejus buvo ištikimas valdžiai – viešai išsižadėjo pensijos – matyt, dėl to paskuti-

niu momentu potvynis buvo atšauktas.) Po savaitės rado piemenys Zebediejų Karoliniškių draustinyje giedantį po ąžuolu. „Šitoj vietoj bus pastatytas Vilniaus miestas!“ – pareiškė atėjusiam jo parsivesti žentui.

– Sakau, padėk šaukštą! – riktelėjo pati.

Juozapas krūptelėjo, bet šaukšto nepaleido iš rankos.

– Eisiu, brangioji, – pasakė švelniai. – Tik nesijaudink. – Jis staiga suvokė, kad tokioj būklėj atsidūrusių artimųjų vienų paleisti nevalia. Sveiko proto žmogus niekados nesiartins prie Vyriausybės arčiau nei per penkiasdešimt kilometrų.

Paėmė Juozapota virbalus, Zebediejus – Mažvydo katekizmą, o Juozapas – šaukštą. Ėjo pamažėle, prilaikydami senolį už parankių, sukdami tik į dešinę arba į Vakarus.

– Šautuvo reik! – dūsavo Juozapota.

– Plikom rankelėm aš juos! – grūmojo Zebediejus. – Tėvynės meile! Kalbos gimtosios gražumu!

Klausėsi Juozapas ir vis neramiau jam darėsi.

– Fosforo pakramtytum, uošvi. Smegenims gerai.

– Tėvynės gynėjui smegenų nereik! – pūkštė Zebediejus. – Kelią akimis apšviesiu! Priešą širdimi užplaksiu!

Bet vilkti Zebediejų darėsi vis sunkiau. Išsakęs savo nuomonę, senolis paprastai imdavo snausti.

– Lie-tu-va-bus-lais-va, – burbuliavo sau po nosim.

– Koks tau skirtumas? – stebėjosi Juozapas. – Šiaip ar taip, greitai kojas pakratysi.

– Pakratysiu aš juos! – skystu tenoru rėkė Zebediejus. – Už kojų!

Kai pasiekė Rūmus, jau švito. Aikštė buvo tuščia.

– Pasibaigė! – nušvito ir Juozapas.

Staiga iš tarpuvartės iššoko žmogelis, dairėsi paklaikusiom akim.

– Gelbėkit!

– Ramybė jums, lietuviai, – tarė Juozapota. – Jie nepraeis!

– Kur aš esu?

– Ten, kur šiandien privalo būti kiekvienas patriotas.

– Beprotnamyje? Sąvartyne? – žmogelis visai puolė į paniką. – Atidarykit vartus!

Juozapota švelniai uždėjo ranką jam ant peties.

– Tai, ką dabar pasakysiu, jus sukrės, tačiau būkite nepalenkiamas kaip Seimas ir niekuom netikėkite kaip alkanas rinkėjas. Šiandien Lietuvos nepriklausomybės pabaiga.

– Šiandien! – atsikvošėjo žmogelis. – O maniau – nebesulauksiu... – išsitraukęs iš kišenės puslitrį, truktelėjo gerą gurkšnį ir susverdėjęs įsitvėrė Juozapui už alkūnės. – Kokia laimė vėl suremti pečius! Kaip tada...

Taip jie ir stovėjo keturiese, nutvieksti pirmųjų tekančios saulės spindulių. Žiūrint iš kairės, atrodė panašūs į keturių komunarų iniciatyvinę grupę, o iš dešinės – į sutrumpintą, valdžios žmogui adaptuotą Baltijos kelio variantą.

– Sakalėliai! – pašaukė Juozapota, spindinčiom akim žvelgdama į Rūmų langus. – Radnieji mano!..

Pračiuožė šarvuotas deputatas. Išlindo nudriskęs kiemsargis, žiovaudamas šlavė poįstatymines lupenas.

– Kas puola? – teiravosi ponas su puslitriu. – Lenkai? Totoriai? Tarakonai?

Kiemsargis parimo ant šluotos. Niūriai žvelgė į grupę narsiųjų.

– Mūsiškiai, broli.

Juozapas krūptelėjo. Pakili nuotaika išgaravo. Dabar jis išsigando ne juokais.

– Mūsiškiai! – plojo rankutėm Zebediejus. – Dėkui Dievui! Pagaliau! Juk per amžių amžius mūsiškius puldavo.

„Vargšas senis, – dūsavo Juozapas. – Nieko nebesuvokia. O juk nuo mūsiškių niekur nepaspruksi. Nors ko man baimintis? Ar pirmus metus puola? Viskas jau rekvizuota, privatizuota ir terpu narių sukryžminta."

Vis dėlto širdin skverbėsi nujautimas, jog šaukštą teks pakabinti. Liūdnai suurzgė skrandis. „Prieš galą būtų gerai dar pasrėbus..."

– Niekas neišsigelbės, – ramino kiemsargis. – Baigsis mūsų kančios.

– Kas veda pulkus, dėde?

– Nežinau, vaikeli. Karvedžių Lietuvoj netrūksta.

Juozapas prisiminė savo gimtąją Žemaitiją. Nejau ir ana prapuls? O gal šauktis prūsų?..

– Ar Vytautas dar didis?

– Tūkstantis sieksnių viršum minimalaus gyvenimo lygio, – gūžėsi kiemsargis. – Valgo tik ragaišį, o razinas į Lietuvą spjaudo.

„Viskas baigta", – Juozapas išsitraukė šaukštą, paspjaudęs pagalando į diržą.

– Einam! – pašaukė.

– Mūsiškiai puola! – krykštavo Zebediejus. – O penkis šimtmečius traukėmės, traukėmės... Kol susitraukėm iki lopinėlio ant užpakalio. Gėda!

– Bėgti reik! – tarė ponas su puslitriu, pateliuskavęs nusitaikė į tekančią saulę. – Dabar mane visi matys, o aš – nieko!

Grūdo ginklą Juozapui į rankas, tačiau tas abejojo.

– Geriau atvirkščiai...

Saulė jau kybojo viršum stogų. Priekyje grėsmingai stūksojo Rūmai. Už nugaros – Lietuva. Trauktis nebuvo kur.

– O jeigu į mišką?

– Miškai mūsiškių rankose, – tarė kiemsargis. – Iš bokštelių pliekia. Atgena su varovais, pakabina ant šakos. Ir iš trijų sprindžių į kaktą – paukšt!

– Europon...

– Pilna mūsiškių. Ryšiai – bankuose. Sąskaitos – kapuose. Nato, bruto ir – amen.

– Į vandenį?

– Nutrenks! Į vandenį mūsiškiai seniai visus galus sumerkė.

– Ką puolame? – veržėsi Zebediejus.

– Tėvynę mūsų.

– Jūsų? Iš Ignalinos! Iš užpakalio driokstelsim!

„Ką daryti, kai puola mūsiškiai? – svarstė Juozapas. – Ar būta istorijoje tokių atvejų? Mūsiškių – saujelė, mūs – milijonai. O nieko negali.... – nuleido rankas. – Su šaukštu prieš valdžią – herojiškas gestas. Meteoro skrydis. Bet paskui – tamsa..."

– Žaizdas nuplausiu vandeny... Žaliais šilkais aprišiu... – giedojo vargšė Juozapota.

„Ir vis dėlto kiekvienas iki paskutinės minutės privalo daryti tą patį, ką ir visą gyvenimą, – pasiryžo Juozapas. – Viešpats ir Amerika nepadės."

– Mūsiškiai nekenčia mūsų nuo pat devyniasdešimtųjų, – tarė. – Bet nežinau už ką.

– Todėl, kad mes amžinai išalkę, – paaiškino kiemsargis. – Jei nevalgytume, taip nebūtų atsitikę.

– Tėvynė jūsų, – kretėjo Zebediejus. – Pergalė mūsų!

– Kur jūs? – pašaukė ponas su puslitriu. – Ar yra dar kas gyvas? Ar visi žuvo?

Juozapas surūstėjo, žengė atgal.

– Grįšiu namo, atsisėsiu už stalo ir dirbsiu. Daugiau aš nieko negaliu.

Taip jis ir padarė. Todėl neregėjo, kaip lygiai dvyliktą valandą atsivėrė Rūmų vartai ir daugiatūkstantinė valdininkų armija, grubiai pažeidusi 90-ųjų sutartį bei dešimt Dievo įsakymų, įžengė į Lietuvą. Jis nematė, kaip Zebediejus, pamiršęs, kad pensininkams, elgetoms ir invalidams nebus pasigailėjimo, išskėtęs rankeles žengė pirmyn ir krito pirmutinis. Centristai ir liberalai siauru pleištu perskrodė Lietuvą į dvi dalis, o visų rūšių demokratai apsiautė iš kairės ir iš dešinės. Konservatoriai smogė iš užnugario.

„Ar gali, broliai, figmedis išauginti alyvas, o vynmedis figas? Kaip sako patarlė: šuo sugrįžo prie savo vėmalo, o išmaudyta kiaulė vėl voliojasi purvyne. Kiekviena žvėrių, paukščių, šliužų ir jūros gyvūnų veislė yra sutramdoma ir prijaukinama. O valdininko sutramdyti nepajėgia nieks. Jeigu įbrukame žąslus arkliams į nasrus, kad mums paklustų, suvaldome ir visą jų kūną. O jeigu įbrukame artojui į nagus mandatą, ši būtybė tampa nebevaldoma ir joks rinkėjas nebeturi jai galios. Todėl niekados neklausk, kam skambina varpai – jie skambina ir tau."

(*Apreiškimas Juozapui, 96*)

...Jis sėdėjo rūstus, įsikibęs į šaukštą ir užsimerkęs. Prieš akis stovėjo pusė dubenėlio nebalintos kruopinės buizos, ir žmogus buvo jau apsisprendęs: pakels šaukštą, kai ims laužti duris.

AR PERVERSMAI GALI PAGERINTI PAPROČIUS

1

Premjeras dirstelėjo pro langą: Vytauto pulkai niūksojo prie pat Aušros Vartų, bet toliau žengti nedrįso. Vis dėlto tas vaizdas buvo ne iš maloniųjų. „Nusiramink, – tarė sau. – Juk gali būti ir haliucinacija..."

Rūmų aikštėje tysojo prieš tris paras mirusio rinkėjo lavonas. Nors tais ilgais stabilizacijų tarp kampanijų periodais rinkėjais niekas nesirūpindavo, sostinės meras už dvidešimt penkių metrų vis dėlto buvo pastatęs raudoną avarinį žibintą, ir dabar šis niūriai blykčiojo, keldamas nelinksmas mintis apie visko laikinumą.

Išbadėję balandžiai skitiniavo gatvėmis, būriais puldinėjo elgetas ir atimdavo paskutinius trupinius. Premjeras pritariamai linktelėjo galvą. „Svarbu nenuleisti sparnų. O juk tie vargšeliai negauna nei pensijos, nei invalidumo..."

Tada užvėrė langą, apžvelgė susirinkusiuosius.

– Vyrai, ar negalėtume ką nors... Kad Lietuvos piliečiai pralinksmėtų. Tos kalbos apie perversmą... Jos, žinot, veikia...

Kabineto nariai susižvalgė, patraukė pečiais.

– Gal mokesčius padidinti? – pasiūlė Finansininkas.

– Nesupras... Žmonės tamsūs...

– O jeigu... – nedrąsiai prabilo Vidaus reikalų ministras. – Jeigu – žybt! – ir nusikalstamumą likviduoti?

Premjeras ilgai žiūrėjo į tą žmogų.

– Vadinasi, išardom darniai dirbančias organizuotas struktūras... Išvaikom brigadininkus... Išgrobstom, išdalijam kam papuola ginkluotę... Jūs apie tai šnekate?

– Je, – linktelėjo ministras.

– Likviduoti vienintelį dalyką, kuris, gali sakyti, klesti! Garsina Lietuvą pasaulyje! – dabar jau šaukė ir kojom trypė Premjeras. – Padaryt kaip andai su kolūkiais?

Visi krūptelėjo. Premjeras pasukiojo ties smilkiniu pirštą. Vidaus reikalų ministras pašoko, timptelėjo kelnes.

– Žurnalistą nušauti?

– Gerbiamasis! Aš ne tą...

Ministras skėsčiojo rankom murmėdamas, neva tokių ženklų net kelių eismo taisyklėse nesą. „Ir kas galėtų paneigti, kad mūsiškiai nesirūpina Lietuvos reikalais, – karčiai šyptelėjo Premjeras. – Vis dėlto gaila, kad į Kabinetą renkasi tik sutrikusio intelekto žmonės. Bet ką padarysi. Negi sveikas eis čionai!.. Gal kada nors... Gal po keturiasdešimties metų..."

– O gal pereiti akėčiom? – skystu balseliu šūktelėjo Žemės ūkio ministras. – Per korupciją...

– O kas ta yr?

Ministras nudūrė galvą, paraudonavo kaip vėžys.

– Aš pajuokavau.

Visiems tapo nesmagu. Darbinga nuotaika išblėso: kas nosį rakinėjo, kas iš sąvaržėlių Gedimino stulpus lankstė... „Aišku, žemės ūkiui vadovauti didelio proto nereik, – guodėsi Premjeras. – Juk iš žemės visą laiką kas nors dygsta. Svarbu nekliudyti. O va kultūra – kas kita. Nepatręši – meno meistrai kaipmat necenzūriniais žodžiais..."

– Gal tamsta, – kreipėsi į Kultūros ministrą, – pašoktum per televizorių, padainuotum?

– Galima, – linktelėjo tas. – Bet juk sakys: šoka ministras, linksma jam.

– O argi ne? Ko pačiam trūksta?

– Man nieko! – griežtai atsakė ministras. – Esu gan riebus ir linksmo būdo. Bet patys žinot, kokia dabar nuostata: ministras privalo atrodyt susirūpinęs. O jeigu šypsosi ir šoka – vadinas, kyšį paėmė.

– Tai ką daryti?

– Kiekvienam po eglutę! – šūktelėjo Miškų ministras. – Ir tegu patys šoka.

– Kai kurie jau gali nebepašokti, – pastebėjo Socialinio aprūpinimo ministras. – Pernelyg išsekę.

Niaukėsi veidai, raukėsi kaktos.

– Pajungti srovę, – sukikeno Energetikas. – Tuomet pašokinėtų...

– Jau šis tas, – trynė rankas Premjeras. – Dar truputėlį. Dar pasukit galvas. Jaučiu, artėjam prie tikslo.

Prabilo visą laiką tylėjęs Teisingumo ministras:

– O jeigu išvedus žmones į Baltijos kelią?

– Ir kas iš to?

– Tegu stovi. Gražu.

– Ir būtinai susikibę už rankų, – guviai sušuko Energetikas. – O prie pirmojo – srovę!..

– Pasiūlymas vertas dėmesio. – Premjeras paspaudė jam ranką. – O kokia Prezidento nuomonė?

Visi apsidairė. Prezidento niekur nebuvo.

– Ką tai reiškia, vyrai?

Vidaus reikalų ministras subruzdėjo kėdėj.

– Kažkas pavogė... Laikrašty skaičiau...

Nejaukioj tyloj Premjeras perėjo per Kabinetą, uždėjęs ranką ministrui ant kaktos, švelniai klausė:

– Ar nemanote, kad geriau būtų atsistatydinti?

– Nežinau... Man ir čia gerai... O kas atsitiko?

– Prezidentą pavogė.

– Viską dabar vagia, – kūktelėjo ministras. – Nieko tokio...

Premjeras priėjo prie lango. Tekant saulei, Vytauto pulkai atrodė itin grėsmingai.

– Reikia išgerti, – atsiduso.

2

Juozapas padžiovė plunksną, įsipylė. Tada perskaitė ką parašęs ir apsiverkė. „Jeigu jau Prezidentą vagia... Nesaugu, oi nesaugu tokioj valstybėj...“

Nusijuosė diržą, užmezgė vieną galą ant lempos. Tuo metu staiga atsilapojo durys, įėjo Vidaus reikalų ministras ir kad suriks:

– Kodėl jūs, raštininkai, vien apie tamsius darbelius rašinėjat? Kodėl į šviesą nežiūrit?

– Dovanokit, – mirkčiojo Juozapas. – Pats nesuprantu, kas yr...

– Kyšį jums duoti, ar ką?

„Būtų gerai“, – pamanė Juozapas, bet kažkodėl pasakė žodžius, kurių paskui gėdijosi visą gyvenimą:

– Ne ne! Ką jūs! Nereik!

– Žiūrėkite! – ministras trenkė kumščiu į stalą, dirstelėjo po lova. – Kur jis?

– Nieko aš nežinau, – skėsčiojo rankom Juozapas.

– Viską jūs žinote! – riktelėjo ministras. – O va, jei nebūtumėt parašę, kad pavogtas Prezidentas, tuomet tikrai niekas nežinotų. – Jis krito ant kėdės ir apsipylė ašarom. – Kodėl amžinai mums trukdote? Kodėl ramiai dirbti neduodate? Ką mes jums padarėm?

– O kaip ten su ta korupcija? – sukikeno Juozapas. – Buvo kas nors ar tik šnekos?

– Gal kiek ir buvo, – nudelbė akis ministras. – Bet jei visam pasauly yra, kodėl mes turėtume atsilikti? Nejaugi mes, gediminaičiai, blogesni?

Juozapas nejučiom išpūtė krūtinę, žengė priekin.

– Ir kodėl jums parūpo ta korupcija? – kūkčiojo ministras. – Bene išmanot, kas tas yr? Pats Premjeras nežino!

– Suraskite Prezidentą, – griežtai tarė Juozapas. – Paaiškins.

– Nieko mes nerandam, – mojo ranka ministras. – O ką randam – paslepiam. Jūs, raštininkai, vienintelė viltis...

– Mano versija tokia, – tarė Juozapas. – Artėjant rinkimams, kiekvienai partijai reikalingas kandidatas...

– Bet juk norinčiųjų – per akis!

– Tačiau niekam ne paslaptis, kad daugelis – žmonės su negalia, o kiti – ir visai nusmurgę...

– Vadinasi...

– Perdažys tą patį kita spalva, pakeis pažiūras... O mūsų rinkėjams kas – svarbu, kad gražus būtų!

Dabar ministras atidžiau nužvelgė Juozapą.

– Pats galėtum...

Tas purtė galvą ir smegenų suminkštėjimu skundėsi.

– Per daug knygelių anuomet skaičiau.

– Atsisėsi – ir sukietės.

Svarstė Juozapas, krapštė pakaušį.

– Kas jus remia?

– Niekas, – kūkčiojo ministras. – Seniai jau vieni einam prieš Lietuvą...

– Vargšeliai, – dabar ir Juozapui pabiro ašaros. – Kad jau šitaip... Ką gi...

3

Ir še tau: Juozapas – Lietuvos Prezidentas. „Na ir kas, – teisinasi. – Argi būtų geriau, jei iš kišenių traukčiau?“

Ir vis dėlto kiekvieną rytą iškiūtina Prezidentūron baisiausiai nusiminęs, stengiasi nežiūrėti žmonėms į akis ir lengviau atsidūsta tik atsisėdęs prie stalo. Tada praveria langą ir kyšteli gatvėn špygą.

„Aišku, jeigu aš čia nesėdėčiau, niekas nepasikeistų. Betgi dėl to, kad sėdžiu, taip pat niekas nesikeičia. Tad ko man nervintis?"

O vis delto nervinasi ir niekam nesisako, kur dirbąs. Artimieji kai ką įtaria, užtat Juozapas vengia jų kaip bejmanydamas. Deja, dažnokai tenka susidurti su žmona, kuri – turbūt tyčia, kad paerzintų, – kreipiasi tik: „Jūsų Ekscelencija".

Bet labiausiai jį erzina tai, kad vos tapęs Prezidentu, tučtuojau pasijuto protingesnis nei pirma. Ekonomika ir politika... Kultūra ir korupcija... Viską jis permatė kiaurai. Dabar jam buvo aišku, kodėl nė viena valdžia nenori išlaidauti švietimui...

– Gal silkutės, Jūsų Ekscelencija? – žmona, pamovusi uodegą ant šakutės, makalavo po nosim.

Jis nusigręžė.

– Bene jau pensijas pakėlei, kad toks surūgęs? Nesigraužk, – ramino. – Juk jeigu bus padorios pensijos, vadinasi, ir pensininkai pagaliau turės galimybę duoti kyšius. O tai, be abejo, dar labiau sutvirtins Lietuvos valstybingumą.

Juozapas tik ranka numojo. Nūnai jau puikiai žinojo, kuo paprastas kyšis skiriasi nuo modernios šiuolaikinės korupcijos, ir buvo įsitikinęs: pagyvenę žmonės šito neperpras. Taigi ilginti pensininko amžių nėra jokios prasmės.

– Eisiu iš politikos kur akys veda... – atsiduso.

Nuėjo iki kampo: tamsu, šalta, šlapia... Apsisuko ir grįžo atgal. Žmona pagyrė ir net kalafiorų su gvazdikėliais pataisė.

4

Ir pamažu Juozapas apsiprato, liovėsi galvojęs apie Lietuvą. Namuose atsirado padoresnių baldų, o žmona – ta net visai švariai apsitaisiusi vaikščiojo. Kaimynai, tiesa, skundėsi, neva jiems trukdąs patarėjų skalijimas ir raugintų ungurių tvaikas...

Bet nieko nėra amžino. Juozapas vis dažniau pareidavo iš Prezidentūros užtinusiomis akimis, nusiminęs slankiodavo po kambarius arba krisdavo lovon ir verkdavo. Juozapota viską suprato ir nieko neklausinėjo. Ir vienąsyk Juozapas atėjo ir pats puolė į skreitą.

– O kas bus, jei manęs nebeperrinks?

Juozapota gloste vyro galvą ir, nors pačiai byrėjo ašaros, ramino:

– Gyvensim kaip žmonės.

– Aš jau per senas taip gyventi.

– O jei perbėgtum kelnes nusileidęs per Katedros aikštę? – susimąsčiusi tarė moteris. – Vienas kitas rinkėjas, žiūrėk, ir atkreiptų dėmesį...

– Negaliu, – atsiduso Juozapas. – Katalikas...

Taip ir nutrūko kadenciją. Bemaž niekas nepastebėjo, nes tą naktį siautė baisus uraganas, vertė iš šaknų storiausius ąžuolus, o jūroje – laivus skandino...

5

Tą pačią naktį Juozapas išėjo į dykumas. Išsirausė urvą ir gyveno ten keturiasdešimt metų, misdamas vien skėriais, driežais ir gyvačių kiaušiniais. Laukė: gal rinkėjai supras, ateis, paprašys... Kur tau! Tikėjosi: gal praeis pasiutimas, ir vieną rytą jis nusijuokęs pasakys sau: „Eik dirbt, Juozapai. Kam tau valdžia“. Bet ne! Po keturiasdešimties metų tebebuvo toks pat įsižeidęs ir įtūžęs, – tiesą sakant, nepanašus nei į krikščionį, nei į demokratą.

Užvertė urvą ir grįžo į Lietuvą...

...Išbadėję balandžiai skitiniavo gatvėm, būriais puldinėjo elgetas ir atimdavo paskutinius trupinius. Algirdo pulkai niūksojo prie pat Aušros Vartų, o Rūmų aikštėje tysojo nežinia kada mirusio rinkėjo lavonas. Už dvidešimt penkių metrų kažin koks geraširdis buvo pastatęs raudoną avarinį žibintą, ir dabar tas niūriai blykčiojo, keldamas nelinksmas mintis apie visa ko laikinumą...

LIETUVIŠKA ISTORIJA

Petras gyveno tyruose, prie Nemuno. Jis buvo mokytojo ir bibliotekininkės sūnus, dėl to net ir žiemą vilkėdavo senų brošiūrų lapais, o liemenį susijuosdavo ištrauka iš „Parduotų vasarų". Pats irgi buvo parašęs keletą romanų, iš jų bene garsiausi „Žemė maitintoja" ir „Kaimas kryžkelėje", taip pat galybę eilėraščių, kuriuos tarybų valdžios metais spausdindavo ant viešųjų tualetų durelių. Suprantama, suklestėjus žemės ūkiui ir dorovei, jo kūriniai tapo niekam nebereikalingi. Retkarčiais, atėjęs į miestą, jis rodydavo praeiviams savo raštus ir garsiai šaukdavo: „Imkiet mane ir skaitykiet!", užtat jau tris kartus buvo uždarytas į beprotnamį. Jis buvo tasai, apie kurį daktaras Oleka yra pasakęs: kas skaito, rašo, iš to žmogaus jau nebus.

Povilas turėjo apie trisdešimt metų, kai atkeliavo pas Petrą prie Nemuno. Jis buvo kilęs iš garsios Oblių giminės, kadaise viešpatavusios Dzūkų gatvėje ir šiapus geležinkelio. Jo tėvas, prieš karą vedęs žmoną, vardu Ave Vita, ilgai neturėjo vaikų, kol galų gale kaimynas išklausė moteriškės maldą ir po trijų ketvirčių jai gimė dvyniai: Petras ir Povilas. Petras, dar kūdikystėje prarijęs degančią žvakę, labai linko į šviesą ir netrukus, kaip jau minėta, tapo mokytojo ir bibliotekininkės sūnumi, o Povilas liko gatvėje ir vertėsi dantų taisymu vietiniams inteligentams. Tačiau Lietuvai tapus viena iš labiausiai klestinčių reketo bei korupcijos šalių Europoje, Povilo talentas nuėjo niekais. Sulaukęs trisdešimties, buvo labai vienišas, teturėjo bičiulį Kastetą, prieš pusantrų metų palaidotą policijos nuovadoje, ir meilužę Finką, kuri gyveno Suomijoje.

Susitikę prie Nemuno, broliai septynias dienas raudojo, paskui užkopė į Rambyno kalną ir visą naktį, šviečiant mėnuliui bei šlamant plaštakėms, kalbėjosi.

– Jie paskelbė Nepriklausomybę, – sakė Povilas. – O kam šito reikia? Juk vis tiek visi mirsim.

– Jų planai mums nesuvokiami, – mokino Petras. – Bet kol numirsim, galim eiti per Lietuvą. Šitai mums garantuoja Konstitucija.

Išaušus rytui broliai nusprendė niekados nebesiskirti ir nusileido nuo kalno. Keturiasdešimt dienų ir naktų keliavo per Lietuvą, mai-

tindamiesi vien voratinkliais ir grybais, elnių ir brokerių išmatomis. Povilas, be to, dar suvalgydavo visa tai, ką parašydavo Petras. O tasai barė brolį:

– Jūs, kurie šiandien nieko neskaitote, po dešimties metų būsite visiškai sulaukėję. Iškorę liežuvius ir pamiršę gimtąją kalbą, suljsite į urvus ir gūdžiai stūgausite: a-ū-ū-ū!..

– A-ū-ū-ū! – pritardavo Povilas, ir ašarų upeliai paplūsdavo jo išbalusiais skruostais.

Šitaip bestūgaujančius vieną naktį juos išgirdo Zebediejus, kuris buvo jų vyresnysis brolis, tiktai kito tėvo ir kitos motinos. Jis prieš kurį laiką dirbo Aukščiausiojo Teismo teisėju ir visus vagis, žmogžudžius bei prievartautojus paleisdavo laisvėn, sykiu subardamas prokurorą ir žurnalistus: neteiskite ir nebūsite teisiami. Bet vieną kartą, būdamas girtas, netyčia nuteisė save penkiolikai parų su turto konfiskavimu, o kadangi jo turtas buvo išbarstytas po visą Lietuvą, išėjęs iš kalėjimo, savo tėvynės neberado ir šiuo metu nuolatinės gyvenamosios vietos neturėjo. Išvydęs brolius, Zebediejus jiems tarė:

– Einam vogti.

– Gerai, – tučtuojau atsakė Petras ir Povilas.

– Eisim pas Andriejų, – nusprendė Zebediejus.

Kaip tarė, taip ir padarė.

Andriejus gyveno iš molio nudrėbtame gaublyje, turėjo katiną, medinę kojį ir guminę lazdą.

– Viską atiduok, – paliepė Zebediejus.

– Palikit nors kojį, – paprašė Andriejus.

– Kam tau reikia? – rūsčiai paklausė Zebediejus. – Kam šitiek kojų vienam žmogui?

– Ketinau eiti per Lietuvą ir džiaugtis tuom, ką iškovojome, – sumišęs atsakė Andriejus.

– Kvaily! – suriko Zebediejus. – Juk nežinai, ką pamatysi išėjęs! Ogi žiūrėdamas į sieną ir klausydamasis paukščių kur kas geriau galėsi pašlovinti Kovo aktą.

– Tada bent guminę lazdą, – tarė Andriejus. – Juk kai pavasarį jinai sužaliuos, įsikoręs tarp šakų galėsiu nepalyginamai gražiau apgiedoti savo Tėvynę.

Ir, dailiai sudėjęs lūpas triūbele, jis sučiulbo:

– Tiur liur liur liū-ū-ū...

– Ne, – atkirto Zebediejus. – Dar anksti.

O Petras ir Povilas pagrobė lazdą ir išmušė Andriejui priekinius dantis.

Tada Andriejus suprato, kad teisybė Zebediejaus pusėj visų atsiprašė ir viską atidavė. Petras paėmė lazdą, Povilas – kojų, o Zebediejus išsivedė katiną.

– Taip jam ir reikia! – džiūgavo Zebediejus. – Neabejoju, kad visą šį turtą jis sukaupė tarybų valdžios metais.

– O jeigu mus suims? – klausė Petras ir Povilas.

– Nesuims, – ramino Zebediejus. – Juk tai pirmas mūsų nusikaltimas. O išaiškina tiktai kas trečią.

– Vadinasi... – susižvalgė Petras ir Povilas.

– Teisingai, – linktelėjo Zebediejus. – Eisim pas Baltramiejų.

Baltramiejus gyveno ąžuolo drevėje, turėjo kryžių, kastuvą ir neštuvus.

– Pasigailėkite, gerieji žmonės, – maldavo.

– Kam tau šitiek daiktų? – rūsčiai paklausė Zebediejus.

– Rengiaus šiąnakt mirti, – paaiškino Baltramiejus. – Juk man jau šimtas metų. O numirėliui tiek visko reikia!.. Kaip aš dabartės nunešiu savo kūną į kapus? Kaip užkasiu? O be kryžiaus išvis nevalia...

– Pakentėsi, – atšovė Zebediejus.

– Nebegaliu, – verkė Baltramiejus. – Juk man sloga, vėžys ir baltoji karštligė. Be to, – ir į tai prašyčiau atkreipti ypatingą dėmesį, kadangi tai nepraeinantys dalykai, – silpnaprotystė, karpa ant nosies ir sifilis, kadaise padovanotas paties Antano Smetonos tarnaitės dukterėčios, kurį aš išsaugojau per visas okupacijas...

Po tokių žodžių Petrui ir Povilui sudrebėjo rankos, iškrito neštuvai bei kastuvas, ir jie su didele pagarba nulenkė galvas. Tačiau Zebediejus kairiąja ranka iškėlė kryžių, o dešiniąja dūrė Baltramiejui krūtinėn. Kai prabilo, jo balsas gaudė it varpas, o iš šnervių lėkė kibirkštys.

– Žmogau! Atsikvošėk! Ką tu šneki? Nejau, iškentėjęs šimtą metų, negali dar pusšimtį pagyventi? Beje! – čia Zebediejaus balsas tapo itin skardus ir negailestingas. – Penkiasdešimt metų gyvenai prie tarybų valdžios, o prie lietuviškos ir penkerių nebenori? Ką tai reiškia?

Išgirdęs tokius žodžius, Baltramiejus labai nusigando, parodė lietuvišką pasą bei kompasą, kurio rodyklė buvo pakrypusi į Vakarus, ir

nebesipriešindamas atidavė savo daiktus. Dar pasiūlė paimti žvakę, kurią nuo pat Kovo 11-osios, baimindamasis plėšikų, slėpė kelnėse, mat didžiai brangino kaipo jaunystės relikviją.

– Žvakę gali turėti, – maloningai leido Zebediejus.

– Ne ne, man jinai nebereikalinga, – sakė senolis.

Tada tie viską paėmė, išėjo ir pasukę už kampo tarėsi.

– Nuo mažumės buvau bailys, – šnekėjo Petras. – Ir vogti bijojau. O pasirodo – be reikalo. Puikiai sekasi. Dabar eisim pas Barmaliejų.

– O aš, kaip žinote, esu trečias brolis, – pasakojo Povilas. – Visi manė, kad iš manęs jau nieko doro nebus – o va! Aišku, einam pas Barmaliejų.

Bet Zebediejus tik pasižiūrėjo į juos, pakraipė galvą ir tarė:

– Dabar, kai jau turiu šitiek turto, – o mano daliai priklauso katinas, žvakė ir kryžius, – aš nebenoriu rizikuoti ir judviem nepatariu. Dabar būtina kuo greičiau legalizuoti nusikalstamais būdais įgytą turtą ir imtis sąžiningo verslo. Aš planuoju katiną, žvakę ir kryžių padėti į tris komercinius bankus, už gautus dividendus nusisamdyti Petrą ir Povilą – jie šitam skersgatvy išmušinėtų praeiviams dantis, – ogi pats atidaryčiau ant kampo nedidelį kioską ir pardavinėčiau dirbtinius žandikaulius.

– Gražu, – tarė Petras ir Povilas. – Tačiau žvakė priklauso visiems.

– Bet juk aš padariau jus žmonėmis! Juk mano dėka jūs dabar šitiek visa ko turite! – sušuko Zebediejus. – Užtat man priklauso daugiau.

– Po lygiai, ir kvit! – atkirto Petras ir Povilas.

– Tebūnie jūsų valia, – nusileido Zebediejus. – Tačiau tokiu atveju aš samdysiu žmones iš Trečiojo pasaulio.

– Ak šitaip! – pagrasino Petras ir Povilas, o paskui parodė jam neštuvus ir kastuvą.

Zebediejus, pagautas nevilties, iškėlė kryžių į dangų.

– Atsipeikėkit! – sušuko. – Juk po dvejų metų rinkimai. Per tiek laiko aš, pardavinėdamas žandikaulius, jau būsiu smarkiai praturtėjęs ir galėsiu balotiruotis. O kai mane išrinks į Seimą, sudarysim korumpuotą grupuotę, moksliškai tariant, mafiją, ir pagal mano instrukcijas judu galėsit grobti kur kas stambesniais mastais negu šiandien. Tik vienas trečdalis man.

– Žadėti moka, – tarė Petras ir Povilas. – Gal tikrai bus narys.

Zebediejus pabučiavo kryžių, ant kurio krito paslaptinga mėnulio šviesa.

– Prisiekiu.

Ir tuo metu aukštybėse, viršum Zebediejaus galvos, įsižiebė kuprota pasaulinė žvaigždė, visuose internatuose pravirko našlaičiai, o Lietuvos pakrašty klaikiai sustugo šuva. Visus nukrėtė šiurpas.

– Sudie, – tyliai tarė Zebediejus. – Ir tebūnie Rūmų durys jums atviros.

Petras ir Povilas uždėjo rankas jam ant pečių ir žiūrint pro komisariato langą tatai buvo panašu į ceremoniją, kurios metu didžiai nusipelnęs vyras pašventinamas į riterius.

Bet iš tikrųjų ten vyko toksai pokalbis:

PETRAS ir POVILAS. Žvakę po lygiai!

ZEBEDIEJUS. Lietuvoj šitaip nesielgiama!

PETRAS ir POVILAS. Kitaip nieko nebus!

Kol Zebediejus svarstė, ką kietakakčiams atsakyti, pričiuožė policijos furgonas. Išlipo Mentauskas ir Chomentauskas.

– Ko, broliai, ieškote? – paklausė.

Petrui ėmė drebėti medinė koja, o Povilui nudžiūvo guminė lazda. Kastuvas ir neštuvai ėmė slysti jiems iš rankų, ir vargšai parpuolė ant žemės.

Ir tik vienas Zebediejus drąsiai iškėlė žvakę ir, žiūrėdamas policininkams tiesiai į akis, tarė:

– Imkite.

– Už ką? – sumišo Mentauskas ir Chomentauskas.

– Už viską! – nulenkė galvą Zebediejus.

– Bet mes nieko nepadarėm, – raudonavo Mentauskas ir Chomentauskas.

– Jums ir nereikia nieko daryti, – sakė Zebediejus. – Viskas bus padaryta. Tačiau turėdami žvakę galėsit pasišviesti kelią, ir vis bus drąsiau.

– Ne ne! – purtė galvas Mentauskas ir Chomentauskas. – Tai pernelyg vertingas daiktas. Mes neturim teisės...

Tada Zebediejus iškėlė aukštyn kryžių:

– Liaukitės!

Policininkai sudrebėjo ir pasitraukė atatupsti, o Zebediejus šaukė:

– Sakau jums, dar gaidžiui šiąnakt nepragydus, tris kartus bus apiplėšta Lietuva.

– Mes nieko nežinome, – teisinosi tiedu.

– Todėl ir sakau jums, – ištiesė žvakę Zebediejus. – Imkite ir eikite namo.

Mentauskas ir Chomentauskas paklusniai perlaužė žvakę, įsikišo kiekvienas savo puselę į burną ir čiulpdami bei švilpčiodami pasišalino. Zebediejus rūsčiai žvelgė jiems įkandin.

O Petras ir Povilas klūpojo panarinę galvas, regėjo purvinam klane sidabrinį mėnesienos taką ir savo brolį Zebediejų, tuo taku žengiantį į Seimą. Jų sielose buvo ramu. Jie tikėjo.

VIENA MOTIEJAUS FIODOROVIČIAUS PAMPERSO GYVENIMO IR DARBO SAVAITĖ

PIRMADIENIS

Kad šiandien pirmadienis, jis pajuto iš kvapo: dvelkė lelijomis ir kojinėmis.

Ponas Motiejus Fiodorovičius Pampersas buvo Ministrų Kabineto narys, tačiau kuriai ministerijai vadovauja – neprisiminė. „Tikriausiai Ryšių arba Kyšių, – ramino save. – Negi aš koks pusprotis, kad žemės ūkį imčiau?“

Dirstelėjo į žadintuvą. Rodyklės buvo sustingusios ką tik aprėkto pavaldinio poza, o tai reiškė, jog metas tarnybon. Ponas Pampersas susinervino. „Keista, – pamanė, – kai po sekmadienio ateina pirmadienis – niekas nesiskundžia. O kai pakyla kainos – visi nepatenkinti. Bet argi tai ne tas pats?“

Ponas Pampersas nemokėjo džiaugtis gyvenimu. Amžinai kas nors trukdė. Jei nevarvėdavo iš nosies – skaudėdavo dantį, jei neskaudėdavo danties – prapuldavo akiniai. Visi tie ženklai bylojo, kad nors ir koks didis Valstybės vyras būtum – tikros laimės šiame pasaulyje nėra.

Ponui Pampersui dar nė sykio nebuvo pasitaikę numirti, bet jis žinojo, kad į Kitą pasaulį reikia išlėkti tuneliu. Tačiau kiekvieną sykį, kai traukinys ties Kaunu pasinerdavo į tamsą, klaikiai rėkdamas jis imdavo bėgti vagonais atgal. „Matyt, taip yra dėl to, kad mankštos nedarau?“ – gūžčiodavo pečiais išlipęs stotyje.

„Šiąnakt mėnulio pilnatis, vadinasi, bus Ministrų Kabineto posėdis, – prisiminė. – Neisiu. Kad ir kiek svarstytum – nei laiko, nei Lietuvos nesustabdysi.“

Tuo metu gatvėje kažin kas nusijuokė, ir ponas Pampersas susinervino. „Pasitaiko dar, vadinas, ir patenkintų žmonių. Kodėl? Kuom?“

Apsivertė aukštielninkas, spjovė į lubas. „Nieko nepadarysi. Laisvės yra – proto nereikia. Šitaip sako seni žmonės. O vis dėlto būtų gerai spūstelėjus kai kuriuos svertus... Gal pakelti kainas už elektros energiją? Bet neįdomu. O ir nepadeda. Kiek sykių jau kilnota! Rei-

kia imtis radikalių sprendimų. Sumažinti bilietų kainas. Tada visi sėstų į traukinius ir išlėktų tuneliais...“

Šita mintis jam pasirodė verta dėmesio. Dėl to jis atsuko Seimui užpakalį ir užknarkė.

ANTRADIENIS

Vos tik nubudęs, ponas Pampersas tarė sau: „Šiandien į darbą neisiu. Eisiu į mišką“.

Nuėjęs į mišką, jis pagalvojo: „Kaip gražu miške!“ O daugiau nežinojo, ką begalvoti, ir supyko. „Metų metais svajoji, kad nueisi miškan, o nueini – ir še tau! Nei kėdutės, nei baro... Tik šakų pilna. Dar pasikarsi netyčia...“

Supykęs apsisuko ir traiškydamas vabalus patraukė atgal.

Išėjęs iš miško atsigręžė, pasižiūrėjo. „Kiti moka džiaugtis gamta, o aš... Bet ką padarysi. Ar aš kaltas? Užaugau Lietuvoj... Tėveliams nebuvo kada tokių dalykų mokinti... O paskui... Paskui mane iškėlė dainuojančios revoliucijos bangos... O ką tu iš aukštybių pamatysi? Lietuva – kaip gelda. Namai, fabrikai – kaip degtukų dėžutės. Įsimeti į kišenę... O žmonės... Žmonių visai nesimato. Tiktai kažin koks nemalonus zirzimas girdėti, nelyginant pjūklais būtų miškas...“

Žmonių ponas Pampersas nemėgo. Buvo įsitikinęs, kad jie kenkia valstybės prestižui.

Paskendęs mintyse jis paslydo ant karvašūdžio, o kažin koks nepritrėkštas vabalas skaudžiai įkando į užpakalį. „Ne. Nepatinka man Lietuvoj, – įsižeidė ponas Pampersas. – Eisiu rytoj į ministeriją ir pro langą pasižiūrėsiu. Iš ten viskas kitaip atrodo. Iš ten ir mylėti galima...“

TREČIADIENIS

Atėjęs ministerijon, ponas Pampersas tučtuojau pasigyrė:

– Vakar buvau miške.

– Ir kas iš to? – paklausė Žagandrija.

– Nieko, – atsakė ponas Pampersas.

Daugiau nebežinojo ką sakyti ir supykęs ilgai žiūrėjo pro langą.

– Trečiadienis – tai darbo savaitės vidurys, – paaiškino Žagandrija, ir ponas Pampersas suprato, kad nekenčia visų trečiadienių.

– Keista, kad trečiadieniai būna kiekvieną savaitę, – tulžingai pasakė jis. – Argi tai nereiškia, kad atgavus Nepriklausomybę niekas iš esmės nepasikeitė?

– Anuomet trečiadieniai buvo kitokie, – atsakė Žagandrija. – Dabar geresni.

– Nė kiek ne geresni, – atrėžė ponas Pampersas. – Blogesni. Arba tokie pat.

– Tu, Motiejau Fiodorovičiau, konservatorius.

– O tu – silkė.

Žagandrija verkdama nubėgo pas Prezidentą. Po penkių minučių Prezidentas įžengė į kabinetą ir rūsčiai blykčiodamas akimis paklausė:

– Pažiūras turi?

Ponas Pampersas parodė šaukštą.

Tada Prezidentas apvertė stalą ir išvarė poną Pampersą iš ministerijos. Tačiau ponas Pampersas per daug nenusiminė. Ėjo gatve ir dūmojo: „Davė Dievas užpakalį, duos ir kėdę...“

KETVIRTADIENIS

Visą dieną ponas Pampersas stovėjo prie sankryžos, graibstė praeivius už sagų ir klausinėjo:

– Gal žinote, kam reikalingas ministras?

Praeiviai atsakydavo, kad niekam nereikalingas.

– Tai ką man daryti? – klausė ponas Pampersas.

Vyrai gūžčiojo pečiais, moterys braukė ašaras, tačiau niekas nieko negalėjo patarti. Ponas Pampersas grįžo namo ir ėmė lipdyti iš plastilino.

– Ką gi tujen, Motiejau Fiodorovičiau, čia veiki? – pasiteiravo žmona, kuri sykiu buvo ir Motiejaus Fiodorovičiaus sugyventinė. – Bene jau nebe ministras?

Ponas Pampersas buvo toks užsiėmęs, kad išsyk net nepastebėjo žmonos.

– Čia bus tautos namai, – burbėjo sau po nosim. – O muitinė čionai. Pačius muitininkus perkelsim atokiau nuo muitinės... O šitas... Ne, iš šito jau nebebus žmogaus, – ir jis nutraukė vienam muitininkui galvutę.

– Sakiau, – tarė žmona, – Lietuvą tvarkyk, o ne miegok. Ir še tau!

– Ką ten tvarkysi, – numojo ponas Pampersas. – Aš juk ir trauki-niu važiuoti nemoku.

– Ministrui tas ir nebūtina, – atsakė žmona. – O Lietuvą tikrai būtum sutvarkęs. Aš juk žinau tamstos potenciją. Bet kad vis pro langą žiūrėdavai...

– Yra kam ir be manęs, – tarė ponas Pampersas. – Jauni, energingi... O jinai, vargšelė, viena. Nežinau, kaip ir atlaikys...

Pažvelgė pro langą. „Kokia graži... Tos mėlynos ežerėlių akys... Tie švelnūs kalvų iškilumai... Tie geltoni javų plaukai...“

Staiga jis krūptelėjo ir skubiai palinko prie lipdinio.

– Vilnių patrauksim į šiaurę, – tarė. – Kad lenkams būtų mažiau pagundų. Šimtą. Gal užteks. Seimo rūmus, manyčiau, reiktų iškelti už Tėvynės ribų... Lengviau jai bus... Tokia mano vizija...

– Eik gulti! – suriko žmona.

– Ne! – griežtai atsakė ponas Pampersas. – Turi kažkas ir budėti, kai visi miega.

Pabučiavo slenkstį ir išėjo į gastronomą.

PENKTADIENIS

Tą naktį poną Pampersą tris kartus užpuolė banditai: atėmė skrybėlę, batus ir piniginę, išmušė septynis dantis ir sulaužė keturis šonkaulius. Bėgantį neapšviestomis gatvėmis jį vijosi šunys, kulkos ir prostitutės, du sykius jis įkrito į kanalizacijos šulinį, o vienąsyk įstrigo lifte. Pametė raktus, pažiūras ir pasitikėjimą. Namo grįžo pražilęs ir praplikęs, išbadėjęs ir išėjęs iš proto (2 km).

„Štai kaip gyvena lietuviai artojai, – niūriai mąstė. – O aš nieko iki šiol nežinojau...“

Nusprendė tapti gelbėtoju, atsistojo ant tilto ir žiūrėjo į vandenį.

– Kvaily! – barėsi žmona. – Lietuviai dabar tik paviršiumi plaukioja.

– Visokių yra, – atkirto ponas Pampersas. – Kai kurie net labai giliai nardo.

– Šitų gelbėti nereikia.

– Šiandien visus reikia gelbėti, – rūsčiai atsakė ponas Pampersas.

Bet buvo tąsyk Lietuvoje tas ypatingas metas, kai plūduriuoja vien kamščiai ir kaliošai.

Ilgai jis dūsaudamas stovėjo ant tilto. Galų gale pamatė atkeblinantį liesą žmogeliuką su maišeliu ant peties. Apsidžiaugė ir sušuko:

– Norėčiau tamstą išgelbėti!

– Visi mane gelbėja, – verkė žmogeliukas. – Ir štai kas beliko, – rodė kaulus. – Argi šitaip galima gyventi?

– Negalima, – tvirtai atsakė ponas Pampersas.

– Ir niekas man jau nebepadės...

– Aš padėsiu.

Ponas Pampersas kilstelėjo žmogeliuką ir išmetė per turėklus. Tas pūkštelėjo nespėjęs net padėkoti. Nevalyti Tėvynės vandenys bematant užsivėrė viršum pliko pakaušio.

„Vieną išgelbėjau, – atsiduso ponas Pampersas. – Bet kiek jų dar liko!.. Tačiau jei kiekvienas po vieną... kas dieną... Netrukus ir pasitaisytų Lietuvos reikalai..."

Šitaip pagalvojus, sieloje tapo ramiau, ir tą vakarą namo jis parėjo tiesiai.

ŠEŠTADIENIS

Kai ponas Pampersas pramerkė akis, suprato, kad yra šeštadienis. Šeštadieniais jis paprastai slankiodavo iš kampo į kampą, krapštydavo nosį ir skėsčiodavo rankom. Bet šiandien, vos nubudęs, jautė kažin kokį nerimą. „Šitaip gyventi negalima, – tarė sau. – Kiekviena diena turi būti kaip šventė, kaip žydėjimas..."

– Nueik į parduotuvę! – šūktelėjo žmona. – Parnešk taukų ir kiaušinių.

„Taukų ir kiaušinių, – karčiai nusišypsojo ponas Pampersas. – O gal parnešti gėlių? Bet argi supras?"

Nuėjo ir parnešė kas buvo įsakyta.

Tada žmona pasakė:

– Dabar iššluok grindis.

Ir ponas Pampersas šlavė grindis, nors šluoti jam visai nebuvo įdomu, o tai, ką subraukė kertėn, nė iš tolo neatrodė panašu į vyšnių žiedlapius.

Paskutinis žmonos įsakymas skambėjo taip:

– Paimk plaktuką ir įkalk vinį.

Ponas Pampersas paėmė plaktuką ir įkalė vinį žmonai į kaktą.

Daugiau tąsyk nieko nebereikėjo daryti. Šitaip ir baigėsi šeštadienis.

SEKMADIENIS

Ponas Pampersas sėdėjo prie geležinkelio, o pro šalį vis lėkė ir lėkė traukiniai. „Ten žmonės kitaip gyvena, – mąstė jis. – Būtų gerai ir man nuvažiavus..."

Stotelė buvo čia pat. „Bet sustoja tik priemiestiniai. Argi su tokiu nuvažiuosi?"

Prisiminė skaitęs, kad nuo savęs nepabėgsi. O laimė – tai gera šeima, ištikimi draugai ir mėgstamas darbas...

Ponas Pampersas niekada neturėjo mėgstamo darbo. Vis deputatas, direktorius, ministras... „Ogi šit jeigu būčiau mašinistas!.." Traukinių dundesys kėlė nerimą ir ilgesį. Jis žinojo, kad nuvažiuotų ten, kur reikia.

Ten... Taip, ten yra moteris, kuri laukia. Ponas Pampersas buvo įsitikinęs, kad gyvenimą pakeisti gali tiktai moterys, o ne politika.

Žinojo, kad laukia, bet nežinojo, kurioj vietoj. Išlipsi kokioj pasmirdusioj varšuvoj ar prispjaudytam stambule... Ne. Jos ten nebus. Ieškoti paryžiuj? Bet po tokias vietas ji nevaikšto. Ne tokia. Ji sėdi namie arba...

Arba bibliotekoj. Taip, didžiausia tikimybė ją rasti bibliotekoj ir muziejuj.

Bibliotekų ir muziejų lankytojus ponas Pampersas gerbė, tačiau pats ten užsukti bijojo.

Aišku, būtų galima luktelti prie durų. O paskui... Paskui mudu susituoktume, niekada nevalgytume kiaušinių ir nešluotume grindų. Prasidėtų naujas gyvenimas.

„Tačiau ką daryti su senuoju? Reikia eiti į ligoninę ir aplankyti... Ką jai nunešti? Kiaušinių ar gėlių?"

Kai pralėkė dar vienas traukinys, ponas Pampersas suprato, kad nuneš ir kiaušinių, ir gėlių. O paskui bus matyti. Gal ir dovanos...

GYVENIMO BŪDAS

Po vakarienės, jau atsigulęs lovon, Mykolas ilgai dūsaudavo, paskui sakydavo:

– Pagrindinis uždavinys – pakelti!

– Kada? – skeptiškai nusiteikusi klausdavo Monika.

– Greitai. Tam tikrų ženklų jau yra.

Žmona numodavo ranka ir versdavosi ant kito šono. O vyras dar ilgai stenėdavo ir kažkam grūmodavo lazda.

– Ūch, padla, ūch!

Netekusi kantrybės Monika prašydavo:

– Nebekeltum, ar ką... Gyventume kaip žmonės...

– Argi žmonės taip gyvena? – išpūtęs akis klausdavo Mykolas. – Ir kas galų gale pakels?

– Tai negi jau nebėr kam? O Benediktas?

– Tylėk, jei nieko nesupranti! – riktelėdavo vyras.

Ji nieko ir nebesakydavo, žegnodavosi priešais šventųjų paveikslus.

– Pasigailėk, Viešpatie. Atrodo kaip nugaravęs...

Užsnūsdavo, bet neilgam. Vyras prižadindavo pačiam vidurnakty ir paslaptingu balsu kuždėdavo:

– Nesijaudink, moterie. Ateis laikas, ir bus pakelta.

Paryčiais vargšo protas visai aptemdavo. Kalbėdavo jau sunkiai suvokiamus dalykus:

– Jei pavyktų susitarti su arabais. Jeigu išmainius bent vieną nuosaikaus klimato juostą į keletą karštųjų taškų...

– Bet kam šito reikia, Mykol?

– Tam, kad žmonės susitelktų. Kitaip nieko nebus. Vienas nepakelsiu.

Ir susijaudinęs šaukdavo:

– Prisimeni, aštuntaisiais!

Monikai tučtuojau pabirdavo ašaros. Kas galėjo pamanyti, kad toksai retapėdis („kliunkis“, kaip meiliai šaukdavo pati gražiausiomis vedybinio gyvenimo akimirkomis) šitaip aukštai pašoks. Kad ji būtų žinojusi! Būtų slėpusi, iš akių nepaleidusi. Baisūs buvo laikai...

Taip jau atsitiko, kad tais laikais Mykolas buvo išrinktas Domkra-

tų partijos pirmininku, ir nors ne kažin kiek vadovavo, spėjo kaip reikiant sugadinti sveikatą. Iš kadaise drūto vyro liko šešėlis ir degančios akys. Valgė mažai, dienomis smaksodavo prie laikraščių krūvos, užtat naktimis, per pačią pilnatį, baladodavosi ant aukšto, iškišęs galvą pro kaminą, dairydavosi kairėn, dešinėn ir klaikiai rėkdavo:

– Viskas smunka! Viskas!

Tokie pareiškimai nestebino. Šį pavasarį Domkratų sąrašuose bebuvo likę vos keletas narių: kiemsargis Meisonas, povo iškamša ir pernai suvažinėtas senelis Dionyzas. Aišku, ir Monika (prieš jos valią).

O jai norėjosi ramybės. Deja... Vakarais atsibelsdavo Benediktas, anuomet irgi skaudžiai nukentėjęs (iškeltas ir paleistas), o nūnai berods Žiemkenčių partijos Himno skyriaus Ketvirtosios eilutės kavalierius. Vos įkėlęs koją per slenkstį, rėkdavo:

– Svarbiausia – ištverti!

– Kelt! – šokdavo Mykolas. – Arba kaipmat gauni į snukį!

Susikibdavo vyrai ne juokais. Ir tik kai Monika atkimšdavo puslitrį, aprimdavo ir pasibučiuodavo. Bet nuo politikos nenukrypdavo.

– Dabar jau bet kur galėčiau sėdėti, – pūsdavosi Benediktas. – Daug ko per tuos metus išmokau. Kad ir kyšio ėmimas! Atrodytų, smulkmena, o paimk kad gudrus! Trijų mėnesių reikėjo, kol išmokau nepastebimai, taip sakant, nepapiktindamas mažulėlių...

– Visur reikia mokslo, – pritardavo Mykolas. – Štai kad ir antspaudo pakėlimas...

– Balso pastatymas!..

– Užpakalio atstatymas!..

Bet visa tai buvo praeitis. O ateitį reikėjo kurti iš naujo. Abu vyrai geru žodžiu minėjo tarybų valdžią, nors nei vienas, nei kitas anuomet aukšto posto neužėmė: Benediktas šlavė gatves, o Mykolas darbavosi fermoje sėklintoju.

– Sykį atsisėdęs žinojai, kad neatsikelsi, – dūsavo Benediktas. – O dabartės, matai... Dimokarasija...

– Vadala! Merga pasileidusi! – iškėlęs kriukį grūmojo Mykolas. – Šiandien su tavim, o ryt su kaimynu!

– Būk vyras, Mykolai, – ne sykį prašė Monika. – Nebeik į politiką.

– O kur man eiti? Kur? – nusiminęs šaukė Mykolas.

– Į polikliniką nueitum...

– Niekas nebepadės! Niekas!

– Darbo imtumeis... Vinį įkaltum...

Mykolas linguodavo galvą, dūsaudavo ir pabučiavęs žmonai ranką sakydavo:

– Negaliu. Aš jau per senas prisitaikyti prie normalaus gyvenimo.

Monika apsiašarojusi glausdavo galvą vyrui prie peties.

– Atsimerk, Mykoliuk! Pavasaris! Gėlelės žydi, vabalėliai skraido. Žiūrėk ir džiaukis.

– Ko man džiaugtis! – paniurdavo tas. – Ir ko jiems skraidyti? Štiš, bjaurybe! – užsimodavo lazda. Tokie dalykai ypač erzino: „Vabalai skraido, o aš, matai, ant papuvusio kelmo sėdžiu...“

– Gal paprastesni žmonės ir tokiais dalykais gali džiaugtis. Aš net pavydžiu, – sakydavo. – Bet man jau nėr kito džiaugsmo, kaip būti valdžioje.

Nebeišmanė ką ir sakyti Monika.

– Oro įkvėpk! Oro!

– Ar tatai oras? – kikeno Mykolas. – Aš ir kitokiu kvėpavau! Kai patrauks, būdavo, skersvėjis... Skundais, sprendimais, apmušalais... Apsiverksi ir užgiedosi!.. O kai iš sostinės atvažiuodavo! Mėnesiui prisišniaukdavai! Skersas nueidavai!

Staiga nusigręžė, sukūkčiojo.

– Kaip skauda...

Monika išsigandusi rovė bijūną, makalavo po nosim.

– O tu pauostyk! Pauostyk!

– Sena gelda! – spjaudėsi Mykolas. – Tu antspaudą pauostytum!

Ir sutrypęs kojomis šaukė:

– Pereisiu naktį per kaimą ir padegsiu trobas! Gal supras tuomet!..

– Viešpatie, kada tai baigsis...

– Niekada! Papjauk, kad nori. O kol gyvas – į valdžią eisiu!

– Bet kodėl? Kas tau atsitiko?

– Ne tavo galvai...

Nulįsdavo į krūmus, kiurksodavo iki vėlumos. O kai Monika surasdavo ir parsivesdavo trobon, jau visai nupuolusiu balsu klausdavo:

– Negi aš dabar vėl karvei uodegą kelsiu?

– O kad ir uodegą...

– Sudurnėjai! Verčiau pasikarti.

Slėpė Monika vadeles, slėpė degtukus. Prižiūrėjo vyrą kaip vaiką. O tas išsidrožė iš pliauskos antspaudą, dūlinėjo po kambarius ir pyškino į sienas. Tiek naudos, kad bemaž visas blakes išdaužė.

– Noriu būti viršininkas, ir kvit! – sakydavo. Ir žiūrėdavo į Moniką

tokiom romiom, tokiom mėlynom akim, kad tai bematant ašaros pabirdavo.

– Kad ir ne ministerijai... Kad ir kokiam terminalui... Man vis tiek pat. Bile tik vadovauti. Kitaip – amen.

Monika žinojo, kad tai tiesa. Būdama jautrios širdies, iš vyro nesišaipė, kaip būtų jos vietoj elgusis kita, o stengėsi kad ir keisčiausius poelgius suprasti, guosdavo kaip išmanydama ir tik naktimis paraudodavo įsikniaubusi į pagalvę.

– Ir kas ten tokio yr, toj valdžioj? Nei ką matei, nei uždirbai... Kyšį, ir tą vos tris sykius paėmei...

– Ne tai svarbiausia, – rūsčiai atsakydavo Mykolas. – Aš galiu net ir algos neimti.

Per Velykas Monika sušaukė gimines: o gal ką patars? Atvažiavo ir Mykolo dėdė, veterinorius. Kai vyras atsigulė, nusivedė veterinorių prie lovos, paprašė dirstelti specialisto akimi.

– Į ką jis, biesas, atsigimė? Visoj giminėj per amžius nebuvo anei blakės didumo viršininko...

– Užtat ir atsitiko bėda, – aiškino veterinorius. – Muniteto nier!

Mykolas blaškėsi, griežė dantimis.

Veterinorius pastukseno plaktuku per pakaušį, skėstelėjo rankom.

– Šankeris galvoj...

– Nors kokio tepaliuko...

Raukė veterinorius kaktą.

– Pavasarį... Paleidus ganyklon... Iš pradžių visi pasiunta, lekia ratais... O paskui – be-e be-e...

Ji pravirko.

– Sakau, vienintelis vaistas – paleisti į valdžią. Per tris dienas pasitaisytų. O darbininko iš jo jau nebus.

– Į valdžią, – raudojo Monika. – Bet kas jį paleis? Nebe tie laikai...

– Prapuolęs žmogus.

– O jei pačiam Prezidentui parašius? Argi Mykolas per tris dienas pagadintų Lietuvą? Kiti metų metais...

– Bandykit... Gal išimties tvarka... Dainuojančios revoliucijos didvyriui... Invalidui...

– Nuleisti kelnes... – juosėsi diržą senelis Motieka.

– Pakelti! – už sienos riaumojo Mykolas.

Giminės nulenkė galvas.

– Baisiau nei kaliera...

– Kažin ar naužkrečiama? – krūpčiojo moterys, glaudė vyrus arčiau savęs ir pasiskubino išvažiuoti. Vėl Monika liko viena. Išsitraukė plunksnakotį, susirado skiautę popieriaus... Išdėstė pagrindinius vyro biografijos principus bei simptomus, dėl visa ko įkišo vokan ir dvi nuotraukas: vieną prieš permainas (linksmutis, apžergęs telyčią), kitą – po (tik iš kepurės galėjai pažinti, kad tas pats). Kiek pasvarsčiusi, pridėjo garbės raštą ir savo pačios analizus (kylantis spaudimas, nykstantys leukocitai...).

Tekant saulei įmetė voką į skylę...

Ogi Mykolas, kai praeidavo priepuolis, atrodo, ir pats suvokdavo, kokia kritiška jo būklė. Matė, kaip kankinasi žmona, ir guodė:

– Išeisiu... Visiems palengvės...

Moniką vyro žodžiai tik dar labiau nugąsdindavo. „Tokį bematant traktorius pervažiuos... Ar nuo tilto dribtelės...“ Stengėsi nepalikti vieno ir kaip nors atitraukti nuo minčių apie politiką. Todėl kai sykį Mykolas pasiūlė sulošti šachmatais, net apsidžiaugė. Tiesa, Mykolas pageidavo pradėti baltaisiais, ir tai kėlė šiokį tokį įtarimą. Vis dėlto kurį laiką vyko permaininga kova, ir abudu buvo patenkinti. Tik vėliau, vyrui sumurmėjus „uhu, partija!“, Monikai nudiegė širdį. Bijojo šito žodžio. Matyt, dėl to ir padarė klaidą. Stumtelėjo figūrą į priekį ir atšoko atgal.

– Matas, – pravirko. – Dovanok, tamsta...

Net sudrebėjo vyras, išbalo kaip sliekas.

– Baltieji pradeda ir laimi! Visada!

Monika skėsčiojo rankom.

– Taip išėjo... Pasiduok.

– Niekados! Partija – mūsų!

– Jūsiškių nebėr... Karalius nuogas...

– Mūsiškių yr. Tik kitoj vietoj.

Išsitraukė iš kišenės keletą figūrų (kai kurios buvo Monikai nematytos), išrikiavo kertėse, apsiautė moteriškę iš visų pusių.

– Kas tie balvonai? – klausė Monika, baugiai tiesdama pirštą į naująsias figūras.

– Saimonas ir Garfunkelis! – riktelėjo vyras. Bet paskui, jau apsiraminęs, paaiškino: – Šitie iš Prezidentūros, o anas tai šmikis, bet apskrities valdytojo žentas.

– O kaip jie eina, Mykol?

– Gerai eina, – kikeno vyras. – O po teisybei, ne tavo reikalas. Rūpinkis savo bobausiais.

Elgėsi jis dabar, tiesą sakant, keistokai. Monikai ištarus „šach“, nukėlė nuo lentynos apdulkėjusį puodą ir pastatė vidury lentos.

– Na! – pūtėsi. – Ką dabar pasakysi?

– Aš taip nesutinku...

– Dabar jau iki paskutiniosios!

Ji suprato, kad ginčytis neverta, varė saviškius atbulus, tačiau dėl nepatyrimo netyčia vėl priartėjo prie baltųjų.

Bet vyras šįsyk ramiai pastūmė karalių per septynis langelius į dešinę, įsisprendė rankom į šonus ir iš padilbų dėbčiojo į žmoną.

– Karaliai taip neina, Mykol, – sumišusi vapėjo ta.

– Lietuvoj, – atrėžė vyras, – eina!

Monika pakraipė galvą ir stumtelėjo pėstininką tiek pat langelių į kairę. Mykolas tučtuojau pašoko ir nudaužė jį kumščiu.

– O pėstininkai, – suriko, – neina!

– Tada aš va kaip! – Monika pakėlė žirgą. – Kriaukšt! – apvertė žentą. – Gražiai kerta, – šypsojosi, bet ašaros riedėjo iš akių ir tiško ant lentos.

Mykolas žodžio netaręs nuėjo kamaron, atsinešė kirvį ir, paspjaudęs ašmenis, pasiguldė šalia lentos.

– Ką tai reiškia, Mykol?

– Nieko. Bet irgi gražiai kerta.

Pastūmė vieną figūrą į priekį, dvi atgal, o su puodu numušė net keturis juodųjų pėstininkus („grytelninkus“, jo žodžiais tariant). Dabar jis žaidė kur kas labiau pasitikėdamas savimi.

– Tai ne pagal įstatymus, Mykol!

– Juodųjų įstatymai baltiesiems negalioja.

Dviem dešinės smūgiais išmušė visus iki vieno, o su kairiąja užvažiavo ir pačiai Monikai per sprandą.

– Yra dar parako parakinėj, – kikeno. – Svarbiausia nebijoti nestandartinių ėjimų.

Įsakė vėl sėsti prie lentos. Taip jie lošė iki paryčių. Kadangi dabar jau beveik visos figūros (išskyrus lygintuvą, Kukulo portretą ir popiežiaus biustą) buvo Monikai nepažįstamos, laimėdavo, aišku, tik Mykolas.

– Gana, – meldė moteriškė. – Akyse temsta.

– *Nain!* – šaukė Mykolas. – Šachmatai lošti sveika. Kalorijų nedaug, o vis dėlto suteikia pasitikėjimo savimi.

Monika suvaitojo ir siektelėjo kirvio. Tačiau tuo metu staiga sudundėjo būgnai, sugriaudė trimitai ir atsilapojo durys. Šviesus kaip žaibas įžengė pasiuntinys...

...Išlydėti Mykolo susirinko visa giminė, visas kaimas. Ką ir sakyti: tokie dalykai ne kasdien pasitaiko. Specialiu Prezidento dekretu Mykolui suteikta teisė tris dienas vadovauti bet kuriai ministerijai (savo nuožiūra). Žmonės džiūgavo, pavyduliavo, lindo su patarimais.

– Jeigu imtų pūsti, – aiškino dėdė veterinorius, – o ganiavos pradžioj šitaip dažnai pasitaiko, užsimerk ir pabirbink kaip reikalas. Šito tai jau nereik ten drovėtis.

Ir tik viena Monika, sugniaužusi rankoj šalikėlį, stovėjo nuošaly.

– Ištversim, – ramino senelis Motieka. – Trys dienos. Kas tas yr!..

Monika mostelėjo šalikėliu ir pravirko. Po šios nakties ji kitaip vertino Mykolo galimybes. Bijojo ne dėl jo ir ne dėl savęs... Dėl Tėvynės...

TAI ATSITIKO PRIE BALTIJOS

Birutė išsyk pajuto, kad Kęstutis grįžo ne toks kaip visuomet. Eidamas pro duris, užkliuvo už staktos, kabindamas skrybėlę, pametė kelnes, tada smuko tualetan, o išėjo iš ten visas šlapias. Rankos drebėjo.

– Kas atsitiko? – nustėrusi klausė moteris.

Kęstutis ilgai tylėjo ir dūsavo. „Ar tik nebus atsitrenkęs! – kvoštelėjo Birutei. – Ramanausko taksas andai kai atsitrenkė į sunkvežimį, keturias paras keistas buvo..."

Bet jos žmogus staiga kūktelėjo ir pasakė:

– Rytoj imu kyšį.

Birutei net šaukštai pabiro, netekusi amo įsistebeilijo į vyrą. Tas paraudonavo kaip kalakutas, o paskui kažin kaip ypač plonai sukikeno. Birutė irgi prunkštelėjo.

– Capt... A ne?

– Šmakšt į kišenę...

– Sėsk, broliuk, po uosiu, – krizeno Birutė. – Aš tau kyšį duosiu...

– Vienas kyšio šonas, – vos gaudė kvapą Kęstutis, – tai gražiai raudonas...

Žmona įbruko vyro kišenėn seną kojinę. „Gal galėtumėt šiąnakt..." – „Ką jūs, ponia! Tai mano pareiga..."

Leipdami juokais, nuvirto ant sofos.

Staiga moteris krūptelėjo: kažkas buvo ne taip. Aišku, jie ir anksčiau nesyk šitaip pramogaudavo ir tikrai smagiai praleisdavo rudens vakarus. Bet dabar... Juokas! Taip, Kęstučio juokas buvo pasikeitęs: pirma vyras skardžiai kvatodavo užvertęs galvą, o dabar kikeno akis nudelbęs, smulkiai ir droviai. Moteris išbalo. „O juk jis teisybę!.." Dar žiojos kažką sakyti, bet ašarų kamuolys įstrigo gerklėje ir pasigirdo tik silpnas:

– Vai... tai... tai...

– Maniau, apsidžiaugsi... – nudūrė galvą Kęstutis. – Tiek esam svajoję...

Birutė suprato, kad tučtuojau privalo griebtis darbo, nes kitaip – sutrauks.

– Kugelį... – kūktelėjo. – Iškepsiu...

Bet rankos drebėjo, nė nepajuto, kaip nusitarkavo nagus. Vis dirsčiojo į vyrą: tas slankiojo iš kertės į kertę, griežė dantimis, protarpiais dusliai šūkteldavo: „Visi sudrebės!“

– Argi tu moki? – tyliai paklausė moteris.

– Esmę suprantu. Pagrindinius principus žinau.

– Bet tokiam amžiuj!

– Viskas bus gerai, – niurnėjo vyras, tačiau drebantis balsas anaiptol nerodė pasitikėjimo savimi. Birutei sugėlė širdį.

– Su lašinukais... Dabar tau pasistiprinti reik...

Kęstutis krapštė pakaušį.

– Nežinau, ar gerai riebalas prieš kyšį...

– Ko jau negerai? Dar žuvies taukų išgerk. Ne skanumo žiūrėk, o sveikatos. Ar tatai juokas – kyšį paimt! – moteris vėlei sukūkčiojo, užsidengė delnais veidą.

– Jei nenori... Aš dar galiu atsisakyt.

– Noriu! – Birutė šluostėsi akis, bet ašaros tik smarkiau liejosi.

– Tau atrodo, kad imti... Kaip čia pasakius... negražu?

– Ko jau negražu!

– Bet atseit kultūringam vyrui netinka?

– Tinka, Kęstuti. Labai net! – kūkčiojo moteris.

– Tai kas yr? – jau susinervinęs šaukė vyras.

– Pati nežinau, – balsu pratrūko raudoti žmona.

Kęstutis krito ant lovos, susiėmė galvą.

– Man ir taip sunku...

– Dovanok, – tvardėsi moteris. – Bet gal derėtų pasitarti su patyrusiais... Daugiau išmanančiais...

– Nieko nereik! – kratė barzdą Kęstutis. – Ar aš piemuo? Pasikvieskim tik artimiausius.

Taip ir padarė. Birutė, kol kepė kugelis, paskambino ir vakarop suvažiavo: iš Trakų – sūnus Vytautas, iš Šalčininkų – uošvis Bonapartas, o iš Krokuvos – vaikystės draugai: Barbora ir Žygimantas. Visi atrodė nustebę, tačiau Birutė ir Kęstutis paslaptingai tylėjo. Ir tik tada, kai kugelis švietė ant stalo, kai buvo atkimštas šampanas, Birutė atsistojo.

– Už Tėvynę!

Mirtinoje tyloje pakėlė taures.

– Rytoj Kęstutis ima kyšį.

Koks kilo sąmyšis! Žygimantas išbalo kaip numirėlis, prasižiojo, net dirbtiniai dantys iškrito: kraupiai barkštelėjo ant grindų. Barbora klyktelėjo ir aukštielninka virto ant sofos. Užtat giminės šoko sveikint. Kęstutis raudonavo, nebeišmanė kur smukti.

– Vyras esi, tėve, – sūnus Vytautas kietai paspaudė ranką, pabučiavo į kaktą.

Uošvis Bonapartas pasivedėjo į šalį.

– Jei reikia kokios pagalbos, nesidrovėk, žente.

– Čia toks reikalas, kad nelabai ir pagelbėsi, uošvi.

– Ar iš ryto imi?

– Je. Be penkiolikos dešimt.

– Laikas geras, – linktelėjo Bonapartas. – Sveikatą pasitikrinai?

– Kas čia atsitiks! – mojo ranka Kęstutis. – Tik tas drebulys...

– Imk užsimerkęs. Lengviau bus.

– Didelio neimsiu.

– Taigi, reikia palaipsniui. Bet užvis svarbiausia – malda ir susikaupimas. Aišku, dabar maktelk su užkanda, bet iš ryto – nė lašo. Krosas ir šaltas dušas. O skrandis privalo būt tuščias.

– Reikėjo įspėt, – jau atsitokėjusi vaitojo Barbora. – Gėlių būtume atnešę...

– Ims jis tau dabar gėlėmis! – šiepėsi Žygimantas. – Nebe tas lygis.

– Je, – murmėjo Kęstutis. – Kas iš tų gėlių...

Lygiai dvyliktą svečiai sugiedojo himną ir išsiskirstė.

...Paryčiais Birutę išbudino riksmas. Kęstutis drebėjo kaip lapas.

– Sapnavau, kad paėmiau.

– Vargšelis, – glostė galvą moteris. – Baisu?

– Nė kiek.

– Tai ko rėkei?

– Maniau – dainuoju...

Birutė įlašino jam valerijono, pati išgėrė.

– Paskambintum... Pasakytum, kad susirgai...

– Atneš į namus. Gėda! Kaip žmonėms į akis pažiūrėsiu?

Čiupo skrybėlę, verkdamas movė kieman. Aplėkė keturis kartus aplink stulpą ir pasijuto kitaip. Grįžęs pastovėjo po šalta srove – pranyko ir drebulys. Apsirengė šventadieniais drabužiais – Birutė buvo išlyginusi ir iškvėpinusi, – pajuto, kad grįžta gyvenimo džiaugsmas. Ėmė giedoti.

– Paimk šitą, – bruko maišioką Birutė.

– Nereik, – Kęstutis atstūmė žmoną, pabiro džiūvėsiai. – Sudiev.

Lynojo. Pūtė žvarbus šiaurys. „Orelis kaip pagal užsakymą, – dingtelėjo Kęstučiui, bet greitai suabejojo. – O ką aš, po teisybei, žinau? Gal tokiu oru nė doras elgeta neima...“

Staiga išvydo policininką, apsigręžė ir leidosi atgal. „Kvailys! – plūdo save. – Ką anas dabar pagalvos?“

Sustojo. „Bet stovėti irgi negerai. Ką daryti? Ak, Viešpatie... Ogi reikėjo kuo ramiausiai praeiti, net patrepsėti... Štai ką reiškia kompetencijos stoka...“

Policininkas artėjo – nepaprastai paaštrėjusia klausa Kęstutis jautė žingsnius, bet atsigręžti nedrįso. Troško vieno: bėgti! O kas bus – tebūnie. Tik vargais negalais susitvardė, pasilenkė ir ėmė kelti kanalizacijos dangtį. „Dėl ko aš tai darau?“ – dar pagalvojo ir tada jau suvisam nusiminė.

Policininkas stabtelėjo šalimais.

– Jėzaujėzau, – vaitojo Kęstutis, stengdamasis suvaldyti ašaras, tačiau tos plūdo iš akių ir byrėjo ant dangčio.

– Kas atsitiko?

– Ten, – kūkčiojo Kęstutis. – Ir ten gyvena žmonės...

– O ką padarysi? – atsiduso policininkas. – Tokie laikai...

Tai buvo jaunas vaikinas, žydrose akyse švietė tiek supratimo ir užuojautos, kad Kęstutis nejučiom stvėrė jo ranką ir buvo bekeliąs prie lūpų, tik staiga toptelėjo, kad vėl elgiasi ne taip kaip derėtų.

– Dėkui, komisare...

– Ką jūs, dėde, – raustelėjo pareigūnas, čiupo dangtį, įsiręžęs nustūmė į šalį.

Ir Kęstučiui ūmai kilo baisiausias noras tam geram žmogui viską išpažinti.

– Šiandien aš imsiu, – pasakė, tačiau paskutiniu momentu – gal dėl to, kad pastebėjo prie diržo tabaluojančią lazdą, – žodžiai užstrigo gerklėj. – Imsiu dirbti... O jūs budėkite...

– Suprantu, – rūsčiai tarė policininkas ir nedelsdamas nusileido vamzdžiu žemyn.

Kęstutis užstūmė dangtį, pritūpė: drebėjo kojos. „Vai... tai... tai... Vos nepasakiau! Kas man darosi? – Paskui pašoko piktumas. – Stuobry! Privalai įrodyti sau ir Lietuvai.“

Pakilo, pajutęs jėgų antplūdį, užritino ant dangčio akmenį. „Tai jau yr paskuty-ynė lemiamo-o... Ką aš čia dabar...“ – susigėdo. Bet nuotaika praskaidrėjo.

O priešais – Žygimantas su Barbora. Jis nusigręžė – gal nepastebės? – nieko nenorėjo matyti: metas buvo susikaupti. Bet kur tau! Žygimantas kikeno, įsisprendęs į šonus, o Barbora mojo skarele. Kęstutis patempė kelnes, sumušė kulnimis.

– Koks jis dabar gražus! – mirkčiojo Barbora. – Kaip jam tinka imt!

– Kad išbalęs! – Žygimantas nužvelgė Kęstutį. – Jei nori, galiu palydėti.

– Kam to reik! – kratėsi tas.

– Už rankos palaikyčiau.

– Nieko aš nebijau. *Aufyderzein!*

– Kaip nori, – nepatenkintas burbtelėjo Žygimantas. – Tik paskubėk. Popiet slėgis kris.

„Specialiai nervina, – eidamas šalin, niršo Kęstutis. – Dėl to, kad patys nepagali...“ Sukdamas kiton gatvėn, atsigręžė: vaikystės draugų nebebuvo matyti, tačiau – jam net rankos sudrebėjo – išvydo Birutę, kuri kaipmat šmurkštelėjo už reklaminio skydo.

– Vos išėjai, kad suėmė širdį... Neišturėjau...

Jis buvo ketinęs išplūsti žmoną, bet pamatė, kokia ta nusiminusi, kiek jos akyse meilės ir rūpesčio, dėl to tik atsiduso:

– Kopūstų noris... Širdis atsigautų.

– Išvirsiu, Kęstuti.

Pabučiavo žmoną į kaktą, nuėjo neatsigręždamas.

Staiga pasijuto mirtinai pavargęs, galvoje kažkas zvimbė, o akyse plaukiojo rūkas. Troško tik, kad greičiau viskas pasibaigtų.

Tiesą sakant, įvykiai klostėsi sparčiai. Kai jis atėjo, tas žmogus jau buvo koridoriuje. Kęstutis nė nedirstelėjo ton pusėn, bet pastebėjo portfelį ir kažkodėl pagalvojo: „Aha, portfelis!“ Kai atsirakino kabinetą, tas irgi įsliūkino iš paskos. Vėliau Kęstutis net neprisiminė, ar jie apie ką nors šnekėjosi, tik ūmai pajuto sunkumą kišenėje ir palengvėjimą širdy. „Išeikite“, – mostelėjo. „Antspaudo reik.“ Kęstutis taukštelėjo ir papūtė: kad tik tas kuo greičiau prapultų, prasmegtų, išgaruotų...

Paskui tapo nyku ir liūdna. „Še tau, – karčiai šyptelėjo. – Ir tai viskas? Ar to buvo tikėtasi? Ar apie tai svajota?“ Kažkodėl jam vaidenosi, kad viskas turėjo vykti kitaip. Gėlės, šampanas, muzika, gra-

žios moterys... Tostai ir sveikinimo kalbos... Kaip andai susapnavęs buvo. O nieko panašaus... „Tačiau taip ir turi būt brandžioj visuomenėj, – guodė save, – kuklu ir paprasta, judesiai automatiški... Džiaukis, kad pagaliau ryžaisi..."

O džiaugsmo nebuvo.

Paskui jis panoro kopūstų ir išėjo.

Oras buvo kiek pasikeitęs: švietė saulė, rūkas tirpo akyse. Nuėjęs pusę kelio, pajuto krūtinėn plūstančią šilumą, ėmė kaisti veidai, kvėpavimas patankėjo. Ir ūmai – pats stebėdamasis, kad šitaip elgiasi, – stvėrė nepažįstamą vyriškį už atlapų.

– O žinote... Aš paėmiau...

– Ir kas čia tokio?

– Pirmą kartą!

Žmogus truktelėjo pečiais ir nudyrino sau. „Kurmis! Tikras kurmis!" – stebėjosi Kęstutis. Bet nuotaika skaidrėjo. Stabtelėjo prie paminklo, apžvelgė horizontą.

– Paėmiau! – sumosavo rankom nelyginant sparnais.

O paskui regėjo save tarsi iš šalies: puldinėjantį prie žmonių, visiems aiškinantį, jog paėmęs. Vieni gyrė, kiti juokėsi. Vaikų būrys sekė iš paskos. Vienu metu jis dar atsitokėjo, tarė sau: „Liaukis, negalima šitaip". Bet po minutės, išsitraukęs kyšį, jau kratė po nosim skrybėlėtiems nelietuviškai šnekantiems ponams.

Paskui jam toptelėjo, kad privalo pasakyti vaikams kažką be galo svarbaus. Palypėjo ant postamento.

– Jūsų tėvams buvo pasakyta: neimkite. Kas paims, turės atsakyti teisme. Bet šiandien viskas pasikeitė. Aleliuja! Šiandien turės atsakyti tasai, kuris neima. Kuo anksčiau pradėsite, tuo bus geriau Lietuvai. Dėl to sakau jums: nedelskite nė minutės. Eikite ir imkite.

Ištiesęs ranką, palaimino vaikus, nužengė nuo postamento ir ėjo saulėtomis gatvėmis, visiems sutiktiesiems rodydamas delnus ir kišenes, sakydamas: „Iš katro paimsiu, tam bus atleistos nuodėmės".

Kažkuriuo metu atsidūrė prie vamzdžio, pabeldė į dangtį, o kai policininkas atsiliepė, ir jam paskelbė Gerąją naujieną...

Paskui saulė išnyko ir buvo naktis. O kuomet jis vėl išvydo šviesą, girdėjo tylų žmonos balsą.

– Ar yra vilties, daktare?

– Kritinis amžius. Nereikėjo jam šito daryti, ponia.

– Reikėjo! – šaukė Kęstutis. – Vėlek eisiu.

Bet negalėjo pasikelti ir suprato, kad riksmo niekas negirdi, kad jis vos pakrutina lūpas.

– Gal kunigą... – tai uošvio Bonaparto balsas.

„Kunigą? Kam tas kunigas? – bandė suvokti Kęstutis. – Ak, taip! Kyšį pašventins...“

– Jis tiek svajojo apie tai, – rypavo Birutė. – Vai... tai.. tai...

– Sakiau, neimk didelio, – bambėjo uošvis Bonapartas. – Priprasti reik.

– Dėl ko anksčiau neėmė? – klausė daktaras. – Kol jaunas, o broli...

– Iš pradžių principai trukdė... Išsilavinimas... Aišku, ir valios stoka... Paskui jau pats jautė, kad geriausi metai praeity. Kopūstų paprašė...

– Tai aš kaltas, – dūsavo uošvis. – Reikėjo kartu eit.

– Niekas nekaltas, – ramino daktaras. – Taip turėjo būti. Kursų nelankęs, sveikatos nepasitikrinęs... Saviveikla.

– O jeigu jis išsižadėtų kyšio? – vaitojo Birutė.

– Atmetimo reakcija, aprašyta dar Kliugerio „Kyšio geometrijoje“, – tarė daktaras. – Ligonis per savaitę atsistotų ant kojų. Imti, aišku, daugiau niekados negalėtų, tačiau visais kitais atžvilgiais būtų bemaž normalus.

– Ar galima priversti?

– Bergždžios pastangos, ponia. Sykį paėmęs, vėl norės tą jausmą patirti. Reikalinga paties paciento gera valia.

– Jei tėvelis išsižadės... – tai niūrus sūnaus Vytauto bosas. – Aš neištversiu.

Kęstutis suprato, kad metas apsispręsti, ir visas jo skurdus, nuobodus gyvenimas ūmai pralėkė prieš akis. Regėjo ten menką, baikštų žmogelį, įsikibusį į sijoną, durų rankeną, kėdę... Tik paskutinės valandos atrodė nutviekstos nežemiškos pašvaistės, užtat ir paskutiniai žodžiai buvo sklidini vien nuostabos:

– O vis dėlto jis paėmė!

BALTIJOS KELIAS

Štai kariškas vaizdelis: srebia Juozapas makaronus. Staiga už lango drioksteli, ir lėkštėn įkrenta gabalas trotilo.

Ir apima Juozapą kažin koks neramumas, nepasitenkinimas savimi. „Nėra abejonės, kad Lietuvos valstybė integruojasi į Europą. Vyksta įdomūs, sudėtingi procesai. Ar tokiu metu pritinka sėdėti už stalo?“

Pakabina šaukštą, sėda į „Zaporožietį“, pasileidžia pirmyn. Šeštajam kilometre viršija saugų greitį ir, nuriedėjęs šalikelėn, apsiverčia.

Sukasi ratai, spidometras rodo plius keturiasdešimt, maloniai dūzgia variklis. Bet Juozapą apninka anaiptol ne malonios mintys. „Ir kodėl aš – senas tremtinys, patriotas, katalikas – sėdau būtent į šitą automobilį? Juk šalimais stovėjo krūvos pažangesnių! Mat ką reiškia sovietinis mentalitetas ir žemaitiškas kuklumas! Dabar jau nė vienas lietuvis nepaduos man rankos, o kad kokios – dar būsiu patrauktas teisman už valstybės interesų išdavimą.“

Visas drebėdamas makteli stiklinę antifrizo, nervai ataušta, ir po kurio laiko jis jau gali mąstyti blaiviai. „Kita vertus, jei sėdžiu „Zaporožietyje“, galimas daiktas, esu Tarybų Sąjungos teritorijoj ir mūsiškių įstatymai negalioja. Taigi joks Lietuvos pareigūnas neturi teisės įsiveržti, o juo labiau – dantis ištratinti.“

Tuo metu kažkas pabeldžia į duris.

– Norėčiau linksmai ir turiningai praleisti laiką su pasiturinčiais ponais, – kūkčioja suvargusi moteriškė.

Juozapas įjungia tolimąsias šviesas.

– Tokiu atveju teks, gerbiamoji, keliauti į Seimą ir dalyvauti priimant įstatymus.

– Jėzaujėzau... – vaitoja moteriškė. Susigraudina ir Juozapas.

– Kur aš ponią regėjau?..

– Esu Veronika. Suvedžiojo mane viršaitis per rinkimų kampaniją... Kūdroj skandinausi... Tėtukas ištraukė, nuplakė vadelėmis... Tamstai bene Untaniukas Žukauckas bus pasakojęs...

– Je, je!.. Prie Šventosios...

Paslaptingai lašnoja tepalas, šelmiškai mirksi gęstančios lemputės. Jauku.

– Dėl ko žemyn galva? – jau apsiraminusi klausia moteriškė.

– Sportinis stilius, – paaiškina Juozapas. – Antra vertus, šitaip važiuojant gerokai sumažėja rizika pradurti padangas. Bet jei nepatinka, galite išlipti.

– Ne, ne! Aš tik baiminuos, kad kraujas nesuplūstų į smegenis.

– Geriau į smegenis. – Juozapas nepalankiai dėbteli į moteriškę. – Jums tik viena galvoj...

– Atleiskit, – ponia pareguliuoja saugos diržus. – Vienok, pasikeitus aplinkybėms, prašyčiau padidinti greitį. Nūnai tokia konkurencija!.. Vien iš mūsų parapijos keturios kolonos pajudėjo...

– Darau, ką galiu, – susierzina Juozapas. – Ratai sukasi, o tempo – nier. Pats nesuprantu, ką tai reiškia.

– O jeigu perjungus į tauresnę pavarą?

Juozapas nuspaudžia vienukart visus pedalus bei klavišus, pasignalizuoja, o iššokęs net koja paspiria.

– Tik nereikia nervintis, – sako moteriškė. – Ar benzino užteks?

– Leidžiantis į kelionę svarbu ne benzinas, o pasitikėjimas savimi.

Ponia kraipo galvutę.

– O man atrodo – užvis svarbiausia, kad būtų į ką atsiremti... Jūs, vyrai, turite šitą, – baksteli pirštuku į vairą. – O mes... – užsidengia delnais.

– Jums viskas prieš akis, – ramina Juozapas. – Nepamirškit, kad esam kelyje.

Moteriškė susitvardo, nusigręžia į langą.

– Kad tik nebūtume pasiklydę... Peizažas nėmaž nesikeičia...

– Pakeisi tu jį! Ne devyniasdešimtieji, ponia. Dabar žemės ūkis vystosi pagal Kristaus mokslą...

Pametę aparatą, užsuka ūkininko Pronckaus sodybon. Tas sklaidosi po kiemą, rodo visus pašalius.

– Blakes auginam, utėles. Pavasarį ketinam išsiųsti sostinėn partiją tarakonų – juk rinkimai artėja! O daugiau, – skėsteli rankom, – nieko ir nepagalim. Plūgo neturim – kai techniką skirstė, dar miegojom...

Svečiai apeina kaimenes. Paskui Juozapas klausia:

– Ar šituo keliu pakliūsim į Seimą?

– Vairą turite?

– O kaipgi!

– Sankabą? Dūmtraukį?

– Yra.

– Stiprintuvą?

– Šito kol kas man nereik, – įsižeidžia Juozapas. – Prašyčiau prie damų...

– O stabdžius?

– Kam tie stabdžiai! – Juozapas jau ima nervintis. – Leisdamasis į kelionę, visada įsimetu keletą *Olveis* paketų ir – saugu. Jaučiuosi puikiai.

– Šiais laikais gal to ir pakanka, – linkteli ūkininkas. – Važiuokit iki posūkio, bet nepasukit.

– Aš irgi važiuosiu! – staiga pareiškia sūnus, iki tol ramiai kiūtojęs kertėj ir pantį viję.

– Alfonsai! – rikteli tėvas. – Čia mūsų šaknys.

– Tavo šaknys, tu ir pasilik. O aš, – sūnus iš aukšto nužvelgia tėvą. – Aš neturiu šaknų.

Tėvas kelia šakes į dangų.

– Nesijaudink, žmogau, – ramina Juozapas. – Nūnai kas neturi šaknų, tas toliau nueina.

Apsiraminęs tėvas laimina sūnų.

– Žemę pasiimsiu, – sako tas.

– Tėvas krinta ant žemės, įsikimba dantim ir nagais. Bet ar ilgai, senas žmogau, atsilaikysi prieš jaunystę ir techniką! Štai sūnus kaukšteli kirvapente per galvą, ir trys hektarai – kišenėj. Juozapas įjungia motorą. Net švilpdami ima suktis ratai bei krumpliaračiai.

– Uch! – džiūgauja Alfonsas. – Gal pastumti, kad greičiau būtų?

Staiga kelyje išdygsta uniformuotas žmogus. Juozapas paleidžia vairą, iškelia rankas.

– Ar eismo taisyklėse yra punktas, draudžiantis pervažiuoti policininką?

– Nėra tokio.

Per vėlu! Pareigūnas jau daro dureles, vidun ropščiasi. Dreba kaip lapas.

– Gaudau nusikaltėlį. Jūs nieko prieš?

Visi abejingi. Alfonsas krapštinėja nosį.

– Kas nors naujo?

– Ne ne. Kaip visuomet. – Keleivių nuotaika užkrečia ir policininką, jis ima gliaudyti saulėgrąžas. – Sūnus tėvą. Kirviu.

– Tokie laikai, – dūsauja Alfonsas.. – Dabar nieks nežiūri – tėvas, motina... Atiduok pagarbą ir – sudievu.

– Neįdomu, – žiovauja Veronika. – Tokius primityvius nusikaltimus derėtų uždrausti ar bent jau įšaldyti iki dutūkstantųjų.

– Deja, ponia, artimiausiu metu permainų nėr ko tikėtis. Vyriausybė remia tik stambiuosius nusikaltėlius. Ogi visokie plėšikai, galvažudžiai ir kišenvagiai pamesti likimo valiai. Atseit sukitės kaip išmanot. Gėda! – Policininkas atsidūsta, subara Juozapą. – Tamsta galėtum ir nuleisti rankeles. Kelyje patartina laikytis už vairo.

– Vadinas, aš nesuimtas?– Juozapas stveria vairą, apsuka keliskart it mylimą moterį.

– Neskubėkim, – krūpteli policininkas. – Negražu lipti žmogui ant kulnų, kad ir kaip jis būtų...

Tuo metu žibintų šviesos išplėšia iš tamsybių žmogelį su kėde.

– Esu iš ten! – rodo pirštu į dangų.

Keleiviai nulenkia galvas, persižegnoja.

– Pasiklydau, – kūkčioja Dangaus Kūnas. – Neatsimenu, kuriai ūkio šakai vadovauju...

Keleiviai ramina: atseit visos ministerijos vienodos.

– Reiktų paskubėti, ponai, valstybė rūpi! – jau nurimęs kikena žmogelis.

– Kad netraukia, – vieną po kito maigo pedalus Juozapas. – Sukibimo nier... Bet kaipgi, jūsų šviesybe, tamsiam kely atsidūrėt?

– Lėkėm iš pratybų su Lukiškių gvardija. Užmetė ant posūkio ir nukritau nuo kumelės. Nieks nepastebėjo.

– Tiek tamsta ir tereikalingas Lietuvos valstybei.

– Valstybė reikalinga žmogui. Jo gerovei.

– Nenoriu tokių kalbų nė girdėt! – kratosi policininkas. – Susinervinęs galiu areštuoti, o tada jau man – kvit. – Žmogus nubraukia ašarą. – Nemanykit, kad policininko darbas – juokai. Kad pataikytum paimti patį nereikalingiausią – didelio akylumo reik.

– Daug paimate per dieną?

– Kiek duoda...

– Reikėjo anksčiau išvažiuoti, – dūsauja Alfonsas – Bet tėvo šaknys kliudė. – Vaikinas net sukūkčiojo. – Nubaudė jį Viešpats: kombainu pervažiavo.

– Čia gerai, – sako policininkas. – Nebereiks pačiam kirvio griebtis,

policiją varginti. Ar mes kokie piemenys, kad kiekvieną šmikį turim vaikytis? Yra policininkui ir smagesnių užsiėmimų: šaškės, vodka...

– Paprasti žmonės tokių dalykų nesuvokia, – dūsauja ministeris. – Štai apie mus irgi prasimano... Atseit turime rūpintis jų reikalais. O juk kiekvienas privalo savimi pasirūpinti pats. Aš nieko neprašau ir trokštu tik vieno: palikit mane ramybėj.

Juozapas mažina greitį.

– Labai į Rytus traukia. Bijau, kad neprisijungtume prie NVS. Ko norėti – „Zaporožietis". Bet nepadoru. O kelio ženklų – nier...

– Kam tie ženklai! – moja ranka ministeris. – Protingas žmogus patraukia šnervėm ir kaipmat randa kelią.

– Pinigai nekvepia! – stebisi Juozapas. – Bet gal man sloga...

– Tokiam amžiuj gali būti chroniška. Tada jau amen. Niekur nenuvažiuosi.

Susinervinęs Juozapas stveria gesintuvą, apsipurškia šnerves.

– Va va, – kikena ministeris. – Kiekvienas kvailys šitaip mano: atseit svarbiausia kelyje – vaistinėlė, gesintuvas ir avarinio sustojimo ženklas. O po teisybei, šitas brudas kaip tik nereikalingas: atima iniciatyvą ir numuša pasitikėjimą savimi. Bet jei tamsta leidies į kelią, svajodamas pakliūti į avariją, – įsimesk sykiu dar vainiką, porą žvakių ir grabą.

– Išvakarėse ketinau net pinigus pasidėti į banką, – raudonuoja Juozapas. – Deja, kaip visuomet, sumanius rimtą darbą, iškilo aibės problemų: kurion vieton, kad nepastebėtų, – juk bankas tokia vieša vieta! Iš ryto pasidėti ar vakare? Galų gale – iš kur tų pinigų paimti?

– Žinau, bet negaliu rodyt. Valstybinė paslaptis.

– Atiduok kėdę, – tyliai sako Alfonsas.

– Niekados, – taip pat tyliai atsako ministeris.

Alfonsas kimba nagais į kėdę. Net įsiręžęs plėšia.

– Nieko nebus, – kikena ministeris. – Ten mano šaknys.

Alfonsas užmeta jam ant kaklo pantį.

– Liaukis! – subara Veronika. – Ar tai gražu prie policininko?

– Nekreipkit dėmesio, – rausta pareigūnas. – Aš juk, po teisybei, svečias...

– Padėtumėt, – prašo Alfonsas, – kad jau taip atsitiko... Matot, spyriojasi.

– Valstybė rūp! – rėkauja ministeris.

– Darykit ką nors, komisare, – prašo ir Juozapas. – Nemėgstu skardžių balsų.

– Ką aš galiu... Situacija delikati... – muistosi pareigūnas, bet vis dėlto subara: – Valdžios žmogui derėtų santūriau reaguoti. Galų gale ar ne patys kalti? Ar ne dėl jūsų veiklos ir įmanomi tokie dalykai? Štai paklauskim atsitiktinio praeivio...

Kaip tyčia pro šalį kiūtina senelis, karvutę vedasi.

– Smaugia, – aiškina policininkas.

– Visus smaugia, – linkteli senelis. – Gal pamėtėtumėt iki Emyratų?

– Kodėl ne!

– Ir karvutę.

– Prašom, gerbiamoji.

Įstumia senelis karvutę, įsiropščia pats.

– Sudiev, Lietuva...

– Imk vietoj kėdės karvę, – siūlo Alfonsui ministeris.

– Tamstelė netargavok svetimom karvėm! – užsigauna senelis. – Papratot per kadenciją... O karvutė, beje, išsilavinusi: arabams treptyzą rodys!

– Sakiau, paskubėkim, – nervinasi Veronika ir įgnybia konkurentei į pasturgalį.

Karvė atsidūsta, dėbteli aksominėm akim, bet nieko nepasako.

– Nors tamsta pagelbėtum, – kumšo ją Alfonsas. – Vėpsosi – taip ir liksi karvė, ir tavo vaikai bus veršiai per amžių amžius.

Karvė mūkteli. Ir staiga kad ims raudoti! Senelis šluosto ašaras ir pats apsiverkia.

– Tamstos pati labai kultūringa, – giria Juozapas.

– Ne mano. Radau vidur laukų ir pakabinau, – kreta senelis. – Ar aš durnas, kad kitam palikčiau? – Paskui subara Alfonsą: – Greičiau, vaikeli. Matai, karvutė nervinasi.

– Dovanokit, – teisinasi vaikinas. – Tai tik antras mano žygis.

– Nemoki, kvaily, – nepradėk, – barasi ir ministeris. – Kai mudu su Premjeru užmetam kilpą – išsyk trys ketvirčiai pamėlynuoja.

– Mausiu jam ragu! – ryžtasi karvė.

– Ko gero, šitaip būtų geriausia, melžiamoji, – linkteli policininkas. – Mat nusikaltimas turi būti vykdomas greitai ir, pageidautina, šviesiuoju paros metu. Dvylika ar dvidešimt kirstinių žaizdų per patį įmygį – žemas lygis, viso labo tik patvirtinantis trečiojo pasaulio valstybės statusą.

Tuo metu kažin kas barkšteli, ir įsiviešpatauja tyla.

– Kas atsitiko?

– Niekai, – sako Juozapas. – Variklis iškrito.

Alfonsas – neišsilavinęs žmogelis, nepraustaburnis – ko iš jo norėt! – puola į paniką:

– Teks išlipti ir pastovėti susikibus už rankų...

– Ir kas iš to?

– Vaikinas kūkčioja, bet nieko negali paaiškinti.

Ir tik ministeris – štai ką reiškia aukštasis partinis išsilavinimas! – nepraranda nuovokos: sėda Juozapo vieton.

– Vairas yra. Važiuojam!

– Ar galima tikėtis, kad iki Velykų...

...Tamsi naktis. Tolimas kelias. Prie vairo lietuviška valdžia. Ir Juozapui staiga dingteli: o ko daugiau žmogui reik?

NESAUGŪS ŽMONĖS

Ilgus metus tarnavo Juozapas Lietuvai, prarado jaunystę ir sveikatą, bet vis dėlto susitaupė šiek tiek pinigo. Nusipirko atšvaitus. Keturis prisiklijavo prie užpakalio, du širdies srityje, po vieną – ant kaktos ir pakaušio. Atsargiai dirstelėjo pro langą ir pirmą sykį per paskutinį penkmetį nesudrebėjo rankos, neaptemo akys.

– Aštuonis kartus saugesnis!

– Ko tujen baiminies, Juozapai? – klausė pati.

Žmogus dūsavo ir ašaras braukė.

– Visko aš baiminuos. Visko reikia saugotis. Viskas yra pavojinga.

– Sėdėk namie, – ramino moteris. – Neik į Europą.

– Ne į Europą, – sakė vyras. – Į pensiją. Kad ir trumpas kelias, o pavojingas. Juk pensininkus nūnai guldo į grabą kur kas dažniau nei aukštesnę rūšį.

Moteris kaip įmanydama guodė vyrą, tvirtino, kad jam dar gerokas galas kelio, bet Juozapas į tokius žodžius tik ranka numojo.

– Nepriklausomoj valstybėj kelias greitai baigiasi. Kita vertus, gali iš sąrašų ir pirma laiko išbraukti.

– Iš kokių sąrašų? – stebėjosi ponia.

– Iš visų! – kūkčiojo vyras. – Kam aš, po teisybei, Lietuvos Respublikai reikalingas? Išbraukti, uždrausti, išmesti... Viską jie gali!

– Kvaily! – sakė žmona. – Esi nesaugus dėl to, kad nieko nemoki.

– Aš moku šnekėti lietuviškai ir laikyti rankoje šaukštą, – atkirto Juozapas. – Demokratinių tradicijų valstybėje šito ir pakaktų. Bet ne pas mus. Čia patriotas turi vaikščioti su atšvaitais, mat kitaip jo nė smulkiausias valdininkas nepastebės. Ogi stambesnis ir sutraiškyti gali.

Atsidusęs nuėjo į būdelę, o kriauklėje, kaip ir tikėjosi, rado besikabarojantį tarakoną. Gerai nusitaikęs, paleido srovę ir susijaudinęs mąstė apie tai, kad Tėvynės gynėjui visados reikia taikinio, tačiau senovės lietuviai, ko gero, didesnius darbus padarydavo.

– Kas galų gale iš to mokslo! – sušuko. – Išsilavinęs žmogus šia dien eina nudūręs galvą, o sėdi – ištiesęs ranką. Ir kiek besimokytum, nepadirbsi net blakės.

Žmona pakėlė samtį.

– O pinigus!

„Kokie mes, lietuviai... – karčiai šyptelėjo vyras. – Būtų Kūčių naktis, nueičiau į tvartą, su gyvuliais šnektelčiau...“

Vis dėlto jis nešoko, kaip paprastai, slėptis po suolu. Stovėjo, išdidžiai blykčiodamas, o į tolį nukreiptas žvilgsnis smigo anapus Lietuvos sienos. Ir nusviro moteriškei ranka: suprato, kad visa tai, ką atnešė Kovo vienuoliktoji, išnešė nariai ir muitininkai.

Juozapas peržengė slenkstį, išėjo iš namų ir pasiuntė keturias telegramas: tris sau, vieną žmonai. Buvo įsitikinęs: jeigu pats sau nepasakysi gero žodžio, niekas kitas šito nepadarys. Po keleto dienų perskaitys: „Nuoširdžiai užjaučiame...“ ir praeis melancholija. Ne sykį šitaip buvo...

Pasukęs už kampo, susidūrė su trim policininkais. Užuot kritęs ant kelių ir meldęs pasigailėjimo, kaip darydavo anksčiau, ramiai linktelėjo galva, blykstelėjo atšvaitais ir praėjo lyg niekur nieko. Nustėrę pareigūnai smuko į tarpuvartę ir tučtuojau ėmė pliektis terpu savęs.

– Kur eini, žmogau? – paklausė Juozapas atsigręžęs į dangų, mat nei kaire, nei dešine netikėjo.

– Jau greitai būsi kur aš esu, – atsiliepė šv. Kristoforas. – Nieko ten gero. Suk atgal.

– Į kurią pusę bekeliaučiau, kiekvieną rytą pabundu vis arčiau kapinių, – skundėsi Juozapas. – Reiktų gydytis, bet netikiu, kad praeis.

– Girdėjau, kažkur esąs kelias į Europą, – burbėjo Kristoforas. – Deja, nė vienas mūsiškis jo nėra matęs.

Juozapas atrėžė neturįs ten reikalų.

– Pasiliksiu, net jeigu visi išeis!

– Man, šventam žmogui, Lietuvoj nebėr vietos, – dūsavo Kristoforas. – Į Europos namus, aišku, priimtų, bet nebeturiu nė vienos kojos. Anuomet, kai užėjo dešinieji, nusprendžiau, kad kairioji nebebus reikalinga. Tiesą sakant, gėda buvo tokia remtis į laisvą Lietuvą. Po dvejų metų sugrįžo anie... Gerbdamas valdžią nebedrįsau toliau žengti dešine. Paprašiau, kad ir tą nurėžtų. Dabar studijuoju mokslinę ubagystę ir nebežinau, už ką balsuoti.

Juozapas tik ranka numojo.

– Visiems, kurie neturi žemės, nurėš kojas. Stuobrius susodins

šalikelėje, o į dantis įstatys po sidabrinį trimitą. Jie važiuos, o mes triūbysim.

Senelis dūsavo, sakydamas, kad vargu ar teisingai patriūbys, mat nebeturįs ir dantų: anuomet atidavęs į blokados fondą.

– Nedera taip aklai pasitikėti valdžia, – barėsi Juozapas. – O tuo labiau – blaškytis iš vienos kertės į kitą. Širdies klausykis, seni, – ji visuomet kairėj... – Tačiau pridūrė, jog tokį garbingą vyrą pasiryžęs paremti, padovanojo du atšvaitus ir, užsivertęs Kristoforą ant kupros, perbrido Cedroną.

Netrukus priėjo kryžkelę ir išvydo kniūbsčią lietuvį, kuris atrodė toks nelaimingas, kad Juozapas nė nepasisveikinęs atidavė porą atšvaitų. Žmogelis apsipylė ašarom ir papasakojo savo gyvenimo istoriją, tokią liūdną, kad ją girdėdami Seimo nariai būtų kvatoję tris kadencijas, net būdami opozicijoje.

...Buvo jiedu broliai, tik ne to paties tėvo ir ne tos pačios motinos. Petras gyveno pakalnėj, o Povilas ant kalno. Povilas turėjo žemės, o Petras tą žemę arė. Petras turėjo vienintelę akciją, kurią pats ir buvo pasidirbęs, o Povilas – kontrolinį paketą su sparneliais. Kitaip sakant, į juos pasižiūrėjęs ir kvailys būtų radęs dešimt skirtumų.

Povilas rūpinosi broliu: triskart per savaitę šerdavo kanopom ir ūkiniu muilu, o sykį per dieną perdavo įstatymais. Petras, neišmanydamas, kaip broliui atsidėkoti, naktimis palypėdavo ant kalno ir, lenkdamasis iki žemės, rodydavo pliką užpakalį.

Sykį, Petrui taip besilankstant, blykstelėjo žaibas. Povilas išvydo brolį, nupjovė jam užpakalį ir išmainė į orimulsiją.

Petras kreipėsi į teismą.

– Liaukis, žmogau, – barėsi teisėjas, kuriam Povilas buvo atvežęs du šimtus maišų. – Kaip tau ne gėda bylinėtis dėl tokio daikto?

O Petras šaukė:

– Man užpakalis reikalingas, mat noriu būti pats sau ponas.

Už tokius žodžius teisėjas nubaudė Petrą: konfiskavo jo žmoną ir atidavė Povilui.

Dabar Povilas turėjo dvi žmonas, o Petras nė vienos. Jam atrodė, kad tai neteisinga, todėl apskundė nuosprendį Aukščiausiajam teismui. Teisėjas, kuriam Povilas buvo atvežęs keturis šimtus maišų, ilgai svarstė, kaip nubausti Petrą – juk tas bemaž nieko nebeturėjo. Galų gale atėmė iš Petro lietuvybę ir atidavė ją Povilui.

Nūnai Povilas turėjo dvi žmonas ir dvi lietuvybes, o Petras – tik laisvę. Nusiminęs išėjo į laukus ir apskundė nuosprendį paukščiams. Paukščiai apdergė jam pakaušį, nuskrido į Povilo sodą ir ten giedojo.

Petras nebeišmanė, kam dar galėtų skųstis. Grįžo į namus ir pasikorė. Po trijų dienų jį rado pakeleivingi plėšikai, virvę pasiėmė sau, o kūną atidavė valdžiai. Policininkai tol pliekė pakaruoklį lazdomis, kol tas atsipeikėjo ir prisipažino.

Už valstybės interesų išdavimą teismas skyrė Petrui itin griežtą bausmę: devyniasdešimt devynerius metus tarnauti Povilui, dirbti jo žemę, ganyti jo gyvulius.

– Aš tiek ilgai negyvensiu! – šaukė Petras.

Už teismo negerbimą jam pridėjo dar penkiolika parų.

– Ir tavo vaikai tarnaus!

– Aš neturiu vaikų, – raudojo Petras.

Teisėjas priteisė jam dvylika vaikų.

Grįžo Petras susikrimtęs. „Iš kur aš gausiu vaikų, jei pati konfiskuota!" Pardavė savo kūną kapinių sargui, nusipirko grabą ir atsigulė. „Iš čia jau niekas nebeišvarys!"

Bet dar tą pačią naktį teismo antstolis atvežė jam dvylika vaikų. Tai buvo sumitę, dikti vyrai: vienas teisėjas, kitas prokuroras, trečias – seniūnas. Dar ten buvo keturi deputatai, o likusieji – ką tik išėję iš kalėjimo. Visi apstojo tėvą, pareikalavo lašinių ir degtinės.

– Nieko neturiu, vaikėliai, – dar giliau į žemę rausėsi Petras.

Vaikai pardavė tėvo grabą ir iškėlė puotą, kurioje dalyvavo daugel garbingų ponų iš ministerijų ir Lukiškių, taip pat Seimo pirmininkas ir šimtas keturiasdešimt plėšikų. Kai viskas buvo suvalgyta, sūnūs išvarė Petrą iš kapinių.

– Eik, tėvai, į Lietuvą laimės ieškoti.

Nusilenkė Petras ir išėjo.

– Perėjau Lietuvą skersai išilgai, bet taip ir nesuradau... – baigė pasakojimą.

– Vaikų dabar nepasirinksi, – guodė vargšą Juozapas. – Vaikai negerbia tėvų. Ko gero, taip yra dėl to, kad tėvai dar pusiau tarybiniai, o vaikai jau visai nepriklausomi ir sulaukėję.

Kristoforas buvo kitos nuomonės: tokių vaikų, kokius Petrui skyrė valdžia, galima tik pavydėti.

– Juk galėjo pakliūti bedarbiai ir inteligentai, iškrypėliai ir pastumdėliai.

Juozapas nesutiko: iškrypėlį šiandien sunku atskirti nuo deputato, o pastumdėlį nuo Prezidento...

Taip besiginčijant užslinko vakaras, o Europos vis nesimatė. Priėję dar vieną kryžkelę, išvydo ant akmenėlio raudančią senelę.

– Esu Lazdynų Pelėda. Gyvenau miške, bet vieną dieną ėmė ir išvarė marti į miestą: „Eik narių rinkti, kūtvėla!"

O rinkimų kampanija kažin kada buvo praūžusi, visi gražiausieji išrinkti ir susodinti, tik tretieji broliai giedodami skersai kraštą valkiojosi. Gailiai ūbavo Pelėda, šaukė savo sūnelį, tačiau tas, kaip visuomet, butelio dugne miegojo.

– Eik ir be nario negrįžk! – grūmojo marti.

Išėjo senoji... Ir niekas jos nepalydėjo, tik trobelė atsiduso ir dar giliau į žemę susmego.

– Sūneli! – sušuko. – Kodėl tu geri?

– Pradėjau, kai užgriuvo kolektyvizacija, – iškišęs galvą iš kakliuko, pasakojo vaikas lietuviško lino mūką, mat buvo jam baltoji karštligė, trečioji stadija, devintasis ratas. – Per penkiasdešimt metų šiaip taip išsiblaiviau. Ir še tau – privatizacija... Nėr kaimiečiui gyvenimo, motin...

Pasiekė Pelėda miestą ir nustebo: toks tas miestas buvo didelis, daug didesnis už traukinį. „Kur man narių ieškoti? Ak, aš nelaiminga..."

– Ko verki, senele? – klausė sulinkęs priemiesčio žibintas, ir ta išpasakojo jam savo bėdą.

– Kadencija įpusėjusi, visi nariai sugedę, – lingavo galvą žibintas. – Teks tau, vargšele, naujų rinkimų laukti. Šviežią ir sveiką tik tuomet galima rasti. Rink nieko nelaukdama – supūva jie per tris savaites.

– Supuvęs dar geresnis, – aiškino muitinės vartų stulpas, daugiau pasaulio regėjęs. – Trigubai naudos parneša.

– Taip ir klajoju ketvirti metai, – baigė pasakojimą Lazdynų Pelėda. – Daugel mačiau ponų, visi gražūs... Ar nematėte to, kurs andai žadėjo vesti mane į Europą?..

Juozapas padovanojo vargšei du atšvaitus.

Tuo metu šmėstelėjo kažin kas, tarytum šikšnosparnis. Tačiau būta žmogaus, tiktai tokio menko, kad skrido jis vėjo nešamas, kaip lapas. Nutūpė Juozapui ant peties ir skundėsi taip tykiai, kad atrodė: marių žuvys eiles skaito...

– Prieš keletą metų nuėjęs į Seimą paprašiau tylos.

– Negalima, – atsakė Pirmininkas.

Nusigando žmogus. „Ką tai reiškia?"

– Tylos, – suvapėjo. – Tik tiek...

Nariai sužiuro. Pirmininkas užsimojo. Žmogus apsisuko ir išdūlino pro duris. „Gausiu anava kur..."

Netoliese buvo muitinė. Dešimt sykių jis kreipėsi į muitininkus ir dešimt sykių tie atstūmė jį nuo Lietuvos sienos.

Nuvažiavo žmogus į sostinę, užėjo į viešuosius namus ir ten paprašė.

– Negalima!

Tada jis nuėjo pas Konstitucijos aiškintoją Matą. Šis pasakė, kad visi teisūs, o jam – negalima.

– Tai kas yra, – šaukė vargšas, – kad man net muitinėj ir viešuosiuos namuos neduoda?

– Yra įstatymas, – aiškino Matas. – Tamstos įgaliojimai sustabdyti. Negalima – ir kvit.

Dabar žmogus jau nebe juokais išsigando.

– Tai ką man daryti?

– Kreipkis į tautą.

Palypėjo žmogelis ant kalno ir kreipėsi į tautą. Tauta jį pasiuntė į policiją. Komisaras – į ligoninę. Daktaras – į dangų. Viešpats – ramus, lietuviškai šnekantis vyras – tik atsiduso: „Jeigu Lietuvoj Dievo nėra – tuomet viskas galima. Todėl įmanomas ir toks atvejis, kad nieko nebegalima".

– Nuo to laiko ir lakioju vėjo nešamas, – baigė pasakojimą skraiduolis.

Juozapui dingtelėjo, kad tokio nesaugaus lietuvio dar nėra matęs. Atlėgo širdis ir jis atidavė paskutinius atšvaitus.

Taip galų gale jie priėjo geležinį kelią. Ant to kelio ir sugulė. Vidurnaktį sudrebėjo žemė ir pralėkė traukinys su vasarotojais...

...Kitų metų Vasario 16-ąją mašinistui buvo įteikta Nacionalinė premija, o [illegible] isomybės aukos apdovanotos kryžiais.

ŽODŽIAI Į SIENĄ

Tai, ką dabar rašau, yra paskutiniai mano žodžiai. Po kelių valandų (o gal ir minučių) manęs nebebus. Bet lemiamą akimirką spėsiu (bent jau taip tikiuosi) įmesti šiuos lapelius į voką, švystelti pro langą... Ir jeigu pakels tą voką geras žmogus... Žmogau! Kad ir kas tu būtum, – lietuvis, lenkas, rusas, – pamiršk valandėlei tautines ambicijas, nepaleisk mano lapų pavėjui, perduok, kam reikia (gal padoresnei redakcijai, gal klebonui, o gal ir JAV ambasadai...). Tegu visi sužino.

Kas atsitiko? Nieko ypatingo. Tik tai, kas nuolat kartojasi kiekvienoje epochoje ir kiekvienoje šalyje (prisiminkime graikus, prancūzų revoliuciją...)

Mažojo žmogaus tragedija didžiųjų permainų metais.

Pradžioje buvo žodis:

– Jei nesutaisysi lygintuvo – užmušiu.

Paskui – tyla.

Neabejoju, kad savo grasinimą ji įvykdys ir padarys tai tuo pačiu lygintuvu. Žmonės nūnai labai sužiaurėję ir galabija vienas kitą brutaliausiais būdais netgi dėl menkesnės priežasties (taip pat ir be priežasties).

O kaip aš sutaisysiu? Esmi sielų inžinierius: tokie daikčiukai manęs niekados nedomino ir niekados (jeigu likčiau gyvas) nedomins.

Pasitaikydavo ir prie tarybų valdžios... Perdegs, būdavo, lemputė... Bet niekas dėl to negriebdavo savo artimo už gerklės. Kad kūrėjas (rašytojas, kompozitorius) sukinėtų lemputes! Ką jūs! Žmonės andai net pajuokaudavo: Puškinas įsuks. Ogi tai reiškia, kad visiems buvo aišku: kas jau kas, o Puškinas tikrai nesuks. Tokia mintis atrodė juokinga, absurdiška ir šventvagiška. Kūrėjas – juk jis pats šviesulys.

Tokie mat buvo laikai, kuriuos jūs nūnai linkę vadinti tamsiais.

Ūkanose paskendę tie metai... Tiesa, pažįstu vieną šeimą, kur ir šiandien viskas po senovei. Rašytoją, savo vyrą, žmona ir prie svečio pasodins, ir gardesnio valgio kąsnelį kyštels... Tikriausiai tai – meilė.

(Ar jie turi lygintuvą?)

Pirmosios minties – išmesti į šiukšlių konteinerį – atsisakiau. Kas iš

to! Daug ką reiktų išmesti, nes virtuvėj pilna pavojingų rakandų. Net paprasčiausias samtis jos rankoje atrodo kaip tomahaukas.

Žiūriu į lygintuvą, kuris štai guli ant mano rašomojo stalo, ir niekaip negaliu suprasti: kodėl tokia daugybė žmonių nūnai taip žavisi technika? Kitas pusę gyvenimo praleidžia atidaręs automobilio pryšakį (vadinasi, atkišęs žmonėms užpakalį). Knygą paskaitytų, ar ką...

Buvau ir aš atidaręs lygintuvo dugnelį (atsukau varžtelį – nieko ypatingo! Tiesa, dabar nebeužsisuka, be to, kažkas iškrito...). Ilgai žiūrėjau vidun... Aišku, kilo tam tikrų minčių. Visokie stebėjimai duoda naudos, o tikras kūrėjas ir į senus dalykus (lygintuvas tarybinis) sugeba pažvelgti naujai.

Taigi šiandien kaip niekad tvirtai galiu pareikšti: jeigu žmonės daugiau žiūrėtų vienas kitam į akis – gyvenimas būtų nepalyginamai gražesnis.

Deja! Žiūri jie vienas kitam į kišenę, į dantis arba (vėliau, jeigu spėsiu...). Štai ji sako, kad aš daug valgau. Kas be ko, šiais laikais padorus žmogus valgydamas atrodo nepadoriai. O ką daryti? Tas, kuris valgo mažai, niekada nieko gero neparašys (nenutapys, nesukomponuos). Tuo gali įsitikinti kiekvienas – reikia tik pasidairyti po bibliotekų lentynas. Kas anuomet valgė, tas ir parašė (net po keletą metrų!).

Pieštukas lengvesnis nei kastuvas, bet sunki yra teisybė. Chroniškai liesėjantis rašytojas jos negali pakelti ir ilgainiui ima nekęsti riebesnių. Kitaip sakant, jis ima burnoti prieš valdžią ir juodinti tikrovę. O juk nūnai svarbiausias patrioto uždavinys – formuoti teigiamą pasaulio visuomenės nuomonę, kurti teisingą Lietuvos viziją... iliuziją... Respubliką... (?)

(Tėvynė mūsų? Argi ne? Gal aš ir klystu, esu susinervinęs, skubu, atleiskit...)

Dar svarbesnis kūrėjui dalykas – dusyk per mėnesį išgerti.

Jei nebūčiau taip daręs – ką būčiau matęs? Keturias sienas ir televizorių. Nueičiau rytą į kontorą, o vakare ta pačia (tiesia!) linija grįžčiau namo. Ar tai – Lietuva? Kur susitikimai su įdomiais žmonėmis? Argi rasi tokį priplėkusioj kontoroj? Ar apskritai gali žmogus būti įdomus, jeigu jis neišgėręs?

O moterys! Ar kultūringas vyras, kuriam per trisdešimt, gali susipažinti būdamas blaivas? Jokiu būdu. Ne paslaptis, kad daugelis ir veda vien dėl to, kad nebereikėtų šnekėtis.

(Jeigu jie įvykdys savo grasinimą ir iki vienuoliktos nebebus galima įsigyti degtinės, demografinė situacija dar labiau susikomplikuos.)

Kaip oras, kaip vanduo kūrėjui būtini įspūdžiai, susitikimai, nutikimai. O kas gali nutikti negeriant? Ničnieko. Nebent pervažiuotų girtas sunkvežimis.

Kitaip sakant, taurelė rašytojui (kompozitoriui) yra toks pat darbo įrankis kaip kitam kastuvas, kirvis ar lygintuvas.

Bet jeigu būčiau kada nors šitaip pasakęs jai – šiandien jau neberašyčiau...

Aš negaliu lygintuvo nunešti į taisyklą, mat sėdžiu užrakintas. Ji reikalauja, kad taisyčiau pats. Aišku, ne tik dėl to, kad išlaidos, – tiesiog nori mane pažeminti.

To aš nebijau. Ujamas ir niekinamas kūrėjas kaip tik ir gali šį tą nuveikti (nūnai jau visi pripažįsta, jog nelaisvės metai buvę aukso amžiumi). Galėčiau sėdėti ir knebinėti – tegu sau juokiasi. Betgi žinau: juokais nesibaigs.

Bėgti? Bet ar toli nubėgsi? Šiandien juk nestovėsi paplentėj su ištiesta ranka. Jei kas ir pavėžėtų – nebent iki artimiausio miškelio... Tik filmuose būna: pasprunka herojus nuo persekiotojų ir bematant sutinka žavingiausią būtybę, kuri ir paslėps, ir visa kita... O gyvenime... Gal ir paslėps, bet po to jau niekas ir niekuomet tavęs neberas. Arba: įlįsi pats kur į šiaudus – ateis ūkininkas ir nukneibs šakėmis. Praėjo tie laikai, kai galėjai pasibelsti į duris ir paprasčiausiai paprašyti puodelio pieno...

Pranešti policijai? Policininkas virtuvėj būtų gerai, tačiau kiek suvalgys? Kita vertus, kol būsi gyvas, vargu ar policija kreips į tave dėmesį.

Yra dar vienas kelias, dar vienas būdas ne tik išlikti, bet ir įsitvirtinti. Šiandien juo žengia patys narsiausi Lietuvos sūnūs ir dukros... Sunku, sako, tik pirmąjį sykį...

Bet... Esu inteligentas, tad vargu ar pavyktų vienu smūgiu pakloti. Susinervinsiu, ims rankos drebėti... O ir kokiu instrumentu? Aš įgudęs darbuotis tik šaukštu ir parkeriu.

Temsta... Netrukus ji pareis, ir mane vis labiau kausto baimė: už langų kaukia vėjas, lanksto medžių viršūnes... Žūti dėl kažkokio lygintuvo... Kaip tai niekinga! Žmonės dėl idėjų žūdavo... Kada tai buvo?

Ak, taip, tada. Prisimenu...

...Prisimenu, kaip pabundu šeštą ryto ir giedu. Į sieną beldžiasi kaimynai ir rėkia:

– Nutilk, asile!

Einu į komisariatą ir skundžiuos:

– Giedojau Lietuvos himną, o kaimynai liepė nutilti. Ir dar asilu apšaukė.

Pareigūnai ilgai ir nuobodžiai klausinėja: pavardė, profesija, išsilavinimas, teistumas. Bet, išskyrus pavardę, nieko neranda.

Pataria eiti namo ir nekreipti dėmesio.

– Atseit valia giedoti?

Jie susižvalgo, tariasi.

– Giedok.

Vis dėlto aš nusprendžiu: gana. Nenoriu niekam būti našta. Bet kai šeštą valandą per radiją pasigirsta himno garsai, aš vėl viską prisimenu... Tas dienas ir naktis... Rytus... Kaip mes pabusdavome ir kaip mes keldavomės... Kaip eidavom ir stovėdavom... Tą brolybės jausmą... Ir galvoju apie tuos, kurie nebeatsikėlė, ir apie tuos, kurie nūnai uždaryti tarp keturių sienų, apkrauti smėlio maišais... Ir negaliu negiedoti.

Vėl tas pat.

– Ar liausies bliovęs?

Vėl einu į komisariatą, vėl skundžiuos.

– Nebegiedok, – pataria.

– Atseit draudžiama?

– Nedraudžiama, bet...

Ir ima kalbėti apie taikų sambūvį, darbą ir poilsį, šiuolaikinės statybos bei izoliacijos problemas.

– Negaliu negiedoti, – sakau.

Tada man pasiūlo kreiptis į dispanserį. Taip ir padarau. O ten dar ilgiau kamantinėja.

– Kartais įsivaizduojate, kad esate gaidys?

– Niekados! - atkertu. – Aš - Tėvynės gynėjas.

Man paaiškina, jog tai bemaž tas pat.

Paskui pamatuoja spaudimą ir liepia iškišti liežuvį. O pabaigia procedūrą tokiais garbę ir orumą įžeidžiančiais žodžiais:

– Geriate iki dugno?

Atrėžiu, jog šeštą ryto – niekados!

Tada liepia nusimauti kelnes. Pasipiktinęs noriu išeiti, o durys – be rankenų...

...Taigi! Netgi tais šlovingais laikais, kurių jautresnis žmogus negali prisiminti be ašarų, – net ir tada ne visi suprasdavo, kas yra polėkis ir įkvėpimas. Ar ne tada ir pasikeitė kelio kryptis, prasidėjo tas optimistiškas žygis žemyn? Ar verta stebėtis, kad šiandien daugeliui atrodo, jog remontuoti reikia lygintuvą ir spyną, tik jau ne sielą?..

Man pačiam lygintuvas nereikalingas. Aš galiu vaikščioti (ir vaikštau!) nelygintais drabužiais. Taip pat esu įsitikinęs, kad spindėti turi akys, o ne batai. Tuo tarpu dažnam jos suspindi tik išvydus ne vietoj padėtą daiktą (kėdę, fabriką, žemės gabalą...)

Laiptinėj sudunda žingsniai, ir man visai nupuola širdis. Šokti pro langą? Tryliktas aukštas...

Ką gi. Paprasčiausiai sėdėsiu prie stalo ir žiūrėsiu jai tiesiai į akis. Nejaugi vis dėlto pakils ranka prieš beginklį ir bejėgį nesipriešinantį žmogų?

(„Nenusigąsk, vien tikėk!“ *Mk 5, 36*)

Niekai! Ką aš noriu apgauti? Juk puikiai žinau: pakils! Ne sykį yra pakilusi. Be jokio įspėjimo, klastingai, it pikčiausias priešas, iš užnugario... Bene prieš Velykas taip vožė su knyga per pakaušį, kad akyse pažaliavo. Beje, su mano paties parašyta knyga. Aišku, tyčia. Kad man skaudėtų ne tik kūną...

Nieko nuostabaus. Juk seniai nebėr pagarbos spausdintam žodžiui. Ką kalbėti apie grožinį raštą, jeigu niekas nebereaguoja net į skundus! Beje, pagarba knygai ir smuko būtent tada, kai iš parduotuvių dingo skundų knygos.

Nūnai jei žmogus dar skaito, tai tik tokias knygas, kuriose apie tą dalyką...

Aš nesmerkiu. Aš suprantu: apatinė dalis (kaip, beje, ir daug kitų daikčiukų) mūsų visuomenėje ilgai buvo slepiama. Tad suprantama, jog dabar, nukritus uždangai... Visa tai, kas po paslapties skraiste... ir t. t.

Nors daugelis, įtariu, buvo regėję ir iki Kovo 11-osios...

Aš pats niekados netapsiu madingas ir populiarus vien dėl tos priežasties, kad žmogaus galva man gražesnė nei užpakalis. Galbūt tai tarybinio auklėjimo pasekmės, gal gripo komplikacijos, o gal aš ne viską ten suprantu...

Bet taip yra.

Savo raštuose vaizdavau žmogų einantį, o ne gulintį. Po darbo dienos jis nueidavo į miegamąjį, tačiau tuom skyrius ir baigdavosi...

Tarp kitko, vis dažniau pagalvoju, kad anuomet buvo slepiami dalykai, kuriuos iš tikrųjų ir dera slėpti. Bent jau nuo mūsiškių. Kitur gal žmonės kitokie, bet mūsiškis ir gerą daiktą bematant pagadins.

Laisvė – taip pat vienas iš tokių dalykų. Juolab kad ne visiems aišku, kas tai yra. Paklausk pirmo pasitaikiusio – veblens nei šį, nei tą: važiuoti kur nori... šnekėti ką nori...

O kas dar?

Tyla.

Beje, kur važiuoti? Ką šnekėti? Ar protingam žmogui tatai pridera? Ir kas galų gale kiaules pašers?

Anei aš važiuoju, anei šneku. Užtat peržvelgęs savo gyvenimą, nerandu nieko, dėl ko reiktų gailėtis.

Gal dėl to man staiga tampa ramu, nors jau girdžiu: rakina...

Tuojau įeis...

Likite sveiki, brangūs Lietuvos žmonės. Džiaukitės, tobulinkitės, būkite vieningi, taikiai gyvenkite. Galiausiai atsiverskite ir pakeiskite gyvenimo būdą. Už viską dėkokite valdžiai, pakluskite Vyriausybės paraginimams, susilaikykite nuo visokio blogio. Saugokite ir slėpkite vieni nuo kitų laisvę ir neprik...

ŠEIMOS DAKTARAS

Nepažįstamo žmogaus pasakojimas

Metų metais trainiojomės apie Darbo biržą, bet kiekvieną rytą laukdavo ta pati ceremonija: lygiai šeštą valandą atsiverdavo durys, pasirodydavo Prezidentas ir du patarėjai. Vienas iškeldavo vėliavą, kitas ištempdavo dumples. Prezidentas užtraukdavo:

– Lietuvatėvy!..

Giedodavo plonai, bet laisvai, nukąsdamas šaknis, tačiau palikdamas galūnes. Mūsiškiai – keli tūkstančiai vargetų iš aplinkinių parapijų – stovėdavo nudūrę galvas.

Paskui trijulė nusilenkdavo ir dingdavo už durų, kurios, žinojome, vėl atsivers tik po dvidešimt keturių valandų...

Tačiau tą rytą buvo kitaip. Kai patarėjas suskliaudė dumples, Prezidentas pakėlė ranką it laiminantis Kristus.

– Ponai! Noriu pranešti jums džiugią naujieną.

Mūsiškiai krūptelėjo. „Išveš į Panerius ir sušaudys“, – šnibštelėjo kažkuris, ir ta žinia žaibo greitumu apskriejo minią.

– Broliai! – sukliko liesas inteligentiškas vyras. – Gelbėkitės!

Bėgti? Kur ten! Kai kurie vos kojas pavilkdavo...

Puolėme ant kelių. Ir bemaž vienu metu, lyg atodūsis, lyg aimana iš tūkstančių įdubusių krūtinių išsiveržė „Marija...“ Dievaži, niekada nebuvau girdėjęs taip galingai, taip šiurpiai skambančios giesmės. Neturiu nei klausos, nei balso, bet neištvėriau: rėkiau kaip skerdžiamas, kaip virgilijus, kaip išprotėjęs.

– Mes, vargstantys žmonės, maldaujam malo-o...

Prezidentas kantriai klausėsi, sukryžiavęs ant krūtinės rankas. Paskui sušuko:

– Darbo yra!

Širdininkai krito į dulkes. Likę gyvi susižvalgė. Visi, matyt, pagalvojome tą patį: žodis yra ginklas. Tas niekšas nori mus pribaigti.

O jis šypsojosi.

– Eidami civilizuotu keliu, toli nenueisime. Jūs neturite darbo, o tūkstančiai vargšų nesulaukia pagalbos. Ištikus nelaimei, policininko

ir šeimos daktaro neprisišauksi. Laimei, Vyriausybė rado išmintingą ir beveik nieko nekaštuojantį sprendimą. Eikite ir dirbkite. Guminę lazdą ir pirmosios pagalbos vaistinėlę gausite nemokamai.

Nežinau kodėl, tačiau daugelis mūsiškių pasirinko policininko karjerą. O man atrodė, kad pakelti žmogų – garbingesnis užsiėmimas nei spardyti gulintį. Paėmiau vaistinėlę.

– Ar bus kokie nors kursai?

– Jokių kursų nebus. Jums pakanka žinoti, kad liga yra tarpinė būsena tarp sveikatos ir mirties.

– Koks uždarbis?

– Medicinos paslaugos pas mus nemokamos. Tai reiškia, kad iš biudžeto gydytojas negaus nieko. Tačiau Vyriausybė daro ir toliau darys viską, kad žmonės sirgtų kuo dažniau. Argi šito nepakanka? Turėkim, ponai, sąžinės!

Toliau jis kalbėjo bendromis frazėmis: „Šiandien jūs išeinate į gyvenimą...“ „Šiandien, kai viskas privatizuota, vienintelis lietuvio turtas – sveikata...“ Bet aš jau nesiklausiau. Apgrabaliojęs kišenes, neradau nė cento, todėl beveik iš karto pasijutau, anot Kudirkos, daktaras esąs...

...Ir vis dėlto pirmą sykį eidamas pas pacientą jaudinaus. Ką aš žinojau apie ligas ir jų profilaktiką, o tuo labiau – pirmąją pagalbą? Beveik nieko. Kažkada mačiau filmą „Niekas nenorėjo mirti“, bet jo turinys seniai buvo išgaravęs iš galvos. Žinojau, kad geriausias vaistas – žodis, bet giliai širdy slypėjo įtarimas, kad lazda – dar geresnis. Iš paties paciento vargu ar sulauksi pagalbos – daugelis puikiai išmano, kas dedasi Vidurinėj Azijoj, o kas jo nuosavuose viduriuose – ničnieko.

Vos įžengiau į tuos namus, kažkokia moteris stvėrė už rankos.

– Daktare! Jis miršta!

Žengiau atatupstas. Kažkodėl buvau įsitikinęs, kad mane, kaipo jaunąjį specialistą, kvies – bent jau pirmus tris sykius – tik pas nesunkų ligonį: širdies reikalai, moteriškos ligos (nežinau, ar tai tas pats). Ir tik po to, kai jau turėsiu daugiau įgūdžių, bus galima imtis mirtininkų ir bepročių.

Būčiau apsisukęs ir išbėgęs, bet moteris nepaleido rankos. Tempte nutempė į kambarį, nosin trenkė šlykštus vaistų dvokas. Laimė, užuodžiau ir kitą: keptos – su česnaku ir mairūnais – vištienos. Supratau, kad pasiliksiu, ir atsisėdau už stalo.

Moteris man kažką rodė. Įsižiūrėjęs pamačiau sofą ir ten išsidrėbusį numirėlį. Man pasivaideno, kad jis krustelėjo. Nejučiom surikau ir pašokęs įsikibau į moters sijoną.

– Daktare, – klausė ta, – ar jis gyvens?

Tie žodžiai galėjo reikšti tik viena: numirėlis dar gyvas. Linkstančiom kojom žengiau artyn ir patikrinau pulsą. Jo nebuvo. Tačiau, galimas daiktas, ieškojau ne ten, kur reikia: juk niekada šito nebuvau daręs.

– Ką jis valgė?

– Vištienos.

– Ar dar liko?

Ji linktelėjo. Paprašiau, kad atneštų. Moteris išėjo, o aš atsargiai stebeilijau kūną, pasitraukęs keletą žingsnių atgal, mat buvau girdėjęs, kad numirėlis turi papratimą stverti gyvąjį už kojos. O gal jis ir gyvas? Pulso nėra, bet gal plaka širdis? Ar tie dalykai susiję? Nežinojau. Tačiau net jei širdis sustojus, smegenys kurį laiką dar sukasi, tad velniai žino, kas tokiam gali šauti į galvą.

Grįžo moteris, nešdama lėkštę su geru gabalu kulšies, kuri iš vieno galo buvo apkandžiota, bet kvepėjo neapsakomai gardžiai.

– Zenonas atsikando... Paskui pakėlė šaukštą ir – aukštielninkas...

„Dievaži, keistas, – pamaniau. – Į šaukštą įsikibęs, aš niekados nepargriūčiau.“ Pasakiau, kad privalau paimti mėginį, ir kibau dantimis į kulšį. Kurį laiką sąmonė tartum išsijungė: nieko nebemačiau, nieko nebegirdėjau.

Matyt, atrodžiau liguistai, nes kai išgraibęs lėkštę pakėliau akis, moteris spoksojo į mane išsigandusi.

– Viskas gerai, – burbtelėjau. – Maistas nėra užnuodytas.

– Ar jis gyvens, daktare?

Ko gero, šį klausimą ji uždavė nebe pirmą sykį. Dabar aš atidžiau pasižiūrėjau į tą moterį. Viešpatie, kokia ji buvo graži! Akys mėlynos, veidas išblyškęs, o rankos... Rankos drebėjo. „Ko ji taip nervinasi?“ – nustebau. Jaučiausi sotus ir man norėjosi rūkyti, klausytis geros muzikos ar net pačiam padainuoti.

Ir staiga toptelėjo: bene pati ir bus savo vyreliui ką pakišusi? Buvau girdėjęs, jog dabar dažnai šitaip pasitaiko. Įsivaizdavau, kaip jai neramu, ypač jeigu tai pirmas vyras. Pasakęs, kad gyvens, galėjau tą nelaimingąją visai sugniuždyti.

– Pulso šiuo metu nėra...

Kaip tyčia po tų žodžių Zenonas atmerkė akis ir priekaištingai pažvelgė į mane. Sumišęs ėmiau krapštytis vaistinėlėje, plūsdamas save, kad iš anksto neperžvelgiau, ko ten prikrauta. Buteliukas, žirklės, druska, pipirai, plaktukas... Kam visa tai? Žinojau, kad druska dezinfekuoja žaizdas, o pipirai padeda nuo visų ligų. Vis dėlto buvo aišku, kad vaistų mažai. Susinervinau, net rankos sudrebėjo. Regis, buvau apgalvojęs, kaip elgsiuos pas ligonį, kad įgyčiau pasitikėjimą ir klientūrą: kyštelsiu termometrą, paplepėsim apie orą ir sportą, apie moteris ir Lietuvos viziją. Paskui paprašysiu, kad parodytų liežuvį ir piniginę (nebuvau apsisprendęs, katrą pirmiau). O štai stypsau kaip stuobrys ir nežinau, ką daryti.

Laimė, vyriškis netrukus vėl užsimerkė. Iš tiesų sakau: jis man patiko. Lieso, inteligentiško veido, lyg mėnesį būtų marintas badu, o svarbiausia – niekuom nesiskundė. Dievas mato, kad aš norėjau jam padėti. Moteris palietė man alkūnę – tarsi elektros srovė nupurtė. Pažvelgiau jai į akis ir bematant pamiršau ligonį: tokios buvo tos akys!.. Įžvelgiau josc ir švelnumą, ir kažin kokį pažadą. Ir, be abejo, ta moteris pasitikėjo manimi.

Švelniai suėmiau ją už rankų.

– Tai ką darysim?

Tuo metu staiga atsivėrė durys, įlindo kažkokia senė, švapsėjo nei šį, nei tą.

– Vaikas šįryt buvo toks linksmas...

Nejučiom šyptelėjau: prieš mirtį kiekvienas pralinksmėja. Bet senei šito nederėjo sakyti. Todėl tik pažvelgiau į jaunąją ponią ir nežymiai linktelėjau galva.

– Tai nėra apsinuodijimas, – tariau stengdamasis, kad balsas skambėtų kuo įtaigiau.

Sėdėti susidėjus rankas buvo nepadoru. Sena ragana kažin ką pamanys. Išsitraukiau iš vaistinėlės buteliuką ir suvarvinau vyriškiui į abi šnerves kažin kokio skystimo. Tai buvo vienintelis veiksmas, kurį galėjau atlikti pakankamai kvalifikuotai.

Paskui pakraigaliojau ant laikraščio skiautės nežinia ką, specialiai neįskaitomai, kaip buvau matęs darant gydytojus.

– Šitie labai padeda. Triskart po valgio, – stūmiau senę pro duris. – Dar paprašykite EBSV grupės vitaminų, – pridūriau trokšdamas, kad ji kuo ilgiau negrįžtų. Tikėjaus, kad tokių vitaminų vaistinėj – bent jau artimiausioj – nebus.

Pagaliau mes vėl likom dviese, neskaitant ligonio. Pasvirau artyn, bemaž liesdamas lūpomis jos žavingą ausį.

– Šitas paveikslas vadinasi „Šventojo Antano gundymai".

Nežinau, kodėl taip pasakiau, bet kažkoks paveikslas viršum mirštančiojo galvos iš tiesų kabojo.

Deja, tuo metu vėl atsivėrė durys. Šįsyk įėjo vyras: plačiausių pečių, per didumą net sulinkęs. Man pasirodė, kad moteris pralinksmėjo, išvydusi tą drimbą.

– Pašaliniams draudžiama!

– Rapolas šeimos draugas!

Man taip ir nudiegė širdį. „Mat kaip! O aš, kvailys, pamaniau... – Dabar jau bemaž su neapykanta dėbtelėjau į jaunąją ponią. – Tai šit kas tu per paukštė... Ką gi, dabar aš darysiu viską, kad tavo vyrelis gyventų." Atsistojau ir ėmiau energingai minkyti jo krūtinę.

– Ką čia da-ar...? – kriūktelėjo nelaimingasis.

– Dirbtinį kvėpavimą.

– Aš kvė-ė...

– Daktaras geriau žino, – atrėžiau. – Gal kiek ir kvėpuojate, bet širdis – stovi!

– Stovi! – sukliko moteris. – Širdis?

– O kas, jūsų manymu, jam turėtų stovėti? – šaltai paklausiau. – Juk jis ligonis!

Ir dar smarkiau kočiojau Zenoną. Tas ėmė muistytis ir silpnu balsu rėkti.

– Girdite? – šyptelėjau. – Tarp kitko, tuoj bus dar geriau.

– Vadinasi, pavojus praėjo?

– Žiūrint kam, – atsakiau. – Skrodimas parodys, kas jam iš tikrųjų...

– Skro... – moteris užsidengė veidą, Zenonas žagtelėjo, o Rapolas žengė artyn.

Šeimos draugas, kaip minėjau, buvo tikrai neeilinių pečių asmenybė, ir man staiga tapo aišku, kam vaistinėlėj plaktukas.

– Ko gero, teks persodinti inkstą. Ar jūs pasiryžęs, gerbiamasai?

Rapolas vėpsojo pastėrusiom akim.

– Žmogus turi du inkstus, – aiškinau, nes tą bemaž tikrai žinojau. – O pakanka vieno. Jūs, aišku, norite skeryčiotis su abiem? Šitas nelaimingas žmogus tegu sau... Bet juk esate draugas? O gal aš klystu? Gal jūs ne jo, – pabrėžiau paskutinį žodį, – draugas?

– Sakėt, širdis...

Su panieka nužvelgiau tą poną.

– Nesijaudinkite. Jūsiškė netiks, mat kraują ne į tuos organus varinėja.

– Gal klystate, daktare? – veblenо moteris.

– Deja, suklydote jūs, ponia. Be kita ko, ligonis neteko daug kraujo.

Tiedu susižvalgė.

– Vidinis nukraujavimas nerviniu pagrindu, – paaiškinau. – Jis daug kentėjo. Tačiau kas jį kankino? Tą turės išaiškinti teismas.

– Niekas jo nekankino, – ne visai tvirtai pareiškė Rapolas, dirstelėjo į laikrodį. – Turiu eit, Izabele.

Sugniaužęs plaktuką, pastojau kelią.

– Tikriausiai suprantate, kad judu esate pagrindiniai įtariamieji. Aš neleisiu manipuliuoti žmogaus gyvybe... Hipokrato priesaika... Demokrato priesakai... Prisipažinkite!

Ligonis ėmė blaškytis, grabalioti rankom. Moteris bruko jam stiklinę.

– Nesityčiokite nors paskutinę valandą! – sušukau. – Jis ieško šilumos. Bet jos čia nėra. Ir galbūt niekados nebuvo. Kodėl jis toks liesas? Zenonai! Ką jie su tavim padarė?

Zenonas tylėjo. Kad ir kaip buvo nemalonu, pražiodinau ir ėmiau tempti liežuvį. Tuo metu grįžo senė.

– Klausykis, motin! Dabar tavo sūnus viską pasakys.

O tas tylėjo. Toks pašoko apmaudas, kad nedaug trūko, – būčiau suskaldęs plaktuku jo makaulę. Senė griebė už rankos.

– Ar jis gyvens, daktare?

– Ar jis turi pinigų? – riktelėjau netekęs kantrybės.

– Nieko neturi...

– Vadinasi, jam silpnaprotystė. Liga nepagydoma ir progresuojanti.

Visi nusilenkė.

– Ar jis gyvens? – sušukau retoriškai, nesikreipdamas į nieką. – Ar gali žmogus gyventi po viso to, kas įvyko?

Ir išėjau. Laukė dar keletas pacientų. Darbas sunkus, o atlygis... Bet argi mes, medikai, dėl pinigų? Padėti žmogui! Kas gali būti gražesnio? Ne visuomet tai įmanoma, bet mes tikime, kad vienąsyk mirtis bus nugalėta. Ir sužaliuos lazda. Ir Seime baltos obelys žydės.

RAMŪS LAIKAI (1)

Petras K. žiūrėjo į lubas, mąstydamas, kad musės gyvenimas – toks pat kaip ir žmogaus: prie tikslo, įkyriai zirzdama, jinai veržiasi ne tiesiai, bet zigzagais ir nurimsta tik pasiekusi pamazgų duobę. O kad musės nūnai paprato slankioti žemyn galva – argi tai neprimena mūsiškių žygio į Europą?

Magistralėse griaudėjo sprogimai, ir jis užvėrė langą. Niekas jau seniai nebesidomėjo, nei kas sprogdina, nei ką, nei kodėl. Nebent jei kurią dieną negriaudėdavo, jautresnės sielos pilietis, žiūrėk, ir susinervindavo: ar neatsitiko kas Lietuvoj?..

Betgi daugelio veiduose regėdavai vien abejingumą ir nuobodulį. Kieno bepaklaustum: „Kas naujo?" atsakys: „Nieko". Nenuostabu, kad ėmė kilti gamyba: nebeišmanydami ko griebtis, žmonės vis ilgiau rymodavo prie staklių...

Išėjo kieman. Smėlio dėžėje dvi mergytės net įsiręžusios plėšė drugeliui sparnus, o tarpuvartėje pulkas berniukų spardė kiemsargį.

– Ma-a!.. – šaukė mažylis. – Kodėl jis nebekruta?

– Išmeskit į konteinerį. Kitą paimkit.

Skverelyje, prie Laisvės paminklo, trys paaugliai prievartavo senutę policijos mašiną. Būrys vyrų, gurkšnodami alų, vėbsojo padėrusiom akim. Jis tik atsiduso prisiminęs, jog prieš gerą dešimtmetį apie tokius dalykus net laikraščiai parašydavo. Piliečiai diskutuodavo, nervindavosi...

Trečiajam aukšte buvo plėšiamas butas. Inteligentiškos išvaizdos ponas, matyt, buvęs kompozitorius, pro langą leido žemyn virve paristą fortepijoną, du jo bendrai lūkuriavo sunkvežimyje.

– Reikia, vyrai, pagalbos?

– Baigiam, – braukdamas prakaitą atsiliepė vyresnysis. O kitas, visai dar jaunutis, juokdamasis tarė:

– Vos ant kojų bepastoviu, dėde. Šiandien jau penktą!..

– Patrūksi, vaike, – lingavo galvą Petras. – Paskui skųsies, kad Lietuvoj nuobodu.

Iš tiesų jis pajuto pagarbą tam jaunuoliui, kuriam, matėsi, net paprasčiausią butą plėšti dar buvo smagu. Daugelis jo bendraamžių

nuobodžiaudami šlaistėsi gatvėmis, tik retkarčiais tingiai baksteldami peiliu neatsargiam praeiviui. „Nejau ir šitas mitrus jaunikaitis spindinčiom, smalsiom akim netrukus taps toks?“

– Šūktelk, dėde, policininką, – paprašė jaunuolis. – Gal pašaudys...

„Prisižiūrėjęs senų filmų“, – atsiduso Petras. Bet jaunuolio entuziazmas jam patiko. Dėl to, išvydęs kažkur sliūkinantį pažįstamą įgaliotinį, parodė jam plėšikus.

– Nėr kada! – kratėsi tas. – Einu kyšio imti.

– Rankos dreba, – šyptelėjo Petras. – Gal per daug didelius imi?

– Kur ten! – mojo ranka policininkas. – Juk esu tik kapitonas. Bet kai sumeti krūvon... Nieko. Gyventi galima.

– Visur dabar su kyšiais prastai, – ramino Petras. – Betgi svarbiausia ne materialinis, o moralinis atpildas. Imti turi būti smagu. Kitaip aš nematau prasmės.

– Darbas, ir tiek, – atsakė policininkas. – Tai anksčiau būdavo... Nubundi rytą ir taip norisi kyšio, kad sienom lipi... O dabar... Viskas kartojasi, dėde. Kokia ten prasmė... Kartais atrodo: mestum viską... Bet šeima...

„Ir šitas jau nusivylęs, – dingtelėjo Petrui. – Idealus praradęs...“

– Einam sykiu, – siūlė policininkas. – Duočiau palaikyti. Manding, seniai nebesi rankose turėjęs?..

– Seniai, – atsiduso Petras. – Betgi ne taip ir imdavom. Mūsų laikais, būdavo, paimsi vieną ar du sykius per ketvirtį... Paskui savaitę pasipūtęs vaikščiosi... Tokius, kur keturis, penkis paimdavo, ant pirštų galėjai suskaičiuoti. Su didžiausia pagarba jaunimas žiūrėdavo. O šiandien!.. Kyšis ne šventė, o kasdienybė. Kur tai matyta? Nieko gero iš to nebus.

– Teisybė, dėde, – pritarė vaikinas. – Nebėr romantikos.

– O būdavo, – grimzdo į prisiminimus Petras. – Apsirengsi baltais drabužiais, tris dienas atgailausi, kūną marinsi... Tik po to jau... Ir kiek elegancijos! Juk duodavo tik specialiai tam skirtose vietose, prie žvakių... Ir ne taip kad šliūkšt į kišenę, ir baigta. Ne! Tau duoda, o tu vaidini, kad neimi. Rymai sau prie židinio, kodeksą vartydamas. O dabar! – kėlė balsą susinervinęs, kaip visada panašiais atvejais. – Merijose, ministerijose, pasieniuose... Kaip šunys.

Apsiblaususios įgaliotinio akys nušvito. Jis tempė Petrą už alkūnės.

– Einam, dėde, parodysi...

– Nebe tas amžius, – purtė galvą tas. – Be to, noriu žvilgtelti, kaip pilį sprogdins.

– Nieko negirdėjau! – piktinosi vaikinas. – Mes, policininkai, visada viską sužinome paskutiniai.

– Bijo, kad trukdysite. Užtat niekas ir nesako jums.

– Kada mes trukdėme!..

– Būdavo, – tarė Petras. – Jaunas esi. Neatmeni.

– Metas, – tiesė ranką policininkas. – Pavėluosiu – kitam atiduos.

– Imk kyšį su pirštinėm, – pamokė Petras. – Pūslių nepritrinsi.

– Kai pasensiu, – šyptelėjo vaikinas. – Plikom rankom vis šioks toks sportas...

Petras dirstelėjo į laikrodį. Valanda iki sprogimo. „Užeisiu pas Motiejų Fiodorovičių šachmatais palošti." Vertino tą žaidimą dėl kombinacijų ir iš anksto neatspėjamų variantų gausybės: viso to, ko nūnai stigo gyvenime, riedančiame surūdijusiais, tačiau tiesiais bėgiais.

Motiejus Fiodorovičius Pampersas drybsojo ant grindų, iš prapjauto pilvo laukan virto garuojančios žarnos. Žmona, pasikaišiusi sijoną ir plūsdamasi, grūdo jas atgal.

– Vėlek tas pats, – raukėsi Petras. – Kaip jums ir nenusibosta? Mažvaikiai.

Moteriškė dėbtelėjo baltomis, nubraukė prakaitą.

– Bakstelėjau porą sykių peiliuku. O tas, matai, žarnas išvertė! Kad mane paerzintų... – apsipylė ašarom. – Visada šitaip!..

– Kimšti negalima, – mokino Petras. – Žarnas reikia apdengti švariu marliniu tvarsčiu ir gabenti gydymo įstaigon.

– Dar ko! – riktelėjo moteriškė. – Pagulės, ir praeis.

Iškračiusi iš stiklinaitės saują tarakonų, prisikliukino artipilnę, maktelėjo.

– Švarus daiktas. Pati andai išvarvinau iš senų kojinių.

– Da-a-ak!.. – klykė Motiejus Fiodorovičius. – Ta-ar...

– Še, – tiesė vyrui stiklinę. – Mostelėk, ir užsirauks. Myliu tą bestiją, – sakė Petrui. – Bet nervų man tegu netampo!

Vyras stūmė šalin stiklinę, burbuliavo kaži ką. Moteris sunerimo.

– Negeria. Matyt, galvoj negerai. Jonai! – šūktelėjo sūnų, kuris, pasistatęs kampe tekėlą, kirvį galando. – Ar turi laiko? Gal nuvežtum tėvą?

– Taigi taigi, kaipgis! – atsiliepė Jonas. – Nėr mat man kitų reikalų! Šamo laukiu. Reketuoti aisma.

– Policijai skambinti? – svarstė moteriškė. – Tik tu man žiūrėk! – pagrasino vyrui. – Sakyk, kad traukinys pervažiavo.

– Motin! – riktelėjo sūnus. – Jokių policijų! Žinau aš juos. Užsimanys eiti su mumis į reketą. Paskui dalinkis...

– Kaip jau tu pasakysi, sūneli, – tūpčiojo motina. – Darbštus vaikis, – didžiuodamasi kalbėjo Petrui. – Penkioliktus eina, o reketuoja net šnypšdamas.

– Matau, kad ne į tėvą, – juokėsi Petras.

– Į tėvą, – juokėsi ir moteris. – Tik ne į Motiejų.

Petras palinko prie sužeistojo.

– Gal sulošiam šachmatais, Fiodorovičiau? Vis tiek neturi ką veikti.

Tačiau tas tik skystai pirstelėjo, o daugiau nieko nepasakė. Petras įsižeidė ir atsisveikino.

– Ilgai taip nelaikykit, – pamokė. – Juk šiandien pirmos kategorijos sprogimas. Gali svečių būti. Negražu.

– Ačiū Dievui, krosnis yra, – guodėsi moteriškė. – Monolite gyventume, tai būtų problemų...

...Gedimino pilis buvo ką tik nudažyta ir išdabinta girliandomis. Iš tolo švietė pagerintų tonų Trispalvė. Katedros aikštė, Sereikiškių parkas ir kažkada čia klestėjusio „Lietuvos aido" griuvėsiai – visur nubarstyta rožėmis ir cinamonu....

O žmonių kiek! Vyrai juodais kostiumais, ponios išsipusčiusios, išsikvėpinusios, net žadą traukė. Visur buvo justi giedra nuotaika, jaudulys, permainų laukimas – dalykai, kurių Petras seniai nebepatirdavo. Nieko nuostabaus: sprogstantys tiltai, portfeliai, automobiliai – visa tai buvo įgrisę iki gyvo kaulo.

Aplinkui pilį ir ant jos šmirinėjo pečiuiti vyrai odinėmis striukėmis. Vienas, pastvėręs garsiakalbį, skardžiai rėkė:

– Ponai! Svečiai! Nelipkit ant kalno. Arba nesprogdinsim.

Priekiniai traukėsi, bet iš centro plūstančios minios stūmė juos atgal.

– Kas čia darosi?! – girdėjosi sunerimę balsai. – Ką jie sau galvoja?!

– Sako, pažymos reikia!..

– Iš poliklinikos?..

– Iš policijos!..

– Kur kapų sargas? – klykė kažkas. – Sako, artyn leis tik tuos, kurie jau turi vietą...

– Chamizmas!

Kilo panika. Kažkas nualpo, kažką sutrypė. Žmogus su garsiakalbiu šaukė, neva jokių pažymų nereikia, bet esąs Vyriausybės nustatytas aukų skaičiaus maksimumas, ir visų norinčių jie negalį leisti artyn.

– O kuriems galima? Pagal kokius požymius?

– Niekšai! Pagal pažintis...

– Katrie pinigų turi, tie visur praeis...

– Nėr teisybės! – šaukė Petrui į ausį žilas seneliukas gumine koja. – Koks tatai sprogimas, jei nebus aukų?

– Bus! – ramino Petras. – Jie nedrįs nepaisyti viešosios nuomonės.

– Aš maniau, kad sprogdina organizuotos nusikalstamos grupuotės, – nusivylusi šūkčiojo Ponia su šuniuku. – O jie, matai, šneka apie Vyriausybės nustatytus maksimumus! Ką tai reiškia?

– Argi ne Vyriausybė yra geriausiai organizuota nusikalstama grupuotė? – klausė Petras. – Bet, po teisybei, aš nežinau. Paskutinėm dienom neskaičiau spaudos.

– Tegu sprogdina kas nori! – skeryčiojosi seneliukas. – Man tik svarbu, kad gražu būtų. Klausykis tamsta! Iš pradžių blyksteli, paskui driokseli, – čia seneliukas truputį driokstelėjo. – Ir dūmai urduliais aukštyn... O tuose dūmuose – kojos skraido!..

– Gražu, – linktelėjo Petras. Tačiau Ponia su šuniuku tempė jį už rankos ir aiškino, jog kur kas gražiau yra skraidančios širdys.

– Mylinčios širdys, – kuždėjo braukdama ašaras. – Įsivaizduokim, jog vos prieš keletą sekundžių jos džiūgavo, kentėjo, veržėsi... Ir štai...

– O inkstai! – šaukė seneliukas, visas tirtėdamas iš susijaudinimo. – Inkstai, ponia!

– Ką inkstai? – paraudo moteriškė. – Eik namo, senas klišiau.

– Kai skraido inkstai, tada tik ir pamatai, koks esi, žmogau, menkas, – tvirtino seneliukas.

– Beje, kodėl sprogdina? – domėjosi Petras.

– Velykos! – aiškino Ponia.

– Kokios Velykos! – rėkė seneliukas. – Velykos pernai buvo!

– Jų Velykos yra pagal kitą kalendorių.

– Ša, ponai! – barėsi liesas vyriškis, matyt, istorikas. – Šiandien jubiliejus. Skaičiuojant nuo tos dienos, kai jie valdo Lietuvą.

– Kad jau tokia šventė, tikriausiai sprogdins su žmonėmis, – ramino seneliuką Petras.

– O kaipgi! – šūktelėjo istorikas. – Du šimtai asmenų. Bent jau tiek patvirtinta... Žiūrėkit!

Pilies viršūnėn kopė vyrai ir moterys. Minia sujudo. Daugelis ėmė ploti.

– Kas tie žmonės?

– Didžiuma pensininkai. Bet yra ir pedagogų, ir darbininkų. Žemės ūkio bendrovė iš Panevėžio...

– Suprantu...

– O ne! – atkirto istorikas. – Tik savanoriai. Kiek žinau, ne visi norintys pakliuvo.

– Tuoj driokstelės! – trynė rankas seneliukas.

Viršum pilies pakibo sraigtasparnis. Kapelionas pakrapijo savanorius. Tie sveikino susirinkusius, barstė kruopas ir mėtė žemyn pensininkų pažymėjimus, dirbtinius žandikaulius, kojas, rankas... Sraigtasparnis nuskrido. Tapo tylu.

– Jau! – klyktelėjo seneliukas, negarsiai driokstelėdamas.

Bet ant kuoro vėl užsiropštė sprogdintojas, ėmė sklaidyti popierius, paskui pakėlęs garsiakalbį sušuko:

– Sprogimo nebus!

Iš tūkstančių krūtinių išsiveržė nusivylimo atodūsis. Pravirko vaikai.

– Kaipgi nebus? – vieni kitų klausinėjo sunerimę žmonės. – Kas tada bus?

– Diversija...

Korespondentai spraudėsi artyn, kėlė pažymėjimus.

– Ką tai reiškia? Kodėl nebus?

– Nebus, ir tiek, – atrėžė sprogdintojas. – Ne jūsų reikalas!

Savanoriai skėsčiojo rankomis, rodė ženklais, kad jie čia niekuo dėti, atsiprašinėjo ir leidosi žemyn.

Žiūrovai dar kiek pastovėjo, padūsavo ir taip pat ėmė skirstytis. Žilasis seneliukas verkė kaip vaikas.

– Daro jie ką nori, – vapėjo. – Nejau niekada ir nebus tvarkos?

Petras tik pečiais patraukė. Nenorėjo aitrinti senam žmogui širdies. Bet pats buvo įsitikinęs: niekada.

RAMŪS LAIKAI (2)

Policininkas Šatkus suėmė Vijūką Kojelavičių. Kaip tai galėjo atsitikti? Nūnai Europoje visaip šnekama, pasklido keisčiausi gandai. O iš tikrųjų viską lėmė atsitiktinumas: policininkas išėjo iš namų be akinių...

...Aušo nuostabus Kovo 11-osios rytas, skaisčiai mėlynavo dangus, o visi krūmai, žibintai ir net kelio ženklai skleidė kvepiančius pumpurus. Šatkus mankštinosi balkone ir prityrusio kriminalisto akimis dėbčiojo į moteris, kurios, išsinėrusios iš kailių, atrodė ypač įtartinai. „Emanuelė... Orchidėja... Žagandrija... Kada, jeigu ne šiandien, privalėčiau viršyti tarnybinius įgaliojimus?..“

Kilstelėjo aukštyn svarelį.

– Mažyte mano!.. Tu šiąnakt...

Staiga balkonan įėjo žmona, žodžio netarusi vikriai nukabino jam nuo nosies akinius, ir pasaulis bematant aptemo. Tiesa, Šatkus dar bandė priešintis.

– Įstatymo vardu!..

– Ne, – ramiai, bet griežtai atsakė moteris, įmetė akinius į stalčių ir užrakino. O raktelį paslėpė tokioj vietoj, kur policininkas jau seniai nebeturėjo teisės daryti kratos. Deja, toks buvo šeimyninis gyvenimas. Vos tik vyrą apimdavo entuziazmas – o tai atsitikavo pavasarį arba išgėrus – ir jau atrodydavo, kad kalnus galėtų nuversti, žmona atimdavo akinius. Širdies gilumoje Šatkus žinojo, kad moteriškė elgiasi teisingai. Netekus akinių, pasaulis nebeatrodydavo toksai bauginantis, ogi jis pats, atvirkščiai, – tapdavo baikštus, kuklus ir nuolankus. Ir, aišku, tik dėl to visokiausių pervartų metais išsaugojo tarnybą, gyvybę ir šeimą. O vis dėlto – apmaudu...

– Užmušė kirviu sugyventinę, – pasakė drebančiom rankom sagstydamasis mundurą. – Jonavoj... Kretingoj... Kelmėj... Akmenėj...

– Ir kas iš to?!

Deja, entuziazmas ir apmaudas jau blėso. Artėjo kasdieniškos ramybės valanda. Dėl to mintyse rusiškai pasiuntęs žmoną už įstatymo ribų, lietuviškai jis bepasakė tik tiek:

– Charakteriai neatitinka... Matyt, klimatas keisis...

Paglostė vaikučiams galveles, pabučiavo savo moteriai ranką ir išėjo. Tikriausiai nieko nebūtų atsitikę, jeigu jis, kaip visados, būtų sėdęs autobusan ir porą stotelių pavažiavęs. Juolab kad nebuvo jokio reikalo eiti pėsčiam, tiesą sakant, tokių vaikštynių jis ir nemėgo. Neduok Dieve, dar pamatysi ką... Policininkas Šatkus buvo doras žmogus ir praeiti pro įvykį nuduodant, kad nieko nematai, jam buvo baisiausia kančia. Bet įsivelti į tamsius ir paslaptingus kitų reikalus... Viena vertus – netaktiška, o kita... Gali ne tik be akinių, bet ir be akių, dantų, be liežuvio palikti... Šatkus nekentė privatizacijos ir troško, kad ji kuo greičiau pasibaigtų.

Betgi pūtė toksai švelnus vėjelis, kad jis nusprendė, jog nueis tą puskilometrį ir nieko jam neatsitiks. Juolab kad įžvelgti kokį nors smurto atvejį – be akinių maža tikimybė.

Ir tikrai. Ryškių kontūrų nebetekęs pasaulis atrodė visai pakenčiamai. Štai skvero vidury jis išvydo kažkur matytą vyriškį. Stovėjo tas plačiausiai išsižergęs, duonos kepaliuką iškėlęs.

– Put put put, – šaukė skystu, gailiu balseliu. Iš to balso Šatkus ir atpažino: Prezidentas!

Nuo suoliukų purptelėjo seneliai, plasnodami skvernais, klegėdami ir pešdamiesi rinko trupinius. Šatkui sudrėko akys, norėjo tarti kažką labai tauraus, bet, kaip ir visados, kai susijaudindavo, išsprūdo tik daina.

– O, kaip Lietuvoj gražu!..

Prezidentas linktelėjo, apsiašarojo.

– Šneka, atseit valdžia nesirūpinanti žmonėmis. Bet aš kiekvieną rytą barstau... O ką daugiau?.. Nėra galimybių...

Staiga nuo šakų pabiro vaikigaliai, klykaudami išvaikė senelius, sulasiojo trupinius ir nurūko kas kur. Prezidentas skėstelėjo rankomis.

– Va jinai, tamsioji gyvenimo pusė. Mokykla... Skaitykla... Redakcija...

Šatkus kaukštelėjo kulnimis.

– Imsimės priemonių.

Prezidentas net ranką jam paspaudė. Šatkus pajuto neregėtą jėgų priepuolį. Moterų ir valdžios dėmesys jį veikė vienodai pražūtingai. Ėmė sukti ratus aplinkui skverą, o grįžęs į tą pačią vietą, pamatė barzdotą vyriškį, laikantį rankose kažką, susuktą į laikraštį. Kadangi skaitančių barzdočių jis bemaž nebijojo, o entuziazmas dar nebuvo išblėsęs, sušuko:

– Jūs suimtas!

Vyriškis nė kiek nenusigandęs nužvelgė policininką.

– Tamstai kelnės smunka...

Šatkus nė nemanė ginčytis. Tiesiog šiuo metu jis buvo pasiryžęs suimti visus rašytojus, skaitytojus ir bibliotekininkus.

– Prašom, – tarė vyriškis, paduodamas ryšelį.

– Pirmyn! – riktelėjo Šatkus.

Taip ir nusivedė. Tiesa, entuziazmas greitai nuslūgo, užtat pakilo spaudimas: jautė, kad kažkas ne taip... O kai išėjo iš skvero gatvėn ir žmonės šastelėjo į visas puses, jis irgi būtų sprukęs, bet nebeklausė kojos. Paskui išgirdo:

– Gelbėkitės! Šatkus Vijūką Kojelavičių suėmė!

– Apsaugok, Viešpatie!.. Negali būti...

Policininkui net ryšelis iškrito. Sustojo kaip įbestas. Ryšelis išsivyniojo. Pariedėjo kažin koks apvalus daiktas.

Barzdočius sukikeno, blykstelėjo auksiniai dantys. Šatkų nukrėtė šiurpas.

– Dovanokit... – vapėjo traukdamasis. – Nepažinau...

– Negražu, – lingavo galvą barzdočius. – Mane visi pažįsta.

– Daugiau tai nepasikartos, – murmėjo Šatkus. – Tamstos barzdelė... Raštininkas, maniau...

Vijūkas Kojelavičius bakstelėjo pirštu.

– Galva iškrito.

– Galva?

Pariedėjęs daiktas tikrai atrodė panašus į galvą. Šatkus apsičiupinėjo.

– Ne, ne! Aš neimsiu... Ne mano...

– Imkite. Nebijokite.

Paėmė drebančiais pirštais. Kad ir kaip prastai jis matė, bet atpažino bruožus.

– Jo Ekscelencija...

– Gerų galvų ir Europoje stinga, – paaiškino Vijūkas Kojelavičius. – Yra paklausa... Ogi varį, aliuminį ir visa kita jau išgabenom...

– Suprantu...

– Einam.

– Kur? – sudrebėjo policininkas. – Kur einam?

– Į policiją.

Šatkus išblyško. Akyse tapo tamsu.

– Ko gi į policiją?

– Aš juk suimtas.

Nors ir kaip išsigandęs buvo policininkas, po šitų žodžių jį pagavo kvailas, isteriškas juokas.

– Kas gi tamstą gali suimti? Kas?

– Tu, – juokėsi ir Vijūkas Kojelavičius. – Tu, sūneli.

Šatkui sulinko kojos ir būtų jis pargriuvęs, tik spėjo įsitverti žibinto.

– Netyčia, – vebleno. – Be akinių... Paleiskite mane...

– Ne. Dabar jau nieko nebus, – griežtai tarė Vijūkas Kojelavičius. – Teks eiti.

– Neisiu, – pravirko policininkas, įsikibo abiem rankelėm į stulpą.

– Na na! Kas gi čia... – barėsi Vijūkas. – Būk vyras! – atplėšė policininką nuo stulpo, paėmė už parankės, nusivedė. Šatkus svirduliavo it girtas. Pakampėm išsislapstę žmonės dirsčiojo į jį su užuojauta ir siaubu, žegnojosi moterys, verkė vaikai, staugė šunys...

...Komisaras Zabiela buvo ką tik užsnūdęs, kai įbėgo Stasė Komisarževskaja ir klaikiai suriko:

– Kelkis, komisare! Vijūkas Kojelavičius Šatkų atveda!

– Jėzau! – pašoko Zabiela. – Ką tas kvailys vėl iškrėtė?!

– Jie viduje! – šaukė Stasė. – Bėgu!..

– Visi palieka... Visi... – Komisaras blaškėsi po kabinetą, puolė prie lango. – Su grotomis! Viešpatie... Dabar jau neišsmuksi... – dribo į kėdę, pastvėręs iš stalčiaus kaukę, užsimaukšlino ant veido...

Atsilapojo durys, ir Vijūkas Kojelavičius įstūmė policininką Šatkų. Pats sustojo tarpduryje, sukryžiavęs ant krūtinės rankas.

– Eikite, – dusliai pro kaukę burbėjo komisaras. – Pašaliniams draudžiama...

– Aš suimtas! – išdidžiai pareiškė Vijūkas Kojelavičius.

Šatkus krito ant kelių.

– Aš nekaltas! – šaukė. – Neprimatau be akinių...

Vijūkas Kojelavičius padėjo Prezidento galvą ant stalo. Komisaras Zabiela pašoko, sumušė kulnimis, tačiau tebekartojo kaip užsuktas:

– Eikite, gerbiamasis... Mes jums pranešime... Kaltininkai gaus pagal nuopelnus...

– O aš neisiu! – atrėžė tas. – Tyčia.

Tuo metu suskambo telefonas. Komisaras pakėlė ragelį, glaudė drebančia ranka prie kaukės.

– Girdėjau, Vijūkas Kojelavičius suimtas! Ką jūs sau galvojat?! – šaukė rūstus bosas.

– Nesusipratimas, – vebleno Zabiela.

– Atsiprašykit ir paleiskit. Tučtuojau!

– Kad neina...

– Darykit ką nors. Galvokit... Jeigu neišeis – galas...

Padėjęs ragelį, Zabiela graudžiai klausė:

– Gal galėtume kuom nors pagelbėti, ponas Kojelavičiau? Ar pjaunant... Ar per sieną galvutes gabenant...

Tas tik nusijuokė.

– Ką jūs galite? Ką mokate? Mūsų technika...

Vėl suskambo telefonas. Zabiela pasiklausęs kyštelėjo ragelį Šatkui.

– Ar tujen dar gyvas, Praneli?

– Nežinau, Maryte...

– Ką gi tu vėl iškrėtei! – raudojo žmona. – Ar pagalvojai apie vaikus? Apie mane? Apie Lietuvą? Kas dabar bus? Kaip tu galėjai!..

– Be akinių...

– Pulk į kojas. Melskis. Gal dovanos...

Šatkus klūpojo ant grindų, žvelgė pro langą. Dangus, iš ryto toksai šviesus, buvo nūnai aptemęs. Pažeme slinko juodi debesys, o gatve – susirūpinę, išsigandę žmonės. Vėjas nešiojo šiukšles. Šiurpiai klykaudamas praskrido kažin koks nematytas paukštis. Iš pačių sielos gelmių išsiveržė rauda.

– Vaikeliai mano... Siratėliai...

– Dovanokite, ponas Kojelavičiau, – lankstėsi komisaras. – Paskambinsiu į viršų...

Surinkęs numerį, vapėjo:

– Nelaimingas atsitikimas. Vienas mūsiškis Vijūką Kojelavičių suėmė.

Ragelyje ilgai buvo tylu, paskui išgąstingas balsas paklausė:

– Tą patį?

– Tą.

– Tučtuojau paleiskite.

– Kad neina... Įsižeidęs... Ką dabar daryti?

Anoj pusėj tylėjo dar ilgiau. Matyt, buvo tariamasi. Paskui pasakė:

– Sukitės patys, vyrai. Mūsų į tą reikalą nepainiokit. Mes nieko nematėm... Nieko nežinom...

Padėjęs ragelį, komisaras buvo apimtas tokios nevilties, kad jam jau viskas atrodė vis vien.

– Darykite ką norite... Ką aš daugiau... Nieko aš negaliu...

– Taigi, – tarė Vijūkas Kojelavičius. – Nieko negalite, o triukšmaujate. O juk kiekvienas pareigūnas turėtų žinoti savo vietą. Ir bent jau tiek būti išpruseęs, kad atsimintų, kas valdo kraštą... Gana. Aš pavargau. Palydėkite į kamerą ir uždarykite duris.

– Jokiu būdu! – suriko Zabiela. – Kol aš gyvas, jūs niekada nebūsite uždarytas!

– Ir šitai drįstate sakyti man?! – šyptelėjo Vijūkas Kojelavičius. – Bet jeigu aš noriu... Beje, galvutę paprašyčiau į šaldytuvą...

– Pasigailėkite! – šaukė komisaras. – Nežudykite!..

– Aš reikalauju.

Stojo mirtina tyla. Musė praskrido skersai kabinetą it bombonešis.

Atsistojo komisaras Zabiela visas drebėdamas, persižegnojo.

– Kas bus, tebūnie...

– O man? O man ką daryti?! – iškėlęs rankas šaukė policininkas Šatkus.

– Tu laisvas, – tarė Vijūkas Kojelavičius. – Kelkis ir eik.

...Kai Šatkus išėjo gatvėn, buvo dar tik įdienoję, bet žmonių beveik nesimatė. Visos parduotuvės buvo uždarytos, namų langai užleisti užuolaidomis ir grotomis. Prabėgo kažin koks vyriškis dryžuotu chalatu ir šlepetėm, dėbtelėjo paklaikusiom akim.

– Išgama! – riktelėjo ir bematant dingo už kampo.

Viršuje prasivėrė langas, moteris šliūkštelėjo pamazgų kibirą. Iš tarpuvartės kažkas metė akmenį...

Šatkus bėgo gatvėmis, lydimas šunų ir prakeiksmų. Aplinkui blykčiojo ir griaudėjo, padangėmis – bene nuo Ignalinos – raitėsi dūmai. Staiga ėmė kaukti sirenos. Iš laiptinių pasipylė žmonės.

– Evakuacija!

Pasirodė kariški sunkvežimiai. Vyrai ir moterys, vaikai ir seneliai stumdėsi, ropštėsi, mėtė ryšulius. Visiems neužteko vietos. Pasklido verksmai ir aimanos.

Kai jis pribėgo savo namą, duris rado užkaltas lentomis ir užantspauduotas. Ilgai plėšė drebančiom rankom, prakaitu apsipylęs. Pagaliau!.. Užlėkė laiptais. Ant kilimėlio tupėjo senukas kaimynas, žvelgė ašarotom akim.

– Visi išbėgo... Kokia gėda... Vienas eisiu...

Šatkus negalėjo sugraibyti raktų, vaidenosi jam kraujo klanai, perrėžtos gerklės...

– Keturiasdešimtaisiais... – dūsavo seneliukas. – Ar ne tas pats bu-

vo? Perbridom upelį... Nė vieno šūvio... O reikėjo tiek nedaug!.. Vienui vienas žodis būt tave apgynęs...

Durys atsidarė, jis įėjo į tuščius namus. Širdis atlėgo. Spėjo vis dėlto...

– Katrie dabartės? – skystu balseliu šaukė už durų senukas. – Vokiečiai? Rusai? Japonai?

Sugriaudė, net langų stiklai sudrebėjo. „Jau! Bombarduoja!“ Dirstelėjo pro langą. Dangus buvo visiškai juodas. Tolumoje tik blykstelėjo raudonas žiburėlis, sumirksėjo, užgeso... Paskutinis kolonos sunkvežimis dingo už posūkio. „Kas dabar bus? Ką man daryti?.. Saviškiai akmenimis užmuš, o svetimieji... Sėdėti ir laukti... Laukti, kol išvarys... Svečias esu šitoj žemėj... Svečias.“

Taip jis ir sėdėjo, tuščiom akim žvelgdamas pro langą. Lietus plakė prie žemės apleistą miestą. Paskui dingtelėjo, kad netrukus turėtų pasirodyti jie... Šeimininkai... Mes valdome Vilnių... Niekas jų nėra matęs... Gal jų ir visai nėra... O gal ir pamatysiu... Tik jau niekam nebegalėsiu papasakoti...

Žmonės... Vargšai žmonės... Bando pabėgti, tiktai kur tu nubėgsi... Visi mes svečiai šitoj žemėj... Jų žemėj...

Prisiminė Vijūką Kojelavičų. “Mūsų akimis žiūrint, aišku, didelis žmogus... Gal net nebe žmogus... O vis dėlto tik vietininkas...“

Baugiai dirstelėjo į dangų. Sugriaudė dar baisiau. Ir išvydo jis oran lekiančius kioskus ir sunkvežimius, tiltus ir traukinius, bankus ir kabelius, dar šįryt jungusius kraštą su Europos Sąjunga bei NATO... Štai nugriuvo Trys kryžiai, Valiutų valdyba, Gedimino pilis... It smėlio pilaitė suiro Seimo rūmai...

Netrukus Lietuva eilinį sykį dingo iš Europos žemėlapio...

PASKUTINIEJI

1

Ožislovas K. sėdėjo „Ponių laimėje“, lupinėjo krabą ir spjaudė kevalus ant lubų.

Nemėgo ramių vietelių, bet lauke buvo dar ramiau. Tam tikri ženklai – praeidamas matė ant senų žudyklių iškarstytus naujus vystyklus – liudijo, kad permainų ir nebus.

Restoranas ūžė kaip kelmas, ir jis dar labiau susierzino. „Turi žmonės už ką valgyti. Visos Vyriausybės pastangos eina perniek.“

Iš tiesų, ko tik nedarė tie vyrai! Ne, jų negali kaltinti. Deja, gyvenimas ėjo vis geryn. Aišku, būta periodų, kai itin nusisekusiais įstatymais pavykdavo torpeduoti pakilimą ir šiek tiek pristabdyti procesą. Bet tik laikinai. Po kurio laiko viskas dar labiau suklestėdavo.

Dabar jau nebesustabdysi, net jeigu dar geresni ateitų... Per vėlu. Bene devyniasdešimt penktaisiais paleistos iš rankų vadelės, žirgai nulėkė šuoliais...

Sviedė krabą ant grindų ir išėjo.

Gatvė buvo tamsi, žmonių daug, bet niekas nieko... Jis tik pečiais patraukė. „Moderniškai ėmė gyventi jaunimas.“

Taip ir grįžo namo gyvas ir sveikas, o čia nuotaika dar labiau subjuro. Nors jau rakindamas duris pajuto, kad viduj nieko nėra, vis dėlto perbėgo akimis pašalius: o gal... Deja! Net plika akimi matei, kad niekas čia nebuvo įlindęs, visi daiktai savo vietose, auksiniai dantys, kuriuos išeidamas visados pakabindavo ant šilkinės virvutės šalia giminės portreto, neišnešti. „Ką gi, – atsiduso. – Teks ir prie tokių dalykėlių priprasti...“

Ne jį vieną nūnai kamavo juodos mintys. Daugelis atrodė suglumę, ir tai suprantama. Žmonės buvo prisitaikę prie tam tikros dalykų tvarkos, ir kai, sakysim, vieną rytą pakvipdavo šiltu krauju, kai imdavo sproginėti automobiliai, zvimbti kulkos ir bliauti prievartaujamos avelės, visi suprasdavo: vėlek pavasaris! O staiga pasikeitus situacijai, piliečiai tiesiog pasimetė. Gyvenimas netikėtai atsigręžė savo pilkąja puse.

Kodėl taip katastrofiškai smuko kriminogeninis lygis? Kur dingo elementai? Niekas nemokėjo protingai paaiškinti. Be abejo, ir anksčiau pasitaikydavo, kad kas nors prapuldavo. Seni žmonės pasakoja, neva prieš daugelį metų buvo prapuolę kiaušiniai ir komunistai. Betgi netrukus vėl atsirado!

Tai šen, tai ten pasigirsdavo paslaptingas žodis „deficitas". Niekas dorai nežinojo, ką tai reiškia, bet visi šnekėjo, neva ir paprasčiausias kišenvagis nūnai deficitas. Tai skambėjo nepadoriai, kėlė graudulį bei melancholiškas mintis apie visa ko laikinumą.

Daugelis tikėjosi, kad šį pavasarį – mat kažkas buvo paleidęs tokį gandą – šį pavasarį tai jau tikrai pasipils visokiausi sprogimai, sprogimėliai. Bet praėjo balandis, praėjo gegužė...

Žmonės visko prisigalvodavo. Vieni šnekėjo, neva elementai paprasčiausiai nusėdę bankuose ir ministerijose, kiti (piktavaliai) įžvelgdavo čečėnų, o naivuoliai – net ir policijos kaltę. Aišku, labiau apsišvietę protai tokių versijų rimtai nė nesvarstydavo. „Nei Vyriausybė, nei juo labiau policija padoraus nusikaltėlio niekuomet nebaidė ir nebaidys." (*„Mokslas ir gyvenimas", Nr. 14.*)

Kiti vėlek malė niekus, neva situacija neatsitiktinai sutapusi su privatizacijos pabaiga. Atseit kiekvienas kriminalinis elementas per keletą metų išsivysto į narį, o narys savo ruožtu, esant normalioms sąlygoms (pakankamai šilumos ir mėšlo), per tam tikrą laiką vėlek virsta kriminaliniu. Ir šitaip procesas plečiasi, šakojasi, tęsiasi be galo. Ogi tuščioj vietoj elementas daugintis negali ir žūsta per 45 paras.

Ožislovas tuom netikėjo, nes aplink regėjo dar daug neprivatizuotų dalykų (debesys!.. perkūnija!..). Imk ir norėk, jei tik turi sveikatos, sveiko proto ir bent šiokį tokį talentą. Pats neėmė ne dėl to, kad nenorėtų, o kad buvo tinginys ir atgrubnagis. Tada, kai pirmieji patriotų pulkai kilo žygin, jis dar miegojo, o kai pabudo, beliko tik rankom skėstelti: šitokie mastai ne mano jėgoms.

Gyvenimas praėjo pro šalį, bet ir sliūkinančiam pakele buvo kur paganyti akis. Išeisi, būdavo, laukan – pakaruoklis ant rankenos supasi, pūkštelsi ežeran – skenduolis statinėje žargosi, kiūtinsi be nuotaikos – atsivers slaptosios durelės, iššoks smagiai nusiteikęs vyriokas su naujintelaite žudykle...

Ir staiga viskas baigėsi.

Kažkas sukrebždėjo, ir jis krūptelėjo, pastatė ausis. Ak, tarakonai, kas gi daugiau.

Susinervinęs švystelėjo į sieną lėkštę. Paskui mažąsias lėkšteles ir porcelianą. Ir atsiduso. „Nebemoki žmogus tausoti daiktų. Nesgi žinai: nei šiandien, nei rytoj niekas nieko neišneš. Ir gyvensi... Gyvensi diena po dienos, kol numirsi kažkaip savotiškai... savarankiškai... savaime..."

Drebančia ranka įsipylė vandens. Pastaruoju metu jautėsi pasenęs: kamavo dusulys, žiovulys ir hemorojus. Ir daug tokių nūnai slankioja gatvėmis! Ogi viskas dėl to, kad nebėr ko bijoti...

O būdavo – gražu pažiūrėti! Vos tik ims temti, žmogeliukai it skruzdėlytės tik zuja, tik zvimbia gatvėmis... Ir per penkias minutes sulenda į plyšelius...

Šitaip sparčiai bėgiodami, senovės lietuviai, suprantama, išlaikydavo puikiausią formą iki pat tos valandos, kai gaudavo kakton kulką, taigi atguldavo graban geros nuotaikos, šviesaus proto, sveiki ir gražūs. Ir, aišku, nebuvo to nepakenčiamo nuobodulio, nūnai tvyrančio kur bepasisuksi. Turėjo apie ką šnekėtis net ir tie, kurie nesupranta oro, sporto ar moterų. Juk klausantis apie tamsius darbelius, kiekvienam prašviesėja akys...

Tiesą sakant, Ožislovui patikdavo bijoti. Pabundi dar saulei netekėjus – ir jau virpa rankos. Išeini pro duris – širdis daužosi, kojos linksta. Pamatai trijulę – ir nebežinai, kur smukti. Stovėsi vietoj – paklaus: ko stovi? Eisi – kodėl eini? Ar maža kas gali nepatikti jaunų, energingų vaikinų kompanijai? Ir vienu, ir kitu atveju atsidursi traumatologiniam, ir netruks diena prabėgti.

Ogi artimi žmonės glaudėsi dar arčiau kits kito. „Kada pareisi?" „Būk atsargus." „Žygiuok tiesiai." Tokios paprastutės, bet mielos frazės gerokai sušildydavo šeimos židinį. Kita vertus, užtrukęs pas mylimą moterį, galėjai per daug nesiskubinti ir grįžti jau tik paryčiais, nes žmona nieku gyvu nebūtų sutikusi, kad jos žmogus, viską metęs, lėktų pačiam vidurnakty namo. Vyras savo ruožtu džiaugdavosi, jeigu šeimos draugas tokią naktį nepalikdavo jo antrosios pusės...

Įspūdžiai, nuotykiai, susitikimai... Kur visa tai?

Už lango pykštelėjo, ir jis pašoko. Ne! Viso labo mažyliai išdykauja su balionais.

Pagautas melancholijos nulindo į kertę, vienu mauku išlenkė puslitrį. Viskas aplink susiūbavo it po sprogimo, bet baisiau netapo.

Įsijungęs televizorių, klausėsi žinių ir nervingai kikeno. Argi tai žinios? Išvyko... parvyko... susitarė... sureguliavo...

Apvertė televizorių ir išėjo.

2

Sulaukęs 99 metų, Boleslovas G. vis dažniau ėmė dirsčioti į moteris. „Kada, jei ne šiandien?“ – sakydavo sau.

Žvilgsnis buvo griežtas ir veriantis kiaurai. Jam atrodė, kad moterys privalo tučtuojau sustoti ir laukti, ką jis pasakys.

O tos lyg niekur nieko dyrino pro šalį, kraipėsi, kikeno. Bet į jį visai nežiūrėjo.

Iš pradžių Boleslovas manė, jog taip yra dėl to, kad joms tokios dienos. Kokios – neturėjo supratimo, bet amžinatilsį Vasiliauskas dar prieš revoliuciją buvo sakęs, neva kai kurios dienos moterims pavojingos. Tuomet jam pagailo tų iš pirmo žvilgsnio silpnų būtybių, bet paskui tik ranka numojo: niekis! Mums, vyrams, visos dienos pavojingos.

Kadaise jis tarnavo eiliniu Šešioliktojoje lietuviškoje reketo divizijoje, kuri ypač pasižymėjo mūšiuose su Kaišiadorių–Maišiagalos ruožo kioskininkais bei Baltarusijos lengvųjų kuokų batalionais. (Rūstūs laikai. Geras, stiprus skonis. Dvigubas gaivumas.) Vėliau divizija atakavo Alkoholio įstatymą ir netikėtai buvo sutriuškinta prie niekam nežinomo Alesionkos kaimelio. Kariūnai išsislapstė: vieni sulindo į bankus, kiti – į ministerijas, treti – į žemę... Ir tik jis vienas dar ilgai Kalvarijų turguje puldinėjo pavienes moterėles, atiminėjo kiaušinius bei daržoves, nė nenumanydamas, kad karas baigėsi, paliaubos pasirašytos, Marijos žemėje – taika.

Aišku, jis buvo idealistas.

Nenuostabu, kad šitaip gyvendamas atitrūko ne tik nuo tautos kamieno, bet netgi nuo oro prognozės ir moterų. Susidūręs akis į akį kad ir tamsiausioj tarpuvartėj, jau nebežinodavo, ką daryti. Stovėdavo ir žiovaudavo. Arba sakydavo:

– Atiduok dešimt procentų.

Juokas kildavo. Niekas nebeprisiminė, ką tai reiškia.

Matė, kaip jauni vyriokai vaikštinėja su poniom, vograuja kažin ką... Sugniaužda vo kumščius... Ką jie gali pasakyti? Ir argi tai deramas užsiėmimas jaunam sveikam vyrui? Norėjosi prieiti, sudrožti lazdele per pakaušį ir sušukti: liaukis! Tada pasivedėti jo moterį už kampo...

Kodėl taip nedarydavo? Tiesą sakant, bijojo. Juk net anuomet, jaunystėj, jie puldinėdavo dailiąją lytį junginiais.

– *Čvain!* – suriko. Ir tam riksme galėjai išgirsti šlovingų praeities žygių aidą, nūdienos slogutį ir viltį geresnių laikų.

Sudribęs ant suolo, šluostėsi ašaras. Liūdna nors į akį durk.

Būtų ir įdūręs, bet... Juk nesupras! Žmonės nūnai pasikeitę. Tai anksčiau, būdavo, baksteli dviem pirštais žmogeliukui į akis, ir tas bematant atskaičiuoja procentus...

(Kartais pagalvodavo: ar ne Alkoholio įstatymas viskuom kaltas? Žmonės, sistemingai geriantys nuo vienuoliktos, – tai visai kitokie žmonės nei tie, kurie pradeda po pietų ar net iš vakaro...)

Susinervinęs priėjo prie pirmo pasitaikiusio namo ir pavogė langą. Parsinešęs ilgai svarstė, ką su juo daryti, mat jo trobelė irgi buvo su langais. „Gėda! Iki ko nusiritau!" Tiek naudos, kad nustojo drebėjusios rankos. Bet argi pajusi tikrąjį gaivumą, jeigu niekas nekreipia dėmesio? Žmonės abejingi ir visko pertekę.

Nusikaltimas kaipo toksai nūnai egzistavo tik sporto pavidalu. Paskutiniojoje Pasaulio lietuvių olimpiadoje (jis buvo pakviestas garbės svečiu), be krepšinio ir lengvosios atletikos, pačios populiariausios buvo naujosios rungtys: meninis reketas, kyšių imtynės (klasikinės ir laisvosios), traktoriaus vagystė su kliūtimis ir šaudymas į bėgantį žurnalistą. Kulkos tikros, o žurnalistai – iš plunksnų ir senų laikraščių. Mat gyvų žurnalistų tais laikais jau nebebuvo. Tiesa, laikraščiai ėjo kaip ėję, bet juos leido ketvirtoji valdžia. (Visa Lietuva buvo padalyta į keturias zonas – kiekvienai valdžiai po vieną. Lietuvos Prezidento funkcijos – reguliuoti valdžių santykius, žiūrėti, kad nesipeštų ir nepuldinėtų svetimų žemių.)

Bet ypač visus sužavėjo lietuviškas beisbolas. Rungtynių pradžioje viršum stadiono pakildavo sraigtasparnis ir numesdavo aikštės vidurin milžinišką kaulą. Dvi komandos („kairieji" ir „dešinieji") puldavo prie kaulo, žaidėjai įsikibdavo dantimis, rankomis, kojomis ir imdavo tempti kiekvienas savo pusėn. Nepaisant siaubingo urzgimo, keiksmų ir prakeiksmų, rungtynės visada baigdavosi lygiosiomis: teisėjui sušvilpus, kaulas sprogdavo į dešimtis mažų kauliukų, ir kiekvienas žaidėjas, įsikandęs savąjį, garsiai čepsėdamas nušokuodavo į Olimpinį kaimelį. Iš sraigtasparnio aikštėn buvo pilstomas importinis kraujas, barstomi dirbtiniai dantys ir šonkauliai. Pilnutėlis stadionas plojo, kvatojo, staugė. O jis sėdėjo panarinęs galvą, vos tverdamas iš gėdos. Visa tai, kas kitados buvo šventa, nūnai pavirto pasigailėtina parodija.

Kai kažkokie švaručiai, išsičiustiję mamyčių sūneliai buvo paskelbti meninio reketo čempionais ir jiems buvo suteikti „princų" vardai, Boleslovas apsivėmė.

Po to dar labiau ėmė šalintis žmonių. Užsidaręs vartydavo senus laikraščius, kur aptikdavo retsykiais ir savo nuotraukų. „Sudegino... Iššagino..." Kaip tatai glostė ausis!

...Teko jam lankytis ir Olimpiniame kaimelyje. Apimtas siaubo spoksojo į namus, kurių dauguma buvo iškilę keturis šimtus metrų viršum jūros ir septynis tūkstančius viršum minimalaus gyvenimo lygio. Buvo namų, kurių plotas viršijo 100 km, neskaitant virtuvės ir tualeto. Kai kurie pastatai buvo fermos arba cisternos tipo, bet dauguma – klasikinės Egipto piramidės pavidalo. Šnektelėjo su treneriu, kuris pasirodė besąs Šešioliktosios lietuviškosios divizijos ketvirtosios Panevėžio baterijos vado anūkas.

– Kodėl viskas taip? – klausė. – Kodėl iš visko tyčiojamės?

Treneris ilgai ir pagarbiai aiškino, jog sportas anaiptol ne patyčios.

– Tradicijų tąsa, tėve... Visi įžymiausi Lietuvos vyrai kilę iš sportininkų.

– O idealai! – sušuko Boleslovas. – Dėl ko mes ėjom? Naktim! Per pūgą ir lietų!..

Treneris paaiškino, jog idealai nūnai virtę tikrove.

– Mano senelis, brigadininkas, visa tai iškovojo. Tėvelis, deputatas, sutvirtino įstatymais, o ašen gyvenu vardan tos.

– Kas ji tokia? – griežtai paklausė Boleslovas.

Treneris parodė buteljero kalę su kilmės dokumentais.

Boleslovas spjovė ant parketo ir išėjo.

...O dabar, pasistatęs langą skersai kambario, ilgai ir liūdnai žvelgė pro jį. Deja, viskas atrodė taip pat kaip ir pernai.

Užvėrė langines ir išėjo.

3

Taip jie artėjo iš skirtingų pusių: Ožislovas iš kairės, Boleslovas iš dešinės. Ne dėl to, kad tokios būtų pažiūros (tikrų pažiūrų tuo metu jau niekas nebeturėjo, o dirbtinės būdavo išdalijamos sportininkams), bet kad šitaip tą naktį vedė juoda likimo žvaigždė.

...Susitiko jiedu siauroje Bernardinų gatvelėje. Buvo pats vidurnaktis. Švietė mėnulis. Šnarėjo šikšnosparniai.

Jie buvo svetimi žmonės, bet abudu jautė, kad tikslas – vienas ir tas pats. Todėl ne prasilenkė, o stabtelėjo ir šnairomis stebeilijo vienas į kitą. Pirmasis prabilo Ožislovas.

– Toliau taip negalima... Jūs, be abejo, suprantate...

Boleslovas vėpsojo tylomis.

– Kažkas turi pradėti, – jaudindamasis šnekėjo Ožislovas. – Ir vėl nusiris banga...

– Niekuom aš nebetikiu, – burbtelėjo Boleslovas.

– Reikia, – tarė Ožislovas, ištiesdamas surūdijusią žudyklę. – Ne dėl savęs. Dėl vaikų.

Tačiau mėnulis tuo tarpu panardino savo šviesų veidą debesin, tad apie tolesnius įvykius galima tik spėlioti. Aišku, tiedu vyrai darys viską, kad įvyktų nusikaltimas. Bet ar jis įmanomas, kai visuomenėje nebėra tinkamos terpės? Ar dviejų, beje, silpnos sveikatos, vyrų pastangos gali ką nors pakeisti? Pagaliau ar apsnūdusį šiuolaikinį jaunimą išjudintų pavienis, tegu ir herojiškas, gestas? O gal pirma derėtų atidžiai išstudijuoti audringą devyniasdešimtųjų istoriją?

Kol kas šie klausimai lieka be atsako.

SVETIMI

Diena prasidėjo lygiai taip pat kaip ir vakar: išaušo rytas ir tapo šviesu.

Petras dėbtelėjo į dangų, tačiau jokių ženklų, pranašaujančių pasaulio pabaigą, nesimatė. „Vadinas, ir vėl reiks keltis ir eiti“, – susinervino.

Prisiminė, kad keldavosi ir eidavo kasdien.

– O kur aš nuėjau? – kreipėsi į Sieninį laikrodį. – Štai guliu toj pačioj lovoj kaip ir prieš pergalę.

Laikrodis tik suskliaudė rodykles ir nubėgo sienomis į Valgomąjį.

Petras mintyse padarė mankštą, padaugino iš dviejų ir pasijuto žvalesnis.

„Tačiau kur man eiti?“ – svarstė atsikėlęs. Kur ir ko jis kasdien eidavo? Kaip tyčia šįryt buvo pamiršęs.

„Išeisiu ir žmonių paklausiu, – nutarė. – Gali būti, kas nors ir žinos.“

Ilgai klaidžiojo gatvėmis klausinėdamas: „Kur aš einu?“, bet niekas nieko nežinojo. Nepaisydami to, visi ėjo. Kai kurie net gana sparčiai.

„Ne. Šitaip nieko nebus, – įsižeidė Petras ir, pastojęs pėstininkui kelią, tarė:

– Vienas toks ėjo prieš mėnesį.

– Ir ką? – išblyško tas.

– Negrįžo.

Pėstininkas pargriuvo ir nuriedėjo po erškėtrožėm. O Petras atsisėdo ant suolo ir sėdėjo neskubėdamas, jausdamas palengvėjimą.

Paskui priėjo Ponia su šuniuku, ir jis prisiminė kitados skaitytą labai gražią knygą. Tačiau kodėl prisiminė, neprisiminė. „Tai dėl to, kad nevartoju padažo *Uncle Ben's*“, – pamanė.

O Ponia tarė:

– Jeigu žemė nesisuktų apie savo ašį, tai ir vyrai nesisuktų apie moteris.

Petras linktelėjo. Tai jam atrodė panašu į tiesą.

– Įdomu, kad vyrai greičiausiai sukasi tarp vienuoliktos ir dvyliktos vakaro, – tęsė moteriškė. – Bet vis dažniau apie kioskus ir uždarąsias...

– Tai dėl to, – atsakė Petras, – kad jiems yra sutrikusi rūgštinė

šarminė pusiausvyra. O jei visi kramtytų *Orbit* be cukraus – kriminogeninė situacija būtų kitokia.

– Jeigu šitaip, – pralinksmėjo Ponia, – tai kiek dabar valandų?

– Penkios.

– Kodėl ne septynios?

– Todėl, – aiškino Petras, – kad penktą niekada nebūna septynių.

– Vakar buvo.

Jis gūžtelėjo pečiais. Ginčytis atrodė beprasmiška. Kas buvo vakar, to nebesugrąžinsi.

Jie truputį patylėjo, žiūrėdami viena kryptimi.

– *Dirol*, – švelniai tarė moteriškė.

– *Stimorol!* – atkirto Petras.

Po to jie ilgai tylėjo, žiūrėdami į skirtingas puses.

– Su tamsta neįmanoma užmegzti protingos kalbos, – pasakė Ponia.

– Taip, – atsiduso Petras. – Beje, tuom kalba ir skiriasi nuo virvės.

Dabar jis žiūrėjo į vakarus, bet pasaulis atrodė toks pat neprasmingas kaip ir tada, kai žiūrėdavo į rytus arba pro langą. O labiausiai nepatiko tai, kad net sulaukus garbingo amžiaus ir laisvės, vis vien reikia karpytis nagus, praustis ir skustis. „Juk aš tokius dalykus išmokau dar gerokai prieš revoliuciją! Kodėl turėčiau diena po dienos kartoti?“

– Aš, pavyzdžiui, nesiskutu, – tarė šuniukas. – Ir nieko.

„Asilas“, – pamanė Petras apie šuniuką.

O tuo metu galingai papūtė vakaris ir išplėšė iš kalendoriaus trisdešimt septynias paras. Staiga pasikeitė metų laikai ir buvo dabar jau spalio antroji. Kūrėjų stalčiuose pagelto rankraščiai, o viešosiose bibliotekose knygos metė lapus.

– Aš ir ausų nesiplaunu, – išdidžiai tarė šuniukas, ir Petras užsimerkė, kad negirdėtų nemalonaus baritono.

– Kažin kas yra Vladivostokas? – nukreipė kalbą Ponia su šuniuku. Ko gero, jai buvo nesmagu, kad šuniukas laido liežuvį. – Kai man būna liūdna, aš daug apie tai galvoju. Ar gamtos reiškinys, ar svajonė?

– Maksimalizmo rūšis, – paaiškino šuniukas. – Po mirties išnyksta.

– Aš nemėgstu mirti, – įsižeidė Ponia. – Aš diemedžiu žydėsiu.

– Ne! – atrėžė šuniukas. – Nebus šitaip.

– Kodėl?

– Tamsta jau nužydėjai.

Ponia pravirko, šuniukas patenkintas užsirūkė papirosą, o Petras

tuo metu galvojo, kad yra dalykų, kurie neišnyksta niekada. Pavyzdžiui, laisvės troškimas, chamizmas ir korupcija. Bet susikaupti buvo sunku. Erzino mintis, kad naktį vėl reikės miegoti. „Kažin kodėl naktį šviečia ne saulė, o žibintai?“

– Todėl, kad naktį tiek daug šviesos nereikia, – tarė šuniukas.

„Viską žino“, – susinervino Petras. Labiausiai jis gerbė nieko nežinančius. Tie jam atrodė kultūringiausi. Nors pats buvo įsitikinęs, kad naktį kaip tik reikia daugiau šviesos: juk kaip tik naktimis lenda iš plyšių visokie...

– Zebediejau, – silpnu balsu pašaukė Ponia su šuniuku, ir Petras apsidžiaugė, kad moteriškė dar gyva. Numirėlių nekentė nuo vaikystės.

– Ko? – storai atsiliepė šuniukas.

– Ar neatsimeni, kas išrado lytinius santykius?

– Džefersonas.

Petrą ir vėl suerzino pasipūtėliškas jo tonas.

– Nesąmonė! – tarė. – Tie santykiai buvo žinomi jau Romos imperijos laikais.

– Tai gal Aristotelis? – sukikeno šuniukas. Atrodė labai įsižeidęs.

– Net jeigu Aristotelis, – atrėžė Petras. – Tai kas čia tokio?

Ponia švelniai palietė jo ranką.

– Kiekvienas chamas džiūgauja pastebėjęs, kad ir genijus turi silpnybių, – tarė. – Nusiramink, Petrai.

„Eičiau namo, – dūsavo Petras. – Tačiau ten jau esu buvęs. Ir ne vieną sykį. Vargu ar kas nors pasikeitė...“

– Prašom pas mus, – pakvietė Ponia su šuniuku.

Ir Petras nuėjo su jais vien dėl to, kad dar kartą įsitikintų, jog iš tikrųjų eiti nėra kur.

...Jie valgė ir gėrė, šuniukas pašoko krakoviaką, o daugiau nebuvo nieko įdomaus. Tos pačios kalbos apie orą, sportą, politiką.

– Oras būna dviejų rūšių, – tvirtino Ponia su šuniuku. – Geras ir blogas.

Šuniukas prieštaravo.

– Jei nebūtų blogų žmonių, – sakė jis, – nebūtų ir blogo oro.

– Viskuom kalta politika, – piktinosi Ponia. – Laimei, jau atsiranda šeimų, kuriose politika yra beveik išnykusi.

– Tai klaidingas požiūris, – nepritarė šuniukas. – Jei nebūtų politikos, gyventume nepalyginamai blogiau.

– Sportas! – šūktelėjo Ponia. – Štai kas išgelbės žmoniją. – O paskui kreipėsi į Petrą: – Kaip tamsta manai?

Petras iš mandagumo kelis kartus pritūpė, tačiau gyvas dialogas taip ir neužsimezgė. „Nieko kito aš ir nesitikėjau“, – pamanė.

Susinervinęs ėmė dar daugiau valgyti. O Ponia su šuniuku tarė:

– Žmonės valgo, geria, nieko nevyksta, bet tuo pat metu eina gyvenimas, dūžta likimai...

Šitaip pasakiusi susijaudino, pažvelgė į laikrodį, paskui į veidrodį ir antrąsyk pravirko.

– Gyvenimas visados kur nors eina, – pastebėjo šuniukas. – O kad niekur neitų, taip niekad nebūna.

– O ne! – tarė Petras. – Tai netiesa. Eina tik žmonės.

– Kai valgau, – kūkčiojo Ponia, – aš niekur neinu.

– O aš, – pradėjo Petras, – valgau tik dėl to, kad...

Tačiau po „kad“ mintis jam nusibodo, liežuvis užkliuvo už dantų ir jis nutilo. Gailėjosi, kam išvis ėmė kalbėti. Buvo įsitikinęs, kad viską, ką žinojo, jau kažin kada yra pasakęs.

Tačiau Ponia su šuniuku ir šuniukas (atskirai) labai prašė, kad Petras tęstų mintį, dėl to jis pasakė:

– Jeigu žmogus neturėtų organizmo, jam nereiktų valgyti. Tada ir gyvenimas būtų visai kitoks.

Visi susimąstė. Be garso grojo patefonas, ir tai buvo vienintelis dalykas, kuris tuose namuose Petrui patiko.

Vidurnaktį, kaip tokiais atvejais įprasta, kalbos tapo dvasingesnės.

– Kuom skiriasi gogenas nuo vangogo? – teiravosi Ponia su šuniuku.

– Niekuom, – tvirtino Petras.

O šuniukas – ko gero, tyčia norėdamas jį paerzinti, – sakė, kad skiriasi, ir net labai.

– Vangogas – tai miestas, – aiškino jis. – O gogenas – svorio matas.

– O diureris ir diurenmatas? – jaudinosi Ponia. – O šopenas ir šopenhaueris?

Tačiau Petras griežtai pareiškė, jog prieš miegą geriau stiklinė žuvies taukų.

– Nuo šitokių kalbų, – sakė jis, – kasmet numiršta per šimtą tūkstančių planetos gyventojų.

Tada Ponia su šuniuku ir vėl pravirko.

„Vadinas, jau pusė penkių, jei verkia trečią sykį“, – sumetė Petras. Tokius dalykus žinojo dar iš tų laikų, kai prausdavosi kasdien.

Šuniukas snaudė, todėl jis išėjo neatsisveikinęs. „Vis tiek dar susitiksim. Tie, su kuriais susitinki vieną kartą, paskui nuolat kartojasi.“

Išėjo, ir jam atrodė, kad išeina iš namų, kuriuose yra buvęs vakar, užvakar ir netgi prieš karą. „O gal ir ne aš ten buvau, bet vis tiek... Galų gale ir mano vardas ne Petras, o Juozas.“

Aušo rytas ir iš laiptinių ritosi pirmieji katalikai. Aiškiai matėsi, kad išsirita jie ne šiaip sau. „Viskas turi prasmę. Už viską reikia atsakyti“, – šitaip buvo parašyta jų kaktose šeštą valandą ryto.

Suolelis, ant kurio vakar sėdėjo, buvo susprogdintas. Išnešti visi medžiai ir namai, nukabintas mėnulis, ištrintos žvaigždės. Po kojomis baigėsi gatvė, o toliau nebebuvo nieko. Jis suprato, kad toli nebenueis, tačiau nė kiek nenustebo.

Vieną sykį turėjo taip baigtis.

NEREIKALINGI

1

...išėjo ir negrįžo... Ką nors žinančius prašom pranešti...

Taip kalbėjo Televizorius.

Petras susigūžė ir paklausė:

– Ar tu ką nors žinai?

– Nieko aš nežinau.

– Kur išėjo? Kodėl negrįžo?

Ona Marija tylėjo, už langų kaukė vėjas, ir Petrui suspaudė širdį. „O jeigu ir aš išeisiu? Išeisiu ir negrįšiu?.."

– Ką tai reiškia? – paklausė uošvio Zebediejaus, tarybų valdžios metais garsėjusio didele išmintimi, o po Nepriklausomybės atstatymo vis dar tebesigaluojančio ant lovos.

– Paėmė, – atsakė senolis ir drebančia rankele keturis sykius peržegnojo Televizorių. – Viską dabartės ima.

Petras krūptelėjo, Televizorius nutilo, tik buvo girdėti, kaip kažin kur eina Laikrodis su gegute.

„Visi išeina... – pabalo Petras. – Reikia kažką daryti", – ir pagriebęs vinį prikalė gegutės sparnus prie Televizoriaus.

Tada uošvis peržegnojo ir žentą.

O Petras tą patį vakarą pasirišo virvę ir kitą rytą jau buvo beveik pasikoręs.

– Bijau, kad nepaimtų, – aiškino.

– Kas tave ims! – riktelėjo žmona. – Į veidrodį pasižiūrėk.

– Aš ne apie tai, – paraudonavo Petras.

– Turėk proto, – barėsi moteriškė. – Kur tave dėtų paėmę?

– Aš nieko nežinau, – dūsavo Petras. – Žinau tik, kad ima viską.

– Bet jeigu pasikarsi, – pravirko žmona, – tikriausiai išmes iš darbo?

Po tokių žodžių Petras pametė virvę ir išėjo. Tik žengdamas per slenkstį dar pasakė:

– Jei nebepasimatysim... Aš mylėjau tave... Tau nežinant...

O žmona kūkčiodama atsiliepė:

– Drožk tiesiai, niekur nesivalkiok, niekas ir nepaims.

„Še tau ir mentalitetas... – karčiai šyptelėjo Petras. – Argi nuo to priklauso... – ir išėjęs į Lietuvą pasijuto labai nesaugus. – Niekas nežiūri, o kada ims, tuo labiau nežiūrės. Esu tik biudžetinis vienetas... O argi yra įstatymas, kuris gintų valstybės turtą?"

Ir vis dėlto jis ėjo. „Vadinas, ims tiesiai iš biudžeto. Taip dar patogiau. Ir triukšmo mažiau."

Nors, žinoma, jis nė nesirengė triukšmauti. Buvo jau susitaikęs su mintimi, kad paims.

Belaukiant ir pietų metas atėjo. „Ims po valgio, – pamanė. – Sotus brangesnis."

Valgė riebiai ir daug, neabejodamas, kad valgo paskutinį kartą, o kol suvirškino, ir darbo diena baigėsi. Atsisveikindamas su kolegomis, kiekvienam spaudė ranką ir reikšmingai žiūrėjo į akis, bet nieko nepasakė. Troško, kad greičiau paimtų ir viskas baigtųsi.

Tačiau gatvėje buvo tylu ir, nužingsniavęs kvartalą, pajuto kylantį nerimą. „Nejau moteriškė būtų teisi ir aš, vadinasi, toksai niekam tikęs, kad ims paskutinį? O gal visai nebeims?"

Susinervinęs ėmė eiti dar greičiau. Bet kuo greičiau jis ėjo, tuo labiau galvoje šviesėjo: „Neims. Nei už ką, nei dėl ko..."

Nieko nėra.

Ir taip jam pasidarė skaudu dėl tuščiai praleistų metų, kad suko ir suko ratus aplink miestą, o vidurnaktį sustojo ant tilto ir, žiūrėdamas į abejingą mėnulį, verkdamas šaukė:

– Ū-ū-ū... A-ū-ū-ū...

Pasuko namų link paryčiais, visas išpiltas mėnesienos ir nieko iš ateities nebesitikėdamas: tik pasenti ir mirti Lietuvoj.

2

Petrui vis negrįžtant, Oną Mariją pagavo nerimas. „Gal tikrai paėmė? Be reikalo užsipuoliau." Dabar kaip niekad aiškiai jinai suprato, jog mylėti ir gerbti galėtų tiktai tokį vyrą, kuris negrįžta.

– Viską ima, viską, – niurnėjo sau po nosim Zebediejus.

Ona Marija prisiminė, kaip prieš gerą dešimtmetį ją buvo paėmęs Povilas. Ėjo tuomet paskutinės tarybų valdžios dienos, skaisčiai žydėjo obelys ir kriaušės, ir jiedu ritosi kūliais nuo šiaudų. Tada jinai nieko blogo nepagalvojo, deja, po kelių mėnesių prasidėjo Atgimi-

mas ir Povilas nuėjo su pirmaisiais sąjūdininkais. Nuo to laiko daugiau niekas jos nebeėmė.

„Še tau ir laisvė, še tau ir lietuviška valdžia“, – pamanė su kartėliu ir, atsisėdusi priešais veidrodį, ilgai šukavosi plaukus. Prieblandoje veidas atrodė dar gana svajingas, ir jinai ryžosi. Susuko numerį ir drebančiom lūpom pratarė:

– Petrą paėmė.

– Tokie laikai, – atsakė Povilas, ir iš balso tembro buvo nesunku atspėti, kad kalba jau nebe šios žemės žmogus. Po dviejų trijų valandų šitas vyras sėdės pirmuosiuose valdžios ešelonuose, visu smarkumu dundančiuose niekam nežinoma kryptimi.

Moterį nukrėtė šiurpas.

– O manęs niekas neima, – sukuždėjo.

– Kad nėr kada, – rūstokai paaiškino Povilas. – Imam dabar tik žemę ir gyvulius.

Ona Marija pravirko, ir ragelis iškrito jai iš rankų. Pro ašaras matė veidrodyje atsiveriančias duris ir įeinantį Petrą. Jo veidas buvo šviesus kaip žaibas, o plaukai balti tartum sniegas. Moters širdis suvirpėjo, ir pirmąsyk šmėstelėjo nujautimas, jog prieš laisvę ir senatvę dviese vis dėlto būtų gerokai lengviau kovoti...

3

Zebediejus snūduriuodamas matė, kaip duktė blaškosi tarp durų ir veidrodžio, ir pamanė, kad Petras tikriausiai bus paimtas. Širdis atlėgo, ir jis tvirtai apsisprendė šiąnakt mirti: jau seniai būtų numiręs, bet kol čia trainiojosi žentas, tyčia delsė, kad jį paerzintų. Žento jis negerbė, kadangi tas nieko neuždirbo. Senolis taip pat nebuvo sukrovęs turtų, bet juk ir laikai kitokie buvo! Anuomet jis smarkiai gėrė ir buvo laikomas garbingu vyru. Istorikai tą reiškinį nūnai vadina tyliąja rezistencija, tačiau jie tada negalvojo nei apie garbę, nei apie sveikatą. Gėrė nė kiek netausodami savęs, gėrė tam nepritaikytose ankštose patalpose ir atvirose tarpuvartėse, drengiant lietui... Bet nesiskundė. Kažkas juk turėjo įveikti monstrą! Kaip jie tikėjo!.. Net juodžiausią valandą, parkritus kur po stalu ar prie durų, lojant šunims ir klykiant vaikams, kai norėdavosi viską mesti, kolaboruoti ir sykiu su namiškiais kurti socializmą, palaikydavo vien tikėjimas, jog supras ir įvertins būsimosios kartos. Todėl pakildavo ir išeidavo žie-

mos rytą vienmarškiniai, nešini paskutiniais baldais, lydimi artimųjų prakeiksmų ir milicijos švilpukų. Grįždavo nuogi ir apdaužyti, grįždavo nelyginant paukščiai į apleistus lizdus, į namus, kur jau niekas nebelaukdavo. Ir ne vienam, o, ne vienam pusiaukelėj stabtelėjo širdis...

Bet ar jaunimas suprato? Ar įvertino? Ar nuėjo toliau?

Žentas negėrė, nerūkė, skaitė ir rašė. Jis rašė teisingas knygas ir dėl to niekas jų nenorėjo skaityti.

– Kodėl taip rašai? – ne sykį barė Zebediejus. – Juk matai, kad gyvenime nėr teisybės.

– Kitaip negaliu, – atsakydavo žentas.

Ir tai buvo tiesa. Zebediejus matė, kaip žentas kankinasi, kaip bando rašyti ir užsirišęs akis, ir užsirakinęs rūsy, bet niekas negelbėjo. Vis tiek išeidavo jam tik teisingai arba dar blogiau.

– Nebus iš tavęs žmogaus, – dūsaudavo Zebediejus. – Niekas tokių nemėgsta ir net į valdžią nerenka...

Bet paskui numojo ranka. „O! Jeigu aš galėčiau pakilti! – pasvajodavo. – Šiais laikais! Su tokia praeitim!“ Deja, kaip tyčia tą rytą, kai pirmą sykį nuaidėjo šaukinys „Pabudome ir kelkimės!“, jį ištiko paralyžius.

Ligoninėje senolis buvo įkūręs Invalidų partiją. „Sieksime, kad visi Lietuvos žmonės gyventų ilgai ir laimingai. Tuom mes ir išsiskiriame iš kitų“, – mėgdavo pasigirti slaugėms. Deja, Daktarų partija, matyt, kažką suuodė, nes prieš pat rinkimus keletas invalidų lyderių numirė, kitus išgabeno į prieglaudą, todėl Seiman pakliuvo visiškai atsitiktiniai žmonės iš kitų skyrių, daugiausia su galvos traumomis. „Nenoriu nieko konkrečiai kaltinti, bet esu įsitikinęs, jog kai kuriose įstaigose tebeviešpatauja senojo raugo kadrai“, – pareiškė Zebediejus, pasitraukdamas iš ligoninės ir politikos.

– Ar kisieliaus gersi? – šūktelėjo duktė.

– Nebėr kada, – atsakė senolis. – Žiūrėk, kas dabar bus.

Jis užmerkė akis ir pakratė kojas, tačiau mirtis neėmė. „Taigi taip ir maniau, kad doras žmogus šiandien niekam nereikalingas,“ – sumetė rausdamas iš gėdos, o daugiau nežinojo ką ir bemanyti, užtat vėl atsimerkė. Tuo metu pro duris įėjo žentas. Atrodė taip, tarsi kakton jam būtų trenkęs žaibas ir jis būtų riedėjęs tris kilometrus laiptais žemyn. Žiūrėdamas į tokį žmogų, Zebediejus tik atsiduso, susikaupė ir tą naktį daugiau nebemirė.

IŠ ZEBEDIEJAUS ARCHYVO

Nežinomų 9-ojo dešimtmečio rezistentų kūrybos rankraščiai

REZISTENTAS ATSIGRĘŽIA Į BARMENĄ

Nebark manęs, bičiuli mielas,–
Yra stiklinė mano sieloj.
Ir aš piluosi už Tėvynę –
Bet gal be dugno ta stiklinė...

Nes kiek piluosi, tiek man maža,
Ir algą supilu, ir grąžą,
Ir grožio vis mažiau belieka, –
Jau panašus aš tau į slieką.

Jau panašus aš tau į nieką,
Kas buvo viskas – to nelieka...
Ir štai pavargęs, nusiminęs
Aš puolu veidu į tėvynę...
Bet nesudūžta ta stiklinė...

REZISTENTAS PRISIMENA MYLIMĄJĄ

Kvietei mane išgert arbatos –
Aš gėriau ne iš tos stiklinės...
Kažkur mane paliko batas,
Kažkur – kaimynė piniginė.

Jau šiąnakt neisiu tavo butan –
Štai žydi tulpės šalip kelio.
Ir kiekviena miela galvutė
Man baisiai primena taurelę.

Už ką jūs, tulpės, keliat tostą?
Pakelkit už mane, bičiulės.
Įpilk, lietau, visoms baltos tu,
Įpilk visiems, kas žemėj guli.

Nakvosiu, tulpės, aš pas jus,
Pamiršęs batą ir arbatą...
Vėjelis ūžteli svaigus,
Ir linksi tulpės: į sveikatą...

REZISTENTO PAMOKSLAS NEPAŽĮSTAMIEMS PONAMS

Ko dabar apstojot?
Ko kojelėm trypiat?
Ko mane sodinat
Blizgančion mašinon?

Aš dar padainuosiu
Jums gražių dainelių,
Jūs tik nemosuokit
Sausosiom lazdelėm.

Jūs geriau atremkit
Čia mane į sieną –
Tos lazdelės jūsų
Nežaliuos vis viena.

ATVIRUKAS MYLIMAI MOTERIAI

Aš sutikau Naujus metus,
Bet – gruodžio dvidešimt septintą.
Tamsu taip sieloj ir kartu,
Lyg būčiau pasikoręs spintoj.

Tą rytą išėjau degtukų,
Ir susitikome netyčia...
Snieguolė buvo be nykštukų,
Jūratė buvo be Kastyčio.

Ties „Lietuvos“ restoranu
Klajojo trys seneliai šalčiai...
Meniu su šampanu, menu, –
Galbūt dėl to pakito skaičiai...

Ir aš ėjau naujametyn vis,
Užgeso peleninėj temos,
Bet šoko ant stalų degtinė,
Balta kaip baltos chrizantemos.

O laisvės buvo per mažai –
Paspruko butelis iš baro,
Ir krito žmonės panašiai
Kaip kino filmuos apie karą.

Kažkam (gal man?) pritrūko vietos,
Aš pakilau ieškot teisybės, –
Buvau ten „Lietuvos“ pilietis,
Kieme likau be pilietybės.

Ir teatsimenu tik tiek, kad
Kaip žvalgas prie tavęs šliaužiau
Ir vamzdeliu ant šlapio sniego
„Aš jus mylėjau“ užrašiau...

„LIETUVA“. DEŠIMT DIENŲ, KURIOS SUKRĖTĖ SMEGENIS

„Lietuva“ – virš durų parašyta,
Ties durim sueina daug kelių.
„Lietuva“ – grėsmingas dinamitas
Tūkstančiuose baro butelių.

Durininke, nevaryk į vėją,
Nesakyk, mielasis Pedka, – „von!“
Vakar tik iš „Lietuvos“ išėjęs,
Šiandien vėl grįžtu aš „Lietuvon“

„Lietuva“ – nepilnametės koja,
Baltas veidas dūmų debesy.
„Lietuva“ – tai skystis, kurs liepsnoja
Ir kuriam sudegsime visi.

„Lietuva“ – čia gėriau, čia ir mirsiu.
Ir pasviręs vienas ties vaza,
Pajuntu, kaip kyla į paviršių
Viduriuos įkalinta dvasia.

Ir kada po didelių klajonių
Kertėje nulinks mana galva, –
Nerašykit mano vardo, žmonės,
Parašykit, žmonės, „Lietuva“.

NAKTIS. TYLIOJI REZISTENCIJA

Lietus širdy. Širdis – Paryžiuj.
Paryžius – tartum kinų raštai.
Ant stalo juodas lango kryžius,
Prie jo kažkoks žmogus – gal aš tai?

Iš kur aš čia atsiradau? –
Ar čia kvartetas, ar čia tvartas?
Taip norisi paskambint Tau,
Bet pamiršau aš Tavo vardą...

Už durų skamba pianinas,
Kukuoja laikrodžio gegutė,
Ir gieda balsas aksominis:
„Esi tu nuostabi žvaigždutė...“

O man širdy tik ritmas tango,
Ir sukas galvoje suktinis,
Ir nė vienos žvaigždės už lango –
Nei nuostabios, nei paskutinės.

Ir vis liūdniau Tėvynėj tampa,
Ir vis toliau, toliau Paryžius...
Paeisiu vienas aš už kampo
Ir tyliai tyliai nusi...
Ša!

LOPŠINĖ

Baltas veidas jo – sustingęs vaškas,
Po stalu jis miega nenubundamai.
Husovianas. „Giesmė apie stumbrą"

Tu mik. Po stalu ar po nosim.
Tarp šiukšlių, tuščių butelių.
Kertėj nusivemk ant gėlių,
O sapne tau drugeliai sapnuosis...

Jie lašų vakarykščių ieškos
Ir prižadins kaimyną iš miego...
Ir netrukus per spindintį sniegą
Įgaliotinis drąsiai atjos.

Jis atjos ant balčiausio ristūno,
Baltu kumščiu duris paklebens.
Tu pakelsi rankas, – bet vandens
Nepaduos viršila Grigaliūnas.

Prisirišęs prie lovos kaip šunį,
Tavo žydrąją paukštę papjaus –
Baltas baltas kaip vyšnios viršūnė
Sapnuose laivas mariom keliaus.

Ir sapnuosis tau ponai ir ponios
Laivo denyje... Balius puikus...
Tu nubusi... Stovės kapitonas
Prie tavęs. Tiktai laivo nebus...

RUGIAPJŪTĖS DAINA. PRALAIMĖJIMAS

Dvi savaitės amžinybei – niekis,
Karo vyrams irgi gal nedaug.
Bet prastam žmogeliui šitiek – kiekis! –
Pasakykit, gervės, ar belaukia?

Tartum iš dainos – be kepurėlės –
Pareinu – jau paskutinis veiksmas –
Tykus ramus, tartum vakarėlis,
Melsvas, rausvas tartum iš paveikslo.

Nežinau, kur buvęs, kur nebuvęs,
Tik žinau, kad buvęs ligi ryto.
Už save ir dar už tą lietuvį,
Kurs pirmasis po stalu parkrito...

...Prabundu nakčia *in anno domini*
Ir vandens stiklinės nepasiekiu...
Vsio, što bylo nie so mnoj – pomniu,
O kas buvo su manim – nieko.

Suplasnoja siela taip liūdnai,
O aplinkui griaudėja ir baras...
Ir neaišku – galgi tai žmona,
O gal Trečias pasaulinis karas...

FINALAS

Per lauką atėjo šią naktį rugsėjis,
Paklausė: žmogau, ką pasėjai?
Tylėjau. O ką atsakyti man tau?
Aš nieko nesėjau – kirtau.

Šunims aš kirtau per blakstienas,
Kirtau pilna burna prie stalo,
Ir krisdavo nukirstos dienos –
Tokios žalios.

Tylėjo... Nuėjo per lauką rugsėjis
Ir balsas – ten – tolimas girdis:
Tasai, kurs kadaise čia viską pasėjo, –
Ateis šiąnakt kirsti...

EILĖRAŠČIAI PROZA

SKAITAU MAIRONĮ

„Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka, ten mūsų Tėvynė, graži Lietuva...“ Galvoju: bėkit bėkit mūsų upės į marias giliausias.

GERUMAS

Stoviu prie vagonėlio. Čia badauja V. K. Atsisėdu šalimais ant suoliuko ir taip pat valandėlę pabadauju. V. K. šito nežino. Ir nereikia. Galvoju: gerai, kad yra tokių žmonių kaip aš.

TATJANA

Liūdną, tyli, beveik laukinė... Baikšti tartum stirna. Baksteliu lazdele. Nubėga nieko nepasakiusi. Galvoju: o jeigu būčiau A. B.?

BULVIAKASIS

Mėgstu bulviakasį. Man patinka žiūrėti, kaip iš lėto vaga šliaužia mažos moterys ir renka dideles bulves. Galvoju: kaip gerai, kad jūs tokios darbščios, lietuvės...

PRO LANGĄ

Žiūriu pro langą. Vakaras... Daugiaaukščių languose vis daugėja šviesų... Ir ten gyvena žmonės. Mąstau: ir gerai, kad gyvena...

ANTANAS

Antanas yra mano draugas. Gerai yra turėti draugą. Aš dažnai galvoju apie Antaną. Negerai, kad Antanas neturi draugo.

ISOS SLĖNIS

Galvoju apie Česlavą Milošą: „Gera gimti mažame krašte, kur gamta yra žmogiška...“ Kaip gerai, kad Česlavas Milošas gimė mažame krašte...

TADA

Buvo vasara... Gėlės žydėjo... Noko žemuogės... Balo kviečiai... Viskas tada buvo kitaip.

LIETUVA

Laukas... Rugiai išplaukę... Plaukioja drugiai... Viskas kaip E. Mieželaičio eilėraštyje. Kodėl tu tokia, mano Lietuva?

JŪRA

Ošia kaip laukas rugių... Eini pakrante, tartum girdi sunkias nunokusias varpas šnarant... Jūra ir krantas... Krantas ir lietuvis... Lietuvis ir Lietuva... Gyvenime taip nedažnai pasitaiko.

DUONA

Užsimerkiu ir matau: duoną raikančios rankos... Šiltas juodos duonos kepalas garuoja ant baltos staltiesės. Aš atsilaužiu gabalėlį duonos ir dedu į burną. Duona – tai mūsų valgis.

PIRMASIS SNIEGAS

Koks baltas ir švarus šįryt miestas! Atrodo – nebuvo ir nebus niekad purvo. Atsigręžiu: juodos, purvinos pėdos... Galvoju: žmonės, kodėl jūs tokie?

GIRTUOKLIS

Sėdi ir geria. Atsigula ir vėl atsisėda. Įsipila ir dar įsipils. Klysta, kurie mano, kad jam skanu. Klysta, kurie mano, kad jis turi tikslą.

Jis geria ne iš principo. Iš butelio.

TYLA

Mėgstu tylą. Įsiklausai – ir ničnieko negirdi. Tyla – tai dangiškųjų sferų melodija, nuostabioji Eolo arfų harmonija. Kai tylu, nebūna jokio garso. Tik paslaptingai kapsi vanduo iš čiaupo...

AKMENYS

Kažin ką mena pilki pakelės akmenys?.. Atsisėdu ant akmens, susimąstau... Akmenys visados buvo ir bus. Kaip žvaigždės... Kaip laisvės troškimas. Kaip tujen, Lietuva.

ALYVOS

Sėdžiu po krūmu galvodamas: manęs dar nebuvo, alyvos žydėjo... Manęs nebebus jau – jos vėlei žydės... Akyse – ašaros... Iš pavasario to...

GELMĖS (1)

Skaitau Zigmą Gėlę-Gaidamavičių: „Be aukšto siekio idealo sunku gyventi čia ant žemės“. O juk ėjo tuomet tik 1911-ieji metai...

GELMĖS (2)

Mano rankose – šakės. Smeigiu šieno kaugę ir – švyst į vežimą. Smeigiu antrą – švyst. Kaip smagu šitaip darbuotis vardan Lietuvos!

Bet ne visi nūnai supranta!

GIMTOJI KALBA

Duona... Pienas... Sūris... Varškė... Alus... Dešra... Kokie paprasti lietuviški žodžiai. O kaip prasmingai skamba!

MEMENTO

Nieko nėra garbingesnio, kaip kristi už tėvynę. Kritę – amžinai gyvi. Jie lieka mūsų širdyse. Mes liekame todėl, kad jie krito. Mąstau: kodėl mes nekritome?

KAITA

Po rudens ateina žiema. Po žiemos – pavasaris. Paskui vasara. Viskas žemėje mainosi. Viskas turi prasmę. Niekas nepraeina be pėdsako. Už viską reikia atsakyti.

ABEJONĖ

Kiek daug jų šmirinėja gatvėmis vidurdienį. Kiek važinėja traukiniais ir autobusais. Galvoju: kodėl jie nedirba? Kodėl nesimoko? Kodėl?

O gal tai ne mūsiškiai?

AUKA

Mįslių tėvas klane guli... Kas tai? Apsivėmęs pėstininkas?.. Didžioji Britanija? Lietus?

Aš nežinau. Tačiau daug apie tai galvoju.

N.

Galvoju apie N. Jeigu nebūtų numiręs, būtų pasveikinęs Lietuvos nepriklausomybę. Kaip keista, kad tie, kurie numirė iki 1990 kovo 11-osios, jau niekada nesužinos, ką iškovojom.

Kodėl jūs mirštate, brangūs Lietuvos žmonės?

SVEIKATA

Lietuva brangesnė už sveikatą, sakė poetas. Jis buvo jaunas, sveikas ir nelietuvis. Ir – kada tai buvo!

Galvoju: kažin ką sakytų šiandien, jei neturėtų sveikatos, o gyventų Lietuvoj?

LAIŠKAS

Vakar parašiau sau laišką ir įmečiau į pašto dėžutę. Šiandien – gavau ir perskaičiau. Deja, neradau nieko tokio, ko nebūčiau žinojęs.

Galvoju: kam rašyti, jei neturi ką pasakyti?

VASILIAUSKAS

Vakar jis pūtė dūdą, o šiandien – Vyriausiasis. Tačiau aš pažįstu kitą, kuris vakar buvo Vyriausiasis, o šiandien – pučia.

Bet visa tai niekai, pagalvojus, kad yra tokių, kurie vakar pūtė, šiandien pučia ir pūs tol, kol bus nupūsti patys.

JAPONIŠKI TRIEILIAI

Stoviu ant tilto
Laikrodis eina
Jinai išvažiuoja

* * *

Vasara eina
Laikrodis stovi
Aš jau guliu

* * *

Išskrenda paukščiai
Jinai parvažiuoja
Laikrodis vis dar stovi

* * *

Kam man tas laikrodis
Sviedžiu į upę
Vis tiek eina laikas

* * *

Prie manęs artėja trys vyrai
Aš tariu sau:
Nenusigąsk vien tikėk

* * *

Praėjo keturiasdešimt dienų
Po Velykų
Aš vis dar su ramentais

* * *

Apie ką tu galvoji
Kai išskrenda paukščiai
Aš negalvoju nieko

* * *

Paimu Tavo pinigus
Palieku savo nuotrauką
Galvoju apie Ją

* * *

Į Europą trise
Trise prie gastronomo
O aš vis dar vienas

* * *

Vilties žiburys uždegtas
Baltųjų rūmų pievelėje –
Aš tebesėdžiu prie žvakės

* * *

Ir toliau renkami parašai
S. Lozoraičiui remti –
Stoviu atsirėmęs į sieną

* * *

Poilsis Vidužemio jūros pakrantėje
Viskas jūsų paslaugoms –
Galvoju: kodėl ne mūsų?

* * *

Skaitau skelbimą
„Parduodu gerą buko parketą“
Galvoju: pats tu bukas

* * *

Mėnuo šviečia, bet nešildo
Komunistai grįžo į valdžią
Tik iš kalėjimo ir vėl atgal

* * *

Prezidentą spaudžia „tokios jėgos“
Prezidentas spaudžia Lietuvos banką
Aš spaudžiu Tave

* * *

Firma „Dux“ parduoda ir montuoja
Šalto ir karšto vandens apskaitos priemones –
O man nei šilta, nei šalta

* * *

Netoli Tel Avivo rastas peiliu
Subadyto izraeliečio lavonas –
O aš vis dar gyvas

* * *

Ar verta investuoti į naftos terminalą?
Reikia įrodyti, kad šie projektai pelningi –
Kovo mėnesį bus aišku

* * *

Lentvaryje į L. K. butą
Įsibrovė trys ginkluoti jaunuoliai
O man jau keturiasdešimt

* * *

Amžiną atilsį profesoriui
Užjaučiame ir kartu liūdime –
O kas liūdės su manim?

* * *

Lietuvoj debesuota su pragiedruliais
Trumpi lietūs –
Dėl ko man taip ilgu?

LIETUVIŠKOS NOVELĖS

KLIUGERIS*

Sykį eina keliu Kliugeris ir susitinka Švonderį.

– Vakar buvau pas Šiklgruberį, – išdidžiai pareiškia Kliugeris.

– Betgi jis miręs! – stebisi Švonderis.

– Man tas neturi jokios reikšmės! – atrėžia Kliugeris. – Svarbu, kad žmogus geras.

– Girdėjau, jis ruošiasi vesti, – sako Švonderis. – Ar teisybė?

– Taip, – pritaria Kliugeris. – Tačiau jo nuotaka, panelė Rok, ketina gimti tiktai po ketverių metų Los Andželo vargingųjų kvartale.

– Vargšeliai, – atsidūsta Švonderis. – Įsivaizduoju, kaip jiems dabar sunku.

* 1. Jei kuris nors Lietuvos žmogus mano, kad jis kliugeris, vadinasi, taip ir yra.
2. Jei kliugeris mano, kad yra ne kliugeris, jis privalo nedelsdamas pasitikrinti pažiūras artimiausiame ryšių skyriuje.
3. Kliugeriu gali būti kiekvienas Lietuvos patriotas, tačiau ne kiekvienas kliugeris yra patriotas.
4. Kiekvienas kliugeris turi teisę dalyvauti Vyriausybės posėdžiuose ir slapta jiems pirmininkauti.
5. Kliugerio asmuo neliečiamas. Kol eina, jis negali būti sustabdytas. Kliugerio vardas asmeniui išlieka iki gyvos galvos.
6. Už ypatingus nuopelnus tautai kliugeriui gali būti suteiktas Generalinio Respublikos Kliugerio titulas.
7. Joks kliugeris už savo galios veiksmus negali būti apkaltintas. Kliugeris, netekęs galios, pripažįstamas negaliojantis.
8. Už Valstybės ginkluotųjų pajėgų tvarkymą ir vadovavimą joms kliugeris neatsakingas.
9. Nė vienas kliugeris negali tuo pat metu nebūti kliugeris.
10. Įkritęs į šulinį kliugeris gali būti traukiamas bendrąja tvarka, bet ne anksčiau kaip po 48 val. ir tiktai gavus Seimo sutikimą.
11. Kliugeriui laikinai išvykus į užsienį, jį pavaduoja „juozas“, „antanas“, „petras“ ir „povilas“.
12. Jei nustatoma, kad Lietuvoje belikę mažiau nei 141 kliugeris, Valstybė įtraukia juos į Raudonąją knygą, remia jų veiklą ir saugo taip pat kaip ir kitus praeities paminklus bei kultūros turtus.
13. Kliugeris yra atviras Pasaulio ir Aukščiausiajam gėriui.

– Ne taip jau ir sunku, – prieštarauja Kliugeris. – Juk jųdviejų sūnus Aleksandras Bonč Brujevičius, neseniai baigęs Kinų Karo Akademiją, turi puikią tarnybą Vatikano branduolinių tyrimų centre ir gali savo gimdytojus išlaikyti.

– Ar tai ne tas pats Aleksandras, kurį aš buvau sutikęs ketvirtadienį rūkantį pypkę devintojo aukšto laiptinėje? – teiraujasi Švonderis.

– Klysti! – atšauna Kliugeris. – Juk šiandien trečiadienis.

– Vadinasi, šią savaitę ketvirtadienis buvo prieš trečiadienį, – atkerta Švonderis. – Po lietaus taip dažnai pasitaiko.

– Nesąmonė! – užsigauna Kliugeris. – Aš kaip tik kalbėjau su indų plovėja iš Mančesterio ir jinai oficialiai pareiškė, jog šią savaitę ketvirtadienio išvis nebus. Beje, tatai yra paliudyta dviejų Amerikos ambasadorių parašais ir sutvirtinta apvaliu antspaudu. Antra vertus, jis niekaip negalėjo rūkyti devintojo aukšto laiptinėje, kadangi po aštuntojo aukšto prasideda vienuoliktas. O devintojo nėra ir būti negali. Nes priešingu atveju tenai negyventų žmonės, ir Aleksandrui būtų sutrikęs virškinimas.

– Nėra tik sekmadieniais ir pirmadieniais, – susinervina Švonderis. – O ketvirtadieniais – yra.

– Bet Aleksandras nerūko, – prieštarauja Kliugeris. – Mat jo bobutę, gyvenančią Paryžiuje, vakar apkandžiojo pasiutęs šuo, kurį Aleksandras, beje, dar užpernai buvo nušovęs Kalifornijoje. Tarp kitko, labai simpatiškas mažylis. Juk jam dar tik devyni mėnesiai ir šimtas gramų. Tačiau tamsta nesi buvęs tėvas ir nesuprasi šito.

– Aš esu buvęs tėvas! – atšauna Švonderis. – Tai atsitiko rugpjūčio trečiąją, lygiai pusę keturių. Aš gerai atsimenu, nes kaip tik tuo metu šokau pro langą iš vienuolikto aukšto.

– Tai rizikinga, – pareiškia Kliugeris.

– Nieko baisaus, – numoja Švonderis. – Buvau iš anksto įspėjęs Kelių policiją, tad šaligatvis buvo pasuktas 45° kampu į rytus, ir visi traukiniai, važiavę į Madagaskarą, atsidūrė Kongo žiotyse.

– Aš maniau, kad traukiniai nevažinėja šaligatviais, – įsižeidžia Kliugeris.

– Traukiniai važinėja kaip tik jiems patinka, – atšauna Švonderis. – Tuom jie ir skiriasi nuo Kocho lazdelių bei Kanarų salose gyvenančių aborigenų, kurie juda tiktai pagal Lyčių traukos dėsnį, 1961 metais atrastą Jurijaus Gagarino. Tačiau drįstu pareikšti, jog mudu kalbėjomės apie pono Šiklgruberio ir panelės Rok sūnų Aleksandrą.

– O kas jam atsitiko? – nustemba Kliugeris. – Juk dar šiemet prasidės prancūzų karas su Švedija dėl įtakų sferos „Lietuvos“ viešbutyje. Girdėjau, kad Poltavoje jau kasamos duobės kritusiems už Tėvynę. Beje, vienas mano pažįstamas yra triskart kritęs už Tėvynę iš lėktuvo. Labai malonus vyriškis: su uodega ir bakenbardais. Ne sykį esam išlenkę po taurę vyno, tiktai gaila, kad tokio žmogaus išvis nėra.

– Aš matau, jog tamsta ir vėl nori nusukti kalbą, – atkerta Švonderis. – Tačiau už tai gresia bauda pagal Prostitucijos Įstatymo šeštąjį skiemenį. Tamsta šešis mėnesius neturėsi teisės peržengti demarkacinės linijos, kitados skyrusios Lietuvos Respubliką nuo Lenkijos.

– Nusukti galima ausį arba grąžą, – paaiškina Kliugeris. – Tačiau kalbos nenusuksi, nes jinai yra padaryta iš alaus ir nerūdijančio plieno, su 5 proc. grūsto parako priemaiša. Tiesa, vienam mano pažįstamam – apie jį aš ką tik šnekėjau – parduotuvėje buvo nusukę net šešis kibirus kalbos. Vargšeliui tik per Karininkų Garbės Teismą pavyko savo turtą atgauti. Gelbėdamasis nuo įsiutusių pardavėjų, kuriems, beje, vadovavo pono Šiklgruberio netikras tėvas, jis sėdo į skraidančią keptuvę – ją buvo palikę Kolumbijos patriotai, tuo tarpu vaikštinėję po Semiramidės sodus, – perskrido Barenco jūrą, Šiaurės ašigalį ir nukrito anapus Lamanšo sąsiaurio, tuo metu dar niekam nežinomose ūkanotose salose. Kalbai ištižus ir surūgus, ėmė dygti nenuskaičiuojama galybė bakterijų su viena akim uodegoj ir dviem ragais šonuose. O viskas baigėsi tuom, kad iš bakterijų išsivystė anglų kalba, o neilgai trukus atsirado ir patys anglai.

– Nesuprantu, dėl ko tamsta man visa tai pasakoji! – įsižeidžia Švonderis.

– Tai dar ne viskas, – atšauna Kliugeris. – Vargšai patriotai, likę be transporto priemonės, neilgai trukus pasimirė ir virto naudingosiomis iškasenomis. Jų pavadinimus tamsta gali rasti Mendelejevo lentelėje, kurią prieš keturis šimtus metų Karibų jūros piratai užkasė Šiaurės Australijos pakrantėje. Ta vieta yra žinoma tiktai pono Šiklgruberio ir panelės Rok sūnui Aleksandrui. Štai dėl ko aš visa tai tamstai pasakoju.

– Vadinasi, reikia surasti Aleksandrą ir du kastuvus? – supranta Švonderis.

– Deja, šiuo metu Aleksandras kariauja švedų pusėje, – pareiškia Kliugeris. Kare, kuris naujausiųjų laikų istorijoje įrašytas kaip Šventasis Lyčių Karas. Šiuo metu mūšiai vyksta Lotynų kvartale. Nacio-

nalinei gvardijai vadovauja ponas Šiklgruberis. Prūsų pėstininkams – Aleksandras. Karas turėtų baigtis ketvirtadienį. Kadangi ketvirtadienio nebus, – belieka orientuotis pagal kompasą ir žvaigždes.

– Aš nesuprantu šiuolaikinių žvaigždžių, – atsidūsta Švonderis. – Jos visai ne tokios kaip troleibusai, kurie yra gana artimi tarakonų giminaičiai. Su jų vyresniuoju – beje, jis turi poručiko laipsnį ir medalį už Budapešto išvadavimą – man yra ne sykį tekę šnektelėti nuosavoje virtuvėje. Aš apie tai dabar kalbu dėl to, kad jeigu Aleksandras žūtų narsiųjų mirtimi, – įvykus sielų inkarnacijai jis gali persikūnyti į šaldytuvą „Saratov" ir taip pat atsidurti mano virtuvėj.

– Jeigu šitaip, – stebisi Kliugeris, – ko gi mes laukiam?

– Nieko, – atsako Švonderis.

Ir jie nueina.

NIEKADA NIEKO NAUJO

Kada tik ponas E. besutiktų B., tas visados pasiteirauja:

– Kaip sekasi?

Tačiau bėda, kad ponas E. niekuomet neturi nuovokos, kaip jam sekasi. Juk jeigu šįryt pavasaris ir smagiai varva nuo stogo, tai vakare tikriausiai bus ruduo ir nemaloniai varvės iš nosies. Ką atsakyti, kad nesumeluotum?

– Nežinau.

– O kaip sveikata?

Ponas E. ir vėl nieko negali paaiškinti. Jeigu pasakysi „gera", po penkių minučių sankryžoje būtinai sutraiškys automobilis.

– Nežinau, – skėsčioja rankom.

– O kas naujo?

„Ką jam atsakyti? – sielojasi ponas E. – Skaičiau, kad paskirtas naujas Slovakijos ministras pirmininkas. Bet argi nuo to kas pasikeitė?"

– Aš nieko nežinau, – pravirksta.

– O kaip šiaip? – remia prie sienos B.

– Šiaip? – dūsta ponas E.

– Taip.

– Šiaip ne taip.

– Sėkmės! – rikteli B. ir nuplasnoja skverais.

Ponas E. nusišluosto ašaras Slovakijos pirmininko atvaizdu.

Bet kitą rytą viskas kartojasi.

„Vožti per snukį? – svarsto ponas E. – Bet argi supras?“

Blogiausia, kad B. nuolatos vaikšto tom pačiom gatvėm kaip ir ponas E.

„Gal užsukti pas jį į namus ir nudurti peiliu? – sprendžia klausimą ponas E. – Nes kiek šitai gali tęstis?“

Po pietų jis pasigalanda peilį, o vakare jau beldžiasi į B. duris.

– Kaip sekasi? – klausia.

– Gerai, – atsako B.

– O kas naujo?

– Viskas gerai.

– Gyvena žmogus, o paskui, žiūrėk, ir numiršta, – burbteli ponas E. – Tai kas gi čia gero?

B. purto galvą.

– Taip nebūna.

– Būna!

– Nebūna!

– Bū!

– Ne!

– Ak šitaip, – sako ponas E. ir baksteli peiliu. – O dabar?

B. nieko nebeatsako, mat guli su gerai išgaląstu peiliu širdyje. Ponas E. nulenkia galvą ir uždaro duris. „Ak, nereikėjo, – dūsauja. – Vargu ar padės...“

Nusileidžia laiptais ir išeina į gatvę, kur rudeninis vėjas neša lapus ir poną B-1.

– Kas naujo? – teiraujasi B-1.

„Nėra laimės pasauly“, – galų gale supranta ponas E. ir, sukandęs dantimis atsakymą, iriasi prieš Lietuvą.

JIS NEBUVO SIUVĖJAS

.....lyja.

Jis įeina į bufetą, nusivelka šlapią maišą, instrumentą pastato į kertę ir užsisako:

– !

– Ar tamsta žinai, kokiais laikais gyvename? – teiraujasi Bufetininkė.

– Nežinau, – parausta jis. – O kas atsitiko?

– Mes kuriame nepriklausomą Lietuvos valstybę, – paaiškina moteriškė, mikliai nusukdama 18 g. – Važiuojam Europon!

– Malonu girdėti. Bet aš jums netrukdysiu. Tik išlenkiu ir išeinu.

– Dabar ne laikas lenkti, – sako Bufetininkė. – Gėda.

– Kurgi ne, – sriūbteli jis. – Bet valdžios keičiasi, o žmogus negali taip greit. Nespėji.

– Ir nelauksim, – perspėja Bufetininkė. – Traukinys jau pajudėjo. Jūsų vietos vagone restorane. Bet anas atkabintas.

– Tai ką daryti?

– Dirbti reikia. Dirbti!

– Aš padirbu, o paskui išlenkiu, – teisinasi jis. – Visada taip darydavau.

– Šiandien reikia dirbti daugiau.

Jis skėsteli rankomis ir ant sienos nutūpęs liūdnas šešėlis sumosuoja sparnais tartum didelis peršautas paukštis.

– Nėra galimybių, – dūsauja. – Trūksta medžiagos.

– Tamsta siuvėjas? – teiraujasi moteriškė.

– Ne, ponia, – atsakò jis. – Aš – duobkasys.

Ir, užsimetęs ant pečių instrumentą, išeina į Lietuvą.

Lyja.....

NOVELĖ SU DANTIMIS

Vieną sykį ponui E. susopo dantį, jis nuėjo į polikliniką ir ilgai klaidžiojo palei stomatologijos kabinetą. Viduje girdėjosi širdį veriantys klyksmai, o tarpais atsiverdavo durys ir išeidavo išblyškę žmonės. Pagautas sielvarto, ponas E. grįžo namo ir sukūrė novelę apie dantų gydytoją. Gydytojas jo novelėje buvo be galo žiaurus ir klastingas, didžiausią malonumą jausdavęs gręždamas arba traukdamas dantis, ypač sveikus. Sykį, išvažiavęs atostogauti kaiman, dantistas apsigyvenęs nuošalioje sodyboje ir leidęs laiką, gręždamas sienojuose skyles bei traukiodamas vinis. Atostogoms baigiantis trobelė sugriuvusi ir žiaurųjį dantistą sutraiškiusi negyvai.

NOVELĖ SU TRAUKINIAIS

Jie buvo trise, o mes – dviese. Dabar, dienos metu, stovint pilnoj žmonių Katedros aikštėj, bepigu samprotauti, kaip reikėjo elgtis. O tada buvo vidurnaktis, Bernardinų gatvė ir dangus be žvaigždžių.

– Luktelk, aš tuoj, – sumurmėjau, smukau į tarpuvartę ir nežinia kaip atsidūriau geležinkelio stoty. Sėdau į naktinį traukinį ir išvažiavau į Keną.

Beje, tuo pačiu traukiniu ir sugrįžau. Kai atėjau į Bernardinus, buvo beveik įdienoję. Dusyk perėjau kvartalą, bet jos jau neberadau. Vakariniam laikrašty perskaičiau, jog naktį nenustatyti asmenys išprievartavę A.B. Galimas daiktas, tai buvo ne jinai. Sakė: vadink mane Svetlana.

Vis tiek nesmagu.

NOVELĖ APIE NOVELĘ

Kur ir kada aš skaičiau tą novelę? Niekaip nebegaliu prisiminti. Prisimenu tik, kaip gailiai raudojau, įsikniaubęs į vystančius popierius...

Kas gi ten buvo rašoma? Ak taip... Maždaug...

Šeštų metų Joniukas jau piemuo. Gano jis žąseles. Darbas nesunkus. Atsigulęs pievoje Joniukas skaičiuoja debesis ir prisimena: šiandien ateis tėvelis. Tėvelio Joniukas labai laukia. Tėvelis tikriausiai atneš saldainį, o gal ir vėl papasakos apie tuos laikus, kai pats dar buvo mažas. „Tarybų valdžios metais...“ – šitaip prasidėdavo visi tėvelio pasakojimai. Tėvelis tada lankė mokyklą ir dažnai čiulpdavo saldainį, kartais net šokoladinį. O per šventes gaudavęs netgi torto. Tortą Joniukas sykį buvo matęs. Jį valgė ūkininko vaikai. Atrodė labai gardus.

Ir vėl man byra ašaros... Kas gi ten buvo toliau?.. Ak, taip... Joniukas užsisvajojęs, pamiršęs žąsis, ir tos ištrypusios vasarojų. Ūkininkas skaudžiai skaudžiai nuplakęs Joniuką. O tėvelis taip ir neatėjęs, mat kelnių kišenės buvusios kiauros ir saldainis, kurį jis nupirko pardavęs tuščius butelius, iškritęs...

Gana, gana! Dabar mažai kas parašo tokių novelių...

BASTILIJOS AIDAS

Aušo liguistas vasaros rytas. Vėjas pūtė nuo kopūstų, tačiau visi drugeliai jau buvo išskridę į vakarus. Jis vienas stovėjo prie darbo biržos ir su ilgesiu prisiminė tas dienas, kai stovėdavo trise prie gastronomo. „O juk šiandien Bastilijos paėmimo metinės“, – atsiduso.

Prasivėrė biržos durys ir padvelkė siera. Jo kojos ėmė virpėti. Apsisuko ir nudūlino Pilies gatve. Žemyn. Paskui į kairę. O eidamas vis trumpėjo, trumpėjo... Apie tokį neparašysi ilgos novelės.

Tačiau tą patį vakarą jį dar matė pas panelę Rok. Sėdėję trise: jis, ji ir kažin koks Ivanovas. Gėrę arbatą, plepėję visokius niekus. Paskui Ivanovas staiga pašokęs, išbėgęs į kitą kambarį ir nusišovęs.

„Keista, – šnekėjo žmonės. – Kodėl Ivanovas?“

Ir iki šios dienos niekas nežino.

LIETAUS NOVELĖS

1

Prie gastronomo trise mušė vieną, o ponas E. tuo tarpu stovėjo po medžiu, kadangi lijo.

„Greičiau! – nervinosi. – Muškit ir eikit. Nesmagu čia stovėti. Dar pamatys kas...“

Ir tikrai, kaip tyčia priėjo panelė Rok, atsišliejo į kamieną, ėmė dūsauti, vartyti akis.

– Nebeilgai jau... – suvaitojo.

Ponas E. nužvelgė ją nepastabiu žvilgsniu.

– Tai kas yr? – paklausė.

– Blogai, – čiupinėjosi šonus panelė Rok. – Spaudžia va...

– O ką daktarai sako?

– Gimdyti laikas.

Ponas E. tik pakraipė galvą ir mostelėjo gastronomo pusėn.

– Matote, kas dedasi!

– Še tau ir Nepriklausomybė, – nusivaipė panelė Rok.

– Niekas nekaltas, – atrėžė ponas E. – Patys bėgom į aikštes. Šaukėm... Rankas kilnojom...

– O kas galėjo žinoti, – atsiduso panelė Rok ir užsidėjusi akinius nužvelgė sceną prie gastronomo. – Gali ir užmušti, – pagyvėjo.

– Ir užmuš, – patvirtino ponas E. – Dabar kasdien užmuša.

– O dėl ko tamsta čia stovi?

– O dėl to, kad lyja!

– Bet gali ir mus!..

– Vargu, – suabejojo ponas E. – Kad vienoj vietoj tą pačią dieną užmuštų du arba tris – šitaip retai pasitaiko.

– Taigi, – šyptelėjo panelė Rok. – Gali sakyti, mudviem pasisekė.

Dar jie truputį pastovėjo, pasišnekučiavo apie lietų ir Lietuvą.

– Tai kada gims? – pasiteiravo ponas E.

– O kas jį žino, – patraukė pečiais panelė Rok. – Kai tokia nestabili padėtis...

– Šiais laikais, – pabrėžė ponas E., – norint gimdyti – proto reikia.

Bet pro šakas jau švito dangus, ir jie galėjo keliauti toliau.

2

Prie gastronomo vėl trise mušė vieną, o ponas E. ir vėl stovėjo po medžiu, kadangi vėl, kaip Lietuvoj įprasta, lijo. „Nejau nebėr kitų vietų kur mušti? – spjaudėsi ponas E. – Juk tai chamizmas!“

Apsidairė, tačiau panelės Rok nesimatė. „Manding, siuvinėja, – atsiduso su palengvėjimu. – Juk kūdikiui tiek visko reikia...“

Vis dėlto buvo nesmagu. „Gal padėti?.. Bet kas iš to? Anava kokie tie trys!..“

Brūkštelėjo degtuką, užsitraukė dūmą, tačiau nuo šakų varvėjo lašai ir ponas E. susinervinęs tėškė cigaretę žemėn. „O tas vis dar gyvas... – pamanė su pagieža. – Taikosi vienam į koją įkąst... Bet ką tu prieš tris... Jeigu vienas prieš vieną, aišku, pagelbėčiau, o dabar... Ne. Vienas lavonas geriau nei du.“

Mušamasis parkritęs ėmė raitytis ant šaligatvio, ir ponas E. nusigręžė. „O panelė Rok antai ruošiasi tapti motina, – prisiminė su širdgėla. – Bet ką tu gali pagimdyti šiais laikais? Arba tokį, kuris kitą užmuš, arba tokį, kurį kiti... Vienas iš dviejų...“

Anoj pusėj gatvės ėmė klykti, ir ponas E. nervingai treptelėjo koja. „Kaip negerai, kaip negerai... Ir ko tu, kvaily, vienas valkiojies?.. O aš? Ko aš ėjau ta gatve?“

„Antra vertus, gal yra už ką, jeigu muša, – toptelėjo. – Negi taip sau... Per lietų... Juk sušlaps...“

Taip pagalvojus pasidarė kiek lengviau, ir nusisukęs kiton pusėn, jis ėmė skaičiuoti, ar priešais stūksantis monolitas keturiolikos, ar šešiolikos aukštų.

Kol suskaičiavo, ir lietus liovėsi.

3

Kitą sykį, kai ponas E. keliavo pro gastronomą, staiga prapliupo lietus, ir jis vėl pasislėpė po medžiu. Tada ir išvydo: iš kairės ateina vienas, o iš dešinės – trise. „Kvaily! – norėjo riktelti ponas E. – Kur kiaūšini? Ar nematai?“ Deja, nebegalėjo ištarti nė žodžio ir tik sukarkė kažin ką pro pabalusias lūpas. „O gal...“ – dar šmėstelėjo viltis.

Bet kur tau! Trise apstojo vieną ir ėmė talžyti iš visų pusių. „Bėk! Bėk!“ – mintyse šaukė ponas E., bet anas neklausė, žagtelėjo ir sukniubo ant grindinio. Trijulė pastovėjo, paspardė kojom ir tolyn nužingsniavo.

Ir kaip tyčia priėjo panelė Rok, dirstelėjo ton pusėn.

– Užmušė?

Ponas E. gūžtelėjo pečiais.

– Vieną sykį turėjo taip baigtis.

Jie patylėjo kurį laiką nulenkę galvas. Ponas E. atsiduso.

– Nei tamsta gimdyk, nei ką... – patarė.

– Ir aš svarstau, – linktelėjo panelė Rok. – O kas iš to? A supras?

Ponas E. nužvelgė šlapią kūną prie gastronomo, tolstančią trijulę, nedraugišką dangų.

– Je, – nusišiepė. – Sulauksi...

– Vakar sapnavau, – tarė panelė Rok, – gimė man vaikelis. Raudonas, diktas... „Mažuli“, – sakau, keliu ranką paglostyti. O tas kad blykstels akimis... Kad užriks... „Mauči, motin!“ Pagrobė stalčių su pinigais ir nuėjo skersas...

– Kur nuėjo?

– O kas jį žino, – pravirko panelė Rok. – Per Lietuvą nuėjo...

– Visi dabar eina, – linktelėjo ponas E.

Bet kaip tik tuo metu saulės spindulys prašalino tamsumas, ir Lietuvoje vėl tapo šviesu. Jiedu atsisveikino ir nuėjo katras kur...

ŠITAIP IŠEINA ŽMONĖS

Rudens vakaras. Ponas E. grįžta namo. „Kažin kur aš buvau?“ – galvoja. Stabteli prie paminklo ir susimąsto.

Iš kitos pusės ateina durininkas Motiejus Fiodorovičius su durimis ant pečių. Kas vakarą, baigęs darbą ir užrakinęs kontorą, duris jis išsineša su savimi, bijodamas, kad kas nepavogtų. Mat yra be galo doras ir sąžiningas lietuvis.

– Motiejau Fiodorovičiau! – šūkteli ponas E. – Kaip gyveni?

– Anežinau, – atsako Motiejus Fiodorovičius. Jis turi keistą įprotį prie kiekvieno žodžio pridėti papildomą raidę, mat kitados yra tarnavęs poručiku Abchazijoj.

– O kaip laikosi tamstos žmona?

– Aneprisimenu.

– O Petras?

– Akoks Petras?

Jie stovi kurį laiką tylėdami ir žiūri vienas į kitą.

– Štai paminklas, – rodo ponas E.

– Ataip, – linkteli Motiejus Fiodorovičius.

– O kas iš tų paminklų? – klausia ponas E.

– Anieko, – atsako Motiejus Fiodorovičius.

Ponas E. išsitraukia vamzdį ir papučia prieš vėją. Motiejus Fiodorovičius klausosi ir pritariamai linguoja galvą.

– Norėčiau išeiti pro šitas duris, – sako ponas E.

– Akur? – klausia Motiejus Fiodorovičius.

– A, nesvarbu.

– Aprašom.

Motiejus Fiodorovičius pastato duris, atrakina, ir ponas E. išeina.

Rudenį pasitaiko tokių susitikimų, kai negali neišeiti.

LIŪDNA NOVELĖ

Tą moteriškę paskutinį kartą buvau sutikęs prieš dvidešimt metų. Tada ji atrodė gerokai jaunesnė. „Keista“, – pamaniau.

– Prisimeni, – sakė ji. – Kaip tada?..

Bet aš nieko neprisiminiau.

– O kaip dabar? – paklausiau.

Jinai tik numojo ranka ir žiūrėjo į mane tokiom mėlynom akim, kad nori nenori teko pasakyti ką nors malonaus.

– Prieš dvidešimt metų tamsta buvai jaunesnė...

Atrodo, ta žinia jos nenustebino. Netrukus atsisveikinom ir nuėjom į skirtingas puses. Dabar aš prisiminiau: prieš dvidešimt nueidavom į tą pačią...

„Kaip keičiasi žmonės“, – galvojau.

Ir gėlė man širdį...

AR MOKSLAI IR MENAI PADEDA GERINTI PAPROČIUS?

Atvyko Šventasis Tėvas.

Paskui išvyko.

Ir tapo kažkaip smagiau, ramiau gyventi. Visi pamatėm: kiek daug pas mus policijos. Kažin kur jie, policininkai, slepiasi kitom dienom?

Pamatėm: ir gamyba nesumažėjusi. Per šitiek laiko prigaminta anava kiek tvorelių! Ne, netrūksta mūsų krašte darbščių, sumanių žmonių.

Ir tie žmonės jau kitokie. Naktį prasilenkiau su nepažįstamais – nieko!

Keista, kiek daug gali vienas žmogus. Paskaitė iš lapo, pamosavo rankom...

O kiek sykių man skaitė žmona, kiek mosavo, grūmojo...

O kas iš to?

NAUJA NOVELĖ APIE VEDYBINĮ GYVENIMĄ

Aš tyliu, o jinai verkia, ir ašarų paplautas pudros sluoksnis nuvirsta skruostu žemyn.

– Kas yra? – klausia.

– Nieko, – atsakau po pusvalandžio.

– Tai kodėl...

Aš, netaręs nė žodžio, išeinu į balkoną. Durų netrankau, nes gali nukristi tinkas. Įsikimbu į cigaretę ir žiūriu į miesto žiburius.

Ir ten gyvena žmonės, kaip rašė Čechovas...

KĄ ŽMONĖS DIRBA VISĄ DIENĄ

Yra tokia knyga: V. Skerio „Ką žmonės dirba visą dieną“. Skaitau vaikams, ir viskas jiems aišku.

O man – ne. Mano kaimynų tokios durys, kad pro rakto skylutę žiūrėti neįmanoma.

Man neaišku, ką žmonės dirba visą dieną. Ypač savaitgaliais. Aš atsikeliu – tokia ilga diena, kaip geležinkelis. Rašau ir skaitau, spjaudau ir gaudau... Ir vis tiek lieka daugybė laiko.

Einu parduotuvėn, žiūriu televizorių, valgau ir vaikštau iš kampo į kampą.

Gal vinį įkalti?

Įkalu. Daugiau nereikia.

Gal paimti oblių ir ką nors nuobliuoti?

Tačiau – ką?

Paobliuoju grindis. Ateina kaimynai. Gana.

Ruduo. Sėdu į priemiestinį, išvažiuoju už miesto, atsisėdu ant ežero kranto ir žiūriu į vandenį.

Sako, kad gražu. Bet kas iš to?

Ką žmonės dirba visą dieną?

Niekada aš šito nesužinosiu.

NOVELĖ APIE BĖGANTĮ LAIKĄ

Ponas V. B. yra labai vikrus ir žvalus lietuvis. Jis visą laiką skuba ir turi be galo daug reikalų.

O kartais jis išgeria ir nustoja skubėjęs. Net ir namo nebeina. Randu jį vidurnaktį prie paminklo ir sakau: važiuojam.

– Ū, – atsako V. B.

– Ū-ū, – švilpauja pasiklydęs vėjas.

– Ū-ū-ū – pritaria vėluojantis traukinys.

Ir šitokie jie man daug gražesni už skubančius.

Aš ir pats neskubu. Žinau, kad suspėsiu.

NOVELĖ APIE TAVE

Sėdžiu prie stalo, žiūriu pro langą. Slenka debesys pilkos...

Lietus Lietuvoj... Ką man daryti?

Parašysiu novelę apie Tave.

Tu sėdi prie stalo, žiūri pro langą... Bet pro Tavo langą viskas kitaip. Saulelė raudona ir debesys balti...

Aš rašau, kad apverčiu savo stalą, užveriu savo langines ir išeinu pas Tave.

– Leisk man prie ugnelės pasišildyt...

Tu šiek tiek pasislenki į pietus ir man jau šilčiau.

Žiūriu pro Tavo langą. Toks ruduo!.. Ir tiek krinta lapų!.. Atrodo, tik sėsk ir rašyk.

Tačiau kam rašyti? Juk Tu vis tiek neskaitysi.

Ką ir kaip parašyti, kad atkreiptum dėmesį?

Ėjau aš skersai ir išilgai, žiūrėjau į dešinę ir į kairę, žiūrėjau į Tavo akis...

Ir supratau: nieko tokio šiame pasaulyje nėra.

XX A. ŠIAURĖS VAKARŲ DRAMA

LAKŠTINGALA

Vieno veiksmo tragedija

Veikia: JIS
JI

Paprastas viengungio kambarys. Kairėje – lova, dešinėje – kita lova. Girdėti, kaip už lango ramiai šnara Vyšnių sodas. Vidurnaktis

JI. Aš taip jaudinuosi (*atsisega sijoną*). Juk aš pirmą sykį pas viengungį.

JIS. Taigi. Vieną pasmaugė neseniai (*nusimauna kelnes*). Šitam bute.

JI. Merginai netinka taip vėlai pas viengungį... Vienai... (*atsisagsto palaidinukę*).

JIS. Žinoma (*nusiauna batus*). Šiais laikais...

JI. Manęs juk laukia (*nusiima gracijį*). Nerimauja...

JIS. Laukti (*nusivelka marškinius*) – sunku!

JI. Merginai svarbiausia – išdidumas (*nusimauna kelnaites*). Ir rasti savyje jėgų laiku pasakyti: ne.

JIS. Taip.

JI. Ypač negerai, jeigu anksti nutrūksta ryšiai tarp dukters ir motinos (*nuriša jam kaklaraištį*).

JIS. Aš turiu ryšių Vyriausybėje (*nusivožia skrybėlę*).

Vyšnių sode staiga suklinka Lakštingala. Abudu krūpteli

JI. Koks tavo vardas?

JIS. Kazys.

JI (*nervingai*). Vadinasi, čia tu ir gyveni?
JIS (*išblyškęs*). Čia.
JI. Viskas aišku.
JIS. Aš demaskuotas.
JI (*staiga apverčia Jį aukštielninką ant lovos*). Kokios tavo pažiūros?
JIS. ...narys nuo 1990-ųjų kovo.
JI. Prašyčiau nedelsiant pateikti Reformos projektą.
JIS. Štai!
JI. Svarstysim.

Abudu pradeda svarstyti. Girdėti, kaip Vyšnių sode gieda Lakštingala.

LAKŠTINGALA. Ašara Dievo aky... Lietuva, ką tu... (*pravirksta*).

U ž d a n g a

NUO BIRUTĖS KALNO

Vieno veiksmo komedija

Veikia: JIS
JI

Scenoje – paprasta 1990-ųjų mados virtuvė, sykiu ir valgomasis. Už lango matyti jūra ir pilki debesys. Ant sienos – Maironio portretas

JIS (*rašo*). Liūdna man! Gal ir tau? O kodėl – nežinau,
Vien tik vėtrų prašau, kad užkauktų smarkiau.
Užmiršimo ramaus...

Pakelia įkvėpimo sklidinas akis į žvaigždynus

JI (*maišo puodą*). Ar kopūstų valgysi?
JIS. ...ir tarp jų nematau,
Betgi trokštu sau... Kokių kopūstų?

JI. Briuselio.
JIS. Kaip man nusibodo!
JI. Jei nenori, galiu nevirti.
JIS. Virk.
JI. Iš pusės galvos?
JIS (*rašo toliau*) ...marių prie šono arčiau.
Trokštu draugo arčiau: juo tikėti galiu;
Jis kaip audrą nujaus mano sielos skausmus...
Paslapties neišduos...
JI. Ar iš pusės galvos?
JIS. Ar iš pusės galvos savo veidu tamsiu. Iš kurios pusės?
JI. Iš tos. Arba iš anos.
JIS. Ne. Šitaip aš negaliu! (*Numeta plunksną*)
JI. Vadinas, iš pusės?
JIS. Jeigu taip – geriau iš visos! (*Paėmęs duonriekį peilį, nurėžia Jai galvą ir įmeta į puodą*)
JOS GALVA (*iš puodo*). Nepamiršk lauro lapelių ir druskos. Dar petražolės...
JIS. ...Ir per amžius paliks, kaip ir aš, neramus... (*Barsto druską*) Kaip ir aš... (*Meta lauro lapelius*) O kur petražolės? (*Susimąsto*)
MAIRONIS (*iš portreto*). Spjauki, drauguži, į viską!

Jis spjauna į keptuvę. Sučirškia taukai

U ž d a n g a

PRIE NEMUNO ŠITAS

Dviejų dalių šeimos kronika

Veikia: TĖVAS
MOTINA
DUKTĖ
ŽENTAS
KŪDIKIS

I dalis

Scenoje – šviesus, bet gerai išvėdintas kambarys. Tvyro gera, darbinga nuotaika. Vidurdienis

TĖVAS. Brangieji! Sušaukiau jus tam, kad paskelbčiau džiugią naujieną. Šiandien aš mirsiu ir daugiau jums nebetrukdysiu. Būkite laimingi.

VISI. Tėveli! Pagaliau! (*Sveikina vienas kitą*)

TĖVAS. Paskerskite kuilį ir asilą. Nupeškite šimtą žąsų ir užraukite dešimt kubilų šampano. Aš noriu, kad per mano laidotuves visiems būtų smagu. Gana prisikentėjote, kol buvau gyvas. Sudievu (*atsigula ant lentos*).

ŽENTAS (*griežtai*). Šita lenta man bus reikalinga, tėte. Aš ketinu dirbti lopšį. Mano žmona laukia kūdikio.

MOTINA. Kokia laimė! Dabar viskas bus kitaip! (*Ima gyventi kitaip*)

TĖVAS. Sveikinu, Ibrahimai. Ir įteikiu tau tėvo įgaliojimus (*nusijuosia diržą*). Man jie daugiau nebereikalingi.

ŽENTAS. Bet kūdikis ne mano! *(Išdidžiai verkia)*

TĖVAS. Iš kur tu žinai, vaikeli?

ŽENTAS. Tėve! Mes nesišnekam jau dešimt metų...

TĖVAS. Tokie dalykai dažniausiai patyliukais ir būna daromi.

ŽENTAS. Ne – ir viskas!

TĖVAS. Tegul mano dukrelė pati prisipažįsta.

DUKTĖ. Kad aš irgi nežinau, tėveli (*sumišusi*). Bus Lietuvos kareivėlis...

Kankinanti pauzė

TĖVAS. Tiek to. Atsiras kūdikis – jo ir paklausim.

MOTINA. Štai ką reiškia žilas plaukas! (*Didžiuojasi vyru*)

TĖVAS. O kada jis turi pasirodyti?

DUKTĖ. Šiandien. Keturioliktą Nulis Nulis. Liko penkios minutės.

Kyla sąmyšis. Motina apalpsta, bet atsipeikėja

TĖVAS *(griežtai)*. Įsakau visiems likti savo vietose. Padėtį kontroliuoju aš.

Skamba Bethoveno Devintoji simfonija. Motina skaito puslapius iš Atėjimo knygos. Užgęsta šviesa

Uždanga

II dalis

Tas pats, tik nebe taip gerai išvėdintas kambarys. Dvelkia vystančiom rūtom ir paraku. Šviesos nėra

TĖVAS. Ar jau praėjo penkios minutės?
MOTINA. Dar trisdešimt sekundžių.
DUKTĖ *(svajingai)*. Aš norėčiau, kad mūsų sūnelis būtų kapitonas.
ŽENTAS. Ką jinai sako, tėve?
TĖVAS. Ji norėtų, kad jūsų sūnelis būtų kapitonas.
MOTINA. Bet kapitonai žūsta pirmieji! *(Uždega žvakelę)*
TĖVAS. Klysti, mamyte. Kapitonai visados palieka laivą paskutiniai.
MOTINA. Tegu verčiau jis būna vaistininkas, nes vaistininkai ilgai gyvena.
DUKTĖ. Ir vis dėlto man gražiau, kai kapitonas.
TĖVAS. Tebūnie kapitonas.
MOTINA. Aš su tuom niekada nesusitaikysiu!
ŽENTAS. O kodėl mano nuomonės niekas neklausia?
TĖVAS. Ką tu apie tai išmanai, vaike! Ir kūdikis ne tavo...
ŽENTAS. Tokiu atveju aš pasitraukiu į opoziciją.

Blyksteli šviesa. Trenkia perkūnas. Padvelkia permainom

KŪDIKIS. Štai ir aš! Laba diena, brangūs Lietuvos žmonės.
DUKTĖ. Kokia aš dabar laiminga!
MOTINA. Eikš, anūkėli. Veidelis išblyškęs, nosytė mėlyna, akutės raudonos... Tikras vaistininkas.

DUKTĖ. Klysti, mamyte. Jo akys mėlynos. Vadinasi – kapitonas.

TĖVAS. Tegu vaikas pats pasako.

DUKTĖ. Sakyk, sūnau.

Visi susikaupia

KŪDIKIS. Gerbiami ponai... Ponios (*nusilenkia*). Aš būsiu Prezidentas.

DUKTĖ. Vaikeli! Kodėl?

KŪDIKIS. Todėl, kad Lietuvai dabartės labiausiai reikalingi prezidentai.

TĖVAS. Tegu būna. Žiūrėkim, kaip geriau Tėvynei.

MOTINA. Bet jeigu bus Prezidentas, jį gali nušauti!

DUKTĖ. Už ką?

MOTINA. Į Prezidentą lengviau pataikyti.

KŪDIKIS. Mirties aš nebijau. Žemėj nieko nėra gražesnio už tulpės žiedą ir kulkos pakirstą Prezidentą.

DUKTĖ. Sūneli! Juk tu ką tik gimei!..

KŪDIKIS (*griežtai*). Vardan tos.

MOTINA. Vis tiek man gražiau, kada vaistininkas...

DUKTĖ. Kapitonas!

KŪDIKIS. Jūs, moterys, verčiau patylėkit. Tamstos vieta, mamyte, virtuvėj. Pataisyk man vašylų.

ŽENTAS. Tai totulirizmas! Aš nemėgstu vašylų!

KŪDIKIS. Kas tas toks?

MOTINA. Tavo tėtis, vaikeli.

KŪDIKIS. Ar tamsta turi kokių nors dokumentų, liudijančių tokį aukštą statusą?

ŽENTAS. Štai! (*Pakrato diržą*)

KŪDIKIS. Tamsta, manding, nežinai, kas gresia už bandymus smurtu nuversti teisėtą valdžią? Aš laikinai sustabdau tėvystės įgaliojimus.

ŽENTAS. Tokiu atveju aš pasitraukiu į pogrindį.

TĖVAS. Ponai! Aš siūlau paskelbti referendumą, kuriame visi tikrieji nariai pareikštų savo nuomonę: už seiminę ar už prezidentinę šeimą.

MOTINA. Aš į politiką nesikišu (*nesikiša*).

TĖVAS. Šiandien toksai metas, kai apsispręsti privalo kiekvienas (*apsisprendžia*).

ŽENTAS. Boikotuoju (*boikotuoja*).

TĖVAS. Nepamiršk, žente, kad tai galbūt ir tavo sūnus.

ŽENTAS. O man atrodo: agentas.

KŪDIKIS. Šmeižtas! Tamsta turėsi atsakyti Dievui ir Aukščiausiajam Teismui.

MOTINA. Vaikai! Vaikai! (*Verkia*)

KŪDIKIS. Aš matau, ponai, jog per anksti gimiau. Šita šeima dar nepribrendusi tikrai demokratijai (*išeina*).

MOTINA. Kas dabar bus?.. Vėl viskas po senovei?.. (*Ima gyventi senoviškai*)

TĖVAS. O būčiau dar pagyvenęs... (*Miršta*)

DUKTĖ. O kas kaltas? (*Griežtai žiūri visiems į akis*) Kas?

Velionis neatlaikęs žvilgsnio užsimerkia. Žentas apsisuka ir lėtai eina iš kambario. Ant slenksčio sustoja, atsigręžia. Jo akys klydinėja sienomis, ieškodamos šautuvo. Šautuvo nėra. Toli, geležinkelio stoties rajone, girdėti Respublikos himno garsai ir pavieniai pabūklų šūviai.

U ž d a n g a

PIRMOSIOS KREGŽDĖS

Vieno veiksmo rėmai

Veikia: RĖMELIS
DŪMELIS
KATELIS
SUSUKYTĖ

Veiksmas vyksta Liudininkų partijos būstinėje. Skamba kanklės

RĖMELIS. Visai nusmuko!

DŪMELIS. Viskas smunka!

KATELIS. Ir smuks!

SUSUKYTĖ. Reikia ką nors daryti.

Visi susimąsto. Kanklės nutyla

SUSUKYTĖ. Į padorias moteris niekas nebežiūri jau nuo 89-ųjų pavasario. Jei šitaip tęsis – apie dutūkstantuosius jos apskritai išnyks.

KATELIS. Reikia priimti Įstatymą. Beje, ponas Dūmelis galėtų retkarčiais ir pažiūrėti. Jis gana riebus, o padoriai moteriai tas daug reiškia.

DŪMELIS. Aš neturiu laiko, nes pastaruoju metu darbuojuos prie naujojo Sabotažo Įstatymo.

SUSUKYTĖ. Nežiūrėti į padorias moteris – irgi sabotažas.

DŪMELIS. Kad jų beveik nebėra. Jei kada pažiūriu – vis man kažkaip nepadoriai atrodo.

RĖMELIS. Moterys turėtų griežtai atsiriboti nuo bet kokių santykių su vyrais. Tada į jas ir būtų visai kitaip žiūrima.

SUSUKYTĖ. Taip. Tačiau didesnį aktyvumą visų pirma turėtų parodyti patys vyrai.

Visi susimąsto. Tolimi trimitų balsai

KATELIS. Būtinos neatidėliotinos priemonės.

DŪMELIS. Yra nustatyta, jog vyrų buvimas arčiau kaip per du kilometrus nuo moterų gyvenamosios vietos kelia pagrįstą visų moterų nerimą. Vyrai nuolatos teršia gamtą, vagiliauja, girtauja, smurtauja, eikvoja elektros energiją ir degalus.

RĖMELIS. Gėda!

KATELIS. Toliau šitaip tęstis negali!

DŪMELIS. Mano manymu, reikia imtis kardinalių reformų. Vadinamosios šoko terapijos.

RĖMELIS. Kito kelio nėra!

DŪMELIS. Liudininkų partija, suvokdama savo atsakomybę už Lietuvos ateitį ir siekdama stabilaus visų grandžių darbo bei santaikos visuomenėje, nusprendžia: reikia galų gale susitarti dėl besąlygiško ir neatidėliotino vyrų išvedimo iš moterų užimamų teritorijų

dar šiais metais ir įpareigoti juos atlyginti visą moterims padarytą žalą.

KATELIS. Pavargome, bet turime baigti!

DŪMELIS. Mūsų turimomis žiniomis, daugelyje Lietuvos miestų ir rajonų vyrų sąrašai jau parengti. Tačiau, kas be ko, vyrai galėtų ir patys pasitikrinti, ar yra įtraukti į sąrašus.

RĖMELIS. Abejingieji neturi lemti!

DŪMELIS. Laiptinėse, pirtyse, kirpyklose ir kitose moterų masinio susibūrimo vietose turi būti pateikta išsami informacija apie vyrų išvedimą, nurodomas jo tikslas ir terminai. Už šių nutarimų vykdymą asmeniškai atsakingi miestų valdytojai ir apylinkių viršaičiai.

RĖMELIS. Mažiau varžyti, daugiau remti!

DŪMELIS. Išvedimo dieną vyrai aprūpinami alumi ir dyzeliniais degalais. Išlaidos mokamos iš Valstybės biudžeto.

KATELIS. Nusiraminti dar nevalia!

DŪMELIS. Kviečiu visus vyrus sąžiningai atlikti savo pilietinę pareigą.

RĖMELIS. Tai vienintelė išeitis iš chaoso!

DŪMELIS. Dabar viskas priklauso nuo jūsų, brangios Lietuvos moterys.

Visi susikaupia. Trimitai nutyla

DŪMELIS. Aš išeinu pirmasis (*eina*).

SUSUKYTĖ. Aš – su tamsta!

RĖMELIS. Protestuoju! Tai reformos žlugdymas.

KATELIS. Visada pas mus šitaip (*padega būstinę*).

Gaisro pašvaistė užlieja visą Lietuvą, Zietelą, Gervėčius ir Punsko miestą. Iš visų Europos kampelių renkasi sunerimę europiečiai

U ž d a n g a

DIENA BE PAUKŠČIŲ

Dviejų šūvių drama

Veikia: ALĖ
BOLIS
CAPAS
ČO

Veiksmas vyksta kambaryje, iš kurio prieš 50 metų buvo išneštas numirėlis

ALĖ. Ką?
BOLIS. Nieko.

Abu susimąsto. Girdėti, kaip geležinkelio stotyje griežia muzika

ALĖ. Apie ką tu dabar galvoji?
BOLIS. Aš galvoju, apie ką man dabar galvoti. Arba kokia šiandien diena.
ALĖ. Trečiadienis.
BOLIS. Vėl trečiadienis?
ALĖ. Paskutinis trečiadienis buvo prieš septynias dienas.
BOLIS. O man atrodo, kad ir vakar buvo trečiadienis.
ALĖ. Vakar skraidė lėktuvai.
BOLIS. O paukščiai? Kodėl nematau paukščių?
ALĖ. Paukščiai neskraido trečiadieniais.

Abu nusigręžia

BOLIS. Ką dabar daryti?
ALĖ. O aną trečiadienį?
BOLIS. Neatsimenu.
ALĖ. Valgėm.
BOLIS. Tai gal ir šiandien pavalgykim?
ALĖ. Gerai.

Abu valgo

ALĖ. Įdomu yra valgyti.
BOLIS. Bet man jau nusibodo.
ALĖ. Gal pas Capą nueiti? Gal ką papasakos...
BOLIS. Aš pats viską žinau.

ALĖ. O Capienė?
BOLIS. Aš nemėgstu moterų.
ALĖ. Šiandien kas nors atsitiks.
BOLIS. Niekada nieko neatsitinka.
ALĖ. Va!
BOLIS. Kas ten?
ALĖ. Musė praskrido!
BOLIS. Retai čia tepraskrenda.
ALĖ. Toksai jų tvarkaraštis.

Abu susikaupia

ALĖ. Yra toksai paukštis – katamaranas.
BOLIS. Ir kas iš to?
ALĖ. Nieko.

Abu išeina, bet greitai pareina

ALĖ. Boli...
BOLIS. Žiūriu į sieną ir galvoju: kaip nuobodu žiūrėti į sieną.
ALĖ. Žiūrėk pro langą.
BOLIS. Vakar žiūrėjau.
ALĖ. Vienas yra sakęs: į tą pačią upę neįmanoma įbristi du kartus.
BOLIS. Jie daug ką pasako. Bet aš niekada nesimaudau.
ALĖ. Gal reiktų paskaityti.
BOLIS. Jau viską perskaičiau.
ALĖ. O jeigu šiandien išėjo nauja knyga?
BOLIS. Tikriausiai aš jau būsiu ją skaitęs senoj knygoj.
ALĖ. Man atrodo, mes gyvename ne taip.
BOLIS. Aš nežinau, kaip reikia.
ALĖ. Aš norėčiau gyventi taip, kad man visą laiką norėtųsi gyventi, o kai išmuš paskutinė valanda, aš norėčiau numirti už Tėvynę arba už teisybę.
BOLIS. Nusibodo man su tavim kalbėtis.

Pradeda lyti

ALĖ. Kažkas beldžiasi.
BOLIS. Niekada niekas nesibeldžia.
ALĖ. Tu negirdi?
BOLIS. Girdžiu.

ALĖ. Vadinasi, beldžiasi.
BOLIS. Gal ir beldžiasi, bet negali būti, kad belstųsi.
ALĖ. Eik, atidaryk.
BOLIS. Aš neturiu laiko.
ALĖ. Yra pasakyta: belskis, ir bus atidaryta.
BOLIS. Jeigu bus, tegu beldžiasi.

Įeina Capas

CAPAS. Aš beldžiausi, bet niekas neatidarė.
BOLIS. Aš būčiau atidaręs, bet niekas nesibeldė.
ALĖ. Aš taip laukiau, kad kas pasibelstų!
CAPAS. Ar jūs žinote, kas dedasi?
BOLIS. Aš nieko nežinau.
CAPAS. Dimokarasija.
BOLIS. O kas pirmiau buvo?
CAPAS. Totulirizmas.
BOLIS. O kas iš tos dimokarasijos?
CAPAS. Dabar viskas bus kitaip.
BOLIS. Vis tiek šiandien trečiadienis.
CAPAS. Tamsta prieš?
ALĖ. Bolis visada buvo už.
BOLIS. Aš visados buvau čia.
CAPAS. Vadinasi, tamsta už?
ALĖ. Bolis visada buvo prieš.

Visi nutyla. Geležinkelio stotyje nutyla muzika

CAPAS. Tegyvuoja dimokarasija!
BOLIS. Dėl ko tamsta taip garsiai šauki?
CAPAS. Prisikuždėjom. O šiandien – gana!
ALĖ. Vėl kažkas beldžiasi.
BOLIS. Tikriausiai vėl ponas Capas.
CAPAS. Bet aš juk čia!
BOLIS. Jei tamsta čia, ko tada belstis?
ALĖ. Tegu. Aš dar nesu girdėjusi, kad belstųsi du kartus.
CAPAS. Bet gal ten visai ir ne aš?

Įeina Čo

CAPAS. Tai Čo.

ČO. Ar jūs žinote?
BOLIS. Tyliau.
ČO. Totulirizmas...
BOLIS. Viskas praeina. Arba atvirkščiai.
ČO. Tamsta už?
ALĖ. Bolis visados buvo čia.
CAPAS. Va! (*Nušauna Bolį*)
ALĖ. Už ką?
BOLIS. Aš nežinau.
ALĖ. Jis nežino!
ČO. Už Tėvynę! (*Nušauna ją*)
ALĖ. Boli (*griežtai*). Susišukuok.

Skamba varpai

CAPAS (*Čo*). Ar tamsta šiąnakt būsi baliuje?
ČO. Būsiu. Tik nežinau pas ką.
CAPAS. Aš būsiu pas poną K.
ČO. O! Man labai patinka ponas K. Tik gaila, kad nežinau, kas jis toks yra.
CAPAS. Ponas K. yra labai geras draugas.
ČO. Savaime suprantama. Tačiau kieno draugas?
CAPAS. Arba tamstos, arba mano. Arba aš nežinau. Bet argi tai svarbu?
ČO. Anei kiek nesvarbu. Tačiau kur jis gyvena?
CAPAS. Tikriausiai netoli geležinkelio. Arba Vokietijoj.
ČO. Tada eime.

Abu išeina

ALĖ (*mirdama*). Sakiau, kad kas nors atsitiks.
BOLIS. Niekada nieko neatsitinka (*numiršta*).

Į kambarį įskrenda būrys didelių spalvotų paukščių ir ima garsiai klegėti tarpusavyje

Uždanga

LAURYNAS ŽYMANTAS

PETRAS KURMELIS

Mokslinis fantastinis romanas

Kas negirdėjo Žemaitės, žymiosios mūsų prozininkės, realizmo srovės atstovės!
Kur kas mažiau literatūros pasaulyje žinomas jos vyras Laurynas Žymantas, rašęs mokslinę fantastiką, amžininkų likęs nesuprastas. Nieko nuostabaus. Keistas Lauryno vizijų pasaulis nutautėjusiems tų laikų skaitytojams tikrai turėjo atrodyti kaip ne visai susiformavusio arba 1863-ųjų kovose kontūzyto žemaičio prasimanymai. Stebina kitkas. Lauryno Žymanto kūriniuose šmėsteli tokie reiškiniai kaip „televizorius", „Erlickas", „mūsiškiai"... Iš kur paprastas XIX a. eigulys turėjo tiek intuicijos ir įžvalgos? Ne, ne veltui Poviliukas Višinskis, perskaitęs vos keletą Lauryno Žymanto kūrybos sąsiuvinių, susirgo ir neilgai trukus pasimirė, nepasakęs autoriui nė vieno gero žodžio, kurių, beje, negailėdavo kur kas mažiau raštingoms to laikotarpio moteriškėms...
Tarp kitko, įdomu, kad vedęs Juliją Beniuševičiūtę, Laurynas Žymantas yra pasakęs: įkritau kaip kliugeris į voratinklį.
Tad nupūskime laiko dulkes!..

Vertėjas

1

Pabudęs išvydo tas pačias keturias kambario sienas. „Kur užmiegu, ten ir nubundu, – pamanė. – Keista... Ką tai galėtų reikšti?"

Iš radijo imtuvo sklido nemalonus vakarykštės kavos nuosėdų tvaikas. Atsistojo ir išslinko pro duris. Miegodavo nenusirengęs – nuolat kartoti tuos pačius judesius atrodė kvailas, beprasmiškas užsiėmimas.

Buvo apsiniaukę su pragiedruliais. Šiek tiek lynojo, užtat beveik

nesnigo. Saulė švietė neaukštai, o viršum „Trinyčių" dirbtuvės kamino kybojo mieguistas vakarykštis mėnulis. Prisiminė, jog anais laikais mėnulis atrodė kur kas labiau pasitikintis savimi. Ne veltui į jį žiūrėdami taip klaikiai staugdavo šunys. Dabar tokių dalykų nebepasitaiko.

Visi namai niūksojo beveik ten pat kur ir vakar. Tik Vartojimo reikmenų parduotuvė buvo pasislinkusi du šimtus metrų į vakarus. Atkreipė dėmesį, kad vėjas pūtė iš dešinės, o debesys plaukė į kairę. Tačiau nieko įtartino tuomet nepagalvojo.

Nusipirko keletą laikraščių. Daugelis buvo rytdienos ir tolesnių dienų numeriai. Nieko naujo. Šliaužianti Agresija pasistūmėjusi viso labo septyniolika centimetrų. Rytdienos numeryje išvydo juodai įrėmintą savo nuotrauką. „Ir vėl skaudi netektis ištiko Lietuvos vartotojų šeimą... Pačiame vartojimo galių brandume, neįgyvendinęs daugelio savo svajonių, pasitraukė iš mūsų tarpo viduriniosios kartos... Petrai, mes manėme, kad Tavo entuziazmas ir gera nuotaika nugalės... Mes netikėjom... Jau niekada niekada... Ilsėkis ramybėje..."

Nusviedė į šalį. Užsirūkė. Jau seniai nebetikėjo tuom, ką rašo laikraščiai. „Skaudi netektis... Tarsi kam būtų bent kiek svarbu, kad ir aš vartoju!.."

Tačiau žinojo: nuotraukos pasirodymas laikraštyje šį tą reiškia. Prieš daugelį metų, bene 1992-aisiais, buvo paskelbtas Prezidento įsakas, draudžiantis mirti savarankiškai. Mat Respublika ne per seniausiai buvo iškovojusi Nepriklausomybę, ir po ilgų diskusijų Seimas nusprendė, jog mirti dabar jau nebesą dėl ko. Mirtis pradėta laikyti gėdingu dalyku. Iš esmės tai buvo teisingas sprendimas, tąsyk gerokai pakylėjęs Lietuvos tarptautinį prestižą. Tačiau berods tais pačiais metais – Petras Kurmelis dorai nė nebeprisiminė – prasidėjęs istorinis raudonųjų antplūdis ir dėl to kraštą ištikusi neregėta sausra gerokai sumaišė politikų kortas. Lietuvos žmonės, remiantis Kristijono Donelaičio metodika, sąlygiškai buvo suskirstyti į „viežlybuosius" ir „nenaudėlius". „Mes nė vieno neverčiame gyventi per jėgą, – iš JTO tribūnos yra pareiškęs Prezidentas. – Tačiau kiekviena mirtis turi būti prasminga." Ir po eilinės nedraugiškos kaimyninės valstybės vadovo kalbos tūkstančiams „nenaudėlių" būdavo išrašomi leidimai mirti už Tėvynę. Draudimo agentas atnešdavo violetinę kortelę (dešiniajam viršutiniam kamputy – nuliūdęs ispanų balandis, laikantis snape alyvos šakelę), kur būdavo pranešama, jog „už didelius nuo-

pelnus... atsižvelgiant į Jūsų padėtį... suteikiama teisė...“ Garbingiausia pagal seną tradiciją buvo laikoma mirtis ant bėgių. Geležinkelių tinklas buvo automatizuotas, o ekspresams iš paskos riedėdavo specializuotos sanitarinės drezinos. Žiūrint iš Paryžiaus ar Londono, tokia tvarka atrodė gana demokratiška.

Kiekvienas sąmoningas pilietis („nenaudėlis“) žinojo, kad yra valstybei skolingas už viską ir atsikratyti šios naštos gali tik garbingai krisdamas už Tėvynę. Deja, ne kiekvienas, gavęs kortelę, elgdavosi sąžiningai. Pasitaikydavo piliečių, kurie „pamiršdavo“ ar imdavo atsirašinėti, teisindamiesi „šeimynine padėtim“, „sveikatos būkle“... Tokiais atvejais, paprastai po 44 parų, valstybės laikraščiuose pasirodydavo užuojautos ir nekrologai. Norinčiam išeiti garbingai ta diena būdavo paskutinis šansas. Jeigu žmogus vis dėlto nepasiryždavo ar „neperskaitydavo“, po trijų dienų būdavo išbraukiamas iš rinkimų sąrašų ir nuo tos valandos oficialiai laikomas mirusiu (netekusiu galios).

Galėdavo būti ir toliau. Tačiau, savaime suprantama, nebeturėdavo jokių teisių. Tokie žmonės kurį laiką „vaidendavosi“. T. y. visados atsirasdavo koks neperskaitęs laikraščių valkatėlė ir bendraudavo su numirėliu, tarsi tas būtų gyvas. Tokiems parapijonims klebonas skirdavo septynių dienų pasninką, o „regėjimams“ pasikartojus rinkėjas būdavo siunčiamas į Mokslų akademijos Dvasinį skyrių.

Jeigu žmona (vyras) pasiskųsdavo, kad buvęs sutuoktinis (-ė) „vaidenasi“, – atėjęs klebonas pašventindavo visus kambarius. Jei ir ši priemonė nepadėdavo – butas būdavo konfiskuojamas, o šeimynykščiai iškeldinami į Palapinių miestelį. Suprantama, namiškiai stengdavosi numirėlių nepastebėti. Bet anie dažniausiai ir patys laikydavosi nuo namų atokiau, vengdami šeimai gresiančių nemalonumų. Apskritai retas numirėlis ištverdavo ilgiau kaip mėnesį gyvųjų pasaulyje.

Puikios būdavo tos 44 dienos. Kyštelėjęs kortelę galėdavai be eilės apsipirkti geriausiose parduotuvėse, pakliūti į prabangiausius restoranus, autobusuose užleisdavo vietas senutės ir invalidai. Krisiančiam už Tėvynę būdavo rodoma visokeriopa pagarba. Užtat pastaraisiais metais ėmė rastis gudruolių, įsitaisančių netikras korteles. Prieš metus bendromis Mokslų akademijos ir Vidaus reikalų poliklinikos pajėgomis buvo atlikta sėkminga operacija, kurios metu išimta iš apyvartos net septyni šimtai padirbtų, karstais nepadengtų kortelių. Po to kortelės pradėtos spausdinti vienoje arabų valstybėje ant geresnės kokybės popieriaus su alaus ženklais.

Štai tokią kortelę prieš pusantro mėnesio buvo gavęs ir Petras Kurmelis. Tąsyk jis nė kiek ir nenusiminė, mat nuo mažumės nemokėjo džiaugtis gyvenimu. Kalti buvo dantys. Petras Kurmelis valydavosi juos keturis kartus per dieną (nešiodavosi šepetėlį įstaigon), braukdavo skersai ir išilgai, pagal laikrodžio rodyklę ir prieš, skaitė specialią literatūrą, o dantys vis iro tartum apleistos protėvių pilys. Tą dieną, kai agentas įteikė violetinę kortelę, gėlė ketvirtąjį krūminį iš viršaus, ir Petras Kurmelis atsiduso su palengvėjimu: pagaliau.

Daugelis žino, jog net su vienu geliančiu dantim stovėti eilėse, grūstis autobusuose, šnekėtis su žmonėmis – malonumas menkas. Petrui Kurmeliui sopėjo vienuolika taškų. O eilės vis ilgėjo, autobusų mažėjo, žodžių, kuriuos reikia pasakyti kasdien, – vis nepritrūkdavo. Vengdamas kalbėtis su žmona, pradėjo lankyti teatrą. Juolab kad scenos menas Lietuvoje žydėjo nuostabiausiom spalvom. Pasak tuomet jau visai nukaršusio, tačiau šviesią atmintį išsaugojusio senelio Jansono, tiek puikių spektaklių neturėjom net valdant Vasiliauskui. Konservatorija seniai neberengė aktorių, tačiau kiekvienais metais, paleidus Seimą, teatrai pasipildydavo naujomis jėgomis. Puikiausiai skleidėsi tuomet istorinės komedijos žanras.

Teatre ir susipažino su Ona Marija Knebel.

Tą vakarą buvo vaidinama Jono Žemkalnio „Parlamento kronika“ (šimtasis plenarinis spektaklis). Kulminacinėje scenoje, kai juodą barzdą prisiklijavęs apkūnus žaliūkas, nepaprastai išraiškingai vaidindamas populiarų anų tolimų metų badautoją, kumščio smūgiu patiesė ant grindų inteligentiškos išvaizdos vyrioką, salei raitantis iš juoko, Petras Kurmelis susiraukęs čiulpsėjo viršutinį krūminį – štai tada Ona Marija, vaidinusi Gulinčiąją Ant Bėgių, ir atkreipė į jį dėmesį. Petras Kurmelis pagavo nustebusį, įdėmų tos talentingos aktorės žvilgsnį ir suprato, jog būtent ją anais beveik pamirštais Revoliucijų bei Poliucijų metais ir sapnuodavo. Toliau sekė garsusis žaliūko monologas, apkeliavęs visas dramaturgijos chrestomatijas, tačiau Petras Kurmelis jau nieko nebegirdėjo.

...Po valandos, kai jiedu, pavargę ir šiek tiek susidrovėję, gulėjo tolimiausioj scenos kertelėj tarp fanerinių Gedimino stulpų ir nebenaudojamų Geležinių Vilkų iš kartono, Ona Marija atvirai prisipažino:

– Tu, Petrai, man patikai dėl to, kad esi ne toks kaip kiti. Visi kvatojo, staugė, o tu vienas sėdėjai sau nuliūdęs, susigraudinęs. Dieve

mano! Argi yra ko juoktis, kai muša žmogų?.. Net jeigu tai viso labo tik paprastas nenaudėlis...

Petras Kurmelis tuomet pirmą sykį pagalvojo, kad tas dalykas gal ir tikrai nėra itin juokingas. Šiaip jau kietos rankos politiką jis vertino ir, jeigu ne kiauras dantis, mielai būtų kvatojęs sykiu su visais.

– Taip, – atsargiai pasakė jis. – Nors, antra vertus, juk tai tik režisieriaus išmonės. Nei taip būdavo, nei ką...

Vėliau su Ona Marija jis beveik nesikalbėdavo. Baiminosi sugadinti pirmąjį įspūdį. Antra vertus, nuolat sopėdavo kurį nors dantį. Bet kuo ilgiau Petras tylėdavo, tuo švelniau į jį žiūrėdavo Ona Marija. „Žmonės dabar tiek daug kalba, – ne kartą skundėsi jinai. – O juk viską jau yra pasakęs Jėzus Kristus." Ir nors Petrui dingojosi, kad apie krepšininkų startus Viešojo Maitinimo įstaigose anas nieko nebuvo pasakęs, jis tik reikšmingai atsidusdavo.

Sykį, kai Petras movėsi kelnes, iš kišenės iškrito violetinė kortelė, kurią jis buvo, tiesą sakant, visai ir pamiršęs. Ona Marija išblyško.

– Už ką? – paklausė slopiu balsu.

– Už Tėvynę, – standartiškai atsakė Petras. Komentuoti Vyriausybės sprendimus buvo antikonstitucinis aktas. Tačiau Ona Marija ėmė keistai kalbėti, neva žmogus gimęs laimei kaip paukštis skrydžiui, gimęs šliaužioti, skraidyti negali... Ir nors Petras ne viską suprato, širdį kažkodėl sugėlė taip skaudžiai, kaip niekados nebuvo gėlę nė vieno danties.

– Ar tu žinai, – paklausė Ona Marija, – kad tokias korteles gauna tiktai nenaudėliai. Ogi viežlybieji miršta be kortelių, kaip ir daugelyje išsivysčiusių pasaulio valstybių. Tačiau, – prislopino balsą, – mes žinome, kad jau yra mirę daug valdžios vyrų. Taip pat ir Prezidentas.

Petras Kurmelis kaip stovėjo, taip ir susmuko ant dekoracijų. Akyse sutavaravo griūvantys Gedimino stulpai, kryžius, du kastuvai, šakės, butelis degtinės, silkės galva, policijos automobilis įjungta sirena ir liepsnojanti gaisrinė.

– Ką tu, – suvebleno. – Prezidentas vakar šnekėjo per televiziją.

– Montažas, – atšovė Ona Marija. – Seni įrašai. Politiniai klipai.

– Mes, – Petras atsistojo visas drebėdamas, išpiltas šalto prakaito. – Tu sakei – mes...

– Geros valios, karštos širdies, sveiko proto žmonės, – paaiškino Ona Marija.

– Raudonieji! – išblyško Petras Kurmelis.

Buvo nemažai girdėjęs apie paslaptingus raudonuosius, bet gyvų niekados neteko sutikti, užtat jam netgi dingojosi – gal tokių išvis nėra, gal tai tik senų žmonių padavimai, legendos. Buvo girdėjęs, kaip apie 1990-uosius raudonieji staiga užplūdę Parlamentą ir Vyriausybę, ministerijas ir departamentus, pasklidę po visą Respubliką. Jie atsirasdavę netikėčiausiose vietose, dygdavę kaip grybai po rugpjūčio lietaus, krisdavę tartum dulkės iš niekur... Po nakties žmonės aptikdavę govėdas raudonųjų knibždant savivaldybėse ir sąvartynuose, bendrovėse ir bendrabučiuose. Tūkstančiai geriausių Lietuvos vyrų bei moterų stojo į žūtbūtinį mūšį, grūmėsi su jais iš paskutiniųjų, deja, po kiek laiko patys virsdavo raudonaisiais. Galų gale susiklostė tokia padėtis, kai nė vienas žmogus dorai nė nebežinojo, ar jis raudonasis, ar ne. Laimė, 1992-ųjų pabaigoje Senegalo mokslininkams pavyko atrasti vadinamąjį *Cuculus in fabula* – valdžios virusą – ir tiktai po to reikalai ėmė taisytis.

Petras Kurmelis kaip stovėjo be kelnių, taip ir išlėkė į gatvę, kur nenuosaikus vakarinis vėjas žarstė spalvotus saldainių popierėlius, vyšnių žiedlapius ir paslaptingus moterų žvilgsnius...

Tai atsitiko vakar.

Naktį jis praleido lovoje karščiuodamas ir klejodamas, veik be sąmonės. Paryčiui atsikėlė, nuslinko į virtuvę ir tenai... O, tai buvo šiurpus vaizdas!.. Kirbinės raudonųjų, kraipydami ilgus ūsus, šmirinėjo grindimis ir sienomis, šaipydamiesi ropštėsi ant stalo ir spintelių, įsikandę smirdinčius papirosus, rėpliojo lubomis. Vis dėlto jis prisivertė sėsti ant taburetės ir užsimerkęs ėmė deklamuoti puslapius iš Vydūno „Pasaulio gaisro". Buvo girdėjęs, jog anie šitą sunkiai pakelia... Staiga įėjo žmona, uždegė šviesą – raudonieji kikendami išsilakstė pakampiais, smuko į plyšius, išnyko lyg nė nebūta. Visai netekęs jėgų Petras Kurmelis krito į lovą ir užmigo sunkiu pasmerktojo miegu.

Ir štai šįryt jis murksojo ant suolo, apsikreikęs laikraščiais, apniktas niūriausių minčių: ką gi aš dabar turėčiau daryti? Visi šio ryto ženklai rodė, kad jau prasideda...

2

Nors pirmadieniai šiemet būdavo ketvirtadieniais, o gegužės mėnuo dėl savaime suprantamų priežasčių desovietizuotas ir nukeltas į rudens pabaigą, visi šio ryto ženklai pranašavo malonią ir gražią dieną. Neatsitiktinai miesto gatvėmis, šiurpiai kaukdamos ir blykčiodamos, zujo „avarinės“, tai vienur, tai kitur iššokę vikrūs monteriai su gremėzdiškais aparatais ant pečių puldavo į krūmus matuoti paukščiukų čirenimo bei gėlynų kvepėjimo intensyvumą. Jų veidai buvo pikti ir susirūpinę. Galimas daiktas, ir ši diena bus paskelbta negaliojanti, jeigu paaiškės, kad gamtos reiškiniai neatitinka istorinių aplinkybių. Tarkim, jeigu prieš daugelį metų būtent tokią dieną gimė garsus raudonųjų veikėjas (Čiapajevas, Lietuvos televizija, Kukulas...) arba Respublikos krepšininkai patyrė pralaimėjimą Olimpinėse žaidynėse. Nūnai vyravo nuomonė, jog „neigiamas“ jubiliejus negali sutapti su „teigiamu“ gamtos reiškiniu ir atvirkščiai. Užtat visos valstybinių švenčių dienos buvo perkeltos į liepos vidurį, nors, tiesą sakant, tas nė kiek nepasiteisino: štai pernai kovo 11-ąją, kuri buvo švenčiama liepos 21-ąją, staiga pasipylusi neregėta kruša nusiaubė 64 proc. žiemkenčių derliaus ir negyvai užkapojo bene tūkstantį patriotų, tąsyk nešusių kryžių Pakruojo miestan ir pasiklydusių mažai miškingose Kuršių nerijos apylinkėse.

„Tokiu atveju, – susimąstė Petras Kurmelis, – jeigu antradienis būtų uždraustas, man beliktų viso labo tik viena para. Mažoka...“ Išsitraukęs iš kišenės mėlyną kolbą, truktelėjo du trečdalius nacionalinio produkto ir pajuto, kaip užplūsta viešojo maitinimo sistemoje prarastos jėgos. „Ak, kaip norėtųsi imtis kokio didelio reikšmingo darbo! Kovoti... Jau iškovota, – prisiminė. – Kaip nesmagu... Bet štai ateina Motiejus Fiodorovičius...“

Tas Valstybės vyras – elegantiškas kaip visada: baltas kostiumas, raudonas kaklaraištis, violetinės pirštinės, geltoni štibletai – sutikęs Draudžiamoj Zonoj neatskirtum nuo deputato ar ministro, nors Motiejus Fiodorovičius viso labo tik eilinis Struktūrų derintojas, 421-asis numeris Respublikoje pagal oficialiai patvirtintą naująją Visuotinę Lietuvio Teisių Deklaraciją.

– Kaip gyveni? – pasiteiravo. – Girdėjau, kad numirei.

– Taigi, – linktelėjo Petras Kurmelis. – Pašaukė mane...

– Kelintą išnešamas karstas?

– Kiekvieną ketvirtadienį Keturiolika Nulis Nulis.

– Tamsta, – spūstelėjo ranką Motiejus Fiodorovičius, – nesigraužk. Mūsiškiai visur reikalingi.

– Dėl to aš nesijaudinu, – griežtokai atsakė Petras Kurmelis. – Tačiau svarstau: kas bus su Lietuva?

– Lietuva buvo ir bus! – paaiškino Motiejus Fiodorovičius. – Mūsų niekas neįveiks... Niekam nepavyks ištrinti iš pasaulio žemėlapio... Mes žinome savo kelią ir eisime juo iki galo... Jau nebetoli... Šiandien kiekvienas...

Dar ilgai jis šitaip kalbeno, mostaguodamas trumpomis rankytėmis ir kratydamas žilą barzdelę, tačiau Petras Kurmelis nebesiklausė. Viską ir pats puikiausiai žinojo: tai buvo dėstoma universitetuose.

– Motiejau Fiodorovičiau, – kreipėsi, kai anas paspringo ir užsikosėjo. – Norėčiau pasiteirauti. Gal žinote kokį reikšmingą darbo barą, kuriame galėčiau palikti savo paskutines jėgas?

Motiejus Fiodorovičius tiktai gūžtelėjo vatos prikimštais pečiais – tokį švarką įsigijo pernai pavasarį, kai parsisiųsdino iš Paryžiaus pripučiamą palydovę, – pakraipė galvą ir atsiduso.

– Kad nebėra tokių, balandėli. Viską jau padarėm: Nepriklausomybė įtvirtinta, ūkis privatizuotas, Senamiestis likviduotas, litas konvertuojamas, nusikalstamumas toleruojamas... Neseniai baigėm kelti žemės ūkį. Tiesiog neišmanau, ką tamstai ir patarti.

– Jeigu taip, – susijaudinęs tarė Petras Kurmelis, – norėčiau paskutines savo gyvenimo valandas paskirti kovai su raudonaisiais.

– Kilnus tikslas, – linktelėjo Motiejus Fiodorovičius, ir jo veidas įgavo daugelį aukštosiose sferose paplitusių oficialių bruožų. – Linkiu kuo geriausios kloties.

Petras Kurmelis padėkojo.

– Tik neišmanau, kur jų ieškoti, – tarė susigėdęs. Vogčiom dirstelėjo į atvėpusią Motiejaus Fiodorovičiaus kišenę, tačiau ten mėtėsi tik doleriai ir bananų žievelės.

Motiejus Fiodorovičius įdėmiai pažvelgė jam į akis.

– Ar tamsta kilęs iš valstiečių?

– Neatsimenu, – sumišo Petras Kurmelis. – Tamsu buvo.

– Išduosiu valstybinę paslaptį, – prislopino balsą Motiejus Fiodorovičius, lakuotu batu negailestingai įgrūsdamas žemėn kirminą, kuris, įžūliai iškišęs galvutę, bandė apžvelgti Lietuvos horizontą. – Šįryt... Varėnos rajone... – Staiga jis mirtinai išblyško ir susverdėjo, ta-

čiau Petras Kurmelis, spėjęs sugriebti už alkūnės, pasodino jį ant suolo.

– Raudonieji pralaužė javapjūtės frontą, – suvapėjo Motiejus Fiodorovičius. – Šeštą ryto pajudėjo pirmosios kombainų kolonos. Vyriausybė labai sunerimus...

– Reikia nedelsiant sustabdyti! – sukando dantis Petras Kurmelis. – Liksime be duonos.

– Taigi, – linktelėjo Motiejus Fiodorovičius. – Raudonieji visam pasauliui trimituoja apie savo tariamas pergales. BNS išplatino pareiškimą, neva prikulta po 42 centnerius iš ha.

– Šlykštus melas! Šmeižtas! – riktelėjo Petras Kurmelis. – Verkia Lietuvos žemelė.

– Aš, tiesą sakant, nematau jokios tragedijos, – pabandė šyptelti Motiejus Fiodorovičius, tačiau lūpas iškreipė tik pasigailėtina grimasa. – Ilgai jie neišsilaikys... Bet savanoriai...

– Eisiu, – tvirtai tarė Petras.

Motiejus Fiodorovičius karštai pabučiavo jį į lūpas. Padvelkė raugintu unguriu.

– Tik pirmiausia patarčiau pasitikrinti pažiūras. Pavojus didelis...

Petras Kurmelis ir pats suprato, kad padėtis komplikuota. Šitiek laiko praleido su Ona Marija... „Vadinas, ir jinai Varėnoj...“ – atsiduso ir nebegaišdamas laiko patraukė Šv. Urniežiaus gatvele aukštyn.

Kiekvienas Respublikos pilietis galėdavo nemokamai pasitikrinti savo pažiūras valstybinėse pažiūrinėse, įsikūrusiose visuose didžiuosiuose Lietuvos miestuose bei rajonų centruose. Metodinėse brošiūrėlėse, kurios mėtėsi rūbinėse, laukiamuosiuose bei kioskuose, buvo rekomenduojama pažiūras pasitikrinti ne rečiau kaip du sykius per metus, taip pat pateikiama daug vertingos informacijos pažiūrų higienos bei profilaktikos klausimais. Deja, daugelis piliečių elgėsi lengvabūdiškai, užtat vėliau turėdavo krūvas nemalonumų ir atimdavo iš valstybės daug brangaus nejuostinio laiko. Tiesa, pastaraisiais dešimtmečiais pridygo nemažai privačių pažiūrinių, kur lupo didelius pinigus, tačiau – bent jau taip šnekėjo žmonės – pažiūros ten būdavo tikrinamos nepalyginti kruopščiau ir sparčiau.

Savaime suprantama, pažiūrinėse būdavo atliekami ir smulkesni darbai: pažiūrų sutvirtinimas, išvalymas, atnaujinimas, praplatinimas... Tačiau vengiant nemalonumų, ištikusių kraštą 1992-aisiais, pažiūros būdavo keičiamos tiktai valstybinėse šio profilio įstaigose.

Stabtelėjo prie žaliai nudažyto medinio mūriuko, kur buvo įsikūrusi Kraujo Perpylimo Stotis. Kryžmai užkalti langai... Ant durų popiergalis: „Kraujas neperpilamas. Trūksta taros.“ „Še tau, – pamanė. – O Motiejus Fiodorovičius aiškino, kad jau viskas padaryta! Ar nevertėtų jam pačiam pasitikrinti...“ Suėmė pyktis. Juk būtų buvę tikrai ne pro šalį įsipilti porą litrų prieš nemalonią procedūrą.

Čia pat stūksojo ir Respublikiniai Pažiūrų Rūmai – įspūdingos formos triaukštis statinys, suprojektuotas dar XX a. pabaigoje pagal garsiausių to šimtmečio architektų S. Stomos ir A. Kaušpėdo projektą. Skersai gatvę griekėsi kabantis tiltas. Ten, anoj pusėj Rūmų, Sereikiškių parke įsikūrusioje sanatorijoje, po komplikuotų pažiūrų persodinimo operacijų piliečiai galėdavo 2–3 savaites praleisti aktyvioje Geležinio Vilko rinktinės priežiūroje...

Pastūmė sunkias ąžuolines duris... Viduje tvyrojo vėsa ir susikaupimas, aukštai palubėje šnarėjo vėliavos ir šikšnosparniai. Budintiems automatininkams parodęs violetinę kortelę ir tuščias kišenes, užkopė į antrąjį aukštą. Griežta tvarka Petro Kurmelio nestebino: žinojo, kad Rūmų požemiuose yra saugomi užkonservuoti neįkainojamos vertės pirmųjų Atgimimo veikėjų ankstyvieji įsitikinimai, kad jau ne kartą bandyta įsilaužti, o prieš keletą metų paslaptingu būdu iš seifo dingo unikalios 1988-ųjų pavyzdžio iniciatyvinės grupės draugų pažiūros bei ketinimų protokolai.

Procedūriniame sėdėjo apyjaunis seržantas ir susimąstęs pūtė birbynę.

– Norėčiau pasitikrinti, – kreipėsi Petras Kurmelis.

– Prašom, – seržantas liovėsi pūtęs ir atsiraitojo rankoves. – Kiškite pirštus į rozetę.

Petras Kurmelis įkišo. Tvykstelėjo kibirkštys ir kažkas sutraškėjo galvoje. Seržantas įvedė šiuos duomenis į kompiuterį.

– Širdį skauda?

– Dėl Lietuvos, – linktelėjo Petras.

– Ką valgote pusryčių?

– Pagerintos lazdelės. Sūdytas vanduo. Česnakai.

– Per pietus?

– Tamsta! – išblyško Petras Kurmelis. – Aš ne toks.

– O per vakarienę?

– Raugintos kojinės. Seni laikraščiai. Dantų milteliai.

Seržantas paėmė nuo lentynos guminę lazdą, nupūtė dulkes.

– Įsivaizduojate, kad Lietuva eina ne tuo keliu?

– Nežinau, – atsargiai pasakė Petras Kurmelis. – Gal aš pats...

– Nusileiskite...

Petras Kurmelis atsisegė diržą ir neilgai trukus pajuto, kaip sėdmenis nutvilkė neapsakomas karštis.

– Tuo! – riktelėjo.

– Jaučiatės sėdįs ne savo vietoj, – perskaitė kompiuterio ekrane sušvitusį atsakymą seržantas. – Norėtumėt užimti kur kas patogesnę kėdę. Betgi trukdo siauros pažiūros.

– Gal būtų galima praplatinti? – paprašė Petras Kurmelis. – Šiaip jau mano pažiūros visuomet būdavo teisingos...

– Visi taip sako, – atšovė pareigūnas. – Tačiau reikėjo rūpintis ir saugoti. Beje, labai sutvirtina pažiūras teisingas piketavimas ir gulėjimas kryžium. Aišku, blaiviam... Argi nežinote, kad pažiūros – brangiausias turtas?

– Žinau, – tarė Petras. – Bet vis nebūdavo kada. Dirbti reikėjo. Vardan tos. Paskui – vardan to...

– Ne gyvenimą reikia taikyti prie pažiūrų, o pažiūras prie gyvenimo, – subarė pareigūnas. – Štai šv. Tomkaus atvejis. Viską išmanė, su visais kovojo. Bet neatėjo laiku pasitikrinti, nustojo skaityti Valstybės laikraštį, ėmė nebetikėti, kad įtvirtinsim, ir še tau! Dvidešimt penkeri metai tarnybos nuskendusiuose povandeniniuose laivuose, kuriuos pernai nusipirkom iš Norvegijos.

Petras Kurmelis pažvelgė jam tiesiai į akis ir paprastai, anei kiek nesididžiuodamas, pasakė:

– Rytoj ketinu kristi už Tėvynę.

Seržanto veidas sušvelnėjo.

– Mano vardas Juozas, – tarė.

– O paskutines gyvenimo valandas norėčiau paskirti kovai su raudonaisiais.

– Su tokiom pažiūrom! – nusišiepė Juozas. – Tamsta jų prascčiausiai neatskirsi nuo Lietuvos žmonių.

– Tai ką daryti? – susirūpino Petras Kurmelis. – Gal pasikeisti?

– Deja, – tarė Juozas. – Jau antras mėnuo nieko negauname. Kai buvo nutrauktas kabelis ir dujų tiekimas... Tačiau galėtume įstatyti protezą.

– Bet argi tada?.. – Petras Kurmelis nebeišmanė, ką ir atsakyti.

– Aišku, protezas niekados neprilygs natūralioms, – Juozas puikiai

suprato jo abejones. – Bet jeigu neilgam... Antra vertus, ir Seime yra su protezais...

– Tegu bus taip, – atsiduso Petras.

Protezavimo skyrius buvo įsikūręs cokoliniam aukšte, dideliam senoviškos menės pavidalo kabinete. Unikali įranga darė nepaprastą įspūdį. Nuo lubų tįsojo ilgiausi voratinkliai, ant sienos kabojo plūgas, kalavijas ir šakės, kertėje drybsojo nemaža kupeta šieno iš dirbtinio pluošto. Menės vidury ant kelmo sėdėjo Lietuvos kariuomenės pulkininko uniforma apsivilkęs žilas seneliukas, visas tirtėdamas braukė pirštais per kanklių stygas ir plonyčiu balseliu giedojo. Petras Kurmelis suprato, jog tai Lizdeika.

– Prašom gultis, – tarė Juozas ir priėjęs prie sienos paspaudė plūgo rankeną. Pasklido malonus rudeninių arimų ir šviežio mėšlo kvapas. Petras Kurmelis griuvo ant šieno kupetos ir bematant užmigo.

O gal ir nemiegojo, nes girdėjo girgždant svirtis, žvengiant arklius ir staugiant geležinį vilką. Vaidenosi, kad guli po vasaros dangum, skaito „Lietuvos aidą", o horizonte bėga šernai. Pro šalį ant puikaus ristūno prajojo Algirdas, paskui Vytautas. Susikibę už rankų basi pievomis nubėgo Birutė ir Kęstutis. Paskui akyse sušmėžavo Molotovo–Ribentropo paktas ir – tamsa.

Tai tęsėsi nežinia kiek, tačiau staiga kažin kas baisiu balsu suriko: „Lietuva!" Jis krūptelėjo ir pramerkė akis. Menėje buvo tamsu. Šalimais su liktarna rankoje stovėjo Juozas.

– Kur bėga Šešupė? – griežtai paklausė.

– Į priekį, – atšovė Petras.

– Sakau tau, – ištiesė žiburį Juozas. – Kelkis ir eik.

Petras Kurmelis atsistojo. Mažumėlę svaigo galva, užtat krūtinėje jautė didelį lengvumą, o sugniaužtuose kumščiuose – pasitikėjimo teikiantį sunkumą. Norėjosi griauti paminklą ir šnekėti lietuviškai. Smagiai trinktelėjo Juozui į pažiaunę ir išėjo neatsisveikinęs.

Pasuko tiesiai.

3

Tą naktį vėl sapnavo sovietmetį. Buvo, manding, kažkokia raudonųjų šventė, nes visur – tartum ryto aušra – akį vėrė besiplaikstančios vėliavos, o ausį maloniai glostė per garsiakalbius griaudintys harmoningi maršų garsai. Palikę gimtuosius lizdus, į Vakarus netvarkingai

traukėsi paukščiai, o sutrikę medžiai ir krūmai paskubom keitė savo lapų spalvą...

Stovėjo prie gastronomo. Trise. Vasiliauskas, švedų pasiuntinys Jansonas ir jisai. Nusipirko puskepalį duonos, raugintų agurkų (3 vnt.) ir degtinės (2 bt.). Sumokėjo trylika rublių aštuoniasdešimt kapeikų ir nubudo rėkdamas, išpiltas šalto prakaito. „Nejaugi ir šitaip galėjo būti?" – baugiai gūžėsi, įsmeigęs akis į tamsą, o širdis daužėsi tartum tėvelio kūjis vaikystės kalvėje (Petro Kurmelio tėvelis irgi buvo Petras Kurmelis). Paryčiui vėl užmigo. Šįsyk sapnavo Naujuosius Laikus. Buvo Algų diena. Jis pasirašė prie kasos langelio, suskaičiavo: du tūkstančiai penki šimtai. Švytėdamas nužygiavo koridorium ir atsidūrė Riedmenų parduotuvėj. „Norėčiau nusipirkti motociklą, – pasakė tiesdamas pinigus žmogui mėlynu chalatu. – Su priekaba." Tas pastatė ant grindų vaikišką žaisliuką, prisuko rakteliu. Motociklas kikendamas nulėkė skersai salę, jis šoko vytis, bet motociklas staiga smuko į šalį ir pradingo pelių urvelyje. Jis įlindo iš paskos – buvo tamsu, tik tolumoj žybčiojo raudoni žiburėliai. Kai akys kiek apsiprato, išvydo kelio ženklą: rodykles į kairę ir dešinę su iškabintais frakcijų sąrašais. Įtūžo perskaitęs, kad patriotai ir liberalai priešingose pusėse, mat save laikė nuosaikiai liberaliu patriotu, kovojančiu už tautos pažangą ir socialinį teisingumą. Nusispjovęs žengė tiesiai ir nugarmėjo į prarają... Tada ir pabudo, sunkiai alsuodamas. Aušo rytas. „Košmaras, – pamanė. – Ką tai galėtų reikšti?"

Išsirito iš lovos ir ėmė daryti mankštą. Kambarys buvo šiek tiek pripustytas – lapkričio 27-oji, o šildymo sezonas dar neprasidėjęs. „Europos namuose, manding, centrinis jau įjungtas, – pagalvojo su kartėliu. – Gaila, kad nespėjom iki žiemos... – Jautė nemalonias sapno paliktas nuosėdas. – Matyt, galvoj negerai. Reiktų kreiptis į apygardos deputatą. Nebetoli rinkimai, o aš jau kelintą kartą sapnuoju tą patį..."

Tačiau pusvalandis energingų pratimų su tuščiais buteliais (juos naudojo vietoj hantelių, kurių jau senokai nebepakeldavo) išblaškė niūrias mintis, tad virtuvėn nuėjo gerokai sukaitęs ir kur kas giedresnės nuotaikos. Kampe kiurksojo keletas apšarmojusių tarakonų. Šyptelėjo prisiminęs, kokie vikrūs jie atrodė pirmaisiais Nepriklausomybės metais. Atsikeli, būdavo, naktį, spragteli šviesą, – netikėtai užklupti ramiai atrajoję gyvūnėliai ima suktis net zvimbdami, puola šen, puola ten ir, žiūrėk, jau pradingę, nepasivysi. Nūnai tarakonai nebe tokie: nervingi, suvargę. Inteligentiški.

Atsisėdo prie stalo, atsivertė sąsiuvinį, padažė rašalinėn plunksną ir susimąstė. Nė dienos be eilutės – toksai buvo jo šūkis. Nei garbės, nei pinigų nelaukė, tačiau buvo įsitikinęs: rašyti reikia. Ateities kartoms. Nes yra apie ką.

Atsipjovė gabalėlį diržo, kurį buvo išviręs vakar, pasūdė ir ėmė votulioti burnoj. Skonis neypatingas, kalorijų ne kažin kiek, tačiau žinojo – įkvėpimas ateina anaiptol ne lašinius kemšant. Ir tikrai! Galvoje šįryt buvo itin šviesu, mintis aštri kaip skustuvas. Palinko prie popieriaus ir ėmė skrebenti plunksna:

Agresijos kronika

(lapkričio 26-oji)

Pusryčiai: dvi lupenos, trečdalis veršio kanopos, arbata be cukraus – 60.
Pietūs: pieniška sriuba be pieno, netikro zuikio inkstai, kisielius – 80.
Vakarienė: varškė iš medvilnės plaušų, sūdytas vanduo, žvakė (3 cm) – 48.
Dvasiniai poreikiai: „Lietuvos aidas" – 13.
Buitis: kaliošai – 300.
Būtis: mokestis už gyvenimą – 2000.
Iš viso: 2501.
Atlyginimas: 2500.

Sulig šita eilute įkvėpimas pranyko. Rankos nusviro, galvoje tapo tuščia... Žinojo, kad įkvėpimas ateina dirbant, tad kurį laiką dar murksojo prie stalo, žiūrėdamas į kreivuliuojančias eilutes. Kaip ir kiekvieną kūrėją, graužė nepasitenkinimas savimi ir tuom, kas padaryta („galėjau geriau!"), bet sykiu širdies gelmėse kirbėjo ir pasididžiavimas: „O vis dėlto yra kažkas... Užmojis šekspyriškas... Tolstojiškai platus epinis potėpis... Čechoviškai niuansuotas, tikslus sakinys... Bet svarbiausia – ir tai jam kėlė užvis didesnį džiaugsmą – pulsuoja gyvenimiškoji tiesa!"

Tačiau metas buvo redakcijon. Brūkštelėjo „bus daugiau" ir pakabino plunksną. Ant slenksčio atsigręžė, nužvelgė tarakonų kupetą: kai kurie atrodė suirzę, vienas kitas grėsmingai šiepė dantukus, taikydamasis įkąsti į koją. „Cit! – riktelėjo Petras Kurmelis. – Dar pažiūrėsim kas ką..."

Gatvėje matė daug žmonių liesais susimąsčiusiais veidais. Pagal-

vojo, kad miestas dabar atrodo gerokai dvasingesnis negu prieš keletą metų. Riebūs, judrūs žmonės jam visados kėlė nerimą ir skrandžio spazmas. Laimė, dažniausiai tokius matydavo tik televizoriaus ekrane ar žurnalų viršeliuose: badautojai, pogrindininkai, brokeriai... Tarp aukštų valdžios pareigūnų jau nebebuvo tiek daug rubuilių, kaip, pavyzdžiui, 1992-aisiais, kadangi tam tikrą lygį („lubas") viršijęs vadovas sykį per metus būdavo nuriebinamas specialiuose aukštos kokybės muilo fabrikėliuose arba išvykdavo darbuotis į užsienį. Mat tais laikais Lietuvos vadovai turėjo pasaulyje itin gerą vardą ir dažnai būdavo kviečiami vadovauti įvairioms Žemės rutulio valstybėms. Štai šiemet, „Junesko" duomenimis, įvairioms užsienio šalims vadovavo net 2400 lietuvių. Daugiausia jų dirbo Afrikoje ir Lotynų Amerikoje. Tačiau sklido kalbos, jog artimiausiu metu lietuviai bus pakviesti vadovauti Švedijai, Vatikanui ir net Jungtinėms Amerikos Valstijoms. Pastarasis faktas kėlė pagrįstą visų Lietuvos žmonių pasididžiavimą ir buvo puikiausias įrodymas, jog mūsų vadovai, kaip ir krepšininkai, šiuo metu bene stipriausi pasaulyje.

Užsienyje Lietuvos vadovai dirbo sunkiausius darbus: dažniausiai prezidentais ir premjerais, tačiau buvo dirbančių ir valstybės sekretoriais, generolais, netgi eiliniais ministrais. Atskirą vadovų grandį sudarė parlamentarai. Kiekvienais metais paleidus Seimą, kraštą užplūsdavo pirkliai iš įvairių užsienio valstybių, vadinamieji „menedžeriai", kurie su mūsų verslininkų, pramonininkų bei kitų mafijų atstovais 4–5 sezonams sudarydavo pelningus kontraktus. Didžiausio saulės aktyvumo metais, kai tokių „menedžerių" susirinkdavo itin daug, Lietuvos Seimas būdavo parduodamas iš varžytinių net už kelias dešimtis milijonų. Paprastai būdavo perkami visi deputatai urmu, tačiau pasitaikydavo, kad pirkdavo tik atskiras frakcijas. Štai 1992-ųjų pavyzdžio Tautos pažangos frakciją gan nebrangiai buvo nusipirkusi Brazilija, Nuosaikiųjų frakcija sėkmingai darbavosi Serbijoje ir Pietų Afrikos Respublikoje. Liberalai garsėjo Rusijoje ir Kuboje, Patriotai buvo populiarūs tarp čigonų. Žodžiu, geriausi Lietuvos sūnūs bei dukros darbavosi visur, kur dar vešėjo nesantarvė ir chaosas, kur reikėjo tyrų širdžių, šviesių protų ir aukštos kvalifikacijos...

Vargais negalais perkirtęs Patriotų aikštę (buvusi Katedros), Petras Kurmelis pasiekė įstaigą ir prisėdo ant slenksčio. Nes reikėjo palūkėti, kol pasirodys bent porelė kolegų: vienam pastūmėti sunkias ąžuolines duris jau antri metai nebeužteko jėgų. Staiga užuodė švie-

žių klijų kvapą. „Tiekimo skyrius gavo!“ – toptelėjo maloni mintis. Pagalvojo, kad nugers priešpiečiams pusę buteliuko, ir tučtuojau išgirdo, kaip viduriuose kažin kas pritariamai suurzgė.

Ant visų pastatų sienų buvo išklijuoti nauji plakatai: „Pavasaris – mūsų pakilimo pradžia!“ Dar vakar kabojo: „Ruduo...“ Plakatus keisdavo kas pusmetis. Kiek laiko taip tęsėsi, jis nebeprisiminė. Tik žinojo, kad 1992-aisiais buvo paskelbta teorija, esą kol grimztame į dugną, gyvenimas vis blogėja, tačiau kai dugną pasieksim – atsispirsim ir imsim kilti aukštyn. Užtat daugelis gamyklų, įmonių, įstaigų beveik nebedirbo – visi troško kuo greičiau pasiekti ir atsispirti. „Dar pusmetis, – pagalvojo Petras Kurmelis, – ir kažin ar beturėsiu jėgų atsispirti.“ Tačiau tokia mintis anei kiek neslėgė. Mąstė jis šitaip: „Mes, šiuolaikiniai žmonės, kaip sakė Vydūnas, esam tik mėšlas, ant kurio išdygs gražiausios Lietuvos gėlės“. Ir krūtinėn plūdo pasididžiavimas...

Atėjo Vasiliauskas ir Kunigunda Semionovna. Surėmę pečius, visi trys pastūmėjo duris ir lėtai, prilaikydami vienas kitą, užkopė į trečiąjį aukštą. Įėjęs į savo kabinetą, Petras Kurmelis susmuko kėdėn ir valandėlę pasėdėjo užsimerkęs, kol nustojo daužytis širdis. Šiandien reikėjo suredaguoti vakar mirusio (bendras fizinis išsekimas) bendradarbio straipsnį „Turtingas aš – turtinga Lietuva“. Ilgai skaitė, tačiau nieko nesuprato. „Manding, turtingas tas, kuris turi turto? Tačiau nebeprisiminė, kas yra „turtas“. Vargu ar tai galėjo būti Turkmėnijos pilietis. Galvoje kažkas ūžė, bildėjo ir garsiai rėkavo. Petrui Kurmeliui vaidenosi, kad ten – geležinkelio stotis su raitąja policija, bilietų kasomis, motinos ir vaiko kambariu, kioskais ir bufetais. Jis sėdėjo perone ir žinojo, kad privalo tučtuojau išvažiuoti, bet traukinio nesimatė.

– Ar mūsiškiai jau išvažiavo? – griežtai paklausė Kunigundos.

Tačiau pro langą įsiveržęs vėjo gūsis staiga nupūtė Kunigundą nuo kėdės, švystelėjo iki lubų, ir dabar jinai siūbavo įsikibusi į nešviečiančią elektros lemputę. Nors nemaloniai raižė skrandį, Petras Kurmelis sukikeno, prisiminęs, kad prieš daugelį metų, kraustantis į naujas patalpas, Kunigunda viena pati tempė didoką rūbų spintą, kurioje tuo metu, gelbėdamasis nuo dešiniųjų novelistų, buvo pasislėpęs jisai pats (darbavosi tąsyk kultūros skyriuje). Šaunioji moteriškaitė svėrė tuomet gal aštuonetą pūdų ir pati nuo klientų (socialinės problemos: invalidai, našlaičiai, pensininkai...) niekada nesislapstydavo: jie patys privengdavo šito skyriaus.

Jis ištiesė ranką, ir moteriškė nupleveno ant kėdes. Petras Kurmelis uždarė langą ir dėl visa ko dar prispaudė Kunigundos sijoną skylamušiu.

– Pavasaris – mūsų pakilimo pradžia, – sumišusi tarė Kunigunda. – Tai aš...

Petras Kurmelis taktiškai linktelėjo: atseit supratau humorą. Jam patiko žmonės, niekados neprarandantys optimizmo. Prisiminė savo senelį, kuris irgi buvo Petras Kurmelis. Būdamas devyniasdešimties, anas teigė, kad gyvenimas kasdien vis gerėja, devyniasdešimt penktojo gimtadienio rytą atkakliai tvirtino, jog po dešimtmečio mes – beje, ypač pabrėždamas žodį „mes" – imsim gyventi kaip švedai, ir jo veidas švytėjo taip, tarsi jį būtų nutvieskusi nematoma Šiaurės pašvaistė. Tą patį vakarą pasimirė. Karste atrodė nustebęs ir šiek tiek įsižeidęs. „Kažin kaip jam dabar... Ten..." – pagalvojo Petras Kurmelis. Nors, tiesą sakant, nelabai išmanė, kur yra „ten". Ankstyvojoj vaikystėj galvon įkaltas Mičiurino mokslas buvo suleidęs gilias šaknis, ir netgi slapčiausiose širdies kertelėse Petras nebrandino vilties, jog numiręs dar galėtų kuom nors tapti. Netgi netikėjo, kad turi sielą, ir dėl to gėdijosi visų Lietuvos žmonių. Antra vertus, buvo skaitęs keletą modernių religinio pobūdžio veikalų, kuriuos kitados dovanojo pažįstamas saugumietis, užtat žinojo, kad Anas Pasaulis dabar visai nebe toks kaip senelio laikais. „Jeigu tamsta gyvas būdamas nesugebėjai orientuotis net Kalvarijų turguje, tai argi numiręs susiorientuosi sudėtingose šiuolaikinio pomirtinio pasaulio sistemose?" – šitaip jis tuomet pagalvojo, liovėsi nešiojęs kryžių ir atskyrė save nuo Bažnyčios bei iškiliosios spaudos. Jam neatrodė teisinga, kad žmogus, šitiek vargęs šioje ašarų pakalnėje, dar turės kankintis ir kituose, aukštesniuosiuose pasauliuose.

Tačiau reikėjo redaguoti. Surinko 09 ir pasiteiravo, ką reiškia „Turtingas aš – turtinga Lietuva". Malonus moteriškas balsas nurodė adresą: Vasaros 5, II vyrų skyrius. Deja, Petras Kurmelis jau visai nebeturėjo jėgų, užtat paėmė raudoną pieštuką ir šitą straipsnį išbraukė. Tada prisiminė... Ir susijaudinęs užuolankom pasiteiravo Kunigundos:

– Sako, Tiekimo skyrius gavo...

– Je, – linktelėjo moteriškė. – Smeigtukų... Sąvaržėlių...

Petrui Kurmeliui nudiegė skrandį.

– O klijų?

– Tik skyrių vedėjams. Po buteliuką.

Petras Kurmelis trenkė kumščiu į stalą. Kitados nuo tokio užmojo anas būtų perlūžęs pusiau ar net subyrėjęs į šipulius, ogi dabar pasigirdo tik skystas paukštelėjimas, tarsi ant klevo lapo būtų apvirtusi boružė.

– Už ką? – suvaitojo.

– Paklausk Vasiliausko, – gūžtelėjo Kunigunda. – O kam tau, Petrai, klijai?

– Užsiklijuosiu, – atsakė ir išslinko iš kabineto, manydamas, jog trenkia durimis.

Vedėjas Valerjanas Popovičius Vasiliauskas nusigręžęs stovėjo prie lango, tačiau jo žandikauliai paslaptingai krutėjo.

– Atiduok klijus, – sušnabždėjo Petras Kurmelis.

– Niekados! – taip pat pašnibždom atsakė Vasiliauskas.

– Aš ėjau su Sąjūdžiu! – tyliai, bet žiauriai pasakė Petras.

– Aš, – tarė Vasiliauskas, atsisuko ir išpūtė iš burnos baltą burbulą. – Ša.

Petras Kurmelis sugniaužė plunksnakotį ir žengė pirmyn, tačiau įėjo sekretorė, pranešė, kad iš Voratinklio pabėgęs dar vienas kliugeris, ir Vasiliauskas kuo skubiausiai išėjo, nešinas tinklais.

Petrą Kurmelį suėmė toksai piktumas, kad būtų beregint išdaužęs langus, išvartęs stalus ir sugriovęs krosnį, tačiau suprato, jog reikia branginti kiekvieną kaloriją. Dėl to jis šituos darbus atliko mintyse, padaugino iš septynių ir iš kabineto išėjo nusiteikęs gan optimistiškai.

Dirbti nebebuvo jokio noro, pagaliau ir jokio reikalo: vis tiek laikraščiai dėl poligrafinių priemonių stygiaus – suvalgydavo spaustuvės darbininkai – išeidavo tuščiais puslapiais, nors prenumeratoriai dėl nusilpusio regėjimo ir sutrikusio intelekto šito niekada nepastebėdavo... Jis išslinko gatvėn. Žmonių buvo nedaug, ir jie niekur neskubėjo. (Neatsargiai skubėjusius vidurnaktį surankiodavo sanitarinės mašinos ir nugabendavo į Antrinių Žaliavų Punktą.)

Snigo. Petras Kurmelis atsirėmė į sieną, kiek įstengdamas toliau iškišo liežuvį ir ėmė gaudyti baltus kąsnelius. Nepastebėjo, kaip nuslydo palei sieną, bet vaidenosi, kad stovi prosenelio (tas irgi buvo Petras Kurmelis) malūne, dunda girnos ir aplinkui pilna baltų, skaniai kvepiančių miltų. Ir jau nieko daugiau nebesinorėjo... Tačiau staiga pabudo jo genijus, pareikalavo imtis plunksnos ir tęsti „Agresijos kroniką“. Ir Petras Kurmelis pakluso šiam įsakmiam balsui.

Kai atsirakino duris ir įėjo, krūvelėn susibūrę tarakonai keistai susižvalgė ir neryžtingai žingtelėjo pirmyn. Prisiminė, jog panašiai elgdavosi jo mylimos kanarėlės, kurias prieš dvi savaites susūdė žiemai. „Tikisi, vargšeliai, kad parnešiau duonos", – nusišiepė.

Bet iš tikrųjų...*

4

Kai pabudo, buvo dar ne vakaras, bet ir ne ruduo. Palubėje isteriškai plieskė elektros lemputė, tačiau vargu ar tai galėjo ką nors pakeisti jo rūsčiame gyvenime, kuriame niekados nebuvo lengvų kelių.

Prisiminė, kaip sykį, važiuodamas lengvuoju automobiliu į Prahą, 6-ajame kilometre apsivertė ir, kybodamas žemyn galva, kantriai laukė, kada užsiliepsnos... Deja... Tąsyk ir pagalvojo su kartėliu, jog niekados taip nėra buvę, kad laukdamas ko nors sulauktų. „Esu nevykėlis", – konstatavo po valandos.

Tiesa, tai buvo tik šios nakties sapnas.

O dabar jau reikėjo imtis ryžtingų sprendimų. Atsikėlė ir pažvelgė pro langą į Lietuvą. Saulė ką tik baigė prašalinti tamsumas, ir Respublikoje buvo gana šviesu. Apsivilko baltus marškinius, pasirišo geltoną kaklaraištį, užsidėjo žalią skrybėję, užsirakino iš vidaus duris ir įlindo į krosnį (taupumo sumetimais nuomojosi kambarį su krosnimi ir tarakonais: žiemos metu buvo galima krosnies nekūrenti ir nemokėti už šildymą, o tarakonai gelbėjo nuo vienatvės, kurią kėlė nekūrenta krosnis). Repečkodamas kaminu aukštyn sumetė, kad marškiniai, galimas daiktas, kiek ir susiteps, tačiau kitos išeities nebuvo. Jeigu būtų ėjęs pro duris, tai galėjo pasirodyti įtartina.

Išlindęs iš kamino apsidairė ir apsimetęs gegute triskart gūdžiai sukukavo. Niekas neatkreipė dėmesio. Dabar reikėjo kaip nors nulipti nuo stogo. Deja, kopėčių, kurias buvo pasistatęs iš vakaro, nesimatė. Nieko nuostabaus: tais laikais Lietuvos žmonės labai geidė savo artimo asilo, moteriškės, kopėčių, taip pat ir kitų rakandų.

Ėmė plėšti šiferio lakštus ir gegnėmis pamažu ropštis žemyn. Po pietų jau buvo pasiekęs stogo pakraštį. Beliko išardyti sieną, tačiau sovietinis mūras taip lengvai nepasidavė. Laimė, šulinys buvo prie

* Skyrius „Petro Kurmelio nuotykiai ligoninėje" praleidžiamas dėl erotinių komplikacijų su jaunesniuoju med. personalu.

pat namo. Tvirčiau užsimaukšlino skrybėlę, išskėtė rankas ir puolė žemyn galva. Pavyko neblogai, tačiau išnėręs pamatė, kad šulinio būta gerokai nusekusio, rentinys aukštai, tad išsiropšti atrodė veik neįmanoma. Antra vertus, tupėdamas šuliny galėjai būti beveik tikras, jog nepakliūsi į Voratinklį, ir tatai teikė sielai ramybės, o stingstančiam kūnui – šilumos.

Tais laikais pakliūti į Voratinklį nebuvo sunku. Pakliūdavo ne tik subrendusių lietuvių, bet ir mažamečių vaikų, naminių gyvulių, miško žvėrių, paukščių. Voratinklis buvo apraizgęs visą Lietuvą: nematomos gijos driekėsi nuo Vyriausybės galvos iki ką tik gimusio kūdikio lopšio, nuo Seimo salės iki naivaus barsuko olos. Miesto gatvėmis šmirinėjo vadinamieji „vorai". Dažniausiai tai buvo žmonės, kurie Geraisiais Laikais dėl vienokių ar kitokių priežasčių neturėjo Galimybių, užtat stengėsi atsigriebti dabar. Kas be ko, buvo dalis ir tokių, kurie darbavosi iš pašaukimo.

Prisiminė, kaip sykį ėjo vienas pats iš bistro. Buvo šiek tiek pavalgęs, užtat negarsiai, tačiau nuoširdžiai traukė revoliucines dainas, nors iš prigimties nebuvo revoliucionierius. Stabtelėjo ties sankryža, ir taip jau atsitiko, kad iš dešinės priėjo Kliugeris, o iš kairės – Valerjanas Popovičius Vasiliauskas. Paprašė prisidegti. Spragtelėjo žiebtuvėliu, tie palinko prie ugnelės, ir Petras Kurmelis įdėmiai nužvelgė abudu vyrus. Buvo labai panašūs: vienodo ūgio, pilkais kostiumais, ilgomis ausimis. Bet Kliugeriui iš kišenės kyšojo butelis, o Vasiliauskui – „Lietuvos aidas". Puikiai žinojo: jeigu susitinka trys, vienas iš jų – „voras", antras – „raudonasis", o tretysis – centristas. Tąsyk Petras Kurmelis sprendė mįslę: kas yra kas? Abu skiriamieji bruožai – butelis ir laikraštis – galėjo būti vien maskavimosi priemonė. Antra vertus: tiek „voru", tiek „raudonuoju" puikiausiai galėjo būti jis pats, nors ir buvo įsitikinęs, kad taip nėra. Tokie dalykai nuo žmogaus įsitikinimų, deja, nepriklausė.

Visi trys puikiai suprato, jog reikia kuo greičiau skirstytis ir, netarę vienas kitam nė žodžio, nuėjo į priešingas puses. Mat jeigu trijulę pastebėtų ketvirtas, iškart privalėtų pranešti Komisijai. Užtat žmonės paprastai vaikščiodavo po vieną du arba dalyvaudavo mitinguose. Senųjų laikų paveikslas „Trise prie gastronomo" buvo kažin kada išnykęs. Išimtis komisija darydavo tik šeimoms. Gimus kūdikiui, nori nenori atsirasdavo įtartina „trijulė", taigi dar prieš krikštijant prisistatydavo Komisija, ir kūdikis būdavo skubiai desovietizuojamas. Ge-

rokai pasikeitė ir vadinamieji „meilės trikampiai“. Vyrui rakinant duris, šeimos draugas nebedrįsdavo slėptis rūbų spintoj, stalčiuj ar po lova, – juk naktimis dažnai pasibelsdavo komisija ir patikrindavo visus užkaborius. Radus trijulę, prasidėdavo mėnesius trunkantis tampymas po kabinetus, tardymai, akistatos, parodomieji ir išvažiuojamieji aktų seansai. Kol galų gale kuris neištvėręs prisipažindavo. Užtat esant reikalui, sutuoktinis (-ė) paprasčiausiai pasakydavo antrajai pusei: norėčiau vakarienės pasikviesti šeimos draugą (-ę). Ir vyras išvesdavo šunį (žmona – katę) arba išvažiuodavo naktiniu traukiniu. Suprantama, lietuvių gyvenimas ir tais laikais neapsieidavo be laidotuvių ar kitokių šeimyninių švenčių. Tokiais atvejais 44 paras prieš mirtį velionis privalėdavo pateikti pareiškimą. Komisija išnagrinėdavo ir, jeigu duodavo sutikimą, atsiųsdavo į gedulingas iškilmes savo stebėtojus. Giminių ir stebėtojų santykis būdavo reguliuojamas Valstybės (1:2). Todėl Komisija neprašydavo dotacijų: išsilaikydavo ūkiskaitos pagrindais...

Ir vis dėlto – nors širdyje ruseno kūrybinė ugnelė – šuliny buvo nešilta. Deja, įsibėgėti kraulio stiliumi nebuvo jokios vilties. „Kažin kaip mano vietoje elgtųsi Juozaitis?“ – pagalvojo Petras Kurmelis. Ir kažkodėl užplūdo graudulys.

Savaime suprantama, dabartinė būtis turėjo ir privalumų. „Tupėdamas šuliny aš tikrai nekenkiu Lietuvai, – mintijo nelaimingasis. – Antra vertus, niekas manęs nemato ir negali klaidingai išaiškinti mano elgesio...“ Bet staiga pajuto keistą nerimą, tarsi sėdėdamas „Lietuvos aido“ redakcijoje skaitytų „Respubliką“. Lėtai apsigręžė. Iškišusi iš vandens snukutį, plačiom akim į jį spoksojo žalia varlė. Petrą Kurmelį nukrėtė šiurpas. „Niekur nepasislėpsi“, – pamanė su kartėliu. Aišku, tai galėjo būti ir paprastas šaltakraujis gyvūnas, tačiau – visai galimas daiktas – „raudonasis“ su įmontuotais miniatiūriniais pasiklausymo ir fotoaparačiukais. Užsimojo kumščiu, bet „gyvūnas“, tarsi timpteltas už nematomos virvutės, beregint pranyko tamsiame vandeny.

„Aš nestatau namų, aš nevedu tautos... – atsiduso. – Aš sėdžiu šuliny...“

O viršum galvos tuo metu ramiai plaukė balti praėjusios vasaros debesys tartum didelės, liūdnai atrajojančios Lenkijon ištremtų ir pražuvusių stambiųjų raguočių sielos...

Petras Kurmelis tikrai nestatė namų. Jis netgi neturėjo namų. Ak,

dar daug ko jis neturėjo: virtuvės kombaino ir skalbimo mašinos, šaldytuvo ir mikrobangės krosnelės, žieminių batų ir vasarinio kostiumo, tikėjimo ateitimi ir pasitikėjimo savimi, septynių dantų ir komjaunuoliškos jaunystės, vilnonio šaliko ir vilties... Ilgai galėjo vardyti rakandus, kurių jam stigo, tačiau kilnios sielos žmogui toksai užsiėmimas atrodė per žemas. Sriūbtelėjo vandens ir ėmė galvoti apie Lietuvą.

Tais laikais kai kurie lietuviai jau žengė progreso keliu, tačiau Petras Kurmelis niekaip su jais nespėjo ir klupinėdamas kiūtino šalikele, o iš po praskriejančių limuzinų ratų ant jo vis krito ir krito auksinės dulkės. Sidabriniai trimitai pūtė aukštus demokratinių himnų garsus, tačiau žmonės turėjo toli gražu nevienodas galimybes. „Mes negalime laukti malonių iš Lietuvos, paimti jas iš jos – mūsų uždavinys", – prasitarė kitados pažįstamas kandidatas. Deja, tai daryti galėjo tik deputatai, ministrai ir aukštesniųjų grandžių valdininkai. Ogi tokiems kaip jis teliko stovėti po tiltu ar tamsioj tarpuvartėj ir su kirviu rankoj šokinėti ant vienišų praeivių. Tačiau Petras Kurmelis vaikystėje buvo skaitęs J. Biliūno „Kliudžiau", ir jam atrodė, kad asmeninė laimė bus nieko verta, jeigu vardan jos nuriedės kad ir viena nekaltos katytės ašara...

Tačiau pragyventi iš vadinamojo „doro darbo" buvo neįmanoma, ir Petras Kurmelis didžiai stebėjosi, kad gyvų Lietuvos eilinių vis dar tarytum daugiau negu mirusių. Net kilo įtarimas, jog numirėliai yra slepiami po žeme, kad nematytų užsieniečiai. Antra vertus, tikrų eilinių ir nebuvo kažin kiek. Dauguma lietuvių viršininkavo ir prekiavo, kas aštuntas laikė užjūryje melžiamų karvių, o likusieji – smulkmeniškai vaginėjo vieni iš kitų ir tokiu būdu bent laikinai šiaip taip vertėsi.

Pačiam Petrui Kurmeliui vaidenosi, kad jis jau seniai miręs ir šiuo metu gyvena pragare.

...Kažin kur aukštai neprieinamas ir paslaptingas tupi Liuciferis ir spjaudosi ugnimi... Jūs, kurmeliai, patys kalti: gėrėte žalią vyną, o raudonavote, sėjote, o nesėdėjote, pabudote, o neatsikėlėte – tokiems čia ir vieta. O aplinkui zuja išsipustę Liuciferio parankiniai ir kursto pragariškas aistras – kyla žalios, raudonos, geltonos liepsnos... Ir vis dėlto negali sudegti ir išnykti kaip dūmas, nes esi maitinamas pažadais: jeigu tikėsime, kovosime, susiveršime, užsisiūsime, tada... Pakilsime, nueisime, pasieksime, parnešime... Tu neturi teisės gyventi, tačiau privalai vaizduoti, kad gyveni. Ir būti laimingas, nes...

Čia Lietuva.

Petras Kurmelis kitados buvo išspausdinęs straipsnį, kuriame rašė, kad Jie jau nuėjo, pasiekė ir parsinešė, o dabar sėdi ir juokiasi iš mūsų. Ir šventai tikėjo, kad rytojaus dieną bus paleistas Seimas arba areštuotas jisai pats. Deja... Tais laikais į spausdintą žodį niekas nekreipė nė mažiausio dėmesio (toli gražu ne kiekvienas valdininkas ir skaityti mokėjo). Ir juoktis, ir raudoti spaudos ženklais galėjai kiek tinkamas. Tarp lietuvio ir Lietuvos stūksojo didinga, jokiais žodžiais nei keiksmažodžiais nepramušama siena.

Staiga iš vandens vėl kyštelėjo žalią snukį varlė, ir susinervinęs Petras Kurmelis tėškė purslais jai per ausis. „Viską girdi, ką aš galvoju. Ir tiek to, vis tiek blogiau nebus. Melžiamųjų neturiu, vogti bijau, prekiauti nesugebu (buvo kilęs iš artojų), ir lieka man tiktai du keliai: į kapines arba į valdžią." Nubraukė ašarą. Mielesnis širdžiai antrasis kelias. „O! jeigu būčiau... tada..."

Tada jis nebijotų vogti, juoba kad tas dalykas taip ir nesivadintų... Tiesiog patenki į šiltą terpę, kurioje kažkaip savaime nesulaikomai pučiasi pilvai ir piniginės, veriasi bendrovių durys ir vartai į užsienį... Ir visa tai vyksta tarsi prieš tavo valią. Tau tereikia tik šaukti, kad tiki Lietuva ir jos žmonėmis, kad tavo vienintelis rūpestis – jinai, didvyrių žemė... O Tėvynė juk ne pamotė su akmeniu. Tėvynė atsilygina...

„O jeigu būčiau prezidentas! – pasvajojo, ir visą kūną nukrėtė malonus šiurpas. – Nusipirkčiau malūnsparnį ir lakiočiau viršum Lietuvos, barstydamas pelenus ir giedodamas: „Tegu mano vaikai eina vien takais gėrybių..."

Tačiau jis puikiai suprato, kad ramiai ir kultūringai žingsniuodamas vieną dieną prieisi kelio galą, kuriame anaiptol nestūksos krištoliniai rūmai, o gulės tiktai pilkas akmuo su kukliu užrašu: a+a...

„Štai jeigu kiltų revoliucija, tada... Garsiai ir teisingai rėkdamas gali daug pasiekti." Bet šiuo metu jis niekur nematė varomųjų jėgų. Padėtis buvo bloga, o žmonės romūs, apkiautę... Eilėse paburblena, viskas tuom ir baigiasi. Nėra kibirkšties, iš kurios įsižiebtų liepsna. „Manding, suburti pirminę kuopelę? Šiaip ar taip, visada viskas nuo trijulės prasideda: tiek revoliucijos, tiek ir..." Apmetė galimas kandidatūras: žmona? Energinga, amžinai viskuom nepatenkinta. Lyg ir tiktų, tačiau norės vadovauti pati. Mintyse tučtuojau išbraukė žmoną iš pogrindinių sąrašų. Kliugeris? Darbštus, sumanus... Bet gali ir išduoti, jei kas pasiūlys geresnį variantą. Kunigunda Semionovna?

Eitų paskui mane, taip. Bet revoliucija, ko gero, pasibaigs miegamajame.

„O varlė? – dingtelėjo. – Dar neaišku, kas jinai iš tikrųjų...“ Pagalvojus apie varlę, iškart ėmė nemaloniai raižyti skrandį, ir Petras Kurmelis prisiminė prieš daugelį metų Revoliucijos muziejuje matytą porelę unikalių eksponatų: dešrą už 2,20 ir batoną už 0,22. Nusivožė skrybėlę ir tyliai sugiedojo: „Neverkit pas kapą...“

Jo veidas buvo rūstus.

5

Išėjęs į atsargą, Petras Kurmelis nusprendė parašyti knygą apie Lietuvą. Nusipirkęs dvylika pieštukų ir butelį rašalo, atsisėdo prie stalo ir gana nesunkiai brūkštelėjo pirmąjį sakinį: „Lietuva brangi, mano Tėvyne, šalis, kur miega...“ Bet tučtuojau baisiausiai susigraudino, apsiašarojo ir ilgai drožė pieštuką, žiūrėdamas į žvaigždes, kurios priminė jaunystėje ragautą konjaką. Deja, kūrybinė mintis nemaloniai įstrigo. Kas miega? Pirmas galvon šovęs žodis kažkodėl buvo „policija“. Bet tučtuojau su apmaudu nubraukė ir parašė „prokuroras“. Ir vis dėlto kažkas buvo ne taip. Išbandė dar keletą variantų: „muitininkai... deputatai... seniūnas... kapinių sargas...“ Tačiau pradinės gelmės, turinio ir formos vienybės pasiekti nebepavyko. Ėmė nervintis, švilpti ir galų gale, pastvėręs pypkę, nudaužė tarakoną, kuris kraipydamas ūsus dirsčiojo į primargintus popiergalius ir tyliai kikeno. Po keturių valandų įtempto smegenų darbo ryžtingai nubraukė „miega“ ir raudonu pieštuku užrašė: „budi“.

Ir vėl prasidėjo ta pati muzika. Kas budi? Kodėl budi? Ir apskritai ar budi kas nors? Kankinosi iki paryčių, rašė, braukė, metė į židinį vieną lapą po kito, ir liepsnojo, virto pelenais vagys, chuliganai, reketininkai, alkoholikai... Tik užgiedojus pirmiesiems gaidžiams violetiniu pieštuku buvo užrašyta galutinė pirmojo sakinio redakcija: „Lietuva be suvereniteto – Lietuva be ateities“.

Skaitė ir stebėjosi, tačiau ypatingo džiaugsmo nejuto. „Tokiu tempu galima tik į kapines, – apniko niūrios mintys. – Honoraras paminklo statybai. Toksai variantas manęs nepatenkina. Reikia ieškoti įkvėpimo. Tačiau kur? Kur jį rasdavo senovės meistrai?“

Atsivertė dar prieš III pasaulinį karą išleistą Saliamono Parulskio monografiją „Atgimimo dainius“ (Juozapo E. gyvenimas ir mirtis) ir

nebegalėjo atsiplėšti iki pat vakaro. Ypač sukrėtė ir sužavėjo svaiginantis kūrėjo skrydis nuo Švedijos ambasados laiptų ir priėmimas pas popiežių. „Gyveno žmogus, – pagalvojo su apmaudu. – Bet šiandien visai kita padėtis." Ir vis dėlto užvertus knygą dar ilgai akyse tavaravo gundančių formų buteliai ir damos, ištaigingi limuzinai, pliažai, griūvantys Gedimino stulpai ir šlitiniuojantys kardinolai. „Reikia išeiti į Lietuvą ir pasidairyti, – nusprendė. – Gal ką nors pamatysiu. Ką aš apie savo Tėvynę žinau? Laukas... Rugiai išplaukę... Mėlyno Nemuno vingis... O daugiau beveik nieko."

Lietuvoje buvo debesuota su pragiedruliais. Pūtė šiaurės vėjas, o viršum Prezidento rūmų suko ratus keletas varnų. Lėktuvų nesimatė. „Ko gero, jau išskrido į pietus, – nusprendė Petras Kurmelis. – Rugsėjis..."

Žmonių bastėsi nedaug, ir visi jie atrodė taip, tarsi būtų kažkieno varomi į stomatologinę polikliniką. Šalimais kažin kas nykiai vaitojo, ir jis jau buvo beketinąs šokti į medį, įtaręs, kad reketininkai prievartauja ožį, bet viršūnėje pastebėjęs garsiakalbį suprato, jog nepriklausomas vergų choras gieda šventines tautos kančių litanijas. „Trečiadienis, – prisiminė. – Gedulo diena..." Tais laikais Lietuvoje visos neporinės dienos buvo Gedulo, porinės – Vilties, o poilsio – tiktai kas trečią sekmadienį, ir tik nebiudžetinių įstaigų darbuotojams. Dėl ko būtent reikia gedėti ir ko dar gali tikėtis ateity, niekas, tiesą sakant, jau nebeprisiminė, tačiau toks buvo 81-ojo Lietuvos Prezidento įsakas, kurį patvirtino 96-asis Seimas, netrukus, beje, kaip ir visi kiti, paleistas iš varžytinių. 81-asis Lietuvos Prezidentas garsėjo tuom, kad kairioji jo akis visuomet būdavo gedulingai primerkta, o dešinioji švietė žiauria viltimi. Bet valdė jisai, kaip ir kiti, neilgai: viso labo tik penkiolika parų.

Su prezidentais Lietuvai nesisekė. Tai buvo nacionalinė tragedija. Nė vienas, kad ir kaip stengtųsi, nesugebėjo išvesti šalies iš krizės. Kas tik nebandė savo jėgų! Jūrininkai ir mūrininkai, emigrantai ir muzikantai, fizikai ir lyrikai... Galų gale, prisiminus žinomą Iljičiaus posakį, vadovauti valstybei buvo pakviestas „Stiklių" restorano virėjas. Deja... Laikas bėgo, bet nei čia, nei išeivijoje taip ir neatsirado žmogaus, mokančio suvienyti Lietuvą, kuri pragaištingai skilinėjo į partijas – šiandien jų buvo bene 12 tūkstančių, ir tas skaičius kas ketveri metai padvigubėdavo. Kiekvienas 8 metų sulaukęs lietuvis buvo partinis, o kai kurie ir dukart ar netgi triskart partiniai. Kas metai

kraštą nusiaubdavo net kelios galingos rinkimų kampanijų bangos, kurioms atslūgus žmonės vis sunkiau ir sunkiau atsistodavo ant kojų. Dirvonavo laukai ir rūdijo staklės, daugėjo sergančių lėtiniu chuliganizmu, buitiniu alkoholizmu ir taupomosios kasos vėžiu, vis baisesni darėsi apsinuodijimai dirbtine mėsa, tautos dvasia ir karštomis idėjomis. Matyt, dėl to kurį laiką prezidentais buvo renkami visiškai atsitiktiniai žmonės: Somalio vidaus reikalų ministras ir niekam nežinomas Bangladešo rašytojas, ką tik gimę Siamo dvyniai ir savo pavardės neatsimenantis senukas, rastas Belovežo girioje... Kai kurie iš jų anksčiau neturėjo su Lietuva jokių reikalų ir net nebuvo girdėję, kad tokia yra. Nepaisant to, jau rinkimų kampanijos metu prasidėdavo šmeižto akcijos, pasipildavo sprogimai ir netrukus viskas baigdavosi interpeliacija, skrandžio vėžiu ar psichosomatiniais sutrikimais. Respublika ryžtingai žengė savitu keliu ir tuom jinai buvo įdomi pasauliui. Užsienio laikraščių kriminalinės kronikos bei humoro skiltyse Lietuvos vardas būdavo minimas dažnai ir ne be reikalo.

„Istorija turi du galus“, – dingtelėjo Petrui Kurmeliui. Ta mintis jam pasirodė verta dėmesio. Nusprendė, jog grįžęs užsirašys pas neuropatologą.

Iš viduramžių istorijos Petras Kurmelis žinojo, kad kitados, bene 1992-aisiais, kandidatais buvę iškelti net šeši piliečiai. Negandų iškamuotiems Lietuvos žmonėms tąsyk pasirodę, jog tai Viešpaties ženklas, – užtat išrinkę visus, ir tie valdę paeiliui. Vienas prezidentas – pirmadienį, kitas – antradienį, trečias – trečiadienį. Tik sekmadieniais Lietuva likdavusi nevaldoma, ir tai buvusios bene pačios laimingiausios nelaimingos Respublikos dienos, deja (ir vėl – deja!), tai truko neilgai. Kitaip ir negalėjo būti: tapti prezidentais tuomet norėjo daugybė žmonių. Tačiau bandymas išrinkti prezidentų komandą iš 365 asmenų baigėsi nesėkmingai.

Kad ir kokie apsukrūs lietuviai, nė vienas netikėjo, kad per dieną sutvarkys savo reikalus ir imsis Lietuvos.

Neatnešė naudos ir unikalus eksperimentas: išauginti Lietuvos Prezidentą inkubatoriuje. Kairiųjų pažiūrų motinos ir dešiniųjų tėvo kūdikis buvo izoliuotas nuo Lietuvos, demokratijos ir demagogijos mokslus jam dėstė geriausi švedų bei graikų specialistai. Sulaukęs 18 metų tai buvo sveikas, gražus ir protingas rubuilis. Deja, išleistas balotiruotis, jau pačią pirmąją dieną pasigėrė, sudaužė indus ir bufetą, ėmė rusiškai keiktis ir vidurnaktį pakliuvo po labdaros sunkvežimiu

su Briuselio kopūstais. „O nelaimingoji Tėvyne!“ – prisiminė Petras Kurmelis senolių motyvą iš amžių glūdumos...

Šitaip dainuodavę lietuviai berods 1998 kovo–balandžio mėnesiais, kai prezidentavo kažin koks Erlickas, perėmęs valstybės vairą tuojau po Didžiojo Ekonominio Sprogimo. Jo laikais buvo galutinai supriešintos ne tik visos politinės partijos, bet ir vaikai su tėvais, vyrai su moterimis, laukiniai žvėrys su naminiais gyvuliais, karštas vanduo su šaltu... Suskaldytas atomas, Puntukas ir K. Donelaičio „Metai“, o netrukus skilo ir paties Prezidento galva. „Kas pakelia kardą... – nusišiepė Petras Kurmelis, tačiau tuo metu jį sustabdė kažin koks nusmurgęs prancūzas ir pasiteiravo kelio į Europos namus. Atsivėdėjęs skėlė jam per ausį ir tučtuojau nustebo, susigėdo. – Ne, istorija nieko neišmokina“, – pagalvojo su kartėliu.

Įsižeidęs pakėlė akis į dangų, tačiau pragiedrulių nebesimatė. „Kažin kas atsitiktų supriešinus tarakoną su traukiniu?“ Nuo tokių minčių galvoje pasidarė trošku ir ėmė tąsyti nemalonūs priešrinkiminiai traukuliai. „Šitaip protauti gali tik neišauklėtas žmogus, – susinervino. – Antra vertus, nacionaliniai bruožai... Argi aš kaltas...“

Norėdamas atsipalaiduoti, įslinko į restoraną, užsisakė du litrus degtinės, raugintų agurkų ir tortą. Salėje sukosi daug jaunų žmonių, panašių vienas į kitą kaip du televizijos kanalai. „Kodėl jie vienodais veidais? – pagalvojo nustebęs. – Juk neįdomu. Nors gal ir patogu. Jei mane, sakysim, kokia porelė pridaužtų, vėliau jų niekaip nebeatskirčiau nuo kitų.“

Išgėręs pusę litro, pajuto įkvėpimą, paprašė sąskaitos ir antroje pusėje stambiomis mėlynomis raidėmis užrašė: „Yra šalis, kur upės teka linksmai tarp girių...“ „Oho! – nustebo. – Tačiau kur ta šalis? Apie ką čia?..“

Ant pakylos iššlitiniavo būrelis muzikantų, sudundėjo būgnai ir lėkštės, riebi solistė violetine nosimi užtraukė: *Stabat mater*. Salėje ėmė suktis poros taip smarkiai, kad nuo servetėlių ir tortų net dulkės pažiro. „Matosi, jog mąstantis žmogus šitoj įstaigoj nėra gerbiamas“, – atsiduso Petras Kurmelis, užsivertė stiklinę ir iš akių jam pasipylė kibirkštys. O jų sūkuryje, pačiu salės viduriu, pasibalnojęs geležinį vilką prajojo Vasiliauskas baltais drabužiais. „Matyt, balotiruojasi“, – dingtelėjo kraupi mintis. Norėjo kuo greičiau smukti pro duris, tačiau kaip tyčia tuo metu tarpduryje susipriešino du lietuvaičiai, dešiniajam nusmuko veidas ir įkrito į stiklainį su lenkišku padažu. Tokie

dalykai Petrui Kurmeliui nepatiko. „Nesantarvė ir chaosas“, – brūkštelėjo ant sąskaitos. Visi tie ženklai liudijo, jog prasideda eilinė rinkimų kampanija...

„Kokia nuostabi, Lietuva, esi...“ – užgiedojo moteriškė, ir Petras Kurmelis prisiminė skaitęs, jog Žičkaus Žiauriojo prezidentavimo laikais už kiekvieną viešai ištartą neteisingą žodį reikėdavę atiduoti keturis maišus grūdų, tris vištas ir svarą medaus, užtat Turniškių zonoje ir jai priklausančiuose dvaruose kilęs baisus badas, kurio metu išmirę tūkstančiai Aparato darbuotojų, ir gyvenimas, anot senolių pasakojimų, bent vienai kartai pasidaręs šiek tiek laisvesnis. Deja, lietuviai nemokėjo tinkamai pasinaudoti atokvėpiu ir neilgai trukus kraštą nusiaubusi dar baisesnė administracinės epidemijos banga.

Bet kuo ilgiau čia sėdėjo, tuo labiau darėsi ilgu. „Reikia ką nors įžeisti“, – nusprendė ir mostelėjo juodai apsitaisiusiam žmogui, kuris nešiojo degtinę.

– Pažįstu vieną buldogą, – tarė apsidairęs. – Iš pirmo žvilgsnio atrodo net labai protingas. Sutikęs Konferencijų salėj ar Konservatorijoj, neatskirtum nuo deputato arba rašytojo. Bet štai pribėga prie stulpo, kilsteli koją...

– Na, – susidomėjo juodasis žmogus.

– Ne visados gali teisingai spręsti iš pirmo žvilgsnio, – paaiškino Petras Kurmelis.

– O kokios išvados?

– Žmonės, būkite budrūs!

Juodasis skėstelėjo sparnais ir nuvinguriavo tarp staliukų. „Nesuprato, – apmaudžiai susiraukė Petras Kurmelis. – Bet kam gi aš visa tai pasakoju? Tas prakeiktas lietuviškas noras susipriešinti. Kaip tai žema, kaip žema...“

– Už rankų susiėmę, stovėsim apsivėmę... – ryžtingai traukė violetinė dama.

Petrui Kurmeliui tie žodžiai pasirodė kvaili, tačiau teisingi, ir jis šiek tiek nusiramino. „Būtų gražu šitą tortą užmauti anai poniutei ant galvos. Bet juk irgi nesupras! Žmonės dabar kažin kokie... Tačiau kur kandidatas? – apsidairė, bet niekur nepastebėjo. – Na ir tuščia jo, kai pilnas grafinas...“

Bet po valandos, pastebėjęs, kad grafinas tuščias, suprato, jog yra išgėręs. „Keista... Atėjau rinkti medžiagos, o žiūrėk... Chamizmas ir

intrigos... – susinervinęs dirstelėjo po stalu. Ten gulėjo lavonas. – To tik betrūko! – pagalvojo. – Nejau aš numiriau?“

Susigraudinęs atsikėlė ir išėjo...

Tačiau pabudęs iš ryto numirėlio neberado ir didžiai tuo stebėjosi. „Kur jis galėjo dingti? Argi būtų išėjęs? Nesąmonė! Nors... Kodėl gi ne... Baisiai čia įdomu... Eisiu ieškoti.“

Lauke krito lapai, ir pėdsakų nesimatė. „Ko gero, sėdi restorane ir juokiasi, – pyktelėjo. Bet restorano durys buvo užmūrytos, o langai užkalti lentomis. – Pėdas mėto, – suprato Petras Kurmelis. – Gudriai sugalvota.“

Išgirdęs sopulingus dūdų garsus, patraukė ton pusėn. Islandijos bulvaru traukė gedulinga procesija. Nuėjo įkandin. Dabar jau neabejojo, kad yra miręs. Tačiau pernelyg nenustebo: rinkimų kampanijos įkarštyje pasitaikydavo ir ne tokių dalykų...

Žmonių buvo nedaug, visi atrodė gerokai įsilinksminę, tačiau kapinėse elgėsi keistai ir numirėlį baisiausiai erzino. Nerūkė, nerėkavo, bet kalbėjo nuostabiai malonius žodžius, kokių gyvas būdamas niekados negirdėjo. „Matyt, prašys, kad balotiruočiaus“, – dingtelėjo. Tačiau dangčio niekas neatvožė ir išlipti nepakvietė. Ypač sunervino žmona, kuri tuo metu, kai karstas buvo nuleistas į duobę, kvailai pasiteiravo: „Petrai, kodėl tu mus palikai?“ „Lygintuvo nesutaisiau“, – prisiminė. „Aš nekaltas!“ – norėjo riktelti, bet pamanė, kad, ko gero, gaus lupti, ir nutylėjo.

Paskui ėmė darbuotis kastuvai, ir Petras Kurmelis pajuto, kaip sunkiai ir nemaloniai užgulė krūtinę. „Galvosiu apie Lietuvą, – nusprendė. – Ir gal praeis...“

6

Kitą kartą – seni žmonės dar atsimena – išsrėbęs puodą kopūstų su šutintom bulvėm, Petras Kurmelis nuvirsdavo ant sofos ir, atsileidęs diržą bei nusiriaugėjęs, mėgdavo pasamprotauti apie menus ir mokslus.

– Be mokslo, – aiškindavo žmonai, – kopūstų nekirsi. Mokslas – sveikata.

– Kaip jau tamsta pasakysi, viršininke, – atsiliepdavo ta.

Petras Kurmelis patenkintas klausydavosi, kaip harmoningai gur-

guliuoja skrandis, ir jo minties laivas pamažu nuklysdavo į platesnius vandenis.

– Gyvenimas – kopūstų laukas, o politika – vikšras, graužiantis kopūstą. Menas – drugelis, plasnojantis viršum... – mokindavo.

– Bene artistai iš deputatų išsirita? – nusigąsdavo moteriškė. – Ve ve...

Bet vyras imdavo smagiai atrajoti ir į disputus nesiveldavo. Tik jo nerimstanti mintis skverbdavosi vis gilyn.

– Tačiau yra dalykų, kurių neįsprausi į jokius rėmus!.. Štai kad ir kyšio ėmimas. Kas tai? Menas? Mokslas? Filosofija?

Žmona senu papratimu linktelėdavo galva ir atsidusdavo:

– Kaip jau tamsta...

Tokie buvo laikai. Tačiau nūnai Petras Kurmelis nebeįstengdavo susikaupti kilnesniems apmąstymams. Po pietų skrandyje kažkas švilpdavo ir burbuliuodavo, o retsykiais skardžiai driokseltadavo: jis įtarė, kad sproginėja nesuviršKinti grūdai. Kartais pilvas nei iš šio, nei iš to imdavo galingai pūstis – lyg trečiąją vestuvių dieną – ir diržą tekdavo atsileisti. Bet neilgai trukus pasigirsdavo baisus šnypštimas, ir kelnės nusmukdavo. Tokiom aplinkybėm samprotauti apie grožio kontūrus buvo neįmanoma. Į mokslus Petras apskritai buvo numojęs ranka ir pažanga nebetikėjo. Geru žodžiu paminėdavo nebent kitados studijuotą mokslinį komunizmą. „Ogi šiuolaikiniai mokslai iš krizės šalies neišves“, – nusispjaudavo.

Tą rytą nubudęs ilgai klausėsi grėsmingų balsų viduriuose. „Ten dingsta mano kilniausios mintys ir gražiausios svajonės“, – atsiduso.

Kai pasigirdo turkų maršas, atsikėlė. Nusprendė, jog eis per Lietuvą ir ims visą kilnojamąjį turtą.

Išėjo ir nieko neberado. „Kvaily! – riktelėjo. – Kur tu pirma buvai?“

Grįžo ir ilgai raudojo, žiūrėdamas į Klaudijaus Bravo paveikslą „Šventojo Antano gundymai“. Pilvas griežė fokstrotą, ir jam tai pasirodė blogas ženklas: šokti nesinorėjo. Pabandė galvoti ir galvojo ilgai, deja, galutinės išvados buvo tokios: kai pagalvoji, koks esi menkas, išvis nustoji galvoti.

Mintis atrodė svari, bet ne iš tų, kurios neša pinigus.

Virtuvėje rado grūdų. Porą šaukštų prarijęs, po mentėmis pajuto keistą niežėjimą. Ten kažkas dygo. Bet jis nekreipė dėmesio. Pastaruoju metu bene kiekvieną sykį po eilinio kainų šuolio kūnas neįprastai palengvėdavo ir atsirasdavo ne šio pasaulio pojūčių, o po il-

gesnės pertraukos ką nors suvalgius, prasidėdavo itin keisti dalykai. Sykį, palesus kruopų, išdygo sparnai. Jis ilgai lakiojo viršum Lietuvos ir krankė. O per Velykas turguj susitiko Vydūną ir paprašė, kad nupirktų mėsos. Kai anas ėmė pasakoti apie amžinąją ugnį, baisiausiai susinervino, išplūdo jį ir net sviedė su kankorėžiu.

Bet skrandžio muzika sušvelnėjo. Pasigirdo melodija, primenanti Bethoveno „Elizai". „Kompozitorius irgi ne kažką turėjo, o va, – dingtelėjo. – Tai gal ir aš ką sukombinuosiu... Juk kuo daugiau lietuvis įgyja turto, tuo daugiau praranda sielos lobių. Antai kokie dvasingi atrodė 88-ųjų pavyzdžio aspirantai ir kandidatai. O kas iš jų beliko, kai tapo deputatais, ministrais?.."

Prisiminė bičiulį, kuris rašė kantatą keistu pavadinimu „Kaip pažaboti infliaciją?" Buvo pripaišęs krūvas bemolių ir jau gyrėsi artėjąs prie honoraro, tik staiga ėmė skųstis niekaip negalįs sugalvoti įspūdingo finalo. Po kurio laiko žmonės rado pasikorusį daržinėj.

Į langą pabeldė balandis. Snape laikė telegramą: „Sveikiname su gimimo diena Tšk" Petras Kurmelis susinervino ir ilgai žiūrėjo į laikrodį. „Kiek man sukako? Nejaugi šimtas? O rodos – tik vakar pabudau... kėliaus... Kur aš buvau šitiek metų? Gaila, kad neatsimenu. Reiktų žmonos paklausti. Tik ar beturiu ją?"

Tuo tarpu virtuvėn įžengė padaras, panašus į juodąjį šachmatų pėstininką, ir Petrui dingtelėjo, kad, galimas daiktas, tai ir yra žmona. Norėjo susipažinti, tačiau padaras dėbčiojo tokiom piktom akim ir taip baisiai tarškino rykais, kad nebeišdrįso. „Tarškink netarškinus, kukulas nedribtelės, – nusišiepė. – Pasiklausiu verčiau kaimynų..."

Bet kai pėstininkas paėmė peilį, jis pakilo nuo stalo, grįžo į miegamąjį ir užsirakino. „Jeigu tai žmona, reikia būti atsargiam. Per šitiek metų visko galėjau... – Atvilko prie durų komodą ir užsibarikadavo. – Jei lauš duris, šauksiu tautą. Antra vertus, už ką mane turi persekioti? – įsižeidė. – Juk pastaraisiais metais beveik nebevartoju..."

Prisiminė girdėjęs, jog pavojaus akimirką pro duris pralekiąs visas gyvenimas. Pabandė ką nors prisiminti, tačiau praeitis skendėjo rūke. Labai susinervino ir iškrito pro langą.

Rūkas tvyrojo ir gatvėje, matėsi tik neryškūs Krašto apsaugos kontūrai. Atsitrenkęs į sieną, prisiminė, kad nėra pastatęs nė vieno namo, ir dar labiau susinervino. „Kam aš tada gyvenau?" – paklausė iškėlęs kumštį į dangų. Trinktelėjo perkūnas.

„Ir vėl nepataikė!" – nusispjovė supykęs.

Stengėsi žengti skersas, mat pasturgalis buvo suplyšęs, ir jis nevyriškai drovėjosi. Be reikalo! Tą pavasarį jau nemaža dalis inteligentijos išėjo į Lietuvą be kelnių.

– Kam?! – riktelėjo baisiu balsu. Ir tada prisistatė du žaliūkai su kalavijais.

– Ar jūs žinote, kas aš toks? – paklausė Petras.

– Sužinosim, – atsakė vyresnysis.

– Būtų gerai, – nusiramino Petras, pakėlė nuo žemės dailiai sustumtą daikčiuką, apuostė. – Arklio, – apsidžiaugęs įbruko kišenėn. – Pravers ūkyje.

Privažiavo buka mašinėlė, ir žaliūkai pakvietė Petrą į saloną. „Gal taip ir geriau, – pamanė. – Jie – pareigūnai, vadinasi, jų pareiga išsiaiškinti. Man pačiam, beje, irgi bus ne pro šalį sužinoti, kas aš.“ Susirūpinęs perspėjo, kad važiuotų atsargiau ir nesutraiškytų praeivių.

– Žmonės šito nesupras!

Žaliūkai pritarė, jog tai teisybė.

– Mūsų žmogus mėgsta būti gyvas.

– Taigi, – įsikarščiavo Petras. – Ir nepagalvoja, kiek jo gyvybė kaštuoja Lietuvos valstybei. Juk kiekvieną reikia apauti, pamaitinti, pagirdyti... Ir, nepaisant to, valdžios žmogus girdi vien prakeiksmus. Kiek šitaip gali tęstis? Sąjungą andai pastatė ant kojų privalomas mirtingumas ir nemokamas darbas. Tai kodėl mes negalėtume šitaip tvarkytis? Juk ir kvailiui aišku: kuo daugiau prarysi, tuo mažiau turėsi...

– Teisingai protauja, – tarė vyresnysis. – Reikia parodyti Prezidentui.

Prezidentas atidžiai išklausė Petrą ir pasiūlė Gynybos ministro postą. Petras nesispyriojo ir tučtuojau išdėstė veiksmų programą, kurią apibendrino šitaip:

– Mes neturime laukti malonių iš svetur. Paimti jas iš tenai – mūsų uždavinys.

– Tačiau trūksta generolų ir karo laivų, – prieštaravo Prezidentas. – Šiuo metu galėtume okupuoti nebent Latviją.

– Mažos valstybės kompleksas! – atkirto Petras Kurmelis. – Ne tokie mes bėdžiai. Turime Ignalinos atominę. Pučiant palankiam vėjui galime gerokai padrebinti Šiaurės Europą.

Jis paprašė šakių ir nubraižė schemą.

– Kitas mūsų ginklas – upių tėvas Nemunas. Galim užteršti Balti-

jos jūrą. Sudrebės ne tik Šiaurė, bet ir Vakarai. O tada jau galėsim diktuoti sąlygas.

Sutrynęs arkliašūdį suvyniojo į kažin kokį dekretą, brūkštelėjo degtuką ir skaniai užsitraukė.

– Ir pagaliau gyvoji jėga. Mūsų žmonės! Kol kas tik menka dalis lietuvaičių klajoja po pasaulį. Ir pasaulis jau skundžiasi. O jei paleistume visus?

– Galimybės toli gražu neišsemtos, – pritarė Prezidentas.

– Taigi, – pasakė Petras. – Tik veikti reikia ryžtingai. Nieko nelaukus paskelbti Latviją gyvybinių interesų zona, iš ten pasiektume Estiją su skalūnais, nebetoli ir Suomija, Norvegija... Tos šalys nėra galingos, ir lietuviai galėtų jas nukariauti. Skandinavija ilgainiui taptų puikiu poligonu, tramplinu į Naująjį Pasaulį.

– Bet ką pasakys Bilas?

– Vakaruose dedasi negerų dalykų, – paaiškino Petras. – Žmonės dūsta nuo problemų stygiaus. Tas krinta į akis pažiūrėjus į bet kurį kioską. Užtat jie išgalvojo kramtomąją gumą ir nuogas moteris. O tie dalykai skverbiasi į Lietuvą. Mes turime teisę gintis. Antra vertus, mūsų pareiga padėti paklydusiems. Jūs turite mėsos, mes – savo garsiosios dvasios. Mainykim.

Pažvelgė į Prezidentą ir priekaištingai palingavo galvą.

– Prisiminkime šlovingąją tautos praeitį! Nors lietuviai kadaise girdė žirgus Juodojoje jūroje, mūsiškių žygiai niekados nebuvo grobikiški. Lietuviai išvaduodavo tautas ir gelbėjo Europą. Kur parašyta, kad jaunas lietuvaitis tarsi koksai totorius iškėlęs kalaviją lėktų paskui rusų mergaitę, ketindamas apversti, o jo vyresnysis brolis tuo tarpu iš mergaitės tėvo namų neštų varį? Mūsiškių misija buvo kitokia, ir pasaulis tą prisimena. O šiandien... Jeigu mes iš jų dalį vario atimtume, ten kiltų problemų, žmonės imtų gyventi dvasingiau ir taptų laimingesni.

– Bet ar supras? – pakraipė galvą Prezidentas.

– Šiaip ar taip, kito kelio išvesti Lietuvą iš krizės aš nematau, – atšovė Petras. – Bet jei nepatinka, galiu nedirbti.

Įsižeidė ir išėjo.

– Rytoj devintą nulis nulis inteligentija ir pensininkai bus išrikiuoti, – pro langą šūktelėjo Prezidentas. – Eikit kur norit.

Buvo ne ruduo, bet voratinkliai draikėsi. Išgirdęs stygų muziką,

Petras pakėlė akis į dangų. Viršum parko skambindamas kanklėmis skrido Maironis. Kurpėmis lietė viršūnes, ir nuo šakų biro lapai. Jis truputį nustebo. Juk Lietuvą aplankydavo tik užjūrio pirkliai ir nurašytos prostitutės. Tuo tarpu laisvės šauklys nutūpė ant suoliuko ir apvaliomis akutėmis smalsiai dairėsi į šalis.

– Žmogau, – pašaukė silpnu balsu. – Ar esi lietuvis?

Petras apsimetė neišgirdęs.

– Kur bėga Šešupė? – sunerimo dainius. – Kur Nemunas?..

Petras dirstelėjo į savo išsižiojusius batus, į vyriškį, skubantį iš kapinių su paminkline lenta ant nugaros, ir paraudo.

– Žmogau, – trečią sykį pašaukė Maironis. – Ar čia Lietuva?

Tada Petras pravirko ir atsakė:

– Taip, meistre. Bent jau jie taip sako...

– Jie? – pakartojo dainius. – Kas tokie?

– Tie... – neaiškiai numykė Petras. – Panašūs į žmones. Bet sykiu ir labai skiriasi. Valdžionžmogiai.

Išsitraukęs valstybės laikraštį, nubraukė snarglį ir pasiteiravo:

– Ar prieš karą daugiau vogė?

– Mažiau.

– Kodėl? – įsižeidė Petras. – Gal Vydūnas neleisdavo?

Bet klasikui rūpėjo kiti dalykai.

– Ar iš valdžionžmogių gali išsivystyti žmonės? – paklausė.

– Ne, – papurtė galvą Petras. – Jie patys išsivystė. Prieš daugelį metų kai kurie lietuviai ėmė balotiruotis, ir še tau...

Jis trumpai papasakojo Naujųjų laikų istoriją. Maironis klausėsi ir kraipė galvą.

– O siurbėlės! – riktelėjo, kai Petras nutilo. – Niekšai! Bastūnų gauja! Diplomuotų valizų vežikai!

Staiga lyg iš po žemės išdygo žaliūkas ir rūsčiu balsu paklausė:

– Ar įgaliojimus turite?

– Piemenie! – tarė Petras Kurmelis. – Ar žinai, kas prieš tave sėdi?

– Šitas? – susiraukė pareigūnas. – Vėl šmeišim nepriklausomą Lietuvą? Ne, ponai. Oficialioji dalis baigėsi. Dabar – šokiai ir žaidimai.

Skardžiai sušvilpė, ir bematant išdygo dar vienas.

– Šituos į žemės ūkio skyrių.

– Pirmyn! – riktelėjo Petras Kurmelis ir kiek įkabindamas pasileido atgal.

Pametęs raktus ir viltį, šliaužė per duobes ir griuvėsius, pamiršęs tautybę ir geografiją, lindo pro spygliuotų vielų užtvaras ir išardytas barikadas. Tik staiga išmušė varpas aštuntą, ir jis atsipeikėjo. Stovėjo vienas Lietuvos pakrašty, prie sankryžos. Blykčiojo raudonos, geltonos ir žalios ugnys. Limuzinais skriejo sotūs kavaleristai, pažeme slinko išblyškę pėstininkai. Ore tvyrojo stiprus laisvės kvapas, tačiau krūtinę spaudė kažin kokie retežiai.

– Štai, – atsiduso. – Baigėsi dar viena diena. Ir vėl ničnieko nepadaryta...

Pastebėjęs kryžkelėje trypinėjančią senutę, timptelėjo už alkūnės.

– Einam, motule.

– Ačiū, sūneli. Tegu tau atsilygina Viešpats.

– Sulauksi, – tulžingai nusišiepė, ištraukė iš senutės rankų krepšį su perlinėmis kruopomis ir nuėjo neatsigręždamas.

Už nugaros Bokšto laikrodis mušė liūdnas vakaro valandas. Lietuvoje darėsi vis tamsiau.

Pagrabaliojęs pasėmė saują ir prisikimšo pilnas žiaunas kruopų. Gromuliuodamas pajuto, kad žengti darosi lengva, džiugu ir malonu. Už nugaros skleidėsi švelnūs aksominiai sparnai. Mostelėjo ir pakilo...

Dar nežinojo, kurlink skris, bet anei kiek nesijaudino. Suprato, jog Lietuvoje prasideda naujas Valstybės kūrimo etapas...

7

Naktį vėl siautėjo uraganas, ir jis laukė aušros, neramiai karpydamas ausimis, stipriai spausdamas prie krūtinės alternatyvinės Respublikos projektą. „Štai kas dedasi, kai nėra vienybės, – dūsavo. – Ogi jei visi lietuviai pūstų viena kryptimi, tikrai atsispirtume šėtono galybei...“

Iš ryto pažvelgė pro kaminą. Gatve ridinėjosi kaštonai, cisternos ir skrybėlės. Vėjas bloškė praeivį prie sienos ir beregint iškrėtė palto kišenes. Popierinis pinigas dingo už kampo tartum Lietuvos ateities vizija. „Matyt, Seime vėl diskusijos, – dingtelėjo šiurpi mintis. – Tikra teisybė, kad mes, rinkėjai, privalėtume labiau susikaupę ateiti prie urnų.“ Ketino sušaukti žmones ir pranešti, kad tautos jėga – vienybė, bet suprato, jog tai nieko nebepakeis. „Žygiais, o ne žodžiais...“ – prisiminė eilutes iš projekto. Tačiau kurlink reiktų žygiuoti, buvo jau pamiršęs.

Įsijungė radiatorių. „Per kitas dvi paras oro pakitimų nenumatoma“, – perspėjo blerbiantis kariškas balsas. Padėtis buvo kritiška. Beje, kaip ir vakar... užvakar... užpernai...

Apsirengė, įsimetė kuprinėn 25 kg akmenį, susijuosė grandine ir išėjo. Akmenis ir grandines Vyriausybė dalijo nemokamai. Išeiti Lietuvon be šitų rakandų buvo pavojinga: šalyje siautėjo vėjas, chuliganai ir rinkimų kompanija.

Kieme driokstelėjo: tai KAM vyrukai pliekė iš patrankų į debesis. „Vargu ar bus rezultatų, – nusišiepė. – Gerai, kad stengiamasi bent šį tą daryti. Tik ar nebūtų protingiau už tą paraką nupirkti vienkartinių varškės plaušų badaujantiems?“ Susinervinęs spyrė į patranką, artileristas – jam į užpakalį, ir abudu gan mandagiai atsisveikino.

Galingas vėjas kilnojo stogus ir sijonus, nešiojo laikraščius ir kitokias šiukšles. Įsikibęs į „Lietuvos aidą“, viršum stogų praskriejo Emanuelis. „Pametė vargšelis akmenį, – pagalvojo su grauduliu. – O gal jau ministras ir sugeba savimi pasirūpinti pats?..“

Lietuvos žmonės buvo skirstomi į tuos, kurie nesugeba, ir tuos, kurie sugeba. Pastarieji akmenų ir grandinių dykai negaudavo. Tai buvo valdžios vyrai, prostitutės ir muitininkai.

Prašvilpė vėjo gūsis, triokštelėjo ir nudundėjo žemyn Gedimino pilies kuoras. „Vėl deputatas nusikeikė, – sopulingai pakraipė galvą. – Ko gero, ne pro šalį būtų suteikus Kalbos komisijai platesnius įgaliojimus...“

Staiga išvydo, kaip uraganas kilstelėjo praskrendančio lėktuvo uodegą, atplėšė liuką ir iš vidurių pabiro nustebę keleiviai. Iš šalies žiūrint vaizdas atrodė gan komiškai, ir jis pamojavo krintantiems ranka. Krūtinėje atlėgo. „Štai, – pamanė. – Kitiems irgi ne kasdien blynai...“

– Petrai! – šūktelėjo iš padangių.

Įsižiūrėjęs atpažino Švedijos ambasadorių. Kairiąja prilaikydamas skrybėlę, o dešiniąja – portfelį, jis nervingai mataravo kojomis ir atrodė, tarsi skubėtų į priėmimą. Prie pat žemės aukštąjį svečią pastvėrė sūkurys, pamėtėjo aukštyn ir nudrėbė ant lapų krūvos.

– Ką tik iš Stokholmo, – kilstelėjo skrybėlę. – Ketinom nutūpti Fabijoniškių sąvartyne, bet matote, kas dedasi!...

Abudu vyrai pasibučiavo.

– Kas naujo Švedijos Karalystėje? – pasidomėjo Petras Kurmelis. – Ką stato Bergmanas?

– Gal po šimtą? – gūžtelėjo pečiais ambasadorius.

– O? – pasiteiravo Petras Kurmelis, kai jiedu išsidrėbė „Literatų baro“ foteliuose. – Ar Švedijoj pučia?

Ambasadorius atlaidžiai nusišypsojo.

– Visi neramumai prasideda jūsų muitinėj. Pas mus oras kondicionuotas.

– Štilis?

– Demokratija.

Tie žodžiai užgavo Petro Kurmelio nacionalinius jausmus. Išlenkė stiklinę ir niūriai pasižiūrėjo svečiui į akis.

– Jūs, švedai, – subarė, – gyvenat kažin kaip švediškai.

– Taigi taigi, – patvirtino tas. – Kaipgis.

– O mes, – tarė Petras Kurmelis, – lietuviais esame mes gimę.

– Kodėl? – pasidomėjo ambasadorius.

– Tą garbę gavome užgimę, – paaiškino Petras. – Jai ir neturim leist pražūt.

– Žžiūt! – maktelėjo švedas.

Ogi Petras Kurmelis vis labiau niaukėsi.

– Štai jūs, švedai, išradote švedišką stalą, – tarė. – O kas iš to?

– Kėdes, – paraudo ambasadorius, – irgi mes išradome.

Petras Kurmelis nustėręs išmetė stiklinę.

– O lubas?

– Taigi,– nesmagiai tarė švedas. – Ir grindis. Ir švedišką sienelę...

Po šitų žodžių pasidarė taip tylu, kad girdėjosi, kaip savivaldybėje čeža imamas kyšis.

– O šaukštą?! – riktelėjo Petras.

Ambasadorius susigėdęs tik mostelėjo ranka ir nebeatsakė, o Petras Kurmelis dar ilgai kraipė galvą ir krutino ūsus.

– Mes, – tarė, – gal ir nesugebėtume viso to išrasti, – jo balsas suvirpėjo, – bet argi padoru dėl to priekaištauti?

Nusigręžė į sieną ir brūkštelėjo rankove akis.

– Petrai, – švelniai tarė ambasadorius, – nereikia šitaip.

– Mūsų tautos kelias buvo ne rožėmis klotas kaip kai kurių, – pro ašaras tarė Petras Kurmelis. – Ne stalai rūpėjo... Ir jau tuo labiau ne šaukštai!

– Galima ir po stalu, – numojo ambasadorius. – Bet šaukštas reikalingas.

– Tarp kitko, – išdidžiai pareiškė Petras, – mes išradom Baltijos kelią ir šaltus radiatorius.

– O žemės reforma? – pasiteiravo švedas. – Irgi jūsų darbas?

– Vokiečių, – atsakė Petras. – Užtat mes šitą... Kaip jisai... Toks pagaikštis... Kai kriauklė užsikemša...

– Žinau, – linktelėjo švedas. – Geras daiktas, kas supranta.

Abu susidaužė.

– Lietuvos tragedija, – jau švelnesniu tonu tęsė Petras Kurmelis, – kad mes norim žengti savitu keliu. O štai jūs, švedai, sykį kritote prie Poltavos ir nusiraminote.

Ambasadorius tik palingavo galvą.

– Netrūksta ir pas mus norinčių žengti. Bet daktarai neleidžia.

– Še tau ir demokratija, – patenkintas nusišiepė Petras.

Tuo tarpu atėjo pažįstamas skulptorius su tuščia stikline ir gipso maišu, atsisėdo ir pravirko. Šnekinamas ilgai dūsavo, šnypštė, čiaudėjo ir tik po gero pusvalandžio pasakė:

– Lietuvai blogai, Petriuk.

Tas tučtuojau pripylė. Nelaimingasis pagyvėjo ir apsikabinęs ambasadorių ėmė įkalbinėti, kad pirktų gipsą.

– Darius ir Girėnas! – aiškino, kratydamas maišą. – Mano naujausias meninis metodas: pasidaryk pats!

Petrui Kurmeliui toptelėjo, kad kalbos apie kultūros griuvėsius, ko gero, ne iš kelmo spirtos.

– Ponai! – staiga pareiškė juodais gedulo rūbais apsitaisęs vyriškis anapus baro. – Laikas!

„Ką tai reiškia? – nusigando Petras Kurmelis. – Kieno laikas?"

– Ar jau prasideda? – baikščiai pasiteiravo.

– Baigiasi, – nulenkė galvą juodasis.

Petras Kurmelis išbalo. „Reikia nedelsiant susisiekti su Vakarais."

– Taksi! – riktelėjo. – Į ambasadą!

– *Nain!* – atkirto švedas. – Kronų dar yra!

Petrui Kurmeliui nudiegė širdį.

„Štai, – pagalvojo su kartėliu. – Tragišką valandą jie ir išduoda. Visados šitaip. Eisiu vienas..."

Vėjas stačiai vertė iš kojų. „Ar tik nebus prasidėjęs ginkluotas sukilimas?" – toptelėjo. Keisti juodojo vyriškio žodžiai dabar įgavo ypatingą prasmę. Apėmė siaubas. „Reiktų kuo greičiau pasislėpti. Tiktai kur? Išeiti į mišką? Gali užgriūti medis... Įlįsti į šiaudus? Nėra daržinės... Į šulinį? Ateis mergaitės vandens kareiviams pasemti... Baisu, kai gyveni nedidelėj valstybėj..."

Išvydęs vėjo nešamą artileristą, šūktelėjo:

– Ar jau?

– ...au ...au...

Įlindo į patrankos vamzdį. „Vargu ar sumanys čia ieškoti. Svarbiausia neprisipažinti. Nors aš tikriausiai ir nekaltas... Kažin ar visus sušaudys, ar atrinks sveikiausius?.. O gal dovanos?..“ Mintys susipainiojo. Jis jau nebeprisiminė, dėl ko reikia slėptis ir kuom yra kaltas. Tačiau buvo įsitikinęs, jog kaltinimas bus pateiktas kiekvienam.

Tūnojo ilgai. Vamzdžio galas prašviesėdavo ir vėl aptemdavo, iš tokių ženklų jis sprendė, kad diena vis dar mainosi su naktim. Tas teikė vilties. Paskui pasigirdo balsai... Vamzdį nupjovė, įritino į sunkvežimį ir ilgai kažin kur vežė. „Nepasiduosiu!“ – spyrėsi, tačiau kai ėmė kelti aukštyn, pasileido, išsmuko ir tekštelėjo į karvašūdį. Apsidairęs suprato, jog atsidūrė brolio Povilo sodyboje. Vėjas buvo kiek aprimęs. „Manding, Seime pietų pertrauka, – dirstelėjo dangun. – Galėtų jie ir dažniau pietauti. Surašysiu tautos vardu laišką popiežiui, kad pakeltų atlyginimus...“

– Broli, – griežtai paklausė. – Kodėl vamzdį pavogei?

Brolis Povilas žinojo, kad Petras yra dirbęs valstybės laikraštyje, užtat laikė jį esant nepilno proto ir anei kiek nenustebo, susidūręs tokiom neįprastom aplinkybėm.

– Kaminui, – atsakė. – Statysiu UAB.

Povilas Kurmelis buvo valsčiaus viršaitis ir galėjo statyti ką tinkamas.

– O dvasiškasis tėvelis pašventins, – pridūrė.

Tikrai! Čia pat stovėjo ir trečiasis brolis, dvasinės seminarijos auklėtinis Alioša Kurmelis.

Trys broliai pasibučiavo.

Povilas nusileido į rūsį ir stenėdamas išritino statinaitę alaus, ištraukė iš kamaros kampą lašinių ir stiklainį raugintų agurkų. Nustebęs Petras tik skėstelėjo rankom ir suplojo ausimis.

– Bene pamiršai, broli, kad šiandien Algirdo karūnacijos metinės? – subarė Povilas, pildamas alų į stiklines. – Už Tėvynę! – kilstelėjo.

– Tik žiūrėkit, broliai, kad nebūtų kaip aną kartą, – perspėjo Alioša.

Petras Kurmelis iškliurkino stiklinę ir skaniai nusivėmė:

– UAB.

– Partinis runkelinis, – patenkintas nusikvatojo Povilas. – Nepalyginsi su tautišku bizalu.

Petrui Kurmeliui tie žodžiai nepatiko.

– Matau, Povil, dar nebadauji, – nusišiepė krimsdamas raugintą agurką. – Ogi mums, rinkėjams, ši žiema jau, ko gero, bus paskutinė.

– No no! – subarė Povilas. – Prie Landsbergio traukėm, tai dabar...

– Landsbergis rūpinosi žmogumi, – atšovė Petras Kurmelis. – Aišku, Nepriklausomybė irgi turėjo trūkumų, na bet...

Povilas staiga paraudonavo, keistai subaubė ir įsibėgėjęs visu smarkumu spyrė Petrui į kepenis. Tas tiktai žagtelėjo ir susmuko.

– Va! – pasakė Povilas, atsisėdo ant suoliuko ir dideliais gurkšniais išgėrė. – Visiems taip bus.

Petras Kurmelis pramerkė akis ir ilgai žiūrėjo į neapsakomą dangaus gilybę. Ten kažkur yra žvaigždės...

– Lietuva! – šūktelėjo silpnu balsu. – Latvija... Estija... Bunda vėl Baltija...

– O tu kas toks? – Povilas ilgai ieškojo žodžio, dar įsipylė ir trinktelėjo kumščiu į stalą. – Kudla!

– Sugrįš mūsiškiai, – tyliai tarė Petras. – Tada pamatysi.

Povilas tik nusiriaugėjo.

– Kaimas ir jaunimas sako: „Ne!"

– Klysti, broli, – ramiai atkirto Petras. – Akademinis jaunimas ir kūrybinė inteligentija sako: „Taip!"

– Petrai! Povilai! – pripuolė brolis Alioša. – O gal sėskim prie stalo...

– Inteligentams nieko neduosiu! – pareiškė Povilas. Pastvėrė statinaitę, lašinius, įmetė į rūsį ir užrakino.

Petro Kurmelio pirštai nevalingai susigniaužė į du apykiečius kukulus. „Žygiais, o ne žodžiais", – šmėstelėjo. Kažką prisiminęs apsižvalgė. Taip. Tas daiktas kabojo pastogėje. Ėmė atatupstas trauktis prie sienos.

– Palaiminti, kurie dabar alkstate, – šoko raminti brolis Alioša. – Nes būsite pasotinti.

Bet buvo jau per vėlu. Petro rankose blykstelėjo dalgis.

– Ne tuo keliu pasukai, broli! – riktelėjo Alioša.

Povilas atsišliejo į vamzdį. Jo mažytės akutės neramiai spurdėjo.

– Atsimeni, Petrai, – sugargė. – Kaip šapalus gaudydavom... Suvalkijoj...

„Tikras šapalas, – nužvelgė Petras. – O vaidina šamą."

– Kai sirpsta vyšnios... Atsimeni? – paklausė Povilas. – Rasa ten varva...

„Tuojau apsimyš", – suprato Petras.

– Kaip dalgio ašmenys...

„Dalgį reikėjo išplakti, – pagalvojo Petras. – Geriau imtų." Stvėręs pustyklę, brūkštelėjo per ašmenis, nenuleisdamas akių nuo brolio.

– Ir pjauna širdį! – riktelėjo tas. – Tartum dobilą!..

Alioša iškėlė rankas į dangų.

– Eik, broli, kamaron, – paliepė Petras. – Bliūdą atnešk.

– Petrai... Povilai... – kūkčiojo Alioša. – Gal susėskim prie stalo ir pasišnekėkim... Kas esam... Kur einam...

– Kur? – baisiu balsu šūktelėjo Petras.

– Į vamzdį? – kvailai paklausė Povilas.

– O jeigu priešas rytoj? – suvaitojo Alioša. – Iš ko šausim?

Bet staiga aptemo dangus, vėjo gūsis išplėšė dalgį, triskart apsuko aplinkui kaminą ir nusviedė į kūdrą.

– Cha! – žengė artyn Povilas. – Viešpats su mumis. Iš kairės lupa...

Broliai susikibo plikomis rankomis. Alioša pakrapijo švęstu vandeniu, bet tas jau nieko nebegalėjo pakeisti. Jie pargriuvo, nusirito į kūdrą ir dingo eketėje.

– Su kuo aš galėčiau palyginti šios kartos žmones? – tyliai, tarsi savęs paklausė brolis Alioša. – Panašūs jie į vaikus, kurie susėdę prekyvietėje šaukia vieni kitiems: „Mes jums grojome, o jūs nešokote; mes giedojome raudas, o jūs neverkėte..."

Iš eketės kyštelėjo apvalią galvutę šapalas, apsidairė ir nusižiovavo.

...O vasarą senojoje kūdroje pražydo dvi baltos lelijos. Žmonės kalba, jog kasmet vasario 16-ąją ten vaidenasi...

8

Tą naktį Petras Kurmelis vėl sapnavo savo tėvelį, kuris irgi buvo Petras Kurmelis ir prieš daugelį metų dingo eketėje sykiu su broliu Povilu. Žmonės Lietuvoj tada visaip šnekėjo: vieni – kad nelaimingas atsitikimas, kiti – laimingas atsitiktinumas, treti – grynai angliška žmogžudystė... Vis dėlto daugelis (ypač smulkioji buržuazija ir policininkai) buvo įsitikinę, kad niekur broliai nepradingo – tiesiog išvažiavo į sparčiąsias Valdžios Piramidės statybas.

Tokie laikai buvo. Seni žmonės dar atmena. Tą romantiką, entuziazmą...

Rytą atsivertė albumą. Stačiai į jį žvelgė Petro Kurmelio (Vyresniojo) akys. Ramios ir giedros, malonios ir mėlynos. Aukšta, Valsty-

bės užsakymu praplatinta kakta, sutaurintas smakras, ryžtingai į dešinę pasukta nosis. Šnervės neramiai virpčiojo. Pakreipė ausį ir išgirdo, kaip stipriai plaka karšta patrioto širdis. „Tai ne šiaip sau, – dingtelėjo Petrui Jaunesniajam. – Jis nori man kažką pasakyti." Įsiklausė, bet narvelyje kvailai vebleno papūgėlė ir nežinia kur triukšmingai ėjo Sieninis laikrodis. Nutraukęs rodyklę, pervėrė paukščio širdį ir tuomet jau aiškiai išgirdo: „Kelkite! Kelkite! Kel!.." Jis atsikėlė. „Kur, tėve, eiti?" – paklausė. Tačiau atsako nebuvo.

Įlipo į traukinį ir išvažiavo. Tris dienas ir tris naktis dundėjo ešelonas Rytų koridoriumi ir tik ketvirtosios rytą įriedėjo į Atgailos slėnį, kuriame jau kelintas dešimtmetis buvo statoma Valdžios Piramidė. Jaunystėje lankėsi čia su ekskursija, bet nūnai vaizdas atrodė smarkiai pasikeitęs. Iškirsti miškai... Dirvonuojantys laukai... Pasuktos upės... Ir smėlynai, smėlynai... Vietom styrojo skurdūs, pageltę krūmokšniai; šiurpiai klykaudamas praskrido nepažįstamas paukštis su dviem galvom... Tačiau netrukus išnyko ir ta menka žaluma bei gyvybė – tai reiškė, jog traukinys artėja į paskutinę stotį.

Ir tikrai, įdienojus garvežys klaikiai subaubė, vagonai subarškėjo ir ešelonas apmirė. Girgždėdamos atsivėrė durys. Keleivių buvo nedaug. Trys prostitutės, du kariškiai ir dvasininkas... Stepių vėjas kaukdamas nešė smėlio ir sieros garų debesis. Priekyje kažin kas graudžiai vaitojo, o iš užnugario virto juodi dūmai ir sklido stiprus daigintų rugių tvaikas. Buvo girdėti, kaip dusliai ir vienodai kala kuolą, tačiau arklių nesimatė. Tarp kojų šmurkštelėjo liesas nešvarus padaras. „Vienaragis", – krūptelėjo.

Nesuvokdamas, kurlink eiti, apsidairė. Dvasiškasis tėvelis kalbėjo poterius, o prostitutės žygiavo šiaurės kryptimi. Patraukė iš paskos. Kažin kokie vabalai, panašūs į šikšnosparnius, kaišiojo snukius iš smėlio, spoksojo į jį ir spjaudėsi. Šičia baigėsi geležinkelis. Atkreipė dėmesį, kad pabėgiai sukloti iš blauzdikaulių. Atsiklaupęs pačiupinėjo ir gūžtelėjo pečiais: galėjo būti svetimi...

Staiga kaulai sudrebėjo, o tolumoje kažin kas sunkiai atsiduso. „Traukinys išvažiuoja", – suprato Petras Kurmelis ir atsistojo. Norėjosi giedoti.

Kiūtino ilgai ir tik nuo devintosios kopos viršūnės išvydo statybas: gražiai apsirengę ponai bėgiojo su dokumentais, paprasti žmonės slankiojo su kastuvais, o kai kurie nešiojo kryžius. Stovėjo ir keletas vagonėlių su badaujančiais. „Už Lietuvą", – perskaitė ant vieno šo-

no. Čia pat, tarp vagonėlių, rūko lauko virtuvė, kur badaujantiems buvo taisomas valgis ir šildomas vynas. Aplinkui žiojėjo baisiausios duobės: net ne specialistui buvo aišku, jog Pabaigtuvių ceremonija dar toli. „Reiktų šnektelti su aikštelės viršininku", – pagalvojo.

Pro šalį nuskubėjo du suplukę vyriškiai, nešdami kažin ką pailgą, suvyniotą į drobulę. Petras Kurmelis, nusiėmęs skrybėlę, persižegnojo.

– Ei! – šūktelėjo vienas. – Ar traukinys?..

– Jau, – atsakė Petras.

Vyrai nusikeikė, pametė lavoną ir nuėjo šalin. Drobulė nusmuko, ir Petras Kurmelis išvydo piktą bronzinį veidą. Atrodė kažkur matytas. Įsižiūrėjęs pažino septintąjį Lietuvos Prezidentą, kurio laikais įvyko labai garsi avarija: nugriuvo Tretysis Valdžios Piramidės blokas. Tąsyk žuvo keli tūkstančiai žmonių (oficialiais duomenimis – mažiau), keliasdešimt tūkstančių liko be pastogės, o radioaktyvių dulkių debesys dar ilgai plaukiojo viršum senojo žemyno. Taigi Lietuva ir vėl buvo atsidūrusi pasaulio dėmesio centre, tačiau Petras Kurmelis širdy nepritarė tokiems triukams. Siekti populiarumo, jo nuomone, reikėjo žengiant švedišku Suomijos keliu.

Gal taip ir būtų buvę, tačiau 1993-aisiais šalį ištiko skaudi nelaimė: dingo spalvotieji metalai. Tūkstančiai žmonių, kurie metų metais sąžiningai kirpo laidus, rovė paminklus, plėšė paminklines lentas, liko be darbo, o jokios kitos profesijos nei mėgstamo užsiėmimo neturėjo. Daugelis tapo nusikaltėliais – vagimis ir prievartautojais. Kriminogeninė situacija paaštrėjo, niekas nebedrįso investuoti kapitalo, ir tik prasidėjusi Valdžios Piramidės statyba sugrąžino šiuos žmones į gyvenimą, padėjo atsistoti ant kojų. Vis dėlto per tuos metus buvo kai kas prarasta negrąžinamai, ir šiandien tik labai seni žmonės atsiminė, kas yra elektra. Tuo tarpu jaunimui atrodė, jog tai naujas, bet kažkodėl draudžiamas santykiavimo būdas. „O aš tave elektrifikuosiu!" – gąsdindavo jaunas mergaites nedori vaikinai. Žmonės tokius vadindavo elektrikais.

– Kur galėčiau rasti viršininką? – pasiteiravo pravėręs badautojų namelio duris. Trys vyrai pliekė kortomis ir gėrė degtinę.

– Mauk iš čia! – atsakė vienas, grūmodamas kaulu.

Patraukė toliau. Klupinėjo ant sutrūkusių vamzdžių, klampojo per iš kažin kur besiliejantį mazutą, kilo į vėjo pustomas cemento kopas. Pavargęs atsišliejo į aprūdijusius Gedimino stulpus ir užsirūkė. Leidosi saulė, širdin skverbėsi melancholija.

Prisiminė, kaip prieš daugelį metų, tokį pat žvarbų vakarą, jis, dar visai mažas vaikas, stovėjo su tėvu Katedros aikštėje, o kažin kur už girių gūdžiai skambėjo varpas: tai Tomkus ir Petkevičius žadino tautą. Jam tada rūpėjo tik varlės ir traktoriukai, užtat nesuprato, dėl ko tėvas taip baisiai žagsi ir vemia. Tik daug vėliau Petras Vyresnysis paaiškino sūnui: sovietinės pagirios. O tada berniuką ištiko isterijos priepuolis, jis ištrūko iš tėvo rankų ir klaikiai rėkdamas ilgai bėgo per Lietuvą. Surado žmonės Gudų girioje ir atidavė į prieglaudą. Grįžo namo jau pusbernis. Tėvas tuo metu darbavosi Valstybės laikraščio Horoskopų skyriuje ir buvo smarkiai pasikeitęs. Švenčių dienomis pakibdavo balkone žemyn galva, pažaliuodavo, paraudonuodavo, o jo lūpos kuždėdavo žodžius: „Trispalvės neatiduosiu niekam...“

Sunkiai atsiduseęs, nusileido nuo kopos ir netrukus pasiekė gyvenvietę: lūšnų ir barakų rajoną. Pro langus dirsčiojo sulysę vaikai, o kiemuose kriuksėjo riebios kiaulės, maurojo karvės, bliovė ožkos ir asilai. „Iš kur, – apstulbo, – visa tai?“ Juk prieš daugelį metų, suradus slaptuosius dokumentus, visi galvijai buvo išginti į Vakarus. Jaunoji karta šiandien tik iš filmų ir paveikslų žinojo, kaip jie atrodo... Bet staiga prisiminė girdėjęs gandų, jog pastaruoju metu pradėti gaminti gyvuliai iš dirbtinio pluošto ir kad visa tai daroma itin slaptose Valdžios Piramidės laboratorijose. Už panašių gandų skleidimą būdavo žiauriai baudžiama: nukirpdavo 0,8 centimetro liežuvio. Ko gero, jis dabar ir pakliuvo į tokių laboratorijų zoną. Baisiausiai išsigandęs norėjo sprukti atgal, tačiau išvydo žalias uniformas. Smuko į tamsų skersgatvį, o tenai... Grėsmingai blykčiodamas artinosi šarvuotas šungaudžių furgonas. „Viskas, – nukrėtė šiurpas. – Jeigu ir paliktų gyvą – be akių, ausų, be liežuvio...“

– Drauge... – staiga išgirdo silpną balsą. – *Camarade...*

Barako tarpduryje stovėjo menkas seneliukas ir ženklais kvietė vidun. Petras Kurmelis puolė taip smarkiai, kad apvertė šalia tako riogsojusį dirbtinį arklį, ir tas nepatenkintas garsiai sužvingo, o vieną sykį netgi aiškiai ir piktai ištarė: „Jis čia!“ Senukas skubiai kilstelėjo gyvuliui uodegą, kažkur papūtė, ir pavojingi garsai nutrūko, pasigirdo ramus prunkštimas. Prašliaužė furgonas. Pro angas dėbčiojo uniformuoti vyrai geležiniais veidais.

Senukas uždarė duris, uždangstė langus, o paskui ilgai kosėjo ir vėmė į kibirą.

– Viską jiems atidaviau, – pasakė su kartėliu. – Kaip čia atsidūrei, sūneli?

Petras Kurmelis paaiškino ieškąs tėvo.

Senasis žmogus ilgai tylėjo panarinęs galvą.

– Iš čia niekas nebegali sugrįžti, – tarė.

– Kodėl? – riktelėjo Petras.

– Ar tamsta esi buvęs Piramidėj?

– Ne.

– Tuomet nesuprasi.

– Bet aš studijavau mokslinį kukulizmą!

– Ir alkoholizmą?

– Taip.

– Tąsyk turėtum žinoti, kad Piramidės papėdėje žmogus jaučiasi taip, tarsi ant stalo stovėtų dar neatkimštas butelis, o įkopus į Pirmąjį aukštą apima smagus jausmas, kaip išlenkus taurelę...

Petras Kurmelis prisiminė vakarus Šiaurės Atėnų „Olimpijos" teatro bufete, ir jo akis aptraukė ašaros.

– Tad ką jau šnekėti apie viršūnes! – tęsė senukas. – Aš ir pats ten darbavaus... Bet kas iš manęs nūnai belikę?.. O juk esu dar jaunas... Keturios dešimtys... – vėl užsikosėjo, kūną ėmė tąsyti baisūs traukuliai. – Abstinencijos sindromas, – paaiškino. – Žemumos baimė.

Petras tik palingavo galvą.

– Ir nė už ką nesinori nulipti... O! Kad tamsta žinotum, kokia graži Lietuva iš viršaus... kaip norisi kentėti už Tėvynę!.. Štai! – ištiesė delnus. – Ir dar! – persiplėšė marškinius. – Žiūrėk!

Senuko delnuose ir ties širdim buvo atsivėrusios trispalvės stigmos.

– Tamsta esi didis kankinys, – pagarbiai pasakė Petras Kurmelis.

– Jie išmetė mane! – rūsčiai pakratė barzdelę senukas ir paukštelėjo liesu kumšteliu į stalą. – Už nieką! Tiesiog pritrūko vietos. Ogi aš dar jaunystėj sakiau – statykim didesnę...

Ėmė žagsėti ir nurimo tik po pusvalandžio.

– Bet aš nepasiduosiu! Štai! – iškėlė popierius. – Esi girdėjęs, kaip lapinas eglę kirto, o strazdas vaikelius mėtė? Tai pagal šitą schemą...

Petras Kurmelis, pagautas ūmaus jausmo, stvėrė senuko ranką ir karštai pabučiavo.

– Tamstos tėvelį matydavau Devintajam aukšte, – aprimęs tarė senukas. – Perkūnsargius montavo. Nepaprastai įdomus darbas. Bet ir pavojingas.

– Vargšas tėtė, – atsiduso Petras.

Senukas ilgai tylėjo, paskui brūkštelėjo rankove akis ir pasakė:

– Nutrenkė jį.

Petras nusiėmė skrybėlę.

– Bet gyvas liko. Tik su galva kažin kas... Užtat perkėlė į Aštuntąjį... Žemės ūkis... Štai, – mostelėjo kiemo pusėn. – Dirbtiniai gyvuliai – jo išmonė.

Kieme subliovė. Tik daug asilų regėjęs žmogus būtų galėjęs tam balse nugirsti specifinę lietuviškų sutartinių intonaciją. Petras Kurmelis susimąstė.

– Tos karvės... Ar jos duoda pieno?..

– Ne. Bet labai puošia pievas.

– Aš parsivešiu tėtę, – nusprendė. – Slaugysiu pats.

– Jis nevažiuos, – papurtė galvą senasis žmogus.

– Bet šitaip palikti negalima! – šūktelėjo Petras. – Aš pats matau, kad jam negerai.

– Viršūnėse iš esmės pritarta naujajam gyvulininkystės projektui, – pasakė senis. – Tik reikia patikslinti spalvas. Jeigu pavyktų, tamstos tėvelis, nors ir trenktas, dar kils.

– Vis tiek turiu jį pamatyti! – pareiškė Petras.

Senukas tik palingavo galvą.

– Iš čia nebeišeisi. Kol tyrimai nebaigti... Nors... Galėčiau tamstą paslėpti arklio viduriuose ir išjoti. Mat aš čia... Atsargiai!

Pro langus prašliaužė furgonas. Kiek luktelėję, abu išėjo kieman. Senukas nusuko arkliui uodegą ir išmontavo pasturgalį.

– Esu sargas. Šį bei tą išmanau, – pasigyrė. – Prašom į vidų.

Viduriuose buvo šilta, blykčiojo lemputės ir dvelkė paraku. Senukas užtaisė antrąjį galą, pabalnojo ir po kiek laiko žirgas pasileido smagia ristele. „Gal ir neblogas daiktas, – pamanė Petras Kurmelis. – Bet geruoju nesibaigs. Ir kodėl mes nenorime eiti išbandytais keliais, o vis ieškom kažin ko naujo, tautiško... Tas noras nustebinti pasaulį... Ir kam? Kas tas pasaulis? Dulkių sauja. O štai mes, lietuviai, arklį išradome... Bet ką čia... – susigėdo. – Manding, tėvelis lygiai taip pat protavo konstruodamas. Tas pats didžiavyrių kraujas..."

Žirgas suprunkštė ir sustojo. Senukas ilgai krapštėsi ir žagsėjo. „Kad tik nenumirtų, – nustėręs klausėsi Petras Kurmelis. – Ką tada..." Bet po pusvalandžio pasturgalis atsivėrė, ir jis galėjo išlipti. Aplinkui plytėjo dykynė. Šiurpiai krankdamas praplasnojo vidutiny-

sis dančiasnapis. Žirgas pakreipė galvą ir pasižiūrėjo į Petrą didelėm priekaištingom akim.

– Išgama!

– Ko jis ant manęs pyksta? – įsižeidė tas.

– Ką tik padirbtas, – paaiškino senukas. Aklai tiki valdžia ir gerbia įstatymus. O tamsta jam įtartinas. Reikės dėl visa ko išnarinti liežuvį...

Švito. Rytų pusėje sušlamėjo raudonos drobulės, o išblyškęs mėnulis paskubom traukėsi į Vakarus.

– Tenai, – mostelėjo senukas. – Pasuksi į dešinę... Paskui į kairę... Bijau, kad nebesusitiksim.

Petras Kurmelis apsidairė.

– Griuvėsiai... duobės...

– Didvyrių žemė, – paaiškino gerasis žmogus.

Petras padėkojo ir leidosi nurodyta kryptimi.

Ėjo ilgai ir tik tada, kai saulė perkaitino galvą, išvydo ją... Nė su kuo nepalyginamas statinys, partijos ir liaudies meistrų fantazijos vaisius...

9

Vakar Petras Kurmelis dar buvo korespondentas, o šiandien – Prezidentas.* Tarnauja Tėvynei.

Šitaip pasikeitus aplinkybėms, dažnam susisuktų galva, tačiau Petras jau pačią pirmąją porinkiminę naktį žmonai prasitarė: būsiu uola, ant kurios pastatys Lietuvos valstybę.

Užtat visą dieną laikėsi labai santūriai: priiminėjo tik ambasadorius, o kyšių neėmė. Stengėsi nepakelti balso, o grįžęs namo sykį netgi nuleido. Užtat vakarieniaujant žmona juokdamasi tarė:

– Maniau, kad bus blogiau. O dabartės aš net patenkinta, kad tave išrinko. Bendraudamas su protingais, padoriais žmonėmis – ir pats pasikeisi į gerąją pusę.

Petras nustėręs dėbtelėjo į moteriškę, tačiau tąsyk nieko nepasakė, nuvirto ant sofos ir tuoj pat užknarkė.

Kitą dieną irgi nė kiek nebuvo pasikeitęs, ir visi didžiai tuom stebėjosi. Priiminėdamas pavaldinius, mandagiai išklausydavo, palydėdavo iki durų ir tardavo:

* Petro Kurmelio agitacinė medžiaga spausdinama atskirai (žr. „Juodas kambarys“).

– Nieko neskriauskite, melagingai neliudykite, tenkinkitės savo alga. Dėl to visi įeidavo paraudę, o išeidavo išbalę.

Vakare buvo rengiamas banketas, bet Petras prisipažino Sveikatos ministrui, kad išgėręs vos keturis šimtus jau nieko nebeatsimena, ima rėkauti bei giedoti, ir ministras patarė nedalyvauti. Grįžęs namo, rado apsiverkusią žmoną.

– Skambino Rapolas. Karvę pavogė.

Petras trinktelėjo kumščiu.

– Pasakyk, kad būtų visiškai ramus. Aš pats kontroliuosiu bylos eigą.

Ir tučtuojau paskambinęs prokurorui įsakė padaryti viską ir dar daugiau.

Kitą rytą apie tai, kad Prezidentas asmeniškai kontroliuos „Karvės bylą", pranešė visos radijo stotys, o Prezidentūroje zujo būriai korespondentų, prašinėdami interviu. Tačiau Petras tarė kietai:

– Nuo šiolei nieko negausite. Gana išdalijo iki manęs.

Ir užtrenkė duris.

Vis dėlto, prisiminęs jaunystę, priėmė „Lietuvos aido" korespondentą ir suteikė šitokią informaciją:

– Karvė buvo su ragais. O daugiau kol kas negaliu pasakyti nieko.

Ir ėmė žiūrėti pro langą.

Galima sakyti, jog Prezidento pareigos Petrui buvo prie širdies. Patiko, kad nereikia galvoti. Viskas būdavo sugalvota, kalbos parašytos, dienotvarkė sudaryta, valgis nemokamas.

Erzino nebent tai, kad niekaip negalėjo nuspręsti, kada ir kaip aplankyti vieną bobikę, pas kurią buvo papratęs ketvirtadieniais užsukti dar būdamas korespondentas. Protokole nebuvo tam skirta vietos.

„Ogi imsiu šiandien per pietus ir pavažiuosiu, – tvojo antspaudu į sieną. – Kas aš galų gale! Prezidentas ar... Sykiu tenai ir pavalgysiu, vadinasi, bus sutaupyta pensininkams."

Išvažiavo lydimas asmens sargybos, užtat visą kelią nervinosi. „Birutė turi tik vieną kambarėlį... Kur juos įkišti? Še tau ir Jo Ekscelencija! Vienas nė žingsnio... Antra vertus, ar ne pats kaltas? Galėčiau merginai suteikti ir didesnį plotą... Keturis... Tai mano kompetencija..."

Ir nusprendė kol kas pravažiuoti pro šalį. „Paeis kalbos, dar žmona kažin ką pagalvos..." Paliepė sukti už kampo, atseit norįs pažiūrėti į Lietuvos valstybę.

– Pavasaris, – tarė vairuotojui. – Žmonės privalo sėti. Kitaip neišdygs.

Tas linkčiojo galvą ir sukinėjo vairą. O Petras atsikrenkštė, išpūtė krūtinę ir kažkokiu pastorėjusiu balsu prabilo:

– Štai tamsta sukalioji mašinos vairą, o aš...

Bet staiga paraudonavo ir nebaigė. „Jau, – pamanė su kartėliu. – Prasideda... Kas bus toliau... Ne, ne veltui taip vengiau balotiruotis..."

Susinervinęs liepė sustoti. Abipus plento driekėsi laukai ir krutėjo lietuviai. Netoliese bėgo Šešupė ir tekėjo Nemunas. „Čia, matyt, ir bus Lietuva", – nusprendė Prezidentas.

– Žmogau! – šūktelėjo. – Ką sėji?

– Avižas.

– O kada pjausi?

– Rudenį.

„Geras kaimiečio gyvenimas, – kraipė galvą Petras. – Pavasarį pasėjai – ir liuosas penkis mėnesius. Jeigu šitaip – jokių subsidijų!"

– O dėl ko Tėvynę pririšai prie karvės? – rūsčiai paklausė. – Juk apšiks!

– Atleisk, Viešpatie, – sakė žmogelis. – Bijau, kad nepavogtų.

Petras pagrasino iškviesiąs greitojo reagavimo korpusą. Žmogelis perbalęs šoko ant gyvulio ir nurūko *zovada*.

O Prezidentas grįžo miestan mąstydamas, jog be tvirtos rankos Lietuvoje dar ilgai nebus tvarkos. „Šiaip jau karves laikyti patogu, – sumetė. – Žolės ir nesėtos dygsta... Tačiau būtų gerai kiek pasnaudus..."

Deja, po pietų laukė nelengvas išbandymas. Atėjo kažkokie vyrai ir ėmė šnekėti apie terminalą.

– Statykit, kad norit, – numojo Petras. Paskui pasiteiravo: – O kas tas toks yr?

Tie ilgai pasakojo, Petrui baisiausiai įgriso, ir jis sulankstė iš sąvaržėlių keturis asiliukus.

– Trumpiau! – riktelėjo.

– ...kad nebūtume priklausomi nuo Rusijos, – pabaigė vyresnysis, matyt, protingiausias.

„Geras žmogus! – dingtelėjo Petrui. – Reiktų paskirti jam sklypą Buivydiškėse."

Ir norėdamas, kad susitikimas būtų ne tiek oficialus, kiek draugiškas, pajuokavo:

Nepastatęs terminalo,
Pabučiuosi Brisiaus galą.

Visi sukikeno.

– Tai tiek šį kartą, – atsiduso.

– O kur statyti? – paklausė jaunylis, iš išvaizdos panašus į Vaišvilą ir Julių Janonį.

– Kėdainiuose, – tarė Petras. – Juk tai, gali sakyti, Lietuvos centras. O naftos reikia visiems. Iš principo aš prieš lygiavą. Bet geriau, jei žmogus siurbs naftą, o ne degtinę.

– Tolokai nuo jūros, – numykė vidurinysis, visai neaiškus tipelis.

Tačiau Petro kantrybė jau baigėsi. Norėjo garsiai riktelti „von!", bet pasakė tik: „Užeikit po mėnesio" ir palinko prie popierių.

„Kokie čia popieriai? – susinervino. – Kodėl jų tiek daug? Gana popierizmo!" – ir, susukęs į gniužulą, nusviedė kertėn.

Tuo tarpu įėjo labai gražus vyriškis – Petras neprisiminė, kas tas toks, nors kasdien matydavo. Įtarė, kad kamerdineris ar konferansjė, ir pranešė, jog laukianti kultūros veikėjų delegacija.

– Ko laukianti? – susinervino Petras. – Padalink visiems po dešimt litų ir tegu braukia namo.

Labai gražus vyriškis išėjo, o Prezidentas tuo tarpu susuko prokurorui.

– Kaip ten dėl Rapolo?

– Viskas gerai, – tvirtai pareiškė prokuroras. – „Aras" pakeltas. Postai išstatyti. Čiupsim jautį už ragų.

Petrui vos ragelis neiškrito.

– Gerbiamasai! – sušuko. – Man regis, nuėjote ne tais pėdsakais. Juk pavogė karvę!

Po to ragelyje ilgai buvo tylu, ir Petrui dingtelėjo, kad Generalinį, ko gero, teks pakeisti.

– Tikriname įvairias versijas, – galų gale pasigirdo nebe toks tvirtas balsas. – Darom ką galim. Trūksta technikos.

– Paimkit iš bendrovių, – mokino Petras. – O gal paskelbti nepaprastąją padėtį?

– Jūsų valia, – atsakė prokuroras. – Bet laikraščiai pakels triukšmą.

Petras sutiko, jog šitas variantas nepageidautinas.

– Ypatingą dėmesį skirkite Saločių muitinei, – patarė. – Nenuleiskite akių nuo „Vilniaus" viešbučio ir „Vilbaros". Be to, – čia jis prislopino balsą, – reikėtų pasidomėti Klaipėdos prostitutėmis.

– Trūksta vyrų, – teisinosi prokuroras.

– Mažiau gerkit! – riktelėjo Petras. – Mobilizuokit inteligentiją. Paimkit iš ministerijų...

– Dirbsim, – pažadėjo prokuroras.

Petras numetė ragelį, tada ėmė sukti žmonai.

Bet vėl įėjo gražusis.

– Televizija.

– Baik! – sušuko Petras, o į ragelį tarė: – Alio! Pasakyk Rapolui...

– Dienotvarkė... – niurnėjo gražuolis.

– ...kad nesinervintų, – patarinėjo Petras. – O dabar įsijunk televizorių. Ir kaimynams pasakyk.

– Ko jie nori? – paklausė gražuolio.

– Apžvelgti padėtį...

– Bet aš nieko nežinau!

Gražuolis paklojo popierius.

– Paprašyk, kad snukį papudruotų, – girdėjosi iš ragelio žmonos bosas. – Ir nemirkčiok kaip blakė.

Petras nusviedė ragelį. „Rūpintis artimu žmogumi reikia saikingai. Žinau, kad man kai ko trūksta, tačiau iš toliau visados patikau moterims."

Ir pudruotis kategoriškai atsisakė. Norėjo miego, buvo nepietavęs, dėl to skaitydamas tekstą kai kuriuos sakinius praleisdavo. Užtat perskaitęs žodį „Lietuva", pakeldavo akis ir ilgai tylėdavo, žiūrėdamas į objektyvą. O pabaigė savo nuožiūra:

– Davė Dievas dantis, duos ir duonos. Ilsėkitės ramybėje.

Niekas neprieštaravo.

Kai grįžo namo, žmona sušuko:

– Rapolą suėmė!

– Ką?! – paraudonavo Petras ir šoko prie telefono, bet moteriškė sugriebė už rankos.

– Juk Rapolas ir pavogė karvę!

Tuomet jau Petras pabalo.

– Ką tai reiškia?

– Pavogė ir išsigando. Pirmas kartas... Dėl to ir skambino... O kaip nevogti, sako, jei esi Prezidento žentas. Žmonės užjuoks...

– Chamizmas! – riktelėjo Petras. – Vadinasi, aš – Prezidentas, o jūs už mano nugaros vogsit net susirietę! Ne, ponai! Būčiau paskyręs iš biudžeto, tačiau dabartės negausit nieko!

O žmona rypavo:

– Skambink Generaliniam, o Petrai!.. Juk net Konstitucijoj pasakyta: tegu tavo sūnūs eina... O ne sėdi...

– Neskambinsiu! – atkirto vyras. – Gana! Jeigu tokie giminės, aš išeinu iš namų. Galų gale ir tu man ne giminaitė. Susipažinom kadaise visiškai atsitiktinai.

Žmona raudojo ir kėlė rankas į dangų, tačiau Petras užsimetė paltą ir žengė pro duris. „Esu Prezidentas, neprapulsiu, – galvojo. – Kiekviena priims..."

10

Tapęs Prezidentu, Petras Kurmelis vis dažniau susimąstydavo: kažin ar Lietuva jau išlipo iš duobės, ar dar ne? Gal paklausti patarėjo? Ministro? Bet argi pasakys teisybę? Ne, čia su paprastu žmogum reiktų pasišnekėti.

Patarėjų Petras privengė, mat jie visi atrodė taip, tarsi ką tik būtų aplaižyti dvesiančios karvės, o ministrų bijojo, nes jų buvo daug, o jis – vienas. Antra vertus, ir gėdijosi: juk neįsivaizdavo, kaip atrodo tos duobės, kurion įkritusi Lietuva, dugnas.

Bet vieną sykį – tai galėjo būti tik prancūzų arba švedų ambasadoje – išgėręs ir įsidrąsinęs kumštelėjo kažkokiam vyrui į pašonę:

– Ar dar smunka, meldžiamasis?

Tas nepatenkintas dėbtelėjo į Petrą.

– Kas tau smunka? – ir kimšdamas vašylą, mat buvo švenčiamas kažkoks prancūziškas (švediškas?) vardadienis, pridūrė: – Užkąsk.

– Gamyba, – sumišęs atsakė Petras.

– Je, – burbtelėjo vyriškis, nepalankiai nužvelgdamas Petrą. – O koks tavo reikalas?

– O kodėl smunka?

Vyriškis nusiriaugėjo.

– Savaitę neėstum – kelnės irgi nusmuktų.

„Ar jis turi teisę?" – patraukė pečiais Petras. Neprisiminė, kas tas toks yra, bet atrodė – kaip iš Aparato. Dėl to nedrįso daugiau nieko pasakyti, tik tiek:

– Reikia kažką daryti. Griebtis ryžtingų veiksmų.

– Darysim, – linktelėjo žmogus iš Aparato. – Griebsim daugiau.

Petras išraudo, apsidairė į šalis ir palinkęs jam prie ausies sukuždėjo:

– Atsargiau. Aš – Prezidentas.

Vyriškis atstūmė lėkštę ir įsistebeilijo į Petrą.

– Kas tave išrinko?

– Tauta.

– O kas jai liepė?

– Sąžinė.

Tada žmogus iš Aparato nusiramino ir net akį pamerkė.

– Kabink, Petrai, po pilną.

Ir paplojęs per petį ėmė šnekinti varduvininkę.

Prezidentas nuėjo į tualetą, užsidarė ir susimąstė.

„Jie mano, kad aš marionetė. Bet šito nebus, ponai! Dar pažiūrėsim kas ką."

Išsitraukęs pieštuką, suraitė ant tualeto durelių trijų raidžių rusišką kombinaciją, o kad nekiltų įtarimo, apačioj brūkštelėjo „Saša" ir nuleido vandenį. Išėjo, pasiryžęs nepasiduoti.

Kai ambasadorius atkimšo konjaką, Petras maktelėjo stikliuką ir pasijuto lietuvis esąs. Nervino tik ambasadoriaus žmona, visą laiką šnekanti prancūziškai arba švediškai.

Jis vėl niūktelėjo žmogui iš Aparato.

– Jeigu boba pradeda vapėti, drožk kumščiu į dantis, kad apsilaižytų. Išversk.

Tas papurtė galvą.

– Tai lietuvių liaudies išmintis! – rūsčiai pasakė Petras, susinervinęs išlenkė dar, po to akyse viskas ėmė tavaruoti. Jis paeiliui baksnojo pirštu į kiekvieną svečią ir kikendamas šūkčiojo:

– O tu kas toks? O tu kas toks?

Tačiau kitą rytą pabudo namie.

„Mesti viską ir... – apniko niūrios mintys. – Su elgetos krepšiu... Su lazda... Per Lietuvą."

– Petrai! – kumščiojo žmona. – Juk šiandien į Vatikaną.

– Nevažiuosiu, – numykė Petras. – Jei skambintų Popiežius, pasakyk: koją skauda.

– O jei išmes iš darbo? – nusigando moteriškė. – Ir negražu, Petrai. Vatikanas ta proga turbūt jau pilnas tvorelių. Žmonės kalė, puošėsi...

– Aš poterių nemoku...

– Argi ten reikės?

– Gal ir nereikės, o vis tiek...

Pažvelgė pro langą į Lietuvą. Vakarų pusėj telkėsi sunkūs, grėsmingi debesys, o rytų – visas dangus buvo išmargintas lopais, vietom net prakiuręs. „Bėgti! – atsiduso. – Naktį. Pro langą. Ir pašvilpkit."

– Jei prapulčiau, – tarė, – neieškok. Ateis laikas – viską suprasi.

Žmona tik rankom suplojo.

– O Lietuva?

Petras nusigręžė, nė žodžio netaręs greitai nuėjo virtuvėn ir ėmė tarkuoti svogūną. „Niekoniekonieko", – murmėjo.

– Petrai! – šūktelėjo žmona, paslydusi ant pritarkuotų grindų. – Ką tai reiškia?

– Kiti gal ir svogūnų neturi, – atsakė verkdamas Prezidentas.

– Reiktų algas pakelti.

– Būtų gerai. Bet ne visi supranta.

– Argi ne tu ten viršiausias?

– Spaudžia visokios jėgos, – neaiškiai numykė Petras.

– Prezidentas, o va! – stebėjosi moteriškė. – Kaip tau ne gėda žmonėms į akis pažiūrėti?

– Ir nežiūriu, – atsakė Petras. – Be to, ir žmonių seniausiai nebesutinku.

Daugiau nieko nebesakė ir griuvo į lovą. Pabudo vidurnaktį, užsidarė kabinete ir dirbo ligi aušros.

Išvažiavo nusiteikęs griebtis kuo ryžtingiausių veiksmų. „Žūsiu, o marionete nebūsiu!"

Sušaukęs patarėjus, išskleidė dvi krūvas popierių.

– Šitiems skirti sklypus Buivydiškėse, o aniems – Rokantiškėse. Rapolui traktorių, o Motiejui sėjamąją. Zebediejui – vainiką ir karstą. Viskas. Eikite ir dirbkite.

Visi išėjo ir dirbo.

„Va šitaip, – trynė rankas Prezidentas. – O dabar – duobė, į kurią krentame... reikia pagaliau šitą reikalą baigti. Tik ryžto daugiau. Ryžto!"

Paskambino Ekonomikos ministrui ir griežtai pasakė:

– Rytoj pradedam kilti.

– Rytoj bus sunku, – išsigando tas. – Geriau nuo pirmadienio.

– Ne! – atkirto Petras. – Žmonės ilgiau nebegali.

Ir numetė ragelį. Paskui susuko žmonai.

– Rytoj kylam, – pasigyrė.

Žmona nustebusi pūtė į ragelį.

– Rezervų yra?

– Atsiras, – tarė Petras. – Nieko ir nereikia, tik tvirtos rankos. Va jaunystėje, kai gėriau... Pradedu, būdavo, ir... Diena iš dienos. Žemyn ir žemyn. Krentu ir sustoti negaliu. Kol sykį Motiejus Valančius, tamstos tėvelis, kad kirs su lazda per nugarą. Kaip šiandien atsimenu. „Tinginio šmote! – suriko. – Ar baigsi žmones juokinti!“ – „Negaliu kitaip“, – sakau ir vėlek stiklinę keliu. Kirto antrukart – ranką sulaužė. Vis tiek slenku prie stalo, žiojuos... Dantis išmalė. Bėgsiu pro duris, manau. Kad kirs per kojas – po šiai dienai klišas. Ir ką gi? Pagulėjau dieną, pagulėjau antrą, žiūriu – nebekrentu. Taip ir išlipau.

– Daryk, Petrai, kaip išmanai, – atsiliepė žmona. – Bet ar žinai, kam kirsti? Ar užteks parako?

Petras atsakė, jog į žmones nešaudys, ir padėjo ragelį.

Po pietų, kalbėdamas per radiją, pranešė Gerąją naujieną ir visiems Lietuvos piliečiams. Paprašė susitaikyti, susiveržti diržus ir pasitikėti valdžia.

Radijo korespondentas paklausė:

– Kelintą pradžia?

– Devintą nulis nulis.

– Kokios nuotaikos išvakarėse?

– Naktis bus nerami. Bet aš pasitikiu mūsų žmonėmis. Ogi didžiausios viltys – kariuomenė ir Aparatas.

Korespondentas palinkėjo sėkmės.

Kitą rytą, dar gerokai prieš devynias, gatvėse būriavosi minios žmonių, visur šmirinėjo korespondentai. Buvo sutelktos geriausios pajėgos, tačiau smulkių incidentų nepavyko išvengti. Kažkas paskleidė gandus, neva kils tik vienas Aparatas, dėl to tai šen, tai ten, ypač darbininkų ir studentų kvartaluose, įsiliepsnodavo aistros. Bet gaisrininkai spėdavo laiku.

Lygiai devintą Prezidentas išėjo į atvirą erdvę ir pamosavo skarele. Tauta ošė tartum jūra.

– Ar jau? – atsigręžė į Vyriausiąjį patarėją.

– Jau.

– Ply!

Tauta nuščiuvo. Spragsėjo tik fotoaparatai.

– Kylam?

– Nagi ne, – sumišęs atsakė Vyriausiasis.

– Tai kas yr?

Visi susigėdę žvilgčiojo į kits kitą.

– Ponai! – staiga sušuko Banko Pirmininkas. – Taigi litas pririštas!

Prezidentas nusikeikė.

– Sakiau, kad nereikia! – šaukė Pirmininkas. – Bet kur tau! – Pūkšdamas ir stenėdamas skubiai atrišo. Visa Lietuva sudrebėjo.

Petras paklausė:

– Koks kursas?

– Trys devyniasdešimt trys.

– Kainos jau pakilo, – gyrėsi Premjeras. – Ir nusikalstamumas kyla.

Iš tikrųjų! Tai vienur, tai kitur buvo girdėti: laikykit vagį!

– Čia apie mus, – gūžėsi pareigūnai, glausdamiesi arčiau Vidaus reikalų ministro.

O tas tvirtino, jog padėtis normali, tik atsirado išgėrusių.

– Tačiau tai – Kultūros ministro kompetencija, – numojo ranka.

Kultūros ministras prieštaravo, sakydamas, jog girtuokliai nuo seno pavaldūs Vidaus reikalų ministerijai. Galų gale abu susimušė, pasibučiavo ir nuėjo į barą.

Tuo tarpu Kariuomenės vadas informavo, jog vienas malūnsparnis jau pakilęs.

– Tikimės iki vakaro pakelti ir antrąjį, – pasigyrė.

Tačiau nuotaiką sugadino Žemės ūkio ministras.

– Niekaip negalim atsiplėšti nuo žemės ūkio, – skundėsi. – Amžinai ten problemos. Neišmanau, ką daryti...

– O malūnsparnis! – riktelėjo Petras. – O savanoriai! Kam juos apginklavom?

Kariuomenės vadas atsiprašė ir skubiai išėjo.

– Gaila, tačiau ką darysi, – kalbėjo Petras. – Žemės ūkis, kiek žinau, visados Lietuvai labiausiai kenkė.

Iš tiesų, kai po pusvalandžio Kariuomenės vadas pranešė, jog žemės ūkis atkirstas, visi valdžios vyrai pajuto palengvėjimą.

– Auštant, ko gero, ir Europa mus pamatys, – trynė rankas Prezidentas.

Deja, netrukus atbėgo išsigandę Pramonės ir Ekonomikos ministrai: Rusija užsukusi kranelius.

– Atsukit iš Vakarų, – supyko Petras.

Tie susižvalgė ir paraudonavo.

– Terminalas...

– Rupūžės! – riktelėjo Prezidentas. – Ką vakar naktį veikėt?

Ministrai prisipažino lošę kortomis.

– Viskas baigta, – išbalo Petras. – Vėl apsijuokėm prieš pasaulį.

Nuramino Kariuomenės vadas, pasakęs, jog atkirtus pensininkus ir švietimo sistemą, jo apskaičiavimais, dar būtų galima kilti.

– Kirskite, – leido Prezidentas. – Dabar jau neturime teisės sustoti.

Socialinės apsaugos ministras bandė prieštarauti, bet Kariuomenės vadas kyštelėjo jam po nosim tris kilogramus trotilo, ir tas ilgai čiaudėjo, įlindęs į kertę.

Po pusvalandžio Vadas pranešė, jog Sistemą pavyko atkirsti gana lengvai, o su pensininkais tekę pasigrumti kaip reikiant.

– Visa laimė, kad pavyko pakelti antrąjį malūnsparnį, – juokėsi.

Atėjo linksmai nusiteikęs Valstybės konrolierius ir paskelbė džiugią naujieną: sparčiai kylą valdininkų atlyginimai.

Visi suprato, jog imtasi teisingų žygių, ir ta proga išgėrė šampano. Tačiau gerą nuotaiką sudrumstė Sveikatos apsaugos ministras, pranešęs, jog nusmukusi moralė.

– Kažin ką veikia jūsų rašytojai ir arkitektai? – barė Kultūros ministrą.

Tas atšovė, jog iš šitų žmonių jau seniai nieko nebesitikįs.

– Teks kultūrą atkirsti, – pagrasino Petras.

Visi pritarė.

Kariuomenės vadas nedelsdamas ėmėsi darbo, ir po dviejų valandų kareiviai parnešė jį vos gyvą.

– Įsišaknijus, nelaboji, – dūsavo. – Ačiū Dievui, karo laivas dar nebuvo paskendęs...

Netrukus kvėpuoti tapo lengviau. Lietuva kilo itin sparčiai. Visi jautė, kad Europa čia pat, ir jaudinosi.

Išaušo rytas.

– Va jinai! – dūrė pirštu žemyn Užsienio reikalų ministras. – Pažadėtoji žemė.

Visi supuolę žiūrėjo ir stebėjosi, kokia ta graži.

– O ten Briuselis, – parodė ministras. – Kiek ponių! O kokios gražios! Laukia su gėlėmis.

Paskui visa tai išnyko jiems iš akių.

– Vyrai! – šūktelėjo Prezidentas. – Ar ne per aukštai pakilome?

Visi susižvalgė. Stojo tyla.

– Per daug atkirtome, – nudūrė akis Generalinis.

Kultūros ministras pravirko.

– Noriu į Lietuvą...

Bet už horizonto jau matėsi Šiaurės Afrikos krantai.

– Kas dabar bus? – išbalo Ekonomikos ministras. – Kur šitaip nulėksim?

Petras tik atsiduso.

– Kur vėjas nupūs.

– Į Lietuvą... – raudojo Kultūros ministras.

– Baik! – riktelėjo Kariuomenės vadas. – Užmušiu.

Visi pajuto karinės diktatūros grėsmę ir susikaupė. Tik Prezidentas, norėdamas išsklaidyti įtampą, užgiedojo:

– Nebsulaikysi naujo kilimo, nors jį pasveikint tau ir baisu...

Visi pritarė ir nebesulaikomai kilo...

(*Šitoje vietoje Lauryno Žymanto rankraštis nutrūksta.*)

Iš senosios žemaičių kalbos vertė
Juozas Erlickas

JUODAS KAMBARYS

Petro Kurmelio rinkiminė platforma

NUSIRAMINTI DAR NEVĖLU

(*Lietuvos televizija, 1992 m. kovo 11 d.*)

Brangūs Lietuvos žmonės!

Šiandien tokia padėtis, kad kiekvienas blaiviai mąstantis pilietis supranta: Lietuva be Prezidento – Prezidentas be ateities. Prezidentu gali būti nedaugelis – tai savaime aišku. Pasakyčiau netgi: tik vienas. Užtat, naudodamasis proga, norėčiau įspėti: balsuokite už mane. Šitai pareiškiu būdamas gana sveiko proto ir suprasdamas visą atsakomybę Lietuvai.

Tapęs Prezidentu, Respublikoje dislokuotą pensininkų armiją aš parduočiau aukcionuose arabų šalims, gautas lėšas pervesčiau į gyventojų investicines sąskaitas, o Lietuvos kariuomenę išvesčiau į bulvių laukus ir kaimynines respublikas. Mano valdymo metais būtų likviduotas komunizmas, antikomunizmas ir alkoholizmas. Leninas antai sakė: komunizmas – tarybų valdžia plius elektrifikacija. Pas mus kažkodėl užsimota tik prieš tarybų valdžią ir visiškai pamiršta elektrifikacija. Štai dėl ko šiandien dar tiek daug komunizmo apraiškų. Tiesa, kai kurie energingi vyrai prieš keletą metų ėmėsi žygių prieš Kaišiadorių hidroakumuliacinę, deja, buvo sustota pusiaukelėje. O juk neatsitiktinai prokomunistinės jėgos suaktyvėjo kaip tik tada, kai pradėjo veikti pirmasis blokas. Antra vertus, nepamirškime, kad senovės lietuviai ir patamsiais atlikdavo didžius darbus, gimdydavo galiūnus, o protarpiais netgi sukurdavo Lietuvos valstybę.

Ministerijų skaičių aš padidinčiau iki 10–15 tūkstančių ir siekčiau, kad Vyriausybė keistųsi kas ketvirtis. Tokiu būdu iki 2000-ųjų kiekvienas subrendęs Lietuvos pilietis galėtų pabūti ministru ar bent jau pavaduotoju. Galbūt tai skamba kiek paradoksaliai, tačiau tik šitaip mes pasieksime santarvę ir gerovę, nes būti ministru yra kiekvieno kultūringo lietuvio poreikis, kurio nepatenkinęs jis darosi agresyvus ir nervingas, lengvai pasiduodantis kairiųjų provokacijoms ir netgi

suabejojantis pačia valstybingumo idėja. Visi žinom, koks lietuvis darbštus, tad manyčiau, jog per ketvirtį, vadovaudamas bet kuriai ministerijai, galės puikiausiai pasirūpinti savimi, giminėmis bei artimaisiais. Jeigu mes nesugebėsim ministerizuoti Lietuvos – dėl ko tada 88-aisiais pabudome ir kėlėmės?

Taigi mano devizas toks: turtingas aš – turtinga Lietuva.

Begalės problemų susikaupė kaime. Būtina kuo greičiau atlikti stambiųjų raguočių, gimusių iki 88-ųjų birželio, desovietizaciją ir demerkurizaciją, būtina nedelsiant išgriauti visas gyvenvietes ir pagal šeimyniniuose albumuose išlikusias fotografijas atstatyti senąsias sodybas, be jokių patogumų, be elektros, be telefono ir su šventųjų paveikslais ant sienų. Pasvajokim! Po darbo dienos visa šeimyna susirenka prie marškone drobule užtiesto stalo, prie žibalinės lempos. Motulė verpia ir audžia, tėvulis garsiai skaito Valančiaus, Kudirkos, Basanavičiaus raštus, kurių aš prižadu kiekvienai šeimai parūpinti po 7–8 kg. Nes tik pakėlęs vakare dvasingumo lygį, artojas giliau nuleis į dirvą plūgą kitos dienos rytą. Tačiau neskubėkime griauti vadinamųjų kompleksų. Be abejo, kiaulėms tenai ne vieta, – apie tai jau ne sykį yra kalbėta, – tačiau galima ten apgyvendinti žmones ir šitaip bus išspręsta butų problema.

Ekonominę Lietuvos padėtį aš vertinu teigiamai. Čia nieko keisti nereikia. Nebent imtis kai kurių priemonių, kad dabar vykstantys procesai paspartėtų ir taptų negrįžtami. Juk visiškai akivaizdu: jei mes ką nors gaminsime, tai po dvejų trejų metų apskritai nieko nebeturėsime. Industrija – ne mūsų kelias. Jeigu ir toliau samprotausim, esą daugiau turėsim, kai daugiau gaminsim, lietuvis galų gale nusigręš su apmaudu ir nepasitikėjimu: vėl meluoja! Nes yra atvirkščiai. Kas daugiau gamina, tas greičiau pristinga žaliavų ir galų gale rezultatas tas pats: išvis nustoja gaminęs. Kas mažai ar visai negamina, o pardavinėja gamybos priemones – tas šiandien turi viską. Taigi kartoju: liaukimės pagaliau gaminę. Vis tiek iš to nieko nebus, tik be reikalo sukiršinsim visuomenę. Pirkime, perparduokime ir perperparduokime. Pasaulis gamina kalnus visokiausių gėrybių, o mūsų nėra daug, taigi laukia nelengvi išbandymai. Ir vis dėlto aš tikiu: mes sugebėsime perparduoti absoliučiai viską, ką tik jis pagamins! Tik greičiau atsikratykime komunistinio požiūrio į perpardavinėjimą kaip į kažkokią antrarūšę veiklos sritį. Bet čia jau, sakyčiau, kultūros reikalas.

Kultūra, perfrazuojant kitados garsų posakį, turi būti kultūringa. T. y. tokia, kokia ir buvo iki 1990-ųjų kovo 11-osios. Tapęs Prezidentu, pinigų kultūros darbuotojams, ypač žodžio ir vaizdo meistrams, aš negailėčiau. Pagalvokite patys: pakilus kainoms 50 kartų, atlyginimams – 10 kartų, honorarai už grožinę kūrybą liko tie patys. Šitaip buvo padaryta antroji istorinė klaida: menininkai atkirsti nuo valstybės (turiu galvoje dar viešai neaprobuotą, bet aukštosiose sferose plačiai taikomą formulę: valstybė=parlamentas+vyriausybė). Absoliučiai neatsižvelgta, koksai milžiniškas yra griaunamasis paniekintų kūrybinių jėgų potencialas. Be abejo, valdžios žmonės grožinės literatūros neskaito, pagaliau jie neturi tam laiko, o kai kurie, galimas daiktas, ir nemoka skaityti. Bet nevalia pamiršti, jog šalia lyrikos (imant plačiau, šis terminas aprėpia ir visą šiuolaikinę prozą, simfoninę muziką bei dailę) egzistuoja juk tokie dalykai kaip agitacinis eilėraštis, žygio daina ir politinis biustas. Antai ne vieną komunizmo statytojų kartą įkvėpė Petrovo-Vodkino paveikslas „Leninas skaito „Pravdą". Šiandien analogiško paveikslo aš labai pasigendu. Nepamirškime, kad Sovietų Sąjunga išsilaikė net 70 metų ne vien savo milžiniškų gamtos išteklių dėka. Ne mažesnę, o gal net ir didesnę, reikšmę turėjo ir dvasinės iškasenos. Taigi reziumuočiau taip: stipri valstybė = parlamentas + vyriausybė + kuopa laisvai samdomų, gerai ištreniruotų menininkų. Pritaikius vadinamąją „ragaišio ir bizūno" politiką, būtų galima pasiekti kur kas įspūdingesnių laimėjimų telkiant visuomenę aplink parlamentą ir vyriausybę.

Poetai galėtų eiliuotai aiškinti įstatymus, skambių melodijų kūrėjai išskelti tokių dainų, kurias dainuotume net stovėdami eilėse. Ir mūsų menininkai, neabejoju, atliktų šituos darbus. Tik reikia šiek tiek papurtyti valstybės kišenę. Deja... Ogi kultūra, kaip ir gamta, tuštumos nemėgsta. Vietoj biusto kaipmat atsiranda šaržas, vietoj liepsningo agitacinio eilėraščio – šlykštus paskvilis. Pradeda girgždėti kėdės ir drebėti Valstybės pamatai. Tokia yra, ponai, kaina, kurią mokame, bandydami sutaupyti kultūros sąskaita.

Iš dažno valstybės veikėjo lūpų nūnai išsprūsta atodūsis: juk turi kas nors ir čia... nebent tik naivuolis norėtų šiandien vietoj manęs... Tai elementarios tiesos. Deja, kiekvienas iš mūsų turime to švento naivumo ir veržiamės ten, kur sunkiau. O užėmę patį sunkiausią barą, pageidautume tarnauti Lietuvai iki gyvos galvos. Ir tarnautume. Jeigu nepamirštume to, kuris laksto aplinkui, iš pradžių viz-

gindamas uodegą, vėliau urgzdamas ir taikydamasis įkąsti. Numeskime jam...

Be abejo, aš pasakiau tik menką dalelę to, ką norėčiau. Plačiau kalbėsiu, susitikęs su rinkėjais rajonuose. Tiktai primenu: norint patikrinti, kokios yra tikrosios kandidato į Prezidentus – nesvarbu, ar tai būčiau aš, ar kas kitas – pažiūros, visai nebūtina jį sprogdinti, apliejus žibalu padegti ar užrištą maiše mesti į kūdrą. Ieškokime optimalių variantų, atitinkančių Šiaurės Atėnų dvasią bei Europos centro matmenis.

Kokiu būdu aš, tapęs Prezidentu, siekčiau įgyvendinti savo programą? Tik jau ne žvangindamas ginklais ir ne važinėdamas po užsienius. Daugiausia laiko praleisčiau nešiodamas kryžių, gulėdamas ant bėgių ir badaudamas. Kelerių pastarųjų metų patirtis rodo, jog būtent šie trys dalykai yra geriausias visų asmeninių bei politinių problemų sprendimo būdas. Netgi daugiau: mano giliu įsitikinimu, kryžiaus nešimas, gulėjimas ant bėgių ir badavimas yra nacionaliniai lietuvio bruožai ir geriausiai atspindi tautos dvasią, kurios kitados ieškojo (ir – su kartėliu turim pastebėti – nerado) didysai Vydūnas.

Brangūs Lietuvos žmonės! Anksčiau, sunkių išbandymų dienomis, vienas kitam palinkėdavom: vardan tos... Bet manau, jog didysis Kudirka neįsižeis, jeigu nūnai, suprasdami padėties išskirtinumą ir Prezidento institucijos atkūrimo svarbą, darbo dieną pradėtume truputį kitokiais žodžiais: vardan to...

PUOTA – KASDIEN!

(*Lietuvos televizija, 1992 m. liepos 6 d.*)

Dabartės dažnai svarstoma: gali ar negali būti morali politika, o atsakymas, ponai, vienaprasmis. Gali. Tik, be abejo, ne tokiom aplinkybėm, kokios mūsų politikams yra sudarytos šiandien.

Prisiminkime, kaip skirtingai tas pats žmogus elgiasi savo namuose ir, tarkim, viešbutyje. Ten jis tučtuojau ima spjaudyti ant sienų ir barstyti pelenus ant kilimo, o išsikraustydamas būtinai įsimes lagaminan kokią sakytum visai nevertingą vazelę, kriauklę ar bent jau peleninę... Ir, be abejo, dar išrėš peiliu ant stalo ar lovos krašto: *Čia buvo Pranas iš Kėdainių... Mykolas iš Ariogalos... Jokūbas...* Šitaip pražūtingai žmogų veikia laikinumo jausmas.

Kitas atvejis. Prisimenu, vaikystėje, kai rengdavomės į svečius, motulė dar iš vakaro įspėdavo: nevalgyk, vaikeli, juk rytoj – į balių... Ir susilaikydavau. Užtat kai nueidavom, – tiek prisišlamšdavau, kad paskui septynias dienas vaikščiodavau skersas, žagsėdamas bei riaugėdamas. Net šiandien prisiminus skrandį susuka. O argi aš būčiau taip nežmoniškai riįęs, jeigu balius būtų kasdien? Jokiu būdu. Žmogų slegia neužtikrinta ateitis.

Remiantis šitais pavyzdžiais, tenka daryti išvadą, jog pirmalaikiai rinkimai į Seimą ne tik nepagerins dabartinės padėties, o priešingai: smarkiai sukomplikuos. Ypač jeigu deputatai bus renkami, kaip kai kam norėtųsi, – ketveriems metams. Tai būtų dar viena, bene jau septynioliktoji, istorinė klaida. Argi toks žmogus turės kada rūpintis Lietuvos reikalais? Argi ryšių ministras puls rūpintis Lietuvos ryšiais, pirma nepasirūpinęs savo asmeniniais? Iš tokių veikėjų reikalauti moralaus elgesio būtų amoralu. Aš tarnauju Lietuvai, užtat mano žentas važinėja dviračiu, o anūkai neturi už ką nusipirkti bananų!.. Argi ne juokinga? Kas tokį galėtų gerbti? Antra vertus, pagalvokim, kur dėsis deputatai, paleidus Seimą? Juk daugelis jų po savo veiklos nebegalės viešai pasirodyti Lietuvos žmonėms. Ogi skirti kiekvienam po dvidešimt asmens sargybinių – neturtingai mūsų valstybei pernelyg didelė prabanga.

Išeitį matau tiktai vieną. Reikia, kad žmogus, atėjęs dirbti į Seimą ar Vyriausybę, tvirtai žinotų: aš darbuosiuos čia iki gyvos galvos. Ir ne tik. Deputatui (ministrui) mirus, jo vieton turi stoti vyriausiasis sūnus, duktė, blogiausiu atveju – žmona arba uošvienė. Ilgainiui susiformuotų galingos ir tvirtos deputatų bei ministrų dinastijos. Tokiems žmonėms tikrai nebus jokio reikalo, kaip dabar sakoma, išparceliuoti Lietuvą. Juk Lietuva bus jų namai, tėvonija, ir jie tikrai dirbs geriau negu šiandien. Nesakau, kad rytoj, tačiau antros, trečios kartos deputatai – be jokios abejonės. Yra juvelyrų, mūrininkų, vagių dinastijos – tai patys vertingiausi specialistai. Kai iš kartos į kartą bus perduodamos deputatystės ar ministerystės paslaptys, kai žmogus jau nuo lopšio bus rengiamas būtent tokiam darbui – argi jis nebus didesnis profesionalas negu tas, kuris šiandien didžiuojasi atėjęs iš gatvės ar iš „Voratinklio"? Diskutuoti dėl to, manau, net nerimta.

Savaime suprantama, išsispręstų ir daugelis kitų problemų. Kiek būtų sutaupyta lėšų ir laiko, jeigu nebereiktų nei rinkimų, nei refe-

rendumų! Kaip sumažėtų apkalbų, intrigų, rietenų, jei kiekvienas žinotų savo vietą. Na, negimiau aš deputatų šeimoj, vadinasi, deputatu man būti nelemta. Ir aš ramiai darbuosiuos, anot didžiojo Voltero, savo sode.

Kas turėtų būti tokių dinastijų pradininkai? Be jokios abejonės, tiktai tie, kuriuos turime šiandien. Juos neblogai pažįstame, tai, gali sakyti, mūsų artimieji. Apkulti ir apkalbėti, deginti ir sprogdinti – užsigrūdinę. Jau aptvarkę savo reikalus, vis dažniau prisimena, kad ir mes gyvenam. Kur garantijos, kad kiti bus geresni? Įsivaizduokime save jų vietoje ir suprasime: nėra tokių garantijų. Tik vienas prašymas: pamirškite, gerbiamieji, žodžius „tarnauti Lietuvai". Nereikia tarnų. Būkite šeimininkai. Taigi pasakykime, kad jiems, jų vaikams ir vaikaičiams atiduodame savo ir Lietuvos likimą, ir apstulbsime pamatę, kokias neregėtas šviesiausias galias išlaisvinome...

Brangūs Lietuvos žmonės! Pagalvokime, kol nevėlu.

NELEISKIME KILTI URAGANUI!

(*„Lietuvos aidas", 1993 m. vasario 16 d.*)

Šiandien bene pats svarbiausias klausimas: kaip mes turėtume elgtis, jei gyvenimas imtų gerėti?

Suprantama, niekas tuom netiki, tačiau Lietuvoje kartais nutinka keisčiausių dalykų, užtat reikia būti pasirengus viskam. Nelaimė neturi užklupti netikėtai.

Remdamiesi Hėgelio ir Kukulo mokslais, pabandykime paanalizuoti kai kuriuos neteisingus, tačiau populiarius įsitikinimus ir nuvainikuoti juos.

Antai prieš keletą metų buvo paplitusi nuomonė, neva lietuviui nieko negali būti geriau kaip laisvė. Šiandien daugelis rimtų mokslininkų su tuom jau nesutinka. Juk nelaisvėje, tinkamai prižiūrimi bei maitinami, lietuviai sėkmingai daugindavosi, būdavo gražūs ir išgyvendavo iki žilos senatvės. O ką reiškia lietuviui laisvė, nūnai mato kiekvienas. Ligos (rinkimų kampanija), parazitai (deputatai), natūralūs priešai (savivaldybė), vis didėjantis užterštumas (spauda), maisto trūkumas... Daugelis lietuvių rūšių (menininkai, pensininkai) jau atsidūrė prie išnykimo ribos.

Lygiai toks pat klaidingas yra grupės žmonių įsitikinimas, jog pagerėjus gyvenimui gyvensime geriau.

Niekados šito nebus!

Juk tučtuojau imtume klausinėti: o kodėl gyvenimas gerėja? Kas jį gerina? Ar turi tokią teisę? Ko iš tikrųjų yra siekiama?.. Bematant kiltų galinga įtarumo ir nepasitikėjimo banga, kuri nušluotų Vyriausybę ir prekystalius, o viskas baigtųsi pilietiniu karu, sausra bei uraganais.

Būkime budrūs!

Gyvenimui gerėjant, nevalia pulti į paniką ir tučtuojau apkaltinti Seimą, Vyriausybę, Prezidentą... Galimas daiktas, jie niekuo dėti ir netgi ničnieko nežino. Gyvenimas gali pagerėti ir dėl netinkamo pačių Lietuvos piliečių elgesio. Teoriškai tai įmanoma. Tik nepainiokim skirtingų dalykų: jei gyvenimas pagerėjo Tamstai (gavai, tapai, pavogei...), tai dar nereiškia, kad suklestėjo ir Lietuva. Tokiais atvejais patariama vengti pareiškimų apie visuotinę gerovę.

Gyvenimas gali gerėti ir dėl metafizinių priežasčių. Štai trenkia perkūnas, ir Lietuvoje pakvimpa ozonu...

Tepaguodžia mintis, jog sunkiam ligoniui prieš galą irgi pagerėja...

Bet valdžia tam ir yra, kad gyvenimas negerėtų.

Valdžia turi svertus ir Aparatą.

Bene Sarbievijus dar prieš karą yra pasakęs: ne kalbos gražumu, ne laukų derlingumu, o Valdžios Aparato didingumu bus garsi Lietuvos valstybė.

Didinant Valdžios Aparatą, galima sumažinti gamybos apimtį. Sumažinus apimtį, galima padidinti mokesčius. Padidinus mokesčius, galima sumažinti pajamas. Sumažinus pajamas, galima padidinti išlaidas Valdžios Aparatui padidinti.

Rimta kliūtis yra žemės ūkis. Juk iš žemės visą laiką kas nors dygsta.

Ačiū Dievui, šitoj srity jau nemažai padaryta. Tačiau jei ir pereforminis žemės ūkis duos derlių, – tai ženklas, jog metas pradėti naują reformą.

Jei ir po to dygs, būtina subombarduoti iš oro.

Kad niekas neapvogtų namų, reikia juos padegti.

Šitaip susitvarkę, jau galėtume keliauti į Europą, o jei Tamsta atsigulsi ant bėgių, traukinys nenukentės.

Deja, nenormali politinė padėtis nulemia ir nenormalų valdžios elgesį.

Be abejo, valdžia darys viską, kad suduotų smūgį kitaip manantiems. Dėl šito jie pasirengę viskam. Vienas iš baisiausių bei klastingiausių metodų siekiant susidoroti su opozicija ir būtų gyvenimo pagerinimas, kuris ypač skaudžiai paliestų opozicijos kilmininkus (lyderiai) ir šauksmininkus (žurnalistai). Kas be ko, didelę traumą patirtų ir žemesniosios – galininkų bei įnagininkų – grandys.

Tačiau būkim optimistai: pagerinti gyvenimą ne taip jau paprasta. Opozicija šito neleis!

O jeigu jiems vis dėlto pavyktų, būtina atsiminti – tai neilgam, ir elgtis taip, tarsi nieko nebūtų atsitikę.

Pavyzdys: jei iš čiaupo ėmė tekėti karštas vanduo, užsukite ir nebetekės.

Laisvieji plunksnos meistrai! Kad ir kas būtų, rašykite taip, tarsi nieko nebūtų.

Bet jei pensininkai ims važinėti karietomis ir mersedesais, o „Darbo biržos" restorane vakarykščiai klientai gurkšnos konjaką? Jei raštininkai ir apšvietėjai kultūros reikalus svarstys ištaiginguose pajūrio kurortuose? Kas tada?

Nežinau.

Svyra man rankos ir ant baltųjų lapų pabyra karčios ašaros. Surenku tuščius butelius ir einu pirktis kruopų.

Žmogus – tai pėsčias paukštis.

TIKROJI ISTORIJA

(*„Respublika", 1993 m. birželio 14 d.*)

Dabar apie tai daug kas kalba, pasklido visokiausių gandų, o iš tikrųjų nieko panašaus nebuvo. Kaip šiandien atsimenu.

Aušo liūdnas 1988-ųjų sausio pirmosios rytas. Visą dieną stiprus vakarų vėjas drėbė šlapią sniegą ir į pavakarę jau tapo aišku: gero tais metais nelauk. Taip ir atsitiko. Vasarop užgriuvo netikėta mitingų banga, ir Lietuvoje prasidėjo nūnai visiems žinomi liūdnai pagarsėję įvykiai. Žmonės kažkaip nejučiom pasiskirstė į dvi antagonistines stovyklas: vieni traukė į aikštes ir parkus, o kiti traukė jiems iš kišenių. Tie ženklai liudijo, jog Nepriklausomybės paskelbimo data

artėja katastrofišku greičiu. Žmonės buvo sunerimę. Daugelis juk būtent tais metais pabudo ir, kaip dažnai esti pakirdus iš saldaus miego, nesuprato, nei kas su jais darosi, nei kur jie yra. Tai šen, tai ten pasigirsdavo keistų kalbų apie rinką ir tris hektarus. Niekas nežinojo, ką tai reiškia.

Po metų kitų žmonės jau buvo labai įbauginti. Prisimenu tokį atsitikimą. 1989-ųjų vasarą pasklido gandai, neva rugpjūčio mėnesį bus rodomas Prezidentas. Iš pradžių niekas nepatikėjo, bet rugpjūčio 23-ąją visiems Lietuvos gyventojams buvo įsakyta išeiti į Ukmergės plentą ir sustoti viena linija. Metę darbus, žmonės taip ir padarė. Čia juos užfiksavo foto ir kino juostose. Valgyti ir gerti nedavė, betgi ir nemušė. Drąsindami vieni kitus vargšai meldėsi ir giedojo „Marija...", tačiau Algirdas taip ir nepasirodė. Žmonės pastovėjo, padūsavo ir išsiskirstė kas sau.

Tada jau visi suprato: prasideda.

Beveik tas pats pasikartojo po metų. Tik šį sykį, norint nubaidyti sovietų lėktuvus, kurių nesuskaičiuojama daugybė, pasikeitus politiniam klimatui, zujo ties Lietuvos pasieniu, buvo kūrenami laužai...

Atsirado ir kitokių ženklų. Maždaug tuo pačiu metu jau galėdavai sutikti žvitrių vyrukų, kažin kur velkančių dideliausius kryžius. Nustebę Lietuvos gyventojai tik pečiais gūžčiojo ir ausimis karpė. O reikėjo stverti už rankos, sušukti: sustok! ką darai? kur neši? Deja, tuometinė valdžia į viską žiūrėjo pro pirštus. Kas iš to išėjo, matome: šiandien išnešta jau bemaž viskas.

Dar labiau žmonės sutriko ir išsigando, kai ėmė rodytis iki tol niekad Lietuvoj neregėtos ypatos: rokeriai ir brokeriai, dileriai ir trileriai, demokratai ir pederastai. Tais pačiais metais atsirado cukraus vata, bet prapuolė degtukai. Ir tai tapo kasdienybe: nuolat kas nors prapuldavo, tačiau toj vietoj atsirasdavo kas nors neregėta negirdėta.

Štai vieną rytą pradingo komjaunuoliai, bet atsirado prostitučių. Kitaip sakant, visoje Lietuvos teritorijoje grėsmingai išklibo materijos tvarumo dėsnis. Tai buvo rimtas įspėjimas.

Ir štai paslaptingi tarsi pirmieji katalikai pasirodė pirmieji badautojai. Anuomet, kai krautuvėse dar sočiai būdavo pigaus maisto, tai buvo tarsi perkūnas iš giedro dangaus. Dabar net ir didžiausi apakėliai turėjo atsikvošėti. Bet kur tau! Galimas daiktas, žmones suklaidino tai, kad pirmieji badautojai visuomet atrodė taip, tarsi ką tik

būtų pakilę nuo šventinio stalo, o juos apšvarinę vagišiai smarkiai praturtėdavo.

Netrukus buvo paskelbta Nepriklausomybė.

„Istorija rodo, kad valstybė, kaip atskiras aparatas žmonėms priversti, atsirasdavo tik ten ir tada, kur ir kada pasirodydavo visuomenės susiskirstymas į klases..." (*V. I. Leninas. Raštai, 29 t., Vilnius, 1954, 433–434 p.*). Lietuvoje toks susiskirstymas atsirado 1990 metais. Taigi atsirado ir valstybinės valdžios organai, kaip prievartos aparatas, nukreiptas prieš gyventojų daugumą.

Gyvenimas ritosi kūliais. Dingo pirmieji badautojai – badauti ėmė beveik visa Lietuva. Aplinkui matydavai paniurusius vyrų veidus ir ašarotas moterų akis. Išnyko karštas vanduo ir nutilo sirenos. Garsiai klegėjo tik nieko nesuprantantys vaikai ir patriotai. Ant išsekusio Lietuvos kūno tarsi spuogai ėmė dygti pilys.

Prasidėjo I Signatarų žygis į Lietuvą.

Signatarų ordinas, įkurtas Vilniuje 1990-ųjų kovo 11-ąją, buvo galinga jėga, gerai ginkluota ir tvirta organizacija. Jos eilės buvo nuolat papildomos įvairiais plėšikiškais elementais iš ministerijų ir departamentų. Visokie avantiūristai, trokštantys turtų, stojo į valdžios organų gretas. Lietuvos gyventojams iškilo didelis pavojus. Juk signatarai ėjo su visiškai konkrečiu tikslu: prisidengę Nepriklausomybės įtvirtinimo lozungais, iš tikrųjų siekė įsitvirtinti savo pilyse aplinkui Vilnių ir toliau grobti, pavergti vietinius gyventojus, užimti jų žemes. Lietuviai, patekę signataro priklausomybėn, turėjo duoti savo viešpačiui natūrines duokles. O signatarai, pasak išlikusių gyvų liudininkų, buvę išrankūs: nors grūsdavę į kišenes viską, kas tilpo, betgi papiroso koto neimdavę...

Gintis nuo įsibrovėlių buvo istorinis Lietuvos žmonių uždavinys. Tačiau jėgos buvo nelygios. Šarvuoti mandatais ir ginkluoti įstatymais, atviroj vietoj nejudrūs, tačiau pasislėpę už storų sienų, signatarai buvo sunkiai įveikiami. Jie brovėsi į Lietuvą, viską pakeliui naikindami, o kas įmanoma – išsigabendami. Ypač stengėsi atskirti valstiečius nuo žemės. Tačiau ir netekę žemės valstiečiai, vadovaujami bebaimių pirmininkų ir sekretorių, nesiliovė priešintis. Valstiečių kovos su jungtinėmis valdžios organų pajėgomis 1991-aisiais – vienas iš gražiausių puslapių lietuvių tautos istorijoje.

Bet reikia pasakyti, jog tuo metu ir Signatarų ordine jau nebebuvo vienybės. Tarp Vytauto ir kitų kunigaikščių, jo vasalų, nuolat kildavo

didelių nesutarimų. Dėl to atskirose žemėse Vytauto valdžia buvo silpna. Kai kurie signatarai, įsitvirtinę savo pilyse, ėmė savarankiškai plėšikauti ir mažai bepaisė bendrųjų ordino reikalų.

Taip klostantis aplinkybėms, lietuviams vis dažniau pavykdavo pasiekti svarių pergalių. Ypač reikšminga buvo Didžioji Spalio socialistinė revoliucija, įvykusi 1992-aisiais. Kaip rašė nežinomas XX a. kukulas: „Viena Spalio diena sunaikino visą ordino galybę ir didybę. Nuo kitos dienos ryto prasidėjo jo nelaimių ir galutinio smukimo dienos. O lietuviai nusipelnė didelę šlovę".

Po to Ordinas tapo Lietuvai nebepavojingas, ir signatarams buvo užkirstas kelias į Lietuvą. Daugiau kaip dvejus metus trukęs ekonominio bei kultūrinio gyvenimo griovimas buvo sustabdytas. Spalio pergalė parodė, kaip svarbu buvo lietuvių tautai eiti išvien su LDDP, ypač su pažangiąja jos dalimi.

Deja, ir Spalio pergalė trokštamos laisvės lietuviams neatnešė. Valdžią užgrobė tie patys valstiečių kovoms vadovavę pirmininkai bei sekretoriai ir jau gruodžio mėnesį buvo neregėtai pakeltos dešros kainos.

Prasidėjo II valdžios žygis į Lietuvą. Šiandien dar niekas nežino, kuom tai baigsis. Aišku viena: naujieji riteriai kur kas labiau patyrę ir geriau ginkluoti, juos remia vietiniai feodalai ir slavų gentys. Jų gudrumas neapsakomas. Štai paskelbta, jog nuo liepos 1-osios dvigubai pakeliamos geležinkelio bilietų kainos. Ko tokiais pareiškimais siekiama? Sukiršinti keleivius su mašinistais? Ne tik. Viliamasi, jog birželio 30-ąją visi lietuviai sės į traukinius ir išvažiuos... Ar reikia aiškinti, kam tai būtų naudinga?

Kai dedasi tokie dalykai, ne metas ploti delnais ir šokti jubiliejiniuose banketuose. Norisi šokti iš balkono ir ties devintojo aukšto langais poeto žodžiais sušukti:

– O nelaimingoji Tėvyne!..

TAISYK KYŠIUI KELIĄ

Kalba, pasakyta I Aukštosios visuomenės suvažiavime
(Lukiškės, 1995 m. vasario 16 d.)

I. KYŠIO TECHNIKOS PAGRINDAI

Įžanga

Duoti ar neduoti? – štai klausimas, kamuojantis žmoniją nuo Adomo ir Ievos laikų. Rečiau susimąstoma: imti ar neimti? Ir galime tik didžiuotis, jog Lietuvos Respublikos teritorijoje, įskaitant ir pasienio zoną, pastarasis klausimas sėkmingai išspręstas jau prieš keletą metų.

Tačiau Lietuvai žengiant progreso keliu, kyšio problemos anksčiau ar vėliau turės būti pakylėtos ir į filosofinį lygmenį. Kas iš tikrųjų tas kyšis yra? Menas ar mokslas? Gyvenimo būdas ar tautos dvasios išraiška? Vieningos nuomonės kol kas čia nėra. Sutariama tik dėl tokio dalyko: paskutinė stadija – tai jau liga.

Kyšininkai paprastai skirstomi į dvi kategorijas: mėgėjus (valdininkai) ir profesionalus (muitininkai). Deja, toks skirstymas teisingas tik brandaus socializmo sąlygomis, kai žmogus, atsisėdęs prie vairo, taip ir sėdėdavo iki žilos senatvės. Šiandien sėdi vos kelerius metus ar netgi mėnesius. Turėdami galvoj, kad prie kyšio įgundama per 3–9 savaites (nelygu koks kieno organizmas), lengvai įsivaizduosim, į kokią tragišką padėtį šie žmonės pakliūva nutrūkus kadencijai. Imti norisi, o niekas nebeduoda. Ką daryti?

Liaudyje tokie žmonės paprastai vadinami kyšuokliais. Juos dažnai gali sutikti Seimo prieigose arba redakcijose. Jų veidai perkreipti, o akyse pastebimas nesveikas blizgesys. Jie nuolat kuria naujas partijas, reikalauja naujų rinkimų ir trokšta balotiruotis. Su tokiais prasilenkdamas girdi, kaip jie nesąmoningai veblena: „nusiraminti dar nevalia“, „mes negalime likti abejingi“ ir t. t.

Neretai šitie žmonės nusirita iki tiek, kad ima duoti kyšius sau patys. Situacija komiška, tačiau žmonos, pastebėjusios, jog vyras netinkamai elgiasi (pvz., kaišioja tarp durų pirštelius, degioja svetimoj

bažnyčioj žvakeles ir t.t.), neturėtų šaipytis. Atvirkščiai. Tokiam ligoniui būtina skubi ir nuoširdi pagalba, kurią nesunkiai gali suteikti kiekvienas. Atsiminkite, kad kyšuoklis ilgam nusiramins, radęs kišenėje voką net ir su nedidele sumele (gali būti banknotų pavidalu sukarpyti seni laikraščiai arba klevo lapai).

Bet, žinoma, geriausia būtų pratintis prie kyšininkavimo higienos. Juk seniai žinoma, kad protingai kyšininkaujantis pilietis kyšuokliu tampa tik per labai ilgą laiką, o kartais net visai netampa. Todėl svarbu, kad kiekvienas pradedantysis teisingai nustatytų savo kyšinio pajėgumo ribas. Atsiminkite: jei po akto būname pavargę, jaučiame sunkumą kišenės srityje bei kituose organuose, vadinasi, kyšis buvo per didelis. Tokioms situacijoms kartojantis, gali prasidėti vadinamasis „kišenės nuslinkimas" su visais nemaloniais padariniais, įskaitant ir ankstyvą suėmimą.

Bet ne mažiau kenksmingas ir pernelyg didelis susilaikymas. Kai kuriems jauniems valdininkams kvailas varžymasis trukdo aiškiai pasakyti, kad jis nori kyšio. Dėl to gali prasidėti „kišenės užkietėjimas". Tokiais atvejais patariama skubiai įšvirkšti gryno vitamino E (*Tocopherol*) arba geltonkūnio hormono. Tačiau dar grėsmingesnis yra vadinamasis „sąžinės uždegimas", neretai pasibaigiantis ūmiu prisipažinimu.

Bet nereikia nusiminti. Ėmus kyšininkauti normaliai, visi šie sutrikimai dingsta savaime, žmogus sulaukia žilos senatvės visko pertekęs ir nė sykio nesuimtas.

Tad mokykimės kyšininkavimo higienos nuo mažens, būsime sveiki ir ilgai išsaugosime potenciją.

Bendrosios nuorodos (1)

Kyšis (kuo kas užkišama, kaištis. – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*) buvo, yra ir bus visais laikais. Norėčiau paneigti nūnai paplitusią nuomonę, neva atkūrus Nepriklausomybę, kyšininkų atsirado kur kas daugiau, nei būta tarybų valdžios metais. Tai netiesa. Toks įspūdis kyla dėl to, kad į kyšininkų gretas vienu metu plūstelėjo daug naujų, jaunų žmonių, kurie imti (duoti) kyšį neįgudę, užtat jų veiksmai aiškiau matomi. Kodėl beveik niekas nepastebėjo, kad pasitraukė nemaža dalis senosios gvardijos? Todėl, kad jie imdavo beveik nepastebimai.

Atsiminkime paprastą dalyką: gali keistis tiktai kyšio davėjų skaičius. Ogi gavėjų negali būti nei daugiau, nei mažiau, o tik tiek, kiek yra valdžioje vyrų ir moterų.

Kitas reikalas, kad žmones tikrai nemaloniai nuteikia ir suerzina kyšininkai saviveiklininkai, naiviai manantys: kas jau tas kyšis! anoks, matai, mokslas jį paimti (paduoti)! Deja, deja... Paimti kyšį nieko nesuerzinant, neatkreipiant niekieno dėmesio yra didis menas. Ogi skirtumas tarp kyšininko profesionalo ir saviveiklininko yra ne mažesnis kaip tarp lituanisto ir lietuvio. Todėl, perfrazuodamas žinomą posakį, norėčiau sušukti: TAISYK KYŠIUI KELIĄ!

Bendrosios nuorodos (2)

Kiekvienam aišku: kreipdamasis į Lietuvos Respublikos pareigūną, pilietis privalo duoti kyšį. Kitaip sakant, pareigūną būtina „apvaisinti".

Norėtųsi bent trumpai aptarti porą kiekvienam davėjui itin aktualių klausimų: 1. Ar kiekvieną sykį pareigūnas, gavęs kyšį, yra apvaisinamas? 2. Kokią įtaką pareigūno apvaisinimui turi partnerių pozos akto metu?

Deja, tenka pripažinti, jog apvaisinama toli gražu ne visada ir kaltas dėl to yra vien tik davėjas.

Pareigūnas paprastai lieka neapvaisintas dėl dviejų priežasčių. Pirmoji (ir pagrindinė!) – kyšis buvo pernelyg mažas. Tokiu atveju patariama suartėti dar sykį. Tai geriausia daryti maždaug po savaitės, mat neapvaisintas pareigūnas 2–3 dienas būna labai nervingas, agresyvus ir partnerio gali paprasčiausi neprisileisti artyn.

Pareigūnas gali likti neapvaisintas ir dėl netikusios partnerio pozos. Įsivaizduokim. Štai įsiveržia kabinetan pilietis, nešinas dideliausiu kyšiu ir visų akivaizdoj garsiai rėkdamas: „Imk ir pasirašyk man tą ir aną!", drebia ant stalo. Aišku, kad toksai, sakyčiau, gyvuliškas požiūris į subtiliausią žmogiškosios veiklos sritį jautrų Lietuvos Respublikos pareigūną be galo užgauna ir sukrečia ligi pat sielos gelmių. Todėl nieko nuostabaus, kad pareigūnas lieka neapvaisintas ir kuriam laikui, galimas daiktas, net apskritai nebeimlus kyšiui.

Tuo tarpu intymi prieblanda ir kamerinė muzika, taurelė konjako ir tylus atodūsis Lietuvos pareigūną greitai sujaudina, jis tampa nepaprastai imlus ir apvaisinti jį vieni juokai.

Piliečiai! Teisingai sureguliuokite kyšio mechanizmą, ir jūsų reikalai valdžios įstaigose klostysis kuo puikiausiai.

Balso pastatymas

Aukštosios visuomenės narys, norintis gauti kyšį, jokiu būdu neturi apie šį savo norą, kad ir koks jis būtų didelis, pareikšti tiesiai. Atseit duok man, ir baigta! Ne. Kyšio įvaizdis davėjo sąmonėje turi susiformuoti iš kitų, sakytum visai atsitiktinių (o iš tikrųjų kruopščiai parinktų), žodžių grupių. Pvz., patyrusiam davėjui daug pasakys netgi tokia frazė: Šiaurės Korėja nevykdo pažadų. JAV kantrybė baigiasi.

Akių įtempimas

Aukštosios visuomenės nario akys jam imant kyšį neturi lakstyti į šalis. Žvilgsnis turi būti toks, kad kiekvienas suprastų: šitas žmogus žino savo kelią ir eis juo iki galo, kuris, galimas daiktas, jau visai nebetoli.

Ausų pakabinimas

Aukštosios visuomenės narys, netgi išgirdęs policijos sireną, neturi teisės suskliausti ausų, pamesti kyšį ir nerti į krūmus. Jis privalo kuo ramiausiai laukti, kol komisaras pabels į duris, tada pasiūlyti kyšį jam. Sandėriui nepavykus, kyšis dauginamas (ne dalijamas!) iš dviejų, iš trijų ir t.t.

Rankų pažabojimas

Aukštosios visuomenės nariui imant kyšį, rankos jokiu būdu neturi drebėti. Kyšis imamas paprastu dešinės rankos judesiu, panašiai kaip sveikinantis. Imant kyšį tinka pasiteirauti apie davėjo ir jo šeimos narių sveikatą. Tinka ir įprastinės formulės: „Kaip sekasi?“, „Kas naujo?“, nerūpestingas pašnekesys apie orą bei sportą (patariama vengti frazių „mūsiškiai pralaimėjo“, „nebaigė distancijos“ ir t.t.)

Laiko išnaudojimas

Kyšį, priešingai paplitusiai nuomonei, geriausia imti šviesiuoju paros metu. Rankos turi būti švarios, nagai nukarpyti, smilius tiesus.

Atkreipiame dėmesį į svarbų, tačiau ne visiems žinomą faktą: psichologiškai lengviausia paduoti kyšį pirmoje dienos pusėje, o paimti –

antroje. Tai vadinamosios kriminalinės žirklės, ne vieną atvedusios į teisiamųjų suolą. Jų išvengti neįmanoma, tačiau kad abiem suinteresuotom pusėm būtų lengviau, patariama akciją atlikti vidurdienį, t.y. 13–15 val.

Primygtinai rekomenduojama kyšį imti po valgio, mat alkanam visados atrodys, jog duoda per mažai, dėl to gali kilti nepageidaujamų komplikacijų.

Fono sureguliavimas

Imant kyšį, kabinete turėtų skambėti rami simfoninė muzika. Iš bėdos tinka džiazo klasika ir fleitos melodija. Tačiau jokiu būdu ne liaudies dainos, mat kai kuriuos kyšio davėjus, ypač kilusius iš valstiečių, tai gali nemaloniai sudirginti.

Ilgaamžiškumo paslaptys

Būtina atsiminti: tiek kyšio davimas, tiek ir jo ėmimas, nors pats aktas užtrunka vos keliasdešimt ar net keliolika sekundžių, atima be galo daug jėgų. Todėl kad ir kokios stiprios dvasios būtų valdžios vyras, patariama per dieną paimti ne daugiau kaip vieną. Jei kyšis imamas reguliariai, jei gavėjas turi ne mažesnį kaip 15 metų stažą, galimi per dieną ir 2–3 aktai, tačiau tokiu atveju kas trys mėnesiai būtina pasitikrinti sveikatą.

Žodis pradedantiesiems

Jeigu vis dėlto apsisprendėte kyšį imti (duoti), nebesinervinkite ir nebegalvokite apie tai, o užsiimkite kokia nors pašaline veikla (geriausia tuo metu rašyti papeikimus arba drožti pieštuką). Stenkitės paskutinę naktį prieš akciją gerai išsimiegoti (be migdomųjų!) ir jokiu būdu nevartoti alkoholio. Atsiminkite: net menkiausias sąmonės, judesių koordinacijos sutrikimas didina nelaimingo atsitikimo tikimybę. Suprantama, išgėrus alkoholio imti (duoti) gerokai lengviau. Tačiau padariniai būna liūdni. Po kelių minučių gali prasidėti pykinimas, vėmimas, dusulys, traukuliai, mirtinos baimės jausmas, kartais pasibaigiantis net prisipažinimu. Todėl į dažnai pasitaikantį klausimą, ar galima kyšį užgerti vynu ir degtine, atsakome:

– Jokiu būdu.

II. GIESMĖ APIE KYŠĮ. TEZĖS IR KOMENTARAI

1. Mokytis, mokytis ir dar kartą mokytis

Atrodytų – kyšininkauk ir norėk.

Deja, faktai byloja, kad lietuvis dar nepripranta gyventi, B. Sruogos žodžiais tariant, kyšio paunksmėje. Pasigendama ne tik aukštosios, bet elementarios kyšininkavimo kultūros. Dėl ko taip yra? Nejau kaltas vien agrarinis mentalitetas?

Kyšininkai – bene vienintelė, nors, be abejo, gausiausia specialistų grupė šalyje, neturinti savo laikraščio! Nė vienoj aukštojoj mokykloj nedėstomos Kyšio disciplinos (istorija, teorija, praktika). Nėra jokios jaunųjų kyšininkų skatinimo, lenktyniavimo sistemos. Keistą poziciją užėmė radijas ir televizija. Negirdime net kyšių prognozės, o ką jau šnekėti apie specialias laidas: „Gražiausias mėnesio kyšis", „Geltonas, žalias, raudonas" ir kt. Tad ar galim tikėtis, kad artimiausiu metu ateis apsišvietusių, inteligentiškų kyšininkų karta? Vargu. O tamsuolis yra tamsuolis. Jis ima tamsiuoju paros metu ir apgraibom, nepatirdamas švento suartėjimo džiaugsmo ir nesuteikdamas jo partneriui.

Saviveikla.

2. Pranašu savam krašte nebūsi

Be jokios abejonės, kai kurie kyšininkai saviveiklininkai yra pasiekę tokių aukštumų, kurių gali pavydėti net muitininkas profesionalas. Bet kyšio rafaeliai ir mocartai – tik mielos išimtys. O apskritai valdžios įstaigose, ypač rajonuose, klesti paprasčiausias kyšinis chamizmas, vulgarumas, nevalyvumas. Vienas valdininkas septyniskart iš eilės paims, bet nepajudins nė piršto, kad sutvarkytų tavo reikalą. Kitas pusę metų maivysis, kol galų gale aplinkiniais keliais sužinosi, jog ima jis tik fabrikais, viešbučiais, sunkvežimiais. Beveik nepasitaiko atvejų, kad kyšis būtų grąžinamas pataisyti ir papildyti. Kur ten! Jis prasmenga bedugnėse valdininkų kišenėse ir stalčiuose, o interesantas, ypač nepatyręs, skendi kankinamoj nežinioj. Nedaug, baisiai nedaug turime dorų, savo amatą mėgstančių ir gerbiančių kyšininkų.

Tačiau būtent jie šiandien garsina Lietuvos vardą pasaulyje. Neseniai iš Paryžiaus grįžęs kyšininkas stažuotojas N. tik patvirtino tai, ką

jau seniai įtarėme: mūsų ūkininkais ten nesidomi niekas, o kyšininkais domisi, ir net labai. „Itin didelį įspūdį, – pasakojo N., – padarė naujausi Lietuvos kyšininkų darbai: plėšikų paleidimas iš teismo salės ir sostinės centro privatizacija. „Lietuva diktuoja kyšio madas!" „Dideli kyšiai nedidelėje valstybėje!" Tokiomis antraštėmis pasidabinę didžiausi Europos dienraščiai. Pastaraisiais metais priblėsęs dėmesys kyšininkavimui pastebimai išaugo. Mokytis kyšininkauti Lietuvoje svajoja tūkstančiai vaikinų ir merginų iš visos Vakarų Europos. O apsukrūs verteivos kraunasi kapitalą. Štai restoranuose nepaprastai populiarus kepsnys „Lietuviškas kyšis". Koncertų salėse – duetas „Paimsiu kyšį ir numirsiu". Kino teatruose su didžiausiu pasisekimu demonstruojamas fantastinis trileris „Lietuvos kyšininkų nuotykiai Mėnulyje". Pasitaiko ir kuriozų: teko vartyti brošiūrą „Kaip apsisaugoti nuo kyšio epidemijos?" Juokai! Kiekvienas protingas žmogus supranta: apsaugos priemonių nėra ir būti negali.

Vienu žodžiu, – atsiduso N., – jei nebūtume tokie apkiautę, paverstume kyšininkystę prioritetine ūkio šaka ir daug laimėtume. Deja, mes net nemokame tinkamai pagerbti labiausiai nusipelniusių kyšio meistrų. Ką jau kalbėti..." Ir t. t.

3. Durys visiems atviros. Nedrąsa užkerta Dievo kelius

Teoriškai atrodytų taip: atsiskyrus nuo Sovietų Sąjungos, kai nebereikia kyšių pompuoti Maskvon, jų turėtų daugiau likti patiems. Praktiškai pastebimi net kyšio deficito požymiai. Laisvoj šaly turėtume kyšininkauti laisvai, o kyšininkaujama vis dar sakytum kažko baiminantis. Betgi baimintis nėra ko! Svarbu tik teisingai nustatyti prioritetus ir neutralizuoti pavojaus taškus: bijai komisaro (prokuroro, kaimyno) – pirmadienį duok jam, o pats imk antradienį. Aišku, jeigu imsi įsitempęs ir dairydamasis į šalis, po šimtą ar po du šimtus – tikriausiai ištiks nesėkmė. Bet jeigu imsi pasitikėdamas savimi ir policija, jeigu imsi penkiaženkliais ir pasidalysi su stebėtoju – laimėsi visada.

Sakau: eik į savo tikslą net ir tada, kai pradeda kankinti abejonės. Jeigu jausi, kad tavyje yra dieviškoji jėga, spirianti kyšio siekti nepaisant visokių kliūčių ir sunkenybių, – tavęs niekas nenugalės, nes tu jausies esąs visagalybės bendradarbis.

4. Kyšininkas yra dainuojančios revoliucijos veidrodis

Koksai paradoksas: kyšininkauti, nors galime ir mokame tai daryti, vis dar tarytum drovimės, o ūkininkauti ir vadovauti – nors šito nesugebame – nesidrovime nė kiek. Norisi tikėti, jog tai tik vaikiškos pereinamojo laikotarpio ligos.

Brangūs Lietuvos žmonės! Gerbkime kyšį, nes būtent kyšis yra visokios pažangos variklis ir asmeninės laimės šaltinis. Užuot kaltinę vieni kitus, supraskime, kad kyšis yra mūsų tautos dalia ir kiekvieno brangi našta, mielas tautinio žygio palydovas. Kyšiu yra grįstas kelias Europon, o kyšininkas – tai piligrimas, keliaujantis iš skurdžių dykumų krašto į žydinčius Viešpaties sodus.

Klausiu: ar yra kas gražesnio už jauną žmogų, kuris eina į kyšio akciją lyg į šventę, kuris eina per Lietuvą kyšininkaudamas it pašvilpaudamas, kuris moka paduoti su šypsena, o paimti – lengva ranka, nerūpestingu judesiu ir niekieno neverčiamas? Atsakau: ne! Nieko gražesnio nėra ir būti negali! Tad kodėl kartais dvejojame? Net eilinis kyšininkas yra neeilinis: jis turi kišenę ir tvirtą tikėjimą, jog dar šioje žemėje turės viską. O ką turi laisvamanis, gyvenąs ne Kyšyje? Geriausiu atveju – pilną butelį ir tuščius idealus.

5. Pagirdyk ištroškusį – pats netrokši

Nėra abejonės: visuomenė susiskaldžiusi ne partijų, bet kyšio pagrindu. Tas kelia pavojų valstybės stabilumui. Nūnai visi nori tik imti, o duoti nebenori niekas. Tai didelė klaida. Išminčius didžiausią malonumą patiria būtent duodamas, nes žino, kad jam bus atseikėta dešimteriopai. Laimingas žmogus sako: išdalijau širdį žmonėms. Kyšis ne širdis, ir jo negalima dalyti kam papuola, bet principas iš esmės tas pats. „Viskas, ką gyvenime pasiekiau – tiktai kyšio dėka", – prisipažino ministras, pageidavęs likti nežinomas (klaidingo auklėjimo pasekmės – *J. E.*). – Kai pabudome ir kėlėmės – daviau iš paskutiniųjų, tiek daviau, kad atrodė – galą gausiu arba vėl užmigsiu. Tik staiga žiūriu – jau! Man duoda!" Tokia yra kyšio logika. Todėl sakau: duok kyšį, kol jaunas. Anot Kudirkos: „Kai kūns ima stingti ir siela susnūdus, vėlu bus, o broli, nei duosi, nei gausi".

6. Sveikata – brangiausias turtas

Bet jeigu jaunystėje bus pakloti tvirti klasikiniai kyšio pamatai, sulaukęs žilos senatvės, gyvensi ne tik be rūpesčių: retsykiais – kaip suvenyrą iš jaunystės – gausi ir kyšį. Netiesa, kad senam žmogui jis nereikalingas. Anaiptol! Kyšis pagreitina kraujo apytaką ir pagyvina medžiagų apykaitos procesus, stiprina imuninę sistemą, praplečia kraujagysles ir pažiūras. Kyšį imant reguliariai, sykiu su pienu ir mikroelementais, pagerėja atmintis ir dingsta depresija. Tiesa, šiek tiek suminkštėja stuburas, bet sutvirtėja giminystės ryšiai.

Amžius kyšiui ne riba! Net šimtametį senelį kyšis praturtina, suteikia šviesių spalvų rudeniškai paletei.

7. Kyšis turi būti įteisintas Konstitucijos

Šiandien kaip niekad privalomi tvirti kyšių tarifai. Kiekvienas pilietis, atėjęs įstaigon, turi teisę žinoti: kur? kam? kiek? už ką? Be abejo, kyšių tarifams pakilus, turi būti keliami atlyginimai ir pensijos. Nedelsiant būtina panaikinti tarpininkų grandis. Kiekvienas Respublikos valdininkas, nuo eilinio iki Prezidento, privalo imti kyšį tiesiogiai, kaip sakoma, į rankas. Tiesioginis kyšis paspartintų integravimosi Europon procesus, palengvintų kasdienį žmogaus gyvenimą. Ir nėra abejonės, jog senyvo amžiaus žmonės pajustų nemenką moralinę paspirtį, jeigu pensijoms ir pašalpoms būtų suteiktas Kyšio statusas.

Brangūs tautiečiai! Norint šiuos pasiūlymus įgyvendinti, būtina įsteigti Kyšininkų partiją. Sakysite, kiekviena valdžion atėjusi partija savaime tokia tampa. Tai tiesa. Bet ar jie prisipažįsta? Ne! Ar galima tokiais žmonėmis pasikliauti? Jokiu būdu! Tuo tarpu Kyšininkų partijos programinė nuostata: be kyšio – nė iš vietos! – nepaliktų nė mažiausio plyšelio tuščiažodžiavimui ir intrigoms.

8. Pažink pats save

Kol to nėra, nepasitenkinimas auga. Daugelis piliečių, apimti depresijos, nervingai klausinėja: kodėl niekas neduoda man?

Štai į šitą klausimą kiekvienas privalėtų sąžiningai atsakyti sau pats. O kodėl man turi duoti? Kas aš toks?

1. Muitininkas? Prezidentas? Narys?
2. Patarėjas? Padėjėjas? Vedėjas?
3. Pirmos arba antros grupės žentas?
4. Viršaitis? Viršininkas? Viršila?
5. Veršis?
6. Kiti?

Jei savarankiškai atsakyti sunku, pasitelk pagalbon žmoną (uošvę, policininką). Neklausinėk redakcijos (gydytojo, paguodos telefono) – tie gali ir sumeluoti.

Jei paaiškėtų, kad priklausai kuriai nors kategorijai iš priešakinių (1–4) grupių, o kyšio tau vis tiek neduoda, nedelsdamas pasitikrink sveikatą. Atsimink: geriau spragos įstatymuose, bet ne galvoje. Nekaltink Lietuvos žmonių ir blogų darbo sąlygų: meistras ir grabe paims.

Jei priklausai grupėms „Veršis“ arba „Kiti“ – esi sveikas. Tinki žemės ūkio ir pramonės darbams („Veršis“ – net kultūros ir švietimo darbams, išskyrus administravimą, dainavimą ir baletą). Taip pat turi teisę balsuoti, badauti ir gulėti kryžiumi („Veršis“ – ir piketuoti).

9. Naujasis kyšininko pasaulis: pakeisti įpročius visuomet galima

Pasvajokim...

Vakaras... Nemuno (marių) pakrantėje kūrenasi laužai ir plačiai skamba ten sėdinčių valdytojų giesmė: „Paimsme arklą, kyšį, lyrą...“

Iš kitos Nemuno (marių) pusės iriasi laivelis, sėdi ten lietuvis, dairosi aplink. Išvydęs šventąją ugnį, pakyla, tvirčiau, pagal naujausias rekomendacijas, susiveržia diržą... Ir kad užtrauks: „Aš papuošiu kyšio galą pinavy-y-y-jom...“

Iškilminga kyšio padavimo ceremonija įvyksta leidžiantis saulei. Dalyvauja choras ir orkestras, stebėtojai, ambasadoriai. Giedamas himnas. Tautiniais rūbais pasipuošusios merginos padabina Kyšio sužadėtinius ąžuolo lapų vainikais. Raudonų spindulių nutviekstas kyšis atsispindi vandeny tarsi užkeiktas Skapiškio varpas...

Kada? Kada šitaip bus?

Žingsnis po žingsnio. Turėkim kantrybės.

ATSIDŪSĖJIMAS

Petro Kurmelio laiškai į mėnulį

YRA ŠALIS...

Čia centras Europos. Remiuosi kas dieną
Į Lietuvą brangią tarytum į sieną.
Europa – ne sesė man, Centras – ne brolis
Ir siena – sena, bet ne mano senolė.

Išeisiu į lauką – ir šitie laukai
Tokie dideli, bet ne mano draugai.
Kur bėga Šešupė, ten bėga lietuvis,
Bet spėja pavyti jį kumštis ar šūvis.

Kai giedros išaušta kalėdinės dienos,
Ten dreba nuo šalčio apleistas vargdienis, –
Vaikeli, širdy Lietuvos tupi senis,
Prisiuvęs Tėvynę prie savo kišenės.

Tai argi jam rūpi, kur bėga Šešupė? –
Gal susidorojimo bijo ir upės? –
Tėvynę palieka ir slepiasi jūroj...
Ir aš pasislėpčiau, bet pavogtos durys.

Kur liko skylė – skudurinė lėlė –
Maža prostitutė, ta vargo pelė...
Kažko taip baugu begalinio dangaus –
Tai Daukantas žiūri į būdą žmogaus.

Tai ašara, spindinti Dievo aky, –
Neklauski tik: Lietuva, ką tu veiki? –
Vaitoja Tėvynė nuo priešų žiaurių,
Pilna tarakonų ir Seimo narių.

Į mėlyną dangų dairausi išbalęs –
Apsaugok, Aukščiausis, tą mylimą šalį –
Antai deputatas auksinėm kanopom
Apžergęs Tėvynę išjoja Europon.

Tu ėsk ananasą, tu jerubę ryk,
Pataisęs sau formas, reformas daryk,
Sugriauk žemės ūkį, kelius išardyk –
Tik mažą pušelę, ją vieną palik.

Užmerksiu akis, užsikimšiu ausis –
Girdėti vis viena baisus girgždesys.
Tai sukas Tėvynė ant Laisvės ašies... –
Bet nieks neatims pakaruokliui pušies.

YRA ŽMOGUS

Esu neaukšto stoto, silpno proto,
Iš padilbų į Lietuvą žiūriu.
Aš neturiu gyvenamojo ploto
Ir pažiūrų taipogi neturiu.

Esu be specialybės ir be darbo,
Ir Lietuvos Respublikai aš – nulis.
Man, šneka žmonės, pasimaišo kartais –
Iškėlęs kirvį aš vaikaus mėnulį.

Kodėl? O ko jis šviečia, bet nešildo?
Kaip Konstitucija... Man gelia širdį –
Mane Tėvynė pametė po tiltu
Tais metais... Laisvės ašarom nugirdžius.

Dabar aš keikiuos ir geriu degtinę,
Tačiau ardau sveikatą, ne kultūrą.
Keliu stiklinę, bet ne už Tėvynę,
Ir ne už laisvę aš krentu prie durų.

Brangioji! Daug ko stinga man, turiu
Tik dirbtinius dantis ir hemorojų,
Bet įpročių žalingų neturiu:
Nors pasimaišo – nebalotiruojuos.

Priimsiu aklą, kurčią – ar girdi?
Aš pavargau nuo laisvės ir teisybės.
Takais dorybių žengt sunku – širdy
Įstatymas moralinis jau kliba.

Ateik. Nušluostyk ašaras. Sušildyk.
Išplėšk Tėvynę iš gerklės – man sopa!
Išplėšk iš rankų butelį... Tik viltį
Palik, kad neišveši
Į namus Europos...

NENUŽENK NUO AKMENS...

Nr. 1

Toj kryžkelėj – pirmoj ar paskutinėj,
Tam slėnyje, o gal šitoj kalvoj –
Žiūrėk, jie sako, kaip šviesu Tėvynėj,
Bet jie nežino, kaip tamsu galvoj.

Toli aš eičiau – tik ar bus man leista? –
Kažkas šią naktį spyrė iš dangaus.
Nebuvo man skaudu, tik buvo keista,
Kad Sutvėrėjas pyksta ant žmogaus.

Gimiau iš nieko, iš pilkųjų dulkių,
Nedrąsiai įėjau į šitą sodą.
Ir man nekeista, jei esu čia mulkis,
Tik keista, jei kitam kitaip atrodo...

Nr. 2

Aš neplatus, neplačios mano pačios
Nei pažiūros, namai nei piniginė...
O ko gi būti man plačiam pačiam –
Juk neplati ir Lietuva Tėvynė...

Ir taip galėtų eiti dienos taikiai
Kaip laikrodžiai, lokomotyvai, liftai...
Bet kartais atsitinka, pasitaiko,
Kad susimaišo proto raidžių šriftas.

Ir suplasnoju neplačiais sparneliais,
Lyg gavęs premiją arba iš kojos.
Ir atmušu sparnus sauson eglelėn –
O ji nesužaliuoja...

Nr. 3

Gyvenimo mano saulelė jau ritas,
Sustoju nustebęs ant kelio –
Pažvelk, kiek šią naktį į plaukus prikrito
Baltų kalendoriaus lapelių.

Arti jau ruduo, bet girdėti toli.
Klausausi, kaip gieda lietuviai.
O tu surinki man: kvaily!
Ar eisi greičiau parduotuvėn!

Nueisiu į miestą, nupirksiu tau sviesto,
Raudodamas tylų – kažką...
Tą sviestą po kojom tau sviesiu
Ir rūsčiai sušuksiu: už ką!

Nr. 4

Sunkiam vienatvės ir nemeilės guoly
Tysojau tartum kirminas surukęs.
Staiga kažkas didžiu balsu: o broli,
Pakilk ir eik! – man iš tamsos sušuko.

Aš pakilau ir nuėjau į naktį,
To balso šaukiamas, nežinomu keliu.
Bet vožė man kažkas basliu į kaktą –
Ir vėl tylu...

Nr. 5

Kai ten buvau aš, kur manęs nebuvo, –
Maždaug tenai, kur žemės vidurys, –
Ten mano dienos vakarinės žuvo,
Ir kirminai jas nešė pro duris.

Pro bufetus, pro buferius ir blokus
Į vakarus rėpliojau grindimis.
Žiūrėjo Mėnuo į mane ir juokės,
Blyksėdamas auksiniais dantimis.

Kažką čiulbėjo peiliai ir šakutės,
Bet aš jutau tik begalinę gėlą.
Parodė šaukštu į mane Aputis,
O sukryžiuotais šaukštais – P. Dirgėla.

Į aukso plunksną pasirėmęs vartuos
Stovėjo A. Marčėnas be galvos...
Atsidusau aš paskutinį kartą
Ant Lietuvos.

Nr. 6

Veidrodis... Vėjas iš Prūsų...
Laikrodis... Dvidešimt sū...
Veidrodi... Tėve mūsų,
Kur aš esu?

Laikrodi, kur tu eini?
Veskis kartu ir mane...
Veidrodi, kaip gyveni?
Stovi kaip laikrodis... Ne!

Laikrodis eina. Jis Turkų kely,
Bet neišeina iš proto.
Veidrodi, senas kvaily, –
Kokį gyvenimą rodai?

Kelią parodyk, – manęs
Nerodyk – pažįstu.
Laikrodį reikia pavyti man, nes
Bijau aš paklysti...

Kurgi jūs skubat, rodyklės? –
Jėgų netenku...
Vinį į laikrodį įkalu –
Pusė penkių.

Nr. 7

O man galvoj yr didis Romos miestas...
Painiais jo gatvių, aikščių labirintais,
Pro viešbučius, barus, gelmėj nakties ten
Kažkur keliauja liūdnos mano mintys.

Per kiaurą naktį ir po skliautu kiauru,
Per miesto vidurį, vidur nakties juodos
Į vakarus, per aspera, ad šiaurę –
Bet neišeina niekad iš galvos.

Galvos kertėj staliukas... Vynas... Vėjas...
Prie stalo – nepažįstamas žmogus.
Ir šoka ten mis Foto su gerbėjais,
Ir klišas triušis varstosi batus.

O mintys tokios sunkios, tokios rūsčios
Aplink mane – ratu, ratu, ratu...
Išvaro žmogų tą, papjauna triušį
Ir išmeta batus.

Nr. 8

Tu mane teisingai vėl sapnuoji,
Aš, ko gero, vėl ne tam kely.
Bet jei Viešpats valandas rikiuoja –
Argi ką pakeist žmogus gali?

Jei kišenėj vėjas ir lietus –
Vėjo ir lietaus aš nepragersiu.
Jeigu šitoks vieškelis platus –
Kam grūmoji, kad einu aš skersas?

Gal kitaip aš eiti negaliu,
Bet, brangioji, tu nenusimink:
Apvyniok man kaklą tuo keliu
Ir ant kelio ženklo pakabink.

Nr. 9

Aš šiąnakt leidžiuos nuo viršūnės,
O lietūs tartum eilės liejas.
Ir loja nelojalūs šunys,
Ir švilpauja kišenėj vėjas.

Per dangų – debesys ir mėnuo –
Lyg išbarstyti dokumentai...
Ir su žingsniu – žemyn – kiekvienu
Man vėlei viskas tampa šventa.

Nr. 10

Nemune, sakai, ledai išplauks...
Ir puiku! Tegu sau skradžiai plaukia.
Tu manęs vis viena nebelauk,
Jeigu nori, nusikirpk ir plaukus.

Drabužius į komisą išnešk,
Žiedą nusimauk, iškeisk į sviestą,
Tik nesitikėk – negrįšiu aš.
O jei grįžčiau – pasitrauk iš miesto.

Vasara, sakai, basa bėgios...
Na ir kas? Aš irgi bėgau basas, –
Juk kiekvieną sykį po algos
Ir batus atimdavai, ir pasą.

Bus ruduo, sakai, atjos šiaurys...
Gali būt: Šiaurys, Vakaris, Jonas...
O kada pirmasis sniegas kris,
Suskaičiuosi: pilnas eskadronas.

Akmenys paplentėm kauks? Ak, duok
Man ramybę! Nenervuok manęs!
Pats kaukiau aš, kai nagais veiduos
Išrašei man tulpes, ramunes.

Netgi jeigu sužaliuos lazda,
Su kuria kadais kirtai man protą, –
Aš negrįšiu niekad. Niekada!
Nusibodo.

Nr. 11

Iš knygų visų išėjau šiąnakt vienas,
Ir nieko nebėr – rūsčiai artinas sienos,
Verkiu ir vaidenasi – niekad jau nieko
Nebus, net ir mintys man galvą palieka.

Bet šitaip nebūna, kad nieko nebūtų,
Štai veriasi sienos ir plečiasi butas,
Ir skaito kažkas, iš kalėjimo grįžęs:
O pilnas dangus žiburių, lyg Paryžius...

Nr. 12

Ten yra tos dienos,
Aš tenai nebūsiu.
Aš sėdėsiu vienas
Vakarinėj pusėj.

Sparnelius suskleidęs
Sau skaitysiu tylą:
Čia saulelė leidžias,
O tenai – pakyla.

Ten apie Tėvynę
Aš rašiau ne kartą.
Čia ant paskutinio
Žodžio pasikarsiu.

Nr. 13

Tokia naktis, kad nežinai kur dėtis...
Ant stalo vynas, plunksna, cigaretės...
Klausausi – vėjo vargonėliai groja,
Ir taurę paimu, ir plunksna užsimoju,
Paskui rašau, ką Mūza diriguoja:

„Tokia naktis, atrodo, eisi vienas
Ir negirdė...“ Bet girdisi už sienos,
Kaip rikteli baisiu balsu kaimynas:
Juk šitaip rašė jau A. A. Jonynas!
...Ir krinta plunksna man... Ir liejas vynas...

PABAIGOS PRADŽIA

Krito lapai kaip dienos šiltos...
Kaip aliejus liejos vanduo...
Jis stovėjo vienas ant tilto,
O po tiltu – ruduo.

Koks to vakaro buvo gylis, –
Išmatuoti nieks negalės.
Jis girdėjo, kaip žuvys tyli
Ir kaip miršta žolė.

Kilo vėjas, o lapai krito,
Nešės vakarą paukštis snape...
Jis pakėlė rankas ir nuskrido
Kaip kadaise sapne.

Krankė varnos ir lojo šunys,
Lėkė lapai spalio spalvos.
O jis kilo ir kilo viršūnėn,
Krisdamas ant Lietuvos...

GELTONOS EILĖS

Geltonos upės ir geltonos lūpos;
Ir mintys – iš geltonų lapų.
Tai vėjas, ant šakos nutūpęs,
Pasaulį geltonai nutapo.

Ir aš tam vakare geltonais
Senų romanų lapais joju,
Ir skyla mano dienos kaip kaštonai
Po tavo kojom.

Tu nerenki, bet renka vėjas,
Tuščių dienų supustęs kopas.
O lapkritis – žiemos siuvėjas –
Baltai dienas sulopo...

AŠTUONIOS EILUTĖS RUDENS

Toks vakaras... Ir toks ne mano kraštas,
Kad – jei turėtum – šautum iš patrankos.
Bet Vakaras štai paima už rankos,
O iš akių Rudens pabyra ašaros...

Ir aš tas šaltas ašaras renku,
Su Vakaru einu į tuščią stotį,
Ir šaudo Vėjas įtemptu lanku
Iš Dievo sodų...

SUDIEVU

Sopulio pervertas žemėn kritau –
Dievo aky Lietuvos nebmatau.
Viešpatie! Kruvinos ašaros kris –
Kas ją išsinešė? Ponai! Kuris?

Kur aš stovėjau ant Baltijos kelio –
Usnys keroja, varputys želia...
Kur aš mylėjau – ištryptos rūtos,
Anei Kęstučio, anei Birūtos...

Dulkėsna puolęs šaukiaus Lietuvos –
Aš juk saujelė žemės tavos!..
Sakė man: voki. Nieks nepamokė,
Kaip atsiplėšti? Gabalą kokį?

Išnešta viskas. Kryžiai ir čirvai.
Kruvinos galvos. Kaladės ir kirviai.
Mano Tėvynėj, tėvą primynęs,
Staugia tik vilkas, labai geležinis...

DAINOS GIMIMAS

Visiems pasitaiko pavargti –
Nerodyk į dangų ranka.
Stovėk įsikibęs į snarglį,
Jei nėr įsikibti į ką.

Ašarom žemės nelaistyk,
Jei užtrenkė Viešpats duris.
Stovėk, kaip stovėjo Laisvė,
Kai kirto ją Laisvės karys.

Net jei prasiskirtų sienos,
Jei vertųsi žemė po kojom –
Atsiremk į mėnesieną
Ir spjauk tris kartus į rytojų.

PIRMAS ATODŪSIS

Aš nebijau piktų šunų –
Aš duodu kyšį.
Bijau tiktai gerų žmonių –
Lendu į plyšį.

Pikti įgels, pikti praris,
Tave atims...
Gerieji – gera padarys
Ir verkt aš imsiu.

Kaip lietūs – ašarom žaliom
Paplūs Tėvynė...
Ir kris lašai, ir kirs galvon
Kaip karsto vinys...

DAINOS GALAS

Iš kur čia šitie žmonės nematyti? –
„Lietuva brangi" traukia jie nuobodžiai.
Melodiją nutraukia – lieka žodžiai,
Visuos kampuos Tėvynės išbarstyti.

Palieka rūmus dainos taip malonios,
Bet pasilieka juokdariai. Ir verkia
Visais pavasario balsais Maironis,
Kad Lietuva brangi, o pigiai perka...

Antai ant kelio Baltijos sustoję
Tėvynę tempia į namus lietuviai.
Ir Lietuva kaip skuduras vyniojas,
Paženklinta keiksmažodžiais ir šūviais.

Tokia menka juostelė... Bėgu basas –
O juk kokie kadais bangavo plotai!..
Bet girdis iš dangaus galingas balsas:
Neverk. Užteks tau burnai užklijuoti.

MELANCHOLIJA

Koksai ruduo... Geltonas kaip šuva
Per lietų liesas, varganas risnoja,
Purvynan krenta, lapais apsikloja...

Ir klausos, susirangęs man prie kojų,
Kaip vėjo dūdos gedulingai groja...
Ir tris kartus suloja: Lie-tu-va.

IŠ KLASIKOS

Eilėraštį aš parašysiu tau,
Nors tu jo niekada ir neskaitysi...
Žiūriu į sieną – nieko nematau,
Geriu kisielių – ir bijau paslysti.

Tai šitaip aš, miela, ir gyvenu,
Ir ką daugiau bepasakyti tau? –
Akimirką žavingą aš menu, –
Bet tik tada, kai Puškiną skaitau.

MALDA

Nevaryk tu manęs iš proto,
Man ir taip šiandien trūksta saulės.
Už stiklinių lietaus grotų –
Violetinis tavo pasaulis.

Aš įeisiu į šitą pasaulį
Visas juodas. Baltas iš Šiaurės.
Mylimoji! Bent lašą saulės
Man įliek į kišenę kiaurą...

APIE TAI

1

Ta moteris... Poetė... Lapė...
Pražangiažiedė, plunksnalapė.
Iš paskos jai lekiu pasviręs
Aš – pilkas pelkinis satyras.

Tikriausiai niekad nepavysiu –
Tegu! Ne man vienam taip būna...
Aš vėjus keturis prarysiu
Ir virsiu vėjiniu malūnu...

2

Tu – prologas, aš – epilogas,
Aš – šaka, o tu – visas sodas.
Kai žiūriu į Tave – man bloga
Ir taip liūdna, kad net atrodo:

Pabučiuotų – ir pasikartum
Eilėraštį pasirišęs...
Mes tokie nepanašūs, tartum
Aš – iš kubilo, Tu – iš Paryžiaus.

3

Anglimi ir ant beržo tošies
Aš rašau. Nerašyt negaliu.
Mano meilė stikliniais kaliošais
Žengia purvinu Dievo keliu.

Jei atimsi man anglį... Neverta!
Aš rašysiu kirviu ant akmens –
Mano meilė... Ji kortomis kerta,
Bet nemoka nukirsti rudens.

Ant dangaus aš rašysiu su šluota –
Ji aprūkus... Ji geria ir keikias.
O vis tiek kai nukirs ruduo,
Mano meilė sušuks man: būk sveikas!

4

O mylimoji!
Jei Tave turėčiau –
Kaip mylėčiau!

Iš dešinės į kairę,
Iš vakarų į rytus
Ir atvirkščiai.
Žingsnis po žingsnio,
Pagal Celsijų
Ir pagal Morkų.
Triskart po valgio,
Be eilės ir
Su 5 proc. nuolaida.
Be to:
Kvadratiniu lizdiniu,
Per Tele-3
Ir
Penkis per keturis...
.....
Bet vėl neturiu mylimosios...

NE VISI NAMIE

am

Sėdžiu prie tuščio staliuko,
Nuosavą Mirtį primynęs.
Klykia iššokęs degtukas:
Girtuoklis neturi Tėvynės!

Nutraukiu jo šviečiančią galvą –
Slepias bičiulių būrys.
Sunkiai, lyg kopčiau į kalvą,
Išeinu pro duris –

Anei pilies, anei Pylimo,
Nei cigaretės ugnelės.
Kur jūs, o moterys mylimos? –
Visos po knygų lapeliais.

Kartais kartojasi kartai –
Snaigės kaip Viešpaties gaidos...
Anei Aušros – vien tik vartai.
Anei Marčėno – tik aidas.

Vietos palikit istorijoj!
Kur aš? Kokioj geografijoj?
Pastumia siena „Astorijos" –
Lieka sniege fotografija.

Koks čia rajonas? Koks laikas?
Kur čia ryšys? Kur Antanas?..
Tartum vidurnaktį vaikas
Verkia sukniubęs fontanas.

Krinta ir krinta tas sniegas,
Dažo baltai naktį juodą –
Aš neturiu, ponai, nieko, –
Sniegą parduodu.

Sėskis nematomas tu –
Raidės mus skiria, snaigės mus riša –
Paskambinki man Nulis Du
Vien tik baltais klavišais...

LOPŠINĖ

vb

Miki, bičiuli brangus,
Galvą padėjęs ant stalo,
Stalas – kaip spalio dangus,
Švilpauja vėjas bokaluos.

Žiūri pro langą mėnulis,
Liūdnas it numestas paltas.
Klaidžioja gatvėm patrulis,
Kryžiais laiptinės užkaltos.

Kur tu nueisi, brangus,
Kur tavo stotys ir sodai?
Viešpats yra, bet dangus
Jau užrakintas, atrodo...

Vėjas tik ežero karkluos,
Graudžiai, kaip stygos...
– Man pakinkyk baltus arklius
Į žodį, žodyną, į knygą...

Neškit, baltieji žirgeliai,
Lėkit, šuoliuokit per stalą.
Jeigu nerasime kelio,
Rasim tikrai kelio galą...

SUGRĮŽIMAS

Palikęs ir dangų, ir žemę,
Grįžtu iš didelio kelio.
Žiūri pro keturis langus
Nustebus gimtoji trobelė.

Turbūt aš labai nusikaltęs –
Rankovėm skėsčioja paltas.
Ir stalas, romus keturkojis,
Mane mėnesienoj aploja...

Neverkit, fontanai!
Nesmerkite, šaukštai ir puodai! –
Skaičiau aš ir pats tą romaną:
Gyvenimas pilkas geriau nei gyvenimas juodas...

Kur aš nujosiu, juodą ir šleivą
Asilą pasibalnojęs?..
Krinta lietaus milijonai kareivių,
Tik arkos nestato man Nojus...

NIEKŲ DAINA

Nuo klevų ir tujų,
Debesų aukštųjų
Krinta dienos lapais ir lašais.
Nieko nesuprasdamas
Švilpauju kaip strazdas.
Nežinau, kas iš manęs išeis.

Ak, nekokie duomenys –
Neišeis kariuomenės,
Neišeis net muitinės kareivis.
Neišeis Tėvynė –
Gal išeis birbynė –
Ją paimk, praeivi.

Vakare pašvilpausi
Apie tai, kas švilpiasi,
Atsisėdęs žydinčiam kalne.
Tyliai – apie nieką,
Apie – ko nelieka,
Apie slieką
Ir apie mane.

TUŠTĖJIMO METAS

Šiam pasauly daug kelio ženklų,
Dar daugiau kelio dulkių auksinių...
Ir prapulti visai nesunku –
Bėgu aš, lyg netekęs Tėvynės.

Pro vartus ir varpus žemės plotais
Kyla vėjas ir dulkės pakyla,
Dengia atmintį, sielą ir protą –
Bėgu aš, lyg pavogęs sau mylimą.

Su Tavim aš galvos netenku,
Tavo linijos ryškios ir gražios...
Aš nuo grožio ryškaus apanku –
Parsiduodu už trisdešimt grašių...

Tiek pasaulyje kelio ženklų! –
Bet ir ženklus nusineša vėjas.
Ir kely tam štai aukso tinklu
Savo kūrinį gaudo Kūrėjas...

TAUTIŠKAS

Mano Mūza pakulinė
Su kaliošais, su skudučiais...
Kai skrendu aš per Tėvynę,
Man į ausį pučia.

Aš skrendu ir nežinau,
Ar toli nuskrisiu.
Galgi, Lietuva, aš Tau
Ant širdies nukrisiu.

Gal tai nieko – juk kiti
Nukrenta ant sprando,
Siurbia kraują ir girti
Lietuvos neranda...

ARABIŠKAS

Pilka žvaigždė už lango mano,
Dangus po kojom.
Per širdį eina karavanas,
Ir šunys loja.

Turbūt kirtau aš, o ne sėjau,
Kad naktys tokios...
Ne taip melodiją pradėjau,
Ne taip ir šoku.

Nušvinta žaibas – pro šakas –
Suskaldęs dangų...
Aš mėlynas renku šukes
Iš Tavo rankų...

RUSIŠKAS

Toks šaltas riogso krosnies molis,
Toks baltas spokso durų raktas.
Ir mano brolis Dimedrolis
Manęs negelbėja šią naktį.

Visi pabėgo troleibusai,
Monetos, moterys, teisybė...
Kaip man užmigti ir nubusti
Pas gero būdo aplinkybes?

Tenai tarytum atvirukas,
Karpytais mėlynais krašteliais,
Buvau kadais... Pakalnėj rūkas...
Ant kalno – boružių rateliai...

Tenai – toli – taljankai raudant
Skaičiau Jeseniną prie vartų.
Buvau tenai – sidabro raidės,
Buvau tenai – auksinis kardas.

Bet muzikantai jau kiti
Praskleidžia šiąnakt rūką tankų...
Man visko gaila praeity –
Ir nėr taljankos...

PAGAL JONĄ

Tu žinai. Bet gal kiti nežino –
Užrašysiu plytomis ant sienos:
Kad žmogus vis geria vienišyn,
Kol galų gale jau geria vienas.

Virš galvos jau dalgis pakabintas,
Aplink galvą ne žuvėdros – musės.
Bėga bėgiais amžius dvidešimtas,
Bet – į kitą pusę.

Ir tegu! Ir kas, kad taip išėjo,
O kitam gal niekaip neišeina...
Nuo Pušų kalnelio traukia vėjas
Rudenį lyg paskutinę dainą...

MAN PATINKA, KAI DAINUOJA IR ŠOKA

Mintys šią naktį pradingo –
Aš nieko nemoku.
Bet vis tiek man labai patinka,
Kai dainuoja ir šoka.

Man patinka žmonės laimingi –
Ir aš toksai būsiu, mama,
Kada nors. Man prie veido tinka
Laimė ir šimtas gramų.

O jei pralaimėsiu, – vis tiek
Žiūrėsiu, kaip moterys skraido...
Paskui... O paskui – nieko.
Tik vaikams – kiekvienam – po raidę...

BALADĖ

Pro langą, motin, ko žiūri –
Sėsk vilnų verpti.
Išėjo sūnūs keturi
Degtinės gerti.

Išėjo į „Metropolį“
Visi kaip vienas.
Tu, motin, savo sopulį
Užgerki pienu.

Bet tu papratusi liesai –
Vandens įsipili...
Parneš mėlynių pirmasai,
O antras – sifilį.

Parneš tretysis – pats riebiausias –
Riebių žodelių.
Tujen pernakt ketvirto lauksi –
Numegzk jam kelią.

Parneš ketvirtą keturiese
Kaip girių uosį.
Už ką?.. Net jeigu ne už tiesą –
Keliu užklosi...

TAIP BAIGIAS...

Žydi pievoj pienės ir purienos žydi,
Sielos kambarėly tik nežydi nieks.
Ten stalinė lempa užvakar nuvyto,
Pasikorė paltas vakar ant vinies.

Pasikorė paltas, o visai nekaltas,
O maniau, kad lempa amžinai žydės...
Tai dėl to ir liūdna, tai dėl to ir šalta,
Tai dėl to iš knygų ašaros riedės.

Ir pieštukas šįryt nusilaužė sprandą,
Bėgdamas per lapą su nakties sapnais.
Sėdžiu vidur stalo, o per stalą skrenda
Vakarinis vėjas kruvinais sparnais.

Pasiskųsiu vėjui, kad visi išėjo,
Man palikę sienas, keturis kampus.
Atsakys man vėjas: nieko negirdėjau,
Ir neprirašytus išpustys lapus...

KŪRĖJAS. PASKUTINIS ATODŪSIS

– Ne aš parašiau šitą dangų,
Ne mano ta žemė rašyta.
Ne aš ir vaivorykštės lanką
Tempiau iš Akmenės į rytus.

Ne aš parašiau šitą vėją,
Ne aš ir mėnulį, ir lietų...
– Tai ką tu, kvaily, rašinėji?
Ir nori, kad žmonės mylėtų?

– Rašiau apie žmogų, bet žmogų
Taipogi ne aš parašiau...
– Jei nieko rašyti nemoki,
Už veltui praleistus metus
Ant medžio šakos tris kartus
Pasira...

– Pasirišau...

TURINYS

PRAKALBA Į ŠVIESIAUSIĄJĮ TĖVĄ IR VIEŠPATĮ 5
GERĄ ĮVAIZDĮ SUKURTI SUNKU 7
KRIMINALINĖ KRONIKA 13
VALSTYBĖS STUDIJA 19
ATGIMIMO BANGA 23
ŽYGIS 26
ŽMOGUS ANT TILTO 28
BŪDAS SENOVĖS LIETUVIŲ IR T. T. 33
JUOZAPAS IR SŪNŪS 41
VISA VALDŽIA TARYBOMS 48
GELBĖTOJAS 54
APIE DUONĄ, MEILĘ IR ŠAUTUVĄ 61
TRUPUTIS POILSIO KAMERINĖJ APLINKOJ 68
NIEKO NĖRA GERIAU UŽ GERĄ ŠEIMĄ 75
ŠIAURĖS TRAGEDIJOS 81
AUKA 89
KELIAS Į VIRŠŪNES (1) 94
KELIAS Į VIRŠŪNES (2) 100
MANO PIRMASIS 107
APIE LIETUVOS SUGRIOVIMĄ, PRISIKĖLIMĄ, GAISRUS IR
KITUS JUOKUS 109
LIGOS ISTORIJA 116
ŽENKLAS 122
ROŽĖS ŽYDI RAUDONAI 128
PIJUS NEBUVO PROTINGAS 135
POLICININKO KONTRIMO TEISYBĖ 141
KASDIENĖS ISTORIJOS 146
PATRIARCHO MIRTIS 150
POLICIJOS AKADEMIJA 155
MĖNULIO ŽMOGUS 159
KERŠTAS 165
KVAILA KELIONĖ 170
KVAILAS JUOZAPAS 177
MINISTRAS KRINTA NUO STOGO 183
JEI NIEKO NEGALI, TAI IR NEREIKIA 189

PASKUTINIS PONO K. ŠNICELIS 194
GAISRAS 199
DURYS Į ATEITĮ 204
LINKSMASIS EMANUELIS 210
KIAULĖS METAI 215
PO SAVO STOGU 221
JUOZAPAS KELIAUJA IŠ FABIJONIŠKIŲ Į LUKIŠKES (PER JERUZALĘ) 227
KAM SKAMBINA VARPAI 233
AR PERVERSMAI GALI PAGERINTI PAPROČIUS 239
LIETUVIŠKA ISTORIJA 245
VIENA MOTIEJAUS FIODOROVIČIAUS PAMPERSO GYVENIMO
IR DARBO SAVAITĖ 251
GYVENIMO BŪDAS 257
TAI ATSITIKO PRIE BALTIJOS 264
BALTIJOS KELIAS 271
NESAUGŪS ŽMONĖS 278
ŽODŽIAI Į SIENĄ 284
ŠEIMOS DAKTARAS 290
RAMŪS LAIKAI (1) 296
RAMŪS LAIKAI (2) 302
PASKUTINIEJI 309
SVETIMI 316
NEREIKALINGI 321
IŠ ZEBEDIEJAUS ARCHYVO 325
EILĖRAŠČIAI PROZA 332
JAPONIŠKI TRIEILIAI 337
LIETUVIŠKOS NOVELĖS 340
XX A. ŠIAURĖS VAKARŲ DRAMA 354
PETRAS KURMELIS 367
JUODAS KAMBARYS 425
TAISYK KYŠIUI KELIĄ 436
ATSIDŪSĖJIMAS 446

Erlickas, Juozas

Er-115 Knyga / Juozas Erlickas. 2-asis leid. – Vilnius : Tyto alba, 1998. – 472 p.

ISBN 9986-16-073-1

„Knygą“ sudaro humoristinės novelės, pjesės, eilėraščiai. Su graudžia ironija čia pažvelgiama į naujausius Lietuvos istorijos įvykius (Sąjūdis, Atgimimas, Nepriklausomybės atkūrimas) ir jų deformacijas, tiesiai prabylama apie senas realijas, nūnai įgijusias naujas formas (veržimasis į valdžią, valdininkų nemokšiškumas, kyšininkavimas), apie įvairių socialinių sluoksnių gyvenimo užkaborius ir pragyvenimo šaltinius. 1997 m. už „Knygą“ J. Erlickui suteikta Nacionalinė premija.

UDK 888.2-8

Juozas ERLICKAS
KNYGA
2-asis leidimas

Redakcija autoriaus

SL 1686. 1998 01 06. 28,50 leidyb. apsk. l. Tiražas 3000 egz. Užsakymas 24
Išleido „Tyto alba“, J. Jasinskio 10, 2600 Vilnius
Spausdino AB „Vilspa“, Viršuliškių skg. 80, 2065 Vilnius

13/-

888.2-8
Er-115

„KNYGA“... Laikui bėgant, jos reikšmė vis didėja, turinys gilėja, humanistinis patosas stiprėja. Kitaip tariant, „Knyga“ gyvena savo gyvenimą.
Dabar jau imu ją į rankas su baiminga pagarba, nedrįstu atsiversti. Pabučiuoju viršelius ir giedodamas guldau šalia Katedros. Nejaugi aš pats TAI sukūriau? Nuodėminga, šventvagiška mintis...
Nebetoli, visai nebetoli tas metas, kai nedrįsiu nė prisiartinti: klūpėsiu papėdėje ir žemai lenkdamasis šlovinsiu Kūrėją.
O vis dėlto... Vis dėlto kartais man vaidenasi, neva seniai seniai, grįžęs iš Baltijos kelio, alkanas ir kontūzytas, „Knygą“ pradėjau būtent aš. Buvo naktis. Keturiasdešimt laipsnių. Ir nė vienos žvaigždelės – nei nuostabios, nei paskutinės...
Ilgai žiūrėjau į tamsią Lietuvą...
Kitą naktį sukūriau valdžios organus. Juos laimindamas tariau: veiskitės ir daugėkite.
Po šių žodžių Rytų pusėj atsivėrė kraštelis aušros.
Trečiąją naktį sukūriau vyrus ir moteris pagal savo paveikslą ir panašumą.
Jiems patikėjau Lietuvą ir visa, kas joje buvo. O buvo nebedaug.
Ketvirtąją – pensininkus, menininkus, pedagogus, logopedus, kirminus ir dulkes.
Penktąją – perskyriau žodžius, liepdamas vienai jų daliai susikaupti šiukšlių dėžėje, o kitai – ant popieriaus.
Šeštąją sušukau: tebūna šviesa! Ir atsirado šviesa. Ji sklido iš „Knygos“.
Tada ilsėjaus ir skaičiau. Regėjau, kad tai yra gera, todėl sakau: broliai ir seserys, imkit ir skaitykit, džiaukitės ir tobulinkitės. Tuomet aš būsiu su jumis, neleisiu jums trūnyti, rodysiu kelią. Ir jūsų kairėj bei dešinėj bus per amžius linksmybės...

TYTO ALBA
ISBN 9986-16-073-1